Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30418525

The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF
LONDON
DEPOSIT

Accession Number

Press Mark

PASCOLI, A.

XX 4

ALEXANDRI
PASCOLI
PERUSINI

IN ALMO URBIS ARCHIGYMNASIO
Medicinæ Profeſſoris Primarii, totiuſque Status Eccleſiaſtici Protomedici Generalis

DE HOMINE

Sive de Corpore humano vitam habente, ratione tum proſperæ, tum afflictæ valetudinis

LIBRI TRES.

In quibus ad Mentem tum Veterum, tum Recentiorum Theoria, ac Praxis Medica nova, clara, ac brevi methodo exponitur.

In hac Veneta Editione duabus ſub finem Proluſionibus adjectis.

MEDICAL SOCIETY OF LONDON

VENETIIS, MDCCXXXV.

TYPIS ANDREÆ POLETI.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Illuſtriſſimo ac Eruditiſſimo Viro

FRANCISCO ROMANI

Conſilio Virorum eruditorum acquievi, & negligendum non fas mihi putavi, cum me quamplurimum voluptatis, atque emolumenti medicæ Artis Tyronibus, ac Profeſſoribus allaturum eſſe intellexi, ſi Alexandri Paſcoli de Homine, ſive de Corpore humano vitam habente libros typis ederem. Quare operam dedi ut mea induſtria recuſi, & duabus inſuper Proluſionibus locupletati quam emen-

datiſſime in manus hominum pervenirent. Verum cogitanti mihi cui Viro, ut mos eſt, opus nuncuparem, tu primus eo munere dignus occurriſti, tum ob eximias animi, ingeniique dotes, tum quia non vulgaria tua erga me beneficia extant, pro quibus nullum tibi uſque adhuc documentum exhibere potui. Has igitur lucubrationes nomini tuo inſcribere aggreſſus ſum, non ut tibi de me optime merito quaſi gratiam referam, ſed ut noſtra ætas, atque poſteritas obſervantiæ in te meæ habeat monumentum. Sed ſi neque his rationibus tibi devinctus eſſem, ad hoc me tua virtus impelleret, cum in hac noſtra Urbe, & ſpecteris, & proberis talis, ut doctiſſimis Viris medicam facultatem tractantibus, meritò ſis comparandus. Voluntatem itaque meam, non munuſculum metiri velis, atque pro tua humanitate, diligentiam, & obſervantiam meam non improbato. Vale.

Emi-

Eminentiſſimo , ac Reverendiſſimo Principi

ANNIBALI ALBANO

Tituli S. Clementis S. R. E. Cardinali Camerario ,

Ac Romanæ Sapientiæ Protectori Vigilantiſſimo

ALEXANDER PASCOLI

P. F.

EX quo felicis recordationis Clemens XI. Pontifex olim Optimus Maximus , cui liberales Facultates , ac Artes ingenuæ plurimum utique debent , ut Medicinam publice in hoc Urbis celeberrimo Archigymnaſio profiterer , ex Patrio Lyceo huc me accerſivit , Inſtitutiones haſce Medicas , quas adauctas , expolitas , excultas , & pro virium mearum tenuitate perfectas , ſub tuis auſpiciis , Eminentiſſime Princeps , nunc profero , Medicinæ Tyronibus quotannis exponendas , ea meliori , quæ mihi videbatur , via , clarè non minus , quam brevi , ni fallor , expoſui . At eas , qualeſcumque aut fuerint , aut ſint , ſi benignè modò reſpicere non dedignaberis , id mihi pro diutinis laboribus meis ſummum erit pretium ; tua quippe gratia abundè nobilitate , niſi ſua , aliena ſaltem luce , ſplendeſcent . Non eo tibi animo opus iſtud , Eminentiſſime Princeps , inſcribere aggredior , ut aliquid vel minimum ſplendoris clariſſimo Nomini tuo comparare confidam ; eoque minus , quod de ſingularibus animi , quibus eximie polles dotibus , ut in hac loquar epiſtola , nec tua ſineret modeſtia , nec ob famam , quæ multo jam ante per Orbem eas longe , lateque profudit , rationi conſonum videretur ; verum ut auctoritas iis , præſidium , & ſplendor , quem aliunde ſperare nequirent , ex tuo clariſſimo , quod præſeferunt Nomen , referatur . Quum igitur , ut illud tibi dicaverim , Eminentiſſime Princeps , id ſolum me equidem impulerit , non eſt , quod in operis commendationem aliud pro-

proferam. Si qua prædictas inſtitutiones arte compegimus, id tute ipſe, qui & latini ſermonis elegantiam, & intimam cultioris Philoſophiæ cognitionem, & rectam dicendi, ſcribendique in omni litterarum genere rationem optimè calles, æquè poteris æſtimare. Rerum, quæ ad Medicinam univerſam exercendam ſpectare videntur, Fabricam, ut opinor, non planè ſpernendam extruximus. At, ſi nihiloſecius æquos non ubique æſtimatores offendere datum erit, id ſatis ſuperque erit, ut animo non iniquo tu, Eminentiſſime Princeps, ut & in cæteris rebus, ita & in hac mihi adſis. Faxit Ter Optimus Maximus, ut diu feliciter vivas. Quoniam, ſi incolumem te diu in Terris ſervaveris, & nobis Romanæ Sapientiæ Cultoribus, & univerſæ litterarum Reipublicæ, bene ſapienterque, ut ab ineunte ætate cœpiſti, diu conſulere proſequeris.

PRÆ-

PRÆFATIO.

LUcubrationes haſce Medicas, quas multò ante jam exaravimus, atque in Archigymnaſio Romano, Medicinam publicè profeſſi, non ſemel expoſuimus, quaſque nuper expolivimus, ac pluribus aliis poſtremò practicis obſervationibus locupletavimus, non tam ut ſaneris, quàm ne immaturè occidaris, tibi, quiſquis unquam futurus eris, qui eas legere velis, ac rebus Medicis imbui non dedignaberis, æquo, lætoque animo impertimur. Dicere pudet, Ornatiſſime Lector. At dicendum utique. Ut & reliquæ liberales Facultates, ita & ipſa Facultas Medica nobis Italis, Romæ præſertim, præ cæteris Gentibus floruit equidem, & nunc ut quum maximè floret. Non eſt tamen, [neſcio an temporum, an improborum, ſive imperitorum, qui eam turpiter profitentur, vitio,] quòd, ut & reliquæ liberales Facultates, ita & ipſa Facultas Medica identidem non deturpetur. Hinc non dicam in exteris plagis apud Barbaros tantùm, verum ubique, pluribus dolis, pluribuſque fallaciis, necnon etiam occultis quandoque flagitiis nobilitata, non ſine maximo Reipublicæ vulnere, nobis olim variis ex cauſis impoſuit, & adhuc imponit. Enim verò, ut de cæteris ſileam, nonne ea nobis olim impoſuit, ex Arabibus præcipuè, ad nos tanta jampridem Pharmacorum tranſvecta multitudo, varietas, & confuſio? Nonne nobis adhuc item imponit ea, ex Chymicorum officinis, arcanorum recens conficta potiùs, quàm deprompta feracitas; qua, res utplurimum nullius ferè momenti vocum ſpecioſa novitate decorantes, facilè credulos paſſim aucupantur, atque eorum facultates extenuando, ſe, ſuaſque iniquo fœnore pinguiores facere curant? Nec aliter utique hodie nobis imponunt, qui ab ea Priſcorum innocua ſimplicitate recedentes, plura ſimplicia, in Medicina facienda, inſimul confundunt, ac talia temerè conſtruunt medicamenta; quibus, & noxam plurimam quamſæpiſſimè moliuntur, & noſtri corporis œconomiam irritant, evertuntque. Ut igitur ab ejuſmodi prava Clinice, ſi nos inter unquam extiterit, opportunè cavere, modò litteris operam dederit, quiſque ſibi queat, hæc niſi unicè, ſaltem præcipuè ſcripſimus. Et quoniam eos præ-

ſertim,

ſertim, quorum ad manus Tractatus hic noſter pervenerit, in Medicinæ tyrocinio, veluti candidatos reſpeximus, de *Homine, ſive de Corpore humano vitam habente, ratione tum proſperæ, tum afflictæ valetudinis explorato* agendo, a primo ad extremum Facultatis eoſdem erudire curavimus. Et quicquid tum theoricè, tum practicè ad Clinicen hodiernam ſpectare videbatur, nova equidem, clara, præciſaque methodo, in compendium ideo veluti contraximus, ut Clinicen brevi addiſcere poſſint. Quod profectò efficiet, ut etiamſi Clinicen ex profeſſo exercere noluerint, Clinicos ſaltem vel imperitos, vel improbos maturè pernoſcant; ne aut inanium verborum fucata illecti ſuavitate, aut ſubdolæ calliditatis illecebris capti, ſeſe, ſuamque progeniem peſſimo Clinicorum cuique imprudenter tractandam committant: quò ſibi, ſuiſque in tempore utique proſpicient. Ut autem ad ejuſmodi ſtudium capeſſendum alacrius incitarentur, doctrinas univerſas, ſcholaſticas licèt, ſtylo nec penitus inculto, nec planè incondito, expoſuimus; omnemque, quæ ſcholas olim pervagabatur, barbariem, ſcriptis noſtris, niſi prorſus excuſſimus, quoad potuimus ſaltem cicuravimus. In animo enim, quæ in Tuſculanis ſcripſit olim Tullius, adhuc nobis verſantur. *Eſt enim quoddam genus eorum, qui ſe Philoſophos appellari volunt, quorum dicuntur eſſe latini ſanè multi libri: quos non contemno equidem, quippe quos numquam legerim: ſed quia profitentur ipſi illi qui eos ſcribunt, ſe neque diſtinctè, neque diſtributè, neque eleganter, neque ornate ſcribere: lectionem ſine ulla delectatione negligo* (a). *Sed mandare quemquam litteris cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis eſt intemperanter abutentis & otio, & litteris.* (b). Auctores proinde, quos ſcribendo in hoc opere præcipuè nobis imitandos propoſuimus, Cornelius Celſus fuerunt, Plinius, & præſertim Hiſtoricus, necnon etiam Lucius Junius Moderatus Columella; qui, optimis equidem temporibus, de rebus item noſtris, ut neminem fugit, limpidiſſimè ſcripſerunt. Viros inſuper in omni litterarum genere verſatiſſimos conſuluimus, iiſque libenter auſcultavimus. Inter quos admodum Reverendum Patrem Ignatium Guarini Soc. Jeſu noſtri ſemper amantiſſimum, quo cum ab ineunte ætate maxima ſemper nobis fuit conſuetudo, quem & plurimi ſemper fecimus, coluimus ſemper, & peramavimus; necnon etiam Ornatiſſimum Virum Petrum Aſſalti, tum inter Archigymnaſii Romani Profeſſores, tum inter Archiatros Urbis Collegam noſtrum celeberrimum, præ cæteris ſelegimus: quibus & ex decreto Reverendiſſimi Patris Magiſtri Sac. Pal. Apoſt. litterarios labores hoſce noſtros explorandos tradidimus;

(a) *Quæſt. Tuſc. lib. 2.* (b) *Quæſt. Tuſc. lib. 1.*

&c, ut limam in iis ad unguem intenderent, facultatem fecimus. At ſi quid barbari nihiloſecius exciderit, id non modo longævæ ex Cathedra dicendi, exponendique, conſuetudini, ubi ex tempore utplurimum dicere oportebat; verum & neceſſitati, qua recens, temporibus videlicet noſtris, aut excogitata, aut inventa exprimere debuimus, tribuendum. Et latine licet ſcribere ſedulo ſtuduimus, ad ambiguitates tamen evitandas, item & brevitatis gratia, vocibus nonnullis, tametſi barbaris, quæ in Facultate Medica uſu invaluerunt, & nos, parciſſime quamvis, uſi ſumus: ejuſmodi ſunt *aqua* ex. gr. *chalybeata*, *ſerum chalybeatum*, hiſque ſimilia, ubi præſcribendum fuit aliquid per extinctionem chalybis, aut ferri candentis paratum: *juſculum alteratum* pro juſculo medicato &c. Diximus præterea *ſalia*, non ſales, tum quum non de dictis lepidis, acribuſque, ſive ſapientibus *metonymicè*, verum de *ſale*, ſive natura in fodinis *concreto*, aut arte ex mixtis naturalibus *elicito*, proprie loquutis, id diſcriminis cum Chymicorum pleriſque deſignare placuit. Singulas tum Veterum, tum Recentiorum, quibus præcipue Medicorum innititur ratiocinium, hypotheſes declaravimus, eaſque inſimul in concordiam, admodum licet diſcordes, primo intuitu, viderentur, pro viribus compoſuimus, & quaſi conſociavimus. Humani corporis vitam habentis hiſtoriam, ejuſque partium longe profuſiorem, quam ſuperioribus annis pro Philoſophiæ Tyronibus vernaculo ſermone fecimus, anatomen expoſuimus. At enim vero, earum componentia deſignantes, quæſtiones dubias, quæ in minimis præſertim rebus, inter Sectores hodiernos acriter inſurrexerunt, eoquod nec Philoſophiæ, nec Medicinæ utiles adhuc fuiſſe videantur, ne Legentium mentem inutiliter modo maceremus, ex conſilio omiſimus. Temporis proceſſu, quum lux iis major acceſſerit, perquam utiles fore ſperamus; & tum cuique, qui *Hominem hunc noſtrum* optime calluerit, quæ nobis hactenus ambigua fuerunt, ſibi dilucidare, aliiſque declarare non erit difficile. Quicquid & in Noſocomiis, & in Procerum ædibus potiſſimum, quibus, ratione valetudinis, pene ſemper præfuimus Clinicen exercentes, non improſpere ceſſiſſe quotidie obſervavimus, per hiſtorias peculiares conciſe, & ex ordine digeſſimus; quibus, præter ægrotantium nomina, & nonnullas alias interdum circumſtantias, quæ alienas deliteſcentes, animi non minus, quam corporis imbecillitates prodere, ac palam evulgare potuiſſent, nihil immutavimus. Si quid interim grati libris hiſce poſterioribus noſtris, Lector Humaniſſime, tibi unquam fecimus, id nobis equidem abunde erit; qui, ut & diu vivas, & optime valeas, unice exoptamus.

INDEX CAPITUM
LIBRI PRIMI.

SECTIO PRIMA.

CAPUT I. DEfinitur Medicina, & in ſuas dividitur partes præcipuas. Pag. 1
CAP. II. *Quid ſit corpus humanum vivens, & quomodo ab Anatomicis dividatur.* 5
CAP. III. *De viſceribus in genere, eorumque ſitu, ac connexione.* 8
CAP. IV. *De partibus minoribus corporis humani, quæ veluti componentes, majores componunt.* 11
CAP. V. *De humoribus præcipuis, ſive de partibus fluidis corporis humani.* 13
CAP. VI. *De Muſculis in genere.* 16
CAP. VII. *De Glandulis in genere.* 19
CAP. VIII. *De Tegumentis, ac primo de cuticula.* 20
CAP. IX. *De Cute.* 21
CAP. X. *De Pilis, & Unguibus.* 22
CAP. XI. *De Panniculo adipoſo, & carnoſo.* 23
CAP. XII. *De Oſſibus in genere, cartilaginibus, & ligamentis.* 24
CAP. XIII. *De Sceleto, ejuſque oſſibus componentibus.* 27
CAP. XIV. *De Dentibus.* 28
CAP. XV. *Enumerantur oſſa reliqui Trunci.* 30
CAP. XVI. *De Oſſibus Artuum, ac primo manus univerſæ, ſive brachiorum.* 31
CAP. XVII. *De Oſſibus Pedum, ſive Crurum.* 32
CAP. XVIII. *De nonnullis membranis præcipuis interioribus corporis humani, & primo de iis, quæ conſtituunt parietes abdominis.* 33
CAP. XIX. *De Meningibus, Pleura, Mediaſtino, Peritonæo, & Diaphragmate.* 35
CAP. XX. *De Corde, & Pericardio.* 37
CAP. XXI. *De Pulſatione cordis, ejuſque valvulis.* 41
CAP. XXII. *De Arteriarum, venarumque ſtructura, pulſatione, diſtributione, atque uſu.* 43
CAP. XXIII. *De Thymo.* 45
CAP. XXIV. *De Sanguinis conſtitutione, ac Motu.* 46
CAP. XXV. *De Vita, & Morte hominis.* 52
CAP. XXVI. *Quid ſit ſanitas corporis humani vitam habentis.* 54
CAP. XXVII. *Exponuntur elementa ad mentem Galenicorum.* 58
CAP. XXVIII. *Exponuntur ad mentem Chymicorum.* 59
CAP. XXIX. *Exponuntur ad mentem Democriti, & Carteſii.* 60
CAP. XXX. *De Regionibus elementorum ex hypotheſi Carteſiana.* 64

SECTIO SECUNDA.

CAP. I. *De Febribus in genere.* 67
CAP. II. *De Febre Ephemera.* 73
CAP. III. *De Synocho ſimplici.* 77
CAP. IV. *De Synocho putrida, ſive Fermentativa.* 80
CAP. V. *De Cauſo.* 82
CAP. VI. *De Febribus malignis.* 87
CAP. VII. *De Febre maligna peſtilenti.* 94
CAP. VIII. *De Febre Hectica.* 97
CAP. IX. *De Febre intermittente in genere.* 103
CAP. X. *De Quotidiana ſimplici benigne intermittente.* 105
CAP. XI. *De Tertiana ſimplici benigne intermittente.* 108
CAP. XII. *De quartana ſimplici benigne intermittente.* 111
CAP. XIII. *De Febribus continuis intermittentibus, & de intermittentibus compoſitis.* 118

CAP.

CAP. XIV. *De Morbis, qui proprie reſpiciunt motum ſanguinis progreſſionis, item & fluiditatis; ac primo de Polypo.* 121
CAP. XV. *De Cordis Palpitatione.* 125
CAP. XVI. *De Animi deliquio, Eclyſi, Lipothymia, & Syncope.* 129
CAP. XVII. *De Aneuriſmate.* 130
CAP. XVIII. *De Varice.* 132

INDEX HISTORIARUM.

Hiſtoria I. *De Febre ephemera.* 75
Hiſtoria II. *De Synocho ſimplici.* 78
Hiſtoria III. *De Synocho putrida, ſive fermentativa.* 81
Hiſtoria IV. *De Cauſo.* 83
Hiſtoria V. *De Febre maligna.* 90
Hiſtoria VI. *De Febre maligna peſtilenti.* 95
Hiſtoria VII. *De Febre Hectica.* 100
Hiſtoria VIII. *De Quotidiana ſimplici benigne intermittente.* 107
Hiſtoria IX. *De Tertiana ſimplici benigne intermittente.* 110
Hiſtoria X. *De Quartana ſimplici benigne intermittente.* 112
Hiſtoria XI. *De Febre maligna intermittente.* 113
Hiſtoria XII. *De Febre intermittente compoſita.* 119
Hiſtoria XIII. *De Polypo cordis.* 125
Hiſtoria XIV. *De Cordis palpitatione.* 126
Hiſtoria XV. *De Aneuryſmate.* 133

INDEX CAPITUM

LIBRI SECUNDI.

SECTIO PRIMA.

CAPUT I. *De Cerebro, ac primo de Meningibus.* Pag. 135
CAP. II. *De Cerebri ſubſtantia.* 137
CAP. III. *De Medulla oblongata, & de Nervis.* 140
CAP. IV. *De Apoplexia.* 144
CAP. V. *De Paralyſi.* 151
CAP. VI. *De Vertigine.* 158
CAP. VII. *De Convulſione, & ſpaſmo.* 163
CAP. VIII. *De Epilepſia.* 167
CAP. IX. *De Catalepſi.* 172
CAP. X. *De Lethargo, & Caro.* 174
CAP. XI. *De Comate Vigili.* 179
CAP. XII. *De Phrenitide.* 183
CAP. XIII. *De Mania, Cynanthropia, & Lycanthropia.* 187
CAP. XIV. *De Melancholia.* 192
CAP. XV. *De Affectione hypochondriaca.* 193

SECTIO SECUNDA.

CAP. I. *De Oeſophago, & Stomacho.* 197
CAP. II. *De Inteſtinis.* 200
CAP. III. *De Meſenterio, Ductibus Chyliferis, Ductibus lymphaticis, & de Glandulis meſeraicis.* 203
CAP. IV. *De Chyli capſula communi, ductuque thoracico.* 205
CAP. V. *De Anorexia, ſive de fame dejecta.* 206
CAP. VI. *De Nauſea.* 211
CAP. VII. *De Fame præter naturam adaucta, item & vitiata.* 212
CAP. VIII. *De Vomitu.* 217
CAP. IX. *De Cardialgia.* 220
CAP. X. *De Diarrhœa.* 222
CAP. XI. *De Lienteria.* 227
CAP. XII. *De Cœliaca.* 230
CAP. XIII. *De Dyſenteria.* 232

CAP. XIV. *De Cholera.* 239
CAP. XV. *De Affectione Iliaca.* 242

SECTIO TERTIA.

CAP. I. *De Pulmonibus.* 252
CAP. II. *De Pleuritide, & Peripneumonia.* 257
CAP. III. *De Hæmoptyſi.* 264
CAP. IV. *De Phthiſi.* 269
CAP. V. *De Aſthmate.* 274
CAP. VI. *De Angina.* 280

SECTIO QUARTA.

CAP. I. *De Hepate, & folliculo fellis.* 285
CAP. II. *De Vena porta.* 288
CAP. III. *De Pancreate.* 290
CAP. IV. *De Omento.* ibid.
CAP. V. *De Liene.* 291
CAP. VI. *De Hepatis inflammatione, ſive Hepatitide.* 293
CAP. VII. *De Icteritia, ſive de Ictero.* 297
CAP. VIII. *De Liene obſtructo, inflammato, & ſcirrho affecto.* 301

SECTIO QUINTA.

CAP. I. *De Renibus, Ureteribus, & Veſica urinaria.* 304
CAP. II. *De Renibus ſuccenturiatis.* 307
CAP. III. *De Nephritide.* 312
CAP. IV. *De Diabete.* 320

INDEX HISTORIARUM.

SECTIO PRIMA.

Hiſtoria I. *De Apoplexia.* 147
Hiſtoria II. *De Paralyſi.* 154
Hiſtoria III. *De Vertigine.* 161
Hiſtoria IV. *De Epilepſia.* 169
Hiſtoria V. *De Catalepſi.* 173
Hiſtoria VI. *De Lethargo.* 176
Hiſtoria VII. *De Comate Vigili.* 181
Hiſtoria VIII. *De Phrenitide.* 184
Hiſtoria IX. *De Mania.* 189

SECTIO SECUNDA.

Hiſtoria I. *De Anorexia.* 209
Hiſtoria II. *De Pica.* 215
Hiſtoria III. *De Cardialgia.* 221
Hiſtoria IV. *De Diarrhœa.* 224
Hiſtoria V. *De Lienteria.* 228
Hiſtoria VI. *De Cœliaca.* 231
Hiſtoria VII. *De Dyſenteria.* 234
Hiſtoria VIII. *De Cholera.* 241
Hiſtoria IX. *De Affectione Iliaca.* 244
Hiſtoria X. *De Colica.* 246

SECTIO TERTIA.

Hiſtoria I. *De Pleuritide.* 259
Hiſtoria II. *De Hæmoptyſi.* 265
Hiſtoria III. *De Phthiſi.* 270
Hiſtoria IV. *De Aſthmate.* 276
Hiſtoria V. *De Angina.* 281

SECTIO QUARTA.

Hiſtoria I. *De Hepatitide.* 294
Hiſtoria II. *De Icteritia.* 299
Hiſtoria III. *De Scirrho Lienis.* 302

SECTIO QUINTA.

Hiſtoria I. *De Nephritide.* 313
Hiſtoria II. *De Diabete.* 320

INDEX

INDEX CAPITUM
LIBRI TERTII.

SECTIO PRIMA.

CAPUT I. DE *Oculis*. Pag. 323.
CAP. II. *De Ophthalmia*. 327
CAP. III. *De Auribus*. 331
CAP. IV. *De Naſo*. 334
CAP. V. *De Lingua, ejuſque partibus adnexis*. 336
CAP. VI. *De Glandulis ſalivalibus, & de Uvula*. 338

SECTIO SECUNDA.

CAP. I. *De Teſtibus*. 341
CAP. II. *De Pene, & Scroto*. 344
CAP. III. *De Gonorrhœa*. 346
CAP. IV. *De Gonorrhœa notha, tum benigna, tum maligna*. 348
CAP. V. *De organis Mulierum generationi inſervientibus. Ac primo de Utero*. 353
CAP. VI. *De Teſtibus Mulierum, ſive ovariis*. 356
CAP. VII. *De Menſium defectu, imminutione, & ſuppreſſione*. 357
CAP. VIII. *De Affectione Hyſterica*. 362
CAP. IX. *De Chloroſi*. 364
CAP. X. *Quicquid de Fœtu obſervavimus menſibus geſtationis poſterioribus*. 368
CAP. XI. *De Vita fœtus in Utero, ac nutritione, necnon etiam de Partu*. 370
CAP. XII. *De Symptomatibus prægnantis, & Abortu*. 375
CAP. XIII. *De Conceptu falſo, ſive Mola*. 377
CAP. XIV. *De Partu difficili, ſive cum labore*. 378
CAP. XV. *Quid ſit Meconium, & quo pacto ejus cauſa, extra uterum lædi poſſit recens natus Infans*. 386
CAP. XVI. *Quo pacto lactis vitio quandoque lædatur Infans*. 389
CAP. XVII. *De Verminatione*. 391
CAP. XVIII. *De Dentitione difficili*. 394
CAP. XIX. *De Rachitide*. 401
CAP. XX. *De Variolis, & Morbillis*. 403

SECTIO TERTIA.

CAP. I. *De Hydrope*. 412
CAP. II. *De Podagra*. 419
CAP. III. *De Lue Venerea*. 422
CAP. IV. *De Scorbuto*. 427
CAP. V. *De Rheumatiſmo*. 436

INDEX HISTORIARUM.

SECTIO SECUNDA.

Hiſtoria I. *De Gonorrhœa*. 349
Hiſtoria II. *De Chloroſi*. 364
Hiſtoria III. *De Partu difficili*. 380
Hiſtoria IV. *De Verminatione*. 393
Hiſtoria V. *De Epilepſia Infantili*. 397
Hiſtoria VI. *De Rachitide*. 402
Hiſtoria VII. *De Variolis*. 406

SECTIO TERTIA.

Hiſtoria I. *De Hydrope*. 414
Hiſtoria II. *De Lue celtica*. 423
Hiſtoria III. *De Scorbuto*. 429
Hiſtoria IV. *De Rebeumatiſmo*. 438
Hiſtoria V. *De Stranguria*. 443

NOI

NOI REFORMATORI
Dello Studio di Padoa.

AVendo veduto per la Fede di Reviſione, ed Approbazione del P. F. *Tomaſo Maria Gennari Inquiſitore*, nel Libro Intitolato, *Alexandri Paſcoli Peruſini in Almo Urbis Archigymnaſio medicinæ Profeſſoris, De Homine*, non v'eſſer cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atteſtato del Secretario Noſtro, niente contro Prencipi, e buoni coſtumi, concediamo Licenza a *D. Andrea Poleti Stampatore*, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gli Ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite Copie alle Publiche Librarie di Venezia, e di Padoa.

Dat. 3. Maggio 1735.

(Z. Piero Paſqualigo Ref.
(
(Lorenzo Tiepolo Kav. Proc. Ref.

Agoſtino Gadaldini Segr.

Adì 4. Maggio 1735.
Regiſtrato nel Magiſtrato Eccellentiſs. ſopra la Beſtemia.

Gio: Briani Nod.

LIBER

LIBER PRIMUS

De iis, quæ tum ſecundum, tum præternaturam, ratione præſertim cordis, & ſanguinis, exoriuntur, atque exoriri poſſunt in corpore humano vitam habente.

SECTIO I.

De corpore humano vitam habente in genere, ac præcipue de cordis ſtructura, motu, & facultatibus; necnon etiam de motu ſanguinis circulari, ejuſque conſtitutione.

CAPUT I.

Definitur Medicina, & in ſuas dividitur partes præcipuas.

Definitur Medicina.

MEdicina eſt cognitio quædam rationalis, quæ circa humani corporis vitam habentis affectiones, tum naturales, tum præternaturales, & circa varia earum præſidia verſatur: quam per varias conjecturas, partim ſpeculando, partim experiundo, qui eam profiteri aggreditur, proceſſu temporis ſibi comparat, ut in homine ſanitatem præſentem conſervare, amiſſamque reſtaurare opportune queat. Cognitio hæc, quæ, aut proſperam, aut hominis adverſam valetudinem reſpicere quodammodo ſemper debet in rebus pleriſque medicis, neque certa, neque evidens quamvis ſit, ſi ratiocinium tamen, æque ac obſervationem ad eam probe acquirendam ſedulo, ſolerterque pro viribus intendamus, admodum probabilis, perquam utilis, ac pene dicam, neceſſaria evadit; tum quum maxime facultatem equidem præſtantiſſimam, haud vili, ſordidoque quæſtu illecti, ſed candide, liberaliter, ac ingenue, procul ab omni dolo, ab omni verſutia, ab omni calliditate, atque jactantia, procul ab omni fuco, ab omni circulatoria oſtentatione, ac inanium verborum, nugarumque lenocinio, atque in Reipublicæ commodum, aliorumque potius, quam noſtrorum utilitatem, ut homines liberos decet, profiteri, atque exercere velimus.

Quid ſint Medicinæ ſubjectum, medium, & finis.

Ex hac Medicinæ definitione, Medicinæ ſubjectum patet, *hominem* eſſe, quatenus dum vivit, & ſanus, & morbis affectus eſſe poſſit. *Hominem* dicimus; quum in univerſis fere affectionibus, quibus in Terris frequentiſſime vexamur, una cum corpore organico defecturo, animus quoque, materiæ expers, haud quaquam defecturus, afficiatur. Quamobrem quiſquis humani corporis ægritudinibus, directe quantumvis mederi

deri ſtudeat, & animo quoque quodammodo ægrotanti, non directe ſaltem, medeatur, neceſſe eſt: Et quamvis, medendo, humani corporis ſanitatem, proxime utplurimum, in homine reſpiciamus, remote tamen vel ſanitatem, ut ita dicam, mentis incorporeæ, qua corpus humanum vivens informatur, plane reſpicimus. Hinc Medicæ facultatis finis primarius, *Sanitas* eſt totius hominis, ratione videlicet tum mentis, tum corporis, quam conſervare in eo oportet quamdiu viget, reficere autem quamdiu deficit. Medium vero, quod cum Sennerto & alii ſcopum dicere conſueverunt, eſt *Mederi*; medendo quippe, & ſanitatem præſentem conſervat Medicus, atque abſentem inſtaurat. Quod quum ita ſit, nemo non videt, Medicinam, ratione tum objecti, tum finis, tum medii, inter pleraſque facultates longe præcellere. Circa hominem porro omnium animalium præſtantiſſimum verſatur, ſanitatis gratia, qua inter omnia mortalium bona nihil ſane præſtantius, nihil quod magis expetere debeamus.

Triplex Medicinæ claſſis: Empirica, Dogmatica, Methodica.

De Medicinæ primordiis, deque ejus præcipuis cultoribus, quum prolixam de iis, & ad nauſeam pene recoctam habeamus hiſtoriam, non eſt cur plura dicamus. Satis ſuperque ſit impræſentiarum animadvertere, Medicinam in ſui exordio, omnium fere conſenſu, *Empiricam*, inde *Dogmaticam*, mox *Methodicam* extitiſſe. *Empirica* fuit, quum, ſolis obſervationibus innixi, rationibus omnino poſthabitis, artem olim medicam colebant Majores. Fuit *Dogmatica*, quum ad normam nonnullarum regularum communium, quibus indiſcriminatim, & quaſi per analogiſmum affectiones univerſas audacter non minus, quam perperam tractare deinceps cœperunt. Fuit *Methodica*, quum methaphyſice tantum ratiocinantes, ſcientiam effecerunt futilem, ac pene chimericam, cui nil mirum, ſi temporibus noſtris paſſim reclamitent obſervationes. Non injuria igitur in id unum hodie collimare contendunt ii ſaltem, qui præ cæteris in ea facultate ſapiunt, ut experientia, æque ac ratiocinium baſis ſit, & fundamentum doctrinarum univerſarum, quas in Theoria, non minus, quam in Praxi per conjecturas utplurimum eliciunt.

Quinque Medicinæ partes deſcribuntur: Phyſiologia, Pathologia, Semiotica, Hygiene, & Therapeutica.

Quum Medicinæ objectum adæquatum, juxta traditam definitionem, *Homo* ſit; hominem prius optime cognoſcere conducit, hominem videlicet in duplici ſtatu, & quum bene ſe habet ratione ſanitatis, in *ſtatu* nimirum *naturali*; & quum prave afficitur, hoc eſt quum ab eo *ſtatu* ſanitatis *naturali* recedit, in *ſtatu* nempe *præternaturali*. Hinc profecto binæ Medicinæ partes præcipuæ: *Phyſiologia*, & *Pathologia*. Phyſiologia verſatur in cognitione Medicinæ objecti, hominis nempe in ſtatu ſanitatis, ideſt in *ſtatu naturali*. Pathologia verſatur in cognitione ejuſdem Medicinæ objecti, ejuſdem nempe hominis, qui tamen a ſtatu naturali recedit, *Ægrotantis* videlicet, ſive morbo affecti, ideſt in *ſtatu præternaturali*. Signa autem, quorum beneficio dignoſcitur, an bene, an male ſe habeat homo, ratione ſanitatis; an affectio, qua detinetur, parvæ ſit indolis, nec ne; an futura ſit diuturna, an brevi ſolvi poſſit, an cum periculo, an citra periculum &c. alteram Medicinæ partem faciunt, quæ *Semiotica* nuncupatur. Quum homo ſanus vivit, perquirendum eſt quicquid in rebus, quibus utitur, univer-

ſis, præſtare debeat, ut incolumis ſervetur. Perquiſitio iſta quartam conſtituit Medicinæ partem, quæ *Hygiene* dicitur. Contra vero morbo quum laboret, ea præſidia excogitare oportet, quibus priſtinam ſanitatem ei comparemus. Inde Medicinæ oritur pars poſtrema, in qua de præſidiis agitur in morbis adhibendis, quæ *Therapeutica* iccirco nuncupatur. Ex quo patet, quinque eſſe Medicinæ partes præcipuas, *Phyſiologiam*, *Pathologiam*, *Semioticen*, *Hygienen*, ac *Therapeuticen*.

Phyſiologia maxime tractat Medicinæ objectum in ſtatu naturali; ideoque agit de corpore humano, ejuſque partibus. Explicat earum conſtitutionem, ſitum, nexum, & uſum, necnon etiam facultates, ratione tum organorum, tum animæ rationalis, quæ organa informat &c.

Pathologia agit de iiſdem rebus, quas tamen conſiderat in ſtatu præternaturali; atque adeo morborum, æque ac ſymptomatum tradit naturam, cauſas, & differentias, & quicquid contingere valet in eodem homine, quum a ſtatu naturali recedit.

Semiotice exponit ſigna, quorum ope dignoſcere poſſumus, an ægrotet homo, nec ne; latenteſque morbos eruimus; affectionum omnium cauſas, item & eventum haurire conamur.

Hygiene verſatur circa finem Medicinæ quod ad primam partem attinet; ac propterea verſatur circa ſanitatem hominis conſervandam. Quocirca nos docet, qua ratione præſens tuenda eſt: nimirum quo pacto præcaveri poſſit, ne in morbos incidamus.

Therapeutice verſatur quoque circa eumdem Medicinæ finem, ſed quod ad alteram ſpectat partem; ideoque verſatur circa ſanitatem hominis amiſſam reparandam. Quamobrem verba facit de præſidiis univerſis, quibus morborum cauſas, eorumque ſymptomata, aut curare, aut ſaltem lenire poſſumus.

Auctoris intentio.

Partes præfatæ, quæ in rebus medicis principes videntur, ſub ſe alias partes continent minus principales, & quaſi miniſtras, de quibus omnibus in eo libro, quem Theoriæ Medicæ paſſim inſcribunt, plerique agunt Scriptores, quem propterea in partes quinque dividendum exiſtimant, de morbis ſingulis probe dignoſcendis, explicandis, curandiſque in altero deinceps, quem Praxis Medicæ ideo dicunt, verba facturi. Nos autem in hoc tractatu, quem Typis tandem evulgare aggredimur, Theoriam, æque ac Praxin Medicam ad Veterum, item & Recentiorum mentem promiſcue tradendam ſuſcepimus; ut ſi quis brevitatis amans, uno eodemque tempore utramque Medicinæ partem, vaſtiſſimam licet, condiſcere velit, id nova prorſus, clara, facilique methodo conſequi poſſit.

Totius operis diviſio.

In libros tres, maximam ſane, niſi univerſam Medicinæ partem, quam hic expoſituri ſumus, digerere ſtudentes, in primo de corpore humano in genere, ac præſertim de corde, de motu ſanguinis, de ſanguinis conſtitutione, & de affectionibus, quæ cor, una & ſanguinem primario afficiunt, ſermonem habebimus. In ſecundo, de reliquis viſceribus ejuſdem corporis humani, de cerebro videlicet, de œſophago, de ſtomacho, atque inteſtinis, de meſenterio, de chylo, alimentorumque digeſtione, de pulmonibus, deque reſpiratione, de hepate, liene, ac pancreate,

de renibus, ureteribus, ac veſica urinaria, necnon etiam de urina, æque ac de ægritudinibus, quæ organa præfata, eorumque facultates afficere ſolent, acturi ſumus. In tertio, organa ſenſuum, æque ac generationi inſervientia, ſenſationum doctrinas, conceptionis, ac generationis, geſtationis, puerperii &c. brevi exponentes, de morbis univerſis, qui in organis, æque ac functionibus præfatis verſantur, item & de lue venerea, de morbis Infantum, æque ac Puerorum, dicere eſt animus. Age itaque macte animo, & ſi quando, ignarus licet omnino, rebus medicis erudiri contendas, noſtras haſce lucubrationes plane contemnere neutiquam deberes; quas pluribus tibi de cauſis gratas fore non diffidimus; cui præterea, ratione rerum clinice agendarum, per hiſtorias nonnullas, quas ægritudines humani corporis deſcribentes, ad calcem ſingularum exaravimus, quicquid quadraginta annorum fere ſpatio, & in Urbe, & extra, & in publicis Noſocomiis, & in domibus Magnatum privatis, facultatem Medicam non infeliciter, Deo ſemper adjuvante, exercentes, obſervavimus, æquo, ſimplicique animo proferre non dedignabimur.

ANIMADVERSIONES PROŒMIALES.

Variæ Medicinæ definitiones.

MEdicinam Majores deſcribentes, varias de ea afferre conſueverunt definitiones. *Medicina eſt ars, quæ in hominum corporibus verſatur, ac ſanitatem tuetur.* Ex Hippocrate libello de arte. *Medicina ars, eſt additio, & detractio. Additio quidem eorum, quæ deficiunt. Detractio vero eorum, quæ exuperant*, num. 3. de flat. *Medicina ſcientia eſt ſalubrium, inſalubrium, & neutrorum:* Ex Herophilo apud Galenum libro de Medicinæ definitione. *Medicina eſt ſcientia, qua humani corporis diſpoſitiones noſcuntur ex parte, qua ſanatur, vel ab ea removetur, ut habita ſanitas conſervetur, & amiſſa recuperetur:* Ex Avicenna cap. 1. Fen. doctr. 1. lib. 1. de defin. Medic. *Medicina eſt ars corporis humani vitia per adjectionem emendandi:* Ex Heurnio Inſtitut. Medic. libro primo de element. Nos autem definitiones haſce haud refellimus, eas dumtaxat potius omittimus, quibus noſtram hic ideo præferre arriſit, quia longe ſatius per eam facultatis Medicæ naturam, & conditionem declaratum iri, viſum nobis ſit, affirmantibus cognitionem eſſe rationalem, qua Medicus quiſque, dummodo rationalis ſit, per conjecturas proceſſu temporis, partim ſpeculando, partim experiundo, ſibi comparare debet. Num autem ars vere, num ſcientia ſit Medicina, quum id rei noſtræ inane prorſus videatur, aliis dirimendum relinquimus. Facultas utique perquam difficilis, valde fallax, atque incerta; quam ſiquis vel leviter aſſequi velit, ad eam probe acquirendam, totum hominem adhibeat neceſſe eſt. *Ars longa, vita brevis, occaſio præceps, experimentum periculoſum, iudicium difficile, neque ſolum ſeipſum præſtare oportet opportuna facientem; verum & ægrum, & aſſidentes, & exteriora.* Id porro perquam eleganter, ac pene divine aphoriſmorum principio maximus proclamat Hippocrates. Enim vero, ſi quis aut magnitudinem totius rei, iiſdem propemodum utor verbis, quibus amplitudinem rei

rei ruſticæ declarare conſuevit Lucius Junius Moderatus Columella. Enim vero, ſiquis aut magnitudinem totius rei Medicæ quaſi quamdam vaſtitatem corporis, aut partium ejus velut ſingulorum membrorum numerum recenſeat, uon injuria vereri debet, ne ſupremus ante ſe dies occupet, quam univerſam diſciplinam rerum Medicarum poſſit cognoſcere. Nam qui ſe in hac facultate perfectum volet profiteri, ſit oportet rerum naturæ ſagaciſſimus, declinationum Mundi non ignarus, ut exploratum habeat quid cuique plagæ conveniat, quid repugnet, ſyderum ortus, & occaſus memoria repetat, ne, quod in morbis præſertim chronicis curandis, extenuandiſque perſæpe contingit, ne, inquam, imbribus, ventiſque imminentibus opera inchoet, laboremque fruſtretur. Cœli, & Anni præſentis mores intueatur; neque enim ſemper eumdem velut ex præſcripto habitum gerunt, nec omnibus annis eodem vultu venit æſtas, aut hyems, nec pluvium ſemper eſt ver, aut humidus autumnus. Quæ prænoſcere ſine lumine animi, & ſine exquiſitiſſimis diſciplinis, non quemquam poſſe crediderim.

CAPUT II.

Quid ſit corpus humanum vivens, & quomodo ab Anatomicis dividatur.

Auctoris intentio, ratione deſcriptionis corporis humani.

INter animalia ratione præditus homo, præter corpus organicum periturum, quod oculis obverſatur, & mentem incorpoream non perituram, quam ſenſibus attingere haud poſſumus, habeat neceſſe eſt, quæ tamquam forma ſubſtantialis organis intime infuſa afficit organa, & in organis, ſive per organa quodammodo afficitur, ut in Metaphyſicis noſtris fuſe olim expoſuimus; in quibus de hac mente prorſus incorporea, ac pene divina, verba fecimus, eſſentiam illius, item & facultates perveſtigavimus. Reliquum eſt igitur, ut brevem, non minus, quam perfectam humani corporis hiſtoriam impoſterum exaremus, quam trifariam per ſectiones olim diſtinguere placuit. In prima partes univerſas, & ſingulas in genere, tum continentes, tum contentas, tum fluidas, tum ſolidas, humani corporis exponentes. In ſecunda de viſceribus ſingulis agentes. In tertia de organis ſenſuum, & generationis ſexus utriuſque verba demum facturi. Ita ſane in Tractatu, quem de corpore humano ſuperioribus annis evulgavimus, olim fecimus; atque id plane deinceps in tractatu, quem modo præ manibus habemus, quaſi facturi ſumus; ea tamen lege, quam in capite præcedenti non ita pridem propoſuimus: nimirum, ut organa ſingula corporis humani viventis prius deſcripta, morborum ſeries, atque hiſtoria, qui ea afficere ſolent, ſubinde inſequatur.

Definitio corporis humani vitam habentis.

Definiendum, ſive per deſcriptionem potius quamdam genericam, ac compendioſam deſcribendum videtur corpus humanum, *quantitatem quamdam eſſe materiæ miro opificio ex limo* Terræ *in rerum exordio*, uti Geneſis docet, *in gratiam Animæ potiſſimum rationalis*, *qua*, *homine vivente*, *informatur*, *ab Opifice ter* Optimo Maximo *fabrefactam*, *quæ automati propemodum adinſtar*, *per organa ab humoribus*, *item & ab objectis varie concitata*, *varie agit*, *ac varie afficitur*, *tum ut vivat*, *tum ut nutriatur*, *atque intrinſece ſibi*

ſibi ſuſcipiat incrementum, tum ut conſervetur, tum ut ſpecies per eam propagetur.

Quid proprie ſint ventres, & artus penes Anatomicos, ratione corporis humani.

Ventres habet, atque artus. Ventres, qui proprie dicuntur ab Anatomicis cavitates, ſive capacitates, tres enumerantur. *Caput*, quod ventrem in corpore humano conſtituit ſupernum. *Thorax*, qui ventrem efficit medium. *Abdomen*, quod ventrem imum format. A ſitu ventres præfati diſtingui potiſſimum, ac denominari ſolent. Artus autem dicuntur *brachia*, & *crura*, quæ ex cavis præfatis quodammodo proficiſcuntur. Brachia nimirum superne utrinque a ſummo thorace. Crura inferne utrinque ab imo ventre.

Quid ſit facies, ejuſque diviſio.

Trifariam dividitur caput, in *Calvariam*, *Faciem*, & *Collum*. Calvaria dicitur pars capitis ſuperna, ex qua in corpore humano luxuriare ſolet cæſaries. Diſtribuitur calvaria in *Sinciput*, *Occiput*, *Verticem*, ac *Tempora*. Sinciput vocatur pars calvariæ anterior, nonnihil acuminata. Occiput poſterior ſane latior. Superior Vertex. Partes autem calvariæ laterales nuncupantur Tempora. Facies ab extremo ſincipite anteriori explicatur ad reliquas partes capitis univerſas anteriores. Complectitur iccirco *frontem*, *oculos*, *naſum*, *genas*, *aures*, *os*, & *mentum*. Pars colli anterior vulgo *gula* nuncupatur. Poſterior proprie *cervix*. Sub gulæ finem, proxime videlicet ſupra Thoracem, ſcrobiculum quoddam exterius deprehenditur, quod *Jugulum* nuncupatur.

Thoracis diviſio exterior.

Thoracis pars anterior dicitur *Pectus*. Poſterior *Dorſus*. Pectoris foſſula ea exterior, quæ ſeſe perhibet aſpectui in imo pectore, verſus principium ventris imi, vocatur *Cordis Scrobiculum*, a corde, cujus extremitas propemodum in eam deſinit regionem. Sinus bini laterales, exteriores quoque, qui ex utroque latere in ſummo Thorace, proxime ſub brachiis deliteſcunt, vocantur *Axillæ*, a quibus in pubertate, maribus præſertim, germinant pili.

Abdominis diviſio exterior.

Ventris imi pars anterior trifariam dividitur; in regionem *ſupernam* coſtis finitimam, in *mediam*, atque *imam*. Ad regionem ſupernam ſpectant *duo hypochondria*, unum ſcilicet utrinque, quæ coſtis ex utroque latere proxime ſuccedunt. Spectat quoque *Epigaſtrium*: regio ea videlicet abdominis anterioris, quæ ab hypochondriis explicatur ad regionem uſque mediam, quæ dicitur *Umbilicalis*. Partes extremæ regionis umbilicalis laterales; quæ ad Ilia producuntur, *regiones* vocantur *Iliacæ*. Regio abdominis anterioris ima complectitur *Hypogaſtrium*, *Regionem pubis*, *Inguina*, *Pudenda* ſexus utriuſque, necnon & *Perinæum*. Hypogaſtrium a confinio regionis umbilicalis extenditur ad regionem uſque pubis, quæ nomen ſuum ſortita videtur penes nonnullos a pubertate, quamvis pubertas potius a pube denominari videatur; ſiquidem ex ea regione pubertatis indicia, pili nimirum, luxuriare incipiunt. Confinia regionis iſtius inter coxas interiores, & pudenda appellantur Inguina. Interſtitium illud, ſive intervallum, quod ano, & vulva in Fœminis; ano, membroque virili in Maribus proxime ſub ſcroto intercipitur, penes Anatomicos univerſos, perinæi nomen habet, Abdominis pars poſterior ſuperne *lumbos* facit, ſive regiones lumbares, dexteram nempe, atque ſiniſtram. Inferne *nates*, ſive *clunes*.

Brachii diviſio.

Brachium diſtribuitur in *Humerum*,

rum, *Cubitum*, & *Manum extremam*. Humerus dicitur brachii pars ſuperior, quæ a ſummo thorace proxime producitur ad nodum uſque brachii intermedium, quo ei injungitur cubitus. Cubitus ab eodem nodo ad alterum uſque tendit, ad eum nimirum nodum, quo ei injungitur manus extrema. Manus extrema diſtinguitur in *Carpum*, *Metacarpum*; & *Phalangem digitorum*. Carpus nuncupatur principium manus extremæ, quod digitis comprehendimus, ut pulſum in febre potiſſimum exploremus. Carpum mox inſequitur Metacarpus, qui a carpo explicatur undequaque ad prima digitorum uſque confinia. Pars poſterior metacarpi dicitur *Dorſus*. Anterior *Vola*. Metacarpo ſuccedunt digiti, qui phalangem conſtituunt. Primus dicitur *Pollex*. Alter *Index*. Tertius *Medius*, ſive *Obſcœnus*. *Annularis* quartus. *Auricularis*, ſive *Minimus* quintus. Digiti ſinguli tres habent nodos; quapropter digitorum proceſſus inter nodos intercepti, vocantur *Internodia*.

Cruris diviſio.

Crus, non ſecus ac brachium diſtribuitur in *Femur*, *Tibiam*, & *Pedem extremum*. Femur ab imo ventre producitur uſque ad genu. A genu ad partem uſque pedis poſteriorem extenditur tibia, quæ proprie *Cruris* nomine ſonat. Cruris pars poſterior carnoſa appellatur *Sura*. Cruri ſuccedit pes extremus, qui diſtinguitur in *Tarſum*, *Metatarſum*, & *Phalangem digitorum*. Tarſus eſt portio illa, ſive proceſſus pedis, qui & *Collum* pedis vulgo dicitur, interceptus infra malleolos, inter tibiam extremam, & partem reliquam pedis ſuperiorem ad calcaneum uſque apud nonnullos. Pes reliquus ad prima digitorum uſque confinia nuncupatur *Metatarſus*. Metatarſi pars ſuperior gibba, ſive convexa *Dorſus* vocatur. Inferior cava dicitur *Planta*. Digiti ſinguli ejuſdem pedis triplici componuntur internodio, pollice excepto, qui duplex tantum habet internodium. Ad tibiæ principium, poſterius tamen inter tibiam ſummam, & femur imum, e regione genu, occurrit ſcrobs exterior admodum viſibilis, qui ab Anatomicis paſſim *Poples* nuncupatur.

Vid Tab. I. Fig. II, & III.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Definitio corporis humani luculentius explicatur.

CORpus humanum vivens, utpote organicum, vitam ſuam organicam, ut poſtmodum dicendum, ex motu quodam elicit naturali, qui ab organis provenit, quibus compingitur. Organa moveri nequeunt, niſi aut fluidorum ope, quæ per ea fluunt, refluuntque, aut per objecta, ſive interiora, ſive exteriora, quibus concitantur. Motus organorum naturales, qui proxime proveniunt a fluidis conſuetis idoneis, quæ per eorum meatus dirimuntur, dicuntur *activi*, in quibus nimirum corpus humanum vivens agere quodammodo videtur. Motus organorum naturales, qui in organis ejuſdem corporis humani viventis concitantur ab objectis, ſive exterioribus, ſive interioribus, dicuntur *paſſivi*, in quibus organa revera patiuntur. Motus univerſi, ex. grat. naturales, quorum ope vita corporis humani, tum quum vivit, conſervatur, ejuſque partes componentes nutriuntur, & intus ſibi comparant incrementum, connumerari ſolent plerique inter motus naturales primi generis. Motus univerſi naturales, qui per objecta

ſenſibilia in organis ſenſuum, tum exterioribus, tum interioribus, ut ſenſus in homine fiant, excitantur, inter motus corporis humani naturales ſecundi generis connumerari debent. Præter hoſce, & alii in homine motus exoriuntur, qui quum pro lubitu voluntatis producantur, voluntarii, ſive liberi, ſive ſpontanei dicendi ſunt, in quibus profecto quoque agimus; ſiquidem ad nutum mentis humanæ, quæ corporis organa informat, ſpiritus animales a cerebro per nervos in fibras influunt muſculorum motrices ad excitandos motus hujuſmodi. Hoc poſito luculentius patet, quare corpus humanum vivens deſcribendo, quantitatem quamdam eſſe dicimus materiæ miro opificio ab Opifice ter Optimo Maximo fabrefactam, quæ automati propemodum adinſtar per organa, tum ab humoribus, tum ab objectis varie concitata, varie agit, ac varie afficitur, tum ut vivat, tum ut nutriatur, atque intrinſece ſibi ſuſcipiat incrementum, tum ut conſervetur, tum ut ſpecies per eam propagetur. Dicimus præterea *automati propemodum adinſtar*, quoniam quemadmodum automati partes componentes moventur extrinſecus beneficio elaterii, ſive alterius cujuſque impellentis intus in machinæ ſemoventis, ſive verſatilis penetralibus reconditi; ita quoque ſpiritus animales, ſive ſuccus nerveus, ſive quicquid aliud, per fibras muſculorum motrices, humani corporis viventis organa impellit, abſconditum prorſus eſt, neque ſenſus attingere valent.

CAPUT III.

De Viſceribus in genere, eorumque ſitu, ac connexione.

UBI ventres in corpore humano ſecti patefiant, ſeſe perhibent aſpectui partes quædam interiores, ſive potius organa quædam præcipua, quæ *Viſcera* nuncupantur. Hæc ordine ut proſequamur, a capite, veluti a corporis humani principio, ſive a cœlo quodam hominis editiſſimo exordiri conducit. Capite ſecto ſuperne ex tranſverſo ab occipite ad ſinciput, reſectaque parte penitus ablata, ſubſtantiam quamdam offendimus cineraceam, mollem, membranis obvolutam, quæ univerſum capitis implet cavum, *Cerebrum* nuncupatam, Membranoſum illud involucrum, quo cerebri veſtitur ſubſtantia, duplex eſt. Hinc duplicem conſtituit meningem, de quo ſuo loco. Pars cerebri anterior, quam excipit ſinciput, quæque ſane maxima eſt, proprie dicitur *Cerebrum*. Huic poſterius adhæret altera quædam cerebri pars longe minor, quæ proptetea *Cerebellum* nuncupatur. Cerebellum adamuſſim aptatur, in occipite, parti occipitis infernæ, cui inſidet. Tum ex cerebro, tum ex cerebello egreditur, quatuor veluti diſtracta radicibus, binis ſcilicet ex utroque, altera cerebri portio longiſſima, ſive proceſſus potius quidam cerebri longiſſimus, qui per foramen occipitis magnum vertebrarum ingreditur fiſtulam, ſeſe producens ab occipite ad os uſque ſacrum. Quamobrem dicitur *Cerebrum oblongatum* a nonnullis, ab aliis *Medulla ſpinalis*, ab aliis *Medulla oblongata*. In cerebro, ut ſuo loco fuſius dicendum,

Deſcribuntur viſcera ventris ſuperioris, & precipue cerebrum.

dum, glandularum cerebri corticalium beneficio, ſecernuntur ſpiritus animales, qui a cerebro per nervos ad reliquas partes omnes corporis humani vitam habentes, diſtribuuntur.

Deſcribuntur viſcera ventris medii, & præcipue Pulmones.

Capite introſpecto, & thoracem introſpicere oportet, quem propterea in parte antica ſecare convenit, ut cor, æque ac pulmones commode detegantur. Pulmonum ſubſtantia mollis, ex ſubrubro palleſcens, ac ubique ſpongioſa, univerſam propemodum occupat thoracis capacitatem. Secundum longitudinem finditur in duplicem ſectionem lateralem. Hinc figuram bifidam ungulæ bubulinæ perſimilem pulmones habent. Faucibus ſuſpenduntur beneficio fiſtulæ cujuſdam peculiaris, quæ *Trachea* nuncupatur, ſive *Aſpera Arteria*. A faucibus trachea ad pulmones uſque producitur per faciem gulæ anteriorem. Tracheæ principium, ſive potius orificium, vel caput extuberans, dicitur *Larynx*. Per tracheam reſpirando aerem viciſſim adducimus in pulmones, atque ex pulmonibus educimus. Inter utramque ſectionem ſubſtantiæ pneumonicæ deliteſcit *Cor*, quod revera ſitum eſt in medio thorace coni adinſtar, cujus baſis ſuperior eſt, ac propterea mucro inferior. Cordis baſis partibus proximis ſuperius ſuſpenditur, *mediaſtino* præſertim intercedente.

Deſcribitur Mediaſtinum.

Mediaſtinum dicitur membrana craſſa, validaque, carnoſa, quæ recta intercedit, ſive ut melius dicam, quæ recta explicatur inter utramque pulmonum ſectionem a ſummo ad imum thoracem. Iccirco thoracis cavum æque findit in ſinus laterales. Producitur mediaſtinum a *Pleura* duplicata.

Deſcribitur Pleura.

Pleura vocatur membrana quædam interior carnoſa, mollior, ac tenujor, quæ per parietes thoracis interiores undequaque explicatur. Hæc duplicatur in regione thoracis poſteriori, & duplicata mediaſtinum emittit, quod cor in progreſſu comprehendit. Inde proſequitur, deſinitque in regionem thoracis ex adverſo oppoſitam anteriorem. Quapropter, uti monuimus, nihil aliud eſt mediaſtinum, quam proceſſus duplicatus ejuſdem pleuræ.

Deſcribitur Diaphragma.

Thoracis cavum dividitur a cavo ventris imi, *Diaphragmate* intercedente. Diaphragma eſt alia membrana, ſive muſculus membranaceus, partim carnoſa, partim tendinoſa, longe craſſior, atque validior, quæ tranſverſum apponitur, veluti fornix ad thoracis confinia, inter thoracem, & ventrem imum.

Deſcribuntur viſcera ventris imi, & præcipue peritonæum.

Imo ventre anterius ſecto, primo intuitu *Peritonæum* occurrit, membrana nempe tenuiſſima, albicans, ſive potius liveſcens, quæ veluti ſacculus ſub diaphragmate includit viſcera omnia imi ventris. Quinimmo ſeſe hinc inde intus duplicans, nonnulla vel ſeorſim veſtit. Inferne emittit proceſſus binos fiſtuloſos, qui ad inguina utrinque perforant parietes abdominis, & ſub membranis exterioribus, ſub tegumentis nimirum, producuntur ad ſcrotum, ad marſupium illud videlicet, quod ad penis radicem laxe propendet. In ſcroto ex utroque latere teſtes veſtiunt, ſive quodammodo laxe obvolvunt. Secto peritonæo, in regione anteriori abdominis ſeſe proferunt *Ventriculus*, *Omentum*, *Inteſtina*, *Meſenterium*, *Hepar*, *Lien*, *Pancreas*, *Renes*, *Ureteres*, *Veſica urinaria*, *generationis Organa*. Omnia quip-

quippe tum in Maribus, tum in Fœminis, in cavo abdominis infra diaphragma, peritonæo conduntur.

Deſcribitur Ventriculus.

Ventriculus, ſive ſtomachus, tamquam utriculus ſeſe oſtendit in cavo anteriori, ac ſuperno abdominis, e regione epigaſtrii, in hypochondrio tamen ſiniſtro, proxime ſub diaphragmate. Duplici pervius eſt orificio. Unum occurrit ſuperne ſiniſtrorſum. Alterum inferne dextrorſum. Illud nomine caret; a nonnullis quamvis dicatur *Stomachus*. Hoc dicitur *Pylorus*, ſive *Janitor*. Orificio ſuperiori aptatur Œſophagus, ductus ſcilicet admodum inſignis, membranaceus, qui a faucibus per gulam proxime ſub trachea adhærens, deſcendit ad ventriculum, perforato diaphragmate. Principium œſophagi, ſive orificium œſophagi ſuperius ad fauces vocatur *Pharynx*. Ab inferiori ventriculi orificio, hoc eſt a pyloro, egrediuntur inteſtina, quæ per ambitus varios, varioſque circuitus, æque ac anfractus ad anum uſque perducuntur. Alimenta, quibus veſcimur, ſolida, non ſecus ac fluida, ab ore per œſophagum immittuntur in ventriculi cavum, a quo per pylorum delabuntur ad inteſtina, ut ſuo loco fuſe dicendum.

Deſcribitur Hepar.

Hepar occurrit quoque in eodem cavo anteriori abdominis, proxime ſub diaphragmate, ad hypochondrium dexterum. Quapropter adjacet lateri dextero ejuſdem ventriculi ſuſpenſum diaphragmati, partibuſque proximis per ligamenta peculiaria. Hepatis moles maxima deprehenditur. Color ejus rubicundiſſimus. Subſtantia diſtribuitur in tres, quatuorve lobos minores.

Deſcribitur Lien.

E regione hepatis in latere oppoſito obverſatur lien, ſive ſplen, in hypochondrio videlicet ſiniſtro verſus regionem anteriorem abdominis, ubi nonnihil deliteſcit ſub diaphragmate inter faciem ventriculi ſiniſtram, & coſtas infernas. Splenis moles oblonga eſt. Colore utplurimum ſaturatur atro. Adhæreſcit partibus finitimis vaſorum, ac ligamentorum ope.

Deſcribitur Omentum.

Ex ventriculi fundo per faciem abdominis anteriorem ſub peritonæo explicatur ad regionem uſque umbilicalem, & quandoque uſque ad inguina, membrana quædam lata, plurimum adipoſa, quæ a figura ſua dicitur *Rete*, ab aliis *Zirbum*, *Omentum*, ſive *Epiploon*.

Deſcribitur Meſenterium.

Hac ablata membrana, deteguntur Inteſtina, quæ univerſum fere implent cavum imi ventris. Hæc ductu obliquo, eoque inflexo a pyloro ad podicem deſcendunt. Inteſtina partibus proximis ſuſpenduntur in parte poſtica abdominis, proxime ſub diaphragmate, beneficio membranæ cujuſdam adipoſæ, quæ inteſtinorum ambitum undequaque circumligat, *Meſenterium* nuncupata.

Deſcribitur Pancreas.

Amotis inteſtinis, æque ac meſenterio, ſeſe perhibet aſpectui facies imi ventris poſterior. In hac ſeſe objiciunt Pancreas, Renes, Ureteres, & Veſica urinaria. Pancreas dicitur viſcus quoddam tenue, ſubalbeſcens, oblongum linguæ adinſtar bubulæ, quod occurrit ſub fundo ventriculi, in facie tamen poſtica ipſius ventriculi; ubi tranſverſum producitur verſus orificium ventriculi, inferius, ideſt verſus pylorum, ſive potius verſus inteſtinorum principium, cui adnectitur.

Deſcribuntur Renes, atque Ureteres.

Siti ſunt renes paulo inferius. Numero bini ſunt: unus ſcilicet utrinque ad regiones lumbares, quibus inhæreſcunt. Ex renibus ſingulis ad veſicam urinariam deſcendunt varie recurvati ductus qui-

quidam minimi, qui dicuntur Ureteres.

Deſcribitur Veſica urinaria.

Veſica urinaria, quæ æmulari ſolet ſacculum membranaceum, ſita eſt in hypogaſtrio ad faciem hypogaſtrii anteriorem, inteſtino extremo inferiori poſterius incumbens. Figuram habet pyriformem, a lato quippe fundo, quod ſuperius eſt, leniter in collum arctatur, ſive in cervicem; quæ producitur deorſum per medium penem in Maribus, in Fœminis ad partem vulvæ ſupernam. In utriſque meatum conficit urinarium, urinæ egerendæ potiſſimum inſervientem; quæ in renibus, ut ſuo loco dicendum, ſecedit a ſanguine, inde per ureteres in veſicam defluit urinariam, ubi colligitur, donec veſica urinaria irritata, contracta, æque ac compreſſa, eam foras per meatum urinarium egerat. Inter veſicam urinariam, & inteſtinum rectum in fœminis intercipitur uterus cum partibus adnexis, in maribus non procul a collo veſicæ, poſterius tamen utrinque occurrunt veſiculæ ſeminales, de quibus univerſis fuſe ſuo loco quoque dicendum.

Perpauca hæc primum, & quaſi in operis veſtibulo, ratione ſitus, nexuſque organorum innuere placuit, ut quicquid de Anatome corporis humani paucis deinceps proferre eſt animus, luculentius quiſque percipere queat.

CAPUT IV.

De Partibus minoribus corporis humani, quæ, veluti componentes, majores componunt.

Deſcribitur natura partium componentium organa corporis humani viventis.

SI quis humani corporis vitam habentis organa, tum interiora, tum exteriora accurate inquirat, duplicis generis partes primo aſpectu attinget: ſolidas nimirum, & fluidas. Solidæ ſunt *oſſa*, *caro*, *pinguedo*, & reliqua, quæ in corpore humano conſiſtunt, ſibi invicem nectuntur, atque exteriori quadam figura circumſcribuntur: ideſt, ut ſcholaſtice loquar, propriis detinentur terminis. Fluidum contra dicimus, ſive humorem, ſive liquidum, quicquid fuſum, aut per tubulos, ſive canaliculos, vel meatus ejuſdem corporis humani fluit, aut finibus colligitur, ideſt *ſanguinem*, *ſerum*, *lympham*, *chylum*, *ſuccum nerveum*, *ſpiritum animalem*, reliquoſque, ſi qui adſint humores; quibus organa, eorumque ſolida inſtrumenta irrigantur; quæ propterea vivunt, aguntque, ſibique alimoniam, atque incrementum ſuſcipiunt.

Quid ſint partes ſolidæ.

Partes ſolidæ diſtribuuntur in duras, ac molles. Duræ ex. gr. ſunt oſſa, quæ ſi vel contrectas, vel palpas, minime cedunt, vel cedendo, potius infringuntur. Caro autem, pinguedo, & reliqua, molles dicuntur; eoquod palpanti non ita firmiter reluctentur.

Deſcribuntur aliæ partes minores, quæ partes majores ſolidas conſtituunt.

Quævis pars; ſive mollis, ſive dura, aut fibris intexitur, aut vaſis, aut membranis. Quinimmo intexitur utplurimum una & fibris, & vaſis, & membranis. At vaſa ipſa, ipſæque membranæ quum nihil aliud ſint revera, quam fibrarum plexus, concludendum videtur, partes univerſas corporis humani, ſi modo ſolidæ ſint, hoc eſt, ſi duræ, ſi molles, fibris dumtaxat implicari.

Deſcribuntur varia fibrarum genera.

Fibræ dicuntur *ſtamina quædam minima, filorum adinſtar producta, quæ, ceu diximus, reliquas omnes corporis humani partes ſolidas compingunt*. In carne ſunt iccirco rubicundæ ob ſanguinem, quo irrigari ſolent, dicunturque *carnoſæ*. In oſſibus, eoquod ſanguine careant,

reant, candorem præſeferunt, atque adeo nuncupantur *oſſium fibræ albicantes*. In tendinibus, nervis, cartilaginibus, quæ utpote oſſium, & carnis ſubſtantiam, ut ita dicam, participent, lividas ſeſe objiciunt; ac propterea *liveſcentes*, *ſive potius nervoſæ*, *tendinoſæ*, *cartilagineæ* vocantur.

Deſcribuntur varia vaſorum genera.

Vaſorum nomine deſignamus *corpora quædam oblonga utplurimum, intus cava, veluti totidem canaliculi, qua humores, tamquam per meatus ſuos peculiares de regione in regionem deferuntur*. Hujuſmodi ſunt *arteriæ*, *venæ*, *nervi*, *ductus lymphatici*, *ductus chyliferi*, & reliqui, per quos humores humani corporis viventis fluunt, & refluunt.

Quid ſint arteriæ, venæ, ductus Lymphatici, ac chyliferi.

Arteriæ dicuntur *vaſa ſanguifera, qua ſanguis a corde movetur ad reliquas corporis partes, tamquam a centro quodam corporis humani ad circumferentiam*. Nuncupantur *venæ alia quædam vaſa ſanguifera, qua ſanguis a reliquis corporis partibus refluit ad cor, tamquam a circumferentia ad centrum ejuſdem corporis humani*. Vocantur *nervi ductus quidam fibroſi, ſive potius medullares, per quos ſpiritus animales, ſive ſuccus nerveus, ſive ros quidam ſanguinis perquamtenuis, quique ſub aſpectum non cadit, a cerebro effunditur ad reliquas partes corporis humani, ſive ſenſitivas, ſive mobiles, quibus aut ſenſum, aut motum, aut utrumque impertiri valeat*. *Ductus lymphatici*, *ductus chyliferi*, *ſive venæ lacteæ* dicuntur *ductus quidam perexiles, pellucidi, per quos fluit vel humor tenuiſſimus, & limpidiſſimus, aquæ adinſtar defæcatiſſimæ, qui propterea dicitur lympha; vel fluit humor craſſiuſculus, albicans veluti lac, qui* penes Anatomicos *chyli* nomine ſonat.

Quid ſint membranæ.

Nihil aliud ſunt *membranæ*, *quam corpora quædam lata, & mollia, quæ reliquas humani corporis partes ſolidas veſtiunt, eaſque firmant, & nectunt, vel abinvicem diſtinguunt, aut vaſorum parietes, & ventres conſtituunt, aut in valvulas aptantur*. Membranæ modo ſeſe perhibent carnoſas, ideſt rubore ſuffuſas, modo tendinoſas, ſive nervoſas, ideſt liveſcentes, necnon & quandoque albicantes, prout ſunt fibræ, quibus contexuntur.

Valvulæ dicuntur *membranulæ quædam ita ferme inſtructæ, ac poſitæ ad vaſorum orificia, ſive meatus, ut retrocedentibus humoribus per vaſa reluctentur*. Quocirca ita conſurgunt ad orificia arteriarum, ut deprimantur, & viam ſternant ſanguini, qui a corde fluit ad reliquas partes corporis humani. Eriguntur contra, obiceſque nectunt, quum idem ſanguis a reliquis partibus corporis humani retrocedere enitatur verſus cor; eodem propemodum modo, quo reſpectu aeris per ſyringam immiſſi in cavum follis agit valvula illa, quæ apponitur follis orificio, ne aer prius immiſſus, foras inde emittatur. Valvulæ dicuntur a mole, necnon etiam a munere, eoquod veluti parvæ valvæ meatus, & orificia vaſorum claudant. Quid ſint valvulæ.

Membranæ, fibræ, & vaſa quibuſdam in locis ita mutuo conveniunt, & immittuntur in corpore humano, ut *muſculos* hinc inde, atque *glandulas* efficiant. *Muſculi* dicuntur *partes quædam molles, carnoſæ corporis humani, variæ molis, & figuræ, ita per organa, atque in artubus ejuſdem corporis humani inſtructæ, ut per ipſas, veluti per inſtrumenta peculiaria moveantur*. Quid ſint muſculi.

Glandulæ nuncupantur *partes quædam carnoſæ, longe tamen molliores, ma-* Quid ſint glandulæ.

magiſque ſpongioſæ, quam muſculi, variæ quoque molis, variæque figuræ ita ſparſim ſitæ, atque inſtructæ per corporis ambitum, tum intus, tum foris, ut per ipſas a ſanguine prætereunte varii excernantur humores, ſive ſupervacui, ſive nutriendo idonei.

Quid ſint partes ſimilares, diſſimilares, Organicæ, & inorganicæ.

Partes præterea corporis humani aliæ vocantur ab Anatomicis *ſimilares*, *diſſimilares* aliæ. Aliæ *organicæ*, ſive *inſtrumentales*, aliæ *inorganicæ*. Similares ſunt, quæ partibus ejuſdem generis conſtare videntur, uti oſſa. Non ita muſculi ex. gr., qui, quum partibus diverſis congregentur, fibris nimirum, vaſis, & membranis, diſſimilares dici debent. Organicæ nuncupantur, quæ neceſſario requiruntur, ut in corpore humano vivente munus quoddam peculiare exequantur, non ſecus ac oculorum gemma, ratione viſionis peragendæ. Ciliorum autem pili, quibus ablatis, viſio adhuc elici queit, partes inorganicæ nuncupari ſolent.

Quid ſint penes Veteres partes ſpermaticæ, & ſanguineæ.

Veteres inſuper diſtinguere conſueverunt partes ſolidas corporis humani in *ſpermaticas*, & *ſanguineas*, ſibi effingentes oſſa, cartilagines, ligamenta, & reliquas, ſi quæ adſint in corpore humano, partes, quæ rubore non ſuffunduntur, excitari poſt conceptionem fœtus in utero ex ſolo ſemine liquato prius, & mox concreto, ut incrementum exinde conſequantur ope ſucci nutrititii chyloſi, ad differentiam carnis, quæ rubicunda eſt, & penes eos, ex puro ſanguine concreſcit, & alitur.

CAPUT V.

De Humoribus præcipuis, ſive de partibus fluidis corporis humani.

Quid ſint in ſanguine proprie cruor, & ſerum.

UTut carnem humanam adhuc viventem, vel leviter in organis incidas, ſive foris, ſive intus, humorem illico impenſe rubicundum, atque efferveſcentem proſilire obſervabis, qui *Sanguis* ab omnibus dicitur, *Cruor* a nonnullis, a Græcis *Hæma*. Valde tenuis, fluidus, & calidus ex corporibus ſanis erumpit. Mox tamen ſenſim frigeſit, atque admodum concreſcit extra vaſa ſua peculiaria, ex quibus in corpore humano elicitur. At uno, eodemque tempore, quo paulatim denſatur pars ſanguinis rubicunda, veluti per fibras ſibi mutuo appoſitas, quæ propterea *fibroſa* vulgo dicitur, ſecernitur ab eodem ſanguine concreſcente alius humor tenuiſſimus, ac defæcatus, aquæ adinſtar craſſiuſculæ, qui dicitur *Serum*. Ex quo non temere concludendum videtur, ſanguinem in corpore humano partem eſſe fluidam heterogeneam, ideſt diſſimilarem; quæ fieri minime poteſt, quo minus ſaltem congregetur duobus humoribus præcipuis non ejuſdem generis: humore videlicet rubicundo, craſſiuſculo, quem nos deinceps proprie vocabimus *Cruorem* ſanguinis, de quo fuſe poſtmodum; atque humore quodam pellucido, ac tenui, quem impoſterum appellabimus *Serum* ejuſdem ſanguinis. A ſero præſertim fluorem ſibi comparat maſſa ſanguinis in corpore humano. A cruore conſiſtentiam, & ruborem.

Quid proprie ſit lympha.

Serum, quod & *Horros* nuncupatur a Græcis, nihil aliud ſignificat, niſi ſive ſanguinis, ſive la-

ctis

ctis partem aquoſam, quam *pituitoſam*, uti dicendum; vocant Galenici, *phlegmaticam* Chymici. Pars iſta ſanguinis reliquam ſanguinis maſſam diluere ſolet, eamque magis fluidam, uti innuimus, facere. Iccirco *lympha* quoque a nonnullis appellatur, lympha quamvis paſſim uſurpetur pro parte tenuiſſima, & defæcatiſſima ipſius ſeri, quæ ſecernitur a ſanguine, ſive potius a ſero, penes nonnullos per glandulas minimas peculiares, penes alios per minima vaſorum ſpiracula. Neque deſunt inter Recentiores, qui ſibi ſuadeant, lympham ſecedere ab eodem ſanguine in corpore humano per canaliculos quoſdam lymphaticos, qui eam aut a vaſis ſanguiferis, aut a glandulis aliorſum devehunt.

Quare ſerum, & lympha ad ignem admota concreſcant.

Ex ſero ſanguinis educunt Chymici plurimum phlegmatis, aliquid ſulphuris, & perpauca ſalia alkalica. Hinc fit, ut ſerum ad ignem admotum, phlegmate omnino, & alkali evaporatis, nonnihil concreſcat gelatinæ adinſtar. Concreſcit quippe pars ſeri ſulphurea, quæ, uti monuimus, particulis congregatur mollioribus, atque implicantibus, quæ propterea, reliquis evaneſcentibus, mutuo ſeſe implicant, & concreſcendo, fluorem prorſus amittunt. Id quoque de lympha fere obſervamus, eo tamen diſcrimine, quod partes volatiles ab igne in lympha excitatæ, facilius, atque majori abſumuntur in copia. Ex quo concludendum videtur, tenujores eſſe, magiſque volatiles in lympha, quam in ſero, cujus lympha, uti dictum fuit, pars eſt tenuiſſima, & defæcatiſſima.

Quid ſint ſpiritus animales, & ſuccus nerveus.

Spiritus animalis vocatur pars quædam ſanguinis tenuiſſima, valde mobilis, & concitata, quæ plurimam quamvis habeat vim in corpore humano vivente, ratione motus organorum, ob tenuitatem tamen maximam, ſenſus noſtros omnino fugit. Spiritus animales, uti admodum probabile eſt, ſecernuntur a ſanguine in cerebro, & a cerebro lucis adinſtar, ut ita dicam, per nervos, ad reliquas effunduntur corporis partes, in quibus aut motum, aut ſenſum, aut utrumque excitare valent. Quia autem ſpiritus animales tenuiſſimi ſunt, & concitatiſſimi, ne eorum fiat nimium diſpendium, opinantur nonnulli, una cum ſpiritibus animalibus per nervorum fibras lympham quamdam provehi adhuc tenujorem, ex qua aliquid conſiſtentiæ acquirant, & quodammodo in nervis detineantur. Quo in caſu lympham hujuſmodi tenujorem appellare conſueverunt *ſuccum nerveum*; eoquod ſucci iſtius ope, nervorum ali ſubſtantiam potiſſimum, exiſtiment.

Quid ſit chylus.

Præfati humores, ſive proxime, ſive remote chylo reficiuntur; chylus enim, qui ab alimentis, quibus veſcimur, educitur, ſanguini permixtus, & ſanguinem, & per ſanguinem, ut mox dicendum, reliquos omnes reſtaurat humores. Dicitur chylus humor quidam, ſive ſuccus alimentorum craſſiuſculus, ſive pultaceus, lactis non abſimilis, qui per digeſtionem ab alimentis tum in ventriculo, tum in anfractibus, ſive receſſibus inteſtinorum elicitur pro ſanguinis, uti diximus, aliorumque fluidorum, ac cæterarum partium ſolidarum, opportuna refectione.

Quid ſint bilis, & ſuccus pancreaticus.

Præter hoſce humores, qui magis præcipui, adſunt & alii, qui longe minus præcipui videntur, *Bilis* nimirum, & *Succus pancreaticus*. Bilis eſt humor quidam flavus, amaricans, qui in hepate ſecernitur, & ab hepate per ductum

ctum peculiarem, qui dicitur *Choledochus*, defluit in ductum inteſtinorum. Succus pancreaticus eſt lympha quædam acidiuſcula, ſive potius ſubdulcis, quæ ſecernitur in pancreate, & a pancreate per ductum pancreaticum una cum bile in eadem intus depluit inteſtina.

Deſcribuntur in genere motus, ſecretiones, ac diſtributiones fluidorum præcipuæ.

Quod quum ita ſit, affirmare poſſumus 1. ſanguinem *humorem eſſe rubicundum, ſive cruentum ſero dilutum, qui in corpore humano vitam habente in gyrum movetur a corde per arterias ad reliquas partes ejuſdem corporis humani, tamquam a centro ad circumferentiam corporis humani, & a reliquis partibus corporis humani ad cor, veluti a circumferentia ad centrum*. 2. Spiritus animales *partem eſſe ſanguinis defæcatiſſimam, tenuiſſimamque, valde mobilem, & concitatam, quæ in cerebro ſecernitur, atque a cerebro, uti creditur, per nervos effunditur ad reliquas partes corporis humani viventis, motui, ac ſenſui conſervandis, excitandiſque potiſſimum inſervientem*. 3. Lympham *ſerum eſſe quoddam magis purum, magiſque limpidum, ſive partem ſeri tenuiſſimam, quæ ſecedens a ſanguine, fluit per vaſa lymphatica*. 4. Chylum *humorem eſſe alibilem, ſive ſuccum alimentorum, lactis adinſtar nonnihil conſiſtentem, ſive pultaceum, qui per coctionem, ſive digeſtionem ab alimentis educitur in ventriculo, æque ac in inteſtinis, atque ab inteſtinis per vaſa lactea, ductumque thoracicum perducitur in ſanguinem*. 5. Bilem *humorem eſſe flaveſcentem, amarum, qui a ſanguine ſecernitur in hepate, atque ab hepate per ductum choledochum, maxima ſaltem ex parte, inſtillat in cavum inteſtinorum*. 6. Succum pancreaticum *humorem eſſe lymphaticum, ſubdulcem quandoque, quandoque ſubacidum, qui in pancreate a ſanguine ſecernitur, atque a pancreate per ductum pancreaticum in eadem depluit inteſtina*. At enim vero, ut id magis adhuc eluceſcat, motum ſanguinis, aliorumque fluidorum ex profeſſo, & prolixe deinceps explicandum, paucis & hic attingere expedit.

Deſcribuntur viſcera præcipua corporis humani viventis.

Inter viſcera humani corporis præcipua, cor, cerebrum, una cum œſophago, atque inteſtinis, ſtomachus, ſive ventriculus habenda ſunt. A corde quippe ſanguinem, a cerebro ſpiritus animales, ab œſophago, ſtomacho, ac præcipue ab inteſtinis chylum ad reliquas omnes humani corporis partes pro earum vita, calore, nutritione, ac intrinſeco augmento, ſive proxime, ſive remote deferri, certum eſt. Ab alimentis enim, quæ deglutiendo per œſophagum immittimus in ventriculum, atque a ventriculo per pylorum elabuntur ad inteſtina, digeſtionis ope, ut fuſius impoſterum declaraturi ſumus, educitur chylus; qui a fæcibus ſecretus, dum fæces, quæ craſſiores ſunt, per inferiora egeruntur, utpote tenujor, per minima inteſtinorum foramina ductus ſubit chyliferos, ac per ductus chyliferos, chyli quædam receptacula in meſenterio conſpicua, unde per ductum thoracicum, per alium ductum nimirum chyliferum, ad venam aſcendit ſubclaviam ſiniſtram, de qua quoque mox dicendum; ubi cum ſanguine immixtus confluit in truncum venarum communem, qua deſcendit ad cor. A corde per arterias una cum eodem ſanguine ad reliquas effunditur humani corporis viventis partes; a quibus per venas iterum ad cor, a corde per arterias ad partes, a partibus per venas ad cor, & ſic deinceps. Hinc motus ille ſanguinis temporibus noſtris ſolemnis, qui dicitur in corpore humano *circu-*

cularis, & quem ex profeſſo de corde agentes fuſe in capitibus ſequentibus expoſituri ſumus. A ſanguine, qui cerebrum arteriarum beneficio conſcendit, ſecernuntur ſpiritus animales, qui per nervos ad partes univerſas diſtribuuntur, quæ in corpore humano vitam habente, ſive mobiles, ſive ſenſitivæ ſunt, pro motu, ſenſuque in iis excitandis. Ab eodem ſanguine, qui per alias partes ejuſdem corporis humani in gyrum movetur, ſecernitur lympha, quæ ſive a glandulis, ſive ab arteriis, ſive ab iiſdem venis per ductus lymphaticos aliorſum defertur. A ſanguine, qui hepar, & pancreas irrigat, ſecernitur bilis, & ſuccus, qui dicitur pancreaticus, quorum pars maxima per ductus peculiares defluit ad principium inteſtinorum, non procul a pyloro. A ſanguine, qui per arterias emulgentes utrinque ad renes deflectit, ſecernitur urina, quæ a renibus per ureteres illabitur in veſicam urinariam, a qua per urethram mingendo excernitur. A ſanguine, qui per arterias ſpermaticas dirimitur ad teſtes, ſecernitur ſemen, ſive ſperma virile. Id in limine Tractatus præciſe monuiſſe non abs re exiſtimavimus; tradita quippe earum rerum idea generali, quicquid de ſingulis ſingillatim recenſebimus, facilius quemque intelligere poſſe, arbitramur.

CAPUT VI.

De Muſculis in genere.

Deſcribuntur muſculi in genere.

MUſculi ſunt partes organicæ, diſſimilares corporis humani vitam habentis, quorum beneficio præſertim, veluti per inſtrumenta peculiaria, fit membrorum motus. Quocirca habentur ab Anatomicis tamquam præcipua motus inſtrumenta. Muſculi dicuntur quaſi parvi mures, eoquod pluribus in locis mures parvos corio exutos æmulari ſoleant. Attamen variæ figuræ, variæque deprehenduntur molis. Alii quippe minores ſunt, majores alii, alii maximi, alii minimi. Rotundos ſeſe perhibent nonnulli, nonnulli quadratos. Explicantur alii in membranarum formam. In orbem alii circumducuntur. Quibuſdam in locis cavi ſunt. Nullum alii cavum habent &c.

Diſtribuuntur muſculi in partes præcipuas.

Organicæ partes ſunt muſculi; ablatis quippe, ſive intime læſis, deficit omnino motus partis illius, cui muſculus ablatus, ſive læſus inſervire debuiſſet. Diſſimilares item habendi ſunt. Eorum enim ſubſtantia, quod ad formam exteriorem, plerumque diſtinguitur in carnem, & tendines. Caro dicitur eorum pars intermedia utplurimum rubicunda, & longe craſſior, quæ iccirco *venter* quoque nuncupatur. Muſculi extremi, qui exiliores eſſe ſolent, atque albicantes, qui veluti appendices quædam ex utroque ventris extremo quodammodo proficiſcuntur, vocantur *tendines*. Alter dicitur *caput*, alter *cauda*. Caput muſculi appellatur tendo, qui partibus iis affigitur, quæ, reſpectu muſculi agentis, habentur tamquam immobiles. Caudam contra vocamus in muſculo alterum tendinem, qui partibus implantatur, quæ in corpore humano, muſculo agente, adducuntur verſus partes immobiles, ideſt verſus caput ejuſdem muſculi agentis.

Sit ex. gr. in corpore humano cubitus A B, qui, ſi brachium inflectatur per muſculum G, moveri debet verſus humerum D A. Venter muſculi eſt pars interme- Tab. I. Fig. I.

Exponuntur præfatæ partes muſculorum præcipuæ.

dia G rubicunda, & craſſior. Tendines ſunt F G, G C: partes ſcilicet muſculi extremæ graciliores, & albicantes. Tendo F G dicitur caput, quod egreditur ab humero B A, qui, licet muſculus contrahatur, moveri non poteſt ratione flexionis brachii. Tendo G C nuncupatur cauda; definit quippe, atque abſumitur in cubitum A B, qui in flexione brachii præfati per muſculi contractionem adducitur verſus humerum A D.

Deſcribitur in genere muſculorum textura.

Inſuper diſſimilares quoque habendi ſunt muſculi ratione ſubſtantiæ, ſive texturæ interioris. Foris enim tunica obducuntur perquamexili. Sub hac tunica quamplurimæ deprehenduntur fibræ, quæ a munere ſuo vocantur *motrices*. Inter fibras triplicis generis occurrunt vaſa: arteriæ videlicet, venæ, & nervi. Tunica muſculorum exterior tenuiſſima, & pellucida undequaque explicatur per muſculorum ambitum, æque veſtiens ventrem, & tendines. Tunica ablata, offendimus illico fibras præfatas muſculorum motrices, quæ a capite ad caudam uſque producuntur fere parallelæ, ſive æquidiſtantes. In ventre tamen abinvicem nonnihil recedunt, ac varias iccirco relinquunt ibi intercapedines, quibus innumeras pene excipiunt ſanguiferorum minimas propagines, arteriarum nempe, venarumque. Hinc ventris color rubicundus; caro enim ex ſeipſa haud rubet, ſed ruborem ſuum nanciſcitur ab humore cruento, quo per minimos tubulos ſanguiferos irrigatur. Quapropter ſi omnino exprimatur ſanguis, & ſi pluries inde abluatur, muſculorum venter ex rubicundo candidiſſimus fit. De muſculorum nervis id potiſſimum animadvertamus oportet, quod antequam ſubeant muſculum interiorem, nonnihil producuntur per membranam exteriorem, mox eam pervadunt ad fibras uſque muſculorum omnes motrices, quas tamen circa tendines magis, quam circa ventrem attingere ſolent.

Exponitur quodammodo muſculorum actio.

Per arterias fluit ſanguis a corde ad muſculos, quorum ſubſtantiam irrigat, fovet, alit. Reliquus a nutritione ſanguis per venas a muſculis refluit ad cor. Præterea ſanguis, qui per arterias in gyrum movetur a corde ad muſculos, atque a muſculis ad cor, plurimum confert ad perficiendam muſculorum actionem, ut mox dicendum. Per nervos effunduntur a cerebro ſpiritus animales in fibras muſculorum motrices, quas quodammodo inflant, ſive potius diſtrahunt ſecundum latitudinem, & contrahunt ſecundum longitudinem, quo muſculus contractus partem mobilem verſus immobilem adducit. Ex quibus patet muſculorum munus præcipuum eſſe in corpore humano, ut tamquam organa peculiaria, & tamquam inſtrumenta idonea membra moveant, eaque firment, & renixum quemdam *tonicum* iis comparent; quod ſane præſtant per influxum ſpirituum animalium, necnon & per motum ſanguinis circularem, & præſertim per contractionem fibrarum. Hinc fibræ muſculorum motrices intexuntur, ſive potius compinguntur, atque implicantur pluribus aliis fibrulis, aut ſtaminibus longe minoribus; quæ, uti ſaltem admodum probabile eſt, ob influxum ſpirituum animalium, qui, uti diximus, fibras intime ſubeunt motrices, ab invicem recedunt; atque adeo, non ſecus ac funes madidi diſtractæ incraſſantur, contrahunturque.

Sunt qui ſe obſervaſſe teſtantur, muſculos, ſive compreſſis, ſive ob-

Quo pacto Recentiores nonnulli probabilius explicare conſueverunt muſculorum actionem.

obſtructis ſanguiferorum truncis, qui ad eos dirimuntur, ſtatim veluti paralyſi, aut convulſione quadam affecti, facultatem ſuam illico prorſus amiſiſſe; ſiquidem contracti, nonniſi per vim poſtmodum producuntur, ideſt quaſi convulſi reluctantur; quod, ni fallor, provenit, quia muſculorum fibræ motrices contrahi nequeunt, niſi diſtrahantur, ſive quodammodo explicentur; diſtrahi, atque explicari nequaquam poſſunt, niſi ſanguiferorum comprimant ramuſculos interceptos, ex quibus ſanguinem exprimant. Id tamen fieri minime poteſt, quin ſanguis ab arteriis excludatur in venas. Obſtructis iccirco venis, ſive compreſſis neceſſario deleri debet in muſculis ea vis, qua ſui contractionem inducunt. Contra autem obſtructis, ſive compreſſis arteriis, muſculus facile licet contrahatur, plurimum tamen reſiſtit, ne deinceps producatur. Etenim fibræ motrices ſemel contractæ, contractionem ſuam obnixe conſervarent, niſi ab altera vi quadam exteriori producerentur, vel niſi comprimerentur per diaſtolem arteriarum, quæ iis inſeruntur. Verum ſanguinis motu præcluſo, arteriæ per diaſtolen explicari nequeunt. Ergo &c. Ex quo inferre poſſumus, ſanguinis motum circularem, ratione muſculorum actionis, neutiquam veluti cauſam proximam efficientem, ut nonnulli ſibi ſuadent, ſed ſolum veluti conditionem neceſſariam ſe habere. Quicquid in ea obſervatione ab aliis reſcivimus, & nobis olim, quum ab ineunte ætate Peruſiæ, exercitationis, atque eruditionis gratia, ſectionibus anatomicis in ædibus noſtris vacabamus, in cane adhuc vivente ſecto, ſemel quoque contigiſſe viſum eſt. Opinionem hanc, quam ut noſtram haud protulimus, quamque ab aliis equidem excepimus, longe probabiliorem, noſtriſque rebus magis accommodatam ducerem; ſi tamen æque, ut rem explicat, iteratis obſervationibus adamuſſim reſponderet. Cæterum muſculorum actionem explicare, rem arduam, implicatiſſimam, obſcuram, ac plane incertam, aliis non minus quam nobis hactenus ſemper fuiſſe, & forſitan futuram fore, candide fateamur oportet.

Variæ muſculorum denominationes.

Muſculi, ratione tum figuræ ſuæ exterioris, tum interioris ſtructuræ, tum muneris ſui peculiaris, varia ſortiti ſunt nomina. Hinc ratione figuræ dicuntur *cucullares*, *lati*, *pyramidales*, *triangulares*, *rotundi*, *quadrati* &c. Ratione ſtructuræ nuncupantur *digaſtrici*, ſive, *biventres*; *trigaſtrici*, ſive *triventres*; *bicipites* &c. Digaſtrici vocantur, qui binos habent ventres; qui tres, trigaſtrici. Biceps dicitur quum tendo, muſculi caput efficiens, duplex ſit; quum triplex, triceps. Ratione muneris appellantur *flexores*, *extenſores*, *contractores*, *elevatores* &c. Dicunturque *ſphincteres*, ſive *clauſores* muſculi quidam orbiculares, qui circumducuntur ad orificia vaſorum, quæ contrahunt, atque adeo claudunt. Quocirca ſphincter ani vocatur alius. Alius ſphincter veſicæ &c. At enim vero, quia muſculi agendo, utplurimum ſibi ex adverſo reſiſtunt, atque, ut ita dicam, colluctantur, ideo muſculi omnes, qui ſeſe contrahentes ex oppoſito enituntur, appellari conſueverunt ab Anatomicis *Antagoniſtæ*, ſive *contranitentes*.

CA-

CAPUT VII.

De Glandulis in genere.

Quid ſint glandulæ.

GLandulæ ſunt partes diſſimilares (non omnes tamen organicæ) carnoſæ, ſpongioſæ, longe molliores quam muſculi, quæ hinc inde ſparſim effunduntur per humani corporis ambitum, tum intus, tum foris, ut a ſanguine præterlabente varii præſertim excernantur humores peculiares, qui, ſive tamquam recrementa foras emittuntur, ſive, vel pro nutritione, vel pro aliis uſibus aliorſum deferuntur. Dicuntur glandulæ, perinde ac parvæ ſi eſſent glandes. Nihilominus figuram, molem, item & texturam admodum variam habent. Aliæ ſiquidem minores, majores aliæ, nonnullæ minimæ, nonnullæ maximæ deprehenduntur. Aliæ orbiculares. Oblongas aliæ ſeſe oſtendunt. Quibuſdam in locis ſimplices, hoc eſt diſtinctas ab aliarum conſortio, ſeſe offerunt. Quibuſdam in aliis pluribus congregantur glandulis minoribus &c.

Deſcribuntur glandularum ſinus.

Glandularum ſubſtantia non injuria diſſimilaris cenſetur; variis quippe implicatur tunicis exilibus, necnon etiam vaſculis pluribus cujuslibet generis, ita tamen ſibi mutuo innexis, ut ſinus minimos interiores conſtituant. Sinus in plures quandoque alios diſtribuuntur adhuc minores, ita tamen adinvicem communicantes, ut ex uno in alterum patens deinceps ſit aditus.

Deſcribuntur ſubſtantia, item & glandularum uſus.

Tunica foris utplurimum obducuntur tenuiſſima, qua ablata, mollem ſeſe profert, laxamque glandularum ſubſtantia ſpongioſa, quæ arteriis intexitur, venis, & nervis. Ideoque ſanguine irrigatur, una & ſpiritibus animalibus, ſive ſucco nerveo. Præterea glandulæ habent quoque alia quædam vaſcula peculiaria, quæ egrediuntur ab earum ſinibus interioribus, dicunturque *excretoria*; eoquod per ea humor excernatur glandularum, qui a ſanguine ſecedit. Humor præfatus ſecedit a ſanguine in glandulis, uti admodum probabile videtur, & ob peculiarem glandularum texturam, & ob variam minimorum foraminum formam, ac figuram, & ob motum ſanguinis circularem, qui per glandulas jugiter fluit, refluitque. Sanguis enim, uti dicendum, variis congregatur particulis heterogeneis, quæ non omnes æque aptantur tubulorum præfatis minimis foraminibus quibus intexitur glandularum ſubſtantia interior. Hinc, dum per illos ſanguis movetur in gyrum, iterum, atque iterum, ea ſpiracula ſubeunt tantum particulæ quædam ſanguinis peculiares idoneæ, ex quibus inde congregatur humor a ſanguine omnino diverſus; qui a tubulis exudat in ſinibus, ubi colligitur, donec per vaſculum excretorium aliorſum devehatur. Eo pacto ſaliva, ſudor, lacrymæ, lympha, ſive ſerum, quod nares humectat interiores, & reliqua a ſanguine ſecedunt. Ex quo patet, ſe habere glandulas in corpore humano, tamquam minima quædam cola, vel minima quædam cribula, variis a ſanguine humoribus ſecernendis potiſſimum inſervientia. Quod, ut facilius ſuccedat, per nervos, ni fallor, a cerebro effunduntur ad glandulas ſpiritus animales, qui glandularum tubulos, æque ac membranas extendunt, ac foraminula explicant, ne laxe ſubſidant, concidant, atque occludantur. Hæc eſt ex noſtra ſententia facultas

glandularum, Galenicis hactenus occulta. Hoc, eſt fermentum illud, quod glandulis adſcribere conſueverunt plerique Chymici.

Diſtribuuntur glandulæ in vaſculares, & veſiculares.

Si glandularum fabricam interiorem accurate rimemur, id præ cæteris elicimus, quod glandulæ, quibuſdam in locis, minimis congregantur veſiculis cavis, quæ ſibi mutuo communicant. Veſicularum parietes vaſculis intexuntur. Quibuſdam in aliis ita vaſculis prorſus implicantur glandulæ, ut earum ſubſtantia interior mollis nihil aliud videatur, quam tubulorum plexus implicatiſſimus. Ex quo factum eſſe videtur, ut glandulæ in genere diſtinguantur in *vaſculares*, & *veſiculares*. Vaſculares dicuntur, quæ vaſculis ita implicantur, ut earum ſubſtantia interior nihil aliud appareat, quam aggregatum molle, atque ſpongioſum. Veſiculares appellantur, quæ minimis ubique compinguntur veſiculis.

Diſtribuuntur in conglobatas, & conglomeratas.

Rurſus glandulæ pluribus quandoque glandulis componuntur, quæ propterea nuncupantur *glandulæ conglomeratæ*, ut ab aliis diſtinguantur, quæ vocantur *conglobatæ*. In glandulis conglomeratis glandulæ ſingulæ componentes ſua minima emittunt vaſcula excretoria peculiaria; quæ tamen in unum coeunt commune, quod vaſculum appellatur glandularum conglomeratarum *excretorium commune*.

CAPUT VIII.

De Tegumentis, ac primo de Cuticula.

Deſcribuntur tegumenta corporis humani.

TEgumentis ubique veſtitur facies exterior, ſive ſuperficies corporis humani. *Cuticula* nempe, *cute*, *adipe*, ac *carne*; quæ omnia quatuor efficiunt membranas univerſales humani corporis exteriores, in quo cuticulam primum offendimus; cui ſuccedit cutis. Sub cute *in corpore humano* explicatur adeps. Adipem proxime ſubſequitur caro. Dicimus in corpore humano, quum in plerisque brutorum prius ſeſe perhibeat aſpectui caro, ſive membrana carnoſa, cui ſubſternitur adeps, ſive membrana adipoſa pro variis uſibus, de quibus ſuo loco.

Deſcribitur cuticula.

Cuticula Græcis dicitur *Epidermis*, ideſt ſupra cutem. Tenuiſſima eſt, denſa, exſanguis, indolens. Corpus humanum undequaque tegit, cutique ſubjectæ ita firmiter adhæreſcit, ut avelli vix queat, niſi leniter excoquatur. Cuticulæ ſubſtantia ſimilaris videtur. Pellucida eſt vel in Æthiope, in quo nigra quaſi ſuffunditur fuligine, ob mucorem tenuem, atrum, qui ſubjectam cutem quodammodo oblinire ſolet. Innumeris ubique ſpiraculis pervia deprehenditur, ad quæ hiant vaſcula minima excretoria glandularum cutis ſubjectarum, obſervationibus Malpighii microſcopio factis ſi fides habenda eſt. Pluribus contexitur villis perquamexilibus hinc inde ſine lege ductis, qui tamen omnes proficiſcuntur a cute ſubjecta, ejuſque minimis papillulis.

Opinio probabilis de cuticulæ nutritione.

Utut cuticulam incidas, ſive laceres, aut diſcerpas, neque ſanguinis quicquam, neque ſeri, neque lymphæ, aut alterius cujuſque humoris; quantum ſenſibus aſſequimur, exudat ex illius ſciſſuris. Concludendum igitur, cuticulam, aut tubulis prorſus carere, quod tamen ex mea ſententia fieri minime poteſt, aut canaliculos adeo eſſe in ea exiles, ut viſum fugiant omnino. Idque ferme longe probabilius exiſtimamus.

Munus

Quid ſit cuticulæ munus.

Munus cuticulæ præcipuum eſt, ut cutem ſubjectam tegat, eamque defendat ab injuriis exterioribus. Iccirco longe craſſior exiſtit ſub planta pedis, ne ambulando, ſive ſaltando, cutis ibi lædatur. Temperat præterea ſenſum cutis, qui ſecus permoleſtus eliceretur ſemper. Quinimmo, & apud nonnullos Recentiores, ſtipat quoque vaſorum oſcula, quæ ad faciem cutis exteriorem aperiuntur, ne citra menſuram in traſpiratione fiat minimorum diſpendium.

CAPUT IX.

De Cute.

Deſcribitur Cutis.

CUticula ablata, nudam ſeſe perhibet aſpectui cutis. Hæc *Dermis* dicitur a Græcis. Subjectis partibus firmiter adhæreſcit, in fronte potiſſimum, vola manus, plantaque pedis. Ex pectore tamen, ac brachiis facile avellitur. Craſſior longe undequaque deprehenditur, quam cuticula, magiſque denſa. Non æque tamen ubique locorum; ſiquidem tenuiorem, magiſque raram eam offendimus in pene, & ſcroto. Craſſiorem, denſioremque ſub planta pedum, necnon & in collo. In capite plerumque denſiſſimam, craſſiſſimamque. Alba utplurimum eſt facies illius exterior, variis licet quandoque ſuffundatur fluidorum coloribus, quibus ipſa irrigatur. Interior contra cruenta fere ſemper deprehenditur ob ſanguiferorum copiam, quæ per eam dirimuntur.

Deſcribuntur organa præcipua quibus componitur cutis.

Cutis pars eſt humani corporis prorſus diſſimilaris, atque organica. Quinimmo habetur, neque injuria, veluti organum præcipuum, quod variis, ac pene innumeris compingitur organis; per eam quippe nonmodo diſtribuuntur arteriæ, venæ, ac nervi, vaſcula lymphatica, & fibræ plurimæ, quæ undequaque producuntur per ejus ſubſtantiam, tum interiorem, tum exteriorem; verum etiam habet quoque papillulas, glandulas minimas rotundas, ſive miliares, pilorumque radices. Enimvero cutis univerſa nihil aliud videtur, quam omentoſum aggregatum ex innumeris pene fibris carnoſis, æque ac tendinoſis, hinc inde recta, item & oblique ſine lege excurrentibus, quæ in rugas contrahunt ejus faciem exteriorem. Inter fibras quamplurimæ inſeruntur ſanguiferorum propagines capillares, quarum ope irrigat ſanguis cutem univerſam. Adſunt quoque innumeræ nervorum tenuiſſimæ productiones, quæ mutuo ita ſibi nectuntur, coeuntque, ut plurimas efficiant papillulas pyramidales, quæ undequaque conſurgunt ex rugis cutis exterioribus ſupernis per ordines parallelos verſus cuticulam, quam in minimas propterea attollunt vaginulas; ac in vaginulis iterum in fibrulas ſeſe explicantes, ſive, ut ita dicam, effundentes, per ipſam poſtmodum cuticulæ ſubſtantiam plane delentur. Papillulæ præfatæ creberrime, ſtructuræque eximioris occurrunt ad digitorum apices, quibus potiſſimum percipimus, ſive elicimus ex objectis ſenſibilibus ſenſum tactus; quod ſane anſam dedit, ut eas exiſtimaverint Recentiores præcipua tactus organa.

Quid ſint rete cutis nervoſum, ac in ea valvulæ Recentiorum.

Per faciem præterea cutis exteriorem, microſcopii interventu, deteguntur nervorum fibræ quædam perquamexiles, quæ mirum in modum contexuntur, rete quoddam nervoſum formantes, cujus foraminulis, veluti colligatæ detinentur papillulæ præfatæ pyramidales, pili, & vaſcula quæ-

quædam minima excretoria, quæ originem ducunt a glandulis miliaribus, cuti ſubjectis, ſitis videlicet in facie cutis inferna, qua cutis membranam tangit adipoſam. Ad oſcula vaſorum iſtorum apponuntur valvulæ minimæ, cucurbitularum adinſtar convexæ; quæ apud Recentiores nonnullos ita inſtructæ, ac poſitæ ſunt, ut effluviis expirandis ſolummodo exitum pandant ab interioribus ad exteriora.

Quid ſint pilorum radices. Pilorum radices ſub cute exiſtunt, ideſt in eadem facie cutis inferna, tamquam globuli mucoſi, quorum ſinguli a glandulis miliaribus minimam nanciſcuntur propaginem capillarem, arterioſam, venoſam, ac nervoſam pro uſu, de quo inferius, ubi de pilis, & crinibus ex profeſſo acturi.

Quid ſit cutis munus præcipuum. Cutis, tamquam univerſale humani corporis integumentum, corpus organicum vivens ubique defendit, ejuſque ſuperficiem nitidam, venuſtamque facit. Tamquam diverſorum organorum aggregatum per papillas, uti admodum probabile eſt, ex corporibus ſenſibilibus ſenſus elicit tactus. Per glandulas, & vaſcula excretoria humores incongruos, ſive effœtos cribrat, atque emittit; qui ſi guttatim decidant ſudorem pariunt; hoc eſt diaphoreſin, ſive expirationem ſenſibilem; ſin autem per ſpiracula cutis in auram evaneſcant prorſus inſenſibilem, tum ea fit corporis humani expiratio, quæ dicitur inſenſibilis. Cutis rurſus eſt veluti ſolum, in quo pili, & ungues educantur, extuberant, germinantque.

CAPUT X.

De Pilis, & Unguibus.

Quid ſint pili, & ungues. INter partes corporis humani enumerari haud ſolent pili, & ungues, a Veteribus præſertim, qui ea exiſtimare conſueverunt, tamquam recrementa. An id tamen jure, an injuria affirmaverint Majores, ex infra dicendis palam facturi ſumus. Duplicis generis deprehenduntur pili; alii enim cum fœtu naſcuntur, uti crines, ſupercilia, ac palpebrarum pili. Alii ſuccreſcunt adultis, uti ex mento, ſub axillis, atque in pube; maribus nimirum, ubi ſemine ſcatere incipiunt, fœminis cum menſtruare, utriſque nempe in pubertate. Non tamen ex mento fœminis, eoquod per menſes, ni fallor, ſuccus egeratur pilis in mento alendis idoneus.

Deſcribuntur ſingulæ pilorum partes. Pilorum omnium figura, nobis, quamvis nudis oculis, oblonga vel teres videatur, ſi microſcopium iis tamen accurate aptabis, eorum nonnullos obſervabis triangulares, item & quadratos. Quinimmo ex pilorum ſuperficie univerſa extuberat lanugo quædam denſiſſima, plurium adinſtar minimorum ramuſculorum. Pilorum ſubſtantia innumeris pene compingitur tubulis perquamexilibus, ita mutuo innexis, ut concinnam quamdam referant fiſtulæ ſpeciem, quæ apud nonnullos materia quadam tenuiſſima medullari, oſſium adinſtar, repletur. Intime ſubeunt cutem, in qua minimos quoſdam offendunt calices ovales, qui pilorum excipiunt ſingulas radices, mucoſos videlicet lobulos quoſdam, ex quibus veluti ex totidem bulbis ſuis peculiaribus fruticantes, enaſcuntur crines, & pili, per ſpiracula cutis, item & cuticulæ.

Bul-

Deſcribuntur vaſa, quæ inſeruntur in pilorum radices.

Bulbis ſingulis minima apponitur glandula, a qua pilorum ſubſtantia nanciſcitur propaginem perquamtenuem, arterioſam, venoſam, nervoſamque. Vaſcula hæc pilis alendis inſervire procul dubio autumarem, niſi in cadaveribus quoque ſuccreſcerent, licet in iis omnino ceſſaverit ſanguinis motus circularis.

Pilorum uſus.

Pilorum uſus ad ornatum corporis humani viventis nonmodo conducit, verum etiam ab organis ſaltem exterioribus ejuſdem corporis humani plura arcent incommoda, ut ſuo loco fuſius dicendum.

Diſtribuuntur ungues in ſuas partes.

Digitis extremis, tum in manibus, tum in pedibus emergunt, atque aptantur ungues; qui penes Anatomicos tres habere ſolent partes. *Radicem. Partem intermediam. Partem extremam.* Unguium radix appellatur pars inferior alba, carni adhærens, eique quodammodo infixa. Hanc ſubſequitur pars intermedia, quæ in benevalentibus roſea utplurimum deprehenditur. Parti unguium intermediæ ſuccedit unguis extremus, qui niſi crebro reſecetur, aduncus fieri ſolet.

Quid ſit unguium ſubſtantia.

Unguium ſubſtantia indolens eſt, pellucida, & nonnihil craſſa. Duplici compingitur lamella. Exterior levis. Interior aſpera, ut carni melius adhæreſcat. Ungues, non ſecus ac pili, pluribus conſtant tubulis oblongis, atque tranſverſis, quod nonnullis anſa fuit, ut ungues haberent veluti pilos adinvicem compactos, concretos, digitiſque extremis induratos.

Unguium uſus.

Unguium ſubſtantiam ali certo conſtat per radicem ſuam; quocirca unguium maculæ magis magiſque recedunt a radice, prout magis magiſque in dies eorum increſcat ſubſtantia. Peculiares uſus, præter exteriorem ornatum, præſtare valent ungues in corpore humano. Firmant quippe digitorum apices, eoſque tutantur. Corporibus præterea minimis commode arripiendis, comprehendendiſque apprime conducunt.

Quo pacto nutriantur pili, & ungues.

Quod quum ita ſe habeat, habendi nequaquam ſunt, neque pili, neque ungues, veluti partes corporis humani effœtæ, quæ ſuccreſcunt per extrinſecam appoſitionem partis ad partem, quum concludendum potius videatur, eorum ſubſtantiam ſuccreſcere, & ali per *introſuſceptionem* humoris cujuſdam tenuiſſimi; qui, a glandulis ſubjectis, pilorum ſubeat, unguiumque radices, ut poſtmodum effundatur in eorum univerſam alimoniam. Id confirmatur quoque ex plica Polonum morboſa, in qua carnoſi quodammodo fiunt; & reſecti cruorem exudant uberrimum, necnon etiam dolorem inferunt peracutum.

CAPUT XI.

De Panniculo adipoſo, & carnoſo.

Deſcribitur ſitus in corpore humano panniculi adipoſi.

SUB cute proxime aliud offendimus in corpore humano tegumentum, quod *panniculus* dicitur *adipoſus*, ſive *membrana adipoſa*. Ubique locorum ſub cute deprehenditur adeps, præterquam in labiis, palpebris, fronte, auribus ſupernis, pene, ac ſcroto, ne motui forſan officiat partium iſtarum, in quibus mobilia ſunt reliqua tegumenta, & præcipue cutis, quæ muſculorum ibi vices exequitur.

Deſcribitur adipis ſubſtantia.

Craſſus præ cæteris eſt, in parte præſertim anteriori imi ventris. Ejus color, niſi morboſe inficiatur, plerumque ſeſe perhibet album. Panniculi adipoſi ſubſtantia, purus adeps, ſive ſevum con-

cretum hactenus a Veteribus habita fuit, licet non ſit profecto, niſi plurium congeries ſacculorum, ſive loculorum, qui adipem excipiunt exudantem, neſcio, an a glandulis minimis, quæ ſub aſpectum minime cadunt, hinc inde per loculos ſparſim ſitis; an potius ex ſpiraculis ſanguiferorum, quibus irrigantur loculorum parietes. Loculi iſti adipoſi, ſuperimponuntur adinvicem. Hinc cumuli quidam adipoſi, qui acervatim adhæreſcunt membranæ craſſiori univerſali, tamquam fulcimento communi. Per ſubſtantiam adipoſam dirimuntur ſanguiferorum ſtamina tenuiſſima, quæ retis in modum contexuntur, atque implicantur, explicanturque ad faciem loculorum præſertim exteriorem, in qua æmulari ſolent tenue veluti omentum. Inter ea filamenta excurrunt quoque ductus nonnulli adipoſi, qui in viventibus, data opera ſaginatis, & recens interfectis, plurimum intumeſcunt.

Uſus panniculi adipoſi. Panniculus adipoſus uſum hunc præſtare videtur in corpore humano, ut exuberantem a maſſa ſanguinis adipem loculis ſuis excipiat, exceptum ſervet lubricandis, emolliendiſque muſculis ſubjectis, ne eorum fibræ motrices præ nimio niſu areſiant. Ad corporis humani venuſtatem plurimum confert. Nimium itidem minimorum compeſcit effluvium a partibus, viſceribuſque ſubjectis. Alii præterea opinantur, neque perperam plane, pinguedinem in loculis fuſam, vel per venas, vel per alias adhuc nobis occultas vias, ad ſanguinem identidem remeare, ne is, vel per inediam, vel per maximos niſus, vel per diuturnum fluidorum fervorem, balſaminis, atque, ut ita dicam, butyraceis evaporatis, abſumptiſque particulis, acris fiat nimis, & mordicans.

Deſcribitur ſitus panniculi carnoſi. Panniculo adipoſo, faciei nimirum exteriori, adeo firmiter adhæreſcit membrana carnoſa, quartum ſcilicet humani corporis integumentum, ut avelli vix queat, niſi eorum mutuo diſcerpatur ſubſtantia. Quibuſdam in locis proxime adnectitur cuti; iis nimirum, in quibus adeps deſideratur. Tenuiſſima eſt, fibroſa, ſenſus non expers peracuti. Inter fibras excipit cujuslibet generis vaſcula, quæ a partibus ſibi comparat proximis.

Uſus panniculi carnoſi. Muſculis a pinguedine ſecludendis inſervire potiſſimum exiſtimant Anatomici, iiſque veſtiendis, firmandiſque; quinimmo, & iis in locis, in quibus præ cæteris fibroſa deprehenditur, muſculorum vices exequitur cuti, cui adnectitur, contrahendæ.

CAPUT XII.

De Oſſibus in genere, Cartilaginibus, & Ligamentis.

Quid ſint Oſſa. TEgminibus exuto, ac pene decoriato corpore humano, caro undequaque detegitur nuda. Muſculis hæc ubique compingitur, quorum beneficio moventur artus, ac reliqua corporis membra, præſertim exteriora. Ex muſculis fibrulæ inſurgunt perquamexiles, quæ paſſim ubique ita conveniunt per faciem carnis exteriorem, ut tenuiſſimam, pellucidamque contexant membranam cæruleam undequaque ſuperficietenus carni humanæ ſuperextenſam. Sub muſculis ſeſe perhibent oſſa, præterquam in facie imi ventris anteriori, ubi oſſium loco peritonæum offendimus. Oſſa ſunt partes corporis humani ſimilares, albæ, duriſſimæ. Baſis præcipue, & fulcimentum reliquarum partium, quæ utpote molliores ſunt, conſiſtere

re ſine oſſibus nequirent. Non omnia tamen ejuſdem ſunt generis oſſa; alia quippe duriſſima, uti obſervamus in Tibia; alia minus dura, uti in Vertebris; alia adhuc molliora, magiſque ſpongioſa, uti in Sterno &c. Differunt quoque ratione molis, item & figuræ exterioris, uti deinceps de oſſibus ſingulis agentes, ſingillatim exponendum erit.

Quid ſint perioſteum, & pericranium.

Tenuiſſima foris obducuntur membranula, quæ oſſium ſubſtantiæ exteriori arctiſſime ita adhæreſcit, ut avelli vix queat. Nuncupatur *perioſteum*, præterquam in cranio, in quo *pericranii* nomen ſibi vindicat. Contexitur arteriolis, venulis, ac nervulis pene innumeris, ex quibus ſenſum ſibi comparat peracutum. Enim vero oſſium ſubſtantia minime eſt ſenſitiva, ſed ſenſus, & dolor provenit in oſſibus, a fibris nervoſis in perioſteo diſtractis. Quocirca dentes ea parte, qua perioſteo carent, quamvis ruditer pungantur, infringanturque, ſenſus omnino expertes obſervamus.

Quid ſit oſſium medulla.

Oſſa intus utplurimum deprehenduntur cava, ſuoque cavo ſubſtantiam continent unctuoſam, tenuem, ac luridam, quæ vocatur *medulla*. Oſſium medulla minimis componitur tubulis ſanguiferis, qui per parietes oſſium pervios producuntur ab arteriis, & venis perioſtei in oſſium cavum; ubi ita conveniunt, atque implicantur, ut per ſubſtantiam medullæ veſiculas ubique conſtituant minimas, quæ ſevum excipiunt exudans, ni fallor, ex ſpiraculis tubulorum ſanguiferorum. Sevum id oblinire nonmodo ſolet faciem oſſium interiorem; verum etiam intime ſubire oſſium ſubſtantiam, ne in motu areſiant, & facile infringantur. Oſſa non omnia cava ſunt, ea tamen, quæ cavum non habent, ſunt intus ſpongioſa, neque aliud continent, niſi ſevum medullare. Id maxime obſervamus in oſſibus calcanei. Oſſa nonnulla pluribus quoque foraminulis, cribrorum adinſtar, pervia ſunt; quibus excipiunt, ſive carnem, ſive aliam ſubſtantiam diverſi generis, quod præſertim deprehenditur in oſſibus naſi cribriformibus.

Oſſium numerus.

Oſſium numerus in omnibus non ſemper idem, neque ſemper idem in qualibet ætate; longe enim pluribus gaudent pueri, quam adulti, in quibus oſſa diverſa per ætatem paulatim coaleſcunt in unum. In univerſis tamen, dummodo corpus habeant probe conſtitutum, enumerare conſueverunt Anatomici ultra 300.

Quid ſit oſſium articulatio.

Diu ſtare nequaquam poſſent in corpore humano vivente, & præſertim cum valide ſeſe in organis exerceant, tum quum maxime vel currendo, vel ſaltando, vel ludendo, membra hinc inde varie exagitamus, niſi mutuo innecterentur. Hinc profecto varii conſurgunt oſſium nexus, quibus nomina varia Scriptoribus imponere placuit. Nihilominus quævis oſſium connexio dicitur *Articulatio*. Articulatio diſtinguitur in *articulationem proprie dictam*, & *ſimplicem concretionem*. Articulatio proprie dicta eſt oſſium connexio cum motu: ea videlicet, in qua oſſa licet connexa, ſeorſim moveri queunt. Quapropter articulatio proprie dicitur ea connexio, qua oſſa cubiti humero nectuntur; eoquod moveri, & flecti poſſit cubitus, quin moveatur humerus.

Varia articulationis genera.

Concretio eſt, quum oſſa connexa ſeorſim moveri nequeunt. Ita dentes innectuntur cum alveolis maxillarum. Triplicis generis habetur concretio: *Sutura*: *Coagmentatio*, ſive *Harmonia*: *Claviculatio*. Nuncupatur ſutura, qua oſſa concreta, quaſi conſuta viden-

dentur. Iccirco per ſuturam concreſcunt oſſa cranii, in quo potiſſimum oculis obverſantur *coronalis*, *lambdoides*, *ſagittalis*. Coronalis, coronæ adinſtar per anteriorem reclinatur capitis regionem, ideſt per ſinciput. Huic directe apponitur in occipite, in regione capitis videlicet poſteriori, lambdoides, ibique literam græcam *lambda* æmulari ſolet. Inter coronalem, & lambdoidem producitur ſagittalis, quæ a vertice coronalis per mediam calvariam recta tendit ad verticem lambdoides, ideoque findit calvariam in duplicem ſectionem lateralem. Suturæ præfatæ, quæ dentibus viſibilibus mutuo ſeſe comprehendunt, dicuntur *legitimæ*, ſeu *veræ*. Alias contra, in quibus locus unionis non eſt adeo viſibilis, vocamus *mendoſas*, ſive *ſpurias*.

Quid ſit coagmentatio. Coagmentationem, ſive harmoniam, eam dicimus connexionem, qua oſſa ſeſe mutuo injungendo, adamuſſim ita ſeſe contingunt, ut lineam quaſi ſimplicem in loco unionis deſignent, non ſecus ac præſtant oſſa maxillæ ſuperioris, quæ per coagmentationem uniuntur.

Quid ſit Gomphoſis, Arthron, Arthrodia &c. Claviculatio, ſive gomphoſis eſt, quum os alterum alteri tamquam clavus infigitur, quemadmodum dentes utrique infiguntur maxillæ. Articulatio vera, quæ *Arthron* Græcis appellari conſuevit, modo fieri dicitur per *diarthroſin*, modo per *enarthroſin*, modo per *arthrodiam*, modo per *ginglymon* &c.; quæ ex græca etymologia nihil aliud ſonant, niſi *articulationem laxam*, *articulationem ſtrictam*, *ſuperficialem*, *profundam*, *&c*; quibus tamen, ne Tyronum mentem intempeſtive defatigemus, non eſt cur diutius immoremur.

Aliæ articulationis ſpecies. Præterea oſſium connexio, ſive arthron ſit, nimirum vera articulatio, ſive ſit concretio, quibuſdam in locis fit per oſſa connexa, nulla videlicet alia intercedente ſubſtantia. Quibuſdam in aliis eam fieri obſervamus interventu alterius ſubſtantiæ, quæ propterea, quia cartilaginea quandoque eſt, quandoque ligamentoſa, quandoque carnoſa factum eſt, ut oſſium articulationes in tres alias diſtribuantur ſpecies: videlicet in *Syſſarcoſin*, *Synneuroſin*, *Synchondroſin*. Syſſarcoſis dicitur, ubi ſubſtantia intermedia eſt carnoſa. Synneuroſis, ubi eſt ligamentoſa. Synchondroſis, ubi cartilaginea.

Quid ſint cartilagines. Cartilagines ejuſdem ferme cum oſſibus ſtructuræ videntur. Quinimmo, & ipſæ temporis proceſſu in oſſa conſolidantur. Ab oſſibus differunt tantum, quia conſiſtentiam molliorem habent. Cæterum cum oſſibus omnino conveniunt, iiſque utplurimum conſociantur. Plurimum diſcrepant inter ſe, tum figura exteriori, tum mole. Cavæ nequaquam ſunt, ideoque medulla carent. Medullæ tamen vices gerit in cartilaginibus mucor quidam tenuis, oleaceus; quo, ut facilius inflectantur, tum foris, tum intus obliniuntur.

Quid ſint ligamenta. Oſſa, & cartilagines, ut ſitum, nexumque ſuum, vel ad niſum valide ſervare valeant in articulis, muſculis nonmodo, tendinibuſque firmantur, verum etiam ligamentis, quorum figura, item & moles admodum varia deprehenditur. Subſtantiam, poſt cartilaginem, duriſſimam habent, plerumque albicantem, ſenſus omnino expertem, non ſecus ac oſſa, & cartilagines, ne incedendo organa cum dolore moveamus. Alios uſus non præſtare videntur in eodem corpore humano, niſi quod tamquam funes membra in eo ligent, & firment, oſſaque

in

in primis, ne luxentur. Quibuſdam in locis ſeſe perhibent teretia; quibuſdam in aliis in latitudinem explicantur. Id ſane prout exigit munus, cui inſervire debent. Ligamenta, quæ figuram teretem habent, nuncupantur *nervoſa*; quæ lata ſunt, *membranoſa*. De ligamentis, uti ex pluribus extat obſervationibus, id potiſſimum adnotandum occurrit, quod in ſenibus ita concreſcere, atque obdurari ſolent, ut conſiſtentiam ſibi vindicent cartilagineam, item & oſſeam, uti ex pluribus habemus obſervationibus.

Quid ſint oſſium apophyſes, & epiphyſes.

Ut commode injungantur oſſa, & cartilagines; ut in articulis detineantur; ut per ligamenta firmentur; atque ut commode per muſculos moveantur, ſuas habent *apophyſes*, atque *epiphyſes*: proceſſus nimirum, atque appendices. Apophyſes dicuntur eminentiæ quædam, quæ oſſibus, & cartilaginibus, extrinſecns quaſi continuatæ, adnaſcuntur. Si tantummodo contiguæ ſint, ac veluti ſimplices appendices extuberent, nuncupantur epiphyſes.

Quid ſit oſſium ſynovia.

Ut facilior ſit oſſium motus, jugiter exudat in articulis uligo quædam tenuis, unctuoſa, *ſynoviæ* perſimilis. Penes nonnullos provenit a minimis glandulis hinc inde ſparſim ſitis per ligamenta membranoſa, quæ oſſium adhæreſcunt articulis. Humor is, uti opinor, acris quandoque fit, & iccirco fibras perioſtei acriter mordicans, eaſque diſtrahens, ſive convellens, dolores in podagra perquamacutos procreare valet. Quinimmo non ſine probabili conjectura inferre poſſumus, nodos, ac tophos in articulis podagra affectis, præfatam eſſe ſynoviam arefactam, ibique concretam; deficientibus enim, abſumptiſque particulis tenujoribus, volatilioribuſque, craſſiores ſubſidunt, magis magiſque uniuntur, concreſcunt, atque indurantur.

Oſſium munera præcipua.

Oſſium munera alia videntur univerſalia, alia peculiaria. Univerſalia ſunt, ut membra ſubſtineant, eaque in motu dirigant. Peculiaria ſunt, ut in cavis quibuſdam peculiaribus parietes conſtruant, eoſque fulciant; ut cibos in ore comminuant; ut ſenſationes ad auditum ſpectantes, in auribus interioribus, modulentur &c.

Quomodo nutriantur oſſa.

At de oſſibus id in genere animadvertendum ſupereſt, quod fracta iterum coaleſcunt callo quodam, qui *poros* dicitur. Inſudat enim ex fibris oſſium fractis humor pellucidus, tenuis, oleaceus, &, ut ita dicam, pultaceus; qui colligitur in extremis fractis, ubi concreſcit glutinis adinſtar, & callum præfatum inducit. Ex quo concludendum videtur, præfatum humorem ita exudantem, ſuccum eſſe oſſium alibilem; qui ſive proxime, ſive remote provenit a ſanguine per arterias, vel medullæ, vel perioſtei, vel tendinum muſculorum, qui abſumuntur, & quodammodo delentur per oſſium ſubſtantiam. Succus enim præfatus alibilis neceſſe eſt, ut a ſanguine ſecretus, fibras oſſium ingrediatur componentes, perque eas in gyrum moveatur, atque in alimoniam aptetur &c.

CAPUT XIII.

De Sceleto, ejuſque oſſibus componentibus

Quid ſit ſceletum. Vid. Tab. II. Fig. I. & II.

Oſſa carne prorſus exuta, quum ſitum, nexumque ſuum ſibi ſervent naturalem in corpore humano, *Sceletum*, *Sceleton*, ſive *Sckeleton* conſtituunt. Voces, quæ ex etymologia a Græcis

cis nihil aliud ſignificant, quam *exiccatum*, ſive *areſactum*. Sceletum bipartiuntur Anatomici in truncum, & artus. Truncus in oſſa capitis, & reliqui trunci. Oſſa capitis cranium alia compingunt, capitis videlicet cavum, qui cerebrum condit. Alia compingunt maxillas.

Enumerantur oſſa cranii propria.

Cranio oſſa octo adſcribere conſueverunt plerique Anatomici. Unum videlicet fronti, quod in pluribus, & in pueris præſertim, dividitur cartilagine intermedia. Cartilago, puero increſcente, oſſea tandem evadit. Hinc ex oſſibus duobus unum dumtaxat conſurgit. Duo ſincipiti, quæ nuncupantur oſſa *Bregmatis*. Unum occipiti. Temporibus duo, quæ oſſa inferne conſtituunt *petroſa*. Oſſa petroſa triplicem emittunt proceſſum, ſive apophyſem exteriorem: *Jugalem*, ſive *Zygomaticum*: *Mammillarem*: *Styliformem*. Alterum proceſſum, ſive apophyſem emittunt oſſa petroſa interiorem, quæ proprie dicitur *os petroſum*, quum duriſſima ſit.

Deſcribuntur proceſſus oſſis cranii.

Proceſſus jugalis orbitæ oculorum formandæ inferiori ſub oculis extuberat. Mammillaris occurrit poſterius. Brevis eſt, atque obtuſus, a figura ſua extrinſeca mammillaris dictus. Styliformis in formam ſtyli gracilis, oblongus, atque acutus perducitur non procul a mammillari, paulo tamen anterius. Non apophyſis revera eſt, ſed potius epiphyſis. Proceſſus petroſus duriſſimus intus producitur verſus oſſa palati. Cavus eſt, ſuoque cavo organum continet auditus præcipuum, Ideſt *labyrinthum*, *cochleam*, atque *oſſicula quatuor*, inferius, ubi de auribus ex profeſſo, deſcribenda.

Deſcribuntur oſſa cranii communia.

Oſſa cranii præfata, quæ, uti monuimus, numero ſex ſunt, dicuntur *propria*. Reliqua duo dicuntur *communia*, eoquod ad maxillam ſuperiorem quoque ſpectent. Alterum *baſilare* eſt. Alterum *cribriforme*. Baſilare dicitur, quum tamquam baſis cranio ſubſternatur. A figura nuncupatur etiam *cuneiforme*, ſive *ſphenoides*. A ſitu vulgo dicitur *os palati*. Proceſſus emittit utrinque *aliformes*. Ex medio ſphenoide, ad cerebri baſin alii conſurgunt proceſſus minimi, qui *ſellam equinam* æmulari ſolent.

Deſcribitur os cribriforme.

Cribriforme ſitum eſt in frontis confinio ad naſi principium, foraminibus ubique perruptum; ac propterea *ſpongioſum*, ſive *ethmoides* etiam nuncupatur. E medio cribriforme intus erigitur in eodem cranii cavo *criſtagalli*, alius ſcilicet proceſſus ſquamoſus, qui figura ſua galli criſtam quodammodo mentitur.

Deſcribuntur oſſa maxillarum

Maxillarum altera ſuperior, altera inferior. Superior immobilis. Undecim utplurimum habet oſſa. Duo tantum habet inferior, quæ mobilis eſt: idque in pueris, quum adeo firmiter adinvicem in adultis coaleſcant, ut vix ullum in mento ſeſe objiciat unionis indicium.

Deſcribuntur bini proceſſus maxillæ inferioris.

Ex maxilla inferiori duo utrinque conſurgunt proceſſus, qui *cornua* nuncupantur. Anterior acutus *corone*. Poſterior obtuſus, necnon etiam aliquantulum globoſus, *condylodes*. Ad corone in apice affigitur cauda muſculi temporalis. Condylodes, cartilagine intermedia, ſeſe immittit in ſinum oſſium temporalium, quibus immittitur maxilla inferior. Maxillæ alveolis ubique excavantur, quibus radices excipiunt dentium.

CAPUT XIV.

De Dentibus.

Quid ſint dentes.

MAxillis, uti notum eſt, infiguntur dentes; qui ſunt oſſi-

oſſicula præ cæteris duriſſima, variæ molis, variæque figuræ, ad oris confinia cibis valide infringendis, comminuendiſque, vocique immoderate profuſe appoſitæ coercendæ potiſſimum inſtructa. Per gomphoſin maxillis infiguntur, in quibus, membranis gingivarum intercedentibus, item & pluribus perquamexilibus ligamentis, firmantur. Dentium alveoli membrana quadam tenuiſſima, maxime nervoſa, ſenſuque prædita acutiſſimo intus obducuntur, quæ, ratione dentium, perioſtei vicem in radicibus gerit. Hinc ſane ſtupor quandoque, ac dolor acerrimus; qui dentibus licet ineſſe videatur, non eſt revera dentium, quorum ſubſtantia, non ſecus ac reliquorum oſſium, ſenſus omnino expers eſt; verum provenit a læſione membranæ iſtius interioris, necnon & quandoque minimæ propaginis nervoſæ quintæ conjugationis; quæ, ut mox dicendum, dentium ſubit radices.

Enumerantur dentes.

Dentium numerus variat. Non infra tamen in bene dentatis 28. nec ultra 32. enumerari ſolent. Alii dicuntur ſuperiores, inferiores alii a ſitu. Tum ſuperiores, tum inferiores in tres diſtribuuntur claſſes. Alii quippe ſunt *Inciſores*, alii *Canini*, *Molares* alii. Octo utplurimum inciſores, quatuor ſcilicet anterius ſuperne, totidemque anterius inferne. Latiuſculi ſunt, & incidentes, atque adeo cibis in ore infringendis, plurimum accommodati. Inciſoribus utrinque ſuccedunt canini, oblongi, teretes, acuti, ut cibos melius comprehendant. Numero quatuor ſunt, bini ſuperiores, *Oculares* vocantur; eorum quippe radices verſus oculos aſcendunt. Dentes reliquos molares nuncupamus, ſive maximos. Poſteriores ſunt, maximi, latiuſculi, & aſperi, ut cibos ruditer per alios dentes jam confractos, magis magiſque conficiant, comminuant, & parvæ veluti moles extenuent.

Quid ſit dentium radix.

Pars dentium interior, quæ maxillis conditur, *radix* dicitur. Quapropter una tantum radice maxillis implantari dentes inciſores obſervamus. Duplici caninos. Quadruplici molares. Ad radicem ſibi dentes immittunt propaginem capillarem arterioſam, venoſam, ac nervoſam perquamexilem, & vix ſenſibilem a ramis gingivarum proximis, ex quibus alimoniam ſibi comparant.

Quare, & quomodo erumpant dentes.

Menſibus aliquot a nativitate apparere incipiunt dentes. Antea quippe in alveolis deliteſcebant ſuis ſub forma mucoris craſſiuſculi albicantis; qui ſenſim concreſcit, induratur, atque augetur. Non omnes æque uno eodemque tempore erumpunt, ne membranas obvolventes undequaque per gingivas ſcindendo, effectus permoleſtos, & peſſima in dentitione inferant ſymptomata. Hinc alios alii inſequuntur ad annum uſque duodecimum, decimum quartum, & vigeſimum, necnon & in aliquibus ad trigeſimum. Inciſores primum, & canini; eoquod, utpote acutiores, facilius, & citius membranas diſrumpendo, faciliorem ſibi exitum pandant. Molares noviſſimi, qui propterea *Sapientiæ* nuncupantur. Non procul ab anno ſeptimo excidere incipiunt dentes ad annum uſque nonum, decimum, aliquando undecimum; aliis ſuccedentibus, qui non ſecus ac priores ſub alveolis latitabant. Hi quippe increſcendo, alios paulatim, & ſenſim propellunt, donec vaſculis avulſis, & retrocedentibus a radicibus gingivarum membranis nutare, & vacillare incipiunt, atque excidere.

In quibus dentes ab aliis diſtent oſſibus.

In eo potiſſimum ab aliis oſſibus differunt dentes, quod dentes continue creſcunt ad extremum uſque ſenium; ſecus enim ob mutuam, diu-

diuturnamque attritionem, maſticando, cito forent contriti; quo fit, ut altero dente elapſo, alter quandoque oppoſitus in altera maxilla brevi longior ad exceſſum evadat.

Quare ſeneſcentibus excidunt dentes. Eorumque uſus.

Quum ſeneſcimus, excidere ſolent dentes; eoquod, humoribus per ætatem concretis, atque obſtructis dentium tubulis, ali impoſterum non amplius valeant. Quocirca exiccantur radices, recedunt gingivæ, denteſque vacillant. Dentium uſus eſt ad ornatum, ad ciborum contritionem, ad vocis commodam articulationem, emiſſionemque. Inter oſſa capitis enumerare quoque nonnullis placuit os *Hyoides*, ſive *Bicorne*, ſive *Ypſiloides*, quod ita dicitur, quia literam Y referre quodammodo ſolet. De hoc tamen fuſe deinceps, ubi de lingua, cui potiſſimum aptatur, atque inſervit.

CAPUT XV.

Enumerantur oſſa reliqui Trunci.

Quid ſint Vertebræ, earumque diſtributio.

TRuncum ſub cranio Sceleti humani compingunt *Spina*, quæ vertebris conſtruitur, *Sternum*, *Coſtæ*, *Claviculæ*, *Scapulæ*, atque *Oſſa iliaca*. Triginta ſunt officula, quibus componitur Spina, quæ a vertendo *Vertebræ* nuncupantur, quum per vertebras hinc inde vertatur corpus humanum vivens, erigatur, inflectatur, &, ut ita dicam, intorqueatur. Diſtribuuntur vertebræ ab Anatomicis in *cervicales*, *dorſales*, *lumbares*, & *ſacras*. Cervici octo adſcribunt vertebras, quarum prima *Atlantica* dicitur. Duodecim adſcribunt dorſo. Lumbis quinque. Quinque oſſi ſacro, cujus extremitas acuminata intus nonnihil incurva, vocatur *Os coccygis*. Plures habent proceſſus vertebræ, quibus invicem innectuntur, & muſculorum tendines excipiunt. Plura quoque habent foramiṅula, & præſertim lateralia, quibus utrinque nervis exitum præbent. Cavæ ſunt intus, ideoque, ſibi mutuo injunctæ, fiſtulam compingunt longiſſimam, tamquam medulla repletam ſubſtantia cerebri producta, de qua ſuo loco fuſius.

Quid ſit ſternum, ejuſque cartilago mucronata.

Vertebris dorſalibus opponitur anterius in thorace *Sternum*, os videlicet fungoſum, quaſi ſemicartilagineum, maxime in pueris, quod producitur per faciem mediam thoracis anteriorem a jugulo ad ſcrobiculum uſque cordis. Oſſibus octo conſtat in pueris ad annum circiter ſeptimum. Oſſa iſta innectuntur cartilaginibus intercedentibus, quæ temporis proceſſu ita concreſcunt, ut unum dumtaxat, veluti os continuatum, in ſenibus præſertim, efficiant. Sinus habet ſternum utrinque duos exteriores in parte ſuperna ad jugulum, quibus ex utroque latere excipit, & claviculæ caput, & coſtam ſupernam cartilagineam extremam. Sub finem ſterni aptatur, ſive potius producitur cartilago quædam mucronata; quæ propterea *enſiformis* nuncupatur. Quinimmo, quia non ſemel ſeſe perhibet bifurcatam, vulgo dicitur *forcilla*.

Quid ſint coſtæ.

Coſtæ, Græcis *pleuræ*, producuntur, ſive potius inflectuntur in arcus a vertebris dorſalibus uſque ad ſternum. Ante tamen quam ſterno injungantur, cartilagineæ prorſus evadunt. Duodecim utrinque ſunt. Septem ſuperiores, quæ ſternum proxime attingunt, dicuntur *veræ*, ſive *legitimæ*. Inferiores dicuntur *ſpuriæ*, ſive *mendoſæ*, eoquod in extremitatem habeant cartilagineam, quæ ſurſum recurvatur, ac coſtis ſuperioribus adjuvantibus, non proxime, ſed remotæ, ſterno adnectantur.

Quid ſint claviculæ.

Claviculæ utrinque occurrunt

ſub

ſub imo collo in pectore ſummo tranſverſum, ubi literam ∽ inclinatam in utroque latere quodammodo referunt. A ſcapulis ad ſternum producuntur; neque alia de cauſa clavicularum nomine inſigniuntur, niſi quod, veluti clavi, ſterno ſcapulas firment. Earum ſubſtantia fungoſa eſt; iccirco, quemadmodum facile infringi, ita rurſus propediem coaleſcere ſolent.

Quid ſint ſcapulæ. Scapulæ, Græcis *Homoplatæ*, ſunt oſſa quædam lata, figuræ triangularis, quæ veluti ſcuta utrinque aptantur extrinſecus coſtis ſuperioribus in dorſo ſummo. Tres conſpicuos habent proceſſus; quorum unus latiuſculus, & nonnihil ſub finem cavus; ſuoque cavo claviculam excipiens extremam, angulum conficit ad humeri caput, qui dicitur *Acromium*, *humeri mucro ſummus humerus*. Alter minor inferior, atque acutus, a roſtri ſive ancoræ figura, *Anchoroides*, ſive *coracoides*. Tertius breviſſimus nominatur *cervix*, cujus extremitas in ſinum aptatur exteriorem, quo humeri caput excipit. Quinimmo, ne levi de cauſa excidat humerus, labia ſinus, cartilagine quadam orbiculari circumducta, nonnihil attolluntur.

Quid ſit os coxendicis. Os coxendicis, ſive coxæ, quod penes nonnullos nomine caret, eſt ſane maximum. Figuram perhibet triangularem. Situm eſt utrinque ad latera oſſis ſacri. Trifariam diſtinguitur, in partem ſuperiorem, inferiorem, atque anteriorem. Superior dicitur *ilium*. Inferior *iſchium*, quod proprie *coxendix* nuncupatur. Anterior *os pubis*. In pueris oſſa præfata, cartilaginea intercedente unione, magis diſtincta apparent.

Quid ſint oſſa iliaca, & pubis. Oſſa iliaca majora ſunt, in regione iliaca ſuperne coaptata; quibus inferne ſuccedunt iſchia, quæ in facie exteriori maximum habent, profundumque cavum, quo femoris excipiunt caput. Sinus nuncupatur *acetabulum*; cui ne facile luxetur, per modum proceſſus circumducitur circulus cartilagineus, *ſupercilium* dictus. Iſchia inferne ex troque latere reclinantur verſus regionem pubis, ubi proceſſus efficiunt maximos perforatos, ut vulgo creditur, levitatis gratia. Proceſſus præfati *oſſa* dicuntur *pubis*, ſive *pectinis*. Cartilagine intermedia per *ſynchondroſin* mutuo ſeſe contingunt. In fœminis mollior eſt, & craſſior cartilago, quo in partu dehiſcere queant oſſa pubis. Id tamen falſum exiſtimandum videtur.

CAPUT XVI.

De Oſſibus Artuum, ac primo Manus universæ, ſive Brachiorum.

Diſtribuuntur oſſa artuum ſuperiorum in ſuas claſſes, & deſcribitur humerus. OSſa in artubus ad brachia alia ſpectant, alia ad crura. Oſſa brachii diſtribuuntur in oſſa *humeri*, *cubiti*, ac *manus extremæ*. Humerus unicum eſt os, magnum, validum, extrinſecus inæquale, quod partem brachii ſupernam conſtituit. Caput iccirco maximum habet rotundum, quod ſcapulæ, ideſt ejus cervici, quam habet in acromio, innectitur. Anterius, prope caput, foris nonnihil incavatur, foſſam, ſive ſinum efficiens oblongum, qua deſcendit alter de duobus tendinibus muſculi bicipitis brachii flexoris. Inferne injungitur humerus cum oſſibus cubiti; quocirca binos in extremo proceſſus emittit, cartilagine obductos, inæquales; longior quippe interior, quam exterior, quibus cubitum excipit. Proceſſus præfati inæquales tuberculis gaudent ſinguli, quibus inhæreſcunt ligamenta, & tendines muſcu-

ſculorum, quorum ope carpus movetur, & digiti.

Deſcribuntur oſſa cubiti.

Ab humero ad manum uſque extremam producuntur oſſa cubiti, quæ bina ſunt. Alterum dicitur *ulna*, *radius* alterum. Sive *focile majus* nuncupatur ulna, *focile minus* dicitur radius. Ulna longior inferne eſt, & major, quam radius. Hinc nomen retinet totius, & proprie vocatur quoque *cubitus*. Radius minor, ac brevior, ſitus eſt in facie ulnæ ſuperiori. Seſe tantum contingunt oſſa præfata humeri verſus partes extremas, quæ uti monuimus, globoſæ ſunt. Quocirca diſtant in medio, ut inter utrumque commode magis muſculos brachii motores excipiant. Cubitus caput habet craſſum. Binis donatur proceſſibus, quibus humero innectitur. Proceſſus præfati dicuntur *roſtra*. Exterior longior ab Hippocrate (*a*) vocatur *olecranon*. Cubitus inferne oſſibus innectitur carpi, tum cartilagine intermedia, tum proceſſu quodam, unde vinculum proficiſcitur, quo oſſa carpi colligantur.

Deſcribuntur oſſa manus extremæ.

Oſſa manus extremæ in oſſa diſtribuuntur *carpi*, *metacarpi*, *phalangis digitorum*. Octo ſunt oſſicula carpi, quorum maximum vincere vix ſolet modicæ molis fabam. Eorum figura non multum variat. Superne quatuor ſunt, totidemque inferne quæ radio, cubitoque, ac oſſibus metacarpi adnectuntur. Colliguntur ſimul, conſtringunturque vinculis admodum validis a cubito, radioque exortis.

Deſcribuntur oſſicula metacarpi.

Quatuor ſunt oſſicula Metacarpi; oblonga, gracilia, fiſtuloſa. Oſſibus quatuor inferioribus carpi, item & prioribus digitorum injunguntur. In dorſo manus ſunt convexa. In vola cava, ut objecta arripere, eaque comprehendere melius valeant.

Enumerantur in manu oſsa, quæ digitos conſtituunt.

Quindecim enumerantur oſſa, quæ conſtituunt digitorum phalangem; ſinguli namque digiti tribus conſtant oſſiculis. Priora, ideſt in baſi digitorum, majora. Media minora. Extrema minima, ad digitorum præſertim apicem. Craſſiuſcula deprehenduntur ubi innectuntur, atque in nodos propterea ibi extuberant. Foris ſingula gibba ſunt, & nonnihil aſpera. Plana intus, & aliquantulum incurva; ut objecta profuga arctius corripere, eaque ſiſtere queant.

CAPUT XVII.

De Oſſibus Pedum, ſive Crurum.

Deſcribuntur oſsa artuum inferiorum in ſuas claſses, & deſcribitur femur.

NON ſecus ac brachium, trifariam dividitur crus, ſive pes: in oſſa *femoris*, *tibiæ*, ſive *cruris*, ac *pedis extremi*. Os femoris unicum eſt, ac maximum, præſertim ſi longitudinem ſpectes. Collum habet cum capite adnexo, cartilagine obducto, quo arte ſeſe immittit in acetabulum coxendicis, ſive iſchii; ubi, ne levi excidere valeat de cauſa, valide detinetur duplici ligamento. Alterum breve eſt, ac teres; veluti funiculus producitur ex medio acetabulo in medium caput femoris, cui arctiſſime affigitur. Alterum latum, & craſſum, undequaque circumducitur per acetabuli ſupercilium, communi veluti faſcia, ſive inſtita articulationem ambiens. Non procul a capite binos utrimque femur emittit proceſſus, qui *trochanteres* nuncupantur, ſive *rotatores*. Exterior major, & ſuperior. Interior minor, atque inferior. Alios infer-

(*a*) *Lib.7. Epid. num.32.*

ſerne habet proceſſus, quibus tibiæ innectitur.

Deſcribuntur oſſa tibiæ.

Tibia, non ſecus ac cubitus, duo habet oſſa, ad partes extremas arctiſſime conjuncta, medio nonnihil diſſita. Alterum interius, & majus. Alterum exterius, & minus. Interius majus nuncupatur *tibia*, ſive *focile majus*. Exterius minus *fibula* dicitur, ſive *focile minus*. Tibiæ pars poſterior lata eſt. Anterior acuta, quæ propterea cruris *ſpinam* conficit. Ibi ferme, ubi femori injungitur tibia, nimirum ad genu, anterius apponitur os aliud rotundum, latumque, quod *patella* vocatur, *rotula* a nonnullis, item & *mola*. Rotula, firmandæ, ne vacillet, ſive luxetur in genu, tutandæque articulationi, plurimum conferre videtur. Inferne ſinus habet tibia, quibus excipit oſſicula tarſi. Habet quoque proceſſum rotundum, unde extuberat malleolus cruris interior. Fibula tibiæ adnectitur in latere, perinde ac ulnæ radius in cubito. Hæc inferne malleolum emittit cruris exteriorem, ibique plures habet ſinus, quibus aptantur oſſa *tali*, ſive *tarſi*.

Diſtribuuntur oſſa pedis extremi in ſuas claſſes.

Pes extremus diſtribuitur in oſſa *tarſi*, *metatarſi*, & *phalangis digitorum*. Septem ſunt oſſa tarſi. Quinque metatarſi. Quatuordecim phalangis digitorum. Eorum connexio, ſitus, & figura, ab iis, quæ in manibus extremis deſcripſimus, non multum diſtant.

Quid ſint ſeſamoides.

Extra ſceletum, præſertim ad tendines muſculorum extremos, atque ad digitorum internodia, tum in manibus, tum in pedibus, oſſicula quædam occurrunt minima, quæ, quia minima ſeſami ſemina æmulari ſolent, *ſeſamoidea* appellari conſueverunt. Extra ſceletum occurrunt, eoquod una cum tendinibus præfatis utplurimum avellantur. Paſſim replent nodorum intercapedines, ne præ niſu digitorum vacillent internodia.

Vid. Tab. II. Fig. I. & II.

CAPUT XVIII.

De nonnullis membranis præcipuis interioribus corporis humani, & primo de iis, quæ conſtituunt parietes Abdominis.

Quid ſint proprie muſculi abdominis.

HActenus de oſſibus, ac de membranis obvolventibus parietes ſinuum exteriores. De iis modo agamus oportet, quæ vel ſinus intus obducunt, vel earum conſtituunt parietes. De *meningibus* nimirum in capite, de *pleura* in thorace, necnon etiam de *diaphragmate*, de *peritonæo*, item & de *omento* in imo ventre. Verum enim vero membranas haſce priuſquam attingamus, operæ pretium eſt, ut brevem ſaltem præmittamus hiſtoriam muſculorum abdominis, qui ſimul ſumpti, eoquod plerique in latum extendantur, veluti membranæ quædam craſſiores, fibroſæ, ac muſculares, diverſi generis, per parietes abdominis explicantur; quinimmo & eoſdem parietes ipſi ferme conficiunt. Muſculi abdominis ſtatim occurrunt in facie præſertim anteriori abdominis ſub tegumentis communibus. Latiſſimi ſunt, craſſiſſimi, plurimumque carnoſi. Explicantur utrinque per faciem univerſam imi ventris anteriorem, inter panniculum carnoſum, & peritonæum. Decem ſunt, ideoque in paria diſtribuuntur quinque, nomina ſua ducentes peculiaria a figura, ſitu, ductuque fibrarum vario. Hinc alii dicuntur *oblique deſcendentes*. Alii *oblique aſcendentes*. Alii *trans-*

verſi. Alii *recti*. *Pyramidales alii*. Recti tamen, atque pyramidales, quoniam figuram undique latam, uti priores, non habent, dicendi revera non ſunt muſculi membranoſi, ſed potius carnoſi, ut deinceps dicturi ſumus.

Deſcribuntur oblique deſcendentes.

Oblique deſcendentes latiſſimi ſunt. Originem ducunt a coſtis mendoſis, quibus inſeruntur tendinibus quibuſdam ſerræ adinſtar veluti dentati. Exinde per proceſſus vertebrarum tranſverſos deſcendunt ad coſtam oſſium iliacam, cui firmiter adhæreſcunt. Mox pars eorum carnoſa admodum craſſa extenuatur ubique, & tendines ampliſſimos, quamexiles licet, & membranaceos efficit, qui ad *lineam albam* utrinque deſinunt.

Quid ſit linea alba.

Linea alba nuncupatur concurſus quidam tendinum muſculorum abdominis communis, qui ſeſe mutuo per medium abdomen implicando, lineam candidiſſimam conſtituunt, quæ a ſcrobiculo cordis per umbilicum ad pubem, per faciem imi ventris anteriorem, recta deſcendit.

Deſcribuntur oblique aſcendentes.

Detractis oblique deſcendentibus, offendimus oblique aſcendentes, qui enaſcuntur a coſta oſſium iliaca, ac per proceſſus vertebrarum tranſverſos ſub prioribus ad coſtas aſcendunt mendoſas, quibus arctiſſime affiguntur. Non ſecus ac oblique deſcendentes, in tendines tenuiſſimos ſeſe extenuando membranoſos, in eamdem lineam albam abſumuntur.

Deſcribuntur tranſverſi.

Sub oblique aſcendentibus explicantur tranſverſi, qui originem ducunt a proceſſibus vertebrarum tranſverſis. Superne coſtis adhærent mendoſis. Inferne oſſibus iliacis. Tendinibus ſuis membranaceis perexilibus ex utroque latere ad lineam uſque albam expanduntur.

Deſcribuntur recti.

Inter tendines muſculorum præfatos adſunt muſculi recti. Craſſiſſimi quamvis, ac longiſſimi, longe minorem habent latitudinem. Proficiſcuntur tendinibus ſuis extremis, ſub finem oſſis ſterni, a lateribus cartilaginis mucronatæ. Non procul a linea alba recta deſcendunt utrinque ad oſſa pubis, quibus firmiter ita adhæreſcunt tendinibus ſuis inferioribus, ut avelli vix queant, niſi eorum diſcerpatur ſubſtantia. Caro, ſive venter rectorum in plures quandoque veluti muſculos dividitur, lineis quibuſdam intercedentibus tendinoſis.

Deſcribuntur pyramidales.

Sub rectorum finem in facie eorum exteriori ſeſe perhibent aſpectui pyramidales, qui minimi ſunt, id nominis ſibi vindicantes, eoquod pyramidis adinſtar, a lata, craſſaque baſi conſurgant ex oſſibus pubis, umbilicum verſus; ex quibus paulatim, & ſenſim decreſcentes extenuantur, donec tandem abeant in tendines minimos oblongos, quibus umbilicum interdum attingunt, plerumque licet, priuſquam eo perveniant, penitus deleantur. Deſunt non ſemel muſculi pyramidales, iis præſertim, quibus craſſiores ſunt muſculi recti.

Muſculorum Abdominis munus præcipuum.

Seſe contrahendo muſculi abdominis depriment coſtas, viſcera comprimunt imi ventris; quæ compreſſa, attolluntur, atque impellunt ſabſtantiam diaphragmatis in cavum thoracis. Hinc pulmones quoque quodammodo comprimunt. Quamobrem reſpirationem plurimum adjuvant, humores per viſcera validius promovent, fœces ab inteſtinis excludunt, emittuntque. Urinam tum ex renibus, tum ex ureteribus, tum ex veſica urinaria, item & fœtum in puerperio, una & ſecundinas, & lochia, ut luculen-

ſentius, fuſiuſque dicturi deinceps ſumus, egerunt.

CAPUT XIX.

De Meningibus, Pleura, Mediaſtino, Peritonæo, & Diaphragmate.

Quid ſint meninges.

MEninges ſunt membranæ quædam, quibus cerebrum in Calvaria obducitur. Altera exterior eſt, craſſa, validior; iccirco dicitur *craſſa*, ſive *dura meninx*. Tenujor altera, & mollior; quamobrem vocatur *meninx tenuis*, ſive *mollis*. Quia autem ex meningibus iſtis originem ducunt reliquæ omnes membranæ corporis humani, ut vulgo ſaltem creditur, paſſim ſibi comparant quoque penes Anatomicos *Matris* nomen; craſſior videlicet appellatur *dura mater*, tenujor dicitur *pia mater*. Verumtamen, quum de meningibus impoſterum, ubi de cerebro ex profeſſo, agendum ſit, id paucis in præſenti de meningum ſitu, munere, ac ſtructura in genere prolatum fuiſſe, ſit ſatis.

Quid ſit pleura.

Pleura, uti ſuperius item innuimus, membrana eſt tenuiſſima, & validiſſima, quæ undequaque explicatur per parietes thoracis interiores, arctiſſime coſtis adhærens, muſculiſque intercoſtalibus. Subſtantiam duram habet, denſam, maxime ſenſitivam, quæ facile tamen explicatur, ſive extenditur. Facies pleuræ interior, ne pulmones in reſpiratione tangendo lædat, levis eſt, & mollis. Exterior, ea nempe, quæ proxime attingit parietes thoracis interiores, aſpera, atque inæqualis; idque, ni fallor, ut muſculis intercoſtalibus, coſtarumque perioſteo melius adhæreſcat. Duplici compingitur lamella, atque inter utramque potiſſimum dirimuntur trunci arteriarum, venarumque, necnon etiam nervi intercoſtales, quibus uberrime pleura contexitur. Hinc levi inflammatur de cauſa, dolorem, & febrem in pleuritide provocant peracutum.

Quid ſit mediaſtinum.

Ad vertebras dorſales duplicatur, ac duplicata recta producitur inter utrumque pulmonum lobum per medium thoracem ad ſternum, cui firmiter affigitur. Ideoque thoracis cavum univerſum a ſummo ad imum in duplicem findit ſectionem lateralem. Pleura ita duplicata *mediaſtinum* nuncupatur. Superne claviculis adhæret. Inferne diaphragmati, cujus ſubſtantiam in regionem dexteram, atque ſiniſtram dirimit. Mollior eſt mediaſtini ſubſtantia, quam pleuræ. Inter duplicem mediaſtini membranam inſeritur cor, œſophagus, vena cava, nervi, qui dicuntur *ſtomachici*, & pleraque vaſa lymphatica, quæ a partibus proximis tendunt ad receptaculum chyli commune, ut ſuo loco dicendum.

Munus mediaſtini præcipuum.

Mediaſtinum cor non modo ſuſpendit, ac vaſa fulcit, quæ diſtribuuntur per inferiora, verum etiam thoracis cavum bipartitur, ut uno vulnerato thoracis latere, per alterum reſpiratio adhuc peragatur.

Quid ſit peritonæum.

Quemadmodum pleura thoracem interiorem, ita peritonæum abdomen intus obducit, perque ejus parietes interiores undequaque explicatur, ac veluti ſacculus membranaceus viſcera non modo omnia imi ventris ſub diaphragmate includit; quinimmo & eorum nonnulla, varie ſeſe hinc inde duplicando, ſeroſim veſtit. Binos inferne emittit proceſſus fiſtuloſos, qui ad inguina ex utroque latere tendines perforant muſculorum abdominis inferiores,

ut ad ſcrotum producantur, in quo teſtes ſingulos laxe veſtiunt. Facies ejus exterior fibris quandoque aſpera deprehenditur. Interior mollis, & levis ob humorem tenuem oleaceum, qui jugiter exudat ex minimis glandulis per ejus ſubſtantiam undequaque diffuſis. Ubique firmiter adhæret faciei abdominis interiori, oſſibus præſertim iliacis, vertebris oſſis ſacri, ac oſſibus pubis. Subſtantia peritonæi, tenuis licet, duplici conſtat lamellarum ſtrato, non ſecus ac pleura, ſive duplici membrana, quarum altera exterior eſt, altera interior. Ab exteriori proprie producuntur proceſſus peritonæi ſuperius deſcripti. A partibus proximis ſuſcipit vaſa cujuslibet generis. Secto anterius peritonæo, confeſtim oculis obverſantur vaſa, quæ dicuntur *umbilicalia*, quorum hiſtoriam exponam, ubi de *Fœtu*.

Quid ſit diaphragma.

Diaphragma dicitur, vel ſeptum tranſverſum membrana muſcularis, lata, maxima ex parte carnoſa, craſſa, & mollis, quæ tranſverſum aptatur ad thoracis confinia; ideoque cavum ventris medii ſecludit a cavo ventris imi. Figuram propemodum orbicularem habet. Poſterius tamen binos emittit proceſſus tendinoſos, quibus plerumque infigitur prioribus lumborum vertebris. Exinde a vertebris ſurſum oblique, veluti fornix, laxe producitur ad finem ſterni, cui adnectitur, ſeſe tamen circumcirca explicans, coſtarum inferiorum ambitui firmiter adhæreſcit.

Figura diaphragmatis in extinctis

Facies diaphragmatis ſuperior, quæ thoracem ſpectat in expiratione, atque adeo in extinctis, gibba eſt, vel convexa. Inferior, ea nimirum, quæ ventrem imum reſpicit, cava. Pluribus foraminibus pervium deprehenditur diaphragma, qua œſophagus tranſit, & vaſa deſcendentia, præter arteriam magnam deſcendentem, quæ producitur inter proceſſus tendinoſos poſteriores nuper deſcriptos. Subſtantia diaphragmatis marginem extremum habet tendinoſum, item & meditullium, quod centrum dicitur diaphragmatis. Reliqua ubique deprehenditur carnoſa. Duplici intercipitur membrana. Superior producitur a pleura per faciem diaphragmatis gibbam. Inferior a peritonæo per faciem cavam. Arterias, venaſque plurimas habet a truncis proximis, item & nervos; inter quos præ cæteris inſignes ſunt nervi, unus ſcilicet ex utroque latere, qui triplici radice a cervice exoriuntur, utrinque deſcendentes per mediaſtinum indiviſi ad ſubſtantiam diaphragmatis uſque; per quam in quatuor, aut plures ſurculos dirimuntur, quorum alii diſtribuuntur per ſubſtantiam tendinoſam, per carnoſam alii &c. Ex truncis præfatis effunduntur quoque per membranam narium interiorem ſtamina nonnulla. Hinc, membrana narium interiori concitata, convellitur per conſenſum diaphragmatis ſubſtantia, & ſternutatio, ut probabilius videtur, erumpit.

Quomodo in vivis agat diaphragma.

Non videtur diaphragma, niſi muſculus membranaceus, non ſimplex, ſed pluribus conſtans muſculis, ideſt biventer, ſive digaſtricus apud nonnullos. Triventer, ſive trigaſtricus apud alios; quorum caudæ, ſive tendines extremi cohærentes in medio, centrum diaphragmatis tendinoſum conficiunt. Capita autem, ſive alii tendines ſterno, & coſtis adhærentes, ambitum extremum diaphragmatis tendinoſum undequaque compingunt; quo fit, ut,

ut, quum agit diaphragma, contrahatur, & complanetur. Hinc ejus ſubſtantia media, uno eodemque tempore, quo tendit ad anteriora abdominis, deſcendit quoque ad inferiora. Quamobrem cavum abdominis anguſtius evadit, tum quum amplius ſit cavum thoracis.

Munus diaphragmatis precipuum; Diaphragma, ut ad uſum deſcendamus, ad liberam reſpirationem, ac commodam humorum, per viſcera præſertim imi ventris, diſtributionem, ad validiorem fœcum excretionem, opportunamque fœtus in puerperio, lochiorum, ſecundinarumque excluſionem, ſeſe contrahendo, relaxandoque una cum reliquis muſculis abdominis, plurimum conferre exiſtimamus; viſcera quippe comprimit ſubjecta, a quibus humores exprimit &c. De iis tamen omnibus ſuo loco. Oeſophagum præterea inferne comprimit, clauditque, ne alimenta ingeſta levi de cauſa eructentur.

CAPUT XX.

De Corde, & Pericardio.

Quid ſit cor. Vid. Tab. III. & IV. COR inter organa corporis humani viventis ferme præcipuum, inter viſcera maxime neceſſarium, eſt pars organica, diſſimilaris, carnoſa, admodum craſſa, in medio thorace ſita, inter lobos pulmonum, ubi & ſanguinem propellit in corpus univerſum, atque a corpore univerſo eumdem reducem recipit ſanguinem, lympham, una & chylum, quem magis magiſque digerit, extenuatque. Sanguinem propellit ſeſe contraendo. Sanguinem reducem, lympham, & chylum recipit, ſeſe viciſſim explicando. Hinc in thorace jugiter movetur cor, pulſatque, id eſt alternatim contrahitur, atque explicatur. Figura cordis exterior conica quaſi videtur; a lata quippe baſi in mucronem decreſcit. Baſis ſuperior, partes nempe ſupernas ſpectat thoracis. Mucro inferior. Cordis magnitudinem, prout corporis univerſi variat moles, ipſam quoque variare comperimus. Nihilominus longitudo in adultis utplurimum ad digitos producitur ſex tranſverſos. Latitudo baſis ad quatuor, vel quinque explicatur. Ambitus cordis totius ad quatuordecim circiter extenditur.

Quibus partibus innectatur cor. Cordis baſis ſupenditur partibus ſupernis, vaſorum præſertim interventu, quæ ad cordis pertinent ſubſtantiam, item & ad ſinus. Reliquum cor liberum, & ubique ſolutum cernitur, ut facilius fortaſſe agendo contrahi, explicarique valeat. Quinimmo, ut diaphragmati ſubjecto cedat, cuſpis cordis ſiniſtrorſum paululum vergit. Conditur inter binos mediaſtini parietes, ubi includitur membrana quadam tendinoſa, veluti marſupio peculiari, quæ nuncupatur *pericardium*.

Quid ſit pericardium. Pericardium, ſive capſula cordis, ſive cordis vagina, ſive marſupium, ſive ſacculus, dicitur membrana tendinoſa, quæ veluti ſacculus, cor laxe includit. Cordis baſi firmiter adnaſcitur. Per reliquam cordis faciem exteriorem nullibi adnectitur. Extremitas pericardii inferior centro diaphragmatis tendinoſo in corpore humano accreſcit. Non ita in reliquis animalibus; homo enim recta incedit; ideoque, niſi pericardio adnecteretur diaphragma, deorſum nimis adduceretur gravitate viſcerum abdominis; quæ, aut proxime, aut remote diaphragmati ſuſpenduntur univerſa. A lateribus facies pericardii exte-

exterior membranis interioribus mediaſtini per minimas fibrulas hinc inde alligatur. Facies pericardii exterior aſpera nonnihil occurrit. Levis contra interior.

Deſcribitur pericardii textura.

Diſtinguitur ſubſtantia pericardii in duplicem lamellam, ſive in duplicem tunicam. Exterior provenit a mediaſtino. Interior originem ducit a truncis ſanguiferorum communibus, qui conſurgunt ex baſi cordis. Per membranas, tendinoſas licet, diſtribuuntur propagines ſanguiferorum variæ, nervorumque, necnon etiam minima quædam lymphatica.

Pericardii munus.

Pericardium nihil aliud præſtare videtur in corpore humano, quam excipere, & continere humorem peculiarem, qui cor humectat, ejuſque irrorat fibras, ut facilior ſit cordis motus alternus.

Quid ſit humor pericardii, & unde proveniat.

Humor pericardii ſeroſum ſeſe perhibet, ſubſalſum, & aliquantulum rubicundum, veluti carnis loturam. Colligitur in cavo pericardii ad quantitatem cochlearis unius circiter. Quum ad ignem admovetur, tenuioribus, volatilioribuſque extenuatis, atque abſumptis particulis, paululum concreſcit. Exudat, uti opinor, vel a ſpiraculis ſanguiferorum inſenſibilibus, vel a *thymo*, vel, ut longe probabilius exiſtimo, a glandulis minimis hinc inde ſparſim ſitis, & per membranas pericardii, & per pinguedinem, quæ ad cordis baſin ſub pericardio exuberat. Recentiores nonnulli affirmant quoque humorem præfatum a partibus proximis per minima lymphatica defluxiſſe, ſe obſervaſſe, in cavum pericardii.

Deſcribitur cordis textura, æque ac ſinus interiores.

Cordis ſubſtantia craſſa quanvis, & denſa, non æque tamen ubique ejuſdem generis occurrit; quandoquidem tenuior, & mollior deprehenditur in latere cordis dextero; craſſior in ſiniſtro, magiſque compacta; ad apicem denſiſſima; ſub finem apicis admodum tenuis, quum ibi nihil aliud videatur; quam productio quædam membranæ cordis exterioris. Partem efficit organicam; ſiquidem ablata, vel intime læſa, ceſſat omnino ſanguinis diſtributio per univerſas corporis partes, ceſſatque organorum facultas, item & vita. Diſſimilaris quoque haberi debet; membrana quippe foris obducitur; fibris intus complicatur; inter fibras ſibi comparat a truncis communibus triplicis generis vaſcula, necnon etiam ductus minimos lymphaticos; quæ omnia ita conveniunt, ut ſinus quatuor interiores conſtituant in corde valde conſpicuos. Bini laterales ſunt ad baſin. Nuncupantur *auriculæ*, quum non videantur, niſi cordis appendices cavæ, quæ tamquam bini loculi, ſive ſacculi carnoſi ad latera baſis exurgunt. Bini occurrunt per ipſam cordis ſubſtantiam, a baſi verſus apicem, vocanturque *ventriculi*.

Deſcribuntur ventriculi, item & auriculæ cordis.

Auriculæ abinvicem diſtinguuntur, cordis baſi intermedia. Ventriculi, ſepto cordis fibroſo; quo fit, ut per foramina peculiaria communicent auriculæ cum ventriculis: ideſt auricula dextera cum ventriculo dextero, ſiniſtra cum ſiniſtro, nequaquam auricula cum auricula, ventriculus cum ventriculo. Ventriculis adapertis ſeſe perhibent aſpectui per eorum parietes interiores fibræ quædam carnoſæ craſſiores; quæ dicuntur *lacerti*. Seſe perhibent aſpectui plures quoque ſulci, ſive foſſulæ in ſubſtantia cordis excavatæ per parietes ventriculorum interiores. Lacerti, item & ſulci cordi contrahendo plurimum conferre videntur; nam, quum ventriculorum parietes ſint ad-

admodum craſſi, contrahi commode nequirent, niſi eſſent in ſulcos hinc inde proſciſſi, qui propterea in ſyſtole per variam lacertorum contractionem valide contrahuntur.

Deſcribitur membrana cordis exterior. Membrana cordis exterior, tenuis licet, eſt admodum denſa. Explicatur undequaque per ambitum cordis, cui firmiter ita adhæreſcit, ut vix diſtinguatur. Huic extrinſecus, in baſi præſertim cordis, plurimus adnaſcitur adeps; qui, ni fallor, delinire valet fibras cordis extremas, ne præ motu nimio areſiant.

Deſcribuntur cordis fibræ. Hac detracta membrana, nuda obverſatur cordis ſubſtantia fibroſa. Hæc ubique deprehenditur carnoſa, præterquam in baſi, quæ tendinoſa eſt. Duplicis generis ſunt cordis fibræ. *Longitudinales*, ſive *rectæ*; *ſpirales*, ſive *obliquæ*. Longitudinales recta deſcendunt per ſubſtantiam cordis interiorem a baſi ad mucronem; ideoque omnes fere coeunt in lacertos, ſive in columnas ventriculorum interiores. Spirales, quæ cæteras numero longe ſuperant, ab eadem baſi cordis tendinoſa ductu obliquo, inflexoque, ſpirarum in modum, ad apicem prope per ambitum cordis exteriorem deſcendunt. Ab apice intus aſcendunt ad baſin cordis, ductibus ſpiralibus, prioribus omnino contrariis, per parietes ventriculi ſiniſtri ſeſe iterum intorquentes. Quinimmo præfatæ fibræ ſpirales interiores aſcendentes maxima ex parte parietes ventriculi ſiniſtri conſtruere ſolent; adeo ut nihil aliud videatur ſeptum fibroſum inter utrumque ventriculum intercedens, niſi paries dexter ejuſdem ventriculi ſiniſtri contextus, ſive potius circumdatus fibris ſpiralibus intus aſcendentibus.

Munus præcipuum cordis fibrarum. Fibrarum ſpiralium ope fit potiſſimum, quod arctiſſime coerceatur cor, ejuſque ſubſtantia in ſyſtole comprimatur. Etenim fibris præfatis contractis, & cor undequaque contrahatur neceſſe eſt; eoquod per contractionem fibrarum iſtarum, ad baſin apice accedente, fieri minime poſſit, quominus adinvicem accedant & ipſi parietes.

Deſcribuntur vaſa cordis. Vaſcula, quæ per cordis ſubſtantiam uberrime diſtribuuntur, ſunt arteriæ, venæ, nervi, ductuſque lymphatici, qui tamen potius excurrunt per faciem cordis exteriorem. Arteriæ, & venæ cordis dicuntur *coronariæ*. Binæ ſunt arteriæ coronariæ, item & binæ ſunt venæ coronariæ. Originem ducunt binæ arteriæ ex trunco arteriarum communi intra pericardium, prope baſin cordis ex communi fere principio. Attamen verſus partes extremas per anaſtomoſin mutuo paſſim conveniunt. Binis arteriis coronariis totidem fere reſpondent venæ coronariæ, quæ pluribus minimis diſtractis radicibus conſurgunt ex univerſa cordis ſubſtantia, & truncis ſuis communibus aſcendentes conveniunt omnes in truncum venarum majorem communem intra pericardium, non procul a baſi cordis. Dicimus *fere*; etenim ſurculos nonnullos prædictarum arteriarum intimiores ſanguinem expuere in eoſdem cordis ſinus, ex noviſſimis ſectorum obſervationibus olim accepimus. Tum arteriæ, tum venæ coronariæ valvulas habent in exortu minimas ſemilunares, quæ ſanguinis regreſſum prohibent. Nervi producuntur, & dirimuntur per univerſam cordis ſubſtantiam, tum a pari vago, tum a plexu, quem paulo ſupra cor in thorace offendimus, qui propterea *cardiacus* a Vvilliſio nuncupatur.

Quid ſint trunci præcipui arteriarum, venarumque.

At præter vaſa hæc, quæ per ſubſtantiam cordis, præſertim nutritionis gratia, motuſque pulſationis diſtribuuntur, conſurgunt ex eadem cordis baſi trunci quatuor maximi communes ſanguiferi, qui haberi debent tamquam origo, & tamquam principium reliquorum omnium ſanguiferorum, arteriarum nimirum, venarumque, quæ per partes univerſas, ac per organa omnia corporis humani effunduntur.

Unde proprie arteriæ, & venæ exoriri dicantur.

Arteriæ egrediuntur a ventriculis per baſin cordis mediam duobus truncis maximis communibus omnino diſtinctis. Venæ proficiſcuntur ab auriculis ad latera baſis ejuſdem cordis duobus aliis truncis quoque maximis communibus, atque longe magis diſtinctis. Exinde tum arteriæ, tum venæ quaquaverſum per reliquas humani corporis regiones, vel per ipſam cordis ſubſtantiam diſtribuuntur, quum & vaſcula coronaria non ita pridem deſcripta ab iiſdem truncis communibus, ut ita dicam, fruticentur, germinentque. In quo tamen id maxime adnotandum reſpectu motus ſanguinis circularis pet univerſum corpus, arterias revera tantum dici poſſe, a ventriculis egredi; a ventriculis quippe truncis veluti communibus, in plures propagines minores, & rurſus minores diſperſis, corpori univerſo ſanguinem impertiuntur. De venis contra opinari potius debemus, pluribus diſperſis propaginibus minoribus a reliquis exoriri corporis partibus, ut truncis poſtmodum maximis communibus deſinant in auriculas. Siquidem ſanguis per reliquas omnes corporis regiones effuſus ſubit diſtractos venarum ramos, a quibus confluit in truncos communes, ac per truncos venarum communes iterum refluit ad cor, ut mox dicendum.

Quid ſint arteria aorta, vena cava: arteria, & vena pneumonica.

Arteria, quæ egreditur a ventriculo cordis ſiniſtro, quæ plane arteriarum omnium maxima eſt, quæque in univerſum dirimitur corpus, vocatur *Aorta*, ſive *arteria magna*, quum per hanc ſanguis a ventriculo cordis ſiniſtro effundatur in univerſas corporis regiones. Altera, quæ originem ducit a ventriculo dextero, quæque dumtaxat effunditur per univerſam pulmonum ſubſtantiam, dicitur *Arteria pneumonica*, a nonnullis *vena arterioſa*. Per arteriam hanc ſanguis a ventriculo cordis dextero irrigat tantum ſubſtantiam pulmonum. Vena, quæ a reliquis corporis partibus, uti ante jam diximus, egreditur, deſinitque in auriculam dexteram, vocatur *Vena cava*, a nonnullis *vena magna*; per hanc quippe venam a reliquis omnibus corporis partibus in auriculam cordis dexteram redux evomitur ſanguis. Altera vena, quæ pluribus ſuis propaginibus exoritur tantum a ſubſtantia pneumonica, atque in truncum convenit communem, qui in auriculam aperitur cordis ſiniſtram, appellatur *Vena pneumonica*, a nonnullis *arteria venoſa*; quandoquidem per hanc venam redux a pulmonibus ſanguis refluit ad cor.

Deſcribitur motus ſanguinis circularis.

Quamobrem arteriæ aortæ reſpondet vena cava, Arteriæ pneumonicæ reſpondet vena pneumonica; eoquod ſanguis, qui a ventriculo cordis ſiniſtro per aortam reliqua omnia corporis humani viventis irrigat membra, a reliquis omnibus corporis membris per venam cavam devolvatur in auriculam cordis dexteram. Ab auricula cordis dextera deſcendit in ventriculum dexterum, a quo propellitur per arteriam pneumonicam ad pulmones. In pulmoni-

nibus ramuſculos ſubit venæ pneumonicæ, ac per truncum communem ejuſdem venæ pneumonicæ defluit in auriculam cordis ſiniſtram. Mox in ventriculum ſiniſtrum. A ventriculo ſiniſtro per aortam in univerſum corpus &c. Hinc ſanguis, motu quaſi perenni, in gyrum movetur per corpus humanum vivens a corde per arterias in univerſum corpus. Ab univerſo corpore per venas iterum ad cor. A corde per arterias ad reliquas omnes corporis regiones &c. Unde ſanguinis *motus circularis*, ſive *ſanguinis circulatio*, quæ Veteribus, niſi penitus ignota, fuit ſaltem admodum obſcura, & quam temporibus fere noſtris luculenter evulgavit præ cæteris inclytus Harvæus Profeſſor Anglus.

Quicquid revera obſervatur de motu ſanguinis circulari, qui per venas remeat ad cor.

Motum progreſſionis, motum nimirum, quo per univerſas humani corporis vitam habentis regiones in gyrum progreditur ſanguis, deſignantes, reducem ſanguinem a trunco venæ cavæ in auriculam dexteram, atque a trunco venæ pneumonicæ in auriculam cordis ſiniſtram immitti, jam ante innuimus. Adnotandum tamen, non omnem ſanguinem venoſum reducem plane a venis in auriculas effundi; quum aliqua ſaltem portio a truncis venarum communibus, quin auriculas ingrediatur, ventriculos ſtatim ſubit. Id appoſite adnotavit idem Boerhaavius (*a*) ex auctoritate Ruyſchii, Lovv., Drak., illuſtris Euſtachii. *Venæ quotcumque in toto viſuntur corpore eadem ratione ſe habent ad venam cavam. Hæc autem format amplum, atque membranæ arterioſæ ſimili obductum ſinum, qui in cavum auris dexteræ cordis, & in thalamum dexterum partim deſinit &c.*

(*a*) *Inſtitution. Medicar. num.* 15.

CAPUT XXI.

De Pulſatione cordis, ejuſque valvulis.

Deſcribuntur valvulæ cordis.

UT cor in arterias urgeat ſanguinem, contrahatur neceſſe eſt. Ut eumdem ſanguinem a venis excipiat, explicetur neceſſe eſt. Hinc *ſyſtole*, & *diaſtole* cordis; ideſt *contractio*, atque *expanſio*, quæ quamdiu corpus humanum vitam habet, tamdiu alternari debent. Quocirca indeſinenter pulſat cor, & quodammodo palpitat intus in thorace: ea tamen lege, ut quum ventriculorum fit ſyſtole, tum auricularum fiat diaſtole. Et viceverſa. Id profecto maxima ex neceſſitate; nam ſeſe contrahentes ventriculi ſanguinem valide propellunt uno eodemque tempore per arterias, item & per venas univerſas, in auriculas; quæ propterea, niſi explicarentur, propulſi ſanguinis affluxum excipere nequirent. At, ne ſanguis ſemel propulſus a ventriculis in arterias, ab arteriis in ventriculos retrocedat; & ne ſanguis ab auriculis propulſus in ventriculos, a ventriculis retrocedat in auriculas, ad orificia ventriculorum valvulæ occurrunt duplicis generis, quæ a figura ſua exteriori varia ſibi comparant nomina. Aliæ quippe dicuntur *ſigmoides*, *ſemilunares*, *cucullares*, *mitrales*. *Tricuſpides aliæ*, ſive *pyramidales*.

Deſcribuntur valvulæ ſigmoides.

Numero tres ſunt ſigmoides in utroque ventriculo. Apponuntur ad ventriculorum orificia, ex quibus egrediuntur arteriarum trunci. Figuram habent conicam, ſive potius quodammodo elycticam, cavam intus. Baſis earum cava meatum reſpicit, arteriarum interiorem. Cuſpis reſpicit, ſive

ſive quodammodo producta pervadit ventriculorum cavum. Altera facies valvularum, ea nimirum, quæ tangit ventriculorum parietes, cordis ſubſtantiæ proxime adhæreſcit. Altera verſus cavum ventriculorum libera deprehenditur. Icćirco ita inſtructæ, ac poſitæ ſunt, ut deprimantur a ſanguine propulſo a ventriculis in arterias; qui propterea viam per eas ſibi ſternit, ut irruere valeat a ventriculis in arterias, ideſt a cuſpide verſus baſin valvularum depreſſarum. Contra, quum ſanguinis retroducere enititur ab arteriis in ventriculos, ſubit valvularum cavum per baſin, quas iccirco inflat, earumque explicat parietes, & per parietes expanſos ſibi prorſus claudit regreſſum ab arteriis in ventriculos.

Deſcribuntur tricuſpides. Tricuſpides ſeſe perhibent aſpectui in orificiis ventriculorum ad venas extremas, nempe ad orificia auricularum, inter auriculas, & ventriculos. Tres, utplurimum, occurrunt ſub finem auriculæ dexteræ. Binæ tantum ſub finem auriculæ ſiniſtræ. Nihil aliud videntur valvulæ tricuſpides, quam productiones lacertorum membranaceæ triangulares; quæ, ne in cavum auricularum reclinent nimis, lacertis alligantur, ſive columnis ventriculorum, per fibrulas minimas exortas ab earum cuſpidibus. Ita aſſurgunt valvulæ tricuſpides ex lata, & nonnihil craſſa baſi, ut cedant ſanguini venoſo, qui ab auriculis ingreditur ventriculos. Valide tamen reſiſtunt, quum idem ſanguis a ventriculis impetum faciat verſus auriculas.

Cor inter muſculos recenſetur. Sedulo perpendenti ſtructuram cordis, motum pulſationis, ac munus, fieri minime poteſt, quominus liqueat, cor muſculum eſſe carnoſum, cavum, pluribus conſtantem muſculis antagoniſtis, ſive contranitentibus, quorum beneficio perennet in univerſo corpore humano vitam habente ſanguinis motus circularis. Pluribus conſtare muſculis videtur antagoniſtis, quorum tendines reclinantur, & complicantur per baſin cordis tendinoſam; quippe diverſus eſt motus auricularum a motu ventriculorum; quinimmo & ex adverſo opponuntur; motus enim auricularum directe, uti monuimus, motui opponitur ventriculorum, & viceverſa.

Declaratur cauſa motus cordis, utpote quæ nobis probabilior videtur. Si quis quærat, aut cauſam motus cordis genuinam, aut quare contrahantur auriculæ, uno eodemque tempore, quo explicantur ventriculi, & e converſo, reſpondemus, pluribus id fieri de cauſis, & maxime per influxum ſpirituum animalium, qui a cerebro per nervos radiant in fibras cordis, quas ſubeunt, atque inflant; ſiquidem quum ſpiritus præfati a fibris auricularum tranſeant in fibras ventriculorum, fit, ut contrahantur prius auriculæ, mox ventriculi. Reſpondemus præterea, quod cordis ſtructura ejuſmodi eſt, ut contractio ventriculorum neceſſario inducere debeat expanſionem auricularum, & viceverſa. Quocirca fieri neutiquam poteſt, quin ſyſtole, & diaſtole auricularum, & ventriculorum, uti diximus, alternentur &c.

Quare Veteres cor effecerint ſedem præcipuam caloris innati. Vid. Tab. III. & IV. In cordis finibus longe magis efferveſcit ſanguis, quam alibi. Quod anſam Veteribus dedit, ut haberent cor tamquam ſedem præcipuam caloris innati; id licet fieri tantum poſſit per motum ſanguinis inteſtinum, per fermentationem videlicet ejuſdem ſanguinis, quæ longe validior in finibus præfatis excitatur, ut ſuo loco fuſius.

CA-

CAPUT XXII.

De Arteriarum, venarumque ſtructura, pulſatione, diſtributione; atque uſu.

Declaratur arteriarum, venarumque ſtructura, & uſus.

ARteriarum parietes craſſiores longe, validioreſque deprehenduntur, quam venarum. Denſiſſimi ſunt, & quaſi cartilaginei; præſertim in exortu. Quocirca duplicem arteriis paſſim conceſſere tunicam Majores, unam tantum venis. Veruntamen tum in arteriis, tum in venis quadruplicem fuiſſe, palam fecit Vvilliſius, minime diſſentiens a Galeno, qui (*a*) hæc habet. *Unaquæque arteria conſtat duplici tunica, quibus poſſunt addi tertia, & quarta.* Exterior a minimis, quibus contexitur, vaſculis, retis in modum, dicitur *vaſculoſa*. A minimis altera, quibus componitur glandulis, vocatur *glandoſa*. Tertia dicitur *muſcularis*, ſive *fibroſa* a fibris ſuis carnoſis, quæ per eam undequaque producuntur. Interior, quæ nervorum ſtaminibus ubique contextam ſeſe profert, nuncupatur *nervoſa*. Tunicæ præfatæ longe tenujores deprehenduntur in venis, ac minus fibroſæ, quam in arteriis. Arteriæ viciſſim contrahuntur in ſyſtole, atque explicantur in diaſtole, non ſecus ac cor; quamobrem nihil aliud videntur, quam cor ipſum productum, extenuatum, & ut ita dicam effuſum per univerſa corporis organa. De pulſatione arteriarum id præ cæteris adnotandum, eas explicari, uno eodemque tempore, quo contrahuntur ventriculi, & viceverſa. Hoc ſane fit, quia excipere debent, non ſecus ac auriculæ, ſanguinem, qui per ſyſtolen urgetur a ventriculis. Ac propterea arteriæ, & auriculæ adamuſſim ſibi reſpondent, tum in ſyſtole, tum in diaſtole. Venæ pulſu carent omnino pluribus ex cauſis, & præſertim ob texturam membranarum longe minus fibroſam, necnon & ob ſanguinis per eas longe imminutam ebullitionem.

Munus arteriarum, æque ac venarum præcipuum.

Munus arteriarum præcipuum eſt ſanguinem deducere, ac propellere a cordis ventriculis in reliquas corporis partes, tum pro earum nutritione, & caloris conſervatione, tum pro varia humorum in glandulis excretione, tum ut ſanguis magis magiſque in dies cum aliis immiſceatur humoribus, extenuetur, depuretur, digeratur, & perficiatur in organis corporis humani. Quocirca reliquus a nutritione ſanguis, atque ab humorum ſeparatione, reducitur per venas a reliquis corporis partibus in auriculas cordis. Ideoque paſſim ubique occurrunt in venis, ad earum diviſionem potiſſimum, valvulæ quædam tenues, & leves; quæ nihil aliud ſunt, quam minimæ expanſiones tunicæ venarum interioris, ita fermè inſtructæ, ac poſitæ, ut cedant dumtaxat ſanguini refluo a reliquis partibus corporis humani per eas ad cor.

Quid ſit aorta aſcendens, & deſcendens, item & arteriæ coronariæ.

Ut æque per aortam diſtribuatur ſanguis in univerſas regiones corporis humani, truncus aortæ communis, ut primum egreſſus eſt a ventriculo cordis ſiniſtro, adhuc tamen pericardio incluſus, binas emittit arteriolas coronarias, quæ, uti ante innuimus, effunduntur per univerſam cordis ſubſtantiam. Extra pericardium surſum tendit indiviſus, & fere recta quatuor circiter digitos. Mox plures germinat ramos; quorum pars maxima dirimitur per partes ſupernas, per brachia videlicet; & per

(a) *In adminiſtr. Anatom. lib. 7. cap. 5.*

per membra capitis, tum exteriora, tum interiora. Subinde truncus paululum decreſcit, & reflectitur ſiniſtrorſum per partes infernas. Quamplurimos quoque emittit ramos, quibus propagatur per membra thoracis univerſa, ventris imi, necnon et per crura. Quamobrem truncus iſte a ſitu, atque munere *aorta* dicitur *deſcendens*. Alter contra vocatur *aorta aſcendens*.

Ulteriores diviſiones trunci aortæ aſcendentis.

Rami aortæ aſcendentis, qui producuntur utrinque per artus ſuperiores, & brachia potiſſimum, ad digitos uſque extremos, nuncupantur *ſubclavii*, donec uſque tamen egreſſi nondum ſint cavum thoracis. Poſtmodum ab humero ſummo ad extremum uſque manus extremæ vocantur *axillares*. Reliqui, quorum quatuor occurrunt magis conſpicui, diſtribuuntur in *carotides*, & *vertebrales*, ſive *cervicales*. Binæ ſunt carotides, & totidem cervicales. Omnes æque per collum ad caput aſcendunt. Carotides majores ſunt. A trunco aortæ deſcendentis altera, altera a ſubclavia, ut luculentius infra dicendum, conſurgunt per latera tracheæ, ut propaginibus inde ſuis pene innumeris per partes effundantur capitis internas, æque ac externas. Quamobrem, digitis gulæ appoſitis, pulſare deprehenduntur trunci arteriarum carotidum. Rami autem pulſant ad tempora. Vertebrales minores per cervicem, per regionem videlicet colli poſteriorem, ad cerebrum aſcendunt, medullam ſpinalem ingreſſæ, cujus ſubſtantiam ſubeunt per foramina vertebrarum. Cervicales utrinque originem ducunt a ſubclaviis. Carotis ſiniſtra emergit a trunco maximo aortæ aſcendentis. Non ita dextera, quæ utplurimum a ſubclavia dextera. Subclaviæ rurſus plures ramuſculos emittunt, quorum alii dicuntur *intercoſtales ſuperiores*, *muſculares* alii, alii nuncupantur *mammarii*, id nominis a partibus, quibus proſpiciunt, ducentes.

Diſtributio trunci aortæ deſcendentis.

Aorta deſcendens non procul a principio germinat, minimas producens arterias, quæ *bronchiales* dicuntur. Exinde intercoſtales emittit inferiores ubique, quarum ramos enumeramus viginti. Inter Intercoſtales, in regione fere diaphragmatis, pullulat *phrenica*; quam ſubſequuntur arteriæ *lumbares*, *cœliacæ*, *meſeraicæ*, *hæmorrhoidales &c.* Inſigniores tamen ſunt arteriarum trunci *emulgentes*, qui a trunco aortæ communi deſcendenti producuntur ex utroque latere ad renes, quorum ſubſtantiam, pluribus diſperſi ramis, ingrediuntur. Emulgens ſiniſtra magis eminere ſolet, quam emulgens dextera.

Quid ſint trunci iliaci.

Aorta deſcendens ad principium oſſis ſacri ſuperſcandit venam cavam deſcendentem; mox finditur in truncos iliacos, qui, nonmodo effunduntur per pudenda, per regionem umbilicalem, hypogaſtricam &c.; verum etiam producuntur per artus inferiores ad pedes uſque extremos.

Quid interſit diſcriminis inter aortam, & cavam.

Quicquid innuimus de diſtributione arteriarum, dictum quoque volumus de diſtributione venarum; eo tamen diſcrimine, quod truncus venæ cavæ longe amplior deprehenditur in exortu, quam truncus arteriæ magnæ. Inſuper truncus venæ cavæ, nondum egreſſus a pericardio, in truncum dividitur aſcendentem, & deſcendentem. Præterea venæ, quæ in trunco venæ cavæ arteriis reſpondent carotidibus, ab Anatomicis dicuntur *jugulares*.

CAPUT XXIII.

De Thymo.

Quid ſit thymus.

IN parte thoracis ſuperna, e regione juguli, ibi ferme, ubi arteria aorta, & vena cava aſcendentes dividuntur, offendimus, inter ſubclavias, corpus quoddam glandoſum, valde molle, ſpongioſum, albicans, quod duabus utplurimum, vel tribus congregatur glandulis minoribus. *Thymus* dicitur. In pueris, & fœminis longe major eſſe ſolet thymus, & mollior, item & in vitulis, atque hœdis. Quocirca in deliciis conviviorum habetur.

Quid ſit thymi ſtructura, & uſus.

Arterias, venaſque habet a proximis carotidibus, & jugularibus. Nervos a pari vago. Habet quoque lymphæ ductus, quos præ cæteris in vitulis obſervamus. Lymphæ ductus a thymo producuntur in venas axillares. An tamen emergant a thymo, nec ne, adhuc obſcurum eſt. De ductu thymi excretorio nondum habemus, qui illum obſervaſſe affirmet, ſedulo licet in hunc finem accuratiſſime rimati ſint thymi texturam plerique Recentiores. Quod maximam porro nobis ſuſpicionem facit, an revera glandula ſit. Enim vero glandulas haſce habent nonnulli, tamquam lymphæ, chylique diverticulum a ductu thoracico; quod longe probabilius evaderet, ſi fides Bartholino habenda ſit, qui thymum lacte turgidum in recens natis non ſemel obſervaſſe profert. Regnerus de Graaf humore potius quodam limpidiſſimo thymi glandulas turgentes vidiſſe affirmat. Quamobrem adſunt inter Recentiores, qui opinantur, thymum glandulam eſſe conglomeratam, fidenter ſibi ſuadentes, præcipue inſervire humori a ſanguine ſecernendo, qui colligitur in pericardii cavo.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Res eſt valde adhuc incerta, qua ratione cor moveatur.

QUOD cor moveatur motu quodam pulſatili, qui ſyſtole, & diaſtole jugiter alternetur, id obſervatio ſenſibilis luculenter declarat. Quod motus hujuſmodi, ut vita humani corporis organica conſervetur, neceſſario exigatur, id quoque ſenſibus noſtris procul ab omni dubitatione abunde ſatis percepimus. An autem ab influxu ſpirituum animalium, an a motu ſanguinis circulari, an a fermentativo, an a ſola fibrarum ſtructura mechanica, motus cordis præfatus vitalis excitetur, id non ſatis hactenus exploratum habemus; eoque minus, quod in vilioribus inſectis nonmodo, verum etiam in nobilioribus, necnon etiam in avibus præſertim rapacibus, in anſeribus, & in ipſis quadrupedibus adhuc viventibus, corde quamvis reciſo, pulſationes in ventriculis, æque ac in auriculis ad aliquot ſaltem tempus alternari deprehendimus, ſpirituum quamvis per nervos influxu, æque ac motu ſanguinis circulari omnino præcluſo &c. In re tam dubia, tamque difficili, ac pene inextricabili, non ſecus ac in aliis ejuſdem generis, quicquid alii probabilius protulerunt, & nos donec novi aliquid, quod veritati magis conſonet, ſive mathematice demonſtrando, ſive phyſice experiundo, nobis excogitare datum ſit, cum eadem probabilitate proferre contenti erimus.

CA-

CAPUT XXIV.

De Sanguinis Conſtitutione, ac Motu.

Declaratur ſanguinis conſtitutio, & varius motus.

QUUM ſanguis, uti monuimus, duplici conſtet humore ſenſibili, *ſero* nempe, ac *cruore*, negare haud debemus, quum id vel ſenſibus appareat, partem fluidam eſſe corporis humani viventis diſſimilarem, quæ duabus ſaltem partibus non ejuſdem generis congregetur. Verum enim vero, quia poſito cruore, poſitoque ſanguinis ſero, poſitis videlicet in maſſa ſanguinis partibus iis ſolis, quas ſenſibus attingimus, neque percipere, neque explicare poſſumus, per haſce partes ſenſibiles, innumeras pene affectiones, quibus ſanguis & ſecundum, & præter naturam affici ſolet in corpore humano vitam habente, neceſſitate adducimur, ut inducamus præter præfatas partes ſenſibiles, & alias inſenſibiles, quibus & ſerum, & cruor compingitur, maſſæ ſanguinis ineſſe. Quod, ut ſatius innoteſcat, præſcire juvat, triplicem eſſe ſanguinis motum, qui corporis humani vitam animalem, atque organicam excitare, fovere, & conſervare valet. Unus dicitur *fluiditatis*. Alter *fermentativus*. *Progreſſionis* tertius, ſive *localis*.

Quid ſit motus ſanguinis fluiditatis.

Motus Sanguinis fluiditatis, eſt motus ille ſanguinis inteſtinus, quo fluit ſanguis, quo videlicet ſanguis eſt de genere fluidorum: atque adeo, quo diſtinguitur a mixtis ſolidis, quæ arginibus, ſive terminis alienis, ut cum Philoſopho loquar, licet non detineantur, attamen conſiſtentes in ſeipſis nequaquam effunduntur.

Quid ſit motus ſanguinis fermentativus.

Motus ſanguinis fermentativus, eſt motus ille ſanguinis inteſtinus, quo maſſa ſanguinis intime ſeſe exagitans, effervеſcit, ebullit, calorem ſuum naturalem ſibi nacta fovet, conſervatque: alteratur, digeritur, extenuatur. Per motum hujuſmodi fermentativum ſanguis eſt de genere mixtorum, quæ fermentationis ope incaleſcunt, non ſecus ac muſtum in doliis recens conditum, cereviſia &c.

Quid ſit ſanguinis motus localis.

Motus ſanguinis localis, ſive progreſſionis, eſt motus ille, ut ita dicam, exterior, quo ſanguis de loco in locum ſubinde per vaſa ſanguifera in gyrum movetur ad irrigandas univerſas humani corporis partes viventes, tum exteriores, tum interiores; quas iccirco irrorat, humectat, calefacit, vivificat, & nutrit. Per motum localem, ſive progreſſionis haberi poteſt ſanguis de genere *projectorum*, ſive *propulſorum*, de quibus prolixe in Tractatu de Motu verba fecimus.

Unde, penes nos, probabiliter provenit motus ſanguinis fluiditatis.

Motus ſanguinis fluiditatis, uti ex phyſicis habemus, non ſecus ac in reliquis mixtis fluidis, item & in eodem ſanguine, provenit a motu ætheris illius, qui minimas ingreditur intercapedines minimorum ſanguinem componentium. Æther enim eſt, uti alibi palam fecimus, & præſertim in Tractatu de Motu: æther eſt, inquam, qui per rapidiſſimam Orbium vertiginem, valide, ac celerrime exagitatus, concitatuſque, ſeſe immittit inter moleculas mixta fluida componentes, quas iccirco movet, exagitat, atque huc illuc impellit, & præſertim ab interioribus verſus exteriora &c.

Unde, penes nos, probabiliter provenit motus ſanguinis fermentativus.

Motus fermentationis excitatur in ſanguine, eoquod ab æthere, materia ſecundi generis penitus excluſa, ſola per poros minimorum maſſam ſanguinis componentium moveatur materia primi generis;

neris; quæ hoc in caſu motum longe majorem ſibi comparat, moleculas ſanguinis minimas longe validius circumagit, eaſque intime ſubit, ſolvit, infringitque.

Unde, penes nos, provenit probabiliter motus ſanguinis localis.

Motus ſanguinis localis, ſive progreſſionis producitur in corpore humano per ſyſtolen potiſſimum cordis, arteriarumque; quarum parietes ſeſe contrahentes, ſanguinem contentum urgent, comprimunt; atque, ut ita dicam, exprimunt; qui, valvulis reluctantibus, quum retrocedere nequeat cor verſus, neceſſe eſt, ut ulterius procedat: a corde nimirum in arterias, ab arteriis in venas, a venis in auriculas cordis, ab auriculis in ventriculos, a ventriculis iterum in arterias, & ſic deinceps, tamquam a centro corporis humani ad circumferentiam, atque a circumferentia, uti diximus, ad centrum &c.

Calor naturalis in corpore humano vitam habente provenit a calore ipſius ſanguinis.

Motus ſanguinis præfatos ad vitam, æque ac ſanitatem corporis humani conſervandam adeo neceſſarios exiſtimamus, ut nonniſi per ipſos, quicquid paſſim contingere ſolet in homine vitam habente, ratione corporis organici, aut proxime, aut remote fieri poſſe autumemus. His de triplici ſanguinis motu naturali per vaſa ſanguifera ita prælibatis, adnotandum ſupereſt, calorem illum naturalem, quo corpus humanum adhuc vivens fovetur, exoriri a ſanguine, qui per organa in gyrum movetur; qui quodammodo fervet, atque intus ebullit, atque adeo partes, quas alluit, blande calefacit.

Triplex ratio, qua in corporibus mixtis calor excitatur.

Calor in mixtis, uti habemus quoque ex phyſicis, provenit a motu quodam inteſtino minimorum corpora mixta componentium; qui, experientia teſte, inducitur in mixtis, ſive *igne admoto*, ſive *mutuo ſolidorum attritu*, ſive *fermentatione*. Igne admoto toties ſuccenditur materia combuſtibilis, & calefiunt corpora omnia, quoties vel ea ad ignem, vel ignis ad ea admoveatur. Mutuo ſolidorum attritu excutimus ignem ex ſilice. Inflammatur, quum per axem in curru celeriter circumagitur rota &c. Fermentatione effervefcit, uti monuimus, & muſtum, item & cereviſia in doliis; calx viva, tum quum aqua ſolvitur communi &c. in quibus ſane minimæ partes componentes ſolvuntur, moventur, exagitantur, una & reſolvuntur ab æthere tenuiſſimo, de quo non ſemel ex profeſſo loquuti ſumus. Hoc poſito, ita ratiocinari debemus. In ſanguine non inducitur igne admoto. Non mutuo ſolidorum attritu. Ergo per fermentationem. Non inducitur igne admoto; commentitium quippe, ac plane chimericum flammulam ducimus ineſſe viſceribus naturaliter ſuccenſam, aut calorem inſitum, hiſque ſimilia, quæ non modo Veteres, verum & ipſe Carteſius fabulatus eſt. Non inducitur mutuo ſolidorum attritu; ſanguis enim fluorem quamvis habeat, qui propterea quamvis in gyrum moveatur, motus tamen is per tubulos progreſſionis idoneus nequaquam videtur calori in eo ſuſcitando; quando quotidie obſervamus motus hujuſmodi longe validiores in fluminibus decurrentibus, quin aqua ita decurrens, vel minimum, per alveum, ac litus, validiſſime quamvis affricetur, incaleſcat. Concludendum itaque ſupereſt, induci in ſanguine per fermentationem: ideſt per motum quemdam inteſtinum, quo, uti monuimus, minimæ partes ſanguinis componentes ab æthere concitatæ exagitantur, & præcipue a materia primi elementi, ut alibi fuſe docuimus.

Quod

Quænam ſint minimæ partes, quæ probabilius maſſam ſanguinis conſtituant.

Quod quum ita ſit, rationi conſonum videtur inferre, ſanguinis maſſam congregari particulis quibuſdam, quæ ſenſus noſtros minime licet afficiant, fermentationi concipiendæ plurimum tamen idoneis: *alKalicis* nempe, atque *acidis*; quæ, uti in Tractatu de fermentatione palam fecimus, ſunt principia fermentationis. Quia autem fermentatio ſanguinis, ſuapte natura, lenis eſſe ſolet, ideoque præter partes præfatas alkalicas, acidaſque, quæ, ratione fermentationis, veluti cauſa proxima efficiens, & proprie occaſionalis habendæ ſunt, per eas quippe, tamquam per conditiones neceſſarias proxime quaſi excitantur, ponamus neceſſe eſt in maſſa ſanguinis partes alias, quæ fermentationem nimiam temperant, & quodammodo coerceant; quales ſunt particulæ ſanguinis oleaceæ, butyraceæ, ſive balſaminæ, quas ſulphureas vocamus; quæque, utpote molles, flexiles, plicatiles, ac in minimos veluti ramuſculos ubique diſtractæ, effuſæque, aliis immixtæ, præſtant, eas implicando, ne cum impetu in fermentatione circumagantur. Quapropter in maſſa ſanguinis, ut calorem fermentativum corporis humani viventis explicemus, una & reliquas omnes proprietates, tum naturales, tum præternaturales, ponamus oportet, & partem *alKalicam*, & partem *acidam*, & partem *ſulphuream*, ſive *balſaminam*. Reliquæ ſi quæ præter haſce inſint in ſanguine partes conſtituentes; *aquoſæ* videlicet, ſive *phlegmaticæ*, *terreſtres*, ſive *tartareæ*, ab iis diverſæ, ibi potius inſervire autumabimus, tamquam vehiculum, & tamquam menſtruum ſolvens, quod reliquas ſolvat, atque hinc inde vehat, & veluti frenum eas detineat, ne ob volatilitatem nimiam extenuatæ, plane in auras evaneſcant.

ANIMADVERSIONES PRIMÆ.

Declaratur quicquid nos intelligere velimus, quando dicimus alkali, acidum, ſulphur, aquam, & terram, ratione conſtitutionis ſanguinis.

SI quis inter Chymicos, probe, ac mature philoſophandi indoctus, objiciat, partem acidam neutiquam elici a ſanguine, hunc rogamus primo, ut, quæſo, oſtendat, neque ignem, neque menſtruum aliud ſolvens ab igne diverſum deleviſſe, ac omnino deſtruxiſſe, ſive comminuiſſe, vel adeo ſaltem extenuaſſe partem ſanguinis acidam, ut ipſa impoſterum acorem ſuum haud potuerit amittere: quod profecto plurimum difficile cenſemus. Atque id ſi nihilominus fecerit, reſpondemus, partem eam ſanguinis *acidam* dixiſſe, non quia ſaporem revera præſeferat acidum, verum quia eoſdem propemodum effectus præſtare valet in fermentatione ſanguinis, quos præſtare ſolent particulæ acidæ cum alkalicis efferveſcentes; adeo ut, ratione fermentationis calcis vivæ tum quum ſolvitur aqua communi, non ſecus ac *alKali* habetur *calx viva*, ita & *acidum* haberi poterit *aqua communis*, inſipida quamvis, atque acoris intrinſece prorſus expers &c. Quicquid dicimus de parte ſanguinis acida, idem ferme dicendum exiſtimamus de parte alkalica, de parte oleacea, ſive ſulphurea ejuſdem ſanguinis. Quapropter in eo diſcrepare non placuit a chymicis cordatioribus, qui obſervando, & ratiocinando, rem potius, quam voces in rebus medicis perveſtigare aggrediuntur, cum quibus propterea *alKalicas* appellamus particulas quaſdam ſanguinis magis raras, ac pervias. Dicimus *acidas* particulas alias nonnullas ejuſdem ſanguinis ſolidiores, magis compactas,

pactas ac pene impervias, quæ ſive ſpicula habent, ſive exceſſus quoſdam, ſive ſunt in minimos aptatæ cylindros, qui pervadere queunt ſpiracula, vel meatus minimos inſenſibiles partis alkalicæ; a quibus propterea omnino excluſa materia ſecundi generis, ſanguinis fermentatio ſuſcitatur. *Sulphureas* dicimus particulas alias ſanguinis molles, flexiles, plicatiles, & nimiæ ſanguinis fermentationi cohibendæ plurimum idoneas. *Phlegma*, ſive *ſerum*, ſive *lympham* ſanguinis dicimus partem eam ſanguinis fluidam, quæ reliquas ſolvit ſanguinis partes, ut vim ſuam, niſum, ſive virtutem opportune exerere valeant. *Caput* tandem *mortuum*, ſive *tartarum*, ſive *terram* dicimus ſanguinis, quicquid craſſioris magis gravitat in maſſa ſanguinis, ac per eam fluitando, tamquam frænum cohibet reliquas ſanguinis partes leviores, volatilioreſque, ne præ nimio motu concitatæ diſſipentur. At enim vero a vocibus præfatis ſi quis adhuc abhorreat, plenam æquo animo ei facimus poteſtatem, ut non procul ab hypotheſi Galenica appellare ad libitum poſſit partem ſanguinis ſulphuream *ſanguinem ſtricte ſumptum*, *bilem* partem alkalicam, acidam *melancholiam*, ſive *atrambilem*, phlegmaticam *pituitam*; dummodo cum nobis unanimi conſenſu, quicquid vocibus iſtis in Re medica deſignare velit, clare, & diſtincte exponat.

ANIMADVERSIONES SECUNDÆ.

Opinio galenica item & chymica, ratione partium, quæ maſſam ſanguinis conſtituunt.

SAnguis, veluti pars diſſimilaris vel a Priſcis olim habebatur, quam quatuor iccirco humoribus præcipuis conſtare tradebant, *ſanguine ſtricte ſumpto*, *pituita*, *bile flava*, *atrabile*, quam *melancholiam* item appellare conſueverunt: ſanguinem ſtricte ſumptum humorem eſſe affirmantes ſanguinis peculiarem *calidum*, atque *humidum*: pituitam humorem *frigidum*, atque *humidum*: bilem flavam, *calidum*, & *ſiccum*: atrambilem, ſive melancholiam *frigidum*, & *ſiccum*: id elementorum ad normam quatuor Ariſtotelis, *aeris* nempe, *aquæ*, *ignis*, & *terræ*. Hinc pro hujus, vel illius humoris in ſanguine exceſſu diverſa corporis humani viventis excogitabant Galenici temperamenta; atque affectiones fere omnes, ſive omnis intemperies ejuſdem corporis humani viventis pro eorum exceſſu, aut defectu exoriri decreverunt. At enim vero vetus iſta opinio, detecto præſertim motu ſanguinis circulari, plurimum ſuſpecta eſſe cœpit Recentioribus; qui per analyſin iccirco chymicam in maſſam ſanguinis acriter inquirentes, alia ſanguinis principia enucleare aggreſſi ſunt; proferentes, cum Williſio præſertim, quinque eſſe partes præcipuas, quæ ſanguinis maſſam conſtituunt, *ſulphuream*, *alkalicam*, *phlegmaticam*, *terreſtrem*, atque *acidam*; eo tamen diſcrimine, quod pars ſulphurea, & phlegmatica præ cæteris maxima ſit, pars acida, & terreſtris minima, vixque ſenſibilis; proferentes præterea partem ſulphuream, alkalicam, & phlegmaticam volatiliorem eſſe, quæ propterea de facili diſſipatur, atque evaneſcit. Fixam contra affirmant, partem eſſe acidam, & terreſtrem; eoquod, ſanguine ad ignem admoto, reliquis evaneſcentibus, ſalia acida, ac pars terreſtris reſiſtunt; quocirca, vel fundo ſubſidunt vaſorum, vel lateribus adhæreſcunt ſub forma, ſive *ſalis*, ſive *tartari*.

Quare opinio galenica, item & chymica hic nobis improbanda videatur.

Principia Chymicorum præfata, ſive elementa, accommodata magis licet videantur viciſſitudinibus pene univerſis, quæ ſanguinis cauſa corpori humano vitam habenti occurrunt, exponendis, explicandiſque; attamen ea quoque, non ſecus ac Galenicorum humores, maximas patiuntur difficultates; & ea quamvis, ſive ignis, ſive aliorum menſtruorum ope per chymicos a ſanguine eliciantur, ſuſpicari adhuc poſſumus, neque injuria, ne per ignem, neve per alia menſtrua ab igne diverſa plane immutentur, & de novo quaſi excitentur ob mutuam unionem particularum, ſive menſtrualium, ſive earum, quæ per ignem in materia combuſtibili exaltantur, cum aliis particulis, quas in eodem ſanguine ſoluto offendunt. Inſuper partes iſtæ diverſæ, quas tamquam principia componentia ex corporibus mixtis educere contendit analyſis chymica, extenuatæ, exaltatæ, ac defœcatæ quamtumvis ſint, craſſiſſimæ tamen haberi debent ratione earum, quæ, & ob maximam tenuitatem ſenſus noſtros fugiunt, & eoquod concitatiſſimæ ſint, in vaſis, optime licet ſtipatis, detineri minime poſſunt, ex quibus, in ſanguine præſertim, provenit calor, & reliquæ qualitates, tum expoſitæ, tum exponendæ. Atque adeo neſcio quid *dogmatici* redolere exiſtimandum ducimus hypoteſin Galenicam, quæ obſervationibus minime reſpondet, Neſcio quid *Empirici* chymicam, quæ, rationibus omnino poſthabitis, ſenſibus fidit nimis. Ea contra, quam cum aliis non ita pridem & ipſi excogitavimus, quam hic propoſuimus, quamque per varias obſervationes ſenſibiles ratiocinando eduximus, experientiæ, æqueac rationi innixa videtur.

ANIMADVERSIONES TERTIÆ.

Ea, quæ nos dicimus principia fermentationis, improprie principia, ſive elementa dicuntur.

FErmentatio in genere nihil aliud eſt, quam *motus quidam inteſtinus minimorum mixta componentium, quo ſoluta mixtorum compage, mixta immutantur, digeruntur, & quandoque omnino deſtruuntur, de alia in aliam formam tranſeundo*. Motus iſte inteſtinus in mixtis fermentando idoneis inducitur a materia quadam tenuiſſima, maxime mobili, ac maxime concitata, quam nos *primi generis*, ſive *primi elementi* in phyſicis nuncupavimus, quæque per eorum minimos meatus, perque eorum intercapedines, ſoluta, ac libera, & ſui, ut ita dicam, juris facta, celerrime movetur, atque exagitatur. Id pluribus quamvis ex cauſis contingere poſſit, fermentationem paſſim tamen ſuſcitari obſervamus in mixtis alkalicis, quæ ſalia imbibunt acida. Quocirca acidum, atque alkali penes chymicos pleroſque habentur veluti principia, ſive veluti fermentationis elementa. Perperam utique, quum neque principia, neque elementa proprie dicenda ſint. Non dicenda ſunt principia, quia uti diximus, & uti dicturi ſumus, ſunt corpora completa, quæ *materiam* ſuam, & *formam* habent peculiarem. Non dicenda ſunt elementa, quandoquidem elementa corpora licet completa ſint, ſimpliciſſima eſſe debent, quæ propterea aliis corporibus ſimplicioribus haud componuntur. *Elementa* enim, penes Phyſicos, ſunt *corpora completa, ſimpliciſſima, quæ reliqua corpora mixta componunt, & in quæ poſtremo ſive reſolvuntur, ſive reſolvi poſſunt eadem corpora mixta, quæ*

quæ iis componuntur. At acidum, item & alkali tantam neutiquam habent in rerum natura ſimplicitatem, ut & aliis corporibus completis ſimplicioribus non componantur, atque in alia ſimpliciora reſolvi nequeant. Quicquid de acido, & alkali innuimus, dicendum quoque videtur de reliquis chymicorum elementis, quæ vires ſuas exerere, eaſque in natura exercere minime poſſent, niſi eſſent corpora mixta, moleculis videlicet conflata materiæ tertii generis, ſive tertii elementi, de quibus in diſſertationibus noſtris de Fermentatione, necnon etiam in Tractatu præſertim de Motu, ſatis ſuperque loquuti ſumus.

ANIMADVERSIONES QUARTÆ.

Brevi deſcribitur ſalium varietas, & natura.

NIL quamvis antiquius in Re medica, atque uſitatius, adhuc tamen incertum, obſcurum, atque ambiguum eſt, quid id nominis *ſal* vere deſignet. Sal, ſive Græcis *Hals*, vulgo dicitur mixtum quoddam, ſive naturale, ſive artificiale, aut cryſtallinum, aut veluti cryſtallinum, quod aqua facile ſolvitur, ac denuo, uti prius, aqua præſertim abſumpta, evaporataque, concreſcit. Hinc ſalium duplex claſſis, *naturalium* nempe, atque *artificialium*. Salia naturalia, vulgo ſunt *commune*, ſive *marinum*, *ſal gemmæ*, *nitrum*, *alumen*, *ammoniacum*, *vitriolum*, & reliqua, ſi quæ alia in fodinis ſuis peculiaribus congregentur, de quibus præ cæteris Schroderus, Hoffmannus, Ettmullerus, Lemery, noviſſime Guglielmini, & reliqui profuſe ſcripſere. Artificialia eliciunt chymici ex triplicis generis materia, *vegetabili* ſcilicet, *animali*, & *minerali*, quæ quum ſint pene innumera, hic prolixe recenſere non lubet. Id tantum pro inſtituti ratione hic adnotare ſatis ſit, ſalia artificialia diſtingui in *eſſentialia*, & *cinericia*. Eſſentiale dicitur ſal, quod elicitur ex decoctionibus mixtorum naturalium, & potiſſimum plantarum, eoquod participare credatur de natura, ſive eſſentia mixti illius naturalis, unde elicitur. Cinericium vocatur ſal, quod ex mixtis naturalibus, per combuſtionem in cinerem pridem verſis, educitur. Præterea ſalia in genere modo dicuntur *fixa* a Recentioribus, modo *volatilia*, modo *fuſa*, modo *concreta*. Dicitur fixum ſal, quum vel ad ignem admotum concreſcit potius, quam ſive fundatur, ſive in auram exaltetur. Volatile dicitur, quum aut ignis calore, aut Solis, aut alia de cauſa exaltetur, atque evaneſcat. Dicitur fuſum, quum ſub forma humoris, liquida nempe, ſeſe perhibeat. Dicitur concretum, quum in ſubſtantiam ſolidam concreſcat. Salia tum fixa, tum volatilia, tum fuſa, tum concreta, tum artificialia, tum naturalia, tum eſſentialia, tum cinericia, *acida* quandoque nuncupari ſolent, quandoque *alkalica*, quandoque *acria*, quæ utplurimum alkalica, item & acria ſunt. Dicuntur acida, ſi particulis congregentur oblongis, acutis, non friabilibus, & quodammodo ſcindentibus. Dicuntur alkalica, quæ friabilia ſunt, ob meatus minimos innumeros, ſive ob minima ſpiracula inſenſibilia, quibus perviæ, atque adapertæ undequaque, ſeſe perhibent moleculæ eorum componentes, particulis acidis imbibendis, deſtruendiſque idoneæ. Alkali enim nihil aliud ſonat, penes ſaltem Lexicographos nonnullos, quam

acido inimicum. Acria tandem dicuntur, ſi præter inſenſibiles meatus ſuperficiem habeant aſperam, rudem, atque, ut ita dicam, ob varias, quæ extuberant, particulas angulares, plurimum inæqualem; quæ iccirco ſcindit, lacerat, abſumit, exedit, & quodammodo adurit, linguam præſertim, & fauces, quibus ſalia præfata acria apponuntur. Hinc perperam vulgo ſalia acria cum acidis interdum confunduntur. Salia acida quippe refrigerare, acria contra incendere potius valent, uti deinceps, ubi de Elementis luculentius, dicendum erit.

CAPUT XXV.

De Vita, & Morte Hominis.

Quid ſit in homine Anima rationalis.

QUamdiu corporis organa in homine rite ſint conſtituta, ac per vaſa ſanguifera quamdiu appoſite ſanguis in gyrum moveatur, ac reliqui per ductus ſuos peculiares rite fluant humores, tamdiu & *vivere*, & *ſanus*, ac proſpere vivere dicitur homo, ratione corporis organici. Vita tamen ejuſmodi eſt hominis plane *corporea*, *materialis*, atque, ut ita dicam, mechanica, quam cum brutis communem habet. Verum enim vero, quum animal ratione præditum homo ſit, vitam habeat item neceſſe eſt rationalem, cujus ope cogitet, percipiat, judicet, ratiocinetur. Hinc inferre debemus vitam humanam, non tantum emerſiſſe ex vario organorum motu, quæ humoribus per ea decurrentibus concitantur, ut perperam, quam impie non minus præ cæteris olim ſomniavit Democritus; verum etiam ex variis cogitationibus, quas elicimus a ſubſtantia quadam incorporea, materiæ prorſus, item & corruptionis experte, quæ corpus nobis informat organicum; eique intime unitur, carnem intrinſece animans humanam. Subſtantiam hanc ſpiritalem, incorpoream, materiæ prorſus expertem, immortalem, *Animam* propterea vocamus *humanam*. Hanc dicimus *Mentem humanam*, ſive potius *ſpiritum hominis* rationalem.

Quid requiritur, ut homo integre vivat.

Carnem animat humanam, ſecus enim neque ullum ab organis percipere poſſet homo ſenſum prorſus incorporeum, neque ullum in organis ad nutum voluntatis motum excitare. Hinc ad vitam humanam requiritur primo, *prioritate* ſaltem *naturæ*, ut vivat, ut ita dicam, *materialiter* corpus humanum organorum ope, quibus conſtruitur. Secundo requiritur, ut anima vivat rationalis, quæ, corpus, licet in homine deſtruatur, ipſa, quum ſit prorſus incorporea, & iccirco immortalis, deſtrui minime poteſt. Requiritur tertio, ut ea conſervetur unio, qua anima humana rationalis organis intime conſociata corpus informat humanum, tamquam hominis *forma ſubſtantialis*, & peculiaris.

Quid ſit vita corporis humani materialis.

Vitam corporis humani materialem deſcribere poſſumus, *actionem eſſe, ſive motum organorum, qui vel proxime, vel remote provenit in corpore humano a motu præſertim ſanguinis circulari per meatus ſanguiferos: ideſt a motu, ſive potius a pulſatione cordis*, quod eſt organum, uti diximus, præcipuum, cujus ope ſanguis in gyrum propellitur per organa præfata; atque adeo eſt organum præcipuum, quo reliqui omnes impelluntur humores, quibus in organis motus vitales excitantur.

Vitam animæ incorporeæ, ſive rationalis,

Quid proprie ſit vita animæ rationalis.

quæ propterea neceſſe eſt, ut vita ſit omnino ſpiritalis, dicendum eſt, *actionem eſſe pure ſpiritalem mentis incorporeæ; qua**, *utpote rationalis*, *cogitando*, *percipit*, *judicat*, *atque ratiocinatur*.

Quid ſit vita hominis.

Vitam hominis inferre debemus, *actionem eſſe quamdam mutuam*, *qua organorum motus*, *licet materiales*, *excitare valent cogitationes nonnullas animæ*, *ſive mentis materiæ prorſus expertis*, *quæ organa informat*, *& qua alternatim cogitationes animæ*, *ſpiritalis licet*, *excitare poſſunt*, *in organis per eamdem animam informatis*, *motus quoſdam peculiares*, *ob eam videlicet intimam unionem*, *qua anima rationalis corpus in homine organicum informat*. Atque, ut id cuique ſatius innoteſcat, ponamus ex. gr. radios lucis reflexos ab objecto viſibili per pupillam immiſſos, ac per humores oculorum infractos retinam ita movere in bulbo, ac per retinam fibras opticas, ſive potius ſubſtantiam interiorem in nervis opticis, ut ex ſenſorio communi viſionem excitent, ſpeciem nimirum cogitationis, ſive ſenſus, quam *viſionem* appellare conſuevimus; quæ profecto in homine corporeo ſine anima incorporea fieri minime poteſt. Hæc eſt *cogitatio* mentis incorporeæ, uti patet, excitata in homine vitam habente per motus organorum materialium. Ponamus e converſo, eamdem mentem incorpoream imperando exegiſſe, ut in corpore humano, quod informat, flectatur ex. gr. brachium. Flectitur ſtatim brachium, ea prævia cogitatione, ad mentis nutum, ſi modo ſanus vivat homo, eoquod ſpiritus animales, veluti ex præſcripto mentis ita imperantis, propellantur a cerebro per nervos in fibras motrices muſculorum, qui brachio flectendo inſerviunt. Motus ejuſmodi eſt *motus* organorum materialium, qui elicitur in corpore humano vitam habente per cogitationem mentis incorporeæ, ideſt materiæ prorſus expertis, quæ corporis organa informat; & qui iccirco excitari in organis nequaquam potuiſſet, niſi ab anima incorporea eſſent intime informata.

Quid ſit mors in eodem homine, qui vitam prius habebat.

Ex quo inferre debemus, quum ceſſet unio præfata in homine inter animam humanam, & corpus organicum, quod in eo ab eadem anima informatur, tum ceſſare quoque actionem eorum mutuam, qua, uti ante jam diximus, homo, utpote animal rationale, vivit. Quo in caſu *moritur* homo: deſtruitur videlicet in rerum natura animal illud rationale, quamvis anima rationalis vivat inde ſeorſim ab eo corpore humano, quod pridem informaverat. Corpus autem humanum, adhuc licet ſubſiſtere quodammodo poſſet, ratione figuræ exterioris, non amplius vivit; quinimmo formam ſibi inducens cadavericam, quatenus mortale, paulatim ſubinde deſtruitur. Hinc dicitur *cadaver*, ſive corpus humanum extinctum, ſimul atque in eo ceſſaverit actio, ſive motus organorum vitalis, qui, uti diximus, ſive proxime, ſive remote provenit a motu ſanguinis circulari, videlicet a motu cordis pulſatili. Inde liquet, quod Medicus clinicus, ut vivat homo in rerum natura, ſanitatem, & vitam corporis organici plane reſpicere debet; quandoquidem tamdiu ſanus erit, & tamdiu ſibi vitam in terris ſervabit, quamdiu in eo ſanitas, & vita corporis organici manere, ac vigere poterit.

Triplex vita hominis, quamdiu vivit homo, metaphyſice tantum diſtinguitur.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

COR, ut ex iis, quæ hactenus innuimus, abunde colligitur, haberi debet veluti fons, & principium vitæ organicæ corporis humani viventis. Tripliciter vitam, methaphyſice ſaltem cogitando, ratione hominis actu viventis, conſiderare expedit. Ratione nimirum: *corporis organici viventis* in homine defecturi, quod ab anima incorporea, non defectura informatur: *animæ*, ſive mentis incorporeæ, in homine non defecturæ informantis: *totius hominis*, qui conſurgit ex mutua unione corporis organici, ac animæ, ſive mentis incorporeæ; quæ veluti partes conſtituentes ex lege divina conſociantur in rerum natura, ut animal illud præſtantiſſimum ratione præditum *Hominem* conſtituant; qui, quamdiu inter corpus organicum, atque animam incorpoream unio præfata conſervetur, tamdiu vivat ſtatutum eſt. Unio autem iſta tamdiu in homine conſervari debet, quamdiu in eo vita corporis organici conſervetur, uti fuſius in ſequentibus, & luculentius exponam.

CAPUT XXVI.

Quid ſit Sanitas Corporis humani vitam habentis.

Definitur ſanitas corporis humani.

ACtio, ſive organorum motus, in quo conſiſtit vita corporis humani viventis, ita quandoque eſt, ut munus ſuum perfectiſſime exequantur partes ſingulæ componentes; quo in caſu *ſanum* vivere dicitur corpus humanum; *morbo* contra affici, quum non ita ſe res habeat, adhuc licet vivere poſſit idem corpus humanum. Quocirca ſanitatem corporis humani viventis definire optime liceat, *qualitatem quamdam eſſe, ſive ſtatum perfectiſſimum humani corporis vitam habentis; in quo ſingulæ ejus partes, tum ſolidæ, tum fluidæ munus ſuum peculiare ſive abſolvunt opportune, ſive abſolvere valent*. Hinc illud Galeni (*a*). *Non operari, ſed poſſe, eſt ſanum eſſe*. Quocirca appoſite ſanitatem deſcribens, nil aliud eſſe tradit Sennertus, quam *eas, quæ ſecundum naturam ſunt, actiones exercendi potentiam ex partium omnium naturali conſtitutione dependentem*. Ex quibus ſubjectum ſanitatis eſſe liquet *corpus humanum vivens*, partes ſcilicet corporis humani vitam habentis. Etenim, quæ haud vivunt, quibus propterea actiones naturales edendi nulla facultas eſt, neque *ſanæ*, neque *ægrotantes* plane dicendæ ſunt.

Quo pacto ſanum, & morbo affectum ſe eſſe cognoſcit homo.

Ut rectas edant actiones partes corporis humani viventis, neceſſe eſt, ut optime ſint conſtitutæ. Quamobrem, ut cauſam ſanitatis efficientem, & conſervantem hauriamus, ſedulo, ſolerterque ea omnia perpendere, atque explorare debemus, quæ exiguntur ad conſtitutionem naturalem partium, quæ organa componunt corporis humani vitam habentis. Hinc eſt, quod in Phyſiologia conſiderare conſueverunt Majores *Elementa*, *Temperamenta*, *Humores*, *Spiritus*, *Calidum innatum*, *Partes*, *Facultates*, atque *Actiones*, item & *Generationem* ejuſdem corporis humani; in quo partes componentes plurimum, ex eorum ſententia, ſuſcipere, redolere, ut ita dicam, & retinere ſolent qualitatis ſeminis illius, ex quo in conceptione conſurgunt. Nos item,

(a) *De Morb. diff. cap. 2.*

item, ne Veterum inſtitutum pervertamus, ea omnia in hoc Tractatu, quem præ manibus habemus, hinc inde ſparſim, prout res exegerit, dilucide non minus, quam breviter declarabimus. Interea temporis, antequam ulterius procedamus, adnotemus hic oportet, quaſi in limine, ſe vivere non alia de cauſa hominem cognoſcere, niſi ex variis ſenſibus, variiſque cogitationibus, quæ in mente incorporea, quæ corpus animat humanum vivens, excitantur per organa corporea ab objectis ſenſibilibus, quæ ea, alterando, quodammodo afficiunt. Secundo adnotemus oportet, ſe ſanum eſſe ſentire ex voluptate quadam intima, ut ita dicam, & perfecta, quæ provenit, & conſervatur in eadem mente incorporea, ab optima organorum conſtitutione; quæ, niſi optima ſit, aut permoleſtas doloris, ſive mœſtitiæ cogitationes, aut pravas, licet ſuaves, ut in amentibus non raro contingit, aut nullas, ut in apoplecticis, elicere, & fovere ſolet. Id profecto, quia homine vivente, ob mutuam unionem corporis organici, & ſpiritus incorporei, neceſſe eſt, ut anima humana, quamvis incorporea, uti alibi demonſtravimus, ſentiat, eo quo poſſit modo, affectiones corporis illius organici, quod informat; non ſecus ac idem corpus organicum informatum affici quoque debet in affectionibus animæ informantis, quamvis ipſa materiæ prorſus expers ſit. Id in dies experimur in animi præſertim motibus, qui a Græcis *pathemata* nuncupantur; & qui animam quamvis primario afficiant incorpoream, afficere quoque ſolent organa ipſa corporea; in quibus propterea & morbos inducunt, atque inductos, quamvis inveteratos, ſanant, ſicuti in mœrore præ cæteris, gaudio, amore, odio, atque ira contingere obſervamus.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

HIS præmiſſis, longe ſatius elucescit quicquid tum de vita, tum de ſanitate, tum de morbo, tum de interitu corporis humani viventis, æque ac totius hominis pridem innuimus. Elucescit nimirum, vitam corporis humani *actionem eſſe, ſive motum organorum, qui vel proxime, vel remote provenit in corpore humano vitam habente a motu ſanguinis, & præſertim circulari, ſive progreſſionis, per vaſa ſanguifera: ideſt a motu cordis ſeſe viciſſim contrahentis & explicantis*. Vitam mentis humanæ incorpoream, *actionem eſſe pure ſpiritalem mentis incorporeæ, qua mens ipſa, utpote rationalis, cogitat, percipit, judicat, atque ratiocinatur*. Vitam hominis *actionem eſſe quamdam mutuam partim corpoream, qua organorum motus materiales excitare valent cogitationes nonnullas animæ, ſive mentis incorporeæ, quæ organa corporea informat & partim incorpoream, qua alternatim cogitationes animæ, licet incorporeæ, excitare queunt in corpore humano organico per eamdem mentem informato motus organorum pure corporeos*. Hinc manifeſtum item eſt, ut vivat homo, neceſſe eſſe: ut in eo vivat prius corpus humanum: ut inde vivat mens humana ei infuſa, atque, ut ita dicam, intime conſociata tamquam forma hominis ſubſtantialis: & ut unio conſervetur inter *corpus humanum* organice, ut ita dicam, vivens ab anima informatum, & inter *mentem humanam* ſpiritaliter viventem, quæ

Quid ſit hominis interitus, ſive deſtructio in rerum natura.

præfatum corpus humanum organice vivens informat. Ex quo liquet, ut vita hominis tandem aliquando deſtruatur, vitæ humanæ deſtructioni, *prioritate* ſaltem *naturæ*, præcedere debuiſſe deſtructionem corporis organici. Non ita tamen opinari debemus de vita ſpiritali mentis incorporeæ; quæ utpote materiæ expers omnino, niſi ad nihilum reducatur, quod in rerum natura plane repugnat, deſtrui neutiquam poſſet. Hinc ſanitas, eoquod in ſtatu perfectiſſimo ſita ſit, revera neque augeri, neque imminui poteſt. Ægritudo autem modo magis, modo minus intenditur, prout magis vel minus pars affecta laborat, & læditur.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ ET PATHOL.

Triplex humani corporis vitam habentis conſtitutio, ſive ſtatus ex Galeno.

TRiplicem humani corporis vitam habentis conſtitutionem, ſive ſtatum eſſe tradit Galenus. *Salubrem*, *inſalubrem*, *& neutrum*. Salubris eſt, in ſtatu videlicet perfectæ ſanitatis, tum quum partes ejus univerſæ componentes, tum ſolidæ, tum fluidæ ita ſint conſtitutæ ratione tum ſtructuræ ſuæ peculiaris, tum ſitus, tum connexionis, tum ſoliditatis, tum reliquarum omnium qualitatum, ut actiones omnes, tum peculiares, tum communes, individuo conſervando, ac ſpeciei propagandæ inſervientes, recte, & commode ſive abſolvant, ſive abſolvere valeant. Quum res autem non ita plane ſuccedat, *inſalubris* habendus eſt; in quo tria præcipue conſideranda veniunt, *morbus*, *cauſa morbi*, *ſymptomata*; de quibus univerſis & in hac, & in ſequenti ſectione ſuo loco agendum. Quod quum ita ſit, chimericum ducimus omnino, conſtitutionem neutram ſibi unquam comparare potuiſſe corpus humanum vivens, in qua neque ſanitatem habeat, neque ullo morbo quodammodo laboret.

Variæ morborum ſpecies in genere.

Morborum, quibus aut afficimur, aut affici poſſumus alii vulgo dicuntur *humorales*, alii *organici*. Organicus eſt, qui partibus ſolidis inhæret. Humoralis, qui fit humorum vitio, quin partes ſolidæ intrinſece affectæ ſint. Morbi tum humorales, tum organici differre ſolent inter ſe ratione *magnitudinis*, *motus*, *moris*, *eventus*. Ratione magnitudinis dicitur *magnus*, & *parvus*. Magnus dicitur morbus, qui vel impenſe affligit, vel vires plurimum labefactat. Contra dicitur parvus. Ratione motus, & præſertim durationis, modo vocatur *longus*, modo *brevis*. Brevis dicitur *acutus*, ſi cum brevitate conjunctam habeat magnitudinem. Longus nuncupatur *chronicus*, ſi longus ſit una & magnus, non ſecus *ac hydrops*, *febris hectica &c.* Ex quibus patet nonnullas fieri poſſe affectiones in corpore humano vitam habente, quæ chronicæ ſint ratione *eſſentiæ*, atque acutæ ratione *paroxyſmi*, ut in Epilepſia ex. gr. contingit. Acutus triplex eſt. *Peracutus*. *Acutus ſimpliciter*. *Acutus ex decidentia*. Rurſus peracutus alter eſt *extreme peracutus*, alter *peracutus ſimpliciter*. Extreme peracutus adeo vehementer, atque velociter movetur, ut tertia vel quarta die ſolvatur, ſive ad ſalutem, ſive ad mortem. Simpliciter peracutus ad ſeptimam uſque perducitur. Acutus ſimplex, quum ſtricte ſimplex ſit, ad diem tendit decimamquartam. Quum laxe ſimplex ad vigeſimam, & ultra. Acutus ex decidentia ad diem qua-

quadrageſimam uſque perducitur; ſin autem terminos hoſce preterierit, appellatur *longus*, *diuturnus*, *chronicus*. Item & ratione motus, modo dicitur *continuus*, modo *intermittens*. Continuus eſt quum ſine intermiſſione a morbi principio ad finem producatur. Intermittens contra quum ex intervallo recurrat. Ratione moris alter dicitur *benignus*, qui leniter affligit, alter *malignus*, qui triplex eſt, *venenatus*, *peſtilens*, *contagioſus*. Venenatus eſt, qui vitæ corporis humani ob venenum, ſive aſſumptum, ſive admotum, ſive intus, ob maximam humorum pravitatem, & corruptionem genitum, plane adverſatur. Peſtilens, qui malignam, & deleteriam, ideſt pernicioſam habet qualitatem, atque in omnes promiſcue graſſatur. Contagioſus, qui ex commercio in alios quoque facile effunditur. Ratione eventus, *ſalutaris* alius vocatur, qui nullum ſcilicet vitæ minitatur periculum: *Lethalis* alius, qui certiſſimam infert perniciem. *Periculoſus* alius, dubii videlicet eventus.

ANIMADVERSIONES AD HYGIENEN, ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Axiomata nonnulla ad praxim medicam ſpectantia.

UT ſanitas præſens, conſtitutio videlicet ſalubris corporis humani vitam habentis, conſervetur, mentem, æque ac animum ſedulo intendamus oportet in ea, quæ inſequuntur axiomata, quæ non modo ad *hygienen*, verum & ad *therapeuticen* ſpectare videntur.

I. *Natura nihil agit temere.*

II. *Naturæ omne nimium inimicum eſt.*

III. *Natura haud ſubitas fert mutationes*; *quocirca omnis ſubita mutatio haudquaquam periculi expers.*

IV. *Natura eſt morborum medicatrix*; *Medicus vero Naturæ miniſter*, *eamque recte agentem imitari debet.*

V. *Conſuetudo altera eſt natura. Hinc conſueta longo tempore, deteriora quamvis ſint, inſuetis minus moleſta eſſe ſolent.*

Quid ſint in ſenſu medico res ſex, quæ nonnaturales dicuntur.

Per ea eſt, quod, & ſanitati conſervandæ, & ægritudini deſtruendæ, ſex rerum, quæ a Medicis barbare *nonnaturales* vocantur, uſum dirigere debemus. Res ſex nonnaturales vulgo dictæ ſunt 1. *Aer.* 2. *Cibus*, & *potus*. 3. *Excreta*, & *retenta*. 4. *Somnus*, & *vigilia*. 5. *Motus*, ſive corporis exercitatio, item & *quies*. 6. *Animi affectus*, quæ Græcis *pathemata* nuncupantur. Nonnaturales dicuntur, eoquod, neque principia ſint, neque cauſæ conſtituentes partium corporis humani viventis. Attamen extrinſecus, ut ita dicam, quantumvis adveniant, nonniſi per ea, & ſanitas diu, & vita ipſa humani corporis viventis conſervari, & ſpecies propagari poteſt; quandoquidem quamdiu iis recte utimur, tamdiu fere ſemper corpus humanum vivens ſanum conſervari ſolet; quod, quum iiſdem contra abutimur, tum de facili ægrotat.

Quid homini faciundum ſit, ut ſanus conſervetur.

Verum, ut paucis omnia complectar, cum Celſo dicam. (a) *Sanus homo, qui & bene valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis ſe obligare legibus debet.* Hinc enim ad ſententiam Ettmulleri, aliorumque nullis ſtrictis, neque Veterum, neque Recentiorum ſe alliget legibus, ſed libertate utatur ſua; alias *medice vivere*, *eſt miſere vivere*. At optimum, ſingulare, ac pene dicam, divinum ſanitatis conſervandæ præſidium, ſive potius oraculum habemus ex Hippocrate, qui ſcriptum reliquit:

(a) *Lib.* 1. *cap.* 1.

quit: *Sanitatis ſtudium eſt non ſatiari cibis, neque impigrum eſſe ad labores*. Et alibi: (a) *homo edens ſanus eſſe non poteſt, niſi etiam laboret*. Quamplurimos autem reſolvendi, præcavendique morbos rationem idem ſubminiſtrat, docens, *quiete, atque abſtinentia multos, & magnos morbos curari*. Quamobrem optime ſobrietas ab Helmontio totius vitæ cardo nuncupatur.

CAPUT XXVII.

Exponuntur Elementa ad Mentem Galenicorum.

Qua ratione elementa dicenda ſunt corpora ſimplicia.

PArtes corporis humani, quum revera ſint corpora mixta, non ſecus ac reliqua omnia corpora mixta, ſuis congregari debent elementis. Elementa, uti ante jam innuimus, dicuntur in Phyſica corpora ea ſimpliciſſima, quæ reliqua omnia corpora mixta componunt, & in quæ poſtremo, ſive reſolvuntur, ſive reſolvi poſſunt eadem corpora mixta, quæ iis componuntur. Corpora dicuntur elementa, quoniam partes ſunt mixtorum completæ, ſubſtantiales, revera exiſtentes in rerum natura, extenſionem habentes; ſecus enim alia corpora phyſica conſtituere nequaquam poſſent. Dicuntur ſimplicia, eoquod conſtare nequeant aliis corporibus ſimplicioribus completis genere diverſis. Iccirco elementa conſtant ſolummodo *materia*, & *forma*, quæ profecto minime ſunt corpora completa, verum tantummodo ſunt principia corporum completorum, rerum videlicet naturalium *incompleta*.

Qualitates præcipuæ.

Mixtorum elementa, ſive rerum materialium principia completa quatuor ſunt penes Philoſophum. *Terra. Aqua. Aer. Ignis.* Qua de re (b) Anaxagoram confutavit, alioſque, perperam ſibi ſuadentes mixtorum elementa extitiſſe infinita. Eos quoque confutavit Hippocrates unicum tantum affirmans (c) elementum extitiſſe in rerum natura. Cum Ariſtotele conſenſere Galenici univerſi, ac propterea præfatis elementis adſcribere conſueverunt; non ſecus ac idem Ariſtoteles, eaſdem qualitates peculiares. Quocirca terram docent frigidam eſſe, & ſiccam; aquam frigidam, & humidam; aerem calidum, & humidum; ignem calidum, & ſiccum. Qualitates haſce *primas* appellant, exiſtimantes eas primo elementis ineſſe, atque ab iis alias exoriri qualitates, quas iccirco *ſecundarias* appellant. Quamobrem gravitas ex. gr. in terra, levitas in aere, & reliqua, quæ penes eos ſunt qualitates ſecundariæ, proveniunt a qualitatibus primariis; videlicet a frigiditate terræ, a calore aeris &c.

quæ quatuor elementis Ariſtotelis adſcribuntur.

Diſtinguuntur qualitates elementorum præfatæ in activas, & paſſivas.

Rurſus qualitates præfatæ aliæ dicuntur *activæ*, aliæ *paſſivæ*. Activæ ſunt, quæ præ cæteris, & ad mutuam elementorum alterationem, & ad mixtorum conſtitutionem validius agere ſolent. Paſſivæ, quæ minus. Hoc poſito, definitiones haſce, quamvis admodum obſcuras, item & falſas utplurimum, tradunt.

DEFINITIONES GALENICORUM.

I. CAliditas eſt *qualitas prima activa, quæ congregat homogenea, & diſgregat heterogenea*. Hinc in viſceribus noſtris apud Galenicos humores reſolvit, incidit, maturat, extenuatque.

II. Frigiditas eſt *qualitas prima acti-*

(a) *In lib. de diæt. n. 25.*

(b) *de Cœl.* (c) *Lib. de Nat. hum.*

activa, quæ congregat homogenea, ſimul atque heterogenea. Iccirco in glacie congregata promiſcue obſervamus aquam, paleas, lignum, lapides &c. eo uſque per calorem diſgregentur. Quocirca in corpore humano calorem temperat nimium, ne ſolvat mixtorum compagem, adſtringit humores, eoſque condenſat.

III. Humiditas eſt *qualitas prima paſſiva, faciens, ut ſuis terminis ſubjectum difficile, alienis facile ſiſtatur*. Id liquet in aqua, vino, oleo, & reliquis, quæ humida ſunt, & quæ propterea, niſi arginibus detineantur alienis, undequaque effunduntur. Hinc lubricat partes ſolidas corporis humani, eaſque molliores facit, & leves.

IV. Siccitas eſt *qualitas prima paſſiva, faciens ut facile ſubjectum ſuis ſiſtatur terminis, difficile tamen ut alienis aptetur*. Verum enim vero, quum id in igne, calidiſſimo licet, minime contingat, reſpondent id fieri *per accidens*, ob maximam nimirum tenuitatem ſubjecti igniti. Siccitas exiccat partes nonnullas corporis humani, eaſque exaſperat.

Secundarum qualitatum, quæ proxime in corporibus mixtis exoriuntur a temperie, & mixtione primarum, quatuordecim ſolent enumerare: *raritatem, & denſitatem: gravitatem, & levitatem: duritiem, & mollitiem: ſubtilitatem, & craſſitiem: ariditatem, & lubricitatem: friabilitatem, & lentorem: aſperitatem, & lenitatem.* Raritas opponitur denſitati. Gravitas levitati, & ſic deinceps.

CAPUT XXVIII.

Exponuntur ad Mentem Chymicorum.

Fuſius deſcribuntur Chymicorum elementa.

QUinque eſſe tradunt elementa Chymicorum plerique, & maxime Recentiores, non alia de cauſa, niſi quod per analyſin chymicam ex mixtis fere univerſis naturalibus ſubſtantias quinque omnino diverſas educere ſolent, quibus iccirco nomina quoque imponunt diverſa, *ſpiritum*, *oleum*, ſive *ſulphur*, *ſal*, *aquam*, *terram*. Quo revera nequaquam a Galenicis diſcrepare videntur. Spiritus enim ob tenuitatem maximam, & mobilitatem particularum ſuarum componentium, quæ levi de cauſa diſſipantur, convenit cum igne; qua de re nominatur quoque *mercurius*. Qualitates oleo, & ſali adſcribunt Chymici, quæ non diſcrepant a qualitatibus, quas aeri tribuit Ariſtoteles. Enimvero activa eſſe affirmant ſpiritum, oleum, & ſal. Paſſiva contra reliqua duo: aquam ſcilicet, & terram, quæ propterea *caput* item *mortuum* appellari conſueverunt.

Salia acida, & alkalica quo ſenſu dicantur a Recentioribus in Phyſica.

Varias ſalis, ac pene innumeras, uti non ita pridem innuimus, eſſe tradidere ſpecies Chymici; quas, & brevitatis amantes, & quia in præcedentibus jam recenſuimus, ſingillatim recenſere iterum omittimus. Adnotemus tamen ſatis hic ſit, a Chymicis præfatis acida, & alkalica dici ſalia, præſertim ratione fermentationis. Ideoque, quoniam ſalia acida ſubire commode nequirent alkalica, ut ex mutua eorum unione fermentatio ſuſcitetur, niſi particulæ ſal acidum componentes ſint quodammodo oblongæ, rigidæ, acutæ, atque ſcindentes, opinantur Recentiores, ſalia acida variis congregari particulis oblongis, acutis, angularibus, & quodammodo ſcindentibus; quo fit ad mentem eorum, ut ſalia præfata ſint erodentia, ac fibras permoleſte quandoque pungant, & lædant organorum noſtrorum &c. Raras e converſo, & pervias eſſe inferunt particulas, quæ ſalia com-

compingunt alkalica; quæ propterea nonniſi per minimos meatus, quos habent, ſalibus acidis inhibendis, abſorbendiſque fieri poſſunt idonea. Enim vero friabilia utplurimum eſſe ſolent alkalica, & longe minus compacta, quam ea, quæ dicuntur acida. Quocirca & inſipida plerumque ſunt alkalica; & ſi quandoque acria, uti obſervamus in eo ſale, penes nos, alkalico, quod improprie a Chymicis vocatur ſpiritus ſalis ammoniaci, & inter ſalia tertii generis ab iis recenſetur, id fortaſſe provenit a ſuperficie aſpera nimis, atque erodenti ob aſperitatem ſcindentem particularum componentium, licet friabiles, & perviæ ſint, necnon & a motu quodam validiſſimo, quo ſolutæ concitantur ob copiam maximam ætheris, qui ſalia præfata alkalica acria, tum ob raritatem tum ob tenuitatem earum undequaque ſubit, ambit, eaſque huc illuc celerrime impellit, exagitat, infringitque. Hinc ſalia hujuſmodi facile avolant, atque evaneſcunt; quinimmo, avolando, nares acriter, atque oculos proxime adſtantes ſtimulant. Nil mirum itaque ſi alkali, quum acre ſit, palatum, & viſcera incendat, humores ſolvat &c. Acida contra refrigerare ſolent, atque humores conglutinare, uti obſervamus de aceto, de ſucco limonum, de ſpiritibus ſulphuris, item & vitrioli, & tum, quum maxime humoribus ſulphureis, atque oleaceis confundantur. At enim vero plura de his ſi quis cupiat, conſulat diſſertationes noſtras de fermentatione jamdudum in lucem editas, ubi rem pro viribus, fuſe, & luculenter, quantum fieri potuit, expoſuimus.

CAPUT XXIX.

Exponuntur ad Mentem Democriti, & Carteſii.

AB Anaxagora Philoſopho, penes Majores noſtros celeberrimo, non multum diſtare videntur Democritus, Epicurus, item & Lucretius olim, nec non etiam temporibus fere noſtris Gaſſendus; omnes quippe nihil aliud exiſtimavere fuiſſe elementa rerum naturalium, præterquam numerum atomorum infinitum, quæ ad eorum mentem concurſu quodam mutuo corpora mixta univerſa, ſive ſenſilia, ſive inſenſilia exiſtentia componunt. *Atomos* vocant indiſcriminatim minima quædam ſolida individua varie figurata, quæ iccirco ob tenuitatem quam habent maximam, ſenſus omnino fugiunt, ſimpliciſſima tamen, & completa. Simpliciſſima, quum in eorum ſententia aliis non componantur partibus diviſibilibus, utpote individua. Completa, eoquod revera corpora ſint figurata, atque exiſtentia, ſenſus quamvis noſtros minime attingere valeant. Hinc fit, ut non negent Atomiſtæ, cordatiores ſaltem, veram Ariſtotelis elementorum exiſtentiam, *terræ*, nimirum, *aquæ*, *aeris*, atque *ignis*. Quemadmodum, neque negant exiſtentiam *ſpiritus*, *olei*, *ſalis*, &c. quæ ſunt elementa chymica. Opinatur autem ea nequaquam eſſe corpora adeo ſimplicia, ut aliis non componantur corporibus ſimplicioribus, atomis nempe. Hinc atomos potius quam ea dicendas eſſe concludunt vera elementa rerum naturalium, quæ Orbem univerſum compingunt.

Quid ſint atomi in ſenſu atomiſtarum.

Hic

Quare Carteſius atomos rejiciat.

Hic inſurgit Renatus Des Cartes, qui, utpote Geometra acutiſſimus, atomos præfatas ſubſiſtere haud poſſe ſibi cognitum habuit; etenim, quum corpora ſint figurata, extenſionem phyſice habeant quoque neceſſe eſt. Si extenſionem habent, percipi haud poteſt, corpora eſſe individua, atque adeo, non coſtare aliis particulis ſemper indefinite diviſibilibus: tenujoribus tamen, quæ atomos ſingulas componunt. Id luculentiſſime liquet, ex pluribus præſertim demonſtrationibus geometricis, tum apud Euclidem, tum apud Appollonium &c. Perperam itaque Democritus, & cum Democrito Gaſſendus, aliique Recentiores Atomiſtæ, elementorum ſimplicitatem in eo ſitam eſſe opinantur, quod dividi nequeant atomi; quæ, quum corpora ſint, uti ante jam monuimus, neceſſe eſt, ut dividi ſemper poſſint in alia corpora minora, & rurſus minora, & ſic deinceps. Quocirca, ne proceſſus admittatur in infinitum, adducit præfatus Carteſius, veluti per ſimplicem hypotheſin, materiam quamdam univerſalem, ſive ſubſtantiam quamdam longe, lateque extenſam, ubique homogeneam, ſibique ſimilem; quæ tamen ob motum ei inditum in creatione Mundi ab Opifice ter Optimo Maximo, qui eam ex nihilo excitavit, indeſinenter moveatur, & dividatur, ſive potius infringatur in particulas varias hetereogenas, ideſt varie figuratas, inſenſiles tamen; quæ poſtmodum hinc inde, modo varie congregatæ, modo varie diſtractæ, varias compingunt moleculas majores, ac per moleculas alia compingunt corpora mixta, tum ſenſilia, tum inſenſilia; quæ ope generationis, & corruptionis in rerum natura conſurgunt viciſſim, deſtruunturque. Id, uti diximus, Carteſius tradidit in ſuo ſyſtemate phyſico, tamquam meram hypotheſin, quæ cæterum ſacris Textibus non plane cohærere videretur, a quibus quo pacto principio creavit Deus Cœlum, & Terram &c. ſane habemus. At nos equidem non fugit quicquid hic adverſus Carteſianos afferre quiſpiam conſuevit pervicax atomorum defenſor: nimirum atomos, penes Atomiſtas, individuas eſſe, non quod extenſionis expertes ſint, ſed quod tantam habeant duritiem, ac concretionem, ut neque intrinſecus, neque extrinſecus ullo pacto infringi queant. Huic in diſſertationibus noſtris in lucem editis abunde pro viribus noſtris olim reſponſum fuit.

Quid ſit in ſenſu carteſiano materia primi elementi, in noſtro, primi generis.

Hæc hypotheſis carteſiana, ſi rem accurate perpendas, cum ea omnino conſonare videtur, quam, uti diximus in præcedentibus, confutavit Hippocrates, (*a*) ubi affirmat, non unicum eſſe poſſe elementum, quia, *ſi unico*, inquit, *elemento Homo conſtaret*, *non doleret*, *quia nullum eſſet contrarium*. Nihilominus varias particulas varie figuratas, quas Carteſius eduxit ex hac materia univerſali ſimpliciſſima prorſus homogenea, varie tamen per motum diviſa, diſtinguere conſuevit in tres claſſes præcipuas diverſi generis, quas elementorum nomine inſignivit. Prima claſſis earum eſt, quæ ob tenuitatem maximam, necnon & ob motum concitatiſſimum, materiam quamdam conſtituunt tenuiſſimam inſenſilem, maxime mobilem, quæ ubique fluit, refluit, atque effunditur per minimos meatus univerſos, per univerſas intercapedines, perque univerſa interſtitia, quæ in reliquis pervia offendit moleculis craſ-

(a) *lib. de Nat. Hum.*

craſſioribus. Materiam hanc appellavit Carteſius *primi elementi*, nos in Tractatu noſtro de Motu eam appellavimus quoque *primi generis*.

Quid ſit in ſenſu carteſiano materia ſecundi elementi, in noſtro, ſecundi generis.

Altera claſſis earum eſt, quæ craſſiores ſunt, rotundæ tamen, ac ſphæricæ, ſive quaſi ſphæricæ ob diuturnam angulorum attritionem, eoquod alias offendentes in motu ſeſe infringant, atque atterantur in ſuperficie. Particulæ præfatæ in ſphærulas minimas ita redactæ, materiam quamdam conſtituunt in rerum natura craſſiorem, magiſque reſiſtentem, atque adeo multo minus concitatam, ſive exagitatam, longe validiorem quamvis, quam materia primi elementi, quæ, uti monuimus, concitatiſſima eſt. Hæc altera materia *ſecundi* a Carteſio dicitur *elementi*. Nos eam appellavimus item materiam *ſecundi generis*.

Quid ſit æther in ſenſu carteſiano, ſive materia ætherea, materia ſubtilis.

De præfata materia ſecundi generis, id præ cæteris adnotemus oportet, quum longe, lateque per Orbem univerſum effundatur, globuliſque congregetur minimis rotundis, fieri haud potuiſſe, ut globuli componentes adamuſſim ita ſeſe contingant, ut varias inter ſe non relinquant ubique intercapedines; quas, quum vacuæ eſſe nequeant, ſubeat neceſſe eſt materia primi elementi longe tenuior. Materia iccirco ſecundi elementi ſubſiſtere nequaquam poſſet ſola in rerum natura, videlicet ſine interventu materiæ primi elementi; quæ globulos ſecundi elementi undequaque circumdat, iiſque per univerſam pene peripheriam circumfunditur. Hinc in Orbe univerſo, ad mentem Carteſii, conſurgit aggregatum quoddam materiæ primi, ſecundique elementi; quod longe minus movetur, ſive exagitatur, hoc eſt longe minus eſt concitatum, quam ſola materia primi elementi. Longe tamen magis quam ſi materia ſecundi elementi ſola in rerum natura exiſtere potuiſſet. Aggregatum iſtud materiæ primi, ſecundique elementi quaquaverſum per Orbem effuſum eſt id, quod Carteſius appellat *ætherem*, *materiam ætheream*, *materiam ſubtilem*; quæ meatus univerſos, univerſas intercapedines, atque omnia interſtitia mixtorum varie ingreditur, pro ut diverſa eſt eorum forma, & conſtitutio, eorumque denſitas, & raritas.

Quid ſit materia tertii elementi in ſenſu carteſiano, tertii generis in noſtro.

Tertia tandem claſſis eſt reliquarum molecularum, quæ, utpote craſſiores, atque inæquales, rudes, atque, ut ita dicam, indigeſtæ, figuras habent varias, valde diſſimiles, quæ motui propterea longe magis reſiſtunt, quæ videlicet difficilius moventur, atque exagitantur, & quæ iccirco ex facili mutuo ſeſe comprehendunt, uniuntur, & motum plane amittentes in moles majores concreſcunt. Hæc appellatur ab eodem Carteſio *materia tertii elementi*; quam nos appellavimus *materiam tertii generis*. Materia tertii elementi eſt, quæ in hypotheſi Carteſiana mixta compingit in rerum natura longe craſſiora, tum ſenſilia, tum inſenſilia, *terram* videlicet, *aquam*, *aerem*, & *ignem*, & reliqua omnia, quæ iis componuntur, mixta craſſiora, necnon etiam *ſpiritus*, *ſalia omnia*, *ſulphur*, *phlegma*, & *caput* tandem ipſum Chymicorum *mortuum*, quod *tartarum*, ſive *terra* a nonnullis vocitatur; & quicquid iis denique, ex eorum ſententia, in Orbe conflatur.

Quare mixta variis ubique ſpiraculis diverſi generis pervia ſint.

Corpora præfata, ſive mixta, quum variis congregentur particulis diverſi generis neceſſe eſt, ut ſpiraculis ſaltem minimis, ubique per-

pervia ſint, varii quoque generis, hoc eſt variæ configuratis, quæ repleri debent materia ſubtili, ſive æthere; qui ea, uti monuimus, ingreditur motu quodam perniciſſimo, quem ſuſcipit ab impulſu vorticis univerſalis, uti pridem in Tractatu de Motu præcitato fuſe, ac luculenter expoſuimus.

Qua ratione variæ opiniones, quæ circa rerum naturalium elementa verſantur, conciliari poſſunt.

Materia præfata ſubtilis, quæ ingreditur corpora mixta, ſi vel adeo ſit craſſa, vel ſi non in tanta ſit quantitate, ut exagitare queat in mixtis moleculas componentes, mixta, quæ componuntur, erunt hoc in caſu corpora ſolida; eoque ſolidiora, ac dura magis, quo particulæ præfatæ componentes ab æthere intime minus exagitantur. Contra autem, ſi vel ob tenuitatem, vel ob copiam majorem, eas æther commoveat, atque exagitet, erunt fluida; eoque fluidiora, quo magis exagitantur. In quo tamen id potiſſimum adnotare juvat, ſi a meatibus præfatis inſenſilibus, vel ob minimas anguſtias, vel alia de cauſa excludatur a materia primi elementi materia ſecundi elementi, tum moleculas componentes mixta naturalia tantam in motu acquiri celeritatem a materia concitatiſſima primi elementi, quæ ſola eo in caſu, & ſui juris, ut ita dicam, facta, in ſpiraculis movetur, ut vel flammam, vel ignem, vel fervorem, vel fermentationem concipiant. Ex quibus patet a Democrito non alia de cauſa diſſentire Carteſium, quod attinet ad elementa mixtorum, niſi quod Democritus particulas minimas elementorum componentes effingit individuas, & Carteſius eas oſtendit dividi poſſe *indefinite*. Multo diſcrepare videtur a Peripateticis, quum materia primi elementi non ſit revera niſi quam ignis ille perquamtenuis defæcatiſſimus elementaris, qui procul dubio appellari quoque poteſt materia primi elementi, ſive primi generis. Enim vero Anaxagoras (*a*) ignem *æthera* nominavit. Materia ſecundi elementi, ſive ſecundi generis convenit cum aqua elementari. Materia ætherea, ſive materia ſubtilis, ſive æther carteſianus convenit cum aere elementari. Materia tertii elementi, ſive tertii generis, eoquod craſſior longe ſit, quam reliqua elementa, atque motui longe minus idonea ob varias ac valde diſſimiles particularum figuras, adamuſſim convenire poteſt cum terra elementari, modo tamen ignis, aqua, aer, & terra in ſenſu uſurpetur ſcholaſtico; ideſt dummodo uſurpentur tamquam corpora elementaria ſimpliciſſima, puriſſima, quibus reliqua omnia mixta componuntur, & in quæ, ſive reſolvuntur poſtremo, ſive reſolvi poſſunt. Affectiones, & qualitates elementorum iſtorum expoſuimus nonmodo in præcedentibus, verum etiam in Tractatu de Motu præcitato.

Cur æther a Carteſio inter elementa rerum naturalium proprie non recenſetur.

Si quis quærat, quare nequaquam appellet Carteſius ætherem, ſive materiam ætheream *elementum*. Reſpondemus, id factum fuiſſe a Carteſio, quia æther, quum ſit aggregatum ex materia primi, & ſecundi elementi, dici haud poteſt, corpus ſimpliciſſimum fore, uti ſunt reliqua tria elementa, quæ & ſimpliciſſima, & diverſi generis ſunt.

(a) *lib. 1. de Cœl. text. 22.*

CAPUT XXX.

De Regionibus Elementorum ex hypotheſi carteſiana.

Hypotheſis Carteſiana, ratione regionis elementorum, eſt plane commentitia, neque ſacris paginis cohæret.

ACutiſſime, perperam licet, urget Carteſius ſuam de elementis hypotheſin, eamque accommodat ad ſyſtema damnatum copernicanum. Collocat enim in centro Orbis Solem, qui, penes Carteſium, nil aliud eſt, quam aggregatum materiæ concitatiſſimæ primi elementi. Sol undequaque materia circumdatur, ſive potius circumfunditur ſecundi elementi ad globum terraqueum uſque, qui componitur, ex illius ſententia, materia tertii elementi. Id mechanice expoſuit Auctor in Tractatu ſuo phyſico ad leges motus vorticis illius univerſi, cujus in centro Solem accommodavit. Hoc non modo commentitium eſt, verum etiam ſacris adverſatur Paginis, ex quibus habemus, globum terraqueum centrum eſſe fixum, & prorſus immobile vorticis ipſius Solis, qui ab Oriente motu ſuo diurno tendit in Occidentem &c. Præterea *in principio creavit Deus Cœlum*, *&* *Terram* &c. nequaquam materiam ſimpliciter extenſam, & motum, quem poſtmodum in ea ſuſcitavit, uti idem fabulatur in ſyſtemate ſuo phyſico, licet per ſimplicem hypotheſin ad explicanda rerum phœnomena ad leges motus mechanici.

Negari non poteſt vera, ac phyſica in rerum natura materiæ cujuſdam inſenſilis, longe, lateque effuſæ exiſtentia.

Nihilominus, falſa quamvis omnino ſit hypotheſis carteſiana, ratione generationis, & ſitus elementorum, non negamus tamen exiſtentiam in rerum natura materiæ cujuſdam tenuiſſimæ inſenſilis heterogeneæ, quam ætherem appellare poſſumus; eoquod per Orbem hinc inde moveatur motu quodam perniciſſimo; quo, prout modo tenuior ſit materia præfata, modo craſſior, modo magis, modo minus copioſa, varios inducit motus, variaſque progignit in mixtis viciſſitudines, uti quoque in Tractatibus præcitatis demonſtravimus. Hujuſmodi quippe viciſſitudines, generationes, & corruptiones mixtorum naturalium proveniunt omnes a motu moleculārum componentium; quæ tamen, quum corporeæ ſint, moveri nequeunt nonniſi concitatæ ab aliis corporibus, quæ eas proxime impellunt. At, quum corpora iſta, quæ proxime agunt in moleculis eaſque impellunt, ſenſus fugiant omnino, inferamus neceſſe eſt, inſenſilia eſſe; atque adeo ex iis materiam quamdam confici mobilem, concitatiſſimam, adeo tamen extenuatam, atque ſubtilem, ut ſenſus organa proxime afficere nequaquam valeat.

Materia ætherea, inſenſilis licet ſit, ab effectibus, quos inducit, ſenſibus quotidie percipitur.

Proxime diximus, quandoquidem materiam ſubtilem, ſive ætheream quotidie ſentimus beneficio aliarum molecularum ſenſilium, quæ per eam impelluntur. Eam ex. gr. ſenſibus noſtris in igne quotidie percipimus, non proxime, ſed adjuvantibus particulis craſſioribus, quæ inflammatæ in materia combuſtibili, non alia de cauſa agunt, atque inflammantur, niſi quod ſolvuntur, exagitanturque ab æthere, ſive ab aere eo tenuiſſimo, qui meatus minimos ingreditur materiæ præfatæ combuſtibilis, particulas ejus componentes valide impellit, movet, exagitat, atque adeo mixti ſolvit compagem, & particulas ſolutas ſecum abripit; quæ propterea moventur, quaquaverſum effunduntur, & vel ſenſus concitant.

Si quis tamen hic quærat unde materia iſta ætherea ſibi comparet mo-

Unde in æthere, penes nos, provenit motus ille celerrimus, quo per Orbem movetur.

motum ſuum validiſſimum, reſpondemus a motu celerrimo vorticoſo, quo circumducitur in vortice eo maximo, quo Sol quotidie in gyrum movetur per vorticis eclipticam ab Ortu in Occaſum, atque ab Occaſu in Ortum circumcirca globum terraqueum. Etenim Sol, quum maximæ ſit molis, & quum perniciſſime moveatur, fieri minime poteſt, quin ſemper impellat, & ſecum abripiat copiam maximam ætheris illius tenuiſſimi, qui propterea ita motus, atque compulſus vorticem concitat maximum rapidiſſimum, validiſſimumque, qui centrum cum globo terraqueo habet commune, uti quoque demonſtravimus. Aether iſte, ſive aer tenuiſſimus, per quem in gyrum Sol movetur, ab Ariſtotele, (*a*) aliiſque Philoſophis veterrimis, item & *æther* paſſim vocatur. *Hæc vero in aere. Hæc autem in æthere. Et æther in Cœlo. Cœlum autem non amplius in alio eſt.*

Quare corpora, quæ tum a Veteribus, tum a Chymicis, tum ab Atomiſtis proponuntur veluti elementa, revera elementa neutiquam ſunt.

Ex motu vorticis iſtius, uti palam fecimus, ſive fiat prope globum terraqueum, ſive a globo longe diſtans, motus maximus oriatur, neceſſe eſt, materiæ æthereæ; quæ celerrime movetur ab ecliptica vorticis ad axem globi terraquei, atque ab axe per polos in ecliptica &c. Hinc materia præfata motu hoc ſuo perenni motus univerſos mixtorum, tum intrinſecos, tum extrinſecos ſuſcitare valet, quos in rerum natura, & ſecundum naturam, & præter naturam quotidie obſervamus. Atque adeo, poſita in rerum natura materia fluida, poſitoque motu Solis in gyrum per Orbem univerſum, facile percipere, atque explicare poſſumus generationes omnes, corruptiones, affectiones, & proprietates naturales mixtorum naturalium, dummodo tamen ſint mixta phyſica inanimata, cogitationis videlicet, & ſenſus omnino expertia, quin diutius ad virtutes confugiamus occultas, ad proprietates ſympathicas, atque antipathicas, & reliqua, quæ ſunt revera in Accademiis tutiſſimum ignorantiæ aſylum. Quamobrem, exiſtant quamvis in rerum natura quatuor Veterum, Chymicorum quinque, ac pene innumera Atomiſtarum elementa, ea nequaquam elementa revera habenda ſunt, quum non ſint corpora ſimpliciſſima, & nonniſi per motum alterius materiæ ſimplicioris concitatiſſimæ, cujus ope vel ipſa agunt elementa, qualitates ſuas exerere, atque exercere valeant. Quæ de elementis hactenus expoſuimus, ſi quis accurate perpendat, æque ac intime percipiat, ſi tamen reliquas omnes Philoſophiæ partes optime calleat, citra negotium per quam facile, & luculenter, nonmodo haurire poterit cauſas univerſas qualitatum, actionum, item & affectionum omnium, quæ in corpore humano, quatenus materiale eſt, contingere ſolent; verum etiam ea dilucide exponere ad mentem tum Veterum, tum Recentiorum, tum Chymicorum, qui in pleriſque quæſtionibus, verbis profecto potius, quam re non cohærere videntur.

Mens hominis, licet incorporea, neceſſe eſt, ut in corpore humano, quod informat, agat per organa corporea.

Diximus *quatenus materiale*, quatenus videlicet vitam habet materialem, atque omnino corpoream ab actione organorum materialium. Etenim quatenus vivens, & agens quoque ope Mentis incorporeæ, quæ illud animat, informatque, neceſſe eſt, ut præter motum materiæ, ponamus in homine cogitationes quoque prorſus incorporeas; quæ in ejus

(a) *lib.*4. *text.*46.

ejus Mente excitantur incorporea, in ea nempe forma hominis prorſus incorporea; quæ, utpote corpus informans humanum materiale, debet quoque, uti palam fecimus in animadverſionibus præſertim noſtris metaphyſicis, in eodem corpore humano, & cum eodem corpore vitam habente, per organa ejuſdem corporis agere &c.

ANIMADVERSIONES PHISIOLOGICÆ.

Quid ſit revera mixtio penes Chymicos.

QUum ad invicem varia in unum congregentur elementa, ita tamen, ut ex mutua eorum unione corpus aliquod exurgat, in quo elementorum qualitates mutuo alterentur, id corporis *mixtum* proprie nuncupatur. Unio elementorum præfata *alteratorum* proprie dicitur *mixtio*. Quocirca appoſite Ariſtoteles (*a*) mixtio eſt, inquit, *miſcibilium alteratorum unio*. Miſcibilia ſunt elementa, quæ in mixtione vera alterentur, neceſſe eſt. Quandoquidem unio plurium ex. gr. ſeminum, quæ denuo ſecerni poſſunt, vocatur *appoſitio;* non ſecus ac aquæ, vinique permixtio in vaſe, nuncupatur *confuſio*; eoquod, licet impoſterum vinum ab aqua ſecernere non valeamus, novam tamen formam in hujuſmodi mixtione minime ſibi comparant, adeo ut tertium quid ex ea conſurgat, quod neque vinum, neque aquam ſapiat. Hinc mixtio, penes Chymicos, qui nullam in elementis admittunt veram alterationem, *eſt unio naturalis ſpiritus*, *ſalis*, *ſulphuris*, *aquæ*, *ac terræ*. *Naturalem* dicunt, ut ab appoſitione, & confuſione diſtinguatur mixtio, quas appellant mixtiones *artificiales*, *accidentales*, *extrinſecas*.

In quo diſtet generatio a vera mixtione.

Hoc poſito, liquet primo in mixtione elementa eſſe debuiſſe contraria; ſecus enim ſeſe mutuo alterare, & quodammodo deſtruere nequaquam poſſent. Liquet ſubinde, generationem a vera mixtione differre tantum ſecundum magis, & minus, nempe gradibus, quamvis affirment Peripatetici priſtinam elementorum formam remanere in mixtione, ſed valde alteratam; in generatione omnino corruptam, ut nova adveniat. Hinc vulgatum illud penes Phyſicos: *corruptio unius*, *eſt generatio alterius*; quum generatio revera nil aliud ſit, penes nos, quam major elementorum in mixtis alteratio. Hinc corpora mixta proprie dicuntur lapides, qui quamvis, vel penes nos, per digeſtionem alimoniæ cujuſdam intus influentis incrementum ſibi ſuſcipiant, in iis tamen terra ex. gr. compacta, maximam, ſaltem ratione ſenſuum noſtrorum, non ſubit alterationem. Plantæ contra, frondes, flores, fructus in arboribus &c., eoquod in iis eo perveniat elementorum alteratio, ut priſtina eorum forma prorſus deleta, novam acquirant, uti declarant ſenſus, proprie nuncupantur *corpora generata*, ſive *mixta generata*. Quamobrem corpora mixta dici quoque poſſunt terra hæc noſtra ſenſilis, aqua, aer craſſus, atque ignis hic noſter materialis; quæ, quamvis materiam præ cæteris ſapiant elementorum, a quibus denominari ſolent, nihilominus haud ſunt corpora ſimplicia; aliis ſiquidem congregantur elementis, ut patet ex Phyſica.

L I.

(a) I. *de Generat. Cap.* 10.

LIBRI PRIMI
SECTIO SECUNDA
De Febribus, aliiſque Morbis, qui afficere ſolent ſanguinem, una & cor.

CAPUT I.

De Febribus in genere.

Febris definitio.

QUum nihil aliud eſſe videatur *Febris*, quam *calor naturalis in corpore humano vivente præter naturam ſive adauctus, ſive imminutus, vitio quodam, quod pravam inducit ſanguinis fermentationem*, ut febris natura, ejuſque ſymptomata luculenter innoteſcant, quicquid de triplici ſanguinis motu per meatus ſanguiferos corporis humani viventis in præcedentibus innuimus, hic mente imprimis recolendum eſt; qui uti diximus, triplex eſt: *fluoris*, *fermentativus*, *localis*, ſive *progreſſionis*; etenim febris, triplicem quamvis motum iſtum afficere quodammodo ſemper ſoleat ſaltem non directe, directe tamen, ut ex dicendis haurire quiſque poterit, nonniſi motum ſanguinis fermentativum afficit; quod, ut magis eluceſcat, conditiones ſingulas, quibus febris definitionem expoſuimus, ſingillatim perpendere juvat. Et primò febrem ideo *calorem* eſſe affirmavimus in corpore humano vivente præter naturam ſive *adauctum*, ſive *imminutum*, quia in febribus pleriſque, calor quamvis augeatur, negare tamen minime poſſumus, vel in febribus quandoque, in iis nimirum, quæ *frigidæ* propterea nuncupantur, a principio ad finem calorem naturalem præter naturam imminui. Quinimmo & febres ipſæ, in quibus calor proceſſu temporis augetur, non raro prævio rigore, uti docet experientia, ſuſcitantur.

Declaratur definitio febris prælata.

Dicimus præterea *humorum vitio*; calor quippe neque augetur in febribus, neque imminuitur, ut ita dicam, *ab extrinſeco*, quemadmodum fit, quum foco v. gr. aſſidemus, neque a chilo optimi ſucci, ac fervido, neque a gelidis potionibus, neque ab aere extrinſeco; verum oritur a prava quadam fluidorum alteratione, ſive corruptela, quæ pravam ſanguinis fermentationem procreat; ſiquidem optima ſanguinis fermentatio, quemadmodum calorem naturalem inducit, ita quoque prava ejuſdem ſanguinis fermentatio calorem præternaturalem in corpore humano vitam habente inducat neceſſe eſt.

Sanguis eſt, qui in febribus, ex noſtra ſententia, primario afficitur.

Ex quibus patet, partem in febribus primario affectam *ſanguinem* eſſe; qui profecto affici poteſt vitio, tum ſui, tum reliquorum fluidorum: lymphæ videlicet, ſucci nervei, vel ſpirituum animalium, æque ac vitalium, chyli, bilis, ſucci pancreatici &c., necnon & quandoque vitio item partium ſolida-

rum, in quibus non ſemel humores ſtagnando corrumpuntur, atque in gyrum cum ſanguine poſtmodum effuſi, fermentationem febrilem ſuſcitant; uti contingere quotidie ſolet in tumoribus, qui ſuppurant, ulceribus, vulneribus &c. Hinc illud Hippocratis (a) *dum pus conficitur, dolores, ac febres accidunt magis, quam jam confecto*.

Præter ſanguinem in febribus, ſecundario tamen, reliqui afficiuntur humores cum partibus univerſis.

Dicimus partem in febribus *primario affectam* ſanguinem eſſe; etenim ſi una cum ſanguine in febribus contingat, ut reliqui quoque afficiantur humores, item & organa fere univerſa, & cor præ cæteris, arteriæ, & nervi, id fit *ſecundario*, eoquod ſanguis pridem alteratus, & præter naturam ſive fervidus, ſive frigefactus, reliquos humores coinquinare, item & organa lædere debeat.

Diagnoſis.

Quod quum ita ſit, ſigna febris diagnoſtica deſumenda veniunt ab alteratione, quæ provenit in corpore humano, & ab eodem ſanguine, qui in vaſis ſanguiferis prave fermentatur, & a cæteris partibus, tum fluidis, tum ſolidis, quæ in eodem corpore humano vitam habente, ob pravam ſanguinis fermentationem, alterari, & lædi debent. Quocirca febris indicia primaria eſſe ſolent calor præter naturam aut adauctus, aut imminutus. Secundaria pulſus præter naturam immutatus, virium defectus, pandiculationes, oſcitationes, cephalalgia, artuum, lumborumque dolores utplurimum vagantes, nervorum permoleſtæ irritationes, rigores cutanei, appetitus dejectus, nauſea, quandoque vomitus, urinæ non congruæ, & reliqua; quæ, quamvis in febribus non æque ſemper reſpondeant, neque febres tantummodo comitentur, in febribus tamen examinanda, ac ſedulo in ægrotantibus perquirenda ſunt, quoniam per fermentationes febriles, aut proxime, aut remote in corpore humano, dum vivit, utplurimum excitantur.

Cauſæ.

Cauſam febrium proximam univerſalem efficientem ex iis, quæ ante jam diximus, patet, vitium eſſe ſanguinis, quod pravam ſanguinis fermentationem peperit. Quia autem ſanguinis fermentatio, uti monuimus, ſuſcitatur per materiam *primi generis*, ſive *primi elementi*, quæ ſola per meatus minimorum ſanguinis maſſam componentium evagatur, inferre debemus, vitium ſanguinis præfatum, quod febrem ſuſcitat, ſitum eſſe præſertim in humore quodam, ut ita dicam, heterogeneo, qui meatus minimos præfatos immutare ita valeat, ut plus, vel minus, quam par eſt, ad fermentationem naturalem inducendam, excludatur materia *ſecundi generis*, ſive *ſecundi elementi*; quæ, uti ex Phyſicis habemus, maximum motum, maximum momentum, maximamque celeritatem in æthere compeſcit materiæ primi generis &c. Humor autem heterogeneus, extraneus, ut ita dicam, ſive non congruus, qui *fermentum febrile* appellari poteſt, aut generatur in eadem ſanguinis maſſa, aut per meatus, ſive ſpiracula cutis, aut per pulmones una cum aere inſpirato, aut per ductus lacteos vaſa ingreditur ſanguifera. Quapropter cauſa febrium remota præcedens, ſive *procatarctica*, educenda eſt potiſſimum a qualitate, & quantitate *ſex rerum nonnaturalium*, quibus, aut utimur, aut quandoque potius abutimur.

Prognoſis.

Prognoſis deſumitur in febribus a temperamento ægrotantis, a na-

(a) *Sect.*2. *Aph.*47.

natura caloris febrilis, tum exterioris, tum etiam interioris, a qualitate, & quantitate pulſus, item & urinæ, a ſanguinis inſpecti conſtitutione, necnon & a varietate, atque intenſione reliquorum ſymptomatum, quæ in febribus contingunt; de quibus tamen omnibus ſuo loco ſingilatim dicendum, ubi de febribus ſingulis ex profeſſo acturi. In genere tamen adnotandum, ſevo ſcatentes febribus ardentibus longe minus lædi, cæteris paribus, quam graciles, & macilentos. Sevum enim uno eodemque tempore, quo ſolvitur, &, ut ita dicam, funditur ob exſcandeſcentiam febrilem, a ſanguine prætêrlabente abſorbetur, atque adeo oleoſitate ſua tantum ſanguinis fervorem lenire, ac blande compeſcere valet. Pulſus magnus in principio plerumque bonus, & quo major, eo melior habendus. Contra, quum imbecillitatem præſeferat, eoquod vires tum indicet maxime fractas, dubii eventus exiſtimandus. Intermittens, niſi una, & valde debilis ſit, non peſſimus habendus. Syptomata in febribus, licet ingraveſcant, cum pulſu tamen magno, atque æquali, meliora ſunt, quam leniora cum pulſu parvo, & inæquali. Urina turbida, nihil in matula deponens, magnam in febribus humorum perturbationem declarat. Quo tenujor, & rubicundior, eo pejor. Quamdiu cruda, tamdiu ſuſpecta. Quo major, vel minor ex indiciis apparet ſanguinis perturbatio, eo quoque magis, vel minus anceps haberi debet febris. *Autumnales longæ* utplurimum, *aut mortales*, tum maxime, quum ſymptomata ingraveſcant. Id profecto ob ſpirituum animalium, atque vitalium, quos calor æſtivus pridem diſſipavit, inopiam.

Cutatio diætetica.

Non ſecus ac in cæteris affectionibus, ita & in febribus, ut methodice curentur, ex triplici fonte, *diætetico* nimirum, *pharmaceutico*, ac *chirurgico* elicienda ſunt præſidia medica. In diæta id præ cæteris obſervandum in genere, ratione victus ex Hippocrate (*a*), quod *corpora impura*, *quo plus nutries*, *eo magis lædes*. (*b*) *Si quis cibum febricitanti dederit*, *ut ſano robur*, *ſic laboranti morbus*, quandoquidem in febribus, organorum facultatibus enervatis, aut ſaltem immutatis, alimentorum copia neque digeri probe, neque extenuari, neque defœcari, neque commode diſtribui poteſt. Habenda tamen ratio eſt temperamenti, regionis, anni temporis, ætatis, febriſque naturæ, de quibus univerſis ſuo loco dicendum. Interim de diæta in febribus, ex eodem Hippocrate (*c*), id in genere adnotare juvat primo, quod *victus humidus febricitantibus omnibus confert*, *maxime vero pueris*, & *aliis*, *qui tali victu uti conſueverunt*; fluida nempe alimenta longe facilius concoquuntur, citius, citraque magnum laborem ſolidas partes, æque ac fluidas corporis humani viventis reficiunt. Secundo, quod *in acceſſionibus abſtinere oportet*, *nam cibum dare*, *nocuum eſt*; & *quibus per circuitum fiunt acceſſiones*, *in ipſa acceſſione abſtinere oportet*; (*d*) in acceſſione enim cibus ingeſtus organa jam labefactata, magis adhuc defatigat, atque adeo febricitantem magis quoque lædit. Obſervamus tamen bilem nonnullis, aut reliqua viſcerum fermenta in acceſſionibus ita exaltari,

(a) *Aph.* 10. *Sect.* 2. (b) *Aph.* 68. *Sect.* 7. (c) *Sect.* 1. *Aph.* 16.
(d) *Sect.* 1. *Aph.* 11.

tari, ut nonniſi aliquid vel in ipſa acceſſione in refectionem iis propinetur, adeo laborent, ut ſyncopæ frequentiſſimæ superveniant, aliaque peſſima ſymptomata, non ſine maximo vitæ febricitantis diſcrimine. Ratione motus, & quietis, motus nimius, exercitatio videlicet membrorum nimia, diſſipat nimis partem fluidorum volatiliorem, ac propterea organorum facultates magis, magiſque enervat. Quies contra, ſi nimia ſit, efficit, ne ſanguinis recrementa debite per glandulas excernantur, quæ propterea in vaſis intus cumulata fermentationem febrilem magis adhuc fovent. Quicquid innuimus de motu, & quiete, idem ferme dicendum de ſomno, vigiliiſque. Animus, quantum fieri poſſit, vacans a curis univerſis hilaritatem ſervet. Hilaritas quippe ſola febres quandoque, contumaciſſimas licet, extinxit.

Curatio pharmaceutica, item & chirurgica.

In Pharmacia febricitantes omnes, ubi ſaltem febre laborant calida, humectare, & refrigerare debemus: *omnis febris, qua febris humectatio, ac refrigeratio remedia ſunt* ex Galeno (*a*). Præmiſſis itaque, ſi tamen conveniunt, lenibus purgationibus, aut clyſteribus ſimplicibus, quibus blande ſolvatur alvus, iis potiſſimum, qui aut edaces ſunt, aut alvi adſtrictionem patiuntur, aut repletione nimia laborant, propinandæ ſunt potiones copioſæ refrigerantes idoneæ, de quibus omnibus ſuo loco inferius. In Chirurgia, æſtui febrili ſedando, an ſanguinis miſſio conveniat, in quibus, & quando opportune conveniat, id quoque de febribus ſingulis ſermonem in ſequentibus habentes, quanta valeamus induſtria, protulimus.

(*a*) *Meth. med. lib. 9. cap. 14.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Comparantur aliorum de febre cum noſtra definitiones.

DEfinitionem, quam de febre tradidimus, ſi quis accurate perpendat, longe ſatius per eam, febris naturam proprie, ac clare circumſcriptam nos expoſuiſſe ſibi ſuaſum iri non diffidimus, Dialectica dummodo probe inſtructus, recte definiendi, deſcribendique genuina calleat præcepta; quam, ſi aut cum Hippocrate, aut cum Galeno quis dixiſſet: *converſionem eſſe nativæ caliditatis in igneam naturam*; aut cum Avicenna: *calorem eſſe præternaturalem in corde accenſum, & mediantibus ſanguine, & ſpiritibus, per arterias, & venas in totum corpus diffuſum*; aut cum Williſio: *motum eſſe inordinatum ſanguinis, ejuſque nimiam efferveſcentiam cum calore, ſiti, aliiſque præterea ſymptomatibus, quibus œconomia naturalis varie perturbatur*; aut, non ita pridem, cum ipſo Bellino: *vitium eſſe ſanguinis, aut in motu, aut in quantitate, aut in qualitate, aut in horum aliquibus, aut in omnibus*; omnes quippe ſuperius allatæ definitiones, tantorum Virorum cum venia dixiſſe liceat, vel plane obſcuræ ſunt, vel falſæ, vel ſaltem non propriæ, eo quod ſolis febribus nonmodo conveniant, verum & ad alias extendantur affectiones.

ANIMADVERSIONES AD SEMIOTICEN SPECTANTES.

Quid ſint ſigna, eaque in ſuas claſſes diſtribuuntur.

SIgnum dicitur *quicquid rem aliquam ſignificat*, ſive *quicquid evidens eſt, cujus ope res aliqua occulta quodammodo educitur*; quamobrem in Re medica; in ea vi-

videlicet Medicinæ parte, quam *Semioticen* appellavimus; ſignum vocamus quicquid, *aut declarat*, *aut notum facere valet ea*, *quibus indigemus in medendi methodo*, *ut dignoſcamus*, *an corpus humanum vivens ægrotet*, *cujus generis ſit affectio*, *qua ægrotat &c.* Hinc alia dicuntur *ſalubria*, alia *inſalubria*, alia *neutra*, utpote quæ, vel ſanitatem indicent corporis humani viventis proſperam, vel adverſam, ſive morbum, vel neutram ejuſdem corporis diſpoſitionem, quam ut poſſibilem profert Galenus. Rurſus alia vocantur *pathognomonica*, ideſt *morbum indicantia*. Alia *ſynedrevonta*, nimirum *aſſidentia*. Pathognomonica morbum indeſinenter comitari ſolent; cum eo quippe incipiunt, augentur, imminuunturque, uſque dum tandem deficiant; ideoque morbi eſſentiam proprie commonſtrare valent. Synedrevonta morbis non cohærent neceſſario, neque eorum indicant eſſentiam; verum indicant potius quicquid affectionibus evenire ſolet per accidens, ratione ſcilicet, tum *magnitudinis*, tum *indolis*, tum *eventus*. Signa hæc prodeunt utplurimum proceſſu morbi; quocirca nuncupantur quoque *epiphænomena*, nimirum poſt apparentia, *epigenomena*, hoc eſt poſt genita. Præterea alia eorum præſentem indicant corporis humani viventis ſtatum, dicunturque *diagnoſtica*, ſive *demonſtrativa*. Alia prænunciant futura, dicunturque *prognoſtica*. Alia præterita commemorant, dicique ſolent *commemorantia*, ſive *anamneſtica*, quæ tamen paſſim, tum ſub diagnoſticis, tum ſub prognoſticis, comprehenduntur.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

QUicquid morbis excitandis quomodocumque, aut confert, aut conferre valet, id *morbi cauſa* dicitur. Hinc aliæ dicuntur *per ſe*, aliæ *per accidens*. Per ſe dicitur, quum agit primo tamquam cauſa efficiens, ratione illius, quam producit affectionem; ut *ſcammonium* ex.gr., quod, calidiſſimum licet cenſeatur, bilem nihilominus, penes Galenicos, calidoſque humores egerit: tamquam cauſa *per ſe*, viſcera impenſe præter naturam calefacere valet, eorumque inflammationes inducere: eadem contra viſcera, tamquam cauſa *per accidens*, humores calidos educendo, poteſt quandoque præter naturam refrigerare; ideoque tamquam cauſa per accidens idoneum cenſeri poteſt *ſcammonium*, hepatis ex. gr. intemperiei frigidæ, & ſiccæ pariendæ. Præterea, modo appellatur *cauſa principalis*, modo *adjuvans*, modo *ſine qua non*. Principalis eſt, quæ affectionem proxime producit, quæque ſola eam inducere valet. Adjuvans eſt, quæ ſola quamvis affectionem non inducat, aliis tamen, ut inducatur, auxiliatur; requiritur nimirum tamquam conditio neceſſaria. In *tumore* ex.gr., qui ob contuſionem extrinſecus intumeſcit, tubuli contuſi, & labefactati, partem affectam licet non attollant tamquam cauſa efficiens, ſunt tamen veluti conditio perquam neceſſaria, ut pars affecta in tumorem attollatur; quæ profecto in iis circumſtantiis neutiquam attolleretur, atque intumeſceret, niſi in tubulis læſis humores ſtagnando concreſcerent, eorumque propterea parietes ex inte-

Quid ſint cauſæ; eæque in ſuas claſſes diſtribuuntur.

terioribus verſus exteriora in omnem dimenſionem propellerent. Rurſus dici poteſt modo *proxima*, modo *remota*, prout vel proxime, vel remote morbos inferat. Item modo *exterior*, modo *interior*. Exterior, vel eſt neceſſaria, vel nonneceſſaria. Cauſæ exteriores neceſſariæ ſitæ ſunt in vitio quodam, ſive abuſu ſex rerum nonnaturalium, de quibus ante jam diximus; quæ, quum bene ſe habeant, & quum iis probe, ac opportune utamur, morbos quamvis non inferant, neceſſario tamen quodammodo afficere debent corpus humanum vivens, quod ſecus vivere diu nequaquam poſſet. Non ita ex. gr. lapidis ictus, viperæ morſus, & reliqua, quæ, quum ſint fortuita, inter cauſas morborum exteriores nonneceſſarias recenſentur. Cauſæ interiores, quæ videlicet, in receſſibus corporis humani viventis deliteſcentes, ſenſibus haud quaquam obverſantur, ſed per ſimplices conjecturas deprehenduntur, ſunt vel *antecedentes*, vel *conjunctæ*. Antecedentes movent conjunctas, ut affectionem proxime pariant. Quocirca in tumore præter naturam ſine cauſa manifeſta extrinſecus exorto, humor, qui ad partem confluit affectam, prius quam ibi ſtagnet, cauſa antecedens eſt. Humor ſtagnans, qui jam confluxit, & qui tumorem proxime producit cauſa conjuncta vocatur. Id de cauſis quoque exterioribus, quæ propterea exteriores conjunctæ nuncupantur, tum, quum morbum proxime pariant, dicendum eſt. Telum ex. gr. quod vulnus inflixit, ratione vulneris inflicti, eſt cauſa externa conjuncta. Cauſæ exteriores antecedentes paſſim in Re medica vocitantur *procatarcticæ*, ideſt *præincipientes*. Cauſa conjuncta, vel *ſimpliciter conjuncta eſt*, vel *continens*. Conjuncta ſimpliciter eſt, in exemplo ſuperius allato, telum vulnus infligens, quo poſito ponitur & vulnus, eoque tamen ablato, vulnus haud aufertur. Continens eſt, qua poſita, ponitur morbus, & ſublata, morbus, quem infert, aufertur. Calculus iccirco obſtructionem faciens in collo veſicæ, non injuria haberi poteſt veluti cauſa conjuncta continens interior, ratione ſuppreſſionis urinæ; quæ eo in caſu, ideo non egeritur, quia calculus reſiſtit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD SEMIOTICEN SPECTANTES.

EX ſignis prognoſticis, quæ uti monuimus, in morbis futura indicant, alia deſignant morbi *eventum*, an videlicet ad ſalutem, an ad interitum tendat. Alia *tempus eventus*, an brevi nimirum, an diu duraturus ſit. Alia *modum in eventu*, an ſcilicet qua ſolvendus ſit criſi, ſi ad ſalutem; an quibus opprimi ſymptomatibus debeat æger, ſi ad interitum. Varia, ratione prognoſis, ſignorum genera.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

QUicquid cauſa morbi in corpore humano ægrotante, præter morbi eſſentiam, producit præter naturam, ſive moleſtum, dicitur ſymptoma, quod revera nihil aliud eſt, quam *accidens, ſive potius modus præternaturalis, ſive eſſentialis, ſive accidentalis, qui morbi eſſentiam inſequitur, & ſine ea ſubſiſtere nequit*. Eſſentiam morbi inſequitur, aut prioritate tantum *naturæ*, aut prioritate *temporis*, & *naturæ*, ſive aut proxime, aut re- Quid ſit ſymptoma.

remote. Quamobrem triplex eſt ſymptomatum genus. *Actio læſa*. *Excrementorum vitium*. *Qualitas partium mutata*.

ANIMADVERSIONES THERAPEUTICÆ.

Diſtribuitur medendi methodus in ſuas claſſes, in Diætam ſcilicet, Pharmaciam, & Chirurgiam.

MEdendi methodus, in qua præſertim ſita eſt curatio therapeutica, apud Capivaccium, alioſque nonnullos Praxis Medicæ ſcriptores, eſt *Ars, qua per indicationes inveniuntur auxilia, ut deperdita ſanitas corporis humani viventis reſtituatur*. Medicinæ pars, quæ de hac agit arte, Græcis *Therapeutice* nuncupatur. Indicatio, penes Practicos, eſt *oſtenſio auxiliorum, ſive potius agendorum demonſtratio*. Dicitur quoque *communitas*, item & *ſcopus*, quæ voces frequentiſſime a Clinicis uſurpantur. Scopum tamen luculentius deſcribendum exiſtimamus, *perceptionem eſſe, ſive comprehenſionem juvantis ex indiciis in morbo deſumpti*. Quicquid percipitur juvans, vocatur *indicatum*; quæ indicant, dicuntur *indicans*. Nexus inter indicans, atque indicatum, vocatur *indicatio*. In tumore, qui præter naturam extuberat, habemus indicia humoris ſtagnantis; qui, ut curetur, reſolutionem indicat; ac propterea humor ſtagnans hoc in caſu indicans eſt. Reſolutio, ſive præſidia, quæ reſolvere debent, ſunt *indicatum*. Mutua connexio, quam inter humorem ſtagnantem in parte affecta *reſolvendum* percipimus, & *reſolutionem*, ratione curationis, eſt quod *indicatio* dici debet. Auxilium, ſive præſidium idem ferme ſonat, ac ſi dicas *remedium*: id nimirum, quod ſanitatem, aut præſentem conſervare, aut amiſſam reſtituere valet. Ex triplici fonte deſumuntur auxilia. *Diætetico*. *Pharmaceutico*. *Chirurgico*. Diæta dicitur victus ratio, vivendi modus, ac lex, certa victus inſtitutio, & norma, non in ſolo cibo, potuque conſiſtens, verum in omnibus aliis rebus nonnaturalibus dictis. Pharmacia hic ſumitur pro ea therapeutices, necnon etiam hygienes parte, quæ verſatur circa auxilia per os ſumenda; quæ vocantur quoque præſidia, ſive auxilia, ſive remedia interiora, atque univerſalia. Chirurgia proprie eſt ea pars tum hygienes, tum therapeutices, quæ rectam beneficio manus, equeac inſtrumentorum, pro ſanitate, vel conſervanda, vel recuperanda, nos docet adminiſtrationem. Hic tamen ſumitur pro ea Medicinæ parte, quæ verſatur in auxiliis exterioribus, partibus externis præſertim apponendis, ſive injiciendis, quæ propterea vocari quoque ſolent *auxilia particularia*, *localia*, ſive *topica*.

CAPUT II.

De Febre Ephemera.

FEbres, aut continuæ ſunt, aut intermittentes, aut continuæ intermittentes, quæ *periodicæ* quoque paſſim nuncupantur. Continuæ diſtribuuntur in *Ephemeras*, *Acutas*, & *Chronicas*. Acutæ modo *benignæ* ſunt, modo *malignæ* &c. Febris Ephemera, ſive *Diaria*, *eſt febris quædam continua ſimplex, ſive benigna, quæ ſine periculo citiſſime ſolvitur per circuitum utplurimum viginti circiter quatuor horarum*. Hinc dicitur *ephemera*, unius videlicet diei. — Deſcriptio Febris Ephemeræ.

Febris ephemera fere ſemper excitari ſolet prævia quadam levi per cutim univerſam horripilatione; quam inſequitur calor fe- — Diagnoſis.

febrilis, intenſus licet, æqualis tamen a principio ad finem, nullo alio intercurrente paroxyſmo. Cutis præterea in febre ephemera affectis mollis, atque humida, ſive leniter madida tactui eſſe ſolet. Cæterum reliqua omnia, quæ reliquis in febribus indiſcriminatim obſervamus ſymptomata, & febres ipſæ ephemeræ habere ſolent.

Cauſa. Febrem ephemeram exoriri plerumque obſervamus, præpedita recrementorum, ſive ſenſilium, ſive inſenſilium, per minimos cutis meatus, expiratione. Enimvero frequentes ſunt potiſſimum tempore hyemali, ubi aer, flantibus præſertim aquilonibus, rigidior, ac gravior factus, validius comprimit cutem, ac in cute comprimit glandulas, earumque vaſcula excretoria, item & valvulas minimas, ac meatus minimos, in quibus ſiſtit minimorum effluvia expiranda; quæ in maſſam iccirco ſanguinis retrogreſſa pravam ſanguinis inducunt fermentationem: ideſt eam fermentationem, unde oritur ephemera; quæ haud ceſſat, niſi fermentum illud febrile non congruum, atque effœtum, ſive effervescendo abſumatur, ſive in ſudorem, aut in urinam excernatur, vel alio quovis pacto a reliquo ſanguine, ut ita dicam, deſpumetur. Nil mirum igitur, ſi ſuſcitetur ephemera, ſudore intempeſtive præcluſo aut ſalivatione intercepta, fluxuque compreſſo hæmorrhoidali &c. quæ non alia ex cauſa febres haſce paſſim moviſſe deprehendimus.

Prognoſis. Febris ephemera, uti ex hactenus dictis hauriendum eſt, omni periculo vacare ſolet. Quinimmo, & ſponte, ut ita dicam, ſua procul ab omni opera medica, ſive in ſudorem, ſive ſaltem in madorem ex cute univerſum, utplurimum extenuata, reſolvitur. Non eſt tamen quod, & ob errores in victu, aliiſque rebus ad diætam ſpectantibus, & ob præſidia medica præpoſtere adhibita, tandem aliquando exulcerata degenerare non poſſit in *ſynochum putridam*, in *hecticam*, aliaſque graviores affectiones. Hinc, ne id ſuccedat, caute ſemper incedendum.

Curatio. Quinimmo, quia ephemera, uti diximus, citiſſime ſolvitur, ideo ſatius conducit ſemper ejus ſolutionem prorſus relinquere naturæ, ac temporis beneficio. Aer, quem reſpirare hoc in caſu debet æger, eligatur temperatus, & quantum poſſit purus. Nocent inſolationes, balnea frigida, aer ventilatus, & reliqua, quæ, vel nimium movent, vel tranſpirationem ſiſtunt. Victus perquamtenuis ſit, concoctu facilis, atque humidus, quinimmo & plerumque nullus. Potiones conveniunt potius tepentes, frequentes, & largæ; quæ propinari poſſunt ex aqua ſimplici hordeacea, ſive mellita, ſive ſaccharata. Necnon etiam conveniunt decoctiones the, caffe, infuſiones florum violarum, borraginis cum corticibus citri, ſive aurantiorum &c., quæ diaphoreſin, item & diureſin citra periculum blande movere valent. Si adſit repletio, alvo præſertim ſuppreſſa, injiciendi ſunt clyſteres, horis tamen opportunis, ſimpliciſſimi, ex eadem aqua hordeacea, modice aut ſalita, aut ſaccharata, aut mellita, ſive ex decoctionibus emollientibus, ex jure, & ſimilibus, quæ ventrem leniter concitant, atque inteſtina fovent, humectantque. Defricationes quoque per cutim univerſam, & cucurbitulas leves membris extrinſecus ubique defixas plurimum idoneas febribus hujuſmodi

modi mitigandis, ſolvendiſque exiſtimamus. Verum enim vero, quandoquidem ad praxin medicam faciendam melius erudire nemo poterit Tyrones, quam ipſa experientia, Rerum præſertim medicarum dux, & magiſtra, ad calcem ſingulorum capitum, hiſtoriam practicam exponendam ſuſcepimus; ut inde luculentius quiſque ſeligat quicquid practice in ea præſtare debeat affectione, quam clinice tractare aggreditur, & quam pridem, theorice tantum, atque in genere, ut ita dicam, propoſuimus.

Hiſtoria I.

Quicquid, febri Ephemeræ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

TItyrus agreſtis ætatis ſuæ annum agens decimum circiter octavum corporis validi, modicæ ſtaturæ, non pinguis, neque macilentus, plethoricus tamen, Menſe Decembri venando plurimum inſudans, ac ſudore repente præcluſo, febre ardentiſſima, prævio autem per artus præſertim, necnon etiam per dorſum, & lumbos, rigore, inde corripitur. Conqueritur in paroxyſmo de dolore capitis acuto, ac permoleſta temporum pulſatione, ſitique intenſa. Pulſum habet celerem, & magnum, cutem mollem, humidamque una & cætera ſymptomata, quæ febrem ephemeram ex cutis conſtipatione, uti pridem expoſuimus, futuram fore, prædicere ſolent. Quamobrem niſi vehementiora ſubſequerentur, eam haud maximi fecimus; non deſperantes criſi quadam, ſive ſenſili, aut per ſudorem, aut per urinam, ſive ſaltem inſenſili per minimos cutis meatus erumpente, brevi ſolutum iri. Iccirco, ut a cibo prorſus per horas 24. ſeſe abſtineret æger, conſtituimus. Quinimmo, quia crapulis ante indulſerat, & alvus erat adſtricta, eam clyſtere blande ſolvendam exiſtimavimus. Quocirca clyſterem ſimpliciſſimum ita præſcripſimus A. Et ad ſitim reſtinguendam, emulſionem hanc B, quam, ut ad libitum large biberet, poteſtatem fecimus.

Itidem diaphoreſi tempeſtive promovendæ, cutim univerſam, palmis oleo amygdalarum dulcium inunctis, ut leniter defricaretur, fecimus. Enim vero, ea per vices large hauſta emulſione, clyſtere una & fœcibus abunde reſtitutis, ac univerſo corpore, ut ante jam innuimus, defricato, placide obdormivit æger. Sudor per univerſum corpus erupit, & febris ante horam a morbi principio 18. plane ceſſavit.

A ℞. *Mell. comm. unc. iiij. Sal. comm. dragm. ij. Aq. hord. q. ſ. m. pro clyſtere, ut m.*

B ℞. *Sem. meloh. unc. ij. Aq. Nucer., ſive comm. lib. j. m. f. emul. S. A., & adde Syr. violat. violac. unc. ij. b., ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit principium, augmentum, ſtatus, & declinatio morbi.

IN pleriſque morborum quatuor diſtinguuntur tempora. *Principium. Augmentum. Status. Declinatio*. Principium nuncupatur quoque proprie *invaſio*, ſive *acceſſio morbi*. Augmentum dicitur quoque *exacerbatio morbi*. Status proprie vocatur *vigor morbi*, ſive paroxyſmus, a nonnullis quamvis promiſcue dicatur *paroxyſmus* invaſio, item & *acceſſio*. Declinatio, quæ tamen utplurimum deeſt in morbo lethali, qui multo ante plerumque interimit, nuncupatur etiam *finis*. Id, nonmodo de morbis præcipuis, verum etiam de ſymptomatibus nonnullis, & de ſingulis præſertim recurſibus

bus, qui, aut periodice, aut erratice, aut alio quovis pacto in affectionibus potiſſimum intermittentibus invadunt, dicendum eſt.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid ſit clyſter.

Clyſter, *clyſterium*, *clyſma*, aut *enema*, nonniſi *injectionem*, ſive *ablutionem* in Praxi medica ſonant. Clinice tamen uſurpatur utplurimum pro injectione fluidorum in anum, ſive in inteſtinum rectum, beneficio fiſtulæ, aut tubi cujuſdam idonei. Alii dicuntur alterantes, purgantes alii; quibus addunt item & roborantes, ratione qualitatis rerum, quibus parantur. Nos autem eos diſtinguendos ſatius ducimus in emollientes, atque irritantes; in quibus id potiſſimum adnotare juvabit; eos plane falli, qui, ut alvus validius purgetur, clyſterem emollientibus, una atque irritantibus componunt, haud prævidentes, quicquid emollit, acrimoniam irritantis enervare; non ſecus ac quicquid irritat, vim non ſemel emollientem fruſtrari.

An per clyſteres nutriri, ac refocillari poſſit corpus humanum vivens.

Clyſteres in genere quo ſimpliciores ſunt, eo plerumque validiores, citra quamvis maximum ægrotantis incommodum alvum cieant. Quamobrem eos ex ſimplici àqua hordeacea, ſive modice ſalita, ſive mellita, ſive ſaccharata frequentiſſime præſcribere conſuevimus, optimo fere ſemper cum ſucceſſu. Præter clyſteres præfatos, habemus quoque clyſteres refrigerantes, anodynos, refocillantes, necnon etiam nutrientes. De clyſteribus anodynis id adnotemus præ cæteris oportet, opiata, doloribus inteſtinorum ſedandis, per clyſteres immiſſa, ſi doſin convenientem ſuperant, ſoporem quandoque lethalem intuliſſe. An vero liquor per clyſterem injectus refocillare, & nutrire poſſit, id hactenus incertum eſt. Quod refocillare poſſit utplurimum probabile exiſtimamus. Quod poſſit nutrire, id maximas, penes nos, patitur difficultates, & quamvis omittamus, portionem ſaltem quamdam tenuiſſimam fluidi illius, quod clyſtere impellitur in fiſtulam inteſtinorum, per vaſa lactea ex colo perduci in receptacula Meſenterii, ut ibi cum chylo immiſceatur; nihilominus rem perdifficilem ducimus, ut in alimoniam partium alendarum tranſire valeat, niſi in ventriculo prius, atque in inteſtinis, ope ſuccorum digeſtionis, extenuatus ſit, alteratus, atque digeſtus; quod fieri nequaquam poteſt, niſi materia enematis ex inteſtinis craſſis transferatur in tenuja; quo ſane, valvula Bauhini reluctante, transferri nequit. Et in volvulo, ſi clyſteres quandoque immiſſos nonmodo, verum & fœces ipſas vomitu egeſtas obſervemus, id præter naturam, motu inteſtinorum periſtaltico inverſo, eveniſſe haud dubitandum.

Clyſter ex fumo tabaci per anum immiſſo.

Temporibus fere noſtris a Recentioribus excogitatum quoque fuit inſtrumentum quoddam, quo, vel fumum tabaci in uſum clyſteris per anum ſibi quiſque commode adhiberi, immittique poſſit, inteſtinorum doloribus contumacioribus, cito, blande, ac opportune ſedandis, diſcutiendiſque. Inſtrumenti hujuſmodi ſtructuram, formam, item & modum adhibendorum id generis clyſterum, fuſe nobis deſcripſit Bartholinus (*a*); necnon & Federicus Dekkers. (*b*)

C A-

(a) *Cent. 6. hiſt. anatom. 66.*

(b) *Obſerv. ſuis pract. circa diuretica.*

CAPUT III.

De Synocho ſimplici.

QUum ultra ſpatium horarum 24. producatur febris continua benigna, quod nonraro contingit, ſolvi nequaquam ſolet, niſi ad quartam, aut quintam, aut ſeptimam diem; quo in caſu, ſi intra terminos hoſce feliciter ſolvatur, proprie dicitur *Synochus ſimplex*. Sin autem eos prætereat, & ulterius perducatur, vocatur *Synochus putrida*, aut *fermentativa*. Definiri itaque poteſt Synochus ſimplex, *febrem eſſe continuam ſimplicem, ſive benignam, quæ utplurimum, utpote benigna, ſine periculo effervеſcit, neque ultra diem ſeptimam producitur*. *Synochus* dicitur, quaſi continens, ideſt contiguum, ſive non interciſum. Hujus cauſam ſibi ſuadebant Majores in vaſis dumtaxat contineri, atque humores propterea, ſolidis partibus planæ illæſis, tantum affici.

Definitio ſynochi ſimplicis.

Diagnoſis.

Synochus ſimplex eadem fere habet ſymptomata, quæ habere ſolet ſimplex ephemera. Synochus tamen ſimplex ſub veſperam plerumque exacerbatur, atque a cibo ſumpto, quod de ſimplici ephemera haud obſervamus. Ideo ſub veſperam exacerbatur, quia aer veſpertinus craſſior, atque impurior factus, ſpiramenta cutis extrinſecus plurimum immutare, atque per pulmones inſpiratus maſſam ſanguinis intrinſecus inficere valet. Neque mirari debemus, ſi chylus non procul a paſtu, rudis, indigeſtus, & crudus per ductus lacteos, & per thoracicum in vaſa ſanguifera proxime immiſſus, fermentationem ſanguinis naturalem magis, magiſque turbet, atque excandeſcentiam febrilem validius foveat.

Cauſa.

Quum Synochus ſimplex nihil aliud ſit, quam longior, & validior, ut ita dicam, ephemera, credendum eſt, vitium ſanguinis, quod pravam in febribus fermentationem inducit, majus eſſe nonnihil in Synocho ſimplici, quam in ſimplici ephemera, utpote quæ mitior, uti ante jam diximus, & brevior eſſe debeat.

Prognoſis.

Synochus ſimplex, levis licet, & ſine periculo plerumque ſit, cum majori tamen periculo haberi debet, quam ſimplex ephemera. Perſæpe ad quartam, ad quintam, & ad ſeptimam tendit diem, & nonniſi aut ſudore, aut urina, aut quandoque hæmorrhagia extenuatur.

Curatio.

In Synocho ſimplici tenuis ſit victus, humectans, refrigerans, concoctuque facilis. Potiones largæ conveniunt, non ſecus ac in capite præcedenti ad ephemeram curandam propoſuimus; quinimmo, & quum ardor febrilis impenſe urgeat, optimo cum ſucceſſu gelidas quoque ad nimium viſcerum æſtum febrilem compeſcendum ſubacidas non ſemel propinavimus. Ad ſordes ex meatibus primarum digeſtionum detergendas, necnon & ad inteſtina fovenda, abluendaque, clyſteres conveniunt refrigerantes, atque emollientes. In plethoricis ſanguinis miſſio haud negligenda, & tum, quum maxime, vel menſtrua ſuppreſſa, vel fluxum interceptum hæmorrhoidalem, vel ex naribus, ſubſequuta ſit ſynochus. Defricationes, cucurbitulæ, inunctiones, & fotus modice tepentes, & reliqua exteriora, quæ cutim extendunt, atque emolliunt, ejuſque meatus explicant, opportune adhibita, nonniſi plurimum conferre valent.

Hiſto-

Hiſtoria II.

Quicquid, Synocho ſimplici medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

DAmætas viator, vir ætatis annorum triginta, optime conſtitutus, temperamenti, quod vocant calidum, & humidum, ſive ſanguineum, habitus plethorici, nonnihil pinguis, proceræ ſtaturæ, ac pene athleticus, qui ſanguinem floridum, ſtatis temporibus, ac propemodum periodice vere quotannis ex naribus emittere conſuevit ad libram, & ultra, non ſine maximo œconomiæ animalis commodo. Menſe Aprili ſub dio equitans, aere ſereno, ac feriantibus ventis, ob Solis ardorem plurimum inſudat. Prope veſperam, zephyro flante frigidiuſculo, ceſſat illico ſudor. Paulo poſt rigore quodam correptus, una & doloribus per articulos potiſſimum circumvagis, iter ſiſtit. In proxima recumbit taberna. Rigorem, qui ad horam circiter duravit, inſequitur ardor febrilis, levis quamvis initio, vehementiſſimus exinde. Incœnatus obdormit inquietus, atque inſomniis exagitatus. De dolore capitis pergravi potius, quam acuto, conqueritur expergefactus. Sitit, fauces quamvis, una & linguam humidam habeat. Pulſus frequens eſt, æqualis autem, & altus. Urinæ ſanorum ſunt ſimiles. Facile reſpirat. Congrue decumbit. Mollis, ac rore veluti quodam tenuiſſimo ſuperfuſa extrinſecus deprehenditur cutis. Sub veſperam, eadem ferme hora, qua pridie ſeſe manifeſtavit, exacerbatur febris. Poſtridie diluculo nobis in Noſocomio ſeſe commiſit curandum. Pulſum iccirco, ſymptomata, æque ac cauſas ſedulo explorantes, febrem, qua Damætas laborabat, ſynochum fore ſimplicem non deſperavimus. Ad alvum itaque, quæ diu compreſſa fuerat, concitandam, clyſtere ſimplici immiſſo, libram circiter ſanguinis ex brachio confeſtim educendam duximus; atque hora circiter a phlebotomia elapſa, ut ſitim large expleret, potionem hanc A frigidiuſculam præſcripſimus. Neque alio victu in refectionem bis in die utebatur, quam ferculo ex hordeo, & pane in jure modice ſalito, elixato, atque expreſſo, ovorum vitello ſuperaddito. Pro potu ad libitum ſorbebat, aut aquam ſimplicem hordeaceam, aut nucerianam, aut communem cum ſaccharo depurato, ſucco & corticibus, ſive citri, ſive limonum non inſuaviter paratam. Siti hauſtibus reiteratis præſcriptæ potionis, expleta, horis duabus circiter a ſanguinis miſſione placide obdormivit. Longe melius ſeſe habere experrectus prædicabat. Enim vero febris inde in dies ſemper decreſcere cepit, donec eadem in omnibus ab ægro ſervata methodo, ſudore uberrimo ſub finem a decubitu diei quartæ omnino evanuit.

A ℞. *Syr. de pom. unc. ij. de cort. citr. unc. j. Aq. Nucer., ſive font. puriſſim. lib. iv. Succ. limon. q. ſ. ad g. ſ. m. f. p., & large bibat iterum, atque iterum, donec ſitis omnino reſtinguatur.*

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Conditiones in pulſu explorandæ

NIhil aliud eſt pulſus in corpore humano vitam habente, quam *cordis*, *arteriarumque motus ſenſilis*, *qui in organis ejuſdem corporis humani alternatur per ſyſtolen*, & *diaſtolen*. Fit, ex Veterum ſententia, a facultate vitali, ut caloris nativi conſervetur temperies. Ex quo patet,

patet, cor, item & arterias eſſe pulſus inſtrumenta. Cauſæ autem pulſus efficientes eædem plane ſunt, quas, ratione motus cordis, arteriarumque, jam ante expoſuimus. Motus arteriarum, item & cordis præfatus ſenſilis, qui, neque in omnibus, neque idem ſemper eſt ſibi ſimilis vel in uno eodemque individuo, maximam pulſuum differentiam, ac varietatem, ſive *abſolutam*, ſive *reſpectivam* efficit; quæ, ut in praxi optime diſtinguantur, exigunt, ut ratione eorum id hic maxime adnotemus, quum pulſus non ſit revera, niſi motus contractionis, atque expanſionis cordis, arteriarumque, quinque imprimis in eo expendere opus eſſe, *movens ſpatium*, per quod fit motus, *tempus*, *quietem* inter unum, & alterum ictum, *inſtrumentum*.

Declarantur præfatæ pulſus conditiones.

Ictus proprie dicitur in pulſu motus arteriarum tactui in carpo præſertim occurrens. Quies appellatur intervallum, ſive temporis ſpatium, quod inter ictum utrumque intercedere ſolet. Ratione iſtorum, videlicet ratione ſpatii, pulſus ſimplex dicitur, *magnus*, diciturque *parvus*. Ratione temporis dicitur, aut *celer*, aut *tardus*. Ratione quietis, aut *creber*, aut *rarus*. Ratione momenti, quod ictibus exercet, aut *vehemens*, aut *debilis*. Ratione inſtrumenti, arteriarum nimirum, aut *durus*, aut *mollis*.

Magnus dicitur, qui ſpatium ſuperat motui arteriarum conceſſum a natura. Contra nuncupatur parvus.

Celer eſt, quum arteria pulſans brevi tempore ſpatium percurrit, ſeſe tum explicando, tum contrahendo. Contra vocatur tardus.

Frequens, ſive creber eſt, quum arteria brevi interpoſita pulſat quiete. Contra vocatur rarus.

Vehemens eſt, qui tangentes digitos valide ferit, & quodammodo reluctatur. Contra vocatur debilis.

Durus eſt, quum digiti tangentes arteriam in carpo duram quaſi, & reſiſtentem offendunt, quæ propterea haud facile cedit. Contra vocatur mollis.

Quid ſit pulſus compoſitus, & præſertim intermittens.

Ex ſpeciebus pulſuum præfatis ſimplicibus, aliæ componuntur, quæ propterea dicuntur compoſitæ: magnus nimirum, & celer &c.: rarus, & debilis &c.: tardus, & rarus &c., & ſic de aliis. Ex quo patet pulſum ſimplicem componi quandoque poſſe. De iis tamen experientia, & uſus potius quam deſcriptio, quantumvis ſcrupuloſiſſime, ut ita dicam, exarata, Tyrones erudire poterit; quamobrem, ne tempus fruſtra teramus, brevi hic tandem adnotandum ſupererit, pulſum intermittentem eſſe, quum arteria ita inter utramque pulſationem quieſcit, ut pulſatio una, duæ, vel tres &c. inter utramque deficere videantur; ſive, quum poſt unam, vel plures pulſationes intermiſſas iterum pulſare incipiat.

Quid ſit pulſus intercurrens, ſive intercidens.

Intercurrens, ſive intercidens vocatur, qui omnino intermittenti opponitur. In hoc ſiquidem inter utramque pulſationem plures aliæ diverſi, ut ita dicam, generis intercurrunt, quæ crebritatis inæqualitatem inducunt.

Quid ſit pulſus deficiens.

Deficiens nuncupatur, quum ictibus quibuſdam inæqualibus perceptis, plane deficere, & ceſſare videatur arteriarum motus; qui, ſi in priſtinum redeat, tales pulſationes inducit, quæ tum conſtituunt pulſum reciproce deficientem. Neque aliud intereſt diſcrimen inter pulſum vere intermit-

mittentem, & reciproce deficientem, niſi quod reciproce deficiens poſt longum intervallum, quo pulſus omnino deficere videtur, iterum, ut ita dicam, reviviſcit. Intermittens autem poſt quatuor, aut quinque ictus ad ſummum intermiſſos, revertitur.

CAPUT IV.

De Synocho putrida, ſive fermentativa.

Definitio ſynochi putridæ, ſive fermentativæ.

SYnochus, quæ *fermentativa*, ſive *putrida* nuncupatur, ideo id ſibi nominis a Majoribus comparavit, quia a putredine quadam ſanguinis fermenteſcente exoriri opinabantur. Nihil aliud eſt, quam *febris continua*, *atque acuta*, *quæ cum periculo producitur*, *ob vitium humorum intenſius*, *quod validiorem propterea*, *diuturnioremque pravam inducit fermentationem*, *ac graviora iccirco infert ſymptomata*.

Diagnoſis.

In Synocho enim putrida, calor, capitis dolor, & reliqua longe magis infeſta eſſe ſolent, quam in ſynocho ſimplici. Pulſus inſuper varie micantem ſeſe perhibet. Genæ intenſe rubent; necnon etiam maculis, quandoque & liveſcentibus, cutis univerſa ſuffunditur. Variæ ſunt urinæ. Alvi excrementa prætermodum graveolent. Non raro ſupervenit diarrhœa. Intumeſcunt hypochondria. Anxius quandoque fit æger, deliquiis cum ſudore frigido obnoxius &c., quæ omnia maximam œconomiæ animalis perturbationem præſeferunt.

Cauſa.

In hac, non ſecus ac in cæteris febribus, in quibus calor præter naturam intenditur ob pravam ſanguinis adauctam fermentationem, in cauſam adducere poſſumus quicquid non congrui, &, ut ita dicam, extranei maſſæ ſanguinis immixtum, eam ita inficit, turbatque, ut partes ſanguinis fermentativæ, quas, ratione fermentationis, *acidas*, atque *alKalicas* appellavimus, ſolutæ, ſuique juris propemodum factæ, parte præſertim oleacea, atque balſamina, quam *ſulphuream* diximus, ſive abſumpta, ſive præcipitata, ſive a reliquis prorſus extricata, libere coeunt, atque adeo longe magis efferveſcunt. Ex quo, & calor præter naturam augetur, & cor irritatur, necnon etiam variæ fiunt ſeri, lymphæque fuſiones, ac variæ ſanguinis in tubulis potiſſimum capillaribus congeſtiones; quæ præcordiorum anxietatem, deliquia, ſudores frigidos, ac maculas exteriores, hypochondriorum tenſiones &c. inducunt.

Prognoſis.

Synochus putrida, quum in ea, uti monuimus, œconomiæ animalis everſio longe major ſit, periculoſa ſemper habenda; eoque periculoſior, quo gravioribus ſtipatur ſymptomatibus. Solvitur perſæpe critico superveniente ſudore, interdum urina abunde excreta, nonraro alvo ſoluta, ac fœcibus copioſe egeſtis, quandoque hæmorrhagia, longe rarius vomitu.

Curatio.

Victus Synocho quoque putridæ curandæ, ut ſit idoneus, eligendus eſt tenuis, humidus, concoctuque facilis, & refrigerans. A ſordibus officinis digeſtionis detergendis, & tum quum maxime repletionis, & congeſtionis appareant indicia, conducunt clyſteres, item & purgantia leniora, quæ parare convenit floribus caſſiæ, electuariis lenientibus, ſyrupis roſaceis, infuſionibus ſenæ orientalis tartariſatis, in ſero præſertim caprillo &c., modo blande, ac leniter alvum concitent. Si adſit plethora, ſanguis educendus; in quo tamen animadvertendum, an

an extent malignitatis indicia, ſiquidem hoc in caſu caute admodum incedendum. Ad ſanguinis nimiam excandeſcentiam reprimendam conducunt decoctiones, æque ac infuſiones ex floribus, herbis, & radicibus refrigerantibus, emulſiones ex ſeminibus ejuſdem generis, aquæ per deſtillationem elicitæ ex cichoreo, borragine, ſoncho, radicibus graminis &c. Plurimum idoneum cenſemus quoque in hunc finem ſerum caprillum depuratum, aquam, ſive nucerianam, ſive hordeaceam, ſive avenaceam, ſive alteratam per infuſionem corticum citri, & reliqua; quæ large hauſta diluunt, ſolvuntque quicquid in Synocho putrida pravam fermentationem excitaverit. Quinimmo, ſi calor febrilis magis magiſque adhuc intendatur, cum oris præſertim amaritudine, potiones nonnihil ſubacidas ad bilem coercendam feliciſſimo ſemper cum ſucceſſu propinavimus. Defricationes interim, cucurbitulæ, fotus aquæ tepentes ad hypochondria, inunctiones, & reliqua ejuſmodi, quæ diaphoreſin provocant, membranas exteriores explicant, emolliuntque, atque humores per tubulos, æque ac glandulas cutaneas in gyrum promovent, non negligenda. Potiones, quæ præſertim interdiu propinantur, niſi immineat, ſive interior, ſive exterior inflammatio, frigidas potius in Synocho fermentativa, quam tepentes commendamus, quæ viſcerum perquammoleſtum ardorem ex nimia ſanguinis fermentatione ſuaviter demulcent.

Hiſtoria III.

Quicquid, ſynocho putridæ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria, declaramus.

Æſchinus, qui vigeſimum quartum ætatis nondum exegerat annum, modicæ ſtaturæ, pinguis, calido, humidoque temperamento præditus, ideſt ſanguineo, crapulis, venerique indulgens, die ſeptima Martii, anno a Deiparæ ſemper Virginis Partu 1700. permoleſtam quamdam capitis gravitatem hora circiter a prandio perſentire cœpit, quam febris vehementer ardens ſine rigore inſequuta eſt. Viribus iccirco fractis, decumbit. Conqueritur de ſiti ardentiſſima, ac impenſo viſcerum ardore. Anxius fit, nauſeabundus. Pulſum valde inæqualem habet, maximeque concitatum; altum tamen, & vegetum. Intumeſcunt hypochondria. Urinæ ſunt rubicundæ. Lingua, & fauces aridæ. Adſtricta eſt alvus. Quamobrem, clyſtere ſimplici ſub veſperam immiſſo, ut aquam nucerianam frigidam large potaret cum ſyrupo violat. violac. præſcripſimus, item & ut incœnatus obdormiret. Non multum requievit. Quinimmo & varia per noctem ingrata paſſus inſomnia, longe pejus ſe habere affirmabat. Nihilominus tum ex aſpectu, tum ex decubitu, tum ex reliquis, quæ non perperam ſe habebant, malignitatis indicia nondum extabant. Quapropter febrem ſynochum potius fermentativam, ac putridam, quam malignam futuram eatenus judicavimus. Hinc frictionibus præviis per cutim univerſam, ac ſanguine per venam ex brachio ad libram circiter educto, emulſionem hanc A refrigerantem, & aliquantulum ſoporiferam, hora circiter a phlebotomia ſumendam, eamque horis medicis quotidie repetendam, frigidam autem ſemper, præcepimus. Victu interim tenui, humidoque ex panatella in jure gallinaceo cum hordei cremore cocta bis in die horis congruis reficiebatur. Die a morbo quarta, hac methodo in rebus omnino ſervata, ad horas circiter qua-

quatuor, aut quinque placide tandem requievit. Plurimum inſudavit. Maximam urinæ copiam excrevit, ac multo melius ſe habuit. Poſtridie, loco emulſionis præfatæ, aquam frigidam nucerianam, cum corticibus citri alteratam perbibit ſemper ad ſeptimam uſque diem, donec ſcilicet, rebus omnino pacatis, a febre immunis penitus evaſit.

A ℞. *Sem. melon. unc. ij., pap. alb. dragm. ii, aq. lactuc; papav. ana lib. ſs., ſacch. depurat. q. ſ. ad g. ſ. m. f. emul. S. A. Sum. ut m.*

CAPUT V.

De Cauſo.

Definitio cauſi. SYnochus putrida, quum in hac calor plurimum ita intenditur, ut ardentiſſimus, & vehementiſſimus vel tactu percipiatur, proprie dicitur *Cauſus*, ideſt *incendens*. Quamobrem paucis cauſus deſcribendus videtur, *ſynochum eſſe putridam, in qua calor vel extrinſecus ita intenditur, ut vel tactu acerrimus, ac vehementiſſimus deprehendatur.*

Diagnoſis. Hinc dignoſcitur imprimis a calore febrili, qui in gradu percipitur intenſiſſimo; quem, utplurimum, comitantur ſitis ardentiſſima, ac propemodum inexplebilis, vox clamoſa, capitis dolor plerumque pungens, infeſtiſſimæ temporum pulſationes, & reliqua; quæ de Synocho putrida in capite præcedenti recenſuimus, quæque intenſiſſimum ſanguinis fervorem præternaturalem commonſtrare ſolent.

Cauſa. Fermentum febrile, quod cauſum excitare valet, ex dictis inferre debemus, ſitum eſſe in humore quodam pravo maſſæ ſanguinis immixto, qui ſive deſtruat, ſive præcipitet, ſive alio quovis pacto dirimat, ac ſeparet omnino a reliquo ſanguine partem eam ſulphuream, oleaceam, & balſaminam; quæ, uti monuimus, ad maximam ſedandam ſanguinis fermentationem in eodem ſanguine cumulatur; quæ tamen quandoque abſumitur, & diſſipatur quoque pluribus aliis ex cauſis, nimirum, aut ob nimiam inſolationem, aut ob nimiam membrorum in motu exercitationem, aut ob vigilias, lucubrationeſque diu protractas, animique affectus vehementiores, &c. in quibus maximum fieri ſolet minimorum diſpendium. Fieri item poteſt, ut in eadem ſanguinis maſſa ob varios in rebus errores, augeantur partes ſanguinis heterogeneæ, quas, ratione fermentationis, *alkalicas*, atque *acidas* appellavimus. Verum enim vero, ne in Theoria exponenda fruſtra tempus diutius hic, quam par eſt, teramus, quo pacto ex prava ſanguinis fermentatione calor in cauſo intendatur, ex iis, quæ alibi de fermentatione expoſuimus, commode elicere quiſque poterit.

Prognoſis. Cauſus, quum revera de genere ſit acutorum, neutiquam ſine periculo habendus; quinimmo & dubii ſemper eventus eſſe debet. *Acutorum morborum non omnino ſunt certæ prædictiones, aut ſalutis, aut mortis* ex Hipp. (*a*). Ad diem utplurimum, perducitur decimamquartam, in qua, aut ſolvitur, aut febricitantem interficit. In ſenibus, ex Galeni ſententia, fere ſemper lethalis. Pulſus in cauſo quo imbecillior, & a ſtatu naturali recedit magis, eo majori ſemper cum periculo. Cauſus, uti practice obſervavimus, ſignis coctionis ex urina apparentibus, rigore die critico ſuperveniente, aut per ſudorem, aut per uri-

(a) *Aph.* 18. *ſect.* 1.

urinam, aut per alvum, aut per alias excretiones, humoribus peccantibus ejectis, plerumque ſolvitur. Hinc rigor in talibus circumſtantiis prenuncium eſſe ſolet criticum.

Curatio. Victus vel in cauſo tenuis eſſe debet, humectans, refrigerans, facilisque coctionis. Potiones iis non abſimiles, quas pro curatione ſynochi, tum ſimplicis, tum fermentativæ paulo prius deſcripſimus, & ad cauſum curandum eligendæ ſunt. Inteſtinis a ſordibus, clyſteris ope injecti, ablutis, ſanguis iterum, atque iterum ſi opus fuerit, ſymptomatibus ſedandis, educendus eſt. In præſcribendis evacuantibus, fortioribus maxime, caute incedendum; hæc quippe, niſi leniſſima ſint, membranas interiores irritando, & ſerum lymphaticum ex tubulis exprimendo, febrem exaſperant; quæ contra extinguitur potius, ſive ſaltem per hauſtus delinitur uberrimos, uti ante jam diximus, & uti impoſterum dicturi ſumus.

Hiſtoria IV.

Quicquid, cauſo medendo præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

DArius Vir nobilis, corpore venuſto, nonnihil tamen gracili, temperamento calido, & ſicco, ideſt bilioſo præditus, annum ætatis nondum compleverat trigeſimum ſeptimum, tum quum poſt varios, in victu præſertim, errores, Menſe Octobri, dum animi relaxandi gratia ruri commorabatur, febri ardentiſſima correptus fuit. Is propterea, opem medicam quærens, nobis ſeſe curandum objecit. Febris principio lenis, & vix ſenſilis percipitur. Mox intenſiſſimus ex ea, ac pene intolerabilis ſuccenditur calor. Calori aſſociatur dolor capitis acerrimus, ac pulſans. Plurimum ſitit. Aridam linguam, & fauces habet. Vocem clangoſam edit. Dies eſt morbi quarta, & ſymptomata ingraveſcunt. Pulſum explorantes, arteriam in carpo plurimum ſemper irritatam, ejuſque pulſationes admodum varias, valide licet ſeſe explicantes, adinvenimus. Urinæ erant rubicundæ, tenues, ac perexiguæ. Diu noctuque pervigil, irrequietus conquerebatur. Libere tamen reſpirabat, ac optime decumbebat. Oculi, ac facies univerſa bene ſe habebant. Quamobrem cauſum febrem fore judicantes, vivendi norma, ut ſupra, ratione victus fere præſcripta, alvum, rite quamvis reſponderet, ad ſordes nihilominus inteſtinorum magis adhuc expurgandas, clyſtere ſimplici concitandam judicavimus. Id profecto, ut ſanguinis miſſio præmeditata longe tutius fieri poſſet; quam diluculo poſtridie, die videlicet quinta, ex venis hæmorrhoidalibus ad libram circiter præſcripſimus. Sanguine, venis jam adapertis, extillante, capitis dolor longe mitior ſubinde ſemper evaſit; ac ſiti per hauſtus frequentes aquæ nucerianæ expleta, blando poſtmodum ſopore captus ad horas fere quatuor placidiſſime quievit; atque in omnibus dehinc melius ſe habere ſenſit. Die ſexta corporis peripheria pluries defricata, ac cucurbitulis ſcarificantibus cervici, æque ac dorſo infixis, alteram ſanguinis libram educi curavimus. Sanguis floridus licet, ſero tamen parce ſcatebat. Qua de re; ut quamſæpiſſime hauriret in dies, aut aquam nucerianam, aut hordeaceam, aut juſculum inſulſum cum ſeminibus citri alteratum, præcepimus. Clyſteres quoque quotidie reiterandos, eo uſque donec die tandem nona, procul ab omni criſi manifeſta, una cum febre reliqua omnia ceſſaverint ſymptomata, judicavimus.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit proprie morborum ſolutio critica.

Affectiones univerſæ, quæ nos præter naturam invadunt, contumaciſſimæ quamvis, ac diuturnæ, tandem aliquando ceſſent neceſſe eſt, ſive ad interitum, ſive ad ſalutem corporis humani viventis ſeſe ſolventes; ſive, uti non ſemel contigiſſe in Praxi obſervavimus, in alias affectiones ſeſe commutantes. Id dupliciter fieri ſolet, ſenſim videlicet, & paulatim; ſubito & repente. Quum ſenſim ad interitum ſolvitur affectio, tum ſolutio vocatur *Maraſmus*. Quum ſenſim ad ſalutem, tum proprie dicitur *ſolutio*, ſive *lyſis*. Quum ſubito, & repente in utroque caſu vocatur *criſis*. Hinc vulgatum illud penes Clinicos: *ſolvuntur morbi*, *aut per criſin*, *aut per lyſin*. Criſis tamen paſſim uſurpatur pro ſolutione ægritudinis ſubita, ac repentina ad ſalutem corporis humani vitam habentis. Quum affectio, quin vel interimat, vel plane ſolvatur, in aliam affectionem tranſit, tum dicitur *Metaptoſis*, ideſt permutatio, fitque aut per *Diadochen*, aut per *Metaſtaſin*. Per diadochen, tum quum materia peccans ad partem ignobiliorem defertur; hoc eſt quum ſuperne deorſum, intus foras, & procul a morbi foco, non ſine aliquo ſaltem ægrotantis commodo excluditur. Per metaſtaſin fit e converſo, quum nimirum materia peccans ex partibus ignobilioribus moveatur ad partes nobiliores, idque fere ſemper in perniciem ægrotantis.

Declarantur voces nonnullæ, qui-

Solutiones haſce, motu quodam, neque perperam omnino, declarare conſueverunt Majores, ad lancem phyſices expendentes, *movens*, *mobile*, *terminum a quo*, *ad quem*, *medium*, *per quod fit motus*. Movens in eorum ſententia eſt ipſa natura, quæ materiam concoquit peccantem, atque humores pravos ſecernit, ut eos inde die extrudat critico. Mobile eſt materia peccans. Terminus a quo eſt morbi augmentum, tum quippe revera incipit criſis. Incipit videlicet motus is, quo natura, ſive potius ſtructura organorum corporis humani vitam habentis, per humores, quibus adjuvantibus agunt organa, excutitur, ut ita dicam, & conatur, ut quicquid ſibi non congruum, atque infenſum eſt, egerat, excludatque. Terminus ad quem eſt ſanitas in criſi perfecta, interitus in criſi mala, ſive lethali, vel ſtatus ei proximus, quum in aliam tranſit morbi ſpeciem. Veluti medium habetur id ſpatii, ſive intervalli, quod ab invaſione morbi ad ſolutionem uſque intercipitur.

Præterea motus præfatus partim dicitur *localis*, partim *alterativus*, partim *naturalis*, partim *violentus*. Localis dicitur ratione *materiæ peccantis*, quæ ſane movetur, atque exagitatur, ut in criſi perfecta, ſive ſalutari per vias conſuetas excernatur. Alterativus dicitur ratione animalis, ſive *ſubjecti ægrotantis*, fieri quod minime poteſt, quominus quodammodo alteretur, ut vel per criſin ſalutarem convaleſcat, vel per lethalem intereat. Naturalis dicitur reſpectu naturæ, quæ, tamquam proprium inſtrumentum, criſin movet primo, ut ajunt, & *per ſe*. Violentus dicitur, habita ratione perturbationis, celeritatis, & certaminis, quod in organis corporis humani ægrotantis fieri debet, quum criſis intus intentatur, atque abſolvitur.

ANI-

ANIMADVERSIONES SEMIOTICAE.

Conditiones, quæ ad optimam criſin requiruntur.

UT perfecta ſit criſis, una & ſalutaris, ſex exigit conditiones. Primo, ut optimis indicetur ſignis. Secundo, ut ſit manifeſta. Tertio, ut die fiat critico. Quarto, ut fida ſit. Quinto, ut tuta. Sexto, ut conveniens tandem ſit, tum morbo, tum naturæ, ſive conſtitutioni ægrotantis. Perfectam, & ſalutarem indicant criſin dies *judex*, item & ſigna coctionis optima; coctiones enim penes Hippocratem *celeritatem judicii, criſis nimirum, & morbi ſecuritatem oſtendunt. Cruda vero, & non concocta, aut in malos abſceſſus conversa, dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidivam afferre ſolent.* Denotant quippe maximam naturæ irritationem, ejuſque leges, & conſuetudines, ſive funditus everſas, ſive prætermodum labefactatas. Criſin manifeſtam declarant evacuationes inſignes, quæ ſive excernendo, ſive per abſceſſus fiunt. An autem die contingat critico, id ex iis educendum, quæ de diebus criticis deinceps dicturi ſumus.

Fidam facit criſin, ſi nullas poſt ſe morbus relinquat reliquias, ex quibus ſuperſit, niſi recidivæ periculum, aliqua ſaltem ſuſpicio.

Tuta eſt criſis, ſi erumpat cum lenibus ſymptomatibus, necnon etiam cum ægrotantis tolerantia.

Conveniens denique, ſi fiat per loca conferentia tum ægrotanti, tum naturæ ægritudinis, & conſtitutioni. Atque adeo conveniens exiſtimanda erit criſis in Juvene febre ex. gr. correpto ardente, ſi fiat per narium hæmorrhagiam. Inconveniens ſi in Sene per alvi fluxum. In morbo chronico confert, utplurimum, per abſceſſum. In acuto per excretionem.

Criſis imperfecta, altera tendit in melius, altera in deterius. Illa, morbum quamvis non plane ſolvat, efficit tamen, ut affectionem, qua laborat, alacrius perferat æger. Hæc affectionem magis, magiſque in dies exaſperat.

Signa criſis diſtribuuntur in antecedentia, comitantia, & ſubſequentia.

Reliquum ſigna criſis alia ſunt *antecedentia*, alia *comitantia*, alia *ſubſequentia*. Rurſus antecedentia, tempus alia prænunciant, alia ſpeciem criſis. Tempus criſis innoteſcit ex ſignis, tum coctionis materiæ morbificæ, tum ipſius morbi. Speciem criſis declarant ea loca, qua criſis adventura eſt, an per vomitum, an per urinam, an per ſudorem &c.

Explicantur ſigna præfata.

Signa comitantia ea ſunt, quæ una cum criſi apparent, atque adeo criſin declarant, an bona ſit nec ne, an perfecta, an imperfecta &c. hæc deſumuntur præſertim ab ipſamet natura criſis, necnon & a cauſis criſin promoventibus. Iccirco criſis, quæ fit per excretionem, judicari debet ſalutaris, & bona, ſi commode fiat. Et ut commode fiat, quatuor maxime requiruntur. *Qualitas laudabilis. Quantitas moderata. Tempus opportunum. Excernendi modus naturæ familiaris.* Humor excernendus laudabilis dicitur, ſi peccans, & coctus per criſin evacuetur. Moderatæ dicitur quantitatis, ſi excernatur ad juſtam menſuram; exiguus enim ſuſpectus eſſe debet; uberior quam par eſt, enervat, atque adeo periculo non vacat. Tempore fit opportuno, ſi diebus erumpat criticis. Familiaris, ſi per loca conferentia, & naturæ commoda. Conditiones tamen præfatæ attendendæ ſunt potiſſimum, in criſi, quæ per excretionem fit. In ea quippe, quæ

quæ per abſceſſum erumpit, tria maxime perpendenda ſunt, ut cenſeatur legitima. *Quo. Unde. Propterquod.*

Quicquid requiritur, ut decubitus in morbis ſit ſalutaris.

Quo denotat partem, in quam deſcendit materia peccans, quæ inferior ſit, oportet, ignobilior, remota a parte affecta, & capax, ut affluxum excipiat totius materiæ peccantis, quæ ſecus retrocedendo ſymptomata quoque pejora inferre poſſet. *Unde* partem denotat, ex qua deſcendit humor peccans; decubitus enim fieri debet apud Practicos ſecundum directionem, ideſt ſi partem ſiniſtram afficit morbus, minime per dexteram decubitus, quinimmo & per eamdem ſiniſtram optimus exiſtimari ſolet in abſceſſu. *Propter quod* declarat cauſam, quæ abſceſſum inducit: num a natura digeſtis, coctiſque humoribus peccantibus: num a materia urgente, & natura divexante, humoribus adhuc crudis, & nondum ſubactis; quo in caſu parvus eſt abſceſſus, neque ſufficiens, ut affectionem ſolvat.

Signa criſis conſequentia deſumuntur ab *actionibus*, *excrementis*, & *qualitatibus* corporis affecti, quæ ad ſtatum naturalem quo magis accedunt, eo ſpem criſis optimæ meliorem faciunt; & viceverſa &c.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Denominantur dies, reſpectu morbi.

DIES critici, ii nimirum, in quibus, utplurimum, criſis erumpere ſolet, alii dicuntur vere, & perfecte critici. Alii indices, aut judices, Alii intercidentes, necnon & intercalares. Dies perfecte critici ſunt ii, in quibus criſes habere ſolent notas omnes criſis perfectæ, qui propterea vocantur *principes*, *&* *radicales*. Hujuſmodi, penes Practicos, ſunt dies ſeptimus a decubitu, decimus quartus, vigeſimus, vigeſimus ſeptimus, trigeſimus quartus, quadrageſimus.

Indices vocantur qui criſin indicant futuram, ideſt quartus, undecimus, decimusſeptimus, item & vigeſimusquartus. Indicant vero per ſigna præſertim, quæ apparent coctionis in urina. Si apparent ex. gr. die quarto, criſin præcinunt futuram ad diem ſeptimum; ſi undecimo, ad decimumquartum, & ſic deinceps.

Appellantur intercidentes tertius, quintus, nonus, decimus tertius, decimusnonus, & penes nonnullos item & decimusquintus, & decimusoctavus, in quibus nonniſi per accidens, & præter naturam, inquit Sennertus, vel ob paroxyſmi vehementiam, vel ob cauſam externam, natura concitata expulſionem intentat intempeſtivam.

Præter dies hoſce, alii dicuntur *non critici*, ſive *vacui*, in quibus nulla, aut admodum raro, ſive imperfecta, & mala plerumque accidit criſis. Sunt ſextus, octavus, decimus, decimusſecundus, decimusſextus, decimusoctavus; quibus addunt nonnulli vigeſimumſecundum, vigeſimumtertium, vigeſimumquintum, vigeſimumnonum, trigeſimum, trigeſimumſecundum, trigeſimumtertium, trigeſimumquintum, trigeſimumoctavum, trigeſimumnonum, qui & *medicinales* paſſim nuncupantur; eoquod tutius diebus hiſce præſcribere poſſit Medicus purgantia, phlebotomiam &c. Poſt diem quadrageſimum languent, ut ita dicam, morbi, & lenta coctione, atque abſceſſu potius, quam criſi ſolvuntur, experientia teſte.

Dierum criticorum enumeratio, ut æqua ſit, fieri debet; ad noſtram ſen-

ſententiam, ab ea hora, ex qua manifeſtam percipit æger actionum ſuarum læſionem. Varia de cauſis dierum criticorum fabulari conſueverunt Scriptores, earum qualitates, & virtutes vario Lunæ influxui præ ceteris adſcribentes; quæ tamen, quum propemodum commentitia videantur, fuſius impræſentiarum recenſere non arridet.

CAPUT VI.

De Febribus Malignis.

Quare febres malignæ vocentur.

INter febres acutas, peracutas quoque, ac mortiferas eas connumeramus, quæ a pravitate ſymptomatum *malignæ* nuncupantur. In iis quippe, eoquod ob labem quamdam pene veneficam, quæ humores univerſos inficit, ſanguinis compages longe magis, quam in cæteris febribus a ſtatu naturali recedat, funditus, ut ita dicam, evertitur œconomia animalis. Duplici ex cauſa ab eo, quem, ut ſanitas in corpore humano vivente conſervetur, habere debet, ſtatu præter naturam recedere ſolet, penes Recentiores, ſanguinis compages; nimirum vel quia denſa nimis ſit, ſive nimis concreta ob acidum coagulans; exuberans, quod partem ſanguinis ſulphuream denſat; vel quia ſit nimis laxa, ſive ſoluta nimis, alkali exuberante, quod eam ſolvit. Quapropter febres in genere malignæ bifariam diſtinguuntur in *vere malignas*, atque in *malignas peſtilentes*, ſive *peſtiferas*. Proprie maligna dicitur febris, quum in ea ſanguinis compages, eoquod præter naturam plurimum concreſcat, a ſtatu naturali longe recedit. Peſtilens autem, & maligna nuncupatur febris, quum in ea ſanguinis compages, eoquod præter naturam plurimum ſoluta fluorem nimium habeat, a ſtatu naturali longe recedit. Utraque dicitur maligna, quia utraque occulte, utplurimum, & quaſi per inſidias agit, & clanculum febricitantem non ſemel interficit. De febre proprie maligna in hoc capite acturi, de maligna peſtifera in ſequenti agendum ducimus.

Definitio febris vere malignæ.

Febris vere maligna, quæ quoque maligna dicitur ex coagulo, *eſt febris quædam acuta pernicioſiſſima, quinimmo & quandoque peracuta, in qua ſymptomata maximam indicant humorum pravitatem, ac univerſam œconomiæ animalis everſionem ob coagulum quoddam ſanguinis virulentum.*

Diagnoſis.

Indicia malignitatis, tum ex coagulo, tum ex nimia ſolutione, ſunt in febribus admodum ambigua; pleraque enim communia eſſe ſolent, & paſſim in utriſque indiſcriminatim obverſantur. Hujuſmodi ſunt virium lapſus repentinus, horripilatio frequens, necnon & animi dejectio. Quocirca perterritus, utplurimum, nimium timet æger, anxius eſt, inquietus, delirat, conqueritur, ac palpitat, lipothymiæ, ac ſincopæ frequenter obnoxius. Hæc omnia principio febris, & tum quum maxime pulſui, atque urinæ ſanorum ſimilibus aſſocientur, inteſtinam febribus ineſſe denotant malignitatem. Quandoque adeſt nauſea, vomitus, cardialgia, atrociſſima cephalalgia, aurium tinnitus, item & ſurditas, vertigo, pectoris anguſtiæ, viſcerum ardor urens, convulſiones, & reliqua. Alii præterea maligne febricitantes ſunt ſomniculoſi, quinimmo & lethargo quandoque conſopiti arctiſſime dormiunt. Alii contra pervigilant inſomnes. Oculos præſeferunt alii obſcuros, feroces alii. Lacrymas alii fundunt involun-

tarias. In ſudores alii reſolvuntur frigidos. In nonnullis defluit, vel ſaltem extillat ex naribus ſanguis &c. Verum, ut paucis omnia complectar, ea univerſa ſymptomata in febribus malignis non raro exoriuntur, quæ facultates univerſas corporis humani viventis commotas, irritatas atque labefactatas eſſe commonſtrare valent. Pulſus præterea, item & urina, niſi ſanorum ſimilia ſint, maximam habent varietatem. Lingua, & fauces arefieri, & nigricare perſæpe ſolent, unde ſitis intenſiſſima &c. Inſuper extrinſecus in pluribus erumpunt exanthemata, petechiæ, aliæque maculæ liveſcentes, necnon etiam tumores, qui ad inguina præſertim, ſub axillis, & ſecus aures in abſceſſus erumpunt; quæ omnia humores ob labem veneficam contractam in glandulis ſtagnare, concreſcere, ac putreſcere ſatis ſuperque declarant.

Cauſa. Febris vere maligna, ut per ipſam patet definitionem, provenit a fermento quodam venefico, quod ſanguini in vaſis ſanguiferis immixtum, uno eodemque tempore, quo pravam ſanguinis fermentationem inducit, ſanguinis maſſam intime ita inficit, ut eam præter naturam coagulet.

Prognoſis. Lethales utplurimum ſunt febres hujuſmodi, fraudolentes, & ſubdolæ. Quinimmo & quo in vere malignis atrociora apparuerint ſymptomata, eo meliorem, uti obſervationes docent quotidianæ, ſpem ſalutis inde deſumere debemus; eoquod longe minus tum habere ſoleant periculi. Nil mirum itaque, ſi Ægrotum, Adſtantes, & Medicum quamſæpiſſime fallant. Verumtamen ſi floccos aut carpat Æger, ſi plicas explicet linteorum, ſi quid non congrue ſibi arripiat, id funeſtum fore ſemper obſervavimus. Malum quoque ſi negligenter decumbit, & indecore nudetur. Pulſus valde explicatus, validus, conſtans, atque æqualis in febris proceſſu melior eſt, quam ſi parvus evadat, debilis, profundus, atque inæqualis. Delirium morbi principio, quod, ſopore præſertim ſuperveniente, non ſedetur, peſſimum haberi debet, item oblivio, motuſque convulſivi, inter quos præ cæteris ſingultus, tremores, & ſpaſmus. Vigiliæ contumaces, quas utplurimum lethargus inſequitur, perniciem inferunt. Si oculi ferocitatem præſeferant, ſi præter voluntatem, procul ab occaſione manifeſta, lacrymentur, ſi nullo apparente extrinſecus ophtalmiæ indicio, oculorum bulbi doleant, raro evadunt Ægri, item & ſi rubeant intenſe, atque in ſopore niſi adamuſſim committantur palpebræ, ita ut inde albi quid foris appareat. Linguæ tremores, æque ac manuum damnat Hippocrates. Ex naribus ſtillæ ſanguinis, cardialgia, & maxima apepſia mortem proximam interdum præcinunt. Petechiæ, aliæque cutis maculæ, luridæ, quamvis, ac liveſcentes, quæ die nona, ac decima prodeunt, non malæ ſemper exiſtimandæ. Contra ſi ſtatim ab initio morbi fœdæ, atque obſcuræ, quæ minimam habeant extenſionem, aut uberrimæ effundantur cum anxietate, & reſpiratione difficili, & præſertim ſi retrocedant, lethale eſt. Si tuſſis accedat, ſi cutis vel leniter madefiat, & quodammodo irroretur, ſicut & in aliis, ita & in febribus quibuſcumque malignis ex coagulo ſerum ineſſe ſanguini, & naturales per glandulas fieri excretiones indicat; ideoque bonum.

In

Curatio. In febribus vere malignis, malignis nimirum ex coagulo, curandis, ſanguis valde concretus blande ſolvendus, & virus coagulans, aut corrigendum, aut deſtruendum, aut foras ejiciendum eſt. In diæta aer ſit temperatus, ventilatus, & purus, qui alteretur quoque, ſi opus fuerit; ſuffitibus variis odoratis, uti ex ligno juniparino, aloetico, ex foliis roriſmarini, aliiſque idoneis accenſis combuſtibilibus, in quibus ea pinguedo, qua ſcatent volatili, balſaminaque, per ignem extenuata, atque, ut ita dicam, exaltata, longe, lateque per aerem effunditur, ſpiracula ſubit cutis, necnon etiam pulmones inſpirata, atque adeo ſanguini ſeſe funditus immixta, labem veneficam contractam diſcutit, extenuat, emendatque. Ambiens frigidum nocet ſemper. Victus, principio ſaltem, tenuis ſit, optimi ſucci, & qui facile digeratur. Proceſſu tamen ad vires pridem enervatas reficiendas plenior convenit. Potiones calidas potius quam frigidas hiſce in caſibus profuiſſe obſervavimus. Evacuantia, item & emetica, in febribus paſſim, licet malignis, atque indiſcriminatim uſurpentur, admodum tamen ſuſpecta pluribus de cauſis eſſe debent, tum ob maximam organorum ex labe contracta irritationem, tum ob virium defectum, quibus purgationes, & præſertim catharticæ fortiores, plurimum adverſantur. Tutiores longe ſunt clyſteres, quorum ope alvo, & bis in die prius abluta, conferunt potiones alexipharmacæ ex aquis deſtillatis, & decoctionibus florum ex. gr. borraginis, foliorum ſonchi, card. benedict., rutæ caprar., cichorei; radicis ſcorzoneræ, contrayervæ &c. Commendantur item pulveres abſorbentes, atque alkalici, uti ſunt oculorum cancrorum, matrisperlarum præparat., margaritar., cor. cer., & præcipue philoſophici, ſive uſti &c. quæ diaphoreſin, & diureſin placide movent, quæque, niſi juvent, nocere ſaltem nequicquam poſſunt. Si adſint convulſiones, dolores interni, cardialgia, deliquia, vigiliæ contumaces &c., apprime conducunt anodyna, theriacalia, cordialia &c., quæ utpote vim habeant alexipharmacam, ſive directe, ſive non directe ſanguinem ſolvunt, irritationes ſiſtunt, & vel ſudorem, vel urinam placide movent. Sanguinis miſſionem, neque paſſim cum Riverio admittendam, neque cum aliis indiſcriminatim plane damnandam cenſeo. Ubi ſanguis redundat, & in primis ob diu retentam ſanguinis excretionem per loca conſueta, in pueris nimirum ex naribus, in adultis ex hæmorrhoidibus, in fœminis poſt pubertatem ex fluxibus menſtrualibus, non video cur iis vel in febre maligna ex coagulo non emittendus ſit ſanguis, per ea præſertim loca, ex quibus egeri conſueverat, ſive ſaltem per partes proximas. At enim vero, ſi phlebotomia ſuſpecta nobis unquam fuerit, certum eſt, eam hiſce in caſibus præ cæteris debuiſſe; nam quemadmodum febres hujuſmodi per phlebotomiam ex locis conſuetis, idoneis nimirum, opportune conſtitutam, curatas interdum obſervavimus, ita & necem quamſæpiſſime attuliſſe intempeſtive præſcriptam evidentiſſime cognovimus. Tutius itaque ſemper erit in labe maligna, niſi urgeat neceſſitas, eam omittere. Non idem tamen de veſicantibus, & ſinapiſmatibus judicandum; quæ profecto, & tum,

quum

quum maxime extet ex coagulo malignitas, virus coagulans reſolvunt, diſcutiunt, deſtruunt, ac foras, aut ſudore, aut urina eximunt. Defricationes interim, inunctiones, fotus, cucurbitulæ, & præſertim ventoſæ, haud negligendæ; quinimmo &, ubi opus fuerit, eas in cute ſcarificare conducit.

Hiſtoria V.

Quicquid, febri malignæ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

CRemes ruſticus annorum quadragintaquinque circiter, temperamenti calidi ad humidum vergentis, validus, ac pinguis, bene pridem in omnibus ſe habens, Menſe Septembri varia, in rebus ruſticis ſeſe villicando exercens, ſubdio paſſus incommoda, repente febricitat. Ad proximum in Urbe Noſocomium delatus, viribus omnino fractis, conqueritur de præcordiorum anguſtia, de acri viſcerum ardore, ac de aurium tinnitu. Pulſus valde inæqualiter explicatur. Frequens eſt, una & imbecillis. Urina ſanorum eſt ſimilis, & quamvis non ſitiat, linguam, & fauces aridas habet. Febris identidem in dies, nulla periodi ſervata lege, animi tamen prævio ſemper deliquio, necnon & ſudore, ſive potius madore tenui quodam frigido, exacerbatur. Quibus mature conſideratis, malignam fore febrem ex coagulo ſuſpicabar, eoque magis, quia calor urens, viſcera quamvis intus affligeret, foris nuſquam effundebatur. Quinimmo frigidæ potius vel ad tactum partes extremæ utplurimum deprehendebantur. Victu craſſiori, ac pleno, fructibus cujuſque generis, meroque plurimo antequam ægrotaſſet, veſci ſolitus erat æger. Alvus triduo fœces non excreverat. Quamobrem, clyſtere injecto, fœcibus antea egéſtis, ut cutis leniter univerſa cum oleo Matthioli quotidie defricaretur præcepimus. Clyſter injectus erat hujuſmodi A, quem bis in die horis congruis ad diem uſque ſeptimam reiterandum duximus. Præſcripſimus præterea potionem hanc B horis Medicis in decoctione alexipharmaca, ut infra, hauriendam. Victus fecimus ut eſſet tenuis, humidus inſuper, & medicatus. Fercula quippe parabantur ſoncho, cichoreo, borragine in jure gallinaceo modice ſalito; ac per infuſionem raſuræ cor. cer., ac matrisperlar. alterato elixatis, necnon etiam cum ovi vitello recentis quaſſato immixtis. Pro potu aqua deſtillata modo ſonchi, modo ſcorzoneræ, modo carduibenedicti alternatim ad libitum propinabatur. Sub finem diei quartæ delirare cœpit, ſomniculoſus eſſe, ac præter modum nauſeabundus. Quapropter, rebus jam præſcriptis haud omiſſis, ad veſicantia, & ſinapiſmata confugimus, partibus infernis applicanda; quibus virus illud malignum, quod organa nobiliora labefacere jam cœperat, aut evinceretur, aut ſaltem averteretur. In quem finem leni emetico ex hydrelæo cum oxymelite ſimplici, ut vomitum blande cieret, tepenti non ita pridem propinato, purgans quoque, quod validius ageret ita paratum C inde ſumendum duximus. Quum primum alvum concitaverit purgans, ut ſerum caprillum depuratum, ac cum eodem melle hiſpano non inſuaviter mellitum ad libras duas circiter ſuperbiberet, necnon & aquam nunc ſimplicem puriſſimam, nunc corticibus citri alteratam per vices abunde biberet, poteſtatem fecimus; quam per urinam, æque ac per alvum

una

una cum fœcibus, ſine dolore ubertim excrevit. Poſtridie, die nimirum a decubitu ſeptima, ſub noctem obdormivit, plurimum inſudavit, atque experrectus, longe melius ſe ſenſit. Sudor per noctes ſingulas ad diem decimamquartam uberrime proſequitur, donec tandem, labe virulenta penitus deleta, febris maligna ex coagulo, ut opinor, qua per dies fere quindecim, & ultra, non ſine maximo vitæ diſcrimine, Cremes ruſticus laboraverat, ſoluta eſt.

A ℞. *Mell. com. unc. iv., ſal. com. unc. ʃʃ, aq. hord. q. ſ. m. p. clyſ. ut m.*

B ℞. *Confect. hyacint., alKerm. ana drag. j., aq. theriac. tot. cit., flor., & fruct. acerbor. aurant. ana unc. j. m. ſol. exag. & adde juſcul. alterat. cum foliis ſonchi, card. benedict., radicib. ſcorzon., & contrayer. bib. æger. ut m.*

C ℞. *Sen. orient. mund. unc. ʃʃ, rhab. elect. dragm. j., cinnam. opt. ſcrup. j., ſer. Capr. rec. lib. i. m. f. lev. inf., & mac. S. A. Colet., & adde mell. hiſp. opt. unc. iij. cap. ut m.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

In Febribus malignis non ſemper damnanda eſt ſanguinis miſſio.

IN febribus, tum ex coagulo, tum ex ſolutione malignis, indiſcriminatim, hic præſertim ROMÆ, veluti plena periculi, utpote quæ febricitantem confeſtim pene jugulet, incuſari ſolet ſanguinis miſſio, tum potiſſimum, quum ea adſit ſuſpicio, febrem exarſiſſe ob aeris peſſimam quamdam virulentiam, quam in Agro Romano, æſtate, aut autumno vel leniter conſopitus quis clam contraxerit. Enim vero ſanguinem mittere hoc in caſu pernicioſum fere ſemper extitiſſe unanimi pene omnium firmata conſenſu, vetus item & recens opinio fuit, quam magis adhuc ſemper in dies, neque injuria, convaluiſſe accepimus. Et quamvis plane obſcurum ſit, cur præ cæteris in febribus ejuſmodi improſpere quidem hactenus ceſſerit id chirurgiæ præſidium, rem tamen ita prorſus ſe habuiſſe longævus per diutinam experientiam nos item ſatis ſuperque edocuit uſus. Nihilominus ſi aut viſcerum inflammationis, ſive præſentis, ſive imminentis, aut ex redundante ſanguine, proximæ ſuffocationis, aut hæmorrhagiæ non ita facile compeſcendæ non dubia adſint indicia, in plethoricis præcipue ſanguinem, aut cucurbitulis in cute ſcarificantibus, aut hirudinibus ex partibus infernis elicere, rationi conſonum ducimus; quod ferme in Regiis præſertim Hiſpanorum Urbis Noſocomiis non ſemel cum ſucceſſu tentavimus.

Sanguis non indiſcriminatim ex qualibet parte in febribus malignis emittendus.

Quare autem in affectionibus ſaltem quibuſdam ex una potius, quam ex altera humani corporis parte venas ſolvere conducat, reperto ſanguinis circulo etiamſi penitus ignoremus, negare tamen haud poſſumus, obſervationibus practicis edocti, ſanguinem ut ex vaſis quibuſdam peculiaribus peropportune eductum quamſæpiſſime profuiſſe, ita quoque noxam plurimam intuliſſe, ubi, aliis tubulis ſectis, eamdem ſanguinis quantitatem in iiſdem propemodum ægritudinibus ex oppoſita regione detraximus.

ALIÆ

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Theriac., mithrid. confect. hyac., alker., & reliqua, quamvis medicamenta compoſita, non ſemper damnanda.

IN medendi methodo, non ſecus ac in reliquis, non modo Medicinæ, verum etiam univerſæ Philoſophiæ partibus, ſimplicitatem quantumvis ſemper amavimus, non eſt tamen, quod inter medica præſidia confectiones hyacinthinas, alkermes, theriacam, mithridatum, & reliqua hujuſmodi non magni faciamus; quæ compoſita quamvis, vi ſane plurima in uſu medico pollere, tum in gravioribus ſedandis ſymptomatibus, tum etiam in morbis omnino quandoque profligandis, abunde comperimus. Fieri nihilominus poſſet, non inficior, ut præfata præſidia, vel ad longe majorem ſimplicitatem redacta, niſi meliores, eoſdem ſaltem propemodum effectus præſtarent. Attamen hiſce in rebus ad Praxin medicam ſpectantibus, quas ad multos jam ante actos annos nobis indeſinenter uſus, & conſuetudo probavit, vetuſtatem venerari potius, quam vanam quamdam Recentiorum innovandi libidinem conſectari, Tyronibus præcipue ſuadebamus olim, ſuademus modo, & ſuadebimus ſemper.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quomodo tuto, cito, ac blande moveri debeat ſudor.

SUdoribus ciendis, eliciendiſque, aquam ſimplicem communem, aut frigidam, aut tepentem abunde hauſtam, cute univerſa prius, oleo præſertim inuncta, & defricata, atque cubiculo modice tepefacto, præ cæteris omnibus diaphoreticis, vel præ lapidibus ipſis bezoar, hyſtricis &c., longe magis idoneam ſemper adinvenimus; quam propterea quoties in hunc finem, atque in iis circumſtantiis adhibuimus, toties plane, brevi, tuto, ac blande effectum ſuum præſtitiſſe hactenus obſervavimus. Interdum vero, quum id tamen citra ægrotantis noxam fieri datum ſit, ne vel injuria pervicaces exiſtimemus, ſinimus, vulgo indulgentes, ut præfata quoque præſidia, ſudori promovendo penes Clinicos decantata, tametſi prorſus eſſent inepta, propinentur; quo & futiles plerumque, inaneſque quæſtiones, & ſophiſticas, verboſaſque inductiones, ac permoleſtas, pene ad nauſeam in congreſſibus medicis, refrictas digreſſiones opportune quandoque reſecando, ut æger quantocius revaleſceret, unice curavimus. Verumtamen ſudorem, quamtumvis ſorbitionibus, ut ante jam diximus, large hauſtis, facile ſit movere, id tamen nequaquam morbi principio, humoribus peccantibus, crudis adhuc, indigeſtiſque tentandum, ne loco materiæ morbificæ ea lympha tenuis, oleoſa, balſamina, quæ febriles æſtus compeſcit, per diaphoreſin aut exprimatur, aut egeratur. Atque adeo, ne febris, ſudore excreto, excandeſcat. Quod quamſæpiſſime contigiſſe ſatis ſuperque conſtat.

ALIÆ ANIMADVERSIONES THERAPEUTICÆ, AD CHIRURGIAM PRÆSERTIM SPECTANTES.

Opini probabi lis, cu ſanguis

SI quotidianis obſervationibus fidem adhibere velit, negare nemo poterit in febribus malignis,

ex vaſis majoribus ſcalpello ſolutis eductus in febribus malignis, lethalis utplurimum fit.

gnis, in Urbe ſaltem, necnon & in Regionibus finitimis, perniciem quandoque maximam intuliſſe ſanguinem ex brachio præſertim, venis majoribus ſectis, etiamſi parce emiſſum. Quod tanta ſaltem cum noxa fieri nequaquam ſolet, ſi vel longe uberior iis, aut hirudinibus ex vaſis hæmorroidalibus, aut ex cute cucurbitulis ſcarificata educatur. Non latet id tamquam ridiculum ratione motus ſanguinis circularis a nonnullis Anatomicis Recentioribus improbatum fuiſſe, ac pene irriſum. Experientia tamen nos, etſi non facile credulos, ut rem ita ſe habere ingenue fateamur, olim inducere valuit. Num autem id ſuccedat, quia ex vulnere inflicto una cum ſanguine, qui valide erumpit, maximum quoque fiat ſpirituum præſertim vitalium diſpendium, uti Veteres opinabantur; num quia motus ſanguinis progreſſionis per ejuſmodi phlebotomiam valde acceleratus ex latebris viſcerum venenum quoddam abditum, & quaſi ibi conſopitum excitet, educat, fundatque; num uno, eodemque tempore, quo ſanguis cum impetu per vulnus exilire contendit, ſeſe intus in venas ab aere extrinſeco proxime circumfuſo neſcio quid virulenti ſeſe immittat, quod una cum fermento ſanguinis maligno immixtum, atque intime cum reliquo ſanguine longe, lateque perfuſum, maſſam univerſam magis magiſque coinquinet, ejuſque fermentationem funditus evertat, uti nos, tamquam longe probabilius excogitavimus olim, id aliis plane decernendum relinquimus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Veſicantia, ut quandoque prodeſſe, ita & nocere poſſunt.

Inter cætera Artis præſidia, quibus ab ineunte ætate, quum Praxis medicæ plane imperitus Theoriæ tantum vacabam, adverſari ceperam, ea propemodum rejiciens, veluti in perniciem quaſi excogitata, obverſabantur veſicantia; eo quippe tempore ſuadere mihi neutiquam potueram, quo pacto id puris, quod in parte affecta erodentibus arte vitiata procreatur, ſanguinis febrilem impuritatem eluere unquam valeret. Quinimmo fluidis univerſis id potius inficiendis, fœdandiſque idoneum eſſe intuliſſem, niſi variis deinceps in Urbe præſertim Noſocomiis præfectus, poſtquam ægrotos tractare maturius ſuſceperim veſicantia profecto, ſicuti pluribus in morbis nocere, ita pariter & in aliis prodeſſe ſatis ſuperque exploratum habuiſſem. Cur autem modo prodeſſe, modo nocere potuerint, ex dictis in præcedentibus abunde conſtat, neque eſt cur in eo diutius immoremur. Id tantum rurſus innuere præſtat, veſicantia ea parte tenujori, ac volatiliori, qua intus ſeſe immittunt, ſudori, atque urinæ ciendis, egerendiſque mirifice conferre. Cavendum vero ne iis adhibeantur, quibus ſive ob luem veneream, ſive alia quaque de cauſa, affecti ſunt aut renes, aut veſica urinaria, aut organa generationis adjacentia; quæ ſale cantharidum volatili exaſperata inflammantur, atque adeo ægrotantem longe magis lædere ſolent; propter quod veſicantibus, maxima niſi neceſſitate coacti, inflammatione viſcerum proxime im-

minente, uti nequaquam debemus.

CAPUT VII.

De Febre Maligna Peſtilenti.

Definitio febris peſtilentis.

FEbris, quæ maligna peſtilens vocatur, peſtilens ideo dicitur, quia in peſte graſſari utplurimum atque invaleſcere creditur. Eſt *febris quædam pernicioſiſſima, acuta, & peracuta, in qua ſymptomata maximam indicant humorum pravitatem, atque univerſam animalis œconomiæ everſionem ex ſolutione quadam ſanguinis virulenta.*

Diagnoſis.

Quia autem eoſdem plane affectus, qui in corpore humano vivente exoriuntur a prava ſanguinis fermentatione, quum præter naturam ob coagulum veneficum inſpiſſatus concreſcit, eoſdem, inquam, præſtare quoque valet prava ejuſdem ſanguinis fermentatio, quum præter naturam ſolutus prætermodum fluit, ſive effunditur, perquamdifficile exiſtimamus in febribus malignis dignoſcere, num ex *coagulo*, num ex *ſolutione* malignitas extet. Nihilominus id maxime adnotandum, eum, qui febre maligna peſtilente laborat, plerumque aut nequaquam ſitire, aut ſitim in eo non adeo intendi, eoquod fauces, item & linguam mollem, utplurimum, atque humidam habeat ob exuberantem ſalivam, quæ ſanguinis compage ſoluta uberrime in glandulis ſalivalibus ſecernitur. Frequentiores præterea, & adhuc magis pernicioſæ eſſe ſolent in cute congeſtiones, quæ in febribus hujuſmodi fiunt. Hinc profecto carbunculi, exanthemata, necnon item bubones peſſimæ indolis, ſuppurationes pravæ &c., in quibus ſalia acria, atque erodentia tubulos exedendo, membranas irritando, ac nervos vellicando, non modo dolores excitant acerrimos, verum etiam ſolidarum partium gangrænam, atque ſphacelum inducunt.

Cauſa.

Ex definitione febris malignè peſtilentis inferre debemus, eam excitari a fermento quodam venefico, quod ſanguini in vaſis ſanguiferis intus immixtum, uno eodemque tempore, quo pravam ſanguinis inducit fermentationem, maſſam ſanguinis intime inficiat, & prætermodum ſolvat. Ex quo opinari non erit abs re, fermentum, quod febres vere malignas fovet, acidum eſſe virulentum coagulans; atque acre virulentum eſſe potius, ac ſolvens fermentum, quod malignas peſtilentes inducit.

Prognoſis.

Quicquid innuimus, ratione prognoſis, in capite ſuperiori de febre vere maligna, id plane & de maligna peſtilenti item affirmare debemus. In hac tamen anthraces, & bubones lethales pene ſemper. Nihilominus quo citius erumpunt, atque ex locis conſuetis, eo melius. Anthraces non procul a cordis regione, bubones in collo, vel retro aures, funeſta utplurimum. Febres hujuſmodi motibus convulſivis, hæmorrhagia exuberante, animique deliquio, ſudore præſertim frigido aut prævio, aut ſuperveniente, necem moliri ſolent. Et ſi quandoque ſolvantur, phthiſis inſequitur, hydrops, cachexia, aliæque affectiones chronicæ, ex quibus nonniſi admodum raro evadit Æger.

Curatio.

Ut febris peſtilens evincatur, id pro viribus tentare debemus, ut virus ſolvens in maſſa ſanguinis deſtruatur, ſive ſaltem eluatur. Victus igitur ei non ſit abſimilis, quem in capite præcedenti propoſuimus, ſubacidus tamen po-

potius, quam amaricans. Quamobrem ferculis multum commendamus folia acetoſæ immixta, uvam, quæ vulgo dicitur *ſpina*, ſive groſſularia, paſſulas orientales recentes, hiſque ſimilia. Sorbitiones quoque parentur ſubacidæ, cum ſucco præſertim, ac corticibus citri, aut limonis, aut cum ſucco omphacino &c. Frigidæ ſane propinentur, raro tepentes, quinimmo & quandoque gelidæ. Purgantia, æque ac emetica noxam hiſce in caſibus attuliſſe ſemper hactenus obſervavimus. Niſi reſpondeat alvus, clyſteribus cienda. Alexipharmaca leniora, tum diuretica, tum diaphoretica, quæ fermentum peſtilens blande egerant, eligenda. Inter hæc apprime conducunt terracea, boloſa, cruſtacea, abſorbentia &c. Hinc conveniunt terræ ſigillatæ omnes, nuceriana, raſuræ cor. cer., eboris, matrisperlarum, mandibulæ lutii præparatæ, dentes apri in pulverem redacti, margaritæ præparatæ, cancrorum oculi, cor. cer. philoſophicum, lapis cordialis, coralli præparati, gelatina cor. cer., & ſimilia. Ut vires ſolutæ inſtaurentur, & præſertim in deliquiis, commendamus theriacalia, confectiones cordiales, hyacinthinam, alkermes, ſive in bolos cum conſerva roſarum digeſtas, ſive in aquis ejuſdem generis ſolutas. Maſſa ſanguinis, ne fluxus lethalis ſuperveniat, opportune minuenda. Veſicantia, item & ſinapiſmata prorſus arcenda, utpote quæ particulis ſuis acribus, atque volatilibus, quas intus immittunt, ſanguinis compagem magis magiſque ſolvant, tubulos erodant, atque adeo hæmorrhagiam non raro vel moveant, vel augeant, una & reliqua ſymptomata exulcerent.

Hiſtoria VI.

LYſimachus viator annorum quinquaginta circiter, optime conſtitutus, temperamenti ſanguinei, calidi nempe, atque humidi, habitus plethorici, vegetus quamtumvis, & ſanus, pluribus tamen diu itinerando defatigatus incommodis, Menſe Octobri repente febricitat. Febris principio mitem ſeſe perhibet. Inde exaſperatur. At enim vero, neque ſitit, neque capite laborat, neque calor extrinſecus intenditur. Viribus tamen plane deſtitutus, una & animo dejectus, valde timet. Ferox eſt aſpectu. Livore quodam præter naturam ſuffunduntur oculi. Anxius eſt, brevi ſe deceſſurum exiſtimans. Pulſus, lingua, fauces, urina nullam fere ſenſibus eatenus præſeferebant præternaturalem immutationem. Affectionis cauſas interim inquirentes, Lyſimachum ab ineunte ætate ſanguinis copiam quotannis per fluxum hæmorrhoidalem excernere ſub finem Æſtatis ſolitum fuiſſe intelleximus, qui Æſtate proxima præterita omnino reſtiterat. Clyſtere itaque ſimplici injecto, venas hæmorrhoidales hirudinibus appoſitis illico aperiendas judicavimus ad libram circiter ſanguinis. Sanguis erat floridus, tenuis, ſolutus, ac ſeroſus. Hora circiter a ſanguinis miſſione interpoſita, potionem hanc A frigidam ſtatim ſumendam præſcripſimus. Sorbitione hac ſumpta, paululum obdormivit. Expergefactus caput ſibi pergravatum ſenſit, ac prurientibus antea ſuperciliis, ex naribus ſanguis affatim inde ſtillare cepit ad libras uſque circiter duas; qui nonniſi per motus univerſos convulſivos, reſtitit, quibus identidem

Quicquid, febri peſtilenti medendo præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

dem

dem per horam circiter miſere torquebatur. Convulſiones bis, aut ter in die quotidie recurrebant, nulla ſervata periodo, cum febris exacerbatione ad diem uſque ſeptimam decubitus. Erat decubitus dies ſecunda, & morbi tertia, ex qua præfatæ convulſiones inceperant. Convulſiones præterea inſequebantur ſudores quandoque frigidi, item & ſyncopæ, quibus profligatus, ac viribus plane fractus procul dubio, ut opinor, deceſſiſſet, niſi per id conditum B cordiale opportune refectus, quodammodo refocillaretur. Interea temporis ad vires conſervandas, duobus ovorum vitellis recentium in jure gallinaceo modice ſalito, cum hordei cremore alterato, ſolutis, bis in die veſcebatur, item & aquam gelidam ſaccharatam ut ſupra cum corticibus, & ſucco limonum paratam, ut ad libitum interdiu ſorberet poteſtatem fecimus. Diebus ſingulis in Aurora juſculum jejuno inſulſum alteratum ex radicibus ſcorzoneræ, graminis cum foliis ſonchi, acetoſæ, meliſſæ, & cum ſeminibus citri propinabatur. Alvus clyſteribus frequenter abluebatur. Sub finem diei ſeptimæ a decubitu æſtuare intus cœpit Æger, uberrime tandem inſudavit, ac maculis quibuſdam ubique per cutem liveſcentibus effuſis, a motibus convulſivis, una & a ſudoribus frigidis, item & a ſyncope prorſus immunis deinceps fuit. Hinc rebus in dies gradatim ſubinde in melius procedentibus, ante diem decubitus vigeſimamprimam hac methodo plane convaluit; enervatus tamen, & viribus ita languens, exſuccus, atque excarnis, ut ad tabem proxime accederet; quinimmo & pene dicam attingeret, niſi per optimam vivendi normam, ac per uſum diuturnum lactis aſini, a pluribus quibus per ſex fere menſes obnoxius viciſſim impoſterum fuerat, incommodis ſe ſubducere valuiſſet.

A. ℞. *Syr. de cort. citr. unc. ʃ., aq. acetoſ. meliſſ., ſonc. ana. unc. iv., m. f. p. &c.*

B. ℞. *Conf. hyac; alKer, conſ. roſ., marg. præp., corall. rub. præp. ana. drag. j., ſyr. de pom. unc. ij., aq. cinnam., flor. aurant. ana. unc. ʃs. m. f. cond. cochleatim in dies propinandum.*

ANIMADVERSIONES THERAPEUTICÆ AD CHIRURGIAM PRÆSERTIM SPECTANTES.

Quid ſint bubones parotides, anthraces, ſive carbunculi &c.

SIve ex coagulo, ſive ex ſolutione malignitas extiterit in febribus, anthraces, & bubones ob labem intus ingenitam, uti dictum eſt, non raro in iis vel extrinſecus extuberant. Tumores ſunt quidam inflammatorii, qui humoribus prave alteratis, atque in tubulis ſtagnantibus, variis in locis, & præſertim exterioribus, ex regionibus humani corporis ægrotantis, præter naturam attolluntur. Bubo dicitur, quum glandulas inficit inſigniores quaſi humani corporis vulgo *emunctoria*, ac per inflammationem ad ſuppurationem tendit. Anthrax autem, ſive carbo, ſive carbunculus, quum membranis nervoſis, partibuſque tendinoſis acriter inhærens, eas mordicando lacerat, corrumpit, incendit, ac pene inurit. Bubones diſtinguuntur in benignos, malignos, & venereos. Benigni vocantur, ſive ſimplices, qui in pueris præſertim, atque adoleſcentibus, redundante in partibus affectis ſero, extant; qui propterea, & corporis robur, & proſperam valetudinem inferre ſolent. Ma-

Maligni nuncupantur, qui ab illuvie quadam, ſive maligna, ſive peſtilenti, quæ humores prius coinquinaverit, exoriuntur. Venerei tandem dicuntur, qui ob labem fiunt ex impuro concubitu contractam. Bubones paſſim ex inguibus erumpunt; interdum tamen ad fauces, ſecus aures, in collo, partibuſque finitimis; quo in caſu *parotides* proprie appellari debent.

Quid præſtandum ſit in curatione bubonum, qui ex malignitate extent.

Bubones malignos nequaquam diſcutiendos cenſemus, ſed tentandum potius, ſymptomatice quamvis extiterint, ut blande maturati, ad commodam ſuppurationem quantocius perducantur, qua humores peccantes, ibique ſtagnantes egeri poſſint. Parotides vero, quum non ſemel adeo increſcant, ut præſens inde ſuffocationis immineat periculum, tum niſi proximæ, ac ſalutaris ſuppurationis non ambigua nobis ſeſe objecerit ſpes, exigunt, ut aut immature aperiantur, aut fotibus, vel inunctionibus, vel cataplaſmatibus emollientibus, volatilioribuſque, benigne ſemper, quum id tamen fieri poſſit, reſolvantur. Quinimmo & quum neceſſitas urgeat, eas hiſce in caſibus nequaquam ſane cauſticis, at ferro candente inurere non plane damnamus.

Quid præſtandum ſit in curatione anthracis.

Anthraces, ſive carbunculi eam propemodum requirunt curandi methodum, qua, gangrænæ evincendæ, extirpandæque, quotidie utimur; in quo conatus omnis adhibendus videtur, ne pars infecta proximam non infectam corrumpat. Hinc ut ſuppuratio propediem, ſive potius corruptio ſequatur, curandum eſt, atque adeo eſcharæ ſeparatio. In quo plurimum ſane cauti ſimus oportet, ne aut altius quam convenit ſcarificando, aut acrius quam par eſt erodendo, topicorum auxilio morbum longe magis exulceremus. Nos quamſæpiſſime anthraces ita, ut ſequitur, optime curatos vidimus: nimirum debite prius parte in anthrace affecta proxime emoritura ſcarificata, atque cum aqua calcis vivæ poſtmodum intime madefacta, mel hiſpanum ſpecifice paratum, linteamentis eo intime imbutis ſuperimpoſuimus: idque ſæpeſæpius in dies renovavimus, donec ulcus tandem omnino exterſum cicatricem induxerit. Mel hac propemodum ratione parare conſuevimus A. Interdum addidimus etiam therebintinam venetam ovorum vitello ſolutam, theriacam, & reliqua, quæ pro indicatorum ratione nobis congruere viſa ſunt.

A ℞. *Mell. hiſpan. unc. ii., ſper. cet. dragm. ii., camph. ſcrup. j., ſpir. vin. rect., ſive aq. Reg. Hung. unc. ſs., m. pro uſu ut m.*

CAPUT VIII.

De Febre Hectica.

Definitio febris hecticæ.

INter febres chronicas primo ſeſe objicit hectica, febris nimirum, quæ in habitu corporis conſiſtere, in partibus videlicet ſolidis humani corporis viventis ineſſe, autumabant Priſci, quam proinde hecticam dixerunt, ſolutuque difficilem habuerunt. Eam vero paucis deſcribendam cenſeo, *febrem eſſe chronicam, in qua, calor augeatur licet, lenis eſt, acris tamen nonnihil, ac liquans, qui propterea ſolidas partes fundendo, earum maciem extremam, ſive tabem inducit.* Tres habet gradus. Primus eſt, quum in ea calor febrilis adeo lenis eſt, ut vix percipiatur, quo in caſu febricitantem, non modo, atque ad-

Gradus hecticæ.

ſtantes, verum & Medicum ipſum eludere valet. Alter eſt, ubi calor febrilis aliquantulum exacerbatur, & una præſertim, vel altera hora poſt paſtum interpoſita, intenſior fit. Tertius eſt, ubi calor febrilis acris, ut ita dicam, & mordicans, in hectica adeo intenditur, atque extenditur, ut partibus ſolidis adipoſis imprimis liquatis, corpus univerſum extenuet, emacietque. Febris hectica, quæ, quum eo devenerit, nullam plane curationem admittit, proprie dicitur *maraſmoides*, *maraſmus*, ſive *tabes*.

Diagnoſis. Signa, quæ num hectica, & quo in gradu ſit febris, declarant, alia ex dictis eluceſcunt, alia ſunt quæ ſequuntur. Pulſus frequens in primo hecticæ gradu, celer, & minor ſemper in dies. Sopor quaſi pervigil. Permoleſtum quoddam, vix tamen quandoque ſenſile capitis, cæterarumque partium faſtidium. Calor in gradu hecticæ ſecundo, unius circiter horæ ſpatio poſt paſtum interpoſito, plurimum intenditur. Rubore intenſius ſuffunduntur genæ. Torpidi evadunt ægri, mœrentes, triſtes, infeſti. Sitire incipiunt. Tuſſicula nonnumquam infeſtantur ſicca. Urinæ, quæ naturales prius erant, craſſiores fiunt, atque oleoſæ. Sudores, & præſertim nocturni, uberrimi ſane, graveolenteſque in gradu tertio, iique liquantes; quibus iccirco ſolvuntur vires, extenuatur adeps, abſumitur caro, uſquedum maraſmoides tandem, ſive tabes manifeſta inſequatur.

Cauſa. Hecticam febrem ab ulceribus utplurimum interioribus, necnon etiam exterioribus, & inductam, & fotam fuiſſe cognovimus; ſanies enim, quæ a ſanguine prælerlabente in ulceribus abſorbetur, humores labefacit univerſos, eoſque coinquinat, fœdatque; atque adeo fermentationem ſuccendit febrilem, quæ tamen lenis ſaltem principio ſit neceſſe eſt; eoquod particularum vis fermenteſcens, ſanie per ſanguinem effuſa, quodammodo obruatur, eatenus dum tandem ſanguinis balſamo per fermentationem diuturniorem abſumpto, ſive præcipitato, aut alio quovis pacto a reliquis ſecreto, exaltetur, calorem majorem, ſive potius acriorem exerat; qui ſolidas iccirco partes, atque imprimis adipoſas fundendo, ſudores, item & urinas oleoſas, eaſque uberrimas movet, quæ *colliquativa* nuncupantur.

Prognoſis. Febris hectica facile in gradu primo curari poſſe creditur. Difficilius in ſecundo. Neutiquam plane in tertio. Ab anno decimooctavo ad trigeſimum quintum uſque, penes Hippocratem, (a) hecticæ febri obnoxii ſumus; quo tempore quamdifficile, ſi ſuccendatur, evadimus. Non ita, quum vel ante, vel poſt eam ætatem ſupervenerit. In fœminis facilius ſolvitur, quam in maribus. Alvi fluxus ſi inſequatur, febricitantem quamprimum deceſſurum præcinit. Si decidunt capilli, peſſimum omen faciunt: maximam quippe indicant fluidorum corruptelam, ſuccique alibilis acrimoniam, qui reſcindit, eroditque potius quam nutrit pilorum radices; quæ propterea reciſæ, exſuccæ, ac pene dicam, excarnes avelluntur; quo fit, ut proprio pondere defluant capilli. Hectica febris, quæ ab ulceribus fovetur exterioribus, niſi ea tamen curationem plane reſpuerint, longe minus habet periculi, & longe facilius cedit, quam quæ produ-

(a) *Sect.5.Aphor.9.*

ducitur aut ſine cauſa manifeſta, aut ab ulceribus internis.

Curatio. Nullum unquam, hecticis curandis, prout ipſa rerum magiſtra quotidie præcipit experientia: magis antiquum, magis accommodatum, ac præſens videtur præſidium, quam pacatus animus, jucundæ conſuetudines, ruſticationes ſalubres, itinera, equitationes, vectationes, & vel in exteras regiones navigationes frequentes, ac diuturnæ, quibus vel tabidos quandoque ſolis omnino reſtitutos nonmodo accepimus, verum & ipſi vidimus. Ubi id contra nullatenus profuerit, incaſſum pene pleraque ceſſiſſe alia remedia in hectica vera ſemper obſervavimus. Victus eſſe debet optimi ſucci, humectans, non ſemper tamen tenuis, quin & plenior potius, utplurimum, quam tenuiſſimus, concoctu cæteroquin facilis, & medicatus, ut infra dicendum. Vinum noxam plerumque intulit. Loco vini ptiſanam alii, alii mulſam, cereviſiam alii objiciunt. Infuſionem radicis chinæ cum melle hiſpano, ac ſufficienti quantitate optimi cinnamomi in mulſæ formam digeſtam, nos utique commendamus. Loco mellis, ſatius interdum quoque utimur paſſulis majoribus recentibus mundatis, necnon & radice glycyrrhizæ &c. In victu proſunt hordeacea, amygdalata, cancri fluviatiles, in juſculis præſertim ſive gallinaceis, ſive vitulinis elixati. Nocent ſalita nimis, aromatizata, eaque omnia, quæ particulis ſcatere ſolent acribus, ac volatilibus nimis; quæque iccirco humores univerſos acriores in die ſemper efficiunt, magiſque erodentes. Aer deligatur temperatus, ſerenus, perflatus, qui ad humidum, frigidumque potius, quam ad calidum declinet. Id præ cæteris monet Galenus, qui docet præterea æſtivo tempore, ubi calor magis intenditur, hectica febre laborantes, commorari debere in locis ſubterraneis, quæ ſint frigidiſſima, una & maxime ventilata; eoque unico præſidio febricitantem hecticum extrema macie confectum, intra menſem reſtitutum ſe vidiſſe proclamat Riverius. Niſi reſpondeat alvus, clyſteribus leniter concitanda. Plurimum confert, uti ante jam diximus, hilaritas. Mœrorem e converſo, æque ac animi anguſtias, curaſque mordaces hecticam quamſæpiſſime per ſe ſolas induxiſſe habemus. Coitus, maxime nimius, fugiendus, in quo ſanguinis, ut ita dicam, uligo, quæ nimiam fluidorum compeſcit acrimoniam, abſumitur. Purgationes penitus in hectica proſcribendæ, ne lympham eam per dejectionem educamus; quæ humores concretos diluit, ac ſalium vim acrem, fundentemque enervat. Hinc potius humectantia conveniunt, alkaliſata, boloſa, atque abſorbentia. In quem finem optimo cum ſucceſſu adhibentur pulveres ocul. canc., raſur. ebor., cor. cer. &c., gelatina ejuſdem cor. cer., & reliqua ejuſmodi, decoctiones emollientes, antiſcorbuticæ ex radicibus ex. gr. graminis, altheæ, fragarum, ex floribus, foliiſque borraginis, violarum, primulæveris, pimpinellæ, hederæ terreſtris, cochleariæ &c. At præ cæteris ſerum, item & lac, aſininum imprimis, ſolemne, ac præſens hecticæ curandæ ſolet eſſe auxilium; de quibus in hiſtoria, necnon & in animadverſionibus ſubſequentibus fuſius. Ad obſtructiones viſcerum, quæ hecticam paſſim aut fovere, aut comitari, aut ſaltem in-

ſequi ſolent, referandas, perquam idoneas cenſemus aquas chalybeatas large hauſtas, non ſecus ac nucerianam, quæ particulas inſuper ſalſas eluit, infringitque, ac per urinam ſubducit. Sanguinis miſſio, ubi redundet, & ob menſes præſertim aut non debite fluentes, aut diu retentos, ſive ob excretiones conſuetas, aut per hæmorrhoides, aut per nares, aut per alia loca non ita pridem ſuppreſſas, neceſſaria videtur. Veſicantia contra, item & fonticuli plane ablegand a; eoquod pus illud, quod in ulceribus conficitur, per ulcera ea extrinſecus inducta, non excernatur omnino; quinimmo ejus aliqua ſaltem portio, ſive a ſanguine, ſive ab aliis per ulcera circumeuntibus humoribus abſorpta, in gyrum per venas remeat, fluidorum maſſam iterum coinquinat, atque hecticam potius exaſperat. Veſicantia præterea damnamus item ratione potiſſimum cantharidum, quarum acerrima effluvia, uti ſenſibus patet, a carne extrinſecus affecta, intus immittuntur in vaſa, ac fluidorum acrimoniam longe magis acuunt. De fotibus, æque ac balneis, aquæ potiſſimum dulcis, non ita judicandum, quæ opportune adhibita, ſeri vim erodentem diluunt.

Hiſtoria VII.

Quicquid, febri hecticæ medendo præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramns.

GLycerium nobilis, ac nubilis puella, quæ decimum ſeptimum nondum compleverat annum, optime conſtituta, robore valens, atque aſpectu venuſta temperamento prædita calido, humidoque, nempe ſanguineo, amore tribus circiter ab illinc menſibus vehementer capta, zelotypa fit, ac miſere ideo angitur. Menſe Auguſto, tum, quum fluxus lunares, qui prius opportune, commode, affluenterque ad id temporis numquam non confluxerant, recurrebant, ex inopinato exterrita, ac menſibus iccirco omnino compreſſis, febre corripitur ardentiſſima, rigore prævio; quæ ex acuta poſt diem morbi vigeſimamprimam, quartana ſimplex evadit, contumax, diutina, quam tandem pertæſa, ulteriorem curationem ad annum, & ultra neglexerat. Fluxus præfatus pridem ſuppreſſus, uti conſueverat, tandem reverſus quartanam penitus ſolvit. Paulo poſt febricula quædam inſequitur; quam, cum ad menſes fere octo ſine ulla ſenſili remiſſione perduraſſet, hecticam eſſe pronunciavimus. Mitis erat quippe calor. Lenis per articulos univerſos evagabatur dolor. Aderat tuſſicula, quæ duarum circiter horarum ſpatio a paſtu interpoſito nonnihil exacerbabatur, quo tempore impenſe quoque rubebant genæ. Torpida erat, languens, pervigil, ſiticuloſa, mœrens, irrequieta, noctu præſertim, ubi præterea in ſudores uberrimos ſolvebatur. Urinas emittebat craſſas, oleoſaſque. Pulſus parvus erat, frequens, & celer. Saliva ſalſa. Corpus inſuper univerſum tabes ita confecerat, ut febrem ad gradum ſaltem hecticæ ſecundum perveniſſe, inferre quiſque potuerit. In eo plane ſtatu hanc menſe Aprili Anno ſalutis 1713. tractare cœpimus. Quia autem, ut famem, qua interim laborabat quaſi canina, expleret, opipare veſcebatur, & alvus adſtricta erat, ventrem ideo blande prius ſero caprillo ſolventi A concitavimus. Ut vero viſcerum obſtructiones evincerentur, atque ut ab humoribus labes fundens jam ante contracta elueretur, ſerum hac alia

alia ratione B paratum in Aurora quotidie iterum ſumendum confecimus. Ut primum alvus ſero ſolventi ſoluta, fluere cœperit, alteram quantitatem ſeri caprilli ad libras circiter quatuor depurati ex intervallo potandam ei præſcripſimus; ac deinde, modo ulterius ſitiiſſet, ut aquam nucerianam frigidam, utut ei libuiſſet vel poſt paſtum ſuperbibiſſet, poteſtatem fecimus. Serum præfatum B pro diebus ſequentibus conſtitutum in cubili hauriebat. Et poſtquam ad horam fere quieviſſet, inſurgere conſueverat, per amœna ſubinde ambulatura. Ut placide tamen, commode ac lente incederet, ne ſanguis excandeſceret, hortabamur. Lacte interim dumtaxat caprillo cum ovorum vitellis recentium quaſſatis, per B. M. cocto bis in die cum ſ. q. panis optimi triticei, abſtemia prorſus, reficiebatur. Loco vini potare conſuevit decoctionem hanc C. Diebus quindecim vix exactis, ſudores nocturni plane ſiſtuntur. Uberior excernitur urina, quæ tamen optimæ ſit conditionis; atque alvus laxitatem quamdam inde naturalem ſibi comparare cœpit. Quamobrem longe placidius noctu requieſcebat Glycerium. Longe minus febricitabat. Et ut multa paucis complectar, longe melius eam ſe deinceps habere manifeſtiſſime cognovimus. Adeo ut brevi poſt, febre radicitus extincta, ac animo tandem pacato, carnem ſibi induit, modicam ſuſcepit pinguedinem, neque alia impoſterum patiebatur incommoda, præter eam, qua adhuc vexabatur tuſſicula ſicca, atque irritanti, quæ, ut plane extenuaretur, lac aſininum poſt ſeri præfati uſum, ea, quæ inſequitur, ratione D paratum, propoſuimus; neque incaſſum, ſiquidem lac illud ſorbere vix cœperat, ut optime convaluerit; ea tamen prorſus in omnibus ſervata ratione, quam pro uſu ſeri præſcripſimus.

A ℞. *Mell. hiſpan. opt. unc. iv., crem. tart. drag. ij., ſer. caprill. lib. j., m. f. ſerum ſolv. ſumendum in Aurora, cui horæ unius circiter interpoſito intervallo, ſuperbibere alteram per vices incipiat ſeri quantitatem ad libras uſque quatuor, & ultra.*

B ℞. *Flor. borrag., viol., primulæver., folior. pimpinel., heder. terreſtr., choclearīæ ana. pug. iij., ſer. capril. recent. lib. j. m. f. levis infuſ., & mac. S. A., col., f. f expr. & adde Mell. hiſp. opt. unc. j., matriſperl. præp. dragm. j. cap. quot. jejuno in A. pro ſyr. ad dies* 40. *circiter.*

C ℞. *Hord. mund., & elixat. unc. ij., rad. opt. chin. dragm. ij., cinnam. opt. ſcrup. j., aq. nucer lib. iv. m. f. inf. & mac. S. A. ad hor. xii. circ. ciner. calid. Adde paſſular. majorum mundat. rec., & mel. hiſp. q. ſ. ad g. ſ. bull. lenit., deſp. S. A., col. pro potu quotid. ut m.*

D ℞. *Lact. aſin. lib. j., cui adde ſyr. rad. chin. cum mel. hiſp. confect. unc. j. cap. bis in die h. m.*

ANIMADVERSIONES AD TERAPEUTICEN SPECTANTES.

MElle intus ſatius quam ſaccharo in Praxi medica utendum ducimus. Mel quippe, nihil aliud eſſe videtur, quam ſuccus quidam roſcidus, quem ex variis hinc inde delectiſſimis floribus, odoratiſque foliis delibare ſolent apes; quemque ingeſtum, ac leviter immutatum ex ſtomacho poſtmodum in foveolis alvearium cereis eructant; ubi reconditus fermentatur, atque effer- *Quid ſit mel, & quid præſtet in uſu medico.*

veſcit; donec optime tandem digeſtus, atque in mellis formam ſubactus, eam, qua pollet vi, ſibi comparet balſaminam. Particulas quæ tamen blande agunt, longe volatiliores habet, quam ſaccharum *hodiernum commune artificiale*, quod ex cannis contuſis, atque contritis expreſſum, igne concreſcit. Saccharum dico hodiernum commune artificiale; *vetus* enim, quod, penes Majores noſtros, ſolemne fuiſſe accepimus, ſpecies fuit mucoris, ut ita dicam, melliti; qui naturæ ſolius ope in foliis, ſive in tubo talium cannarum extrinſecus ex ſucco quodam earum tenuiſſimo exudante, cum rore matutino immixto, ad Solem inde, veluti manna, inſpiſſatur. Mel tum ob plurimum, quod habet volatile, tum ob balſamum illud roſcidum, tenue, ac blandum, quod ex plantis potiſſimum ſuaviter fragrantibus rore madefactis nanciſcitur, leniter ſolvit, detergit, roborat, una & aperit. Quamobrem Mulierum menſibus, aut deficientibus, aut diu ſuppreſſis ciendis, revocandiſque; necnon etiam obſtructionibus viſcerum reſerandis præſens ſane haberi debet remedium; quo optimo cum ſucceſſu in jure utplurimum ſimplici ad unciam unam, aut duas quotidie in dies plures ſubinde frequentiſſime utimur & ipſi, jampridem edocti a Viro celeberrimo Franciſco Redi Præceptore noſtro olim digniſſimo, qui pro re nata mel præſertim hiſpanum in præfatis affectionibus prædicare conſueverat. Hiſpanum præ cæteris in Italia optimum exiſtimamus, inde Calabrum. In plagis ſiquidem ejuſmodi calidioribus ob majorem plantarum virtutem mel longe melioris notæ deligitur. Si decoquatur, & deſpumetur, tenujores avolant particulæ, atque adeo ejus, ex noſtra ſententia, potius obtunditur vis, qua morbis medetur. Mellis abuſus pluribus ex cauſis noxius cenſeri debet, juvenibus potiſſimum, hypochondriacis, ſcorbuticis, hyſtericis, & maxime febrientibus, dummodo febris ardens ſit; eo quod cum ſuccis inteſtinorum facile fermentando, efferveſcat, immutetur, corrumpatur, atque in vappam, ut ita dicam, degeneret.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Sunt qui hæcticæ curandæ victum plane inſulſum commendare conſueverunt; atque adeo hectica affectos ab eduliis ſalitis omnino arcebant. Sal quamvis, vel ex noſtra ſententia, quum eo hectici abutantur, valde noxium haberi debeat, utpote quod intus per meatus corporis humani effuſum, humores univerſos, & præſertim lymphaticos acriores facere, magiſque erodentes valeat. Tantum tamen Clinicorum ea in re rigorem non probamus. Salis abuſum in hecticis utique damnamus; quemadmodum damnamus item, fercula iis neque ſale vel minimum condiri. Sal enim dapibus modice inſperſum, ventriculi fibras, æque ac inteſtinorum roborat, blande ſtimulat, fermentorum vim acuit, digeſtiones adjuvat, ſecretiones movet, alvum lubricat, atque alios optimos præſtat effectus vel in hecticis ipſis; qui præpoſtera ejuſmodi quandoque victus potius ratione, quam febre ipſa, brevi, aut contabeſcunt, aut cachectici prætermodum intumeſcunt &c. Hyacinthus Fontana, vulgo

Victus ſalitus pro hecticis curandis non plane improbandus.

go *Farfallino*, municeps noſter inter comicos modulate canentes, temporibus noſtris celeberrimus, hectice ſuperioribus annis febricitans, Pariſiis Romam, pene jam confectus, nauſeabundus, imbecillis, inſomnis, ac propemodum expirans, redierat; quem nos protinus quaſi, menſe Januario inter ludos baccanaliorum, convaluiſſe obſervavimus poſtquam eo, quo utebatur victu, prorſus inſipido fidenter improbato, ut fercula de more ſaliret præmonuimus. Si adeo, uti vulgo creditur, nobis noceret ſal, ſaporibus, quos ex dapibus non inconcinne ſalitis elicit, ſenſus noſtros tam eleganter neutiquam ſcalperet; quum ſenſuum organa, ut & in aliis tractatibus ante jam declaravimus, ad id unice nobis inſtruxerit Sapientiſſimus ille Maximus Optimus Opifex, ut per affectiones modo ſuaves, modo inſuaves ab objectis ſenſilibus intime partas, quicquid humani corporis fabricæ conſervandæ, ſibi conveniat, ad punctum, ut ita dicam, temporis quiſque intelligat.

CAPUT IX.

De Febre Intermittente in genere.

Varia intermittentium genera. QUia febris intermittens modo certa, modo incerta recurrit periodo, hinc fit, ut modo dicatur *vera intermittens*, ſive *intermittens regularis*, modo dicatur intermittens *erratica*; ſive intermittens *non regularis*. Vera intermittens eſt, ubi *certa recurrit periodo*. Intermittens erratica vocatur, quum *incerta recurrit periodo*. Veræ intermittentes rurſus dividuntur, *ratione temporis*, *ratione moris*, *ratione complicationis*. Ratione temporis diſtribuuntur in *quotidianas*, *tertianas*, *quartanas*, *quintanas &c.* Ratione moris in *benignas*, *& malignas.* Ratione complicationis in *ſimplices*, *& compoſitas*; quæ iterum diſtinguuntur in *compoſitas homogeneas*, atque in *compoſitas heterogeneas*. Compoſitæ homogeneæ, ſive ejuſdem generis, dicuntur, quæ pluribus componuntur intermittentibus ejuſdem generis. Hujuſmodi ſunt quotidiana ex. gr., ſive duplex, ſive triplex &c., duplex, ſive triplex tertiana, quartana &c. Intermittentes heterogeneæ vocantur, ſive generis diverſi, quum intermittentes ſimplices, quibus componitur intermittens compoſita, ſint diverſi generis, ut ex. gr., quum quotidianæ ſimplici injungatur tertiana, quartana, & ſic de cæteris.

Diagnoſis. Ex hactenus dictis de natura, ac diverſitate intermittentium in genere, educuntur quoque ſigna diagnoſtica; de quibus tamen fuſius, quum de ſingulis intermittentibus verba facienda ſunt, dicturi, non eſt, cur impræſentiarum plura dicamus.

Cauſa. Febres intermittere, eaſque per intervalla recurrere, ideo autumamus, quia humor peccans, fermentum nempe febrile confectum prius, atque in cavis, meatibus, tubulis, ſive in glandulis obſtructis collectum, adeo ibi cumuletur, atque excandeſcat, ut objicibus tandem, ſive repagulis ſuperatis, atque diſtractis, identidem eructet in maſſam ſanguineam, qua fædata, labefactaque, nil mirum ſi ejus vis, aut fervor quodammodo prius obruatur; qui poſtmodum, ſubactis, digeſtis, atque extenuatis, ſive diſcuſſis craſſioribus grumis, neceſſe eſt, ut invaleſcat, ac longe majorem vim acquirat. Hinc fermentatio, calor videlicet in ac-

ceſſionibus, quæ intermittunt, principio utplurimum valde reſtinguitur, incrementum longe majus deinceps ſuſcepturus.

Prognoſis. Duo potiſſimum, ratione prognoſis, de intermittentibus in genere conſideranda ſeſe objiciunt: febris nempe natura, atque urinæ conſtitutio. Reſpectu febris, *quocumque modo intermiſerit, periculo vacat* ex Hippocrate. (*a*) Attamen, ubi acceſſiones malignitatem præſeferunt, plane quantumvis intermittant, neutiquam ſine maximo vitæ periculo recurrunt. Intermittens, quæ diu ſeſe produxerit, aut in hecticam, aut in hydropem facile deſinit. Autumnales contumaciores. Si negligantur, aut ſi perperam tractentur, fieri ſolent continuæ, quandoque acutæ, quandoque chronicæ admodum pervicaces. Reſpectu urinæ, ſi principio tenuis ſit clara, cruda; & craſſior tamen ſi ſubinde evadat, turbeturque, febrem intermittentem brevi ſolutum iri indicat. Quinimmo & ſedimentum quo citius demittit, eo melius.

Curatio. De curatione intermittentium perpauca hæc in genere recenſere juvat. In diæta id præ cæteris curandum, ne vel ante, vel in ipſo paroxyſmo veſcatur æger. Quinimmo principio paroxyſmi, neque potus propinandus cujus tamen in ſtatu, atque in declinatione potiſſimum, pluribus de cauſis, de quibus infra, pleniſſima facienda eſt copia. *Quicquid enim*, verbis utor Dolæi, *paroxyſmus in ſtomacho invenit, id omne corrumpit, atque in ſcorias febriles vertit.* Sorbitiones chalybeatas commendamus, utpote quæ viſcerum obſtructiones intermittentibus conſuetas reſerare valeant. Vigente paroxyſmo, necnon etiam ſub finem, ſudoribus præſertim inſtantibus, ut largæ ſint, ac frequentes, opera danda eſt; membranas quippe, ex æſtuatione febrili arefactas, refrigerant, humectantque, ſalia concreta, & quodammodo fixa, volatilioribus in fermentatione febrili abſumptis particulis, ſolvunt, eaque per ſudorem; quem longe facilius movent, eluunt, emittuntque. Emetica, vomitoria nempe, febribus extinguendis, extirpandiſque, ſi unquam convenerint, id maxime in intermittentibus, & præſertim contumacioribus, ex vitio ventriculi contuliſſe, comperimus. Ubi idonea cenſentur, una, vel altera hora antequam paroxyſmus invadat, & tum maxime, quum ſtomachus nauſeabundus ſponte, ut ita dicam, ſua, ſeſe exonerare enititur, propinanda; vel quum a ſomno matutino experrectus æger, aut oris amaritudinem, aut nauſeam, aut ructus patitur nidoroſos. Morbi principio, ut diximus, maxime conveniunt; neque nocent proceſſu, ſi intermittens, aut producatur, aut reviviſcat, aut ſymptomata ingraveſcant. Leniora tamen eligantur, quæ neque irritent nimis, neque viſcera torqueant. Purgationes, ſi fortiores ſint, intermittentes utplurimum exaſperant; organorum quippe facultates evertunt, fluidorum conſtitutionem turbant, vires minuunt, atque æſtus febriles, ſymptomatum recrudeſcente ſyndrome, movent magis, ac augent. Clyſteres contra vel ante paroxyſmum injecti, & præ cæteris leniter detergentes, ſymptomata valde leniunt, iis præſertim, quibus aut alvus adſtringitur, aut injunguntur in paroxyſmo præcordiorum anguſtiæ, viſce-

rum

(a) *Aph.* 47. *ſect.* 4.

rum ardor, borborygmi, hypochondriorum inflationes &c. Febrifuga, cortices nempe Kinæ Kinæ, coni cupreſſini exſiccati, cortices aurantiorum, hiſque ſimilia nequaquam in paroxyſmo, verum aut ingruente, aut multo ante, aut etiam poſt, vel diebus ipſis intermiſſionis, propinanda ſunt, eaque iteranda, parva tamen doſi per vices plures, iterum, atque iterum vel quum ad plures dies penitus intermiſerit febris, quo morbi radicibus omnino ſublatis, intermittens funditus tandem evellatur. Hæc tamen, niſi alvo prius opportune purgata, humoribus rite præparatis, ac fermento febrili per acceſſiones febriles quodammodo ſubacto, adhiberi tuto nequaquam ſolent, præterquam in intermittentibus malignis; quibus principio confeſtim occurrere debemus, ne ægrotum interficiant, ut deinceps fuſius dicturi. Acceſſiones, niſi prævia ſaltem aliqua horripilatione invadant, febrifugis plerumque reluctantur. Venæ ſectionem intermittentibus compeſcendis utplurimum ſine ſucceſſu hactenus experti ſumus; quinimmo & atrociores quandoque provocaſſe invaſiones, obſervavimus. Non ita tamen ubi febris intermittens excretiones ſanguinis diu retentas inſequuta ſit; tum enim minime negligendam exiſtimamus.

CAPUT X.

De Quotidiana ſimplici benigne intermittente.

Definitio quotidianæ ſimplicis benigne intermittentis.

QUotidiana benigne intermittens ea dicitur febris, *quæ quotidie intermittit, atque adeo quotidie recurrit ſine malignitatis indiciis, frigore tamen, utplurimum, atque horrore præviis; febrientem non procul a cibo ingeſto invadens.*

Diagnoſis.

Quamobrem ab invaſionibus præſertim dignoſcitur quotidianis, quæ penitus intermittere, atque recurrere debent ſine ullo malignitatis indicio, ut quotidianam ſimplicem benigne intermittentem proprie conſtituant.

Cauſa.

Quicquid commenti unquam fuerint Veteres de origine febris hujuſmodi intermittentis, pituitæ in ſtomacho, æque ac in inteſtinis putreſcentis vitium culpantes, nos longe probabilius ducimus, non alia de cauſa quotidianam ſimplicem benigne intermittentem excitari, niſi quod humor quidam ſtagnando in tubulis obſtructis viſceris alicujus, depravetur, ac depravatus tantum ibi quotidie ſuſcipiat incrementum, ac tanto cum impetu obices quotidie impellat, ut ſemel in die eos vincat, atque in vaſa irrumpat ſanguifera; ubi ſanguini immixtus fermentationem febrilem ſuſcitet. Quod autem ut luculentius ſit, ponamus ex. gr. in meſenterio, ductibus quibuſdam lacteis obſtructis, glandulis, ſive potius receptaculis chyloſis ſtagnando inhæſiſſe portionem quamdam chyli; quæ ibi propterea conſiſtens adeo alteretur, ſive potius depravetur, ut in fermentum abeat febrile; quod intra ſpatium horarum 24. ita cumuletur, efferveſcat, rarefiat; ac rarefactus ita ebulliendo intumeſcat, ut ibi incluſus diutius ſtare nequeat. Atque adeo ponamus, impetu facto, viam ſibi per meatus obſtructos quodammodo ſtraviſſe. Fermentum id, tum deferatur neceſſe eſt in cyſternam chyli communem, ac per ductum thoracicum, venamque ſubclaviam ſiniſtram in auriculam cordis dexteram; ubi

ubi ſanguini immixtum, ac intime perfuſum, una cum eodem ſanguine quaquaverſum effunditur. Hinc fermentatio ſuſcitatur febrilis, quæ fere ſemper, tremore, ac frigore præviis, invadere deberet; quibus exinde ſuccedere æſtus febrilis; quæ fieri minime poteſt, quominus habeat incrementum, ſtatum, ac decrementum, ceſſans quotidie penitus, atque recurrens pluribus ex cauſis mox exponendis.

Quare invaſiones febriles ut plurimum prævio rigore, & certa, ſive incerta periodo excitentur &c.

Deberent prius ſenſibiles fieri tremores cum frigore. Fermentum enim febrile, quod recens ſanguini commiſcetur, & una cum ſanguine vaſis ſanguiferis diſtribuitur, crudum adhuc, craſſum, rude, atque, ut ita dicam, indigeſtum, cordis ruditer irritat fibras, æque ac minimos plexus nervoſos, ſanguinis fermentationem obruit, & calorem iccirco compeſcit, imminuitque. Inde horripilatio, tremores quandoque ſpaſmodici, concuſſiones, ac moleſta corporis univerſi perfrigeratio. Perfrigerationem ideo paulo poſt inſequitur æſtus febrilis, quia fermentum febrile ulteriori fermentatione magis magiſque ſubactum, ſenſim ſemper per gradus extenuatur, donec tandem exaltatum incendatur, atque efferveſcat. Quamobrem in intermittentibus univerſis perfrigeratio ſaltem aliqua ſpaſmodica, ac convulſiva, æſtum febrilem præcedere ſolet. Fermento demum febrili, aut penitus abſumpto, aut deſpumato, aut excreto, egeſtoque, calor extinguitur febrilis; qui modo magis, modo minus producitur, prout major, vel minor eſt quantitas humoris peccantis, ſive prout magis, vel minus reſiſtit &c.; neque prius recurrit, quam alia quantitas humoris ſtagnantis, ſtagnando alteretur, atque in fermentum febrile, uti prius, convertatur, in vaſa ſanguifera iterum, atque iterum irrupturum. Quicquid innuimus de quotidiana intermittente, intelligere quoque expedit de tertiana, quartana, ac de univerſis intermittentibus, quarum periodi excitantur, præfiniuntur, diriguntur que a qualitate, & quantitate materiæ pravæ ſtagnantis in viſceribus obſtructis, in quibus magis magiſque in dies immutatur adhuc, atque corrumpitur. In viſceribus dicimus obſtructis, id ſiquidem contingere poteſt vitio, non modo ſolius meſenterii, verum etiam hepatis, lienis, pancreatis &c., necnon etiam a ſuppuratione quadam interiori; quæ tamen febres, erraticas potius procul ab omni lege, quam periodicas, ſtatis temporibus, intermittentes progignere, atque educare ſolet.

Prognoſis.

Febris quotidie intermittens, periculo quamvis plerumque vacet, contumax adeo eſſe ſolet, ut ad plures menſes quandoque perducatur. Neglecta tamen, ſive ſi perperam tractetur, non expers periculi; quinimmo & ad tabem, & ad hydropem, febricitantem quamſæpiſſime deducens, enecare ſolet.

Curatio.

Quotidianis intermittentibus ſolvendis plurimum confert aer calidus, & ſiccus potius, quam frigidus, atque humidus, victus tenuis, humectans, optimi ſucci, concoctuque facilis. A vino, prioribus præſertim diebus, plane abſtineatur. Alvus ſit adaperta, animique affectus, fieri quantum poſſit, pacati. Priuſquam febrifugis utamur, ut alvus, & ſtomachus eluatur, necnon etiam ut humores præparentur, opera danda eſt. In quem finem clyſteres, non modo præſcribendi ſunt

prius,

prius, verum etiam purgantia, item, ſi opus fuerit, emetica, aut vomitoria, leniora tamen, & blandiora. Decoctiones dehinc, infuſiones, atque emulſiones conveniunt emollientes, aliquantulum amaricantes, deobſtruenteſque, de quibus univerſis in hiſtoria ſequenti. Si redundet ſanguis, minuendus. Quibus opportune præmiſſis, quum febris adhuc tamen quotidie recurrat, tum ad præſidia febrifuga, de quibus & in ſuperioribus verba fecimus, & in ſequentibus facturi ſumus, confugiendum.

Hiſtoria VIII.

Quicquid, quotidianæ ſimplici intermittenti medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

PAmphilus decem & octo ab illinc annis natus, corpore ſano, nonnihil pinguis, ac temperamento, quod calidum, & humidum dicitur, ſanguineo videlicet, præditus, Menſe Auguſto, ardente Syrio, non procul a fonte frigidiſſimo, ſub umbra platani, zephyro flante, ludendo delaſſatus, placide obdormit inſudans. Experrectus, ac fame tentatus, fructibus præſertim horariis, avide veſcitur, quibus vinum malvaticum meracius ſuperbibit; quo temulentus domum revertit, atque recumbens, ſopore arctiſſime captus, ad plures horas iterum obdormit. Expergiſcitur tandem, & ut conſopitus plurimum inſudaſſet, faucibus exhauſtis, plurimum ſitit. Hinc intus, uti dictitabat, pene arefactus, gelidam, quam artificioſe ei confecerant, perquam acidam ex ſucco limonum, large ſorbere cepit. Siti expleta, denuo recumbit, una & requieſcit. At ex inopinato vehementiſſimis torminibus, alvo ſuppreſſa, excitatus, niſus habet evomendi irritos; quibus occurrit theriaca, quam vino generoſo ſolutam deglutivit. Solvitur inde alvus, ac niſibus evomendi plane pacatis, longe melius ſe habere teſtatur. Attamen nauſeabundus, ac viribus perfractis, admodum languens, de maxima conqueritur apepſia, una & de ſumma capitis imbecillitate: id fere per triduum, eo uſque dum non procul a prandio, tandem frigefactus, ac rigore quodam repentino correptus, ad horam circiter concutitur. Mox calor febrilis inſequitur, qui proceſſu intenſiſſimus fit; ac poſtmodum decreſcens, intra ſpatium horarum 12., vomitu prævio bilioſo amariſſimo, prorſus extinguitur. A febre immunis fit ad eamdem plane uſque horam diei præcedentis. Ex quo iterum, uti pridem, iiſdem ſymptomatibus renaſcitur, item & reſolvitur paroxyſmus, eamdem propemodum ſervans periodum ad diem uſque morbi octavam. Quo tempore ſeſe nobis tractandum objecit. Febrem eſſe quotidianam ſimplicem benigne intermittentem dignoſcentes, eam hac, quæ inſequitur, methodo illico tractare ſuſcepimus. Ex erroribus, quos in victu potiſſimum præmiſerat, necnon & ex nauſea, vomitu, ſapore pravo, atque hypochondriorum inflatione, quæ in paroxyſmo præter naturam intumeſcebant, ſtomachum, æque ac inteſtina, ſarcina recrementorum quadam effœta, ſive non congrua in hoc morbo affici imprimis, pro certo habuimus. Eluenda iccirco quamprimum fore judicantes, potionem hanc A emollientem blande ſolventem, clyſtere ex ſolo jure ſalito prius injecto, hauriendam confecimus. Quæ ut concitaverit alvum, iterum atque iterum præcepimus, ut ſuperbiberet juſculum modice ſali-

ſalitum ad quantitatem libræ unius, & ultra, per vices tamen, quo ſatius alvi colluvies elueretur. Ut primum itaque præfatæ purgationis ope abluta eſt alvus, longe melius imposterum ſe habere cœpit æger, ratione præſertim, tum nauſeæ, tum vomitus, tum hypochondriorum, quæ prius intumuerant. At enim vero, licet non adeo uti pridem infeſti, recurrebant tamen quotidie paroxyſmi. Hinc humoribus, juſculo alterato decoctionibus idoneis, quod jejuno potabat, prius præparatis, quotidianam hanc intermittentem febrifugis plane eradicandam decrevimus; quæ per infuſionem quater, diebus ſingulis ita ut in B præbuimus. Dies erat morbi decima, ex qua ejuſmodi febrifugo uti cœperat, neque incaſſum; ſiquidem ante diem vigeſimam ſeptimam, ſudoribus uberrime erumpentibus, una & urina abunde excreta, in priſtinum ſe optime reſtitutum ſenſit Pamphilus.

A ℞. *Syr. viol. viol. unc. ij., ol. amygd. dulc. rec., & ſ. ig. ex unc. iv., aq. cinnam. ſ. unc. j., m., & cap. in jure inſulſo tartariſato.*

B ℞. *Cort. kin. kin. unc. j., cinnam. opt. dragm. ij., ſal. tart. dragm. ſs., aq. com. lib. iv., m. f. inf., & mac. in B. M. ad hor. 48. circiter S. A. Adde mell. hiſpan. unc. iv. bull. levit., deſpum. colet. cap. per vices ad quantitatem unc. iv. ſingulis vicibus hac lege, uncias nimirum quatuor h. m., & tantundem hora quotid. ante prandium, & ante cœnam &c.*

CAPUT XI.

De Tertiana ſimplici benigne intermittente.

FEbris tertiana ſimplex benigne intermittens, tertiana ideo vocatur, quia tertia quaque die recurrit; quocirca eam deſcribendam ducimus, *febrem eſſe, quæ plane licet intermiſerit, tertia quaque die recurrit, rigore utplurimum præeunte ſine ullo malignitatis indicio*. Rigore dicimus utplurimum *præeunte*, eoquod in tertianis quandoque, raro quamvis, ut vel ipſi paſſim obſervavimus, ſine ulla, vel leviſſima ſenſibili horripilatione de tertia in tertiam diem recurrat calor febrilis. **Definitio.**

A periodo, qua tertia quaque die recurrit febris, quæ omnino intermiſerit, evidentiſſime dignoſcitur, eam temporis proceſſu tertianam fore. Principio autem tertianam fore ſimplicem intermittentem benignam ſuſpicari datum erit, ſi intra horarum duodecim circiter ſpatium, nullo vel levi apparente malignitatis indicio, plane intermiſerit. Si cum horrore, ac frigore vehementer febrientem corripuerit. Si febris progreſſu impenſe tandem incaluerit. Si vomitus acceſſerit amaricans, aut principio, aut incremento, aut in ſtatu, ſive in decremento paroxyſmi. Hinc non modo vomitus inter ſymptomata tertianarum ſimplicium connumerari ſolet; verum etiam quicquid moleſti infert, tum in ore, tum in ventriculo, tum in partibus finitimis humor peccans, qui ventriculi, una & inteſtinorum plexus nerveos lædere poſſit, antequam evomendo egeratur: anxietas nimirum, præcordiorum anguſtia, nauſea, ſapor amaricans, **Diagnoſis.**

cans, ructus nidoroſi, atque, faucibus exhauſtis, ſitis quandoque ardentiſſima &c.

Cauſa. Quicquid de origine tertianæ ſimplicis benigne intermittentis protulerint Priſci, fermentum febrile in ea, non ſecus ac in reliquis univerſis intermittentibus, ubique locorum confici, latitare, & cumulari poſſe in viſceribus obſtructis corporis humani viventis exiſtimamus; quandoquidem ſi de tertia in tertiam diem in vaſa irrumpat ſanguifera, minime fieri poterit, quominus excitet acceſſiones febriles typo tertianario ex intervallo recurſuras, ut non ita pridem ſatis ſuperque declaravimus.

Prognoſis. Tertiana ſimplex benigne intermittens, nullum quamvis natura ſua periculum habeat, non eſt tamen; quod nonraro, aut ſi negligatur, aut clinice male adminiſtrata ſi vitietur, evadere non poſſit vel intermittens maligna, vel continua acuta, ac perniciosa, ut non ſemel percepimus. Nonnumquam, declinante præcipue autumno, in quartanam ceſſiſſe obſervavimus. In ſenibus neutiquam ſine periculo. Superveniens icteritia, tertianam ſolvit. Tertiana, quæ legitima eſt circuitibus ſeptem terminatur ex Hippocrate (*a*) vel ad ſummum decem. Sin autem ulterius producatur, difficilior curatu fit. Nubecula alba per urinam in matula ſtagnantem ſuſpenſa, brevi ſolvendam tertianam denotat. Quo vehementiora in acceſſionibus apparuerint ſymptomata, dummodo febris penitus intermiſerit, eo citius ſolvendam fore, prænunciant. Ulcera, quæ labiis ſupervenerint, eam contumaciorem fieri penes nonnullos indicant; tametſi non ita ſentiant alii perplures, inter quos Riverius præcipue ita ſcriptum nobis reliquit (*b*). *Scribit Haly, & vulgatiſſima docetur experientia, tertiana laborantibus, ſi ulcera, aut puſtulæ in labiis, & naribus erumpant, finem febris præſagire. Eſt enim quædam veluti criſis, quæ ad illas partes fit.* Quum diu protrahitur, viſcerum obſtructiones, & lienis imprimis contumaciſſimas facit.

Curatio. Præter ea, quæ, ratione diætæ quotidianæ ſimplici curandæ, antea propoſuimus, quæ profecto & tertianæ ſimplici evincendæ plane conveniunt, animadvertendum ſupereſt, tertianam ſimplicem intermittentem, benigna licet ſit, valde tamen pervicacem feciſſe victum ſaccharatum, mellitum, ſalſum, atque aromatizatum, validam, ac diuturnam corporis exercitationem, item & vigilias data opera diu protractas. Hinc ſopori quandoque opiata in tertiana conciliando apprime conducunt; quæ ſola eam nonraro, contumaciſſimam quamvis, omnino extenuaſſe, conjecimus. A vino prorſus abſtinendum. Quietem tum animi, tum corporis præ cæteris commendamus; corpore quippe quieſcente, ac animo pacato, ſuccorum in organis digeſtiones, in vaſis deſpumationes, in glandulis ſecretiones, longe facilius peraguntur. De curatione pharmaceutica, æque ac chirurgica, quum eadem fere pro curandis, tum tertianis ſimplicibus, tum ſimplicibus quotidianis benignis uſurpari debeat, non eſt cur hic plura addamus; eoque minus, quod ſi quid de iis reliquum eſt, in hiſtoria, quæ inſequitur, id fuſe exponere non dedignabimur.

Hiſto-

(a) *Sect.4. aph. 59.*

(b) *Prax.Med.l.17.c.3.de febr.tertian.*

Hiſtoria IX.

Quicquid, tertianæ ſimplici intermittenti medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

Leucippus venator, vir annorum triginta circiter, optime conſtitutus, neque pinguis, neque prætermodum gracilis, temperamento præditus, quod calidum, & ſiccum, ſive biliosum vocant, ſtaturæ proceræ, nullum propemodum, in victu præſertim, ordinem ſervans, menſe Januario ſubdio venando, aquilone viciſſim, atque auſtro promiſcue, nulla lege ſervata, ex adverſo flantibus, æque ac reflantibus, varia paſſus incommoda, ruſticum tuguriolum ingreditur. Algens gelu, ac imbribus madefactus, foco aſſidet. Calefit. Conquieſcit. Valde inde exuriens, leguminibus, cæpis, item & carne ſuilla abunde veſcitur, mero interim plurimum indulgens. Domum poſtridie reverſus acerrimis, ac circumvagis per articulos univerſos doloribus tentatur, quos capitis quædam gravedo non ita pridem præceſſerat. Paulo poſt horror, una & rigor inſequitur ingens, cui horis duabus fere elapſis calor febrilis accedit. Is principio mitis. At adeo deinceps intenditur, atque extenditur, ut in progreſſu intolerabilis evadat, neque reſtinguitur, niſi plurimo prius egeſto ſudore, ac uberrima urina excreta; quod ad horam fere a paroxyſmi principio duodecimam contingere conſueverat. In paroxyſmo a primo ad ultimum nauſeabundus, plurimum ſitit, ac de dolore capitis permoleſto conqueritur. Eadem ferme hora, eodem typo, alternis diebus, iiſdem ſymptomatibus febris ita recurrit, ut ex tertia invaſione eam tertianam fore exquiſitam ſimplicem benigne intermittentem prædicere non dubitaverim, quam propterea non ultra ſeptimum paroxyſmum ſeſe producturam fore ſperans, operam tantummodo dedi, optima victus ratione præſcripta, ut alvus diebus intermiſſionis clyſteribus elueretur. Atque humores juſculis alteratis cum foliis cichorei, borraginis, atque acetoſæ interim præparare ſtudui. At enim vero, quum rem præter opinionem ceſſiſſe ex octavi paroxyſmi magis recrudeſcente invaſione intellexi, ſtatim Diatartaro P. Caſt., quod ad dragmas decem in bolos reformavimus, ante cœnam deglutito, fœcibus ab alvo omnino excluſis, necnon & ſanguine ex vena in brachio ſoluta, biduo poſt, die nimirum intermiſſionis proxime futura, ad libram circiter educto, ad uſum Kinæ Kinæ confugiendum decrevimus, quam Leucippo ea qua inſequitur A ratione propinavimus. Bolos præfatos quatuor vix vicibus deglutiverat, quum tertiana plane ceſſaverit. Ne tamen impoſterum revixiſſet amplius, Leucippum per alias vices, diebus quindecim circiter interpoſitis, prædictis bolis, ut identidem ad menſem, & ultra uteretur hortati, effecimus, ut is morem nobis gerendo, ea, quam præſcripſimus, methodo omnino convaluiſſet.

A ℞. *Cort. Kin. Kin., rhabarb. elect. ana. ſcrup. j., ſal. tart. gra. vij. m. in pollinem redigantur, & in bol. cum ſyr. de cichoreo redacta, cap. quotid. ſtatim ante prand., & ante cœnam.*

C A-

CAPUT XI.

De Quartana ſimplici benigne intermittente.

Definitio quartanæ ſimplicis benigne intermittentis.

NON ſecus ac quotidiana, item & tertiana, a periodo, qua febricitantem corripit, quartanæ ſibi comparat nomen febris ea intermittens, quæ quarta quaque die recurrit. Quocirca quartanam ſimplicem benigne intermittentem deſcribendo, affirmare non erit abs re, *eam eſſe febrem, plane intermittentem, quæ quarta quaque die, ab omni procul malignitatis indicio, recurrit, prævio utplurimum rigore, aliorumque ſymptomatum concomitante caterva.*

Diagnoſis.

Ideoque a periodo, quam recurrendo in acceſſionibus ſervare ſolet, potiſſimum dignoſcitur. Quartanarii præterea famelici plerumque ſunt, quinimmo & perſæpe *picacei*; id, ni fallor, ob vitiatum ſtomachi fermentum, quod ventriculi plexus præter naturam mordicando eum elicit pravum ventriculi ſenſum, quo inducuntur, ut vel congrua, vel etiam quandoque non congrua avide appetant. Inſuper moroſi, item & languentes deprehenduntur, ptyaliſmo frequenter obnoxii. Urinam præter naturam varie alteratam excernunt. Sudores uberrime, graveolentes, glutinoſos, atque acidum utplurimum ſpirantes emittunt, &c.

Cauſa.

Quum paroxyſmus de quarta in quartam diem in hac febre recurrat, inferre non dubitabimus, fermentum febrile; quod quartanam procreat, fovetque; per biduum coerceri, & carcere, ut ita dicam, detentum intus in vaſis, ſive in glandulis obſtructis commorari; in quibus iccirco, diu ſtagnando, magis magiſque corrumpitur, atque impenſius aceſcit, quam in quotidiana ſimplici, & in ſimplici tertiana. Nil mirum igitur, ſi quartanam utplurimum comitentur obſtructiones viſcerum longe contumaciores; eoquod humores in quartanariis longe aciores evadant, magis magiſque concreſcant, fixentur, & ſtagnent.

Prognoſis.

Quartana ſimplex benigne intermittens plerumque ſine periculo exoriri, & perdurare ſolet, iis præſertim, qui nondum ſenio confecti plurimum habent roboris, quo, recurrentibus paroxyſmis, diu reſiſtere queant. De genere eſt chronicorum, atque ad annum, & ultra non ſemel producitur, tum maxime, quum autumno ſuccendatur. Interdum, ubi contumaciſſima ſit, in hydropem deſinit, aut in cachexiam, necnon & in affectiones ſcorbuticas, & quamſæpiſſime in hecticam. Infantibus facilius, quam adultis diſcutitur. Senibus non expers periculi.

Curatio.

Victus, quartanæ curandæ, non abſimilis illi, quem reliquis intermittentibus extenuandis hactenus præſcripſimus, conveniens eſt. Vinum in quartana, quæ plurimum ſeſe protraxerit, non omnino ablegandum; quod autem bene diluere, ac temperare juvat aqua chalybeata per extinctionem ferri candentis ad obſtructiones reſerandas. Purgationes tum emeticas, tum catharticas propter virium imbecillitatem, niſi blande moveant, plane damnamus, & maxime in morbi proceſſu. Qua de re humoribus pravis diſcutiendis, egerendiſque ſatius ducimus *epicratice* potius incedere rhabarbaratis, aliiſque ſolventibus amaricantibus, quæ humores concretos ſolvunt, eorumque acorem emendant.

In

In quem finem inter alterantia commendamus quoque decoctiones amaricantes, cichor. ex. gr., centaurii minoris, & reliqua aperientia; quibus quandoque immiſceri præſens eſt remedium emollientia, uti ſunt flores, folia, atque radices malvarum, violarum, borraginis, altheæ, graminis, hiſque ſimilia. Oleoſa tamen, pinguia, eaque denique omnia, quæ ventriculi, inteſtinorumque fibras prætermodum relaxare valent, noxam intuliſſe quartanariis fere ſemper animadvertimus. Fœcibus in organis digeſtionis congeſtis, uti propoſuimus, ante diſcuſſis, atque humoribus probe alteratis, niſi tamen ceſſet febris, eam, ut conſuetis febrifugis plane deleamus, conari debemus.

Hiſtoria X.

Quicquid, quartanæ intermittenti medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

MEliboeus villicus, qui ætatis ad annum nondum pervenerat ſexageſimum, corpore ſano, temperamento pituitoſo, frigido nempe, humidoque præditus, æſtivo tempore, menſe videlicet Auguſto ſub canicularis æſtus finem, procul ab omni manifeſta occaſione, febre maligna, uti credebatur, ex coagulo, correptus eſt, qua diu vexatus, ac pene confectus, die vigeſima morbi prima exacta, tandem aliquando convaluit; valde tamen exinde imbecillis, macilentus, ac plane enervis. Menſe Octobri, dum ut famèm, quæ tum maxime ſupervenerat acerrima, expleret, opipare veſcebatur, ex inopinato poſt cœnam decumbens, adeo frigeſcit, ut pene algens nullo pacto, niſi horis tribus elapſis, calefieri potuerit. Frigori calor ſtatim accedit febrilis, qui de gradu in gradum ſubinde ſemper invaluit, uſque dum maximus tandem evaſit. Ab hora duodecima decreſcere cœpit, ac uberrimo ſuperveniente urinæ affluxu, quam ſub finem, a principio paroxyſmi, horæ circiter decimæ octavæ excrevit, omnino evanuit. Paroxyſmus eodem ferme principio, eodem incremento, æque ac decremento, quarta quaque die, eadem ferme hora, iiſdemque ſymptomatibus recurrit, intervallo nimirum quartanario. Hanc itaque quartanam fore præſentiens vel æger, eamque parvi faciens ad plures menſes plane neglexit. Quinimmo & varios in victu potiſſimum errores committens, viribus plane deſtitutus, ac macie pene conſumptus, menſe Aprili Anni 1717., ad Noſocomium confugit. Jamdudum erat, ex quo nauſea ſuperveniens, eam edendi maximam ſubſtulerat aviditatem. Alvum interim quotidie commode, atque opportune exinaniebat. Plurimum ſitiebat. Sudoribus nocturnis, diebus præſertim intermiſſionis, infeſtabatur, iiſque graveolentibus, craſſis, atque acorem inſuper ſpirantibus, quo tempore parce mingebat. Urinæ tenues ſemper erant, aquoſæ, atque non coctæ, nullum deponentes ſedimentum. Quibus omnibus mature conſideratis, Melibœum in Noſocomio ægrotantem ita ut in A tractare cœpimus. Victu interea temporis utebatur optimi ſucci, concoctu facili, qui tamen tenuis erat, ob eam maximam, qua tenebatur apepſia. Vini loco, eoquod vinum ipſum ſummopere faſtidiret, aquam mulſam chalybeatam cum corticibus citri, ac cinnamomo infuſis, non inſuaviter alteratam in uſum quotidianum potabat. Quia autem hujuſmodi curandi methodum parum proceſſiſſe poſt dies octo cognovimus, præter decoctiones præfatas alterantes, quas in Aurora ſumebat,

bat, uſum corticis Kinæ Kinæ ea, qua inſequitur ratione B, inſtituimus. Die tertia ab uſu febrifugi iſtius quartana omnino intermiſit. Attamen, quoniam languens adhuc erat æger, & ad vires recreandas, & ad cibi, quæ plane defecerat, revocandam cupiditatem, optimam chocolatam in lacte caprino per extinctionem ferri candentis chalybeato ſolutam, atque ſpumantem, diebus ſingulis bis per triduum, loco prandii, & loco cœnæ, ut ſorberet, præcepimus, experientia quamſæpiſſime edocti, ſorbitionem hanc ſolam morbornm diuturnitate viribus fractis reſtaurandis, ſpiritibus obrutis excitandis, refocillandiſque, plurimum profuiſſe. Enim vero illico aliquantulum reſtitutus, & cibos conſuetos appetere, & longe minus incommode poſt cibum requieſcere cœpit. Quamobrem reliquis omnibus procul amotis medicis præſidiis, ut ſemel ſaltem in die jejunis faucibus antelucanis horis, ut obdormire inde commode potuiſſet, eamdem potionem ex chocolata lacte ſubacta, exagitataque ſorbendo, intra menſem tantum ſibi roboris, omnino convaleſcens, nactus eſt, ut dehinc, ſemper licet abſtemius, numquam ſe melius habuiſſe, chocolatæ vel in rebus medicis uſui plaudens, decantaret.

A ℞. *Folior. pimpinel. cichor., centaur. minor. ana. pug. iij., ſalv. fol. iij. aut iv., ſem. citr. contuſ. dragm. j., cinnam. opt. ſcrup. ſs., aq. chalyb. q. ſ. m. decoqu. S. A. Col., & adde ſyr. de cichor. cum rhab. unc. j., Cap. quot. in A. per dies xv.*

B ℞. *Cort. Kin. Kinæ, Rhabarb. elect. ana. ſcrup. j., ſal. tart. ſcrup. ſs. m. in tenuiſ. pulv. redigant., ac in b. cum theriac., ac conſerv. roſar. ana. dragm. ſs. S. A. reform., cap. ſtatim ante prandium, & ante cœnam quotidie per dies viij.*

ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM, ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid ſint febres malignæ intermittentes, & quomodo curandæ.

NON raro contigiſſe obſervavimus, & obſervamus in dies, invaſiones febrium intermittentium, quamvis plane intermittant, præſeferre tamen, & in vigore præſertim invaſionis, nonnulla malignitatis indicia, delirium nempe, ſoporem quaſi lethargicum, convulſiones, non raro petechias, & reliqua, quæ humores omnes, labe quadam maligna, ſive ex coagulo, ſive ex ſolutione fœdatos commonſtrare ſolent. Tum, quamvis, uti diximus, plane intermittat febris, *maligna* nuncupatur *vere intermittens*; quæ profecto, quoniam febrientibus, vel prioribus invaſionibus, necem molitur, ſummopere periculoſa habenda eſt. Hinc febribus hujuſmodi vere intermittentibus malignis, ne dum Romæ, ut ita dicam, conſulitur, Saguntum expugnetur, febrifugo confeſtim occurrendum eſt. Quemadmodum autem hiſce in caſibus clinice incedendum ſit, id fuſe ea, quæ inſequitur, hiſtoria exponere aggrediar.

Hiſtoria XI.

Quicquid, febri malignæ intermittenti medendo, præſtare conſuevimus:

ARchillis Mulier, tribus ab illinc annis vidua, annorum quadraginta & ultra, modicæ ſtaturæ, temperamenti calidi, atque humidi, corpore ſana, ac fluxibus licet per pudenda conſuetis ad Menſes complures plane exhauſtis, viribus, æque ac valetudine ad id temporis optime con-

hiſtoria declaramus.

conſtans, menſe Novembri ruri febre ex improviſo corripitur, quæ valde perniciofam vel principio ſeſe manifeſtavit. Hæc tamen ex intervallo horarum duodecim circiter omnino extinguitur. A primo ad ultimum paroxyſmi arctiſſimo quodam lethargo veluti conſopita ſpaſmodice identidem convellebatur. Aridæ, atque exſuccæ erant fauces, æque ac lingua. Intumuerant hypochondria. Partes extremæ pene algentes ad tactum, madore quodam frigido irrorabantur. Horror, quo febris invadere conſueverat, brevis erat, & vix ſenſibilis. Pulſus ſanorum ſimilis vel in ipſo vigore paroxyſmi, item &, quas parce tamen emittebat, urinæ. Quibus mature conſideratis & antequam alter rediret paroxyſmus febrem hanc malignam fore intermittentem conjicientes, clyſtere ad alvum eluendam prius immiſſo, ut ſatius tamen expurgaretur, id ſolvens A ex oleo amygdalarum dulcium recenti, & ſine igne extracto, confeſtim ſumendum confecimus. Cui tum, quum alvum concitare ceperit, large ex intervallo ſuperbibit juſculum inſulſum cum ſeminibus citri alteratum. Ter itaque, die intermiſſionis prima, alvo modice ſoluta, juſculum ex foliis cichorei, borraginis, ac ſonchi alteratum poſtridie in Aurora potandum præbuimus, obſervantes interim, num de tertia in tertiam paroxyſmus deinceps reviviſceret; qui profecto, iiſdem ſymptomatibus, eadem propemodum hora Archillidem aggreſſus, eam adeo profligavit, ut animam brevi actura quaſi videretur. Quamobrem ſine mora coxis, cruribuſque inferioribus veſicantia, necnon etiam ſinapiſmata plantis adhibuimus; idque ut a cerebro, item & a præcordiis humor peccans eo, quo valuiſſet, modo, averteretur, qui partibus iis præ cæteris minitabatur. Solvitur paroxyſmus ſudore uberrimo, una & urina copioſe excretis, quæ ſub finem paroxyſmi egeſſit. Paroxyſmo iterum ſoluto, ne tanta atrocitate deinceps recurreret, vires ejus infringere febrifugis enittebamur, quæ ſtatim ita ut in B præſcripſimus. Præterea, quia ſanguine plurimo ſcatere, ex indiciis inferre rationi conſonum videbatur, eoque magis, quia excretionibus menſtrualibus, uti diximus, plane carebat, venas ex pudendis ſolvendas hirudinibus judicavimus; ex quibus die intermiſſionis ſecunda, libra circiter ſanguinis, ut lethargus præcipue, quo in acceſſionibus arctiſſime detineri conſueverat, diſcuteretur, data opera effecimus, ut guttatim deflueret. Rediit paroxyſmus tertius, & longe minor, item & quartus, qui & adhuc longe mitior exarſit. Mox Archillis ea a primo ad ultimum ſervata methodo optime convaluit. Enervis tamen, ac viribus ad menſem plane integrum deſtituta.

A ℞. *Tart. bonon. dragm. ij., ſenæ orient. mund. unc. ſs., aq. comm. q. ſ. m. f. inf. S. A. Col., & adde Mell. hiſpan. opt. unc. ii., olei amyg. dulc. rec. & ſ. igne extrac. unc. iv. cap. ut m.*

B ℞. *Cort. Kin. Kin., rad. contrayer. ana. ſcrup. j. m. in pulv. redig., ac in b. cum conf. hyacint. alb. reform. cap. quot. h. m. quibus ſuperbib. ſemper juſculum alteratum cum radicibus ſcorzoneræ, contrayervæ, cum foliis card. benedict., ſonchi, ac pimpinellæ.*

ANI-

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES, ET PRÆSERTIM RATIONE PHARMACIÆ.

Quicquid adnotare debemus in corticce peruviano præſcribendo.

PErquampauca ſane ex promptuariis Medicis nobis extant præſidia, quæ in cæteris morbis profligandis eam vim exerceant, quam in reſolvendis febribus ſaltem quibuſdam corticem Kinæ Kinæ ſpecifice exercuiſſe jamdudum obſervavimus. In quo autem præfati corticis facultas febrifuga ſita ſit, nondum exploratum habemus; & amaritiem intenſiſſimam, una & auſteritatem quamdam ſapori licet præſeferat, an tamen refrigeret, an calefaciat, an ſolvat, an coagulet, an fundat, an præcipitet, an alios denique in corpore humano vitam habente abditos occulte præſtet effectus, plane hactenus ignoramus. Id tantummodo ex obſervationibus, & noſtris, & aliorum practice accepimus, corticis abuſum viſcerum quandoque obſtructiones contumaciſſimas, profundos abſceſſus, menſium in fœminis ſuppreſſiones, hæmorrhoidum in maribus frequentiſſime peperiſſe. Quocirca id præciſe adnotare expedit, ne corporibus prætermodum impuris, aut fluxibus ejuſmodi depurantibus, vel præſentibus, vel imminentibus, modo fieri poſſit, propinetur. *Modo fieri*, inquam, *poſſit*; intermittentibus quippe malignis, penitus quamvis intermittant, niſi febrifugis quamociſſime occurramus, prioribus invaſionibus æger omnino perfractus utplurimum ſuccumbit.

Formulæ, quibus cortex præſcribi ſolet. Modus, quo cortex is præſcribitur, varius eſt, exhibetur enim in ſubſtantia, & vires ejus eliciuntur quoque infundendo, decoquendo, macerando, necnon etiam condiendo. Antiquiſſimum fuit, corticem Kinæ Kinæ, hac, quæ inſequitur, formula A parare, & propinare. Dehinc in intermittentibus maxime continuis loco vini aquis deſtillatis, ſive ſcorzoneræ, ſive cardui benedict., ſive rutæ caprar., hiſque ſimilibus uti conſueverunt alii. Poſthac tincturam ex cortice præfato elicere præſertim aggreſſi ſunt Galli in vino eodem per digeſtionem in B. M., ea, qua inſequitur lege B. Nos autem in vino niſi in corporibus quibuſdam cachecticis, vel in quartanis diuturnioribus id febrifugum numquam propinare conſuevimus; eoquod longe melius in reliquis febribus reſtinguendis per alia menſtrua potius, quam per vinum, vires ſuas exerere experientia nos certiores fecerit; a qua præterea didicimus, ſi per vices ſubinde in parva doſi exhibeatur, validius, ac tutius egiſſe, quin ſymptomata, vel minimum exaſperet in paroxyſmo. Methodum iccirco, qua corticis Kinæ Kinæ præſcribendæ utimur, ſequens C propemodum eſſe ſolet. Hujuſmodi formula ſimpliciſſima eſt, eaque optimo ſemper cum ſucceſſu uſi ſumus, tum in tertianis ſimplicibus, tum in quotidianis, tum in tertianis duplicibus, ſive intermittentibus, ſive continuis, dummodo ſint benignæ. In quartanis vero, & præſertim tum quum quartanarius viſceribus obſtructis ad cachexiam vergat, febrifugum ex cortice Kinæ Kinæ hac alia ratione D parare conveniens eſt. Ubi intermittens malignitatis notas præſetulerit, tum cortici Kin. kin., radicem contrayervæ hoc pacto E aſſociavimus. In caſu malignitatis, bolis præfatis addere ſolet quiſpiam guttas aliquot olei ſcorpionum Matthioli; quod licet non

improbemus, ambigere tamen adhuc poſſumus, obſervationibus innixi, num per id unice ad labem malignam eluendam, uti opinantur, validius agat cortex. Quia vero non ſemel contingit, ut præfatos bolos deglutire nequeat æger, tum corticis, aliarumque rerum cum cortice præſcribendarum, tincturam aquis deſtillatis ita ut in F propemodum elicere conſuevimus. De cortice præfato, hæc præ cæteris, ut ante jam diximus, adnotare fas eſt, primo incaſſum ut plurimum adhiberi, niſi acceſſiones cum aliquo ſaltem rigore invadant. Secundo, experientia nos docuiſſe, magis prodeſſe corticem multo ante paroxyſmum, quam vel in ipſo paroxyſmo, vel principio paroxyſmi propinare. Tertio, quum non omnino febris uſu corticis extinguatur, toties repetendum fore, quoties intermittens reviviſcat. Quarto, niſi quid malignitatis redoleat paroxyſmus, tutius ſemper poſt ſeptimam acceſſionem, alvo purgata prius, atque humoribus digeſtis, propinari. Quinto, in forma ſolida deglutitum, in pulverem redactum nimirum, atque in ſtomacho cum alimentis immixtum, digeſtumque, longe validius agere. Perpauca hæc propemodum ſunt, quæ de cortice peruviano in Praxi medica nos hactenus obſervavimus, quæque Tyronibus perpendenda candide, ac ingenue propoſuimus; ne tam egregium, ac pene dicam unicum, certum ſedandis, reſolvendis, extenuandiſque febribus ſpecificum ab exteris Regionibus non ita pridem nobis invectum, quod rerum Parens, provida Natura, ideſt Supremus ille Mundi conditor, adverſæ valetudini reparandæ, tanta mortalibus benignitate præbuit, ne inquam, in eorum, præpoſtere adhibitum, convertant potius perniciem.

Quicquid de cortice hoc febrifugo paucis innuimus, & de conis quoque cupreſſinis dictum volumus, quos eadem ferme in febribus curandis vi pollere jamdiu comperimus; de quibus iccirco in Tractatu de Febribus vernaculo idiomate ſuperioribus annis edito prolixius ſermonem inſtituimus.

A ℞. *Cort. Kin. Kin. in pulv. redac. drag. ij., vin. opt. lib. circit. ſs. m. f. inf. per horas xij. circiter pro una vice tantum paroxyſmi principio propinanda.*

B ℞. *Cort. Kin. Kin. unc. ſs., vin. opt. lib. ij., m. f. inf. per B. M. ad horas 48. circiter, ſumenda quater in die quotidie per congrua intervalla ad quantitatem unciarum trium circiter vicibus ſingulis.*

C ℞. *Cort. Kin. Kin. in pulver. redact. ſcrup. j., ſyr. idonei, viol. viol. videlicet, vel de cichor., de capill. vener. q. ſ. m. ref. b. quem cap. quotidie, ſive h. m. cum juſculis alteratis, ſive proxime ante prandium, & ante cœnam ad dies tres, aut quatuor, & ultra.*

D ℞. *Cort. Kin. Kin., rhab. elect. ana. ſcrup. j., ſal. tart. ſcrup. ſs. m., in pulver. redig., & cum ſyr. de cichor. in b. reform. cap. ut ſupra.*

E ℞. *Cort. Kin. Kin., rad. contrayer. ana. ſcrup. j. m. in pulver. redig., & cum confectione ſive hyacinth., ſive alKer., ſive cum theriac., mitridat. &c. prout virulentiæ malignæ qualitas exegerit in b. ref. cap. ut ſupra.*

F ℞. *Cort. Kin. Kin., rad. contrayer. ana. unc. ſs. aq. Card. B. lib. iv. m. f. inf. & macer. S. A. cin. cal., ſive B. M. ſumenda per vices, ter, aut quater die*

quo-

quotidie ad uncias tres, aut quatuor circiter.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES, ET PRÆSERTIM AD PHARMACIAM.

Quid præſtare valeat in Praxi medica uſus radicis contrayervæ.

CONtrayerva, cujus hiſtoriam inter cæteros accepimus a Bahuino, Schrodero, necnon & poſtremo, quantum ſcio, ab Ettmullero, cyperi ſpecies videtur. Ejus nobis radices aliquot abhinc annis ex Provincia Peruvana invectæ ſunt. Acre quoddam impenſe aromaticum ſapiunt; hinc, eoquod calefacere debeant, vim iis alexipharmacam, videlicet contra venenum, paſſim adſcribunt. De hac radice id quamquam affirmare nequeam, quod de cortice Kinæ kinæ ante jam affirmavi, non inficior tamen, blande ſolvere poſſe, alimentorum coctiones adjuvare, excretiones tum diaphoreticas, tum diureticas placide promovere, vermes, ſive lumbricos intus ingenitos, aut pellere, aut enecare &c., uti præcitati Scriptores teſtantur.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES, ET PRÆSERTIM AD PHARMACIAM.

Quicquid judicandum ſit de uſu olei in morbis curandis.

NIL plane temporibus noſtris in Re medica frequentius, nil uſitatius, quam olei amygdalarum dulcium recens, & ſine igne extracti, ac per os, ad labem, in morbis pleriſque, qualemcumque eluendam propinati, neſcio an dicam uſum, an potius abuſum. Oleum præfatum opportune, ac debite præſcriptum, hauſtumque in torminibus præſertim, convulſionibus, atque irritationibus univerſis, in nephritide potiſſimum ex calculo, pectoriſque inflammationibus plurimum procul dubio profuiſſe inficias ire haud poſſumus. Attamen quotidie obſervavimus quoque, atque obſervamus in dies, eos, qui Medicis quibuſdam ad exceſſum, ut ita dicam, oleaceis, ſeſe tractandos fidenter commiſerunt, ſi quando evaſerint, obſervavimus, inquam, viribus eos adeo exinde deſtitutos, atque tanto ciborum faſtidio correptos, ut longo tempore imbecilles, & nauſeabundos, per ejuſmodi tam oleoſam, tam lubricam, tamque incertam medendi methodum, longe magis quam per morbi perniciem confractos extitiſſe. Enim vero nos edocet experientia; oleum, utpote quod vi polleat emolliendi, relaxandi, retundendique, ventriculi, æque ac inteſtinorum facultatem, item & fermentorum robur adeo enervare, ut maxima deinceps ſubſequatur apepſia, imbecillitas, aliaque perplura incommoda; quæ nonniſi vel in corporibus ipſis cæteroquin vegetioribus, diuturnitate temporis evincuntur. Hinc, niſi contraindicatum ſit, plurimum ſane confert oleo per os in ægritudinibus, quibus convenit, propinando immiſceri prius dragmas aliquot, necnon etiam unciam unam aquæ cinnamomi, qua volatilius factum, longe minus organa lædat. Quicquid de oleo amygdalarum dulcium, innuimus, dicendum quoque autumamus de oleo olivarum communi, de oleo ſeminum melonum, & præ cæteris de oleo ſeminum lini; quod quamvis aliquando viſcerum inflammationibus diſcutiendis opportunum eſſe poſſit remedium, uti docet Ettmullerus, aliique,

plurimis tamen tantam quandoque noxam intuliſſe reſcivimus, ut valde ambigamus, an in morbis edomandis eam exerceat, quam ei paſſim adſcribunt, facultatem.

Res eſt admodum incerta, an oleum acidum revera ſit.

Quiſquis autem, inter medica præſidia, oleum ſive ex oleis, ſive ex ſeminibus præfatis expreſſum, elicitumque damnare, atque omnino proſcribere aggreditur, ob eum humoribus noſtris infenſiſſimum acorem, quo ſcatere ſibi ſuadet, ut ad id, quod mox dicturi ſumus, animum quæſo, ac mentem adhibeat, hunc rogamus. Rerum acidarum uſus diutinus nos abunde monet, acidum nequicquam humani corporis viventis œconomiæ adeo eſſe inimicum, ut eo, non modo proſperæ valetudini conſervandæ, verum etiam & adverſæ reparandæ, pluribus ſaltem in caſibus uti commode non debeamus; quando & ad famem, diu conſopitam, excitandam, & ad ventriculi cruditates extenuandas, & ad ſanguinis æſtus nimios temperandos, & ad bilem prætermodum exaltatam coercendam, rebus acidis haud incaſſum quotidie veſcimur. Præterea, oleum acorem habere, eoquod erodat, atque in rubiginem convertat metalla, res plurimum eſt incerta; aqua ſiquidem communis crocum ex ferro, necnon & ex ipſo chalybe, ad Solem præſertim incaleſcente, quamcitiſſime educit; & nihilominus quis aquam communem proinde intrinſece acidam cenſere, ejuſque acorem valde noxium jure criminari poterit? Aqua item & oleum, acida tametſi non ſint, ut fermentationem tamen in mixtis inducant, eorumque ſolvant compagem, ac ferruginem eliciant, abunde eſt, ut in minima ſpiracula ſive in minimos mixti meatus ita ſeſe immittant, ut ab iis materiam excludant dumtaxat craſſiorem primi generis; quemadmodum & in diſſertationibus noſtris de Fermentatione, & in Tractatu de Motu, & in capitibus quoque præcedentibus, ante jam fuſe expoſuimus. Quia vero eumdem propemodum effectum oleum præſtare poſſet, ratione ſubſtantiæ bulbi oculorum exterioris, tum quum evenit, ut guttula aliqua ejuſdem olei, quamtumvis minima, fortuito ſeſe intus in palpebras ingerat, nil mirum ſi æther ille tenuiſſimus, qui per meatus oleo obſtructos celerrime movetur, exagitaturque; nil mirum, inquam, ſi membranas acriter incendat, & lacrymas exprimat, acoris quamvis expers omnino eſſet oleum, quod bulbo inhæſit.

CAPUT XIII.

De Febribus continuis intermittentibus, & de Intermittentibus compoſitis.

Deſc ptio brium interm tentiu compo tarum & con nuarum interm tentiu

UBI contingit, ut febris, nequaquam licet intermittat, per paroxyſmos tamen periodice exacerbetur manifeſtos, qui ex intervallo recurrant, ſive in dies ſingulos, ſive aut tertia, aut quarta quaque die &c. tum vocatur vel continua intermittens, vel continua periodica; & ubi recurrat ſine periodo, nuncupatur febris continua erratice intermittens. Quum quotidie exacerbatur, dicitur quotidiana continua. Quum alternis diebus, vocatur tertiana continua. Quum quarta quaque die, dicitur quartana continua &c. Non raro quoque evenit, ut febris revera intermittat, recurrens autem per paroxyſmos, aut duplicatos, aut etiam triplicatos, &c., vel uno eodemque die, vel alternis &c. Hinc altera conſurgit

git intermittentium ſpecies, quæ dicuntur vere intermittentes compoſitæ, quotidiana nimirum duplex, triplex. Tertiana duplex, triplex, & ſic de cæteris; de quibus tamen id potiſſimum animadvertendum eſt, paroxyſmos in tertiana duplici, duplicique quartana &c. uno eodemque die ſingulos quandoque recurrere, quandoque diebus diverſis. In tertiana ex. gr. duplici intermittente, interdum uno eodemque die ingeminantur paroxyſmi, temporibus autem diverſis. Interdum alternantur ita, ut ſine paroxyſmo nullus habeatur dies. Quo in caſu, ſi paroxyſmi alternis adeo producantur, ut præcedens nequaquam remittat omnino, priuſquam alter, qui inſequitur, recurrat, tum ſpecies exardebit febrium continuarum intermittentium, quæ dicuntur, ſive quotidianæ, ſive tertianæ intermittentes per *ſubintrantiam*, aut per *ſubingreſſum* continuæ. Hæc autem omnia, quum ſatis ſuperque ex iis, quæ ante jam diximus, innoteſcant, non eſt cur ulterius urgeamus, febres ſingulas, ſive continuas intermittentes, ſive intermittentes compoſitas definitionibus peculiaribus ſingillatim, ac fuſe deſcribendo.

Diagnoſis. Signa itidem, quorum ope febres ejuſmodi dignoſci queunt, ex præallata febrium deſcriptione, ac diviſione perquam facile erit elicere. Id tantum in tertiana præſertim duplici adnotandum ſupereſt, ne eam cum quotidiana ſimplici intermittente confundamus, tum præcipue, quum paroxiſmi tertianæ duplicis, diebus alternis ſeſe alternantes, quotidiana invaſione, quotidianam ſimplicem mentiri ſolent: adnotandum, inquam, ſupereſt, num paroxyſmi, qui ſingulo quoque die revertuntur, eadem hora, iiſdemque ſymptomatibus revertantur, num e converſo. In primo caſu pro quotidiana ſimplici continua intermittente habetur. In ſecundo pro tertiana duplici intermittente, perinde ac ſi duabus tertianis ſimplicibus componeretur, quarum acceſſiones per vices alternentur, de tertia in tertiam alternatim ſibi reſpondentes. Altera utplurimum, diebus nimirum alternis, major eſſe ſolet. Altera, diebus nimirum intermediis, ſolet eſſe minor.

Cauſa. Si quis ea, quæ de febribus continuis ſimplicibus, æque ac de ſimplicibus intermittentibus innuimus, accurate perquirat, ex facili enucleabit, quare quandoque fiant continuæ periodicæ, æque ac intermittentes compoſitæ &c.

Prognoſis. Intermittentes compoſitæ, quæ penitus intermiſerint, longe minus habent periculi. Inter acutas, quinimmo & inter peracutas eas connumerare debemus, tum maxime, quum ſibi conjunctam labem malignam habeant. Febres continuæ intermittentes, quamvis continuæ ſint ex ſubingreſſu, non ſemel adeo ſunt funeſtæ, ut febricitantem quamociſſime interimant.

Curatio. In curatione id præ cæteris præſtandum, ut una ſaltem citius, quam fieri poſſit, ex pluribus componentibus, febris evincatur; una quippe delata, longe facilius altera dabit manus, & cedet. Alvo igitur purgata, ac humoribus probe præparatis, febrifuga quamprimum adhibenda ſunt, præſertim ſi paroxyſmus vel leviſſimo cum frigore, aut rigore inceperit.

Hiſtoria XII.

Quicquid, hemitritæo medendo, præſtare con. Aſcanius adoleſcens, qui vigeſimum primum nondum compleverat annum, corpore gracili, temperamento calido, & ſicco, vel bilioſo præditus, optime va-

ſuevimus, hiſtoria declaramus.

valens, & organis bene inſtructus, Menſe Januario ludens, atque in paleſtra ſeſe vehementer exercens plurimum incaluit, inſudavitque. Ita ſudans in contentione refrixit. Inde febricitavit. Febris erat continua; at quotidie cum rigore ita exacerbabatur, ut rigor, item & calor febrilis alternis diebus longe magis intenderetur, quam diebus intermediis. Eadem quoque ratio reliquorum erat ſymptomatum, ſitis potiſſimum, capitiſque doloris, quæ diebus majoris afflictionis vehementius ſane ægrotantem torquere conſueverant: diebus videlicet alternis, in quibus longe major morbi deprehendebatur exacerbatio. Æſtus inſuper febriles diebus præfatis nonnulla præſeferebant malignitatis indicia. Pulſus quippe parvus erat, compreſſus, & valde inæqualis. Urina perexigua, ac tenuis. Fauces aridæ. Nigricabat lingua. Delirabat æger, atque anxius de ſumma virium proſtratione conquerebatur, ob ſoporem quemdam præterea continuum, dies, noctesque pervigilem valde ſollicitus. Alvus tamen recte reſpondebat. Neque fœces a ſtatu naturali recedebant. In vigore acceſſionis uberrime ſudat, quod autem ibi præſertim contingit, ubi minus affligitur. Dies eſt morbi tertia, ex quo Aſcanium ita ægrotantem obſervabamus, cui nihil aliud eatenus adhibuimus, niſi potiones uberrimas, item & clyſteres; qui quamvis ſimpliciſſimi, alvum nihilominus ſatis commode cientes, ſordes uberrimas quotidie educebant. Ut victus interim perquam tenuis eſſet, refrigerans, atque humectans, utque a vino prorſus abſtineret, curavimus. At horis medicis emulſionem hanc A frigidam potandam ei præſcripſimus. At enim vero quum præſidia iſta parum proceſſerint, febrem hanc intermittentem, valde pernicioſam fore tertianam duplicem, ex ſubingreſſu continuam, ſatis ſuperque nobis innotuit. Quocirca Aſcanio propinare ſtatim cœpimus bolos febrifugos hac lege B confectos. Per triduum præfatos vix iis deglutiverat bolos, quum ex ea tertiana duplici per ſubingreſſum continua, ſive plane maligna, ſive ſaltem peſſimi moris, nulla, præter ſudorem conſuetum, apparente criſi manifeſta, prorſus evaſerit.

A ℞. *Sem. melon. unc.* j., *pap. alb. dragm. ij.*, *aq. ſonch.*, *ſcorzoner.*, *card. ben. ana. unc. iij. m.*, *f. emul. S. A. Alteretur levi infuſione corticum citri*, & *adde Juleb.*, *rad. contrayer. S. A. parat. unc. ſs. cap.*, *ut m.*

B ℞. *Cort. Kin. Kin.*, *rad. contrayer.*, *oculor. cancror. ana. ſcrup. i.*, *m.*, *in pulv. redig.*, & *cum confect. hyacint.*, *atque alKerm. æquali portione in bolos reformat. cap. bis quotidie*, *videlicet ſtatim ante prandium*, & *ante cœnam.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ UNIVERSALES.

Variæ febrium ſpecies, quæ nomina ſua a ſymptomatibus ut plurimum ſortitæ ſunt.

EOS equidem ſcimus, qui verba, quam res pluris facere conſueverunt, præter eas, quas jam ante deſcripſimus, alias etiam pene innumeras febrium ſpecies in medium protuliſſe, ratione præſertim eorum, quæ inferre ſolent ſymptomata. Qua de re alias dixerunt *morbillares* eſſe, alias *ſcarlattinas*, *petechiales* alias, alias *colliquativas*, *helodes* alias, alias *aſſodes*, *caſtrenſes* alias, *ſyncopales*, *humorales*, *epialas*, *lypirias*, *horrificas*, *hemitritæas*, *ſiticuloſas*, *famelicas*, *cardi-*

diacas, *torminales*, *præfocantes*, *anhelоſas*, *aſthmaticas*, *tuſſiculoſas*, *arthriticas*, *inſanas*, *emeticas*, *diureticas*, *diaphoreticas*, *catharticas &c.*, quarum tamen omnium, tum quum ex dictis, tum ex infra dicendis perfectiſſimam ſibi cognitionem haurire, ac comparare quiſque poſſit, non videtur cur ad nauſeam prolixiorem ſingularum tradamus hiſtoriam. Id tantum propterea paucis hic adnotare ſufficiat: primum *hemitritæos* dici, ſive *hemitritæum* a nonnullis, febrem quamdam compoſitam continuam malignam, ac putridam, cui accedit præterea tertiana vere intermittens; ſive febrem tertianam continuam, cui aſſociatur quotidiana vere intermittens; ſecundò *lypiriam*, vel *lypirias*, ſive proprie *leipyrias*, dici, quam nonnulli confundunt cum epiala, febrem quamdam continuam valde malignam, cum inflammatione viſcerum eriſipelacea, in qua interiora veluti uruntur, uno eodemque tempore, quo frigent exteriora, & præſertim extrema. Febrem hanc porro utplurimum lethalem, eam quamvis nequaquam neque Sylvius, neque Dolæus ſeſe obſervaſſe affirment, nos porro Romæ, in Noſocomiis præſertim, quibus præſumus, præ cæteris in Gente Hiſpana, non ſemel obſervavimus. De reliquis Lexicographos conſulito.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM SPECTANTES.

Aliæ Febrium ſpecies, quæ diſtinguuntur ob rationem, qua invadunt.

FEbres inſuper, non ſecus ac alii plerique morbi, modo dicuntur *endemicæ*, ſive *endemiæ*, quum peculiares, item & communes in aliqua tantum Regione ſint, ob aeris patritii inclementiam, ſive ob alimentorum pravitatem &c. quæ iccirco nuncupantur quoque *vernaculæ*, ſive *gentilitiæ*, a nonnullis item & *caſtrenſes*, ubi potiſſimum per militum caſtra evagentur. Modo dicuntur *epidemicæ*, ſive *epidemiæ*, quum non alicui tantum Regioni, neque peculiares, neque communes ſint; neque per eamdem ſemper effundantur, quinimmo quum modo per hanc, modo per illam ob aeris malignam infectionem, non innatam, ſed contractam ſuſcitentur. Modo dicuntur *ſporadicæ*, quum videlicet omni tempore, omnique loco exoriri poſſint, & ſeorſim quemquam invadere procul ab omni contagii ſuſpicione. Ab endemiis iccirco differunt, atque ab epidemiis, eoquod ſporadicæ febres multos uno, eodemque tempore, variis tamen in locis, quin tamen ex contagio communicentur, ſparſim corripiant. Morborum iſtorum, qui ſporadici vocantur, luculentiſſimam inter Veteres a Galeno habemus deſcriptionem, penes quem tamen, & quidem in latiori ſenſu, id nominis uſurpatur: *Morbi diverſi non ejuſdem generis, alii aliis contingentes.*

CAPUT XIV.

De Morbis, qui proprie reſpiciunt motum ſanguinis progreſſionis, item & fluiditatis, ac primo de Polypo.

In quo ſenſu polypi vox hic accipiatur.

DE febribus, quæ ſunt affectiones quædam univerſales, quæ ſanguinis motum fermentationis proprie reſpiciunt, hactenus egimus. De Polypo igitur, item & de cordis palpitatione, animique deliquio, de ſyncope, necnon etiam de lipothymia, quæ ſunt affectiones, quæ ad motum unice ſanguinis progreſſionis partim,

tim, partim ad motum, qui in eodem ſanguine fluiditatis dicitur, pertinere videntur, reliquum eſt, ut deinceps agamus. Polypus, vox ſcilicet in Praxi medica admodum ambigua, ad denotandas varias humani corporis paſſim uſurpatur affectiones. Quandoquidem productionem, ſive exceſſum modo quemdam morboſum deſignare ſolet mollem, carnoſum, qui ex naribus producitur ad chirurgos proprie ſpectantem, cujus mentionem facit vel Hippocrates. Modo autem ſignificat corpus quoddam variæ molis, variæqne figuræ album ut plurimum, quandoque licet liveſcens, ac molle, quod in finibus præſertim cordis concreſcit, ac in ramos diviſum, diſtractumque ſeſe per vaſa ſanguifera immittit. De tali polypo loquuti ſunt Recentiores complures, inter quos Marcellus Malpighius. De eo unice impræſentiarum nos quoque acturi, brevi recenſebimus quid ſit, unde oriatur, quid præſtet, & an curationem admittere queat ullam. Polypus dicitur a figura exteriori, qua polypum piſcem, animal videlicet marinum de ſepiarum genere, molle, exſangue, pluribus veluti pedibus non æque productis inſtructum æmulari ſolet. Polypi piſcis hiſtoriam præ cæteris profuſam inter Italos Scriptores exaravit Aldovrandus. Nihil aliud eſt polypus, de quo hic agimus, quam *materia quædam fibroſa, in maſſam concreta, variæ, ut diximus, molis, ac variæ figuræ, coloris plerumque cinerei, ſive liveſcentis, conſiſtentiæ, modo magis, modo minus validæ, quæ utplurimum in ſinibus cordis concreſcit, ut inde producatur, & dirimatur in ramos plures effuſus, quibus immittitur in vaſa ſanguifera.* Hinc liberum, atque expeditum ſanguinis motum per meatus ſanguiferos progreſſionis præcludens, plurimum variat corporis humani viventis œconomiam animalem, ac varia iccirco inducit peſſima ſymptomata, eo uſque dum necem tandem inferat. Polyporum ſubſtantia alba, uti diximus, eſt utplurimum, liveſcens, lurida, nec non etiam ſubflava, quandoque quaſi tendinea, quandoque membranacea, quæ profecto nihil aliud eſſe videtur, quam materia quædam ſanguinis chyloſa, albuginea, ſive pultacea in ſubſtantiam mollem, ſolidamque congeſta.

Definitio polypi.

An polypus adſit cordi intus inhærens, dignoſcitur potiſſimum a qualitate pulſus prava, item & a reſpiratione difficili. Pulſus intermittens, quinimmo & intercurrens in cordi hærente polypo affectis eſſe ſolet, valde inæqualis, qui maximam præterea in qualitatibus univerſis præſefert inæqualitatem. Reſpiratio difficilis eſſe debet, quum pulmones, retardato ſanguinis, per meatus polypo obſtructos, motu progreſſionis, libere nec explicantur, nec contrahuntur. Accedunt præterea ſyncopes frequentes, creberrimæ cordis nonraro palpitationes, virium imbecillitas, atque uno ut omnia verbo complectar, quicquid denique præter naturam exoriri valet, tum, quum libere moveri nequeat ſanguis per meatus ſuos præcipuos, qua in gyrum movetur a corde ad pulmones, a pulmonibus ad cor. Nil mirum itaque, ſi ſymptomata præfata univerſa eo magis infeſta evadunt, quo organa in motu validius exercentur.

Diagnoſis.

Polyporum cauſa ſita eſſe videtur in coagulo quodam ſanguinis, cujus cauſa lympha, ſive pituita quædam, aut ſuccus ipſe chyloſus, qui cæteroquin in alimoniam

Cauſa.

niam ſanguinis digeri, atque extenuari deberet, a reliquo ſecedit ſanguine, concreſcens eo uſque dum in materiam polypoſam inſpiſſetur, quæ tum in ſinibus, tum in meatibus, ductibuſque ſanguiferis per appoſitionem extrinſecam alterius materiæ ejuſdem generis, majus ſemper in dies incrementum ſuſcipit, in ramos ſe ſe profundens, per venas longe facilius, quam per arterias, in quibus motui libero ſanguinis circulari, uti ſupra innuimus, obices nectit &c.

Prognoſis. Polypi hujuſmodi interiores, qui non ſemel vel in renibus, aliiſque corporis humani receſſibus quoque deprehenduntur, inſolubiles plane ab omnibus haberi ſolent, neque injuria, eorum quippe ſubſtantia extracta, infuſa, & diu menſtruis, licet validioribus, macerata, ſolvi revera nequaquam hactenus potuit. Ex quo, quam ridiculum ſapiat, educitur quicquid de arcano quodam temporibus quidem noſtris jactitare quiſpiam conſuevit, proclamans oleo lini jejunis faucibus immiſſo, polypos cordis ſe feliciſſime fudiſſe, eoſque in urinam ſolutos, egeſtoſque vidiſſe.

Curatio. Quum itaque polypus in corde ſolvi nequeat, ut minus ſaltem, quantum fieri poſſit, lædat, & minus augeatur, curandum eſt. Victus propterea tenuis, humectans, qui facile digeratur, eligendus eſt. Plurimum officiunt alimenta craſſiora, acida, glutinoſa, pultacea, quæ facile concreſcunt; itidem ea omnia, quæ vim habent calefaciendi, quæque fermentationem ſanguinis provocant; ideoque a vino prorſus abſtinendum. Alvus lubrica ſervetur, clyſteribus tamen potius, quam potionibus purgantibus. Oleum amygdalarum dulcium, & ſeminum melonum, recens vero, & ſine igne extractum, cochleatim in uſum lambentis, ex intervallo deglutitum apprime confert, item & ſperma ceti, ſyrupus violatus violaceus, de pomis, de althea Fernelii &c. quæ in os immiſſa, tracheam licet minime ſubeant, emolliunt tamen membranas, æque ac muſculos finitimos, atque adeo reſpirationem quodammodo, ut ipſa quotidie docet experientia, necnon & lymphæ concretæ per glandulas excretionem adjuvant. Motus nimius, membrorum nimia, ac concitata exercitatio, vehemens organorum niſus, lucubrationes diutinæ, animi ſolicitudines, plane fugienda. Quum autem neceſſitas, ſymptomatibus ingraveſcentibus, urgeat, ſanguis imminuendus eſt; in quo tamen caute ſemper incedendum; quorum quippe cordi polypus inhæret, ad cachochymiam pituitoſam, ſive phlegmaticam, quinimmo & ad cachexiam proni declinare ſolent, quam crebra plerumque promovet venæ ſectio.

Hiſtoria XIII.

Quicquid, polypo medendo præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

MŒcenas vir nobilis, facultatibus, æque ac moribus perquam inſignis, qui ætatis ſeptuageſimum ſecundum nondum expleverat annum, proceræ ſtaturæ, pinguis, cæteroquin optime conſtitutus, temperamento ſanguineo præditus, calido videlicet, humidoque, lacertoſus, ac vegetus, nullum propemodum in victu ordinem ſervans, niſi quod opipare quotidie veſcebatur. Præter artes, quæ nobilem virum decent, quibus egregie exercendis ab ineunte ætate vacaverat, venatoriis exercitationibus vel ſenex addictus, cœli inclementiam, tum æſtivam, tum hyemalem, tum no-

noctùrnam, tum diurnam æque ſemper pati ſolitus, eam tamen flocci faciens, doloribus licet ob calculos nephriticis, podagræ, aliiſque pluribus incommodis multo ab illinc tempore, ex fiſtula præſertim in ano, identidem obnoxius, menſe Aprili Anno Domini 1719. difficultate ſpirandi ex improviſo laborare cœpit, quæ difficultas longe magis ei moleſta erat, quum per acclivia iter facere contenderet; quo tempore, ubi conatus enixe magis intenderet, viribus plane collapſis, invaſionibus vertiginoſis, cum animi deliquio, infeſtabatur. Non febricitabat, pulſus quamvis varie intermitteret. Cæterum de more appetebat, prætermodum non ſitiebat, atque in reliquis bene utplurimum ſe habebat. Ad annos duos circiter in hoc rerum ſtatu verſabatur, quum menſe demum Junio anni 1722. tuſſi vehementiſſima per noctem concuſſus, ac præcordiorum anguſtia preſſus, & longe magis, quam conſueverat, exagitatus, materiam tandem purulentam per os tuſſiendo excreare cœpit; quæ omnia pulmones vomica affectos eſſe ſatis ſuperque commonſtrabant. Quicquid hiſce in caſibus clinice præſtari ſolet, opportune adhibitum fuit. Attamen incaſſum, quum, ſymptomatibus ſemper in dies adhuc magis invaleſcentibus, nobilis Mœcenas, licet neque rigor, neque calor ullus ſenſibilis veram febrem indicans unquam ſeſe manifeſtaſſet, mentis ſemper compos, animo præſenti, in omnibus conſtans, quin vel brevi admodum tempore animam agendo cum morte colluctatus, expirans, conſopitus potius, quam extinctus, placidiſſime deceſſit. Secto cadavere, ſubſtantiam pneumonicam pluribus in locis ſuppuratam, ac in auricula cordis dextera binos polypos magnæ molis invenimus, qui bulbis ſuis per minimas radices fibris auriculæ interioribus inhærebant, ac truncis pluribus perquam longiſſimis in ramos effuſis per venam cavam ſeſe immittebant; quam ita occupaverant, ut ſanguini refluo plurimum reſiſtentes, ea omnia quæ præceſſerant, effecerant incommoda. Effecerant inſuper, ut humores in pulmonibus ſtagnando temporis proceſſu corrupti, atque in tuberculos congeſti, vomicas induxiſſent. Pluribus ab illinc menſibus præfatorum ſymptomatum indolem, naturam, ac pervicaciam ſedulo inquirentes, a polypo cordis exoriri procul dubio ſuſpicabamur. Qua de re affectionem plane inſanabilem futuram fore prædicentes, eam ſaltem moderari optima victus ratione curabamus. At enim vero diuturna incommoda jam pertæſus Mœcenas, iis demum, qui empirice imponunt, auſcultare decrevit, ſe propediem a morbo evaſurum ſpe fraudolenter illectus. Ex quo factum fuiſſe opinor, ut abuſu potius, quam uſu medicamentorum longe citius, quam morbi natura exegiſſet, efferretur.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quam polypo affecti quum i[n] motu ſe[ſe] ſe vali[dius] dius e[x]xercent lipothymiæ ob[noxii] noxii ſunt.

POlypo affecti, utplurimum quamvis febricitent, nihilominus calor febrilis raro admodum in iis percipitur. Polypi cordis utplurimum bulboſi ſunt, bulbiſque ſuis, ſinibus inſunt cordis, pluribus minimis radicibus, lacertis implicati. At in ramos veluti plurimos effuſi, ſanguiferorum ſubeunt meatus, ad extremos uſque quandoque capillares. Quamobrem, quum per niſus membrorum ſanguis in gyrum longe validius impel-

pellitur, fit plerumque, ut ſanguinis motu circulari fere omnino intercepto, ſuccedat lipothymia, item & ſyncope.

Falſum eſt, polypos in corde poſt mortem ſemper concretos fuiſſe, ut affirmat Kerkringius.

Longe majores, ac frequentiores in auriculis deprehenduntur polypi, quam in ventriculis, atque ab auriculis in venas potius, quam a ventriculis in arterias immittuntur. Hinc ſanguis propulſus a ventriculis in arterias, quum libere ab arteriis remeare nequeat in venas, atque a venis in ventriculos, quodammodo retrocedit in arterias, impetum ex adverſo facit in valvulas, & pulſus intermittentes, intercurrentes, ac maxime inæquales producit, palpitationem quandoque cordis, virium imbecillitatem &c. Idque ſuccedere ſemper debet, uti monuimus, præcipue in valida membrorum contentione. Hæc omnia ſi quis accurate perpendat, eoquod in viventibus paſſim obverſentur, redarguere nonnullos poterit, inter quos Kerkringium, perperam ſibi ſuadentes, polypos cordis poſt mortem dumtaxat produci ob ſanguinem, ſive potius ob lympham quamdam in meatibus ſanguiferis poſt obitum ſtagnantem, atque concretam. Ideo in venis facilius, quam in arteriis polypos concretos obſervamus, quia ſanguis venoſus craſſior longe, quam arterioſus, facilius in venis ſtagnat; eoque facilius, qua niſus, ſive conatus, quo venæ ſanguinem exprimunt verſus auriculas, niſi nullus ſit, ſaltem longe minor eſſe debet, quam niſus, & conatus, quo per arterias in venas propellitur.

CAPUT XV.

De Palpitatione Cordis.

Definitio.

Cordis palpitatio dicitur *motus quidam cordis convulſivus, valde quandoque ſenſibilis, ac permoleſtus, quo cor præter naturam in ſyſtole contractum, atque in diaſtole viciſſim explicatum, motum ſanguinis conſuetum per meatus ſanguiferos progreſſionis turbat; atque adeo vel proxime, vel remote facultates organorum univerſas quodammodo lædit.*

Diagnoſis.

Cordis palpitatio vel ſenſibus dignoſcitur; in ea quippe & ipſæ arteriæ palpitantes, ſubſaltationes ſuas & oculis quamſæpiſſime objiciunt, in collo præſertim, temporibuſque. In carpo longe crebrius conſueto micare ſolent motu quodam validiori, eoque inæquali, quo nullum ordinem ſervantes, variis, ac inæqualibus cordis ſubſaltationibus æque reſpondent.

Cauſa.

Palpitatio cordis, quum in affectione quadam ſpaſmodica conſiſtat, qua fibræ cordis motrices irritantur, eam, *& idiopathice*, ſive *per eſſentiam*, *& ſympathice*, ſive *per conſenſum* fieri poſſe arbitramur. Idiopathice fit, quum humor peccans proxime cordis afficit ſubſtantiam, quæ pluribus ſane de cauſis proxime affici poteſt; ſiquidem, aut ſerum, quod in pericardio colligitur, aut ſucci, quibus cor intime irrigatur nutritionis gratia, aut ſanguis, qui in ſinibus fervet, acris quandoque factus, fibras præfatas mordicando ſpaſmodice convellit &c. Fit ſympathice ex conſenſu cæterarum partium, quæ nervos ſuſcipiunt a truncis, ſive a plexibus cum corde communibus; quibus etſi reliquis in partibus, irritatis cor

quo-

quoque ex conſortio irritetur neceſſe eſt. Non negamus autem cordis palpitationem interdum quoque ſuſcitari vel ob maximam ſanguinis effervescentis vim cor extendentem, vel vitio itidem aut cerebri organico, aut ſpirituum animalium, ſuccique nervei, qui a cerebro per nervos in cordis fibras immittuntur.

Prognoſis. Ratione partis affectæ, cordis palpitatio plurimum ſemper habet periculi; enim vero ſyncopen, catarrhum ſuffocantem, cæterarumque partium convulſiones nonnumquam facit. Quinimmo quoties præter naturam palpitat cor, toties repentinæ mortis imminet periculum. Quæ ſympathice excitatur, longe mitior eſſe ſolet, quam quæ idiopathice. In fœminis, quam in maribus facilius evincitur. Si a polypo, vel ab aneuryſmate producatur omnem prorſus reſpuit curationem.

Curatio. Ut medicis præſidiis cordi palpitanti opportune occurramus, diſtinguendum eſt, num per eſſentiam, num per conſenſum palpitet, utraque quamvis palpitatio eadem fere requirat remedia; nam ea, quæ diluunt, atque emolliunt, quæque nimiam fluidorum acrimoniam, ſive temperant, ſive obtundunt, ſive alio quovis modo compeſcunt, ea, inquam, omnia motibus convulſivis ſiſtendis mirifice conducunt; nihilominus, quum fiat ex conſenſu aliarum partium, iis, quæ primario afficiuntur, proxime mederi oportet. In genere tamen, ſordibus ex alvo blande diſcuſſis, potiones refrigerantes, boloſas, alkaliſatas, balnea aquæ dulcis, item & decoctiones emollientes commendamus. Si ſanguis redundet, aut ſi nimis effervescat, ſi palpitatio excretiones aut menſtruales, aut hæmorrhoidales, aut ex naribus inſequatur, vena ſtatim ſolvenda eſt. Si ulcere in cruribus præſertim vetuſto, aut exiccato, aut conglutinato, aut ſi, cicatricem poſtquam duxerit, ſupervenerit, fonticulum aperire in loco idoneo præſens non ſemel fuit remedium. Si per conſenſum fiat, in pueris præſertim a lumbricis plexus nervoſos, aut ventriculi aut inteſtinorum mordicantibus, ea propinanda veniunt, quæ lumbricis enecandis inſerviunt; quæque, quum de iis fuſe impoſterum pro verminationis curatione acturi plura ſcribere debeamus, plane hic omittere placet.

Hiſtoria XIV.

Quicquid, cordis palpitationi medendæ præſtare conſuevimus hiſtoria declaramus.

PHyllis optimæ indolis Puella, annum ætatis agens vigeſimum circiter quartum, optime conſtituta, temperamento ſanguineo prædita, & quaſi plethorica, tribus ab illinc circiter annis, cœlibatus amantiſſima, æquo lubentique animo Superis in ædibus ſacris ſe dicaverat. Vitam hilarem, pacatamque in cœnobio ſancte, pie, ac caſte ducens, menſe Majo, quum relaxandi animi cauſa ſubdio in hortis domeſticis incedens ſpatiaretur, tonitruum fragore repens exterrita, pene ac ſi de cœlo tacta fuiſſet, viribus omnino collapſis, ſqualens illico corruit. Accurrunt omnes, accerſitur & Medicus, qui Phyllidem, ad horam quaſi ſemianimem, inclamans, vix obtinuit, ut graves oculos conata attolleret. Pulſum interim explorans, arteriam valde contractam, eamque varie micantem, & crebro intermittentem percepit. Hinc vena ſtatim in brachio ſecta, ut ad libram uſque boni ponderis proflueret ſanguis, ſivit. Craſſus, ſeri propemodum expers, in grumos concretos, quinimmo & ſuper-

perficietenus admodum fungoſus erat. Quapropter oleo amygd. dulc. rec.& ſ.ign.extract.cum ſperm.cet., ac ſanguine hircino, cum aqua cinnamomi, ac camphora ad eam, quæ inſequitur doſin, propinato, ſaphena ex pede ſiniſtro paulo poſt ſoluta eſt, ut altera ſanguinis quantitas ad libram circiter ex partibus quoque infernis educeretur. Ut primum ex pede ſanguis proſilire, item & pulſus ſenſim ſeſe explicare cœpit, & vires adeo reſtaurari, ut Phyllidi ſtare deinceps, atque incedere libere datum eſſet. Verumtamen menſibus inde plane ſuppreſſis, cor ei præter naturam, non ſine maxima animi anguſtia, ad annum, & ultra palpitavit. Ex qua palpitatione nonniſi uſu diutino aquæ dulcis, quam corpore prius, ut inſequitur, purgato, alteratoque ad dies plures perbibiſſet, atque in balneis ſibi adhibuiſſet, immunis unquam omnino evadere potuit.

Doſes, formulæ, & methodus, quibus a primo ad ultimum infirmitatis præfatam virginem in Cœnobio Deo ſacram tractare conſuevimus, ea fuerunt, quæ inſequuntur. Sanguine, uti diximus, ex brachio, vigente paroxyſmo, prius emiſſo, ſolvens hujuſmodi A illico ſumendum, humoribus in vaſis concretis ſolvendis, extenuandiſque, experientia teſte, valde idoneum præſcripſimus. Poſtmodum quotidie ad dies quindecim bolis hiſce B cum oleo amygd. dulc. recent., & jure alterato ex floribus rhœados uſa eſt. Impoſterum autem, eoquod ſemper in dies præter cordis palpitationem, quæ nihilominus, uti cœperat, proſequerentur, res in melius proceſſiſſent, ab omni artis præſidio ad menſem & ultra abſtinuimus, eo uſque dum menſes conſuetos neutiquam profluxiſſe obſervantes, ſaphena iterum, atque iterum ſecta, reſectaque, eos interioribus, atque exterioribus, rhabarbaratis præcipue, item & chalybeatis adhibitis, necnon etiam cucurbitulis partibus infernis appoſitis, frictionibus, item & pediluviis præſcriptis, eatenus tamen incaſſum, revocare curavimus. Quapropter menſe Majo ſequentis anni eam denuo ita ut in C tractare cœpimus. Victu interim utebatur tenui, optimi ſucci, concoctuque facili. Vini loco aquam per extinctionem ferri candentis chalybeatam hauriendam præſcripſimus. Id per dies quadraginta; quibus exactis, ad dies quindecim aquam quotidie nucerianam jejunis faucibus hauſit ad lib. vj. circiter, cui præmittere diebus ſingulis conſuevit aliquot cochlearia prædicti mellis hiſpani, quamque decumbens in cubiculo per urinam feliciſſime ſemper excrevit. Inde per alios dies quindecim & chocolata in Aurora, & balneis aquæ fluviatilis hora circiter ante prandium, uſa eſt; quibus plane confectis, palpitatio intermittere cœpit, donec tandem aliquando fluxibus per pudenda ad annum fere ſuppreſſis redeuntibus, omnino ceſſavit.

A ℞. *Sperm. cet., ſang. hircin. ana. dragm. i., camph. gra. v., aq. cinnam. unc. j., ol. amygd. dulc. rec., & ſ. ig. extract. unc. iv., ſyr. flor. rhœad. unc. i. m., & cap. in jure ſtatim.* Id poſtridie tantum alvum blande concitavit.

B ℞. *Sperm. cet., ſang. hirc. ana. dragm. i., camph. gra. iij., ſyr. viol. viol. q. ſ. m., f. b., & cap. in Aurora jejuno, ut monitum, ſuperbibendo juſculum prædictum alteratum.*

C ℞. *Rhabarb. elect. ſcrup. j., croc. Mart., ror. maial., ſive aqua pluviatil. ad Solem æſtivum, uti do-*

cet

cet Ettmullerus , parati ſcrup. ſs. , ſal. tart. gra. vij. , mell. hiſpan. q. ſ. m. , ref. b. , & cap. quotid. in Aur. , cui ſuperb. ſer. caprill. hac lege alteratum.

℞. *Flor. borrag. , folior. pimpinell. , capill. vener. ana. pug. iii. , ſer. caprill. lib. j. m. , f. lev. infuſ. , & macer. S. A. colet. , & adde cryſtall. montis præp. dragm. j. , mell. hiſpan. opt. unc. ij. cap. , ut m. , quo blande alvus ex intervallo ſolvebatur.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit in Veterum ſententia morbus idiopathicus, & ſympathicus.

AFfectiones, quibus, ratione corporis humani vitam habentis, ſumus obnoxii, aliæ exoriri dicuntur per *eſſentiam*, aliæ per *conſenſum*. Per eſſentiam exoriuntur, quum humor peccans, ſive cauſa morbi efficiens proxime agit in parte affecta, ut ex. gr. in *pleuritide*, in qua ſanguis, aliique, qui ſtagnant humores, & præter naturam effervеſcunt, *pleuram* proxime afficiunt, in qua revera ſtagnant, & præter naturam fermentantur. Tum proprie affectiones hujuſmodi dicuntur *Idiopathicæ*. Per conſenſum fiunt, ubi aliqua pars corporis humani viventis ex conſortio, ut ita dicam, afficitur ab altera parte proxime affecta; ut quum caput dolet vitio materiæ cujuſdam pravæ, crudæ, ſive non coctæ in ventriculi cavo congeſtæ, quæ, & ventriculum pergravat, & plexus ejuſdem laceſſit; qua iccirco ex ventriculo ſublata, egeſta, vel extenuata, aut alia quavis ratione reſoluta, illico ceſſat cephalalgia, ideſt dolor capitis ex conſenſu productus. Tum ea cephalalgia nuncupatur *ſympathica*. In quo tamen id præſertim adnotandum, partem ipſam ſympathice affectam, principio quamvis ex conſenſu vere afficiatur, affici nihilominus adeo poſſe, ut vel ipſa tandem intime lædatur, ac pravam inde eam contractam retineat impreſſionem, quam diu conſervare poterit, humor licet peccans ab altera parte ſublatus fuerit, quæ idiopathice prius afficiebatur. Quo in caſu affectio ex ſympathica, idiopathica fit, diciturque *deuteropathica*, non ſecus ac ante appellari proprie potuiſſet *protopathica*, ideſt deuteropathicam præcedens. Morbus ſympathicus ex Galenicis inducitur: vel ob *viciniam*, ut quum manus ex brachio patitur affecto: vel ob *generis ſocietatem*, ut quum nervus ex alio, qui læditur, nervo: vel ob *muneris communionem*, ut quum veſica urinaria ex renibus laborantibus: vel ob *ſitum*, ut quum ex capite affecto cætera langueant membra, quæ ſub capite ſita ſunt: vel ob *connexionem*, ut quum cerebrum læditur ex nervorum læſione; cor ex læſione ſanguiferorum &c. At enim vero futilis ferme, ac commentitia pene videtur præfata Veterum diſtinctio; quum partes univerſæ corporis humani viventis, quæ ſympathice afficiuntur, non alia affici poſſunt ratione, niſi quod nervos ab iiſdem truncis, ſive plexibus communibus ſuſcipiant; ideoque non alia de cauſa compati poſſe autumabimus, niſi per *connexionem*, ubi morbus vere ſympathicus ſit, & pars affecta ex conſenſu *poſitive* compatiatur. Dicimus *poſitive*, eoquod affirment Veteres, morbos ſympathicos exoriri, aut *poſitive*, aut *privative*. Poſitive, ut quum vapores a ſtomacho, ex eorum ſententia, ſuperiora conſcendunt cerebrum turbantes. Privative, ut quum ex præpedito ſpirituum animalium affluxu in pede ob validam ex. gr. nervorum compreſſionem in partibus ſu-

ſupernis, deletur in eodem pede, aut ſenſus, aut motus, aut uterque.

CAPUT XVI.

De Animi deliquio, Eclyſi, Lipothymia, Syncope & aſphixia.

Definitio animi deliquii. ANimi deliquium nihil aliud eſt, præterquam *ſubitus, & præceps virium lapſus, ſpirituum animalium influxu intercepto, vitio potiſſimum, uti creditur, cordis, quo, ſive proxime, ſive remote in animi deliquio afficitur.* Ratione majoris, aut minoris intenſionis dividitur in *eclyſin, lipothymiam, ſyncopen, & aſphyxiam.*

Eclyſis. Eclyſis, ſive virium languor dicitur, quum animi deliquium eſt in gradu, ut ita dicam, primo, in quo *virium lapſus pertenuis eſt.* Lipothymia. Lipothymia vocatur; quum ad ſecundum intenditur gradum, in quo *virium lapſus major eſt, neque vires ita facile, ut in primo, reſtaurantur.* Syncope. Appellatur ſyncope, quum ad tertium perducitur gradum, *in quo virium lapſus major adhuc, quam in ſecundo evadit;* quinimmo in hoc tertio gradu non procul quandoque diſtat ab interitu, diciturque ſyncope, ideſt *naturæ ſolutio.* A nonnullis etiam aſphyxia, ubi tamen pulſus diu intermittens nequaquam percipiatur.

Signa. Signa, quæ futurum, aſſuetis præſertim; animi deliquium fore indicare ſolent, anxietas ſunt repentina, animi, nulla data extrinſecus occaſione, perturbatio, gravedo, vertigo, colorum variæ præ oculis obverſantes ſpecies, reſpiratio ex improviſo præcluſa, ſive ſaltem difficilis, color faciei, item & pulſus, qui confeſtim immutetur, & reliqua, quæ paulo poſt inſequitur animi deliquium. Præſens autem eſſe dignoſcitur, ubi vultus ſqualens pallore ſuffunditur, atque extremis frigefactis, ubi ſudor frigidus appareat; quæ quandoque, eo deveniunt, ut, qui animo delinquit, viribus plane ſolutis, per gradus ſenſim deficiat, ac veluti ſemianimis paulatim corruat, pulſu, colore, ſenſibuſque internis, æque quam externis plane deſtitutus.

Pluribus de cauſis corpus humanum vivens, utpote quod vitam organicam, una & animalem vivat, animi deliquio languere poteſt. Ea tamen potiſſima videtur, quum, aliqua ſive intus, ſive foris data occaſione, mutuus præcluditur in corde contractionis, atque expanſionis motus, quo alternatim ſibi reſpondent ſyſtolæ, & diaſtolæ ventriculorum, & auricularum. Quamobrem, turbato exinde ſanguinis per meatus ſanguiferos motu progreſſionis, ac propterea per nervos ſpirituum animalium affluxu intercepto, quo fibras muſculorum motrices contrahunt, nil mirum, ſi viribus collapſis concidat animus, & corporis humani machina, quum diutius ſtare nequeat, ſenſim reſoluta, ſeſe deſtituat, corruatque. Cauſa.

Quum animi deliquium, ut in definitione monuimus, niſi proxime, remote ſaltem cor lædat, neutiquam ſine periculo habendum. Quo fortius, eo pejus. Melancholicis, atque hyſtericis, frequentius quamvis, non raro tamen lethale. *Qui frequenter, ac fortiter abſque cauſa manifeſta deficiunt animo, de repente moriuntur* ex Hippocrate (*a*). Id in Phthiſi præſertim, ac Tabe plane confectis, contigiſſe obſervavimus, item & tremoribus, & convulſionibus ſupervenientibus. Contra Prognoſis.

(a) *Sect. 2. aphor. 41.*

tra equidem, qui vel propter odores, vel ex phlebotomia, ſive ſtomacho male affecto reſolvuntur, citra periculum eclyſin non modo, verum etiam lipothymiam, & ſyncopen perferre ſolent.

Curatio. Animi deliquium raro admodum affectio videtur, quæ primario afficiat; quinimmo reliquas affectiones humani corporis viventis, veluti ſymptoma utplurimum inſequitur. Quocirca, qui idoneis præſidiis animi deliquio occurrere velit, plurimum ſane expedit, ut in affectiones primarias, unde originem ducit, mentis aciem prius intendat. Nihilominus ea omnia in paroxyſmo adhibere convenit, quæ roborandi, refocillandi ſpiritus animales, æque ac vitales revocandi, excitandique vim habent, volatiliora videlicet, ac balſamina; quæ, vel naribus admota, vel faucibus inſtillata, vel extrinſecus, regioni potiſſimum cordis, aut inunctionibus, aut fotibus appoſita, plurimum contuliſſe ſemper nos docuit experientia. Hujuſmodi ſunt vinum generoſum, acetum roſaceum, ſpiritus vini, aqua Reginæ Hungariæ, aqua cinnamomi, meliſſæ, elixir proprietatis Helmontii, quinta eſſentia roriſmarini, theriaca ſive aceto, ſive vino ſoluta &c., & ubi neceſſitas urgeat, fortioribus quoque uti juvabit, ſpiritibus nimirum cornu cervi, ſalis ammoniaci, fuliginis &c. Apprime in eumdem finem conducunt defricationes quoque, vellicationes, inclamationes. Partes præcipue extremas defricare, ac vellicare, necnon etiam aqua frigida partes externas inſpergere præſentaneum remedium eſt, quo ſpiritus a cerebro per nervos ad univerſas partes revocentur. In plethoricis venæ ſectio neutiquam omittenda, iis quippe animi deliquium, quum aut impenſe, aut crebro recurrat, repentinum ex tubulis fractis interitum moliri ſolet.

CAPUT XVII.

De Aneuryſmate.

Defin. Aneuryſmatis. ANeuryſmatis, & *varicis* nomine binæ in Medicina exprimuntur affectiones, quæ, quum arteriarum, venarumque parietes lædant, inter morbos organicos connumerari merentur; atque adeo tum maxime, quum ſenſibus in partibus extimis corporis humani vitam habentis obverſentur, ad Chirurgos potius, quam ad Medicos ſpectare videntur. Nihiloſecius, intus quoniam perſæpe deliteſcunt, & varias humoribus pravas inferunt alterationes, de iis quoque in hoc libro paucis ſaltem agendum ducimus; quoniam, quum arterias, & venas, uti diximus, afficiant, & cor ipſum quodammodo proxime afficere debent; quum cor, uti in præcedentibus expoſuimus, per arterias, & venas ad reliquas partes humani corporis univerſas dirimatur, atque effundatur. Aneuryſma, idem utique denotat, ac *arteriæ dilatatio*, quæ propterea, ſive intus, ſive foris læſa, in tumorem attollitur, qui motum habet pulſatilem ſyſtoles, & diaſtoles. Longe meliorem, quam Galenus de aneuryſmate deſcriptionem tradidit Barbete, nihil aliud eſſe affirmans, quam *tumorem præter naturam continuo pulſantem, digitis facile quandoque cedentem, atque iterum illico ſeſe extendentem, ab arteriarum interioris tunicæ ruptura, atque exterioris dilatatione*. Enim vero in aneuryſmate pars primario affecta ſunt arteriarum parietes, pluribus, uti diximus, tunicis compacti; quarum interior nervoſa,

voſa, ſi qua de cauſa recidatur, efficit, ut exteriores, ut ita dicam, reſolutæ ſanguini impetum intus facienti cedant, explicentur, atque in tumorem prolatentur. De hujuſmodi dumtaxat aneuryſmate, quod a cauſa producitur interna, ab humoribus nimirum pravis, hoc capite tractare aggredimur, reliqua aneuryſmata, quæ a contuſione fiunt extrinſeca, a punctura &c. in chirurgia, ſi datum erit, expoſituri.

Diagnoſis. Aneuryſmata, quoniam arterias in partibus afficiunt interioribus quandoque, quandoque exterioribus, diſtingui poſſunt, ratione ſenſuum noſtrorum, in *apparentia*, & in *occulta*. Apparentia ſunt, quæ ſenſibus, aut in ipſis tegumentis, aut a tegumentis non procul, obverſantur: Ut occulta haberi poſſunt ea, quæ, quoniam in receſſibus, ſive in cavis, aliiſque partibus abditis conduntur corporis humani, nonniſi conjectura attingimus. Apparentium indicia duo ſunt potiſſima. Tumor mollis, laxus, ac plerumque cedens, qui propterea, ſi comprimas, non ita reluctatur, ut compreſſus mox inde non reſiliat. Pulſatio, quæ in aneuryſmate in ſyſtolen, ac diaſtolen, non ſecus ac in carpo alternatur. Dicimus, *tumor utplurimum cedens*; ſiquidem non raro factum fuiſſe vidimus, proceſſu temporis, aneuryſmate nimirum confirmato, inveteratoque, ob cartilaginem quamdam interiorem præter naturam craſſam, qua veluti validiori folliculo intus ſub arteriæ parietibus circumdatur, & quaſi obducitur aneuryſma: factum fuiſſe, inquam, vidimus, ut *in aneuryſmate* tumor prætermodum ita conſurrexerit, atque obduruerit, ut non modo digitis palpantibus valde reſtiterit, verum etiam, ut vix ullum pulſationis indicium ſenſibus præbuerit. Quum autem aneuryſma excitetur inciſione exteriori, ſive ubi parietes vel intus læſi, vel eroſi in arteria omnino dehiſcant, ita ut ſanguis effundatur, tum cutis utplurimum livore quodam ſuffunditur exteriori. Occultum, quoniam ſymptomata producit valde ambigua, non ita ex facili dignoſcitur.

Cauſa. Aneuryſma, de quo hic agimus, quod, ex definitione præallata, fit, reciſa, ſive potius lacera, atque exeſa arteriarum tunica interiori, non raro provenit ob acrimoniam ſive ſeri, ſive lymphæ ſtagnantis, quæ eam tandem exedit, eroditque.

Prognoſis. Aneuryſma, nonniſi operatione chirurgica curari poteſt, quæ pluribus de cauſis ſemper erit ſuſpecta, ac periculi plena. Quo extenditur minus aneuryſma, & quo exterius magis ſitum eſt, eo facilius curatur. Contra maximam ſi habeat molem; ſi profunde deliteſcat, curationem non modo admittere queit nullam, verum etiam & mortem propediem, eamque non ſemel repentinam inducit. Nonraro, tunicis plane diſciſſis, ſponte, ut ita dicam, ſua, aperitur. Inde hæmorrhagia plerumque lethalis. De aneuryſmate exteriori, cum quo diu ſuperſtites vivere quandoque poſſumus, id tamen adnotandum venit, emortuis partibus finitimis, denegato fluidorum motu, gangrænam facere. In curatione aneuryſmatis, quod, ut innuimus, propemodum inſanabile habetur, id tantum præſtare poſſumus, ne citius quam deberet, vel immature exaſperetur, & quamociſſime necem inferat. Victus propterea tenuis ſit, humectans, diluens, concoctu facilis, qui ſanguinis copiam neque augere, neque in-

flammare valeat. Ideoque a vino prorſus abſtinendum. Ubi ſanguinis quantitas redundet, imminuenda. Motus, membrorumque exercitatio, ſive contentio lenis ſit; validior ſiquidem per ſe ipſam aneuryſma interdum procreavit. Pars affecta inſtitis blande comprimatur. *Blande* dicimus; quandoquidem compreſſio valida gangrænam nonnumquam fecit. Aneuryſma, quod artus lædit in partibus præſertim extremis, tum maxime, quum perquamincommodum ſit, requirit, ut pars affecta recidatur, quo partis ignobilioris jactura, reliquæ longe nobiliores conſerventur.

CAPUT XVIII.

De Varice.

Definitio Varicis. *Varix* optime deſcribitur, *tumorem eſſe præter naturam mollem, inæqualem, nodoſum, non pulſantem, indolentem utplurimum, qui conſurgit ex diſtenſione venarum nimia, ob ſanguinem concretum, glutinoſum, & craſſum ibi collectum.*

Diagnoſis. Varices plerumque intumeſcunt ex cute ad regionem ventris imi anteriorem, ſub umbilico, in ſcroto, circa teſtes, atque in cruribus, necnon etiam in ano, quæ quum extrinſecus obverſentur, facile dignoſcuntur. Tumores quippe ſunt nodoſi, molles, uti diximus, fere ſemper indolentes, liveſcenteſque. Liveſcunt plerumque varices ob ſanguinem concretum, atque, ut ita dicam, *vappeſcentem*, qui ſtagnando, & præſertim prope valvulas, venarum parietes extendit, eoſque longe tenujores, & quaſi pellucidos facit.

Cauſa. Ex eadem varicum deſcriptione, item & cauſam elicere poſſumus, unde varices conſurgant: ſanguis enim in venis, & non procul a valvulis præcipue concreſcens, eas ideo in tumores explicat, atque in nodos extollit, quia motui alterius reflui ſanguinis libero reſiſtit; qui propterea ibi quodammodo ſubſiſtens varices procreare valet; in cruribus ſane potius, quoniam crura & magis diſtant a corde, quod ſanguinem impellit; & per cruralia ligamenta, quibus caligas, ne laxe ſubſideant, circumligamus, arctius conſtringere ſolemus.

Prognoſis. Varices periculo prorſus quamvis utplurimum vacent, non eſt tamen, quod pluribus ferme de cauſis mortem aliquando accerſire nequeant. Interdum enim aperiuntur, & inde ob hæmorrhagiam funeſtam vita deletur. Interdum parietes venoſi ob varices adeo explicantur, ut partes finitimas, adjacenteſque comprimendo, vel potius valide compreſſis, ſive glandulis, ſive tubulis minimis, quibus parietes ipſi extenſi contexuntur, efficiunt, ut inflammatio ſuccendatur; quam in abſceſſus non raro ceſſiſſe, in ulcus ſordidum, in gangrænam &c. edocuit experientia. *Inſanientibus ſi varices, vel hæmorrhoides ſupervenerint, inſaniæ ſolutio*, ex Hippocrate (*a*). Varices, quæ geſtationis tempore fiunt, ſponte, poſt partum, ut ita dicam, ſua, lochiorum repurgamentis egeſtis, evaneſcere conſueverunt.

Curatio. Varicibus diſcutiendis, extenuandiſque, ea omnia conveniunt, quæ ſanguinem in vaſis concretum blande reſolvunt; quod ſi neceſſitas urgeat, tum exterioribus, tum interioribus tentare expedit. Ratione exteriorum, ut quicquid venas varicoſas extra varices comprimere valet, quamociſſime amoveatur, opera danda

(a) *Sect. 6. aphoriſ.* 21.

da eſt. Fovenda inſuper eſt pars affecta fotibus aquæ tepentis, & præſertim chalybeatæ, quæ humores concretos diſcutit, & membranas relaxatas roborat, iiſque tonum reſtituit. Ex interioribus apprime conferunt diluentia, alkaliſata. Vini abuſum, craſſi præcipui, acidique, ac fœculenti plurimam ſemper varicibus noxam intuliſſe cognovimus. Varices ferro ſecare, res eſt periculi plena.

Hiſtoria XV.

Quicquid aneuryſmati medendo præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

SErgius Sacerdos annorum trigintaquinque circiter, temperamento calido, & ſicco, millioſo nimirum, præditus, habitu gracili, variis ex intervallo ægritudinibus obnoxius, poſtquam iter vere quotannis pie peregrinando ſuſceptum confeciſſet, varia peregre paſſus incommoda, pleuritide tentatur. Pleuritis, die ſeptima exacta, uberrimo profuſo ſudore, plane diſcutitur. Non multum poſt dolorem quemdam pulſantem in latere thoracis ſiniſtro anteriori, infra mammas, a ſcrobiculo cordis non procul perſentire cœpit. Dolor in dies paulatim ſubinde major fit ſemper, atque in regione doloris, diebus aliquot exactis, pars tandem intumuit. Tumor mollis eſt, atque undoſus. Compreſſus deprimitur. At digitis amotis comprimentibus, ſeſe attollens, denuo ſtatim conſurgit. Pulſat eodem ferme typo, quo in carpo, ad latera gulæ, atque in temporibus pulſant arteriæ. Tum maxime, quum per acclivia properat inceſſum, præcluditur reſpiratio; quinimmo & ubi magis adhuc properet, delinquit animo. In hoc rerum ſtatu anxius ad operam confugit medicam Sergius, qui præterea de virium conqueritur imbecillitate extrema, ac de ſumma identidem præcordiorum anguſtia. Menſis quintus erat, ex quo pleuritide ſoluta, ob tumorem deinceps hujuſmodi in thorace pulſantem, ita, uti innuimus, ægrotare cœperat, quem procul dubio aneuryſmaticum eſſe conjecimus. Et quia magnæ molis erat tumor, profundus, atque in arteria thoracis non procul a corde, inveteratus, cum ſymptomatibus vehementioribus, de ejus ſanatione omnino deſperantes, nihil aliud ſane præſtitimus, præterquam operam dare, ut, optima in omnibus vivendi ratione ſervata, ad ſanguinis miſſionem ex intervallo confugeret, ut ſanguine opportune imminuto, arteriarum parietes longe minus impellerentur. Nihiloſecius menſe Februario 1698. Peruſiæ, ubi hyems eo anno maxime nivoſus fuit, rupto intus tumore, repente ſuffocatus, expiravit.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Trifariam morbi diſtribuuntur, in humorales, organicos, & mixtos.

CAuſa efficiens, quæ affectiones corporis humani viventis procreat, aut proxime lædit humores, qui per organa ejuſdem corporis effunduntur, aut proxime lædit partes ſolidas, quibus organa conflantur, aut, quod utplurimum contingere ſolet, proxime lædit humores, ſimul & organa. In primo caſu affectio, quæ producitur, vulgo dicitur *humoralis*, ſive *univerſalis*. In ſecundo dicitur *orgnaica*, *topica*, ſive *particularis*. In tertio dicitur *mixta*, ſiquidem utriuſque particeps eſt. Ne-

Neque deſunt, qui inter Veteres bifariam iterum diſtinxerint affectiones humorales, in eas nempe, quæ *humores contentos* afficiunt, uti ſanguinem; & quæ humores afficiunt *impetum facientes*, uti ſpiritus. Id profecto ad mentem Hippocratis, penes quem partes univerſæ corporis organici vitam habentis diſtribuuntur in *continentes*, *contentas*, atque *impetum facientes*. Continentes appellare conſuevit partes omnes ſolidas viventes, quæ actionibus exercendis inſerviunt. Contentas vocat humores univerſos, præter ſpiritus, qui fluorem licet, & motum potius maximum, ut ita dicam, inteſtinum habeant, nihilominus ab humoribus eos ſecrevit, atque ob eam maximam, qua pollent vim, partes impetum facientes nuncupavit.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER

LIBER SECUNDUS

De iis, quæ tum ſecundum, tum præter naturam, ratione præſertim cerebri, ac ſpirituum animalium, digeſtionis, reſpirationis, recrementorumque ſecretionis in thorace, & imo ventre præcipue peraguntur.

SECTIO PRIMA

De Cerebro, nervis, ſpiritibus, deque iis, quæ ratione partium iſtarum in corpore humano vitam habente, tum ſecundum, tum præter naturam exoriri poſſunt.

CAPUT I.

De Cerebro, ac primo de Meningibus.

Quid ſit cerebrum.

CErebrum eſt *organum, & viſcus humani corporis præcipuum, diſſimilare, album, molle, ſpongioſum, quod cranio conditur, & vertebris, ubi & motus univerſos tum mechanicos, tum voluntarios, tum liberos, tum neceſſarios, tum continuos, tum contingentes, & ſenſus omnes tum exteriores, tum interiores, vel in organis excitat, vel ab organis excipit univerſis ſpirituum animalium, & nervorum ope.*

Diſtribuitur in cerebrum, cerebellum, & medullam ſpinalem

Diſtinguitur penes Anatomicos, uti pridem quoque monuimus, in *cerebrum*, *cerebellum*, *medullamque ſpinalem*. Duplici contegitur meninge. Altera interior. Exterior altera. Exterior craſſa dicitur meninx, ſive *dura mater*. Interior tenuis, ſive *pia mater*. Matris nomen, penes Priſcos, nactæ ſunt membranæ cerebri exteriores, quoniam ſibi ſuadebant ii, reliquas omnes humani corporis membranas a meningibus, tamquam a primis ſuis, ut ita dicam, parentibus exoriri.

Quid ſint meninges. Vid Tab. V. Fig. I.

Deſcribitur craſſa meninx.

Meninx craſſa laxe obvolvit cerebrum, ejuſque fiſſuram mediam ingreditur proceſſu quodam falcis adinſtar meſſoriæ. Cerebrum iccirco æque findit ab alto ad imum in duas ſectiones laterales. Falcis pars poſterior, ac ſuperior lata eſt, quæ propterea *dorſus* dicitur, ſive *coſta*. Anterior acuta ac gracilis *acie*. Acies criſtæ adnectitur galli, ubi in fibrulas dirimitur, quibus ſubit foramina oſſis cribriformis ad naſi principium. Præterea tranſverſum aſſurgens dura mater ex baſi cranii duplicata cerebrum a cerebello diſtinguit, & quodammodo ſejungit. Duræ meningis facies exterior, quæ aſpera eſt, & ſalebroſa, variis in locis ſuperne adhæret cranio, & præcipue prope ſuturas, ubi emittit fibrulas ad pericranium. Hinc inter menin-

ges, & pericranium conſenſus maximus, adeo ut, pericranio læſo, facile lædantur quoque meninges. Id quotidie in vulneribus, atque ictibus capitis experimur, in quibus inflammatio pericranii effunditur ad meninges non ſine maximo vitæ diſcrimine. Cranio ſubjecto adeo firmiter adnectitur inferne, ut avelli vix queat, niſi plane diſcerpatur. Facies duræ meningis interior levis eſt, ac mollior, ob uliginem quamdam; quæ, uti opinor, ex glandulis minimis per ejus ſubſtantiam ubique diſperſis inſudat. Libera, & ſoluta deprehenditur, præterquam in proceſſibus, baſique cerebri, in quibus piæ meningi arctiſſime accreſcit.

Quid ſit ſubſtantia duræ meningis. Subſtantia duræ meningis duplici conſtat tunicarum ſtrato, quæ ita ſibi mutuo adhæreſcunt, ut, niſi leviter excoquatur facies exterior duræ meningis, vix diſtinguatur. Tunicæ præfatæ fibris intexuntur carneis, quæ ad angulos obliquos mutuo ſeſe ubique interſecant. Inter fibras minimæ arteriæ, ac pene innumeræ a carotidibus effunduntur interioribus, venulæ a jugularibus interioribus. Nervorum propagines ferme uberrimas habeat quoque neceſſe eſt, quum ſenſu polleat admodum acri. A ductibus ſanguiferis duræ meningis hinc inde conſurgunt plures ramuſculi, qui per ſuturas dirimuntur ad ſubſtantiam cranii intermediam ſpongioſam, quæ *diploe* nuncupatur; quæque iccirco, cranio ad mediam uſque ſui ſubſtantiam perterebrato, ſanguine ſcatere ſolet.

Sinus duræ meningis. Per proceſſus duræ meningis ſinus excavantur quatuor ſemper, non raro ſeptem. Primus, qui dicitur *longitudinalis*, vel *ſagittalis*, producitur per falcis dorſum a principio ad calcem. Alter, item & tertius, qui nuncupantur *laterales*, enaſcuntur ad finem ſaggittalis in parte poſteriori ejuſdem ſagittalis ex communi principio. Inde per partem ſupernam proceſſus tranſverſi tendunt utrinque ad venas jugulares, in quas hiant prope cranii baſin. Quartus, qui a nonnullis *Torcular* improprie etiam vocatur, & brevior eſt, originem ducit ex mutuo concurſu trium dictorum non procul a vertice, ex quibus per eumdem proceſſum tranſverſum duræ meningis, inter cerebrum, & cerebellum recta quaſi deſcendit ad baſin cranii, ubi *glandulæ* alligatur *pineali*, ſuo loco inferius deſcribendæ. Dicimus *improprie*; etenim mutuus præfatorum ſinuum concurſus torcular ab Herophilo primum vocatus eſt. Quintus perexiguus excurrit per aciem, ſive per partem tenujorem infernam extremam ejuſdem falcis. Sextus, & ſeptimus deprehenduntur ſub lateralibus. Proceſſus præfati communicant omnes inter ſe. A partibus proximis quamplurimos nanciſcuntur ductus venoſos valde conſpicuos, qui ſanguinem ſuſcipiunt ab arteriis, quem poſtmodum, oſculis adapertis, in ſinus mox deſcriptos eructant. Sanguis ita eructatus devolvitur omnis in ſinus laterales, ac per eos in venas jugulares. Quamobrem ſinus præfati duræ meningis habentur a Recentioribus, tamquam reflui ſanguinis quædam diverticula; qui ne cum impetu irruat in venas jugulares, ſinus laterales non procul ab ingreſſu intumeſcunt, atque conſpicuas quaſdam conficiunt ibi concamerationes. Quinimmo in eumdem finem tortuoſi ſunt, & per eorum meatus tranſverſa paſſim aſſurgunt fibræ quædam carneæ, de quibus verba fecit Williſius.

Uſus

Uſus duræ meningis.

Uſus præcipui, quos dura meninx in œconomia animali præſtare videtur, ſunt, ut cerebrum, cerebellum, medullam ſpinalem, nervoſque univerſos veſtiat, ut cerebri ſubſtantiam in duplicem findat ſectionem lateralem, ut cerebrum, veluti ſepimentum a cerebello diſtinguat, totamque cerebri molem cranio ſuſpendat, ne quum in hoc, vel illud latus flectamus, exagitamuſque caput, cerebri ſubſtantia concutiatur. Affirmant alii præterea, ut veluti cerebri involucrum univerſum una cum pia matre ſpiritus detineat, ac compeſcat animales, ne in auras evaneſcant. Neque deſunt qui duram matrem muſculum eſſe exiſtiment membranaceum, qui fibris blande identidem contractis, leniter comprimat cerebri ſubſtantiam; a qua propterea & ſanguinem, & ſuccum nerveum, alioſque humores, ne ibi concreſcant, a tubulis, & glandulis, exprimit. Enim vero jugiter movetur dura mater motu veluti ſyſtoles, & diaſtoles, contractionis videlicet, & expanſionis. An tamen motus is duræ matris alternus proveniat ab actione fibrarum, an a pulſatione arteriarum, quæ per eam effunduntur, nobis adhuc obſcurum eſt.

Deſcribitur pia meninx, ejuſque ſubſtantia.

Sub dura piam offendimus. Pia mater proxime adhæret cerebri ſubſtantiæ ſubjectæ. Quinimmo eam ubique intime pervadit, ſeſe immittens in rimas omnes, in omnes fiſſuras, & concamerationes univerſas. Quapropter tenujor quamvis ſit dura matre, longe amplior deprehenditur. Senſum habet peracutum. Fibris compingitur minimis, ſanguiferorum tubulis, æque ac nervis, quæ per eam undequaque effunduntur. Arteriæ piæ matris ſeſe per *anaſtomoſin*, non modo cum venis ſuis reſpondentibus immittunt, verum etiam paſſim quoque hinc inde cum arteriis: carotides videlicet unius lateris ſeſe injungunt oſculis adapertis cum carotidibus alterius lateris; quo fit, ex noſtra quoque ſententia, ut carotidibus in uno latere obſtructis, carotides alterius lateris ſanguinem nihilominus quaquaverſum per ſubſtantiam piæ matris deferre valeant. Quum eoſdem fere uſus piæ, æque quam duræ meningi, adſcribere poſſimus, non eſt cur in hoc diutius immoremur.

CAPUT II.

De Cerebri Subſtantia.

Quid ſit cerebri cortex.

A Motis a cerebro meningibus, nuda ſeſe profert cerebri ſubſtantia. Hæc in homine, habita reliqui corporis ratione, longe major occurrit, quam in reliquis animalibus, vel in ipſo elephante. Foris innumeris componitur glandulis minimis, quæ ſubſtantiam conficiunt cerebri exteriorem ad craſſitiem digiti unius circiter tranſverſi. Mollis eſt. Colorem habet cinereum. Diciturque *Subſtantia cerebri corticalis*, ſive *cerebri cortex*, alte quamvis hinc inde ſeſe immittat per ipſam cerebri ſubſtantiam medullarem, & præſertim in cerebello veluti in plures arborum ramuſculos diſtracta, ſive potius effuſa.

Quid ſit cerebri medulla.

Sub cortice latet cerebri medulla, quæ cortice durior eſt, magis alba, ac magis compacta, quæque iccirco vocatur ab Anatomicis *corpus calloſum*. Subſtantia cerebri medullaris nil aliud videtur, quam compages fibroſa, pluribus contexta fibrulis albi-

albicantibus, provenientibus ex glandulis minimis cerebri corticalibus; quapropter cavæ nonnullis viſæ ſunt, atque habentur veluti minima vaſcula glandularum cerebri corticalium excretoria. Ita a cortice tum cerebri, tum cerebelli producuntur, ut fibræ medullares, quæ exoriuntur in latere corticis dextero, tendant per corpus calloſum in latus ſiniſtrum; & contra fibræ medullares, quæ exoriuntur in latere corticis ſiniſtro, per corpus calloſum tendant in latus dexterum. Quamobrem ſi concurſus, quo mutuo tendunt in corpore calloſo fibræ præfatæ, non averterentur, ad angulos pene rectos ſeſe paſſim decuſſarent. In medulla ſpinali, fibræ corporis calloſi exteriores ſunt, & glandulæ corticales interiores. Quo fit, ut in medulla ſpinali glandulæ componant ſubſtantiam interiorem cineream, glandoſam, atque ſpongioſam cortici cerebri ſimilem; non ſecus ac fibræ componunt in eadem medulla ſpinali corticem exteriorem fibroſum, magis album, magis durum, atque compactum corpori calloſo ſimilem; adeo ut in medulla ſpinali ſeſe habeat tamquam corticem quicquid in reliquo cerebro medullæ vicem gerit; ſicuti vicem gerit medullæ in medulla ſpinali quicquid in cerebri cortice offendimus. Id profecto, ut medulla ſpinalis in nervos commode per univerſum corpus diſtribuatur.

Quid ſit corpus cerebri calloſum, ac cerebri ventriculi.

Diductis utrimque in parte cerebri ſuperna duobus cerebri hemiſphæriis lateralibus, occurrit *corpus calloſum* nudum. Hoc ſuperne ſecto ab occipite ad ſinciput, ac portione reſecta a poſterioribus ad anteriora reclinata, ſive potius omnino amota, ſeſe perhibent aſpectui ſinus bini ſemilunares verſus cerebri partem anteriorem qui nuncupantur *ventriculi*. Abinvicem diſtinguuntur ſepimento quodam intercedente, quod recta deſcendit a partibus ventriculorum ſupernis ad infernas. Sepimentum iſtud ſubſtantiam habet undequaque pellucidam; hinc *ſeptum* nuncupatur *lucidum*. Ad latera ſepti iſtius lucidi *plexus* conſurgunt *choroidei*, unus ſcilicet utrimque. Contexuntur plexus arteriolis minimis, ac venulis pene innumeris, quæ, tenui intercedente meninge, quamplurimas inter ſe minimas oculis perhibent glandulas, ſi tamen microſcopium ad eas apponamus.

Quid ſit fornix.

Fundum ventriculorum anteriorum tribus innititur cruribus, ſive productionibus medullaribus. Binæ poſteriores ſunt. Altera anterior; quæ, quia omnes ſibi mutuo in fornicem quaſi ſuperne aptantur, incumbentemque ſibi cerebri molem ſubſtinent, *fornicis* nomine condecorantur. Sub fornice tertius latet cerebri ventriculus: alter nimirum ſinus, qui fit quodammodo ob mutuum concurſum parietum ventriculorum ſuperiorum.

Quid ſit calamus ſcriptorius.

Duplex habet foramen ventriculus tertius. Alterum anterius oblongum, *vulva* dicitur. Alterum poſterius rotundum, nuncupatur *anus*. Per foramen rotundum ventriculi tertii itur præcipue in alterum cerebri ſinum oblongum verſus principium medullę ſpinalis, quod conſtituit ventriculum cerebri quartum. Ventriculus iſte quartus, eoquod a latiori ſinu, non ſecus ac *calamus ſcriptorius* in acumen aptetur, id profecto nominis penes Anatomicos ſibi vindicavit.

Quid ſit infundibulum, glandula pituitaria, glandula pinealis &c.

Ex vulva ductus producitur quidam membranaceus, qui ſoboles eſt piæ matris. Ductus is ex

ex ſuo ampliori orificio, quod vulvæ apponitur, paulatim arctatur adinſtar infundibuli, donec tandem deſinat in glandulam pituitariam, quæ in cranii baſi extuberat a *ſella equina*. Adſunt præterea in cerebro *teſtes*, *nates*, *rete mirabile*, *corpora ſtriata*, *opticorum thalami*, *centrum ovale*, de quo præſertim verba fecit Raymundus Vieuſſens, & reliqua, quæ æquo quidem animo, ne Tyronum mentem fruſtra defatigemus, quum uſus partium iſtarum genuinus revera adhuc incertus ſit, hic prætereunda exiſtimamus. De rete tamen mirabili, ac glandula pineali, eorumque ſitu, ſtructuraque, pauca, quæ ſequuntur, adnotare oportet. Rete mirabile nihil aliud eſt, præterquam plexus quidam pertenuis minimis arteriolis, ac venulis implicatus, pia intercedente meninge, glandulæ pituitariæ inſtratus in cranii baſi ad ſellam equinam. Glandula pinealis, ſive Konarion Græcis, quam temporibus pene noſtris inclytam fecit Renatus Des Cartes, occurrit in principio ventriculi quarti ad ani foramen, ubi quodammodo ſuſpenditur ſanguiferorum ope, quorum propagines plexus choroideos mox deſcriptos utrimque intexunt; occurrit, inquam, ad ani foramen inter cerebri, & cerebelli productiones, in exordio medullæ oblongatæ, quod præfatum ventriculum quartum, uti diximus, conſtituit. Pinealis dicitur, item & Konarion a figura exteriori. Uſus admodum incerti.

Vaſa cerebri. Cerebri ſubſtantia arterias, & venas ſuſcipit a carotidibus interioribus, & jugularibus præſertim, necnon & a vertebralibus, quæ per foramina vertebrarum, æque ac per foramen occipitis magnum ſubſtantiam medullæ ſpinalis hinc inde perreptant. Nervorum quoque filamenta apud nonnullos habet, quæ maxima ex parte dirimuntur per membranas cerebri interiores. Habet inſuper ductus aquoſos ferme conſpicuos, qui ad finem infundibuli a glandula pituitaria producuntur extra cerebrum in venas utrinque jugulares.

Ventriculorum uſus. Ventriculorum uſus penes Veteres erat, ut ſpiritus animales exciperent, eoſque ſervarent ad motus, tum vitales, tum animales corporis humani, necnon etiam ad ſenſus tum interiores, tum exteriores. Opinantur Recentiores, lymphæ potiſſimum excipiendæ, detinendæque, quum exuberat vel cerebri nutritione, vel a ſpirituum animalium ſeparatione eos inſervire. Lympha in ventriculis collecta, oculis teſtibus, defluit a ventriculis per vulvam ad infundibulum, quod eam devehit, atque immittit in glandulam pituitariam. A glandula pituitaria per ductus aquoſos, non ita pridem detectos, elabitur in venas jugulares, ut una cum refluo ſanguine ad cor redeat.

Uſus cerebri. Cerebrum eſt Mentis ſedes, Animæ videlicet humanæ, quæ utpote prorſus incorporea, quamvis tota in toto, & tota in qualibet parte corporis humani viventis, quod animat, atque informat, in cerebro tamen præcipua ſua abſolvit munera. In cerebro quippe cogitat, in cerebro percipit, judicat, ratiocinatur, & imperat. In cerebro ſentit. Quinimmo ex cerebro, ope ſpirituum animalium, quos per nervos impellit, varios excitat in corpore humano vitam habente organorum motus, & per cerebrum ipſa quodammodo varios organorum motus excipit ope ſpirituum animalium, nervorumque, tum quum va-

varie in organis ab objectis ſenſibilibus afficiuntur. Id profecto neminem fugit, quum ablata, ſive intime læſa cerebri ſubſtantia, facultates omnes præfatæ in homine ſive ceſſant omnino, ſive maxime pervertuntur. Ea tamen cerebri pars præcipua, in qua ea omnia potiſſimum Mens exercet, adhuc eſt nobis prorſus ignota. Hanc tamen cum reliquis Phyſiologicis *Senſorium commune* appellabimus.

Recentiorum opinio de ſpirituum animalium ſecretione.

Anima humana, ſive Mens præfata incorporea, in corpore humano nequaquam agit proxime, ſed nervis, & ſpiritibus animalibus adjuvantibus, qui non ſine maxima probabili conjectura ſecernuntur a ſanguine præterlabente in glandulis cerebri corticalibus, & a glandulis cerebri corticalibus per fibrulas corporis calloſi in nervos deferuntur ut per nervos reliquis omnibus corporis humani partibus diſtribuantur.

CAPUT III.

De Medulla oblongata, & de Nervis.

Quid ſit medulla cerebri oblongata.

MEdulla cerebri oblongata originem ducit ex baſi ipſius cerebri, quatuor veluti diſtracta radicibus. Binæ anteriores ſunt. Poſteriores binæ. Apices anteriorum, quibus medulla oblongata egreditur a cerebro, dicuntur *crura medullæ oblongatæ*, ſive *opticorum thalami*. Apices poſteriorum, quibus a cerebello proficiſcitur, efficiunt cerebri *teſtes*, item & *nates*. Medulla oblongata, quæ producitur intra cranium proprie dicitur *medulla oblongata*. Poſtquam vero ingreſſa eſt vertebrarum fiſtulam, nuncupatur proprie *medulla ſpinalis*. Medulla oblongata durior ſane videtur, magiſque compacta, quam cerebri ſubſtantia medullaris. Durior adhuc deprehenditur medulla ſpinalis. Hæc a cerebro ad os uſque ſacrum in duplicem finditur ſectionem lateralem, meningibus intercedentibus. Hinc fortaſſe non ſemel contingit, ut unum latus tantum corporis humani fiat paralyticum, altero prorſus illæſo. Arterias, & venas ſuſcipit ubique ſubſtantia medullæ ſpinalis per vertebrarum foramina, æque ac intercapedines.

Quare nervi dicuntur exoriri medulla cerebri oblongata.

Medulla oblongata cenſetur origo nervorum omnium, neque injuria, quum nervi omnes ab illius proveniant ſubſtantia. Non immerito iccirco nervi dici quoque ſolent parva medulla oblongata. Non ſunt revera nervi, præterquam corpora quædam teretia, utplurimum tenuiſſima, fibroſa, albicantia, duriuſcula, quæ filorum adinſtar inæqualia ex medulla oblongata producuntur, & in diverſas corporis humani regiones dirimuntur. Hinc non omnes ejuſdem ſunt generis, & molis; omnes quamvis pluribus congregentur fibrulis medullæ oblongatæ in faſciculos collectis, atque a medulla oblongata in reliquas corporis partes ex utroque latere profuſis. Quia autem fibræ medullæ oblongatæ proveniunt, uti monuimus, a corpore cerebri calloſo, ac propterea a glandulis cerebri corticalibus, concludendum videtur, nervos univerſos, fibrulis ſaltem aliquibus ſuis, exoriri a glandulis cerebri præfatis. Dicimus *fibrulis ſaltem aliquibus ſuis;* eoquod nervorum plerique fibras quoque ſuſcipiant a glandulis medullaribus medullæ oblongatæ, item & ſpinalis.

Quid ſint nervi.

Nervorum ſinguli a medulla oblongata uſque ad partes, in quas tendunt, duplici ubique veſtiun-

ſtiuntur meninge, quod nonnullis anſam dedit, ut nervos haberent veluti cerebrum productum, in ſtamina extenuatum, ac per univerſum corpus humanum effuſum; non ſecus ac affirmari poteſt de corde, ratione vaſorum ſanguiferorum, eoquod per arterias, & venas cor quoque quodammodo producatur, extenuetur, atque effundatur per reliqua omnia corporis organa tum interiora, tum etiam exteriora. Enim vero in pluribus nervis valde conſpicuis, uti ſunt qui egrediuntur a principio medullæ oblongatæ, ſi microſcopio fides habenda eſt, inter fibras medullares obſervamus minimas quoque glandulas, & varia ſtamina ſanguifera, non ſecus ac in cerebri, medullæque ſpinalis ſubſtantia. Dicimus *in pluribus nervis valde conſpicuis*, quum reliqui, quamvis microſcopio accurate introſpecti, nihil aliud videantur, quam faſciculi fibrarum albicantium, quarum ſingulæ tunica veſtiuntur tenuiſſima, eaque pellucida.

Diſtribuuntur nervi in duplicem claſſem.

Nervorum, penes Anatomicos, duplex eſt claſſis; alii quippe egrediuntur a medulla oblongata, alii a medulla ſpinali. Prioris claſſis Veteribus paria ſeptem. Recentioribus decem, penes quos par primum conſtituit *olfactores*. Secundum *opticos*. Tertium *oculorum motores*. Quartum *patheticos*. Sextum nervos, qui dicuntur *guſtui inſervientes*. Septimum *auditus*. Octavum *vagos*. Quintum, nonum, ac decimum, quoniam nomine carent, paria nervorum vocantur *innominata*. Par nervorum vagum per cranii foramina una cum ductibus aquoſis, qui a glandula pituitaria tendunt extra cranium in venas jugulares, producitur verſus thoracem. In thorace varie implicatur, & plexus efficit, ex quibus ſurſum recurrunt propagines nervorum binæ, quæ propterea *recurrentes* dicuntur.

Reliqua nervorum paria medullæ ſpinalis.

Paria nervorum triginta, quæ a medulla proficiſcuntur ſpinali, ac per foramina vertebrarum in reliquas effunduntur corporis regiones, iterum dividuntur in quatuor alias nervorum claſſes; alii quippe vocantur *cervicales*, *dorſales* alii, alii *lumbares*, alii *oſſis ſacri*. Cervici paria octo adſcribere conſueverunt Anatomici. Duodecim dorſo. Lumbis quinque. Quinque itidem oſſi ſacro. Nervorum iſtorum diſtributionem ſedulo expoſiturus, ubi de ſingulis agam partibus, quibus paria præfata proſpiciunt, plura de iis dicere impræſentiarum omitto.

Nervorum munus.

Per nervos a cerebro ſpiritus animales una cum ſucco nerveo ad reliquas corporis humani partes diſtribuuntur, ut in iis vel motum, vel ſenſum, vel utrumque, uti ſuo loco dicendum erit, excitent. De nervis id præ ceteris adnotandum ſupereſt, eos variis in partibus corporis humani, & præcipue in organis thoracis, & abdominis mirum in modum implicari, & ſeſe implicando corpora duplicis generis conflare; *plexus* nimirum, & *corpora olivaria*, quæ *Ganglion* a nonnullis nuncupantur. In plexibus, retis in modum quodammodo intexuntur. In corporibus olivaribus, ita conveniunt, coeuntque, ut in nodos quoſdam variæ molis aptentur: idque in utriſque fit, ut commodius poſtmodum ad alias partes iterum produci, explicarique poſſint.

ANI-

ANIMADVERSIONES AD ANATOMEN SPECTANTES.

Quid ſit centrum ovale, ejuſque partes adnexæ.

HActenus cerebrum, ejuſque partes univerſas ea ratione, ac methodo introſpeximus, qua eas Veteres Anatomici rimari conſueverunt. Si quis igitur requirat inſuper, ut ei exponamus centrum ovale, ductus ſtriatos, item & geminum centrum ſemicirculare, de quibus temporibus noſtris verba fecerunt poſtremo Recentiores, mentem, æque ac animum in ea, quæ deinceps dicturi ſumus, ſedulo intendat. Ablato cerebri cortice, fibræ ſtatim ſeſe perhibent aſpectui corporis calloſi, ſive ſubſtantiæ cerebri medullaris; quæ ita ad invicem in progreſſu aptantur, coeuntque, ut ſubſtantiam eam ſpongioſam conſtruant ejuſdem corporis calloſi, quæ anteriores cerebri ventriculos undequaque circumdat. Hanc centri ovalis nomine, eoquod in figuram propemodum ovalem ventriculis præfatis circumducatur, inſignire placuit Raymundo Vieuſſens; qui inter ævi recens exacti ſectores primus, quantum ſcivimus, eam nobis expoſuit. Subſtantia centri ovalis colore plurimum varia eſt; diſtinguitur enim in albam, & cineream, ſive liveſcentem, ac pene dicam, luridam; ſiquidem per eam recta excurrunt ductus quidam fibroſi albeſcentes, qui, intermedia cerebri ſubſtantia molliori glandoſa, ac magis obſcura a cortice producta, varie in ſtrias aptantur. Qua de re ductus ſtriati nuncupantur. At enim vero, ut ea res luculentior adhuc evadat, ſubſtantiam centri iſtius ovalis trifariam diſtinguere juvat: in regionem ſcilicet ſupremam, mediam, ac imam; ductus quippe præfati nec idem æque omnes habent exordium, nec in eumdem deſinunt finem; quoniam qui e regione ſuperiori centri ovalis procedunt, omnes fere tendunt in ſubſtantiam eam albicantem, quam præcitatus Auctor centrum cerebri ſemicirculare vocitare voluit. Unum conſpicitur utrinque. Qui originem ducunt a regione centri ovalis media, qui & duriores, atque majores ſunt, ulterius proſequuntur, anteriorem ſubſtantiæ medullaris partem inferius conſtituentes. Qui autem ab ima proficiſcuntur regione, licet minores deprehendantur, non ſecus tamen ac priores ſubſtantiam medullarem ſubeunt, perque eam anterius producuntur.

Præfatarum partium in cerebro munus.

Ab utroque centro ſemicirculari alii quoque egrediuntur ductus pene innumeri ſtriati, mimimi ſane. Hi ulterius excurrentes, in partem poſteriorem medullæ ſpinalis ubertim ſeſe immittunt. Ea ſunt profecto, quæ præ cæteris in cerebri ſubſtantia nobis poſtremo objecit Recentiorum ſolertia; penes quos centrum ovale habetur veluti commune, & maximum ſpirituum animalium receptaculum ſpongioſum, in quo conſiſtit organum cerebri præcipuum, & ſedes quaſi peculiaris ſenſorii communis; ubi propterea ſuas præcipuas exercet facultates Mens ea incorporea, quæ humani corporis viventis organa informat; quum ſibi ſuadeant, ſpiritus animales ibi collectos, ac varie commotos, varios ſibi excudiſſe meatus, ac varias ſtraviſſe ſemitas, varioſque tramites, qua libere in nervos effundi queant. Sibi ſuadent inſuper, in ea cerebri parte rerum ſen-

ſenſibilium, quæ ſenſus noſtros afficere conſueverunt, veſtigia quædam, ſive imagines imprimi in uſum memoriæ &c. Quod non plane improbamus, quandoquidem unanimi fere conſenſu in hoc hodie conveniunt omnes, ſaltem cordatiores Anatomici, a ſanguine ſpiritus animales in cerebri cortice ſecerni. Quod quum ita ſit, fieri nequaquam poteſt, ut a cortice ſibras non ſubeant corporis calloſi, per quas maxima ſaltem ex parte ad centrum tendant ovale per ejus ſubſtantiam ſpongioſam ſeſe undequaque effundentes. Ab hac autem per ductus ſtriatos deferri debent utrinque ad geminum centrum ſemicirculare, necnon etiam ad medullam ſpinalem; ut inde per nervos ad reliqua omnia organa corporis humani viventis, tum interiora, tum exteriora diſtribuantur, motui, ac ſenſui eliciendis.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ AD CEREBRUM SPECTANTES.

Unde conjectando inferre poſſumus ſpiritus animales revera exiſtere.

SPiritus animales, eos ſenſibus quamvis noſtris aſſequi hactenus unquam, nequaquam valuerimus, ab effectibus tamen, quos in corpore humano vitam habente ipſos præſtare in dies obſervavimus, & obſervamus, ratiocinando inferre debemus, eos revera exiſtere, ac propterea materiam quamdam eſſe tenuiſſimam, ac pene dicam, æthercam, valde mobilem, concitatamque; quæ ab eo præſertim ſanguine, qui per arterias carotides, ac vertebrales a ventriculo cordis ſiniſtro cerebrum conſcendit, in glandulis cerebri corticalibus ſecernitur; & quæ a glandulis per ſubſtantiam corporis calloſi, tum in eodem cerebro, tum in cerebello, tum in medulla ſpinali effunditur in nervos omnes, ac per nervos in fibras muſculorum motrices, item & membranarum ſenſitivas; ut per muſculos, motum, ac per membranas ex organis animatis, ſenſum eliciat, ea propemodum ratione, qua humani corporis viventis facultates in Tractatu noſtro de *Corpore humano* jampridem evulgato expoſuimus. Materiam hanc tenuiſſimam, plurimum ſane mobilem, concitatamque, quæ valide in organis agit, Recentioribus nonnullis paſſim appellare placuit itidem *ſuccum nerveum*; ſuccus licet nerveus ab aliis proprie dicatur, uti ante innuimus, uligo quædam defœcatiſſima, longe tamen craſſior, quam ſpiritus præfati, quæ una cum ſpiritibus ex eorum ſententia per nervos dirimitur tum ſpiritibus ipſis, ne in auram facile evaneſcant, detinendis, tum nervorum ſubſtantiæ, ne areſiat, & ne tabida macreſcat, humectandæ, atque alendæ inſerviens. Nos equidem non fugit, noſtris quoque temporibus quoſdam extitiſſe, qui ſingulari quadam innovandi, ut ita dicam, ſive potius contradicendi libidine plurimum acti, ac prope laceſſiti, proferre fidenter aggreſſi ſunt, eoquod inſenſibiles ſint ſpiritus ſive animales, ſive vitales, nullibi unquam extitiſſe, operationes univerſas corporis organici exponere jactitantes ad leges cujuſdam mechanices prorſus chimericæ, quas ipſi commenti ſunt, & quibus audacter innixi, non diſſimili fidentia improbare conſueverunt, nonmodo Veterum occultas facultates, verum etiam promiſcue, & Recentiorum fermentationes, ac ſalium doctrinas, ſibi ſuadentes corpora nequicquam mechanice in rerum natura agere uſpiam poſſe, niſi ea & ſenſibilia ſint,

ſint, & vocibus exprimantur cuneorum, vectium, cochlearum, trochlearum &c. O quam ridiculum hominum genus! liceat hic mihi modo exclamare. Ut corpora phyſica ſuos præſtare valeant phyſicos effectus abunde eſt, ut vere tantum exiſtant, ut formam habeant, figuram, ac conſiſtentiam peculiarem: idoneam nempe, ut in aliis agant corporibus. Abunde eſt, ut ab aliquo impellantur agente, ex quo motum, & momentum quoddam nacta aliis corporibus illud communicent. Quum id contigerit, ſenſus quamvis ob tenuitatem ſuam minime moveant, efficient tamen, ut ex abditis naturæ viſceribus in apertum ſeſe proferat quicquid virtutibus occultis adſcribere hactenus conſuevimus. At quid plura? Fruſtra ſane contendimus. Cum iis equidem contendimus, qui fieri poteſt, ut ſumis neque labiis cultioris Philoſophiæ, atque Mathematices res unquam, nec Veterum, nec Recentiorum delibaverint. Sinimus æquo animo, ut pacate in nugis ſeſe hujuſmodi non inviti exerceant, quibus & ſexus indocti, & vanos imperitorum vulgi ſibi captent plauſus. Adoleſcentes nos interim ingenuos, qui in Reipublicæ potius, quam ſui commodum, procul ab illecebris, aut ſordidi quæſtus, aut popularis, inaniſque gloriolæ, medicinam liberaliter, pie, ac ſancte facere profitentur, quanta valuimus induſtria, erudire, ut hactenus cœpimus, atque ſtuduimus, ita & deinceps candide ſemper, Superis adjuvantibus, proſequemur.

CAPUT IV.

De Apoplexia.

DE febribus, aliiſque nonnullis affectionibus, quæ ſanguinem, item & cor præcipue afficiunt in corpore humano vitam habente, hactenus egimus. Inceptæ igitur methodi leges exigunt, ut ad alias tranſitum inde faciamus, quæ ſpiritus præſertim animales, ſuccum nerveum, nervos ipſos, medullam ſpinalem, cerebellum, ac cerebrum primario lædere exiſtimantur. Ejuſmodi ſunt propemodum *Apoplexia*, *Paralyſis*, *Epilepſia*, *Coma*, *Lethargus*, *Carus*, *Coma vigil*, *Catalepſis*, *Vertigo*, *Phrenitis*, *Mania*, *Melancholia*, *Hypochondria*, *Spaſmus*, *Convulſio*, *Incubus*, & reliqua; quæ deficiente utplurimum, ſive præcluſo, aut exuberante, vel irritato, ac depravato ſpirituum præfatorum per nervos influxu, exoriuntur. Apoplexiam, quæ ſyderatio, morbus attonitus, & nervorum reſolutio, ſive paraliſis univerſalis, necnon etiam *Gutta* a Paracelſo appellari conſuevit, deſcribere poſſumus una cum iis, qui nos præceſſerunt, *repentinam eſſe actionum animalium omnium, ſenſus videlicet, & motus abolitionem cum læſione facultatum principum, ex præpedito, vel præcluſo aut in cerebro, aut a cerebro per nervos ad organa ſpirituum animalium influxu;* ſive ab ipſa vocis etymologia edoctus, eam nil aliud eſſe paucis dicam præterquam *ſubductionem ſenſus, & motus in organis univerſis, aut vehementem, ac repentinam corporis totius reſolutionem, vel ſtuporem.* Apoplexiæ definitio.

Imminentem fore apoplexiam prædicere ſolent & capitis dolor ex improviſo adveniens, ac ingenii Diagnoſis.

ingenii ſtupor, tum maxime, quum accedat vertigo, ſtupor ac ſomnolentia, eoque magis ſi vel partes extremæ, vel corpus frigeat univerſum, ſi caligent oculi, ſi ſtrideant in ſomno dentes, ſi obſtrepant intus aures, ſi pruriant nares, ſi mucus, item & ſaliva prætermodum confluant &c. At ſi quem ea valide, & fortiter corripuerit, id facile deprehenditur, eoquod viribus omnino collapſis ſine ſenſu, ac motu, in partibus ſaltem externis, univerſa corruit corporis moles. Hinc forti ſi quis tactus fuerit apoplexia, ſemimortuus quaſi decumbit, difficile reſpirat, ac alte veluti conſopitus clauſis oculis jacet, ſtertit, quin & inclamatus haud reſpondet.

Cauſa. Ex eadem ſuperius allata apoplexiæ definitione, eam exoriri habemus in corpore humano vitam habente ab intercepto ſpirituum animalium a cerebro per nervos ad cæteras partes influxu: ſive, ut alii dicunt, ab intercepta, & præpedita ſpirituum animalium *radiatione*; quod pluribus ſane ex cauſis fieri poſſe autumamus, vitio nimirum ſive partium ſolidarum, ſive fluidarum ejuſdem corporis humani. Partes ſolidæ apoplexiam vitio ſui procreare valent, tum, quum aut cerebri, aut cerebelli, aut medullæ oblongatæ, aut nervorum ſtructura, vel ita turbata eſt, vel everſa, vel alio quovis pacto intime læſa, ut præfati ſpiritus animales, in glandulis a ſanguine ſecerni nequeant, aut ſi ſecernuntur, ulterius nequeunt deferri. Humores autem, quorum pravitas apoplexiam moliri quit, modo eſſe poſſunt ſpiritus ipſi animales, vel ſuccus ipſe nerveus, modo lympha, vel ſerum, necnon & ſanguis idem, qui multifariam in id conferre valet. Spiritus animales item & ſuccus nerveus, ſi aut in cerebri ſubſtantia, aut in nervis intus concreſcerent, meatus obſtruendo, apoplexiam facerent. Si concreſcerent in iiſdem partibus, ſive in viciniis, aut lympha, aut ſerum, aut ſanguis, vel ſi redundarent, aut alia quavis ratione ſi prætermodum rarefierent, tum parietes tubulorum, quibus continentur, nimis prolatando, fibras nervorum interceptas comprimerent, ac præfatum ſpiritum animalium influxum ab organis arcerent, idemque ferme præſtarent. Quamobrem apoplexiam recte bipartiri poſſumus in *humoralem*, & *organicam*. Rurſus humoralem in eam, quæ fit obſtructione nervorum, & quæ fit per extrinſecam nervorum compreſſionem; quibus præterea injungere poſſumus eam, quæ fit lympha, ſive ſero exuberante, quam *pituitoſam* quiſpiam vocat; & eam, quæ fit ſive ex redundantia, ſive ex nimio ſanguinis fervore, quam alii *ſanguineam* appellant, quæque plethoricis ſolemnis eſſe ſolet, quamque in temulentis ex ebrietate non ſemel & ipſi vidimus.

Prognoſis. *Solvere apoplexiam quidem fortem impoſſibile; debilem vero non facile* ex Hippocrate (*a*) *Quibus cerebrum ſyderatum eſt, intra dies tres intereunt, ſin hos evaſerint, ſani fiunt*. (*b*) Et alibi. *Apoplexia repente oborta, ſolubilis, adveniente febre lenta, mortifera*. Lenta dixit; non raro ſiquidem contigiſſe edocuit experientia, vehementiori ſuperveniente febre, apoplexiam brevi ſolutam fuiſſe. In quo tamen id maxime adnotandum objicimus, fervorem ſanguinis ob febrem validiorem ſu-

(a) *Sect.2. Aphor.42.*

(b) *Sect.7. Aphor.51.*

perveniententem recens adauctum apoplexiæ diſcutiendæ uti plurimum conferre, ita ex adverſo, ſi febris, vehementior licet, prius exarſerit, & deinde ſi febrientem apoplexia invaſerit, tum eam, & lethalem extare, & omnem fere operam medicam reſpuere ſatis exploratum habuimus. In Senibus contumacior longe, & majori ſemper cum periculo cenſeri debet. Quo lenior invaſio, eo ſolutu facilior. Anhelitus, ideſt ſpirandi difficultas, quo major in apoplecticis deprehenditur, eo quoque fortiorem indicat affectionem. Si defluat ſudor ex ſpiritus anguſtia, tum maxime, quum frigidus is ſit, & ſpuma ſi ex ore profluat, id mortem ſubeſſe declarat. Sanguinis fluxus ſuperveniens, præcipue ex hæmorrhoidibus in adultis, ex naribus aut ante, aut non multum poſt pubertatem, morbum diſcutit, item & uberrima quandoque ſalivatio. Cæterum ſi quis evaſerit, & mortem in apoplexia vehementiori effugerit, is autem paralyticus impoſterum vivit, aut cum periculo, ne recurrat, quinimmo & ne periodice etiam tentetur.

Curatio. Ut cerebri, nervorumque obſtructiones reſerentur, ut compreſſiones, ſi adſint, eximantur, & ut præcluſus ſpirituum animalium ad organa influxus recludatur, apoplecticos clinice tractando, curam atque operam omnem, omnemque conatum traducere debemus. Quapropter, ratione diætæ, curandum eſt, ut temperatus ſit aer, purus, ventiſque ſalubribus perflatus; noxam quippe apoplecticis plurimam intulit ſemper frigidior, item & prætermodum calidus, craſſus, humidus, atque iners. Victus tenuis ſit, quin ſaltem initio tenuiſſimus, qui ex facili concoquatur, & in alimoniam partium commode diſtribuatur. Iccirco, quum non extet apoplexia, aut ex redundante ſanguine, aut ex eodem ſanguine, vel ebrietate, vel alia quavis de cauſa nimium fervido, exculenta, æque ac poculenta aromatibus volatilioribus blande conſperges; quæ digeſtionis acuunt fermenta, coctiones adjuvant, & chylum tenuiorem quodammodo medicatum eliciunt; attamen vinum, utpote quod nervis ſemper infenſum ſit, omnino vitetur. Quoniam vero membra apoplectice affecta, ſive, ut ita dicam, ſyderata, nequaquam apoplecticis exercere utplurimum datum eſt, ideo exercitationis vice valide defricetur identidem cutis, præcipue partis affectæ, ſive manibus tepentibus, ſive linteis, ſive cucurbitulis; quas præterea ſi humeris præ cæteris infigas, humoribus in cerebro concretis amovendis, extenuandiſque valde ſemper contuliſſe patefecit uſus. Somnum, item & vigilias, niſi alternis de more æque ſibi reſpondeant; multum nocere exiſtimamus. Arceat æger pro viribus graves animi curas, ac mentis ſollicitudines. Et quum vel forte a paroxyſmo plane evaſerit, caveat ab omni capitis ictu, & contuſione, & ne vel leviter quidem cæſpitet; quæ, cerebrum jam labefactatum concutiendo, præſtare poſſunt, ut ſyderatio recurrat. Ex claſſe pharmaceutica, item & chirurgica, primo obverſantur emetica, phlebotomia, veſicantia, necnon etiam inuſtiones. Emetica, validiora nimirum in apoplexia reſolvenda, ut quandoque profeciſſe, ita & ſyderatos non ſemel iiſdem interfectos eſſe, experientia edocti, teſtari poſ-

poſſumus . Hinc ad vires ægrotantis, ac apoplexiæ genus, necnon etiam ad cæteras omnes, quæ eam comitari ſolent circumſtantiæ, mentem, æque ac animum ſedulo, ſolerterque convertamus oportet, ne audacter ad ejuſmodi præſidia periculi plena confugiamus. Longe tutiores ducimus purgationes per inferiora, item & clyſteres, qui etiamſi fortiores, ſæpeſæpius in die injiciantur, & procul ab omni periculo alvum exonerant, & præterquamquod maximas intus excitent turbas, ſordes eluunt. At enim vero nullum remedium magis idoneum, magiſque accommodatum apoplexiæ evincendæ temporibus noſtris adhibetur, quam opportuna ſanguinis miſſio; quem ſi aut ex vena ſcalpello ſecta, aut ex cute cucurbitulis ſcarificata, aut ex partibus hirudinibus inferne, æque ac ſuperne eroſis, abunde eduxeris, id & in ſumma ſenectute mirifice profeciſſe fere ſemper cognovimus, tum maxime, quum in ea ſanguis redundet. Alvo purgata, & ſanguine, uti innuimus, imminuto, quod confeſtim in pleriſque, ex noſtra ſententia, præſtare expedit, & nihiloſecius ſi morbus adhuc reluctetur, ulterius procedendum eſt: ad ſinapiſmata videlicet, ad veſicantia, ad inuſtiones &c., de quibus univerſis infra. Cæterum ſpiritibus ex latebris, ut ita dicam, eliciendis, iiſque refocillandis, revocandiſque apprime conducunt ea omnia, quæ vulgo *cephalica* nuncupantur, uti ſunt decoctiones betonicæ, ſalviæ, roris marini, meliſſæ, florum borraginis &c. Aquæ per diſtillationem eductæ ex peonia, corticibus citri, ceraſis nigris &c., quibus cerebri roborandi facultas vulgo adſcribitur. Conveniunt item conſerva roſarum rubrarum cum baccis juniperinis contuſis immixta, confectiones hyacinthinæ, alkermes, mitridatum, & reliqua; de quibus in hiſtoria, quæ inſequitur, dicere eſt animus. Ægrotantibus apoplectica invaſione obrutis, excitandis, tum maxime, quum extremus virium languor ex pulſu valde depreſſo percipitur, non improbamus tum intus, tum foris alkalica volatiliora adhibere, uti ſunt ſpiritus cor. cer. ſalis ammoniaci, fuliginis, oſſium ſepiæ &c., quæ naribus præſertim admota, membranas irritando, ſpiritus in cerebro conſopitos excutere valent. Commendamus quoque, ut ſaltem, utpote quæ noxam inferre nequeant, minime damnamus, ſuccinum album, cranium humanum præparatum, ungulas Alcis, radices peoniæ in pulverem redactas, & reliquos pulveres abſorbentes, qui vulgo *antiapoplectici* nuncupantur.

Hiſtoria I.

THraſibulus vir quidam fortis, ac pene plethoricus, opipare veſci ſolitus, qui quadrageſimum ſeptimum vix exegerat ætatis annum, optime valens, menſe Decembri de gravedine quadam capitis, ac de ſtupore quodam, qui per artus citra ullam manifeſtam occaſionem ex improviſo ei advenerat, conqueri cœpit. Exiguo poſt, quum de hoc ipſo cum domeſticis conquereretur, pene ac de cœlo ſi tactus eſſet, procidit reſupinus, ſenſibus plane, ac motu extrinſecus deſtitutus; quapropter inclamatus minime reſpondet, quinimmo & vehementer excuſſus, acriterque

Quicquid, Apoplexiæ medendo, preſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

que divexatus nequaquam ſentit. Stertit inſuper, difficile reſpirat, atque clauſis oculis, ex ore ſpumans miſere angitur. Accerſiti, & pulſum explorantes, a febre quantumvis prorſus immunem adinvenimus, compreſſus tamen erat, durus, ac tardus. Quamobrem invaſione apoplectica Thraſibulum impenſe correptum conjicientes, vena quamprimum in brachio ſoluta, ut ſanguis ad libras circiter duas, & ultra educeretur, ſine cunctatione effecimus. Quum ſanguis profluere cœpit, pulſus, item & reſpiratio magis, magiſque ſemper explicabantur. Necnon etiam oculos hebetes tandem explicans, humili tamen voce, clamitare identidem, atque ambigua, duriter licet, proferre conabatur. Sanguine, ut ante jam diximus, educto, ac vulnere præcluſo, item & clyſtere, ea, quæ ſequitur, ratione A, parato, injecto, ut corpus univerſum defricaretur iterum, iterumque curavimus; qui ter alvum, aut quater abunde concitavit. Ne tamen deficerent vires, atque ut morbo vel interioribus quodammodo occurreretur, decoctionem hanc B, in jure gallinaceo, ut bis in die vice prandii, & cœnæ, & nihil aliud ad diem uſque quartam ſumeret cum ovorum vitello recenti præſcripſimus; poteſtatem interim ei facientes, ut maximam, qua æſtuabat, ſitim expleret, aut aqua nuceriana frigidiuſcula ex infuſione corticum citri cum modico cinnamomo parata, aut variis nonnullis aliis non inſuavibus ejuſdem generis ſorbitionibus, modo a vino ſeſe abſtineret. Poſtridie, die nimirum morbi ſecunda, quum longe melius ſe habere ægrotantem ex indiciis univerſis intellexerimus, potionem hanc C ſolventem, quæ plurimum ſane profecit, ei propinavimus; ut inde quantitas alia ſanguinis ex vaſis inferioribus educi commode potuiſſet; quo educto, die nimirum morbi quarta, ad aliam ſanguinis libram, res ſemper in melius ceſſit. A die quarta ad decimamquartam, præter juſculum prædictum alteratum, quo ſolo victu, uti diximus, veſcebatur, ſorbere inſuper cœpit bis in die, horis nimirum medicis, bolis, quos ex ſuccino albo præparato, ac confectione alkermes ita, ut inſequitur D paravimus, non multo ante deglutitis, optimam chocolatam lacte aſinino ſolutam; qua mirum in modum propediem refectus omnino convaluiſſet, niſi reſolutæ ægritudinis, morboſæ quædam tamquam reliquiæ, per artus ſtupor levis inde ſuperſtitiſſet; qui contumax ad menſes uſque æſtivos diſcuti numquam potuit, nonniſi cucurbitulis ſcarificantibus cuti poſtmodum ubique infixis, atque uſu balneorum aquæ dulcis, necnon etiam decoctionis ſarſæ parillæ, quam hac lege E confecimus, cui quotidie rhabarbarum in pulverem redactum, ac in bolos F ita digeſtum, præmittere conſuevit. Thraſibulus ad annos plurimos, optime ſemper valens, impoſterum vixit, prorſus tamen abſtemius, neque alia deinceps unquam tentatus fuit ægritudine. Adhuc vivit, extremo potius ſenio, quam morbo pene confectus.

A ℞. *Mell. comm. unc. iv.*, *ſal. comm. unc. ſs.*, *aq. tetutian. q. ſ. m. pro clyſt.*, *ut m.*

B ℞. *Rad. peon. contuſ. dragm. ij*, *ligni ſaxaf. drag. j*, *cinnam. opt. ſcrup. i*, *ſalviæ fol. iv*, *aut v.*, *aq. comm. q. ſ. m.*, *f. inf.*, *& macer.*, *& decoct. S. A.* *Adde carn. pulli*, *ac panis tritic. opt. q. ſ.*

q. ſ., bull., f. juſcul. tenue blande dilutum, adde hord. mund. & elix., ſem. melon. ana. unc. j. Col., f. f. expreſ. S. A. in emulſion. uſum, in qua ovi recent. vitell. ſolv. in refe-ction. quotid., ut m. ſumend.

C ℞. *Folior. ſen. orien. mund. unc. ſs; crem. tart. dragm. ij., aquæ comm. q.ſ. m., f. inf. S.A., in qua ſolv. mann. elect. unc. ij., colet, & adde ſyrup. roſat. ſolut. aur. unc. iij. pro potion. ſolut. diluculo, ut m. ſumend., cui per vices abunde ſuperb., aut aq. nucerian., aut aq. optim. ſimplicem comm. aut horde. aut juſculum modice ſalitum.*

D ℞. *Succin. alb. præp. dragm. ſs., conf. alKerm. q. ſ., m. reſ. b. ſum., ut ſupra.*

E ℞. *Sarſ. parill. opt. S. A. inciſ. dragm. ij., glycirrhizæ. contus. dragm. j., cinnam. opt. ſcrup. j, aq. comm. lib. j. M., f. inf., & macer. cin. calid. S. A., levit. bull., colet., & cap. quotid. in A. per dies* 40.

Item ℞. *Sarſ. parill. opt. S. A. inciſ. unc. ſs., liquir. contuſ. dragm. ij., lign. ſaxaf. dragm. j., cinnam opt. dragm. ſs., aq. comm. lib. iv. M., f. inf., & mac. S. A. cin. calid., levit. bull., colet. pro potu quotidiano.*

F ℞. *Rhabarb. elect. in pulv. redact. ſcrup. j., ſalis tart. ſcrup. ſs., conf. hyacinth. q. ſ. m., reſ. b. S. A., ſumend. in A. ſtatim ante decoct. præſcript. ſarſ. parill.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quo pacto lympha, ſive ſerum, quod colligitur in cerebri ventriculis, exuberans, apoplexiam facere potuit.

PRO cauſa veram inducente apoplexiam, unanimi fere conſenſu in id unum collimare videntur, tum Veteres, tum Recentiores, ut cerebri, nervorumque pravitatem, ſive proluviem, ac denegatum ad organa ſpirituum animalium influxum incuſent; quod explicare conſueverunt Veteres: & per humores pituitoſos, eoſque craſſos, qui in ventriculis cerebri, aut exuberant, aut concreſcunt: & per vapores quandoque, qui a partibus infernis exaltantur, & quaſi ſublimati cerebrum conſcendunt. An tamen cerebrum vaporibus potius eo in caſu lædatur, quam nervis, qui in cæteris partibus læſi, ex conſortio cerebrum ipſum afficiunt, id iis plane judicandum relinquimus, qui res ejuſmodi valde dubias, atque incertas, quinimmo & ex noſtra ſententia prorſus inextricabiles, extricare adhuc contendunt. Dicimus tantum ratione pituitæ, quæ, penes Veteres, apoplexiam nonnumquam producere valet, id pluribus ex cauſis fieri poſſe; & præſertim ob eam lympham, de qua in capitibus ſuperioribus, cerebri partes intus explorantes, verba faciebamus; ob eam nimirum, quæ in cerebri ventriculis colligitur, ut inde ex vulva ejuſdem cerebri per infundibulum deferatur in glandulam pituitariam, a qua ex ductibus nonnullis aquoſis in utroque latere ſane conſpicuis deducitur in venas jugulares. Hæc quippe, tubulis prædictis aquoſis aliqua ex cauſa ſive obſtructis, ſive obnixe compreſſis, quum libere delabi nequeat ad cor, evenire poteſt, ut redundans in iiſdem ventriculis exuberet in cerebro; ubi cumulata, ſubſtantiam infarciat corporis calloſi, præcludat ſpirituum animalium a glandulis corticalibus in nervos influxum; quo intercepto, nil mirum ſi apoplexia ſuccedat; videlicet ſi apoplectice ſyderata ex nimio in cerebro collecto ſero, ſive pituitoſa colluvie, evadant organa.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Sanguinis copia, tametſi apoplexiam facere poſſit, difficile tamen credimus, ut ex ea mors repentina ſuccedat.

QUam ſæpiſſime occurrit, ut qui ſanguine nimio ſcatent, quique plethorici proprie nuncupantur, optime quantumvis ſe ſemper habuiſſe ſenſerint, repente tamen moriantur. Eos fortis apoplexiæ ictu correptos deceſſiſſe vulgo creditur. Id nos pluribus obſervationibus edocti erroneum plane ducimus; quoties enim corpus humanum ex improviſo ita extinctum, & Florentiæ, & Peruſiæ, necnon etiam in Urbe ſectum introſpeximus, toties mortem repentinam ob ſanguinem, tubulis ſanguiferis intus ruptis, & præſertim in thorace effuſum, ſucceſſiſſe obſervavimus. Quæ res, ut valde ſane dubitemus, effecit, num quemquam illico vera apoplexia, fortiſſima licet, penitus unquam extinxerit. Non eſt tamen, quod inficias eamus, ob ſanguinis copiam apoplecticos paſſim quoque fieri; ſiquidem ſanguis in vaſis exuberans apoplexiam, uti ante jam diximus, facere quandoque valet; quo in caſu remedio præſenti eſt phlebotomia eumdem ſanguinem imminuere. Perquamdifficile tamen exiſtimamus, talem compreſſionem eo unquam devenire potuiſſe, ut confeſtim apoplecticum abſtulerit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit apoplexia, quæ dicitur imperfecta.

VEteribus apoplexiam diſtinguere placuit in *fortem*, & *debilem*: Fortem dixerunt apoplexiam, quæ in gradu eſt intenſiſſimo, quæ propterea morbus perquam acutus haberi debet, qui celerrime apoplecticum de medio tollit. Debilem appellabant apoplexiam, quæ mitior eſt, in qua videlicet ſenſus, & motus non omnino deletur. Hæc *imperfecta* a nonnullis proprie nuncupatur, quam in paralyſin tandem ceſſiſſe plerumque vidimus.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quibus in caſibus miſſio ſanguinis apoplecticis noxam inferre poteſt.

APoplexiæ diſcutiendæ, tum maxime, quum aut apoplecticus ſanguine ſcateat, aut fluxus ſanguinis critice excernendos non ita pridem ſuppreſſos, inſequuta ſit; venam ſtatim ſolvere, præſens, uti diximus, ſolet eſſe remedium. Attamen non inficior, nonnullos longe citius, vena ſecta interfectos fuiſſe apoplexia correptos, quibus aut nimia ciborum repletio, aut cruditatis plurimæ quædam congeſtæ reliquiæ ſtomachum, æque ac inteſtina pergravabant, aut cachectici apoplexiam patiebantur; quo in caſu emetica potius, & purgationes principio commendamus, necnon etiam pulveris uſum cornachini, quem autem nequaquam apoplecticis vino, utpote quod noxam iis plurimam ſemper intuliſſe hactenus nobis conſtet, ſed potius, aut aquis, aut decoctionibus cephalicis ea, quæ, tum ætati, tum temperamento, tum ægrotantis viribus conveniens eſt doſis, infuſum propinare conſuevimus. Pulvis ejuſmodi conficitur antimonio diaphoretico, ſcammoneo præparato, ac tartaro ex vino albo elicito. Doſis ejus varia eſt. Verum tuto, ac blande nos ita pulverem præfatum non ſemel præbuimus, idque ad mentem Joſeph Donzelli, qui de ea compoſitione verba fecit in Theatro pharmaceutico.

℞. An-

℞. *Antimon.* prout docet Auctor, *præp.*, *ſcammon.*, *crem. tartar. ana ſcrup. j.*, *juſcul. inſulſ. q. ſ. M. ſolv. S. A.*, *& cap.*

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quibus in caſibus fortiora remedia apoplecticis extrinſecus adhibenda ſunt.

QUibus in apoplexia ſanguinem eduxiſſe, aut non profecerit, aut non conveniens viſum ſit, veſicantia, item & ſinapiſmata procul ab omni cunctatione adhibenda videntur; quæ tum cutem extrinſecus vellicando, tum effluvia acria, ac volatiliora intus immittendo, nervorum fibras acriter afficiunt, eaſque commovent, humores concretos ſolvunt, alioſque plurimos præſtare valent optimos effectus; qui neminem, niſi quis in Praxi medica ſponte cæcutire velit ſua, fugere deberent; quinimmo & in extremis, quum neceſſitas id exigat, ad apoplecticum vehementer ſyderatum, ac alte, ut ita dicam, conſopitum, excitandum, tegumenta, in cervice præſertim, ferro candenti inurere, non improbamus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quæ graviter olent, graviter quandoque apoplecticos lædunt.

SPiritibus vel inſtaurandis, refocillandiſque, vel potius provocandis frequentiſſime in apoplecticis utuntur clinici rebus quibuſdam volatilioribus, ac iis præſertim, quæ naribus admotæ eas acriter feriunt. Ejuſmodi ſunt ſpiritus corn. cerv., ſal ammoniac., fuligin., ole. ſuccin., & reliqua, quæ graviter olentia, olfactus organa impenſe movent; in quo tamen caute incedendum, ne talibus præſidiis adeo redolentibus cerebri facultates lædamus potius, quam recreemus. Hoc de balſamis itidem ſive naturalibus, ſive artificialibus in eumdem finem paratis monuiſſe juvabit; quæ fœminis præ cæteris hyſtericis, necnon etiam maribus hypochondriacis apoplexia laborantibus noxam plurimam ſemper intuliſſe, pluribus obſervationibus edocti, jamdiu conjecimus.

CAPUT V.

De Paralyſi.

QUamſæpiſſime in Praxi medica evenire conſtat, ut corpus humanum adhuc vivens, vel ubique, vel quibuſdam tantum in partibus, aut motum, aut ſenſum, aut utrumque deperdat, procul tamen a læſione principum facultatum. Quo in caſu *paralyſi* laborare dicitur, ſive *nervorum reſolutione*; quæ profecto, utpote quæ apoplexiæ ſpecies eſt, ab ea non differt, niſi quod in gradu ſit minori, quum in apoplexia vel ipſæ facultates principes, ut ante jam diximus, lædantur. Hinc paralyſin recte deſcribere poſſumus, *abolitionem eſſe, non ſemper tamen repentinam, aut ſenſus, aut motus, aut utriuſque, quin principes facultates lædantur.* Diſtinguitur in *veram*, *notham*, ſive *ſpuriam*, & in eam paralyſin, quæ *ſtupor*, ſive *ſtupiditas* proprie nuncupatur. Vera dicitur, ubi ſenſus, una & motus in partibus affectis omnino delentur. Spuria, aut notha vocatur, quum aut ſenſus, aut motus deficiat. Stupor denique appellatur, quum partes ad paralyſin diſponuntur, præ- (Definitio.)

prævia ſenſus, aut motus, vel utriuſque difficultate, ſive obtuſa quadam, ut ita dicam, læſione. Quo fit, ut apoplexia nervos, item & cerebrum afficere debeat in gradu maximo, in minori paralyſis, in minimo ſtupor; ſtupor quamvis tranſire facile queat in paralyſin, ac paralyſis in veram apoplexiam.

Diagnoſis. Signa, quæ paralyſin membris jam ineſſe indicant, ex ante jam dictis deſumenda ſunt. Paralyſin autem imminere ea propemodum præcinunt, quæ inſequuntur: videlicet paralyſi quamprimum is corripi ſolet, cui procul ab omni extrinſeca occaſione, aut prurire incipiunt carnes, pene ac ſi innumeræ per eas infeſtæ latitantes incederent formicæ, atque hinc inde diſcurrerent, aut torpere in membris facultates ſenſui, & motui inſervientes, aut oculi cæcutire, vel caligine quadam ſuffundi, aut auditus graviter obtundi, tum maxime, quum præter ea, vertigine quoque tentetur. Verum, ne idem frequenter vel ad nauſeam repetamus, ea omnia indicia, quæ in capite ſuperiori, ratione imminentis apoplexiæ, conſideranda propoſuimus, hæc eadem hic perpendenda veniunt, quum paralyſis, uti innuimus, nil aliud, quam minor apoplexia videatur.

Cauſa. Eaſdem fere cauſas paralyſi adſcribendas ducimus, quas apoplexiæ ſuperius adſcripſimus. Dicimus *eaſdem* fere *cauſas*, quum in apoplexia præter nervos, item & cerebrum lædatur, neceſſe ſit. In paralyſi autem læduntur nervi, quin cerebrum lædatur, ea ſaltem cerebri pars peculiaris, qua mens humana in corpore humano, cui tamquam forma incorporea intime unitur, ſuis præcipuis muneribus obeundis, utpote quæ rationalis, utitur. Univerſis igitur nervis, aut obſtructis, aut compreſſis, ſive obſtructo, aut compreſſo in medulla cerebri oblongata nervorum principio, qui ad reliquas corporis partes dirimuntur, vera tum ſuccedere debet paralyſis; eoquod impotentes evaderent muſculi ratione motus organici, qui per eos produci deberet; obſtupeſcerent membranæ ratione ſenſus, qui aut in ipſis, aut ſaltem per ipſas excitari autumamus. Sin autem ſoli aut obſtruantur, aut comprimantur nervi, qui in muſculos tendunt, aliis plane illæſis, qui in membranas ſenſuum diſtribuuntur, paralyſis, quæ inde ſuccederet, eſſe deberet notha, ſive ſpuria, quoniam artus paralyſi correpti, ſublata quamvis facultate motus edendi, varias nihilominus objectorum ſenſibilium actiones exciperent, eaſque in ſenſorium commune deferrent, & viceverſa. Ex quo patet, paralyſin ſive notham, ſive veram fieri modo poſſe in artubus univerſis corporis humani vitam habentis, modo in aliquibus ſolis; ideoque paralyſis vera, item & ſpuria dividitur iterum in *univerſalem*, & *particularem*. Univerſalis eſt, quæ per artus univerſos effunditur. Particularis, quæ hos, atque illos ſeorſim invadit. In quo id maxime adnotare juvat, paralyſin particularem *hemiplegiam*, ſive *hemiplexiam* proprie dici, quum totius humani corporis viventis alterutram tantum partem ſive dexteram, ſive ſiniſtram corripuerit.

Prognoſis. De genere chronicorum haberi debet paralyſis, & præcipue quum ſit vera, atque in artubus univerſalis, eo quippe in caſu ad menſes, & annos plures

pro-

producitur, antequam paralyticum interimat; qui vehementi apoplexia tandem correptus utplurimum decedere ſolet. Perfectam paralyſin, ideſt veram curatu longe difficiliorem fore ſemper cognovimus, quam notham, tum potiſſimum, quum apoplexiam inſequuta ſit. Non ita tamen, quæ a labe provenerit, aut celtica, aut ſcorbutica, vel a doloribus colicis, vel etiam ab ebrietate; hæc ſiquidem longe facilius cedit. In Senibus diſcuti vix unquam potuit. Cum atrophia pene inſolubilis. Contumaciſſima, ubi pars reſoluta tactui vel extrinſecus frigeat, non ſecus ac ubi vel imminutos in paralytico ſeſe perhibeant oculi, aut vires plurimum langueant, aut capitis ſupervenerit dolor, aut vertiginibus obnoxius evaſerit æger, tum maxime, quum fæces, item & urina, reſoluto ani, ac veſicæ ſphinctere, cohiberi nequaquam poſſunt, ne proprio quaſi delapſæ pondere, ſponte, ut ita dicam, ſua, egerantur. Solvitur interdum febre ſuperveniente ardentiſſima, vel diarrhœa critica. Contra effertur æger quum ſuccedat, uti innuimus, apoplexia, aut ſudores colliquantes, aut tremores convulſivi; qui plerumque ſuſcitantur ab humoribus pravis, acribus, atque erodentibus, qui nervorum, & membranarum vellicant fibras.

Curatio. Paralyſi evincendæ, ea propemodum adhibenda ſunt, quæ de reſolvenda apoplexia ante jam innuimus. Aer igitur confert temperatus, ſerenus, qui, quum tempeſtas id requirat, luculentis quoque ignibus exagitetur, necnon etiam odoratis ſuffitibus, & cephalicis præcipue immutetur; udus quippe, craſſus, & frigidus, utpote qui nervoſo generi ſemper infenſus, paralyſi potius fovendæ non impar cenſetur, quem propterea *narcoticum* non injuria appellare conſuevit Helmontius. Victus tamen humidus eſſe debet, perquam, tenuis, optimi ſucci, concoctuque facilis. Vinum plurimum ſane nocebit &c. Ut vero morboſa colluvies, ſi adſit, a ſtomacho, æque ac ab inteſtinis quamprimum egeratur, uti debemus purgantibus, item & quandoque emeticis, lenioriibus tamen, quæ blande moveant; ea quippe vel in affectionibus ejuſmodi fortioribus præferenda eſſe ex uſu quotidiano pene ſemper didicimus. Alvo nonniſi purgatione, clyſteribus ſaltem, exterſa, ad ſanguinis miſſionem tranſeundum ducimus, quem large in plethoricis præſertim educi convenit, ut & ubi nervorum reſolutionem ſanguinis per loca conſueta excernendi intempeſtiva ſuppreſſio, aut alia qualiſcumque imminutio præceſſerit; nam hiſce potiſſimum in caſibus venæ ſectionem opportune factam plurimum quamſæpiſſime proceſſiſſe, diutina experientia edocti, quicquid inveterata Priſcorum reclamitare unquam potuerit conſuetudo, ſine ulla dubitatione proferre aggredimur. His ita præmiſſis, propinare convenit alterantia ſpecifica, nervina, ac blande reſolventia, item & humectantia; humectando etenim facilius, quam exiccando, nervorum obſtructiones, contumaciſſimæ quantumvis, ex noſtra ſententia, pluribus porro ex cauſis, de quibus infra, reſolvuntur. Veſicantia, ſetacea, & cauteria ad excitandas in partibus paralyticis facultates jam conſopitas magni facit præ cæteris Sylvius, quæque nos haud impro-

probamus; quinimmo plurimum prodeſſe autumamus, iis ſaltem, quos, poſtquam ulcus inveteratum ſaniem conſuetam non amplius excreverit, paralyſis invaſerit. Hæc tamen nequaquam in parte affecta, quæ ex denegato ſpirituum animalium per nervos influxu, facile contabeſceret, ac ſuperveniente gangræna vel omnino emori poſſet, aperienda videntur.

Hiſtoria I I.

Quicquid, paralyſi medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

LYſander ætatis annorum quadraginta circiter, temperamenti calidi, & ſicci, bilioſi videlicet, modicæ ſtaturæ, optime conſtitutus, ac bene valens. Vir probus, atque ingenuus, litteris, boniſque artibus ab ineunte ætate alacriter vacans, menſe Octobri, variis, quibus inopinato obnoxius fuerat, infortuniis vehementer commotus, de moleſto quodam intus in latere capitis dextero aurium tinnitu conqueri cœpit, qui, fluxu hæmorrhoidali non ita pridem ſuppreſſo, ei repente ſupervenerat. Non multum poſt, quum per amœna relaxandi animi cauſa ſpatiaretur, levi quadam vertigine tactus torporem in brachio, ac crure ſiniſtro ſubinde percepit, quem propediem, muſculis plane reſolutis, in veram paralyſin ceſſiſſe cognovimus; adeo ut in regione ſiniſtra ſine motu languerent artus; qui præterea acriter quantumvis tentati, vix ullum, vel hebetis ſenſus excipiebant veſtigium. A febre prorſus immunis erat. Attamen clyſtere prius injecto, ſanguis ad libram circiter, vena in brachio lateris oppoſiti non infecti illico ſoluta, ut emitteretur, effecimus, neque prorſus incaſſum; ſiquidem uno, eodemque tempore, quo proſilire cœpit ſanguis, ſenſum antea, motum ſubinde in parte affecta rediiſſe obſervavimus. Enim vero brevi ſenſus in priſtinum reſtitutus fuit, motus tamen languens adhuc, imbecillis, ac, pene dicam, enervis perſtiterat. Hinc alvo poſtridie œnematis ope iterum exterſa, alteram ſanguinis libram ex vaſis infernis hirudinibus educi curavimus. Interim, ut fluidorum motus in partibus extimis, quæ nonnihil algebant, revocaretur, ſinapiſmatibus pedum plantæ admotis, ut cutis univerſa quoque defricaretur, atque cucurbitulis ubique apprehenſa, ut hinc inde valide diſtraheretur, non ſemel præcepimus; quo factum tandem eſt, ut calore partibus ſingulis reſtituto longe melius ſe habere Lyſander fateretur. Nihilominus, quia muſculorum facultas, in crure præſertim, adhuc torpens, nondum bene redierat, potionem hanc A purgantem, alvo, quæ diu jam antea adſtricta fuerat, leniter ſolvendæ præſcripſimus; cui ſuperbibit maximam aquæ copiam ex levi ſarſæ parillæ infuſione alteratam. Victus interim, æque ac reliquarum rerum ad diætam ſpectantium, ratione in omnibus exacte ſervata, a vino penitus per dies quadraginta ſeſe abſtinuit; neque aliud hauriebat, quam aquam alternis modo ſimplicem, modo ex corticibus citri, modo ex prædicta ſarſæ parillæ infuſione cum glycirrhiza, ac cinnamomo, ea, qua ſequitur ratione B, paratam. In Aurora decoctionem cephalicam, & aliquantulum ſolventem C in ſero caprino, ut infra, confectam, quæ bis, aut ter die alvum blande concitare conſueverat, ei quotidie præbuimus, eouſque, dum

in

in dies optime tandem convaluiſſe nobis innotuit. Intra menſem is profecto ita tractatus optime convaluit, neque ulterius, quantum ſcimus, paralyſis eum unquam invaſit.

A ℞. *Rhabarb. elect. dragm. j., tart. Bonon. dragm. ij., aq. comm. unc. ij. m., f. inf., & mac. S. A., colet. & adde mell. Hiſp. unc. j., cap. in A., cui ſuperb. ſer. capr. rec. per vic. lib. ij., inde aquæ infuſ. ſarſ. parill. parat., ut m.*

B ℞. *Sarſ. parill. opt. S. A. inciſ. unc. ſs., glycirrhiz. contuſ. dragm. ij., cinnam. opt. dragm. j., aq. comm. lib. iv. m. f. inf., & macer. S. A. cin. calid. per hor. xij., Col. pro potu quotidiano, ut m.*

C ℞. *Lign. aloes dragm. ſs., rhabarb. elect. ſcrup. j. lign. ſaxaf. dragm. j., cinnam. opt. ſcrup. j., aq. comm. q. ſ., m. f. infuſ., & mac. S. A. colet., & adde mell. Hiſp. unc. j., ſuccin. alb. præp. ſcrup. j. cap. quot. in A. per dies xxxx., cui horæ ſpatio interpoſito, ſuperb. lib. j. ſer. capril. recent. depurat., per infuſ. cort. citr. S. A. alterati.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Diſcrimen inter Auctores, qui paralyſin hactenus deſcripſerunt.

PRivatio motus, uti Galenus docet, ſola veram conſtituit paralyſin, ab Areteo neutiquam diſcrepans; qui, ita ut ſequitur, paralyſin deſcripſit. *Paralyſis autem motus tantum omnino eſt, actioniſque defectio*. Idem propemodum, qui de Paralyſi egerunt Medici omnes antiquiores, nobis tradiderunt; tametſi Recentiores plerique, veluti paralyſin imperfectam, ſolam motus in organis privationem deſignent. Hinc talis, & tanta ea in re exorta eſt inde perturbatio, ſive confuſio; ex qua ſeſe ut eriperet ad antiquos reverſus Boerahavius, paralyſin deſcribendo, ſcriptum ita porro nobis reliquit. *Paralyſis vocatur muſculi laxa immobilitas nullo nixu voluntatis, vel vitæ ſuperanda; ſenſus aliquando ſimul abſolute perit; aliquando levis cum ſtupore, ſenſuque quaſi punctorio levi, ſupereſt*, quibus verbis nequaquam diſtat a Franciſco Deleboe Sylvio; qui ita ferme concludit, *animalis motus ſymptoma proprie eſſe paralyſin*. Adſunt alii, inter quos Thomas Williſius, qui ut paralyſin exponerent, privationem fore *motus*, & *ſenſus diſcrete* protulerunt. *Motus* videlicet, vel *ſenſus*; nobis autem, ut res luculentior evaderet, quum in limine ſingulorum capitum, de vocibus potius, quam de rebus agendum ſuſcepimus, paralyſin deſcribere, eamque diſtinguere, ut jam fecimus, placuit. Copiam interim cuique facientibus, ut aliorum definitionem, huic noſtræ præferant; modo voces, eodem ſenſu, quem eis ſemel infixit, deinceps ſemper uſurpet.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Ut per muſculos fiunt motus in corpore humano vitam habente, ita & per membranas ſenſus.

REcens inter animalium Sectores non ita pridem inſurrexit opinio, quemadmodum organorum motus per muſculos, tamquam per ſua peculiaria inſtrumenta in corpore humano abſolvitur, ita ſenſum unice per membranas, quæ partes ſentientes veſtiunt, elici; adeo ut ſi fibræ ex. gr. muſculorum motrices ſenſus quoque participes deprehendantur, id fieri ſibi ſuadent nonnulli, ope illius perquamtenuis, qua veſtiuntur membranula. Horum ſententia pluribus ſane de cauſis omnino improbanda non videtur, & præcipue, quia in

in paralyſi, raro admodum licet, contingat, ut membra ſyderata, motu ſuperſtite, ſenſum prorſus amittant, nihiloſecius eveniſſe quamſæpiſſime conſtat, ut motu plane quamvis deleto, acriter tamen ſentiant, etiamſi leviter vel extrinſecus tentantur.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Deſcribuntur facultates principes mentis humanæ.

PRincipes hominis facultates, ex Veteribus, tres ſunt: *ratiocinium*, *imaginatio*, *memoria*. Facultates præfatæ principes non injuria dicuntur, eoquod maxima ſaltem ex parte ab anima proveniant incorporea, quæ eſt forma in homine præſtantiſſima, cujus cauſa præ cæteris univerſis animalibus adeo præcellit homo, ut ad Angelorum naturam, ratione mentis, utpote quæ materiæ prorſus expers eſt, proxime accedat. Ratiocinium quippe, imaginatio, æque ac memoria requirunt in homine cogitationem quamdam rationalem; quæ, uti in methaphyſicis demonſtravimus, educi nequaquam poteſt ab organis pure materialibus. Quamobrem optime tradiderunt Majores, nil aliud eſſe ratiocinium, quam *animæ actionem, qua cogitat homo percipit, judicat, ratiocinatur*; immaginationem nil aliud eſſe, niſi *actionem mentis ejuſdem, qua ſpecies percipimus, eaſque diſcernimus, ſive potius educimus ex objectis ſenſibilibus, quæ per organa ſenſuum ad cerebrum deferuntur*; nil aliud eſſe memoriam, quam *actionem mentis, ſive animæ, qua exceptas rerum ſpecies ſive materialium, ſive ſpiritalium, retinet, ſibique ſervat*. Quia tamen de omnibus iis in alio tractatu fuſe egimus, nil aliud hic recenſere juvat, niſi quod ad animam rationalem quamvis ſpectet magis ratiocinium, quam aliæ facultates, & quamvis ratiocinium plane videatur ſpiritale, atque incorporeum, attamen ob unionem, ut ita dicam, arctiſſimam, qua prædicta anima rationalis organa informat corporis humani viventis, ea quoque agit, homine vivente, per organa vel in cogitationibus, atque in ratiociniis ſuis puriſſimis, &, ut ita dicam, a materia defœcatiſſimis; ſecus enim res meditando prorſus incorporeas, neque abſumerentur ſpiritus corporei, neque caput langueret, neque vires extenuarentur, neque univerſum contabeſceret corpus, uti tamen quotidie evenire obſervamus.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Hypocauſta, craporaria, thermas, & reliqua quæ ſudorem uberrimum eliciunt in reſolvenda paralyſi utplurimum improbamus.

SUnt qui in paralyſi reſolvenda hypocauſta, vaporaria, thermas, vinacea, & reliqua hujuſmodi, quæ, quoniam extrinſecus adhibita ſudores uberrimos eliciendo exiccant, *exiccantia* nuncupantur, admodum commendare ſolent. Ea, etſi corporibus pinguibus, ac pituitoſis paralyſi correptis profuiſſe quandoque comperimus, cæteris tamen pene omnibus noxam utplurimum intuliſſe, longo uſu edocti, cognovimus; eoquod, ni fallor, tenujoribus, ac volatilioribus ſudore evaporatis lymphæ particulis, fluidorum compages, magis, magiſque concreverit, ac propterea nervorum obſtructiones contumaciores evaſerint. Hinc lon-

longe magis idonea ex eodem uſu balnea cenſemus aquæ dulcis modice tepentia, quæ ſudores minime moveant, quin potius urinas; iis maxime, qui paralyſin aut vinolentia contraxerint, aut inſolatione, aut alia quavis de cauſa, quæ lympham perquam tenuem, ac pene dicam, ſanguinis vitalem in viſceribus aut exhauſit, aut compreſſit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid proprie importet id nominis medicamentum.

QUandoquidem Praxis medica pene omnis in eligendis, dignoſcendis, atque recte adhibendis medicamentis verſatur, quicquid unquam in ſenſu medico revera importet id nominis *medicamentum*, antequam ulterius incedamus non alienum erit, paucis ſaltem exponere. Medicamentum vox eſt admodum ambigua, quam modo laxe nimis uſurpare conſueverunt Scriptores, modo nimis ſtricte, modo vero media quadam, ut ita dicam, ſignificatione. Senſu latiſſimo uſurpatur pro rebus univerſis, quæ noſtram alterare queunt naturam; ſive potius œconomiam animalem corporis humani vitam habentis immutare. Quamobrem eo ſenſu venena quoque a nonnullis medicamenta dicuntur. Senſu ſtrictiſſimo denotat purgantia tum per ſuperiora, tum per inferiora; idque vulgo, noſtris ſaltem temporibus paſſim, occurrit. Senſu intermedio deſignare ſolet quicquid in corpore humano vivente, aut proſperam ſanitatem conſervare, aut afflictam reſtaurare valet; quo ſenſu nuncupatur quoque *auxilium*, *remedium*, *indicatum &c.* & vel ipſa alimenta in eo ſenſu dici deberent medicamentum. Nos autem hic ſub nomine medicamenti tantum intelligimus quicquid corpus humanum vivens alterare ita poteſt, ut a ſtatu præternaturali ad naturalem revertatur. Quocirca per hanc definitionem medicamentum diſtinguitur tum ab alimentis, tum a venenis. Ab alimentis, quatenus hæc neutiquam alterare ſoleant, ſed tantum reſtaurare, reficere, necnon etiam quandoque augere. A venenis, quatenus neque alit venenum, neque alterat, ſed vim habet deſtruendi, corrumpendi, atque evertendi corporis humani viventis facultates univerſas, univerſas actiones, ideſt univerſam œconomiam animalem. Medicamenta ſub hac ſignificatione accepta diſtinguuntur in ſimplicia, & compoſita. Simplicibus ſimpliciſſime curabant Majores, quibus id potiſſimum medicinæ primordiis, uti ex Veteribus ſcriptoribus accepimus, ſolemne fuit. Verum enim vero, quoniam ſimplicia cruda, vel ſolida non facile deglutiri queunt, orta inde eſt medicamentorum digeſtio quædam, ac præparatio, quæ conficitur, ſive in pulverem redigendo, ſive decoquendo, ſive infundendo, ac varie res medicas condiendo. Hinc medicatos poſtmodum habuimus pulveres, medicatas decoctiones, medicatas infuſiones, medicatos ſyrupos, medicatas conſervas, confectiones &c; quinimmo, eoquod ſola quandoque medicamenta indicationibus univerſis plane ſatisfacere nequiverint, atque ægrotantibus nauſeabunda nimis fuerint, adinvicem permiſceri cœperunt; quamobrem ex ſimplicibus varia medicamenta compoſita extiterunt.

Et,

Et, ut recte componerentur, certa quædam excogitata fuit lex, ſive ratio; quæ, ut medicamentorum compoſitionem in certam quaſi redegerint artem, quam clinici methodum præſcribendi formulas nuncupabant, effecit.

Variæ medicamentorum claſſes.

Varia ſunt medicamentorum genera tum ſimplicia, tum compoſita, quæ promiſcue diſtribuuntur in alterantia, in purgantia, in emetica, vel vomitoria, in urinas cientia, vel diuretica, in ſudores elicientia, vel diaphoretica, in alexipharmaca, in anodyna, narcotica &c. Alterantia ſunt, quæ nullam licet excretionem ſenſibilem inducant, fluidorum tamen qualitates immutare valent. Purgantia ſunt, quæ per alvum movere ſolent recrementa; quæque proprie nuncupantur *evacuantia*. Leniora, quæ ſolas fæces craſſiores ex inteſtinis educunt, dicuntur lenientia, ſive *eccoprotica*. Fortiora, quæ præter fæces, reliquos quoque egerunt per alvum humores, *cathartica* nuncupantur. Alexipharmaca dicuntur ea alterantia, quæ veneno reſiſtunt, & præſertim intus genito. Anodynum nomen genericum eſt, tria quippe denotat medicamentorum genera; quæ dolorem, aut ſubducunt, aut ſaltem leniunt. Paregorica, Hypnotica, Narcotica. Paregorica ſunt, quæ cauſa ſuperſtite, dolorem leniendo demulcent. Hypnotica, quæ, ſopore conciliato, dolorem obruunt. Narcotica, quæ, in partem affectam ſtupore inducto, & ſentiendi facultate adempta, dolorem obtundunt. Hæc porro medicamenta Nepenthes quoque dicta ſunt, quaſi ac *ſine luctu* dicas, iiſque propterea exhilarandi virtutem tribuunt. Inter narcotica præ cæteris ſeſe objiciunt opiata, de quibus ſuo loco fuſe dicendum. Anodyna inſuper aut ſtrictiori, aut latiori ſenſu uſurpantur. Latiori ſenſu anodyna dicuntur quæcumque, ablata cauſa dolorem auferunt; quo in ſenſu, ferrum, cauſtica, & vel ipſe actualis ignis aliquo in caſu inter anodyna connumerari poſſunt. Ex triplici regno, ut cum vulgo loquar, in genere deſumuntur medicamenta; ex regno nimirum minerali, ex regno vegetabili, & ex regno animali: ex fodinis videlicet, uti lapides, ſalia naturalia, bolus &c.: ex plantis, uti folia, flores, fructus, radices, eorumque ſucci &c.: ex rebus animatis, uti ungues, cornua, pili, oſſa, ſanguis, adeps, eorumqe univerſa recrementa &c.

CAPUT VI.

De Vertigine.

A *Vertendo*, ſive a *vortice* dicitur vertigo, affectio nimirum, qua correptis non modo objecta omnia exteriora, verum etiam membra corporis ipſa vitio quodam cerebri, ſive ſpirituum animalium, ſpecie quadam vertiginis rapidiſſimæ, circumire videntur. Hanc deſcribere, neque perperam, conſueverunt Majores, *falſam eſſe circumgyrationis, aut converſionis imaginem, ſive potius ſenſum, qui elicitur in cerebro ægrotantis ab inordinato, & circulari quodam ſpirituum animalium motu.* Enim vero objecta quoties aut vere, aut falſo in gyrum circa nos converti deprehenduntur, toties, uti ex phyſicis habemus, excitari debet in cerebro, non procul a ſenſorio communi, motus quidam circularis humoris alicujus, qui idem ſenſorium commune in gyrum, ut ita dicam, afficiat. Triplicem extare vertiginis ſpeciem, expe-

Definitio.

experientia innixi, paſſim tradunt Scriptores: *ſimplicem* nempe, *tenebricoſam*, quam *ſcotomiam* appellant, & *caducam*. Simplex dicitur, *quum corpus*, *atque exteriora circumire tantummodo videantur*. Nuncupatur tenebricoſa, ſive ſcotomia, quum *oculi*, *affuſa veluti caligine*, *in ipſa circumgyratione objectorum ita deobſcurentur*, *ut viſus vel omnino deficiat*, *vel admodum ſaltem imminuatur*. Ubi autem vertigo ita invaleſcat, ut *viribus plane ſolutis*, *aut corruat æger*, *aut ne concidat*, *adminiculis arreptis prætermodum languens ſeſe ſubſtineat*, eam tunc caducam vocamus. Præterea modo dicitur per eſſentiam, ſive *idiopathica*, modo per conſenſum, ſive *ſympathica*. Per eſſentiam tum fit, quum cauſa lædens cerebro inhærens, cerebri partes proxime afficit. Per conſenſum tum exoritur, quum cerebrum afficitur ex conſortio ſive ſtomachi, ſive inteſtinorum, ſive meſenterii, aliorumque viſcerum; in quibus cauſa lædens proxime plexus,aut fibras nervorum irritando, per nervos irritatos, & organa cerebri concutit.

Diagnoſis. Tum vertigo, tum genus, quo tentatur, vertiginis, ab effectibus, quos patitur is, qui tali morbo obnoxius eſt, facile dignoſcitur. Non adeo tamen ex facili conjicere quiſque poterit, an per eſſentiam, an per conſenſum extiterit. Verumtamen ſi capitis dolor, ſi gravedo, ſi ſtupor mentis, ſi obtuſio quædam repens olfactus organa, æque ac guſtus hebetet, ſi aurium excitetur tinnitus, ſi citra manifeſtum ullum cæterarum partium læſionis indicium, præ oculis aſſurgens caligo oculorum aciem obnubilet, id vertiginem imminere, eamque per eſſentiam fore utplurimum prædicere ſolet. Sin autem per conſenſum fit, id prudens quiſque tum inferre poterit a parte ipſa proxime affecta, ſedulo, ſolerterque inquirens, an nauſeabundus ſit æger, an niſus habeat vomendi, an cardialgia vexetur, an permoleſta quadam hypochondriorum inflatione, an torminibus &c. Sanguis quandoque exuberans vertiginem quoque inducit; quod quum evenire ſoleat in fœminis menſibus ſuppreſſis, in maribus adultis fluxu compreſſo ex hæmorrhoidibus, ante pubertatem ex naribus, id prænoſcere poſſumus, num ejuſmodi ſuppreſſiones vertiginem præceſſerint, inquirendo.

Cauſæ. Si quis mente revolvat quicquid in phyſicis expoſuimus de vertigine, quæ iis, qui rapidiſſime in ſemetipſos aliquandiu ſeſe pridem converterint, data opera, concitatur, ſibi commode ſuadere is poterit, eum ſenſum, qui tum ſuſcitatur rerum, quæ in gyrum falſo circumire videntur, produci a motu quodam, quem in ſenſorio communi concitant vel ſpiritus animales, vel ſuccus nerveus, vel alius quilibet idoneus humor, qui aut per centrum idem ovale, aut per vicinia in gyrum celerrime rapiatur. Quo poſito, ſi unquam ſuccederet, ut vitio aut cerebri, aut aliarum partium corporis humani viventis ſive ſolidæ, ſive fluidæ ſint, ſi ſuccederet, inquam, ut ſpiritus ex. gr. animales ita propemodum, uti monuimus, per ſubſtantiam cerebri interiorem in vorticem circumagantur, tum ſenſorium commune afficere, & alterare deberent, non ſecus ac revera ſi afficeretur, quum afficitur ab objectis ſenſilibus, quæ, dum in orbem ferme ſeſe convertunt, movent organa ſenſus. Pone modo, ut compreſſis, ex hypotheſi, vel obſtructis meatibus nonnullis.

Pone, inquam, ut propterea ſpiritus animales influere libere nequeant per nervos ad partes; tum retrocedentes, & intus quaſi coerciti ob motum maximum, maximamque, quam habent celeritatem, quum longe, lateque effundi libere nequeant, neceſſe eſt, ut in gyrum quodammodo per interiorem cerebri ſubſtantiam rapidiſſime convertantur. His ita præmiſſis, perquamfacile videtur tum intelligere, tum exponere, unde virium languor, oculorum obumbratio, & reliqua omnia ſymptomata, de quibus verba jam fecimus, in quolibet vertiginis genere, proveniant.

Prognoſis. Vertiginem, quæ diu contumax fuerit, ſive quæ periodice recurrit; inſequi plerumque ſolet, aut apoplexia, aut epilepſia, aut mania, aut convulſio, quæ ſpaſmodice viſcera torqueat. Simplex longe minus habet periculi, quam tenebricoſa, & multominus quam caduca, quæ omnium eſt peſſima. Sympathica, modo recens ſit, expers eſt periculi, & facile ſolvitur. In ſenibus, atque inveterata nullam propemodum curationem admittere quit. Si a ſanguinis extet redundantia, ſpontanea ſanguinis excretione ſtatim diſcutitur. Si a ventriculo repleto, vomitus, qui ſponte erumpat, mirifice proderit. Si ex inteſtinorum colluvie, alvi ſolutio eam confeſtim ſubducere valet.

Curatio. Ut vertigo, quæ ſympathice ex aliarum partium læſione fit, recte curetur, partibus primario affectis opportune occurratur. Ut ea curetur, quæ idiopathice, vitio nimirum cerebri, oritur, diſtinguere prius oportet, num id vitium, quod in cerebro vertiginem facit, organis inſideat ſolidis; num humoribus, qui per organa effunduntur. In genere tamen, ratione rerum, quæ vulgo nonnaturales dicuntur, aer ſerenus, temperatus, & purus, victus tenuis, humidus qui facile intus ſubigatur, vertigini curandæ plurimum ſemper contuliſſe, ex uſu habuimus. Ab inedia tamen nimia, æque ac a nimia ſatietate caveat æger; utraque nempe vertiginem foviſſe non ſemel deprehendimus. A vino ſeſe abſtineat; quod, experientia teſte, ad ebrietatem præcipue epotum vertiginem frequentiſſime procreavit. Motus licet conveniat, blande, ac ſine contentione fiat, quum capiti quies potius expediat. Vigiliæ diu protractæ, quam ſomnus nimius, longe majorem in vertigine noxam moliuntur. Alvus laxa ſit oportet, quum digeſtionis recrementa, atque inteſtinorum ſordes diutius, quam par eſt, intus coercitæ vertiginem quamſæpiſſime pepererint. Quemadmodum hilaritatem, ac animi pacati diutinam tranquillitatem ſolam quandoque affectiones hujuſmodi, inveteratas quamvis, penitus extenuaſſe, percepimus, ita quoque vehementiores animi; æque ac mentis perturbationes eas feciſſe, nonraro comperimus. Ratione pharmaciæ; & chirurgiæ, ſi adſit repletio, ſi oris amarities, ſi nauſea, niſus vomendi, hypochondriorum anxietas, inflatio, borborygmi, & reliqua, quæ ventriculi, item & inteſtinorum aliquam ſaltem proluviem denotare ſolent, ea imprimis purgationibus elui debet, quæ tum per ſuperiora, tum per inferiora leniter agant. In corporibus plethoricis, vel iis, in quibus ſanguis per loca conſueta excernendus, vertiginem, compreſſus fecerit, ſanguinem ſtatim educere conveniens eſt. Cæterum nervina, nar-

narcotica, & maxime camphorata, modo tamen lenia ſint, commendamus, utpote quæ motus tumultuantes, atque ſpirituum excandeſcentiam blande compeſcant. Neque pulveres improbamus, qui cephalici nuncupantur, uti ſunt cranii humani, ungulæ alcis, & reliqua, quæ niſi juvent, nocere ſaltem minime poſſunt. Neque contemnimus frictiones, fotus, & balnea, tum maxime, quum ſudor intempeſtive coercitus vertiginem fecerit. Aquam dulcem, & præſertim nucerianam large hauſtam, ac in urinam abunde deinceps excretam, eoquod ſalia intus concreta ſolvat, diluatque, eam fluidorum, quæ nervos irritando, vertiginem quandoque induxit, acrimoniam ſuſtuliſſe, uſu nobis innotuit. Si capitis dolor, gravitas, mentis obtuſio, torpor, & quicquid humores vel in cerebro, vel in partibus cerebro adnexis, aut concreſcere, aut ſtagnare commonſtret, vertiginem vel comitetur, vel præcedat, vel inſequatur, tum hirudinibus partibus prius infernis, inde ſupernis, naribus nempe, ſive ab auribus non procul appoſitis, aut cucurbitulis cervici, ac dorſo infixis, venas ſecare expedit, quibus in caſibus plurimum inſuper contuliſſe ſcimus, & pediluvia, & ſinapiſmata, necnon & ipſa veſicantia, coxis præſertim, cruribuſque admota. Sunt qui præterea arteriotomiam, ac per arteriam ſectam ſalium quorumdam volatilium infuſionem, aureum veluti præſidium extollunt. Id quamvis Recentiores nonnulli ad extirpandam radicitus vertiginem maximi faciant, aut ne fiat unquam, aut ne ſaltem audacter fiat, Tyrones monitos volumus, ne eorum culpa vitæ periculum quamprimum Æger incurrat.

Hiſtoria III.

THeſſala puella, decem & ſeptem quæ vix attigerat ætatis annum, aſpectu venuſta, acris ingenio, item & elegans, ſucciplena, ac temperamento pollens, quod calidum, & humidum, ſive ſanguineum vulgo vocare potuerim, optime in omnibus conſtituta, inter varias tamen inſuetas animi emotiones, quibus non ita pridem poſtquam Siſypho viro cuidam ingenuo nupſerat, vehementer angebatur, mentis quodam ſtupore Menſe Aprili obumbratur. Vertigine, quæ ter, & quater die ex intervallo procul ab omni lege recurrit, inde corripitur. Vertigo ſingulis paroxyſmis ad horam circiter integram pene ſemper ſeſe extendit. Oculis caligo in paroxyſmi principio tenuis, diſtracta, atque admodum rara obverſatur; quæ nihilominus paulatim, ac ſenſim adeo in progreſſu denſatur, ut plane cecutiens ægra, ac viribus omnino deſtituta vel adminiculis innixa conſiſtat, vel collapſa decumbat. Vocatus accedo, atque omnia ſedulo explorans, ſordes ſtomacho, æque ac inteſtinis plurimas ineſſe cognovi, ſperans inde ut ea, quæ præfatam puellam invaſerat vertigo, ſympathica potius, quam idiopathica foret; eoque magis, quia alvus diu ſuppreſſa fuerat. Aderat nauſea, atque oris amarities. Nidorem interdum eructabat. Torminibus identidem cruciabatur, necnon etiam impenſe ſitiens urinas tenues, limpidas, ac plane crudas, ſub finem

Quicquid, vertigini medendo præſtare conſuevimus hiſtoria declaramus.

nem præſertim paroxyſmi, abunde excernebat; quæ res, quum maximam mihi ſuſpicionem fecerint, coctionis organa, uti ante jam diximus, recrementorum colluvie pergravari, effecerunt, ut enemate communi, quod alvum bis concitavit, prius indito, hauriendam inde potionem hanc A blande ſolventem præſcripſerim. Dies erat morbi tertia, ex quo Theſſalam ægrotantem tractandam ſuſcepimus; & ſordes, quas, alvo arte ſoluta, uberrime egeſſerat, reliqua omnia licet ſymptomata pene diſcuſſiſſent, adhuc tamen mens torpebat, atque acceſſus vertiginoſi, uti prius, in dies ſemper recurrebant. Quamobrem optima victus ratione, atque alterantibus, ut in B inſequitur, humoribus opportune præparatis, eoquod plurimo ſcatere ſanguine videretur, ut is tempeſtive imminueretur, vena in brachio ſecta, ſanguinis libram circiter, ex noſtra ſententia emiſit. In die morbi octava, menſium fluxu, qui numquam reſtiterat, exacto, ſucceſſit; neque incaſſum, ſiquidem, & mens clarificari, & vertigo, quæ poſthac longe mitior ſemper invaſit, reſolvi cœpit. Hinc quum venæ ſectionem plurimum ſane in curatione morbi proceſſiſſe conjecimus, cute de more ſcarificata, ac cervici, dorſoque cucurbitulis appoſitis, aliam ſanguinis quantitatem triduo poſt ad uncias octo circiter extraximus; quod ſane quum itidem profuiſſet, & vires quum adhuc conſtarent, & quum pulſus febre licet ſemper immunis, adhuc tamen durus, ſeſe non ſatis explicaret, ut opus tandem abſolveretur, diebus aliis decem inde interpoſitis, ac pediluviis, una & ſinapiſmatibus in dies alternatim adhibitis, ſaphena ex dextero pede ſoluta, ſanguinem iterum imminuimus; qui ad alteram circiter libram eductus, effecit, ut menſtrualis conſueta repurgatio præmature, atque abunde excreta morbi reliquias deleverit.

Si quis modo quærat, an exiſtimemus, vertiginem hanc ex conſenſu, an per eſſentiam exortam fuiſſe, ingenue fatemur id nos propemodum latere. Nihiloſecius ex indiciis mixtam quodammodo eam extitiſſe, autumavimus. Animi quippe perturbationes nervorum genus primo, mox organa coctionibus affeciſſe credidimus. Hinc recrementa ex digeſtionibus pravis in viſceribus congeſta, & ſanguis in vaſis intus redundans, nil mirum ſi plexus in imo ventre mordicando, & meatus in cerebro identidem comprimendo, vertiginem præfatam per vices quotidie recurrentem pepererint. Quod autem meatus in cerebro redundante ſanguine compreſſi vertiginem inducere queant, luculentiſſime patet ex ea vertiginis ſpecies, quam data opera, toties excitare poſſumus, quoties venis jugularibus inſtita extrinſecus, vel leviter compreſſis, præſtamus, ne ſanguis carotidum, ac vertebralium per cerebri ſubſtantiam a ſiniſtro cordis ventriculus prius effuſus, libere per jugulares in dexterum remeare valeat. Neque diſſimili ratione vertiginibus perſæpe obnoxii evadunt ii, quibus, polypus cordi inhærens, ac in ramos diſtractus in truncum venæ cavæ aſcendentis ſeſe præſertim immiſerit.

Cur vertigo jugularibus compreſſis quandoque excitetur.

A ℞. *Rhabarb. elect. dragm. i., ſalis. tart. ſcrup. ſs., ſer. caprill. lib. i. m. f. infuſ., & macerat. S. A., colet., & adde ſyrup. flor. borrag. unc. ij. cap. in A. ut m.*

B ℞.

B ℞. *Ligni Aloes dragm. ſs.*, *rad. peon.*, *gramin.*, *fragar. ana dragm. j.*, *aq. commun. q. ſ. m. f. infuſ.*, *& macerat. S. A. Bulliant.*, *& adde flor. borrag.*, *violar.*, *primulæ-ver. folior. pimpinel.*, *capillor. Vener. ana pug. j.*, *decoquant. S. A.*, *colet.*, *& adde ſyr. flor. borrag. unc. j.*, *cap. quotid. pro ſyrup. in A. ut m.*

Item ℞. *Aq. peon.*, *ceraſ. nigror.*, *matricar. ana. unc. j. m.*, *& cap. quotid. hora circiter ante prandium*, *& ante cœnam*, *ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Veterum opinio per vapores vertiginem explicantium.

VErtiginem excitari opinabantur Veteres a vaporibus, ſive halitibus quibuſdam, qui aut in cerebro congregentur, aut ad cerebrum a partibus infernis provehantur. Quum in cerebro congregati vertiginem pariunt, tum eam idiopathice fore ſibi ſuadebant. Quum a partibus infernis ſublimati ac cerebrum conſcendentes, vertiginem cieant, tum ſympathicam eam extitiſſe affirmabant. Non deſunt inter Recentiores, qui vapores, atque halitus hujuſmodi, tamquam res omnino commentitias contemnendo, irrideant. Nos autem non inficias ibimus, portionem quamdam humoris in fermentationibus extenuatam, atque in vapores diſtractam, cerebrum lædere, item & mentem obumbrare quodammodo poſſe; rationi licet longe magis conſonum ducamus, anatome præſertim inſtructi, vertigini cauſam exponere, non ſecus ac in capite ſuperiori expoſuimus. Idque pluribus ſane ex cauſis, de quibus & ante jam diximus, & deinceps dicturi ſumus.

CAPUT VII.

De Convulſione, & ſpaſmo.

COnvulſio *a convellendo*, & *ſpaſmus* a *contrahendo* dicitur, eoquod hiſce in affectibus muſculorum principium, & finis in unum quaſi convelli, contrahique videantur. A convulſione penes Recentiores nonnullos differt ſpaſmus, quatenus ſpaſmus fit cum dolore partis affectæ, convulſio ſine; adeo ut dici poſſit, *convulſionem eſſe muſculorum contractionem involuntariam, firmam ſine dolore, & ſpaſmum cum dolore.* Definitio. Firmam dicimus, ut utramque affectionem a tremoribus, ſive a motibus convulſivis, aut ſpaſmodicis diſtinguamus, in quibus muſculorum contractio inter antagoniſtas, hoc eſt inter muſculos contranitentes, alternatur.

Differentiæ. Variæ in Praxi medica ſpecies, variique gradus convulſionis occurrunt; convulſio enim ita quandoque per artus, ac per parietes univerſos corporis humani vitam habentis effunditur, ut membra corporis præfati maximam ſibi nacta rigiditatem idem corpus quaquaverſum coextendant, ejuſque molem undique rigidam, atque inflexibilem faciant. Quo in caſu *tetanos* convulſio nominatur. Modo autem muſculorum contractio talis eſt, ut corpus humanum vivens antrorſum incurvetur. Modo demum talis fit, ut in diverſam partem, retrorſum nimirum reclinetur. Hinc aliæ duæ convulſionis inſurgunt ſpecies, quarum altera dicitur *emproſthotonon*, altera *opiſthotonon*. Emproſthotonon eſt, quum in ante-

anteriorem partem incurvatur. Opiſthotonon, quum in poſteriorem reclinatur. Alias præterea habemus convulſiones, quæ peculiares dici poſſunt: uti ſunt *ſpaſmus*, qui dicitur *cynicus*, *riſus*, qui nuncupatur *ſardonicus*, & ea convulſio, quæ *triſmos* a Medicis appellatur. Necnon & ea, quæ vocatur *ſtrabiſmus*. Spaſmus cynicus fit, ubi muſculus oris latus ex uno dumtaxat latere contractus os ita deformat, ut ſpeciem canis prope ringentis quodammodo æmuletur. Riſus ſardonicus producitur, quum ex utroque latere idem muſculus contractus labia utrimque ſibi attrahit, atque extendit, quo riſum mentiri videtur. Triſmos oritur a contractione muſculorum temporum, & maxillarum; qui vehementer inſimul contracti efficiunt, ut dentes ex utraque maxilla adinvicem adducti mutuo adeo ſeſe obnixe comprimant, ut propemodum attriti ſtridorem edant. Strabiſmus nihil aliud eſt, quam ea oculorum contorſio, quæ provenit a contractione muſculorum non omnium, ſed quorumdam ex iis, qui oculorum gemmis movendis, ſive circumducendis inſerviunt.

Cauſa. Quum ex dictis diagnoſis liqueat, ad cauſas tranſire expedit, quæ ex duplici fonte hauriri poſſe videntur; contractio quippe muſculorum fieri quandoque poteſt ob vim ſpirituum, qui a cerebro cum impetu in fibras motrices propelluntur muſculorum, quos convulſio præter naturam contraxit. Quandoque autem fieri poteſt quoque, quod quamſæpiſſime contigiſſe experientia quotidie teſtatur, ex præpedito, præcluſoque eorumdem ſpirituum per nervos in muſculos antagoniſtas influxu; qui propterea reſoluti in cauſa ſunt, ut muſculi oppoſiti, eoquod renixus contranitentium iis defecerit, vim propriam, ut ita dicam, elaſticam, exercentes convellantur; quo in caſu neutiquam muſculi contracti, ſed adverſi, qui reſolutionem patiuntur: ii videlicet, qui muſculis contractis adverſantur, tamquam partes morbo affectæ, reſpiciendi ſunt. His ita præmiſſis, quum facile elicere quiſque poterit, quare convulſio interdum excitetur ſimplex, interdum ſpaſmodica, quare modo per eſſentiam ex cerebro, nervisque affectis, ſive ex læſa muſculorum ſtructura, modo per conſenſum ex aliarum partium affectarum conſortio, modo ob ſanguinem ſtagnantem, alioſque concretos humores, aut in muſculis contractis, aut in adverſis reſolutis, aut in partibus finitimis, non videtur cur in hoc diutius immoremur. Ad prognoſin itaque accedamus, quam tum ex Hippocrate, tum ex Galeno præſertim paucis expedire aggrediar.

Prognoſis. Tetanos, niſi dierum quatuordecim circiter ſpatio ſolvatur, ægrotantem interimit. Convulſiones quo fortiores, eo pejores. Spaſmodicæ magis, quam ſimplices. Idiopathicæ, quam ſympathicæ. Apoplexiam, vel epilepſiam non raro accerſunt. Ex vulneribus, lethales. In fœminis hyſtericis imprimis, longe minus habere ſolent periculi, quam in maribus. Convulſiones, quas concitavit helleborus, aliaque fortiora purgantia, ex Hippocrate præcipue (*a*), necem fere ſemper moliuntur. Peſſimæ ſunt, quæ nimiam ſanguinis excretionem, aut hypercatharſin inſequun-

(a) *Sect.* 5. *aph.* 1.

quuntur; tum maxime, quum viribus prætermodum reſolutis, æger dejectus conſiſtere nequeat. In febre, & præ cæteris maligna, & tum maxime, quum in progreſſu morbi ſupervenerint, febricitantem brevi deceſſurum indicare conſueverunt. Febris ardens, quæ convulſionibus acceſſerit, eas utplurimum extenuavit. Hinc illud Hippocratis (*a*) *qui a convulſione, aut diſtenſione nervorum tenetur, febre ſuperveniente liberatur*. Et ex eodem Hippocrate (*b*) *febrem convulſioni ſupervenire melius eſt, quam febri convulſionem*. Nil mirum igitur ſi in febre continua labiorum contorſio, oculorum, ſuperciliorum, aut narium, præ foribus mortem verſari non ſemel prædixerit.

Curatio. Diæta, quæ convulſionibus curandis præſcribenda eſt, ei non abſimilis fore videtur, quam reliquis cerebri affectionibus curandis in capitibus ſuperioribus paulo ante adhibuimus. Aer igitur convenit temperatus, & ſerenus, quum borealis, frigidus, atque hybernus ex Hippocrate (*c*) convulſiones inducat. Victus tenuis ſit, concoctuque facilis. Plurimum nocet ſalſus, acidus, acris, ſaccharatus, item & mellitus. Vinum, utpote quod nervis infenſum, plane proſcribendum. Quies longe magis, quam motus conferre videtur, is præſertim, qui contentioſe, & vehementi fiat cum conatu. Alvus quotidie niſi reſpondeat, blande cienda. Hilaris, pacatuſque ſit animus &c. In pharmacia, & chirurgia diſtinguendum eſt prius num convulſiones extent per eſſentiam, num per conſenſum. Si ex conſenſu, partibus ſtatim, qui morbo proxime laborant, partibus videlicet primario affectis, occurrere debemus. Si per eſſentiam, ſedulo inquiramus oportet, num id fiat ſpirituum vitio, an ſanguinis; num alterius cujuſque humoris, qui vel cerebrum, vel nervos, vel muſculos lædat; num ſuccedat ob contractionem violentam muſculorum partis convulſæ; num ob reſolutionem muſculorum, qui muſculis contractis adverſantur &c. Sordibus itaque tum ventriculi, tum inteſtinorum blande egeſtis, ubi ſanguis redundet, confeſtim imminuendus. Ubi ſpiritus excandeſcant, leniter coercendi. Si quis humor craſſus, aut nervos obſtruat, aut eos adeo comprimat, ne ſpiritus a cerebro in muſculos reſolutos libere fluant, is blande diſcutiendus. Qua de re clyſteres commendamus, leniora emetica, item & purgantia, ea præ cæteris, quæ parantur oleo ſive communi, ſive amygdalarum dulcium ſive ſeminum melonum, necnon etiam ſeminum lini &c. Spiritibus, qui nimium efferveſcunt, cohibendis, apprime conducunt opiata, item & balnea aquæ dulcis, vel emollientia, aqua nuceriana large epota, decoctiones emollientes, hiſque ſimilia. Tetanos, alvo oleo amygdalarum dulcium purgata prius, balneo inde olei communis feliciſſime reſolutum, non ſemel vidimus.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

INter *convulſionem*, *&* *ſpaſmum*, penes eos, qui inter Veteres de Facultate medica ſcripſerunt, nullum unquam aliud interfuit diſcrimen, niſi quod convulſio vox ſit latina, & ſpaſmos græca; quæ voces profecto, ſi nominis etymologiam intuearis, unum, & idem **In quo, penes nos, convulſio differt a ſpaſmo.**

Paſcoli Oper. Med. L iij

(a) *Sect.* 4. *aph.* 57. (b) *Sect.* 2. *aph.* 26.

(c) *Sect.* 5. *aph.* 20.

& idem ſonant, *contractionem* quippe dicunt; neque aliter, quantum ſcio, tum ab Hippocrate, tum a Galeno, uſurpantur: ſpaſmus *affectus eſt*, *quo nervi*, *&* *muſculi tentantur*, *adeo ut modo totum corpus*, *modo pars ſine voluntatis arbitrio trahatur*, inquit Galenus (*a*). Hos profecto inter Antiquiores, Mercurialis, Heurnius, Fernelius, Riolanus; inter Recentiores, Sennertus, Riverius, Sylvius, Ettmullerus, Bellinus, aliique ſequuti, uno eodemque ſenſu convulſionem, & ſpaſmum complexi ſunt, per eam utramque vocem, membrorum, aut muſculorum contractionem promiſcue deſignantes. Nobis autem, cum aliis, qui convulſionem a ſpaſmo recens diſtinxerunt, licet fortaſſe non melioris notæ Auctoribus, ad eximendam rerum iſtarum, quæ non minima exorta eſt, ambiguitatem, *convulſionem* unice dicere placuit, eam membrorum contractionem, quæ aut minime dolet, aut ullum vix infert doloris indicium; & ſpaſmum proprie dicere arriſit eam membrorum, aut muſculorum, aliarumque partium contractionem, quæ cum dolore ſive exoritur, ſive perennet.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Exponitur Veterum opinio, convulſionem, vel ex repletione, vel ex inanitione fieri, affirmantium.

Convulſiones fieri Veteres opinabantur aut ex *repletione*, aut ex *inanitione*. Ex repletione fieri affirmabant, quum aut ſanguis, aut alius quivis pituitoſus humor ſeſe inſinuans in nervos, aut muſculos, eos inflet, & contrahat. Ex inanitione autem tum exoriri ſibi ſuadebant, quum, humido radicali penitus exhauſto, ita quandoque, in eorum ſententia, nervi, & muſculi exiccantur, ut, corii adinſtar igni admoti, contrahantur, & convellantur. Id figmentis quamvis anilibus fidenter annumerare conſueviſſet Helmontius, nos tamen Veterum opinionem interpretari potius, quam irridere juvabit. Atque adeo convulſionem ex repletione fieri, cum Veteribus tum dicendum cenſemus, quum, ob violentam fibrarum ex vehementi ſpirituum influxu diſtractionem, muſculi præter naturam contracti membra convellunt. Ex inanitione vero tum, quum ob denegatam ſpirituum in fibras radiationem, reſolutis antagoniſtis, muſculi ex adverſo vim ſuam connaturalem, procul ab omni contranitentium renixu, libere exercentes, valide contrahuntur. Ita profecto, & ſpaſmum præcipue cynicum, & riſum ſardonicum, & ſtrabiſmum, non ſecus ac emproſthotonos, atque opiſthotonos frequentius produci, credidimus.

(a) *Def. med. pag.* 397. 26. *m.*

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Unde proveniant tremores ſive motus convulſivi.

Tremores, aut motus convulſivos, in quibus contractiones ſive ſimplices, ſive ſpaſmodicæ, viciſſim, uti monuimus, alternantur, concitari utplurimum autumamus, vel ab humore quodam acri, qui nervos hinc inde ſparſim mordicet; vel a ſanguine, ſive a lympha quadam craſſa, quæ in tubulis identidem ſtagnando, eos prætermodum extendat, & nervos interceptos multis, variiſque in locis diviſim comprimat. Quo fit, ut, non æque præcluſo ſpirituum a cerebro per ner-

nervos afflatu, modo hic, modo illic indiſcriminatim muſculi reſolvantur. Hinc variæ membrorum contractiones convulſivæ, quæ nequaquam perſiſtere, ſed in variis regionibus corporis humani vitam habentis, uti patet, alternari deberent.

ANIMADVERSIONES THERAPEUTICÆ AD CHIRURGIAM SPECTANTES.

Quicquid opinandum erit ratione convulſionis, de veſicantibus, inuſtionibus, cæteriſque exterioribus præſidiis. INter præſidia chirurgica reſolvendis convulſionibus plurimum tamquam idonea excogitata habemus, non modo defricationes, ſcarificationes, vellicationes, atque arctiſſimas vinctiones, verum etiam inuſtiones, item & veſicantia, in quibus tamen univerſis caute admodum, ex noſtra ſaltem ſententia, incedere oportet. Scimus equidem, prædicta remedia exteriora pluribus ſane ex cauſis hiſce in caſibus prodeſſe poſſe; eliciunt quippe ſpiritus, eoſque revocant ad muſculos reſolutos. Neque inficias imus, irritatis quandoque artubus extremis, ſpiritus præfatos a regionibus, in quibus impetum fecerant, averti, a muſculis nimirum, quos præter naturam contraxerant. Ex quo fit, ut ea non omnino improbemus, & præſertim, ubi proceſſerit convulſio a materia quadam craſſa ac glutinoſa, quæ aut in nervis, aut non procul a nervis concreſcens, antagoniſtarum, ut ante jam diximus, reſolutionem pepererit, tum maxime, quum pene deploratus fuerit morbus, atque in irritum reliqua omnia ceſſerint auxilia. Valde dubii hæc tamen eventus, & plurimum ſuſpecta, magis magiſque in dies nobis uſu diutius inſtructis, non ita pridem eſſe cœperunt in cæteris convulſionibus, quas, vel fluidorum acrimonia, vel ſanguinis redundantia, vel ſpirituum nimia incaleſcentia, concitavit: harum quippe invaſiones exaſperaſſe potius, quam cohibuiſſe, pene ſemper cognovimus.

CAPUT VIII.

De Epilepſia.

EPilepſia, eoquod, quos vehementer concuſſit, viribus omnino collapſis, ex improviſo conſternantur, & concidant, morbus vulgo dicitur *caducus*. A nonnullis *comitialis* nuncupatur, *lunaris* ab aliis, *ſonticus*, *herculeus*, *ſacer &c.* Hanc deſcribere poſſumus, *motum eſſe convulſivum, qui univerſas humani corporis vitam habentis partes ex intervallo corripit, ſenſus inſuper externos, æque ac internos lædens*. Non ſecus ac de vertigine innuimus, *& per eſſentiam, & per conſenſum* epilepſiam fieri poſſe, exiſtimamus. Definitio.

Imminentis epilepſiæ indicia ſunt: ſenſus quidam, frigidioris veluti auræ, repentinus ab occipite in verticem calvariæ aſcendentis: præcordiorum anxietas: flatus, qui hypochondria pervagando, varie obmurmurantes, ventris inflationem inducunt: facies, quæ citra cauſam manifeſtam aut prætermodum ſqualet, aut impenſe rubeſcit: linguæ motus varie præter naturam editi: capitis dolor, gravitas, oblivio, mœſtitia, vertigo; quæ, niſi quidem omnia, pleraque ſaltem acceſſiones epilepticas anteire, nonraro deprehenduntur. Tum etiam paulo antequam invadat paroxyſmus, nonnumquam fluctuare ſolet animus, ac mens perturbari, inſomniis noctu præſertim turbulen- Diagnoſis.

tis: caligare incipiunt oculi, ſive muſcis, nubeculis, ſplendoribuſque vagis, aut ſcintillulis apparentibus illudi &c. Præſentem eſſe, præter ea, quæ epilepſiam deſcribentes jam ante recenſuimus, declarant quoque ſpuma per os effuſa, una & convulſiones, motuſque ſpaſmodici, qui membra varie torquent, quatiuntque. Epileptici ulterius linguam in paroxyſmo fere ſemper exerunt, quo, canes quaſi ſitientes æmulantur, ſtertunt, vociferantur, quandoque clamant &c. At, quum receſſerit invaſio, prope ac ſi ex ancipiti, incertoque conflictu plurimum defatigati evaſerint, inſurgunt.

Cauſa. Quicquid ſpiritus animales intus in cerebro adeo concitare, & commovere valet, ut longe validius quam decet, excandeſcant, vel tumultuantes, ut ita dicam, procul ab omni lege principium ſubeant nervorum, perque eos effundantur, id omne paroxyſmis epilepticis excitandis ſatis idoneum cenſemus. Hinc haud erraſſe videntur ii, qui in epilepſia, vel ſanguinis copiam, vel nimium fluidorum æſtum, vel humoris cujuſdam acris, qui membranas, ac plexus irritando, cerebrum turbet, pravitatem, vel vermes, ſive lumbricos, qui viſcerum tunicas mordicent, culpare conſueverunt; ea ſiquidem omnia præſtare valent, ut ſpiritus animales in cerebro commoti huc illuc incurſent, muſculos contrahant, ac membra convellant &c. Ex quibus itidem patet, quo pacto modo idiopathice, modo ſympathice moveri queant paroxyſmi.

Prognoſis. Epilepſia curatu perquam difficilis, & periculi plena, quæ præſertim frequenter invaſerit, haberi debet; cerebrum enim iterum, atque iterum in paroxyſmo excuſſum, ac pene diſtractum, omnino tandem ratione ſtructuræ intimioris, evertatur neceſſe eſt. Idiopathica tamen longe periculoſior, ac pervicacior habenda eſt, item & inveterata, nec non etiam hereditaria, de qua ſcimus, curationem fere omnem hactenus reſpuiſſe. Pueri præ cæteris epilepſia tentantur, quibus in pubertate niſi ſolvatur, ad mortem uſque perducitur. Quum ab anno ætatis vigeſimo quinto infeſtare cœperit, plane inſolubilis cenſenda, ex Hippocrate (a). Recurrentibus æquinoctiis & ipſa non ſine periculo recurrit. Si, dentibus, aut variolis, vel morbillis erumpentibus, excitetur, non adeo funeſta; eam quippe tum æſtus febrilis plerumque diſcuſſit. In virginibus, deleri paſſim deprehenditur, aut menſibus, aut conjugio ſupervenientibus. In maribus, ſi ante pubertatem extiterit, utprimum ſemen excreverint, feliciſſime quandoque ſolvitur. Interdum cæcitatem, ſtrabiſmum, & mentis ſtuporem, infert. Cæterum epilepſiam tum in maribus, tum in fœminis, tum in pueris, atque adoleſcentibus, tum quoque in adultis confirmatam, febre ſuperveniente quartana, ſternutatione creberrima, humoris cujuſdam pituitoſi ſive per nares, ſive per oculos, ſive per aures egeſtione, vomitu, diarrhœa, urinæ, item & ſudoris plurima excretione, ſcabis per univerſum corporis ambitum exorta, ſanguinis ſpontaneo, & præſertim per hæmorrhoides effluxu, penitus ſublatam, raro admodum licet, non ſemel tamen, & legimus, & vidimus.

Curatio. Aeris qualitas, victus ratio, & re-

(a) *Sect. 5. aph. 7.*

& reliqua, quæ ad res, vulgo nonnaturales dictas, ſpectant, motui ſpirituum animalium tumultuario in epilepſia ſedando, eadem plane convenire videntur, quæ apoplexiæ, vertiginibus, aliiſque nervorum affectionibus evincendis, ante jam in diæta propoſuimus. Monemus tamen, ut hic præ cæteris laxa ſit alvus, ut de more mulierum fluant menſes, ut excretiones hæmorrhoidum, ſi quando compreſſæ fuerint, utut fieri poſſit, quodammodo revocentur. Quicquid autem in pharmacia, æque ac in chirurgia expedit adhibere, ægrotantem reſpicere debet, tum in paroxyſmo, tum extra. In paroxyſmo, curare debemus, ut ſpiritus ad organa ſenſuum revocentur, aut inclamando, aut artus extremos vellicando, aut cutem in dorſo potiſſimum defricando, aut alvum clyſteribus quandoque concitando &c. Si adſit plethora, vel ſi conſuetæ ſanguinis reſtiterint excretiones, vena ſolvatur; aut cucurbitulis cuti prius ſcarificatæ infixis, aut hirudinibus, partibus præcipue infernis admotis, ſanguis educatur. Et quoniam inter ſymptomata, quæ epileptico invadente paroxyſmo magis urgent, ea eſt ſpirandi difficultas, cum ſuffocationis imminentis interdum periculo, ob eam, quæ ex glandulis vehementer expreſſa, ſpumans ab ore intumeſcit ſaliva, quæque non ſemel, ore validiſſime convulſionibus contracto, obſtructo, compreſſoque, quum libere foras egredi nequeat, intus retrocedit, ac ſeſe cumulate, affluenterque in fauces immittens, reſpirationem omnino præcludit; iccirco, ne id ſuccedat, pro viribus præſtandum eſt, ne ore clauſo, neve reſupinus, vel alio quovis pacto retrorſum, maxime reclinata cervice, perincommode reſpiret æger; quod inſuper efficiet, & ne linguam ſibi præmordeat, & ne occiput ad ſolum allidat. Extra paroxyſmum, eadem propemodum curandi methodo epilepticos, æque ac apoplecticos, convulſos, item & vertiginibus obnoxios tractandos eſſe, cenſemus.

Hiſtoria IV.

NArciſſus adoleſcens octavum & decimum circiter agens ætatis annum, temperamenti calidi, & ſicci, billioſi videlicet, modicæ ſtaturæ, venuſtus, ac elegans, lucubrationibus in Urbe litterariis impenſe vacans, menſe Januario febre ardenti correptus, ante diem decimamquartam, niſi quod criſin ullam manifeſtam emiſiſſet, optime tamen convaluit. Inde ex improviſo de peracuto quodam, atque infeſto ſincipitis dolore conqueri cœpit; qui horis vix duabus exactis, plane evanuit. Mox, vertigine tentatus, ac viribus ſubinde omnino collapſis, ſenſibuſque amiſſis, concidit; angit, convellitur, ac ſpumans ore ſtertit, nec ex facili ſpiritum ducit. Intumeſcunt oculi. Rubore ſuffunduntur genæ. Quinimmo & pulſus prætermodum contractus, arterias quoque univerſas convulſas fuiſſe, ſatis ſuperque oſtendebat. Paroxyſmus vehemens licet, brevis eſt. Periodice tamen bis ſingulis menſibus die inclinato, renaſcente in novilunio, ac decedente in plenilunio Lunæ lumine, recurrit. Neque ſolvitur, niſi urina prius abunde excreta. Quamobrem Narciſſum epilepſia correptum fore conjicientes, tamquam epilepticum tractare conſtituimus. Hinc, ſufficienti quantitate olei amygd. dulc. rec., & ſ. ign. extract., necnon & clyſteribus emollien-

Quicquid, epilepſiæ medendo, præſtare conſuevimus hiſtoria declaramus.

lientibus ſæpeſæpius injectis, alvo iterum, atque iterum eluta, ac ſanguine tum ſuperne, tum inferne educto, alterantia conſueta antiepiletica ad plures menſes propinanda ei præſcripſimus. At plane incaſſum, quandoquidem præfata præſidia tum medica, tum chirurgica, ad leges Artis quamtumvis adhibita, in irritum tamen omnia ceſſere. Iccirco menſe Auguſto, ex noſtra ſententia, ad fontem nucerinum ſe contulit. Per menſem, & ultra eam aquam large hauſit, atque in eadem bis in die ſeſe immerſit. Quo factum fuit, abſtemius tamen ſemper impoſterum, ut penitus evaſerit.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quicquid de cranii terebratione in epilepſia propoſita judicandum ſit.

EPilepſiam de more Veteres procreari affirmabant humoribus quibuſdam pituitoſis, melancholicis, necnon etiam bilioſis, qui aut in cerebro congeſti, aut in reliquis viſceribus ſtagnantes, effervеſcunt, ſive potius caleſiunt. Hinc in vapores reſolutos, & una cum ſpiritibus animalibus intus in cerebro commixtos, ſibi ſuadebant, cerebri, nervorumque facultates univerſas lædere, irritare, & convulſiones epilepticas, item & ſenſuum alterationem producere. De vaporibus hujuſmodi, qui ex viſceribus corporis humani viventis exaltari, ſublimarique creduntur, quicquid ipſe ſentiam quum ingenue jam ante protulerim, non videtur, cur id iterum repetam. Ad Praxim igitur deſcendo, in qua ſunt qui hiſce in caſibus præter ſinapiſmata, & præſertim in paroxyſmo contumaciori, veſicantia, cauteria, ſetacea, hiſque ſimilia commendant; commendant quoque, cranium ad meninges uſque perterebrare. De reliquis in capitibus ſuperioribus abunde jam diximus. De terebratione dicendum tantum ſupereſt, nos plane ignorare qua ratione prodeſſe poſſit; & utique deterret præſidii atrocitas, infauſtuſque plerumque exitus, quo eam factam fuiſſe accepimus. Non ita judicamus de pulveribus antiepilepticis, uti ſunt pulveres Gutthet, ſuccini albi, corallorum rubrorum, item & alborum, margaritarum &c. De aquis cephalicis ex. gr. meliſſæ, ceraſorum nigrorum, peoniæ &c. De confectionibus cephalicis, uti ſunt theriaca, mithridatum, confectiones alkermes, hyacinthinæ, & reliqua, quibus, noxam utpote nullam, quum opportune propinentur, inferre valeant, tuto quiſquis uti poterit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quo pacto epilepſiam in recens natis tractandam ducimus.

EPilepſia in recens natis vulgo ROMÆ dici ſolet *le infantigliole*. Hæc quamſæpiſſime, ut opinor, provenit: ſive a meconio non excreto: ſive a prava lactis, quo alitur infans, qualitate: ſive a vermibus, qui tunicas aut ventriculi, aut inteſtinorum mordicando, eam per conſenſum faciunt: ſive, quod paſſim contigiſſe deprehenditur, a *dentitione*. Talis epilepſia in caſibus univerſis, ob organorum imbecillitatem, plurimum ſemper ſuſpecta eſſe debet; commode tamen quandoque evincitur alvo blande ſoluta injectionibus ex ſimplici oleo ſive communi, ſive amygdalarum dulcium; ſive ſeminum melonum &c, quæ & in ſavoneam digeſta, ac per os cocleatim identidem propinata mirifice profuiſſe, ex uſu quotidiano percepimus. Quum a vermibus producatur, ea inſuper

per auxilia, de quibus verminationem exponentes acturi ſumus, præſcribenda veniunt. Verum hic perfunctorie ſaltem monere juvat, ut in qualibet infantum epilepſia a vino prorſus ſeſe abſtineat tum infans, tum nutrix. Id FLORENTIÆ ex oraculo inclyti in Praxi medica Præceptoris noſtri * præſertim accepimus, qui nobis enarrabat, tali methodo epilepſiam ab infantia avitam in Familia perquam Illuſtri, tandem aliquando extenuaſſe. In pleriſque Italiæ Regionibus, Romæ in primis, item & Florentiæ, cervicem aut ferro candenti inurere, aut ſetaceis, infantibus, puerisque epilepticis, perforare, conſuetum, ac pene dicam, ſolemne eſt; quo epilepſiam ſolvere, eamque arcere opinantur. Id remedium iis præſertim, quibus nimia pituitoſa colluvies caput pergravaverit, interdum profeciſſe experientia edoctus, non inficior. Verumtamen teſtari quoque mihi liceat, noxam pluribus frequentius intuliſſe, quos ſtupidos, languentes, tardos, irrequietos, exſuccos, quandoque excarnes, quin & tabidos, ac variis aliis perincommodis affectibus obnoxios effecit; neſcio an quia nervos vehementer, acriterque nimis irritanda mollem cerebri ſtructuram labefactaverit; an quia ſerum lymphaticum meninges blande irrorans, ulcere inducto, egeſſerit; an quia portio quædam puris ibi confecti a reduce ſanguine abſorpta fluida corporis univerſa coinquinaverit; an pluribus aliis ex cauſis nobis hactenus plane occultis. Hoc tantum certo ſcio, non ſemel eveniſſe, ut vix unquam ex prædictis incommodis, niſi cauterio prius ſublato, puer evadere potuerit. In fœminis epilepſia, quæ, ut vulgo creditur, ex uteri fit conſenſu, dicitur *uterina*, & non raro ſedatur rebus graveolentibus naribus admotis, uti ſunt camphora, caſtoreum, oleum ſuccini, aſſa fœtida, ruta contuſa, matricaria, & reliqua, de quibus, ubi de affectibus mulierum hyſtericis agendum erit, fuſe verba facturi ſumus.

* Franciſcus Redi.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid de Lunę, Cœlique mutationibus, ratione epilepſiæ recurrentis, judicandum ſit.

SI quis unquam lunarem poteſtatem morbis excitandis, ſolvendiſque magni facere velit, id non injuria in epilepſia profecto deberet; quæ ideo *lunaris affectio*, paſſim olim nuncupabatur, quod ad lunares phaſes ipſa potiſſimum moveri ſoleat. An tamen lunæ prædictæ alterationes a nobis valde remotæ, an aliquid aliud, quod una cum Luna propinquius adhuc moveatur, in Terris agat, per quam difficile exiſtimamus impræſentiarum enucleare. Idem porro de æquinoctiis, atque de Solſtitiis quoque dicimus, aliiſque cœli mutationibus, in quibus humani corporis vitam habentis œconomia evidentiſſime afficitur. Id, quod unde proveniat mentis acie attingere nequeant, inter Recentiores ſunt qui audacter negant inſimul, atque irrident. At enimvero vanas Aſtrorum in morbis interpretationes, & ſcrupuloſam nimis in rebus pleriſque medicis agendis aſtrologiæ, ut ita dicam, ſuperſtitionem, etiamſi negligamus, in eventibus autem, quos ſenſibus noſtris longævus rerum uſus luculentiſſime patefecit, noſtram confiteri potius ignorantiam, quam iſtorum juvenilem, atque inexpertam arrogantiam imitari placuit.

C A-

CAPUT IX.

De Catalepſi.

Catalepſis dicitur quoque *interceptio*, *ſtupor*, *catochen*, a nonnullis *congelatio*, quoniam ii, quos talis invaſerit affectio, pene ac ſi gelu cogerentur, ſenſus, ac motus expertes undequaque rigent.

Definitio. Eam deſcribere poſſumus *repentinam eſſe ſenſus, & motus exterioris, qui fit nimirum mentis arbitrio, interceptionem, quæ partes univerſas corporis humani viventis ex improviſo invadens efficit, ut, qui corripiuntur, in eadem membrorum poſitione, quam antequam correpti fuerint, proxime habebant, obnixe conſiſtant.*

Diagnoſis. Signa, quibus dignoſcitur, ſunt manifeſta; nam qui catalepſi tentatur, illico obmuteſcit, rigidus, atque immobilis, veluti mente commotus, & ut vulgo dicitur *extaticus*, aut conſiſtit, aut ſedet, aut attonitus jacet. Vellicatus non ſentit. Vocatus non reſpondet. Quinimmo & oculos utplurimum licet apertos habeat, nequaquam videt; neque bulbos, neque palpebras, quas rigidas, atque intentas tenet, movet. Etſi quis verſus pupillas digitos ſummos vel propius ei admoveat, nec vel minimum nictitare deprehendet. Hæc autem omnia in catalepſi perfecta fortiori, ac legitima abſolute requirenda ſunt; in ea quippe, quæ mitior eſt, quæque *ſpuria* iccirco, vel *illegitima* nuncupatur, adamuſſim non ita ſequuntur.

Cauſa. Catalepſin fieri neutiquam cum Priſcis credendum reor ob intemperiem cerebri frigidam, & ſiccam, cujus cauſa ſpiritus in nervis congeſti, comprehenſi, ac prope congelati ſiſtuntur. Quinimmo non alienum videtur, ideo ſenſum, & motum in catalepſi deleri, quia ſpiritus animales a cerebro per nervos ſemel in muſculos, atque in membranas vehementer, affluenterque, ut ita dicam, propulſi, meatibus inde confeſtim valide compreſſis, vel obſtructis, in idem cerebrum refluere nequeant. Quam ob cauſam intercepti, præcluſique membrorum rigorem, una & ſtuporem faciunt, ideſt ex organis ſentiendi facultates adimunt.

Prognoſis. Catalepſis eſt affectio, rara admodum licet, valde tamen acuta, ac periculi plena. Quamociſſime quandoque interimit, tum maxime, quum ſeſe per univerſum corpus effundens, legitima eſt. In ſenibus ex Sylvio, fere ſemper inſolubilis. Longe minus contumax, quæ fœminas, & pueros comprehendit, quæque præſertim ſymphatice fit, aut dentibus erumpentibus, aut lumbricis viſcera pungentibus. Solvitur non raro uberrimo ex hæmorrhoidibus in maribus, ex utero in fœminis ſponte ſua effuſo ſanguine. In fortem perſæpe apoplexiam, epilepſiam, & lethargum commutatur; quibus in caſibus utplurimum deſinit in interitum. Niſi mature evincatur, immunis tametſi evaſerit æger, ſtupidus tamen, languens, iners, ingenii tardus, ac mentis impos vivere ſubinde ſolet.

Curatio. Catalepſi reſolvendæ, arcendæque, aer convenit temperatus, ſerenus, atque exagitatus. Plurimum nocet frigidus, ulginoſus, atque impurus. Victus tenuis eſſe debet, quinimmo & perquam exiguus in paroxyſmo. Uſus vini omnino interdicatur. Motu identidem blande ſeſe exerceat, qui catalepſi tentari conſuevit. Ambulet nimirum, incedat, equitet, naviget, curru invectus peregrinetur; vita quippe,

pe, ut vulgo dicitur, ſedentaria, ſive, ut melius dicam, umbratilis, experientia teſte, catalepſin non ſemel accerſivit. Mentis ſollicitudines, animique perturbationes univerſæ, quæ catalepſin interdum ſolæ facere potuerunt, cane pejus, & angue vitari debent. Quum invaſerit, alvi colluvie prius eluta, ſanguinis copia, ſi adſit, ſtatim; non ſecus ac in apoplexia innuimus, minuenda eſt; iterum, atque iterum, quum urgeat acceſſio. In corporibus pituitoſis, quæ plurimo nimirum ſcatere ſolent ſero, ut & in cachecticis non modo, quæ alvum ſubducunt, commendamus, verum etiam emetica, quæ tum plurimum profeciſſe, teſtatus eſt uſus. Conveniunt item ſternutatoria, balinea, defricationes, inunctiones ex balſamo volatiliori, vellicationes, ſinapiſmata, & nihiloſecius quum pertinax reſiſtat, uti debemus defricationibus, item & inuſtionibus; de quibus omnibus idem ferme dicimus, quod in ſuperioribus protulimus, quum nil aliud catalepſis videatur, quam ſpecies quædam convulſionis apoplecticæ, una & epilepticæ, quæ propterea tum in paroxyſmo, tum extra eadem propemodum exigit auxilia.

Hiſtoria V.

Hortenſius quidam natione Theutonicus, vir nobilis, ingenuus, atque eruditus in cæteris omnibus liberalibus facultatibus, ac in rebus in primis philoſophicis, & mathematicis verſatus, quintum, & quadrageſimum ætatis vix attigerat annum, Menſe Julio Anni 1703. cujuſdam phœnomeni novitate illectus, multo ante lucem ex editiſſima turri, quam una mecum ruri conſcenderat, in Cœlum ſuſpexit, ac tubo optico acie admota, tum, quum ſydus quoddam non procul a Polo boreali intueretur intentus, catalepſi inopinato perculſus, in eadem plane poſitione tubo aptatus arctiſſime riguit. Temperamento præditus erat calido nonnihil, & ſicco ideſt bilioſo. Opipare veſcebatur, meraco inſuper interdùm non parcens. Pulſus in paroxyſmo, aliquantulum licet febricitaret, ſeſe tamen ſatis explicabat. Reſpiratio neque difficilis, neque anheloſa alternabatur. Attamen ſtupidus, atque immobilis, niſi reſpiraſſet, ullum vix aliud vitæ indicium extrinſecus dediſſet. Hinc procul ab omni cunctatione, clyſtere acriori ex aqua hordeacea plurimum ſalita prius injecto, ac vena in brachio inde ſoluta, libram circiter ſanguinis eduximus, quem paulo poſt ad alteram libram ex ſaphena emiſimus. Et quoniam nihiloſecius minime excutebatur æger, ſinapiſmatibus plantis ante admotis, mox cervici, ac dorſo cucurbitulis infixis, iterum ſanguinis libram extraximus. Quo factum fuit, ut ea catalepſis, quæ legitima erat, in ſpuriam tandem, trium circiter horarum intervallo ceſſerit; ex eo quippe tempore balbutire, deglutire, oculos movere, artus extendere, atque inclamatus audire aliquantulum cœpit, convulſus tamen, enervis, conſilii expers, ac mentis prorſus obtuſus. Quapropter ſordibus alvi, ea, quæ inſequitur, purgatione A, diſcuſſis, ac balneo aquæ tepentis bis in die per triduum adhibito, prorſus convaluit. Eum vero in Patriam reverſum, reſcivimus, triennio inde

de vix elapſo, apoplexia forti correptum, obiiſſe.

A. ℞. *Folior. ſenæ oriental. mundat. unc. ſs., cremoris tartar. dragm. ii., aqu. commun. q. ſ. M. f. infuſ. S. A. cin. calid., & adde man. elect. unc. ii. Solve. Colet., & adde ſyrup. roſat. aur. ſolut. unc. iii., cap. in A., cui ſuperb. prius lib. iv. aqu. Tetut., mox tantumdem aqu. nucer., ſive comm. optimæ, & ultra.*

ANIMADVERSIONES THERAPEUTICÆ.

Balnea non calida, ſed modice tepentia adhiberi debent.

DE balneis aquæ dulcis, de fotibus, ac ſuffitibus, id præ cæteris adnotandum, ne calida nimis, verum modice tepentia adhibeantur, & convulſis præſertim, iiſque omnibus, qui aut viſcerum inflammatione, aut doloribus ſpaſmodicis torquentur. Calor enim nimius aquarum cutem contrahit, vires prætermodum ſolvit, nervos irritat, alioſque plures peſſimos in corpore humano vivente præſtare valet effectus, ex quibus noxam plurimam fere ſemper contraxiſſe conjecimus. Quicquid diximus de balneis aquæ dulcis, dictum volumus quoque de thermis, cæteriſque, quæ, quantum nos docuit experientia, longe melius mediocriter tepentia, quam calida per cutis ſpiramenta ſeſe in vaſa immittunt, membranas emolliunt, humores congeſtos ſolvunt, ſalia intus concreta fundunt, ac per urinam blande egerunt. Quid ſit aqua tetutiana, & quomodo propinanda eſt, inferius dicendum.

CAPUT X.

De Lethargo, & Caro.

LEthargus, & carus, quum affectus plane videantur conſanguinei, & quum eadem prope, ut diſcutiantur, exigant præſidia, uno, eodemque capite affectionem utramque exponendam duximus. *Lethargus*, latine *Veternus*, torpor nimirum obliviosus, ſive obliviosa deſidia, nihil aliud eſt, quam *gravis, & morboſa in ſomnum proclivitas, cum oblivione, ac aliquo ſenſuum ſtupore, procedens utplurimum a labe quadam maligna, quæ febrem lentam inducit.* Caro, ſive carus eſt *ſopor morboſus, quo præter naturam arctiſſime obdormit æger, qui alte conſopitus excitari vix quit, & in ſoporem, ſi excitetur, ſtatim uti prius relabitur, ob labem quamdam malignam, quæ in febrem manifeſtam plerumque non ſuccenditur.* Hinc in lethargo febricitare quodammodo, nequaquam autem in caro deprehenditur. Quæ res effecit, ut lethargum Veteres protulerint, *propenſionem eſſe in ſomnum inexpugnabilem, cum febre lenta, oblivione, ac torpore, ob ſanguinem pituitoſum in finibus cerebri poſterioribus putreſcentem.* Carum autem *ſoporem eſſe dixerunt arctiſſimum, & quaſi apoplecticum ab iiſdem fere humoribus in iiſdem cerebri finibus ſine febre productum.* *Quaſi apoplecticum* dixerunt; ſiquidem ab apoplexia non diſtinguitur carus, niſi ſpirandi difficultate, quæ in apoplecticis longe major eſſe ſolet, quam in lethargo, & caro conſopitis; in quibus, aut liberam utplurimum, aut quaſi liberam ſeſe manifeſtat. Definitio.

Diagnoſis.

Diagnoſin ex præmiſſis definitionibus facile ſibi quiſque elicere po-

poterit; qualitas quippe ſoporis, ſive in ſomnum proclivitatis inter lethargum, & carum potiſſimam differentiam facit. Cæterum in utroque adeſt oblivio cum aliquo ſenſuum ſtupore, membrorumque torpore. Accedit inſuper in lethargo febris, uti diximus, non raro manifeſta continua, & lenta cum delirio, ſive potius cum variis inſomniis, atque illuſionibus. In lethargo, æque ac in caro admodum languere, & fluctuare ſolet pulſus, lente, ac tarde ſeſe explicans. Frequenter oſcitat æger, atque in ſudorem uberrimum ſolvitur, & de capitis gravitate conqueritur experrectus.

Cauſa. Quicquid cerebri ſubſtantiam obſtruere, vel ita comprimere valet, ut ſpiritus animales, libero præcluſo in nervos aditu, nervorum fibras rigidas, contractaſque ſervare nequeant, id omne ſoporoſas haſce affectiones procreare, eaſque fovere autumamus; quum ex phyſicis conſtet, tum potiſſimum conſopitas conquieſcere ſenſuum facultates, quum nervi ob ſpirituum inopiam reſoluti, objectorum ſenſibilium actionem ex organis ad ſenſorium commune deferre impares ſint. Nil mirum itaque, ſi ut lethargus, ita & carus induci quandoque poſſit ob ſanguinem redundantem, ob ſerum exuberans, ob lympham craſſam, glutinoſamque, quæ vel cerebri meatus opplet, infarcitque, vel nervorum principium comprimit; quandoque tandem, quod longe frequentius contigiſſe cognovimus, in febribus præſertim malignis, ob illuviem quamdam virulentam; quæ aut cerebri ſtructuram lædit, aut ſpirituum vim obruit, infringitque.

Prognoſis. Præfatæ affectiones, quum de genere ſint acutarum, brevi ſolvantur, neceſſe eſt, non ſine maximo tamen ægrotantis periculo. Hinc optime Hippocrates (a) *Lethargici intra ſeptem dies moriuntur; ſi vero hos effugerint, ſani fiunt*. Difficilius evadunt ſenes a Lethargo, & caro, quam adulti; adulti, quam adoleſcentes, & pueri; mares, quam fœminæ. Valde timendæ ſunt, quum aut febribus acutis, aut morbis cephalicis, aut colicæ diutinæ ſupervenerint, & tum potiſſimum, quum tremores, ac frigidi extremorum præcipue ſudores acceſſerint. Non adeo tamen pertimeſcendæ, quum extent a crapula, fumo nicotianæ, vulgo *tabaci*, a levi quodam capitis ictu, vel balneorum abuſu. Solvuntur utplurimum, ubi inſequatur aut ſudor uberrimus, aut alvi profluvium, aut ſanguinis per loca conſueta excretiones, aut vomitus, aut ſalivatio, aut creberrima, quæ ex naribus, oculiſque lymphæ ſtillicidium abunde elicit, ſternutatio, aut abſceſſus, qui præſertim ſecus aures erumpat. Verum, quum ea proſpere haud ceſſerint, id peſſimum præbere debet indicium.

Curatio. Affectionibus ſoporoſis univerſis diſcutiendis, aer convenit ſublimis, tenuis, lucidus, ventilatus, & defæcatus, quem medicari etiam oportet ſuffiminibus odoratis. Victus perexiguus ſit neceſſe eſt, quum hiſce in caſibus defectu ſatius, quam copia peccare expediat. Potus, vino penitus amoto, confert præ cæteris ex decoctione the, caffe, ſalviæ, betonicæ, roris marini, hiſque ſimilium. Aquam item frigidam, tum maxime, quum febris prætermodum æſtuet, optimo cum eventu non ſemel propinavimus. Exercitii loco cutis uni-

(a) *lib. 2. de morb. num. 63.*

univerſa quamſæpiſſime defricetur, ac de ſtrato in ſtratum, ſive de latere in latus æger identidem deferatur. Atque id in primis animadvertatur, ne alvi ſordes quotidie non ſubducantur. Ad comprimendos triſtes animi motus, qui morboſum inducere, ac fovere ſolent ſoporem, atque ad excitandam hilaritatem ſunt, qui talibus in morbis probant obſtrepentes aut tubarum, aut tympanorum concentus; qui auditus organa vehementer commovent, cerebri membranam exagitant, ac ſpiritus conſopitos excutiunt. In corporibus plethoricis, alvo prius exonerata, ſanguinis copia imminuatur, quem educere juvat tum vena ſecta, tum cucurbitulis, tum hirudinibus. In cachecticis, item & pituitoſis commendamus purgationes per alvum, & quandoque, quum neceſſitas urgeat, item & emeticas. Commendamus quoque ſinapiſmata, & veſicantia; quæ, uti alias diximus, particulis ſuis volatilioribus, quas intus immittunt, humores craſſos in cerebro concretos extenuant, una & ſpiritus obrutos eliciunt.

Hiſtoria VI.

Quicquid, lethargo medendo præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

Ildephonſus Sacerdos Hiſpanus, qui tertium, & ſeptuageſimum jam expleverat ætatis annum, temperamento præditus calido, humidoque, ſanguineo videlicet, vir fortis, vegetus, ac lacertoſus, proceræ ſtaturæ, febrem malignam ex coagulo, ut videbatur, menſe Octobri anni proxime elapſi, nimirum 1725. contraxerat; qua dejectus in Noſocomium Regiæ Domus B. M. ſemper Virginis Montis Serrati Hiſpanorum Urbis, cui nos pluribus ab hinc annis Natio Hiſpana præfecerat, ſe contulit. Is poſtquam cum ea febre ad ultimum pene vitæ extremum diu colluctatus eſſet, lethargo prius, inde caro comprehenſus obdormire arctiſſime cœpit. Pulſus, qui vix amplius febricitare percipiebatur, erat languens, atque undoſus, reſpiratio facilis, cutis madore quodam tenui ubique irrorabatur; laxa erat alvus, urinæ perexiguæ, ac ſine ſedimento valde tenues. Et quandoque, ſi per vim excuteretur, ſomno iterum conſopitus, confeſtim uti prius, in eumdem lethalem ſoporem relapſus obdormiebat. Dies erat cari quarta, & febris decimaoctava, quum affectio ſoporifera, præſidiis omnibus incaſſum adhibitis, adhuc magis invaluerat. Alvo quippe abluta, ſanguine ter, aut quater ex variis locis educto, ſinapiſmatibus, una & veſicantibus partibus infernis admotis, cute univerſa ſæpius in die defricata, atque alterantibus alexipharmacis ſecundum Artem præſcriptis, nihil tamen profeciſſe videbamur. Quamobrem conſtituimus, reliquis univerſis Artis auxiliis amotis, ut omnino quieſceret æger; cui propterea nihil aliud ſexta quaque hora præbuimus, quam juſculum hordeaceum, in quo bis in die ovi recentis vitellum præterea ſolvebatur; poteſtatem inſuper facientes, eoquod plurimum ſitiret, ut aquam gelidam nucerianam ex infuſione corticum citri non inſuaviter paratam large hauriret. Triduo poſt alvo, ſua ſponte, abunde ſoluta, ac maxima urinæ copia egeſta, uberrime ſudare cœpit. Inde expergefactus optime ſe habere fatebatur, viribus tamen adeo deſtitutus, ut loqui vix poſſet. Quinimmo languore pene confectus propediem defeciſſet, niſi quotidianis eximiæ chocolatæ hauſtibus vires

jam

jam fractas ſenſim in dies ſibi nactus omnino convaluiſſet.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Unde proveniant in corpore humano vitam habente ſomnus, & vigiliæ.

NON ſecus ac reliqua animalia identidem ceſſat homo vel in ſtatu naturali, & quandoque præter voluntatem a pleriſque corporis organici, quibus defatigari ſolet, operationibus, ſopore placide conſopitus: id profecto, ut in organis agentibus ſpirituum animalium, æque ac vitalium peropportune reparetur diſpendium. Ceſſatio iſta *ſomnus* proprie, ſive *ſopor* nuncupatur. Vigilia ex adverſo dicitur, ubi vel *exercet expergefactus*, *vel eaſdem ſaltem exercere valet actiones*. Hinc non perperam ſomnus deſcribebatur a Galenicis *quietem eſſe*, *ſive ceſſationem ſenſuum internorum*, *æque ac externorum ad recreationem corporis humani viventis*; non ſecus ac vigiliam eſſe affirmabant *exercitium eorumdem ſenſuum liberum*. Quia autem ſenſus exercemus ſpirituum animalium ope, qui per nervos libere fluunt, refluuntque a cerebro ad reliqua corporis organa, & a reliquis corporis organis ad cerebrum, concludendum videtur, ſomnum naturalem exoriri a compreſſione quadam blanda, ac leni ejuſdem cerebri, præſertim fibrarum, ſive ſubſtantiæ corporis calloſi, qua ſpiritus animales per nervos effunduntur ad organa, & ab organis repelluntur in ſenſorium commune; quod luculentiſſime, ut opinor, in epiſtolis noſtris typis olim evulgatis declaravimus. Id Veteres fieri autumabant vaporibus, qui attolluntur e viſceribus ſubjectis, cerebri ſubeunt ſubſtantiam, ventriculos implent, eorumque parietes extendunt, ac fibras adeo comprimunt corporis calloſi, ut ſpiritibus præfatis animalibus fluxus, refluxuſque in nervis præcludatur. Hinc tamdiu, ex eorum ſententia, ſopore quieſcimus, quamdiu in ventriculis cerebri vapores congeſti commorantur; neque experrecti vigilamus, niſi prius calor nativus ipſius cerebri eos extenuaverit, reſolverit, ac diſſipaverit. Nos autem, ut affectiones univerſas, ſive alterationes, quæ in corpore humano vitam habente, ratione tum ſomni, tum vigiliæ recte exponamus, credendum potius ducimus, in ſomno ideo cerebri blande comprimi ſubſtantiam, quia laxe ſubſideat, & proprio, ut ita dicam, concidat pondere, quum primum diutinus labor, atque organorum exercitium indeficiens, eam diſſipaverit ſpirituum animalium quantitatem, quæ in eadem cerebri ſubſtantia interiori requiritur, ut ea conſiſtat, & quodammodo intumeſcat, ne fibras comprimendo, meatus minimos occludat, per quos iidem ſpiritus libere tranſire queunt ad organa &c. Quo poſito expergiſci nequaquam deberet qui dormit, niſi tum, quum tanta eorumdem ſpirituum copia in cerebrum per glandulas corticales iterum influxerit, quanta ſatis ſit, ut denuo ſubſtantiam cerebri, uti prius, rarefacere, extendere, &, ut ita dicam, attollere potuerit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Quomodo inter dormiendum excitentur inſomnia.

SPiritus animales tum, quum, dormientibus nobis, ſenſim excernuntur a glandulis, colliguntur, item & augentur paulatim in ſubſtantia centri ovalis, necnon etiam in ſenſorio communi, motum quemdam ibi aliquando, ebul-

ebulliendo, ut ita dicam, concipere valent, quo iccirco præter voluntatem dormientis rerum excitant ſpecies, ſive phantaſmata, vel ideas. Hinc profecto varia inſurgunt inſomnia, quæ propterea antelucanis horis, ſub finem nimirum ſomni, ideſt in limine vigiliæ, menti humanæ utplurimum obverſantur.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Affectiones ſoporoſæ, licet organicæ, facilius plerumque ſolvuntur, quam ſi fuiſſent humorales.

LEthargus, item & carus frequentiſſime oritur, cerebro aut concuſſo, aut vulnerato, aut contuſo, aut compreſſo, aut alio quovis pacto, ratione ſtructuræ, læſo, uti ex ictibus, vulneribuſque capitis quamſæpiſſime contigiſſe obſervavimus. Quo in caſu tum lethargus, tum carus dicendus videtur organicus. Nihilominus, quum cerebri læſio levis ſit, affectiones præfatæ ſoporiferæ, quantumvis organicæ, experientia docente, facilius plerumque, ut antea quoque innuimus, ſolvuntur, quam ſi humorales fuerint.

ANIMADVERSIONES AD SEMIOTICEN SPECTANTES.

Quo pacto, ex Muſitano, nonnullæ cerebri affectiones ab invicem diſtinguantur.

EX Muſitano præcipue habemus, ut lethargus, & carus ab apoplexia; apoplexia a catalepſi diſtinguatur, hæc præ cæteris animadvertenda eſſe: nimirum apoplecticos pulſus utplurimum habere parvos, & celeres, prorſus quamvis a febre immunes; catalepticis, tametſi fere ſemper febricitent, pulſus tamen magis explicari: iis, qui aut lethargo, aut caro opprimuntur, pulſus eſſe imbecilliores, molliores, ac magis inæquales, quam aliis, qui catalepſi rigeſcunt. Catalepticis præterea oculi plerumque ſunt adaperti. Qui contra ſive lethargo, ſive caro afficiuntur, clauſis oculis, aut dormiunt, aut dormitare videntur. Diſtinguuntur inſuper ſingulæ prædictæ affectiones ab omni animi deliquio; quum eorum, qui animo defecerint, pallet vultus, & membra frigeſcunt: in catalepticis autem, necnon etiam in apoplecticis, color, item & calor ſanorum non abſimilis eſſe ſolet.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Improbatur eorum praxis, qui lethargo, aut caro conſopitos torquendo, excitare contendunt.

INter Practicos antiquiſſimum, ac ſolemne præſidium cenſebatur in affectionibus univerſis ſoporoſis ægrotos conſopitos, torquere potius, quam excitare, eos non modo vehementer inclamando, verum etiam acriter vellicando, pungendo, eorum pilos convellendo &c., quo, ni fallor, effectui potius, quam morbi cauſæ occurrere ſtudebant. Nos autem, ut pro lubitu dormiant, vigente affectione ſinimus, curantes interim tum interioribus, tum etiam exterioribus, ut materia peccans, quæ talem morboſum ſoporem induxit, fovetque, quamociſſime diſcutiatur, qua diſcuſſa vel ſopor diſcutitur; & æger, qui jam convaluit, ex ſe ipſo placide experrectus de clinica ſævitie haud conqueritur, quin curationis lenitatem expertus, probat, & commendat.

ALIÆ

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN, ET PRÆSERTIM AD CHIRURGIAM SPECTANTES.

Arteriotomia ad morbos profligandos cenſetur inutilis.

ARterias temporales ex Recentioribus ſunt qui in morbis prædictis ſecare aggreſſi, id præſentaneum eſſe, & quaſi aureum ſopori morboſo extenuando remedium fore, ſibi ſuadent. Arteriotomia, penes nos, erit ſemper periculi plena, valde incommoda, & plane inutilis, quam ſine ſucceſſu utplurimum factam fuiſſe accepimus, & vidimus. Quocirca, quum ſanguinem ex partibus cerebro propinquioribus educere velimus, cucurbitulis cervici appoſitis, aut hirudinibus naribus, vel ſecus aures admotis ſatius utimur. Et quum id non ſuffecerit, venas jugulares quandoque, raro admodum licet, ſolvendi poteſtatem fecimus, niſi cito, blande ſaltem, ac tuto mederi ſatagentes.

CAPUT XI.

De Comate vigili.

COma vigil, aliis pervigilium, idem eſt ac pene ſi dixeris ſoporem vigilantem; eoquod, qui comate vigili laborat, in ſomnum licet impenſe proclivem ſe ſentiat, obdormire tamen revera neutiquam queat. Hinc oculis clauſis in ſoporem quantumvis ſeſe componat, adhuc tamen vigilans, atque irrequietus dies noctesque angitur, neque vel minimum unquam, morbo vigente, quieſcit. Pervigilium idcirco, ut recte deſcribatur, proferre poſſumus, *eam eſſe proclivitatem, vel propenſionem in ſomnum vehementiſſimam, qua qui comprehenduntur, ſomnolenti licet ſemper, nequicquam tamen obdormiunt*. Ideo igitur differt a lethargo, quia, qui lethargo laborant, quodammodo ſemper dormiunt; levi licet de cauſa expergiſcantur. At quos corripuit coma vigil, in ſomnum quantumvis proclives, revera aut ſemper, aut pene ſemper vigilant. Ideo differt a caro, qui a nonnullis propterea coma ſomnolentum vocatur, quia, quos caro invaſit, arctiſſime dormiunt; at quos coma vigil comprehendit, aut numquam, aut propemodum numquam quieſcunt. Præterea, qui lethargo, vel caro afficiuntur, ſenſuum tum internorum, tum externorum quemdam ſtuporem, ac levem ſaltem in motu torporem pati ſolent, quod in comate vigili obſervare adhuc nequaquam potuimus. (Definitio.)

Præter ea, quæ hactenus enumeravimus indicia, comate vigili corpus humanum vivens actu affici, commonſtrat delirium quoddam, quod perſæpe affectionem hanc comitari ſolet; quum in pervigilio clauſis, aut ſaltem demiſſis oculis, plura fabuletur æger, brachia, & crura hinc inde jactitans incompoſite. Adſtantes quandoque, ſi oculos aperit, torve intuetur; eos maxime, a quibus aut inclamari, aut alio quovis pacto excitari ſe ſenſerit; nauſeabundus utplurimum, ac macilentus, quicquid ei in refectionem propinetur, reſpuit. Febrire ſolet. Vertiginibus obnoxius, phreneticus, ſive maniacus interdum evadit. (Diagnoſis.)

Morbus hujuſmodi, non ſecus ac præcedentes, ex noſtra ſententia, fieri poteſt idiopathice, (Cauſa.)

 & ſym-

& ſympathice. Idiopathice tum fieri autumamus, quum ſpiritus animales, ſive ſuccus nerveus quodammodo concreſcat, una & acrimoniam contrahat. Concretus proclivitatem in ſomnum producit. Acris factus, fibras nerveas jugiter irritando præſtat, ne revera unquam dormiat æger. Sympathice tum exoriri nobis videtur, quum abſumptis in cerebro ſpiritibus, humor peccans extra cerebrum alterius cujuſque partis membranas vellicet. Quo a Priſcis haud longe diſtare opinor, pervigilium produci ſibi ſuadentibus a vaporibus bilioſis cum pituitoſis immixtis, qui a partibus infernis ad cerebrum ſeſe attollentes, ſomni propenſionem, ſimul atque impotentiam faciunt. Quamobrem coma vigil deſcribendo, proferre conſueverunt, *proclivitatem eſſe in ſomnum cum dormiendi impotentia, ex vaporibus narcoticis exortam, ſomnum inducentibus, & mentem turbantibus*.

Progno. ſis. Vigilias omnes, utpote quæ volatiliorem, & balſaminam fluidorum partem diſſipent, eorumque acrimoniam iccirco acuant, *voraces* non immerito dixit Hippocrates. Enim vero vigiliæ pervicaces vires ita imminuunt, infirmantque, una & carnem extenuant, ut maciem inducant; quinimmo & necem, ſenibus imprimis, moliantur. In comate vigili funeſta præ cæteris eſſe ſolent ſpaſmus, deſipientia, mania, tuſſis, & præcipue ſicca, quam phthiſin, aſthma, & pectoris hydropem non raro peperiſſe habemus.

Curatio. Pervigilio laborantibus aer frigidus nonnihil, æque ac humidiuſculus melius contuliſſe ſemper viſus eſt, quam calidus, & ſiccus. Victus nequaquam, quum id tamen fieri poſſit, valde tenuis præſcribatur, quum vacuo ex inedia ventriculo, uti docet experientia, quieſcere conſopiti vix unquam valeamus. Pro potu decoctiones conveniunt hordeaceæ, avenaceæ, emulſiones ex ſeminibus, quæ vulgo frigida vocantur &c. Vinum quamſæpiſſime tametſi noceat, opportune tamen, ac parce identidem hauſtum, diutinum, ac contumaciſſimum eviciſſe pervigilium, experientia, & uſus non ſemel præceperunt. Alvus de more quotidie reſpondeat, laxa potius, quam adſtricta. Motus lenis ſit, quum corporis non minus quam animi quies ſopori blande conciliando plurimum juvet, non ſecus ac amicorum ſuave colloquium, muſici concentus, canora vocis inflexio, aquarum decurrentium, ac confluentium blande obſtrepens murmur, navigationes, vectiones &c. Si coma vigil ex aliarum partium extiterit conſortio, tum partibus iis, quæ proxime afficiuntur, auxiliis medicis proſpiciendum eſt. Si a ſanguine exuberante, detrahendus. Si crapula præceſſerit, aut victus non congruus, alvus clyſteribus, item & purgationibus leniter eluenda. Si provenerit ſpirituum animalium, ſuccique nervei vitio, id tum interioribus, tum exterioribus quamociſſime eximendum. Quo in caſu intus apprime conferunt blande narcotica, uti ſunt emulſiones papaverinæ, decoctiones, infuſiones, item & aquæ per diſtillationem elicitæ ex pæonia, lactuca, violis, & reliquis, quæ, uſu atque experientia ducibus, ſomnum blande conciliant, una & humores concretos reſolvunt; neque alia ex cauſa non improbamus confectio-

ctiones hyacinthinas, alkermes, theriacam, mithridatum, requiem Nicolai, & reliqua hujuſmodi, tum maxime, quum conſervæ roſarum immiſceantur. Potio quandoque gelida, ex aqua etiamſi ſimplici, ſive ſaccharo, & ſucco limonum non inſuaviter parata coma vigil pervicaciſſimum diſcuſſit. Foris adhibenda veniunt fotus, balnea, pediluvia, cataplaſmata interdum lacte confecta; quæ, crinibus abraſis, calvariæ ſuperimpoſita, ſoporem, qui pluribus ab illinc diebus longe abierat, revocare non ſemel potuerunt.

Hiſtoria VII.

Quic-|id, co-|ate vi-|li me-|ndo, æſtare|uſue-|mus, ſtoria|clara-|is.

TUllius eruditionis Vir eximiæ, temperamenti calidi, & ſicci, nimirum bilioſi, modicæ ſtaturæ, macilentus, alioquin optime conſtitutus, ſobrius, frugique in omnibus; ſtudiis tamen litterariis ſedulo, ſolerterque prætermodum addictus, quintum, & trigeſimum ætatis nondum compleverat annum, quum menſe Junio, procul ab omni cauſa manifeſta, ardentiſſima febre correptus, ſummum quaſi obiiſſet diem, niſi die morbi nona ſudor critice ſuperveniens febrem eam plane omnino reſtinxiſſet. Is autem, a febre licet immunis, numquam bene convaluit, quinimmo & diebus inde aliquot exactis iterum febrire cœpit, diu, noctuque irrequietus. Febris adeo lenis erat, ut vix a calore, & pulſu deprehenderetur. Nihiloſecius identidem delirans, clauſis oculis in ſomnum licet valde ſemper proclivis, vigilans tamen, numquam vere obdormire poterat. Quinimmo vigilans, & ſomnolentus, motus, & ſenſus omnes, tum interiores, tum exteriores penitus, uti prius exercebat. Ex quo pervigilio diu tentatum iri ſatis jam ſuſpicabar, eo præſertim adductus, quia id coma originem ſane duxiſſe conjeceram ab humoribus quibuſdam craſſis, acribuſque in vaſis, ob eam febrilem, quæ præceſſerat, vehementiſſimam excandeſcentiam, abunde congeſtis, ac per tubulos hinc inde cerebri potiſſimum fluitantibus. Indito prius igitur ex aqua ſimplici ſalita leni enemate, ac ad uncias aliquot ex hæmorrhoidibus ſanguine mox educto, potionem hanc A ſtatim ſumendam gelidiſſimam ei confecimus, curantes interea, ut ſub veſperam ejuſdem diei horam circiter in frigidiario, aliquantulum antea calefacto, immerſus degeret. At quum id, ad dies plures aſſidue quamvis renovatum eſſet, in irritum tamen ſemper ceſſiſſe conſtaret, ad narcotica devenimus; quæ quum per os propinata valde hiſce in circumſtantiis nobis eſſent ſuſpecta, ea clyſteribus ex ſola decoctione florum papaverum rhæados, aqua hordei paratis, bis in die immittebamus. Verum quia nauſea ſuperveniente a cibo prorſus abhorrebat, atque languens inedia pene confectus defecerat, vini meracioris cyathum cochleatim ei propinavimus; quo pervigilium iſtud, etiamſi pervicaciſſimum, tandem evicimus; eo quippe hauſto ad horas plures placide obdormivit, inſudavitque; atque experrectus ſe omnino convaluiſſe cognovit.

A ℞. *Semin. melon. unc. j., papav. alb. dragm. ij., aqu. ſonch. lib. j. M., f. emulſ. S. A., & adde Syr. violat. violac. unc. j., cap. ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit incubus.

INter affectiones, quæ ſomnum turbare ſolent, & eam connumerare conſueverunt Auctores, quæ vulgo *Incubus* nuncupatur, quæque profecto nihil aliud eſt, præterquam *reſpirationis interceptio, quæ in conſopitis falſam elicit cogitationem rei cujuſdam gravis incumbentis, & thoracem valide comprimentis, ac veluti ſuffocationem inducentis*. Talis affectio mulieres præ cæteris hyſtericas noctu inter ſomnum infeſtare ſolet. Fit utplurimum tum quum ob ſanguinis copiam fluidorum motus circularis per pulmones obdormientibus quodammodo præcluditur; qui propterea, quoniam facile reſtituitur, efficit, ut incubus ad breve tempus plerumque perducatur, & periculo vacet. Nihilominus, raro admodum licet, ægrotantem extinxiſſe fertur.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Opiatorum, & veſicantium uſus in comate vigili curando.

DUO potiſſimum ratione therapeutices in comate vigili animadvertenda occurrunt. Unum eſt, comate vigili evincendo præſens, & perquam idoneum remedium prima facie opiata videri. Alterum eſt, ſinapiſmata, & veſicantia, quoniam irritant magis, plane contraindicata cenſeri. Coma vigil in lethargum inſolubile, neque ſine maximo Clinici Profeſſoris probro, ex uſu, leni licet, narcoticorum, ceſſiſſe nonnumquam vidimus. Qui pervigilio laborant, obdormire quamvis nequaquam poſſint, ſpiritibus animalibus, volatilioribus ſaltem carere videntur; qui, ſi rebus ſoporiferis magis adhuc obruantur, nil mirum ſi ſub finem morbi lethargo tandem omnino opprimantur. In quo adnotandum adhuc ſupereſt, non modo opiata per os ingeſta, verum etiam clyſteribus injecta, veternum lethale hiſce in caſibus non ſemel accerſiſſe. Veſicantia, & ſinapiſmata, etſi ex iis, quæ de eorum natura ante jam expoſuimus, non injuria inferre quiſque debuiſſet, plurimam pervigilio affectis noxam ſemper moliri; attamen experientia ducti fateamur, neceſſe eſt, ea ſaltem aliquando vel in hac affectione, partibus præcipue infernis admota, mire profuiſſe, neſcio an quia, humores concretos ſolvendo, ſomniculoſam ignaviam ſubduxerint, an quia ſpiritus irritantes a cerebro ſubmotos aliorſum devexerint, an quia materiam peccantem ex ulcere inducto egeſſerint, an aliis pluribus ex cauſis, quas ingenii noſtri tenuitas attingere nondum potuit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

In mo[rbis] ali[is] quibus exte-nuand[is] vini u[ſus], o[p]timum

ÆGrotantibus non modo, verum etiam ſanorum pleriſque uſum vini quotidianum, noſtris ſaltem in Regionibus, plurimum ſemper obeſſe licet exiſtimaverim; non eſt tamen, quod a vino clinicem exercens adeo abhorruerim, ut illud vel in febribus profligandis, extenuandiſque, tamquam optimum remedium unquam non exhibuerim. Quamſæpiſſime, & maxime in Noſocomiis, febrientes nonnullos labe maligna pene confectos, quum reliqua Artis univerſa præſidia nullatenus proceſſerint, meraci hauſtu, qui organorum facultates obrutas excitavit,

ſani-

ſanitatem prorſus dejectam, ac vitam plane quaſi deletam reſtituimus. De vino id tamen imprimis adnotandum, cerebro, item & nervis, vi quadam, qua pollet narcotica, ſimul & irritanti, valde ſemper officere poſſe; necnon etiam in febribus ex inflammatione ardentibus, impenſius quamvis appetatur, noxam plurimam quoque ſemper, quantum ſcimus, intuliſſe.

CAPUT XII.

De Phrenitide.

PHrenitis, ſi nominis etimologiam ſpectes, omnes licet mentis emotiones complecti videatur, paſſim tamen in Re medica, pro ea delirii ſpecie unice uſurpatur, in qua *vehementer delirat æger cum febre acuta*, *pervigilio*, *furore*, *riſu*, *clamoribus*, *aliiſque vehementioribus ſymptomatibus*, quorum, niſi omnia, pleraque ſaltem phrenitidem comitari ſolent. Cum *febre* dicimus *acuta*; etenim, ſi a febre immunis licet, ita, uti ante monuimus, adhuc deliret, tum nuncupatur *maniacus*; & delirium, quo procul a febre laborat, proprie dicitur *mania*, de qua inferius. Definitio.

Diagnoſis. Phrenitis, quæ præſens eſt, ex dictis luculentiſſime patet; eam vero imminere, quæ inſequuntur prædicere queunt. Reſpiratio nimirum in febribus magna, quam veluti ex imis viſceribus anxie depromere videtur æger. Facies impenſe rubicunda; quæ ob ſanguinem nimium in vaſa quandoque confluentem intumeſcit. Oculi lucidi, qui coruſcare quodammodo deprehenduntur. Pulſus frequens, celer, & magnus. Sitis perquam moleſta, lingua arida, fauces perquam exhauſtæ, &c.

Cauſa. Phrenitidem exoriri poſſe, ut edocuiſſe Veteres habemus, ex inflammatione meningum, haud inficiamur. Id tamen minime tamquam cauſam proximam, verum tamquam remotam proprie reſpicimus; quum veram phrenitidis originem aliunde expromere, nonniſi a prava quadam ſanguinis, æque ac ſpirituum animalium excandeſcentia, rationi conſonum nobis videatur; qui in furorem propterea, ut ita dicam, acti tumultuari, atque hinc inde procul ab omni lege in cerebro, & per nervos excurrentes, modo hac, modo illac temere evagari incipiunt. Hinc ſane cogitationes inconcinnæ, dicta non congrua, motus inconditi, eaque demum omnia; quæ, quia rectæ rationi nequicquam cohærere videntur, ægrotantem deſipere, ac delirare oſtendunt. Præfatus ſpirituum animalium phreneticus, ut ita dicam, qui phrenitidem proxime inducit, æſtus, excitatur non modo cerebro inflammato; verum etiam reliquis quandoque, diaphragmate præſertim, inſtammatis viſceribus; quod facit, ut vel ipſa phrenitis, & idiopathice, & ſympathice procreari poſſit. Ea autem phrenitis, quæ diaphragmate inflammato ſympathice oritur, *paraphrenitis* vulgo nuncupatur.

Prognoſis. Phrenitis morbus eſſe ſolet peracutus, ac periculi plenus, qui, niſi propediem ſolvatur, ſeptem dierum circuitibus ad ſummum interimit, tum quum maxime tenuis, incocta, ac limpida profluat urina. *Quibus urinæ albæ ſunt*, & *perſpicuæ*, *malæ*, *præſertim vero quæ in delirantibus apparent* ex Hippocrate. (a) Peſſima ſunt in phrenitide deſipientia maxima,

 vi-

(a) *Aph.* 72. *Sect.* 4.

vigiliæ pervicaces, vomitus vehementiores, ii potiſſimum, qui aut bilem, aut atrambilem, aut recrementa nigricantia abunde, atque ingenti egerunt cum anguſtia, horror, item & rigor quum ſupervenerint. Peſſimum eſt quoque ſi delirando æger jam phreneticus floccos, aut feſtucas ex ſtragulis carpere, vel linteorum plicas explicare contendat. Adoleſcentibus, quam ſenibus facilius longe diſcutitur. Ubi inedia, aut maraſmoide affectis ingruerit, pene deplorata haberi debet. Contra, quum in phrenitide delirium ſedaverit ſopor, ſalva res erit ex eodem Hippocrate (a). Phrenitidem plerumque ſolvit, vel urina abunde excreta, vel ſanguis, ex naribus præcipue, ſponte emanans.

Curatio. Phrenitidi cohibendæ aer purus, temperatus, frigidiuſculus potius, quam calidus juvat. Victus, qui facile digeratur, refrigerans, atque humectans, tenuis tamen, non tenuiſſimus, convenit; phrenitidem quippe plurimum inedia exulceratam fore interdum conjecimus. Potus refrigerans ſit, quinimmo & nonnihil ſubacidus ſpirituum animalium fervorem nimium compeſcit. Somnus blande, ſi fieri poteſt, concilietur. Libera ſit alvus. Animi ſollicitudines univerſas, eas imprimis, quas ſalacioribus præ cæteris facere conſuevit ſemper libido, pro viribus avertere oportet. Clyſteres ſatius, ſordibus ventris ſine turba eluendis, quam purgationes, niſi admodum lenes ſint, in phrenitide, utpote quæ viſcerum inflammationem plerumque conjunctam habeat, adhibendos ducimus. Spiritibus animalibus intime percitis leniendis, ſedandiſque, vena iterum, atque iterum opportune ſoluta mirifice contulit. Conferunt quoque opiata, potiones uberrimæ, decoctiones acidulæ, necnon etiam paullulum nitratæ, ſerum caprinum, aut deſtillatum, aut depuratum, aut rebus idoneis medicatum &c. De opiatis id potiſſimum monitum velim, ne viribus plane fuſis propinentur; phrenitis nempe, non ſecus ac pervigilium, uti ante jam innuimus, eo in caſu, narcoticorum uſu, licet blandiori, in arctiſſimum veternum perſæpe commutatur. Balnea commendamus, pediluvia, cataplaſmata, lacte præſertim parata, atque abraſæ calvariæ, uti in comate vigili quoque diximus, modice tepentia ſuperimpoſita. Improbamus autem ſinapiſmata, veſicantia, eaque omnia; quæ corporis humani viventis organa concitant, nervos irritant, fermentationes augent, fluida coinquinant, eorumque acrimoniam exacuunt.

(a) Sect. 2. aph. 2.

Hiſtoria VIII.

Quicquid, phrenitidi medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

Alceſtes vir ingenuus, annos quatuor & viginti circiter ab illinc natus, temperamento calido, ſiccoque, ideſt bilioſo præditus, modicæ ſtaturæ, gracilis tamen, aſpectu venuſtus, poſtquam in ludis litterariis, æque ac equeſtribus ſeſe diu exercuiſſet, iter facere in plagas longinquas aggreſſus, ac in Patriam tandem reverſus nuncium permoleſtum de Phyllide, quam ipſe in extremis Regionibus deperierat, ex tradita ſibi epiſtola accepit. Hinc amore inani percitus, ſuique propemodum oblitus, ac inedia pene confectus, tabe cupidinis propediem interire videbatur. In hoc rerum ſtatu, ardente ſyrio, ardentiſſima febre correptus deli-

delirare cœpit ; ac furibundus tanta demum agitur veſania , ut dies noctesque aſſidue pervigil modo acerbe plorans , quinimmo & quandoque ejulans , in lacrymas ſolvitur , modo ſubinde , ac ſi præ nimio geſtiret gaudio , in riſum funditur , modo , veluti ſibi infenſos torve circumſpiciens adſtantes, minitabundus variis in eos invehitur conviciis. Quicquid profert rationi minime conſonat. Plurimum ſitit. Splendent oculi. Rubore undique ſuffuſæ intumeſcunt genæ. Perquam tenues emittit urinas, eaſque perexiguas, ac rubicundas. Pulſus, mollis quamvis, & quodammodo undoſus ſit, alte tamen , frequens , una & enormiter micat. Dies eſt morbi tertia , ex quo Alceſtes adeo delirans , ac plane furens nobis ſeſe tractandum commiſit; omnem antea quippe operam medicam , quin & victum ipſum , præter aquam ſimplicem , quam ut ardentiſſimam , qua impenſe angebatur ſiti , expleret , pro lubitu hauriebat , obnixe rejecerat . Eam igitur, quam non invito ſorbere conſueverat aquam, ita, ut inſequitur , in A , medicari cœpimus , eamque vel gelu quaſi concretam , eoquod maxime œſtuaret, ut perhiberet , copiam fecimus . Interim uncias aliquot ſanguinis ex hæmorrhoidibus , quæ pridem intumuerant, eduximus; necnon etiam fervidam hypochondriorum tenſionem , quæ vel tactu percipiebatur , fotibus ex lacte modice tepentibus ita , ut in B , paratis , ſubigere ſtuduimus. Die quarta ſub veſperam Alceſtes paullulum conquievit . Expergefactus adeo demens ut antea haud videbatur , mortem ſiquidem proximam pertimeſcens , ac languore pene confectum ſeſe ſentiens , ut ſibi præſto forent , ab omnibus expoſcebat . Quamobrem , clyſtere C prius injecto , potionem hanc D , ſopori blande conciliando, æque ac in refectionem ei confecimus . Præfatam potionem hauſit , & antequam prædictum clyſterem rejeciſſet , placide obdormivit . Uberrime ſudavit. Ingentem urinæ copiam excrevit, ac alvi torminibus ſubinde excitatus , bilem plurimam per inferiora dejecit. Mox iterum obdormivit. At oriente Sole experrectus , a febre non minus, quam a delirio , quibus adeo vehementer eatenus tentabatur, hilari, pacatoque animo penitus evaſit; exuccus tamen, enervis, ac pene excarnis, perinde ac ſi longe diutius ægrotaſſet. Quæ res effecit, viribus fractis reſocillandis , ne cibis non congruis magis adhuc opprimeretur , ut nihil aliud ad dies aliquot , permittentibus nobis , præter optimam cocholatam lacte cum recenti ovorum vitello ſubactam, ac fruſtula panis optimi triticei per ſegmenta conciſa de more torrefacta ei propinatum eſſet . Cocholatæ margaritarum inſuper addidimus dragmam , quam ter in die antelucanis , meridianis , ac veſpertinis horis , pro jentaculo nimirum , prandio , ac cœna ſorbebat. Et quoniam plurimum adhuc ſitiebat , ut aquam frigidam levi optimi cinnamomi infuſione , una cum ſufficienti ſacchari clarificati portione non inſuaviter paratam, utut ei libuiſſet , identidem hauriret, indulſimus. Hac methodo in priſtinam ſanitatem brevi reſtitutus , tuto , cito , ac blande convaluit .

A ℞. *Succi limon. unc. ſs.*, *nitri depur. dragm. i.*, *ſacch. clarif. q. ſ.* , *aq. commun. ex levi cortic. citr. infuſ. parat. lib. j. m. pro potu gelid.*, *ut mon.*

B ℞.

B ℞. *Flor. ſambuc.*, *viol.*, *camom. ana. q. ſ.*, *lact. caprin. pariter q. ſ. m. pro fotibus tepent.*, *ut m.*

C ℞. *Flor. rhœad.*, *folior. malv.*, *viol. ana. q. ſ.*, *aq. hord. pariter q. ſ. m. f. decoct.*, *& adde mell. comm. unc. iv. pro clyſ. ut m.*

D ℞. *Sem. melon. unc. j.*, *pap. alb. dragm. ij.*, *aq. nucer. lib. j*, *m. f. emul. S. A.*, *& adde ſyrup. viol. violac. unc. ij.*, *& cap. frigid. ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid proprie ſignificent delirium, & phrenitis.

PAſſim pro delirio phrenitis indiſcrete uſurpatur. Nihilosecius delirium in Re medica proprie eſt genus, atque adeo tamquam delirii ſpecies phrenitis in morbis habenda foret; delirium quippe qualemcumque denotare valet mentis emotionem, quæ tum a phantaſia, tum a ratiocinio depravatis proveniat. Hinc indiſcriminatim inſaniam modo deſignat, modo amentiam, modo deſipientiam, modo mentis, ingeniique ſtuporem, modo melancholiam &c., ſive a febre, ſive alia quavis de cauſa producantur; de quibus univerſis egregie præ cæteris Vvilliſius, quæque in nobis, aut cerebri vitio organico, aut vitio ſpirituum animalium, ſuccique nervei, ſive proximo, ſive, ut ita dicam, remoto, extare poſſunt. Icciroo, non ſecus ac plæreque aliæ affectiones, delirii ſpecies præfatæ in genere dividendæ ſunt in organicas, & humorales. Humorales longe facilius, quam organicæ utplurimum ſolvuntur, neque tantum habere ſolent periculi.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quare margaritæ ægrotantibus quandoque præberi poſſint.

NON alia de cauſa, niſi quod lactis acidum, ſi foret, abſorbuiſſent, margaritas præparatas cum lacte immiſcuimus; quod propemodum & nos conſequi potuiſſe reor, ſi in margaritarum locum vel oculos cancrorum in pulverem redactos, vel terram nucerianam, vel cornu cervi uſtum, hiſque ſimilia longe viliora abſorbentia ſubſtituiſſemus. Attamen non inficior, & margaritas, & alia hujuſmodi non vulgaria præſidia, tacita quadam vi aliquid aliud longe nobilius intus, deglutita præſtare poſſe ratione ſanitatis tum conſervandæ, tum reparandæ in corpore humano vitam habente. At enim vero ſi quid aliud revera præſtent, id nobis nondum innotuit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Num inflammationibus ſedandis gelida conveniant, necne.

HUmoribus ob fermentationem nimium excandeſcentibus, niſi viſcerum adſint inflammationes, cohibendis, potiones gelidas plurimum idoneas fore, uſu atque experientia nos interdum aſſequuti fuimus. Quicquid autem Neapoli ſuccedat, Romæ ſaltem in pleuritide, peripneumonia, nephritide, atque hepatitide, funeſtas pene ſemper fuiſſe conjecimus. A ſi colicam, volvulum, choleram aqua vel gelu concreta, tum intus, tum foris propinata, atque admota, prout vel ipſe obſervavit Hippocrates, quandoque diſcuſſerit, id tum feliciter contigiſſe credimus, quum affe-

affectiones prædictæ inteſtinorum inflammationem ſibi conjunctam neutiquam habuerint.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

De nitri uſu in Re medica, quid er nitrem gedis con. rat.

NItrum eſt ſal quoddam, quod paſſim in locis humidis, ex ruderibus præſertim, aut cum veteri calce immixtis, aut cum urina diu, ut ita dicam, maceratis concreſcit. Si ſenſibus credendum, particulis quibuſdam partim volatilibus, partim fixis congregatur, quarum aliæ acidum quoddam guſtui præſeferunt, quo maximum fluidorum æſtum nonnihil compeſcendo blande refrigerant. Et quoniam ſerum quoque ſanguinis fundit, ſudorem, æque ac urinam leniter promovet. Doſis in adultis eſt a granis xij. ad dragmam unam. A Chymicis varie præparatur. Uſitatius eſt inter Clinicos illud, quod dicitur depuratum. Antiquiſſimus in Re medica, & ſolemnis etiam Priſcis fuerat nitri uſus. An autem Priſcorum nitrum idem ſit cum nitro, quo recens utimur, res in dubiis adhuc verſatur. Verum, ſi plura de nitro ſcire quiſpiam velit, Donzellum adeat, Ettmullerum, Lemery, cæteroſque, qui de nitro ex profeſſo verba fecerunt. Eo præſertim nos utimur, ubi fervor febrilis prætermodum excandeſcat, neque tamen in morbi principio, neque priuſquam materia peccans percocta, ſubacta, ac pene digeſta ſeparationis quædam non ambigua præbuerit indicia; ſiquidem, quum cruda adhuc fuerit, tenujorem lympham in ſudorem, atque in urinam educendo, morborum pervicaciam auget potius, quam imminuit. Cæterum, ſi quid unquam in morbis extremis hodiernus aquæ gelidæ, neſcio an dicam uſus, an ſatius abuſus, profecerit, id ſane non modo aquæ facultati, quæ, diluendo, ſalia intus concreta ſolvit, eaque egerit; verum etiam nitroſis, ut ita dicam, effluviis, quæ a nive circumfuſa vaſis, ubi congelatur; ſibi abripuit aqua, adſcribendum ducimus.

CAPUT XIII.

De Mania, Cynanthropia, & Lycantropia.

Definitio.

EX nominis etymologia idem erit *maniam* dicere, prope ac ſi *furorem*, ſive *inſaniam* dicas; neque aliud eſſe videtur, quam phrenitis ſine febre; quæ iccirco vulgo deſcribitur, *delirium eſſe maxime furens cum alienatione mentis procul a febre*. Quapropter nonniſi febre a phrenitide diſtat mania. Tanta quandoque veſania aguntur maniaci, ut furibundi hac illac excurſitent, fera intus perciti libidine mordendi, lacerandi, dilaniandique, pene ac ſi canes eſſent rabidi, lupique rapaces. Quo in caſu maniacus vocatur vulgo *cynanthropus*, ſive *lycanthropus*. Cynanthropus a cane rabido. A lupo furenti lycanthropus. Et quoniam tum, noctu præſertim, in vicis interdum, in compitis, in foris publice, ac temere concurſantes debacchantur, vulgata inter mulierculas invaluit fabella de *dæmone canino*, aut *lupino*, vulgo penes nos Italos *lupo manajo*, ideſt *lupo maniaco*.

Diagnoſis.

Mania, quæ præſens eſt, facile deprehenditur, quum, qui tali morbo laborant, adeo in furo-

rorem plerumque aguntur, ut ferarum in modum efferati ſibi obvios immaniter invadant, nec amicis, nec parentibus parcentes; quos audacter aggredi, & lædere dentibus, manibus, pedibuſque contendunt, manſuetudinem nonnumquam licet mentiti: atque geſtientes exultent, ſive ovantes hilaritatem ridendo, ſaltando, canendo præſeferre ſtudeant. Interdum mirum in modum corporis exagitant membra. Aſpectu interdum turbulenti, æque ac oculorum acie torvi, intentique, necnon etiam inverecundi, ac meditabundi, aliquid ſecum mali infenſique intus moliri videntur. Vigilias quantumvis contumaciſſimas pervigiles plerique citra noxam perferunt. Inedia, licet diutina, aut nihil, aut parum leduntur. Tempeſtatis inclementiam, omneſque aeris tum diurni, tum nocturni injurias ſubdio aſpernati, vegetioribus, quas non impune provocaveris, viribus pollent &c.

Cauſa. Non ſecus ac phrenitis, ex noſtra ſententia, conſurgit mania ob motum quemdam tumultuarium, ac pene dicam enormem, quo ſpiritus animales in cerebro per ſubſtantiam medullarem ejuſdem cerebri, ſive centri ovalis temere hac illac vehementer concitati, pravas ſuſcitant cogitationes, ac motus provocant membrorum inconcinnos. Verum, quoniam maniaci haud febricitare ſolent, inferre non erit abs re, ſanguinem in maniacis immunem ab iis recrementis fore, quæ fermentationem febrilem procreare, & fovere valent. Quinimmo potius opinari juvabit, cauſam, quæ affectionem maniacam proxime inducit, ſitam eſſe in labe quadam organica ipſius cerebri, qua ſpiritus animales in eadem cerebri ſubſtantia prætermodum incaleſcunt, ebulliunt, efferveſcunt, & debacchantur. Enim vero maniam utplurimum inſequutam eſſe habemus aut vehementiores iracundias, aut metum, aut diutinos amores, aut zelotypiam, aliaſque mentis impenſas ſollicitudines, animique emotiones; in quibus, præ cæteris viſceribus, cerebrum impenſius afficitur, & validius quaſi concutitur.

Prognoſis. Mania, quæ altas egerit radices, curatu perquam difficilis; quum, quæ in cerebro jam impreſſa reliquerit veſtigia, deleri vix unquam poſſe, cenſeamus. Si maniacus ad plures dies pervigil ſomnum nequaquam ſibi conciliare quiverit, id maniam pene inſanabilem fore indicat. Deſipientia in maniacis quo major, eo pejor. Cum riſu non adeo mala. Cum temeritate, propemodum inſolubilis. In maribus ſanguine ex hæmorrhoidibus, in fœminis ex pudendis profluente, eam ſolutam nonnumquam fuiſſe liquet. *Inſanientibus ſi varices, vel hæmorrhoides ſupervenerint, inſaniæ ſolutio*, ex Hippocrate (*a*). Maniaci non raro vere ſtulti perenniter fiunt; aut ſaltem in melancholiam maxime ſemper proclives, in veram maniam ex intervallo quamſæpiſſime relabuntur.

Curatio. Maniacis curandis aer confert temperatus, ad humidum, frigidumque potius inclinans. Victus, confert quoque tenuis, humectans, refrigerans, & quandoque ſubacidus. Motus, corporis videlicet exercitatio, lenis eſſe debet. Sopor & arte conciliandus. Univerſæ animi ſollicitudines, & præcipue moleſtæ, qua-

(a) *Sect.6. aph.21.*

quantum poſſit, arceantur. Purgationes, niſi placidiſſimæ ſint, abluenteſque, plurimum ſemper nocuiſſe conjecimus. Sanguis ex partibus infernis emiſſus furoribus potiſſimum maniacis leniendis, cohibendiſque valde conducit. Conducunt in eumdem finem alterantia, quæ diluunt, humectant, emolliunt, refrigerant, ac ſoporem blande alliciunt. *Blande*, inquam; maniaci quippe, temporis proceſſu, ſpiritibus exhauſtis, in lethargum proni evadunt; qui propterea accerſitur, ſi narcoticis obruantur. Aquam dulcem, vel gelidam, large hauſtam mirum in modum hiſce in caſibus profuiſſe non ſemel experti ſumus; item & balnea, quæ tamen modice ſint tepentia; quum eorum praxin, qui perquam frigida adhibere balnea conſueverunt, plane ſemper improbavimus.

Hiſtoria IX.

Quic- id,ma- e me- ado, xſtare ıſue- nus, ſtoria clara- is.

LUcius Eques hiſpanus, annorum trigintaquinque circiter, optime conſtitutus, ad temperamentum calidum, humidumque, ſive ſanguineum vergens, facultatibus florens, lacertoſus, fortis, ac vegetus, opipare veſci ſolitus, ac vino plurimum indulgens, nubilem puellam poſtquam amore diutino, perdite non minus, quam plane incaſſum proſequutus eſt, deſperans omnino, ſub exitum æſtivi temporis, maniacus evadit. Is quippe delirans, ac plane furens hac illac vel nudus ſubdio per Urbem inverecunde evagatur. Quoſcumque, qui ſibi obvii occurrunt, torve intuetur, eoſque pugnis, & calcibus aggreditur. Pervigil, diu noctuque neutiquam quieſcit. Vociferatur, inclamat, conqueritur, ſeſe hinc inde variis in modis exagitans. A febre tamen prorſus immunis optime ſe habet in reliquis. Non reſpuit oblata. Alvum de more exonerat. Urinas opportune excernit. Ex quibus omnibus maniacum ex nimio amore factum fuiſſe Lucium abunde conjicientes, ut maniacum illum tractare cœpimus. Compedibus igitur adſtrictus, ac verbera reformidans adſtantibus morem gerere tandem edidicit. Dies erat ab initio morbi ſeptima, ubi Lucium ita inſanientem curare aggreſſi, alvo prius, ea, ut inſequitur A, ratione, blande ſoluta, atque hirudinibus recto inteſtino admotis, ut ſufficiens ſanguinis quantitas proflueret, ad libras nimirum circiter duas, ſivimus. inde, ut aquam gelidam diluculo jejunis faucibus, ad libras octo per vices ex intervallo ad dies plures, quotidie hauriret, conſtituimus, quam commode, citoque per alvum, atque in urinam egeſſit. Balneis interim hora ante prandium, & ante cœnam aquæ dulcis modice tepentibus utebatur. A vino prorſus ſeſe abſtinuit. Vini vice aquam gelidam cum ſucco, & corticibus citri non inſuaviter paratam; prout ei liberet, quamſæpiſſime ſorbebat. Cucurbita, quam vulgo *hiſpanam* vocant, foliis acetoſæ, groſſularia, ac vitello, item & albo inſimul quaſſatis ovorum liquore, veſcebatur. Victus tenuis licet, non tenuiſſimus erat; etenim inediam, uti ante jam innuimus, citra virium languorem diu quamvis perferant maniaci, eorum tamen furor, & ferocia humoribus per inediam magis magiſque in cerebro extenuatis, veluti per gradus in dies exaſperantur. Præter id in ea Lucii

adeo

adeo perdite inſanientis potius , quam amantis veſania , nihil aliud fecimus . Nihiloſecius paulatim ſubinde ſemper in melius res proceſſerunt, ac diebus a curationis primordiis quindecim vix exactis, plane convaluit.

A. ℞. *Rhabarb. elect. dragm. j. , crem. tart. dragm. ij. , mann. elect. unc. ij. , aqu. comm. q. ſ. m. , f. infuſ. , & macer. S. A. , & adde ſem. melon. unc. j. , f. emulſ. ſolv. , colet. , & adde mell. hiſpan. unc. ij. , cap. in Aur. , cui ſuperbib. per vices ex intervallo opt. aq. comm. lib. viii. , & ultra , ſi libeat.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Opinio Galeni ratione cauſæ maniam efficientis.

VEteres præſertim ex Galeno maniam extare opinabantur a calida cerebri intemperie ; quæ penes eos , utpote concitata modo a bile flava aſſata , modo a ſanguine immodice effervescente , præſtare poteſt , ut maniaci vel feroces evadant , vel inſana lætitia quaſi furentes prætermodum efferantur . Flava bilis aſſata , quæ in cerebrum ex eorum mente aſſurgit , feritatem in maniacis facit . Sanguis nimium in eodem cerebro excandeſcens exuberantem hilaritatem producit . In cerebro dicunt , ratione febris , quæ in maniacis haud percipitur ; nam ſi fervor ſanguinis adeo vehemens ex cerebro per univerſas corporis humani regiones effunderetur , fieri minime poſſet, quin & in eorum ſententia febris ſuccenderetur ardentiſſima . Id autem , quibus motus ſanguinis circularis deinceps innotuit , non ex facili ſuaſerunt.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſi rabies e[...] morſu rabidorum con[...] tracta, & quo pa[...] cto cura[...] ri debea[...]

INter maniacos connumerandi veniunt quoque qui in furorem acti , eam peſſimam , quam ex morſu canis rabidi ſibi contraxerint rabiem , exercent . Hi vulgo Medicorum *Hydrophobi* nuncupantur ; hydrophobia tametſi ſymptoma , quod ex eo delirii genere ſuſcitatur, denotet potius , quam delirium ipſum , ſive rabiem maniacam , unde ſuſcitatur . Etenim tum canes rabidi , tum quilibet alii , quos rabidi canes momorderint , aquam ipſam , quam quandoque ſitientes vehementer appetunt , abhorrent, & reformidant . Hydrophobiam quippe dicere idem eſt , pene ac ſi dicas , *aquæ metum* . Canes non modo , verum etiam & reliqua omnia animalia , vel homo , talem ſibi ex rabie aut ingenitam , aut ab aliis nactam labem , aliis mordendo impertiri valent . Quomodo autem eam impertiantur , id perquam difficile ſemper fuit exponere . Nihilominus iis nobis aſſentiri placuit, qui non ſecus ac viperæ venenum , animalis rabidi virulentam , infectamque ſalivam , inflicto per morſum vulnere , humoribus infundi , eoſque coinquinare , atque univerſum nervorum genus , aut mox , aut proceſſu temporis lædere arbitrantur . Num autem ex rabidorum recrementis , ex lotio præcipue , ac ſaliva rabie fœdatis , quamplurima venenoſa ſuſcitentur animalcula , quæ per cutem dentibus laceram intus in vaſa traducta , univerſam in rabidis perniciem moliantur ; id licet a pluribus , tum

tum Veteribus, tum Recentioribus proferatur, nondum abunde liquet. Liquet tamen, rabiei ex morſu contractæ ſeminium ad menſes, & annos plures, prius quam excitetur, veluti conſopitum in viſceribus latitare. Quamobrem, ut prænoſcatur, num quis ex morſu animalis rabidi, rabiem intus exceperit, advertendum eſt, an animal, quod momordit, rabidum revera fuerit, quæ res cognitu perquam facilis eſt: ex nauſea nimirum, qua canis præſertim tum exculenta, tum potulenta plane adverſatur: ex glutinoſa, ſpumeaque quadam, quæ ab ore, & naribus affluenter profluit, materia, ex mœrore, & furore quodam inſueto, quo canes rabidi mœſti, macilenti, irrequieti procul ab omni lege debacchantur, torve intuentur, & quemcumque ſive notum, ſive ignotum, vel ipſos familiares, & domeſticos, qui obviam ſibi occurrunt, impingunt, & lædunt. Quum rabies in læſo inceperit, plurima ſeſe proferunt indicia ex eo, quod qui a cane rabido ictus pridem fuit, citra cauſam manifeſtam iraſcitur, languet, torpet, ſibi, atque aliis moleſtum evadit, varia obmurmurat ſolus, lucem abhorret &c. At, quum rabies invaluerit, &, ut ita dicam, adoleverit, tum ad hæc accedunt convulſiones, phrenitis, mania, hydrophobia, & reliqua, quibus quandoque ferarum, quæ eos infecerunt, immanitatem æmulantur. Raro admodum a cane rabido demorſus, quum labem virulentam jam exceperit, evadit, multoque minus, quum excepta labes intus diu delituerit; neutiquam vero tum, quum vulnus morſu inflictum, prius quam venenum una cum ſanguine uberrimo profluente penitus emiſerit, cicatricem induxerit. Triduo, aut quatriduo, poſtquam hydrophobia corripuerit, decedere ut plurimum ſolet; interdum ardentiſſime febriens, interdum contractionibus ſpaſmodicis accedentibus, a febre licet prorſus immunis. Quamobrem, ut vulnus recens labem omnem extrudat, enixe curandum; in quem finem partibus proximis appoſite devinctis, & crebro, ac alte ſcarificatis, cucurbitulæ, quæ contagionem quantocius educant, apponendæ; ſaliva interim per morſum cuti ex rabido inhærens, illico abluenda. Vulneri ſunt qui poſtmodum, neque perperam, ut vel ipſe opinor, aut theriacam, aut mithridatum, aut cæpas, aut allium, aut rutam hortenſem contuſam per modum cataplaſmatis imponunt, aut ſonchium, aut flores hyperici, vincæ toxicum, gentianam, & reliqua ejuſmodi, quibus vim alexipharmacam adſcribunt, cum vino generoſo, aut ſpiritu vini, aut balſamis &c. In quo tamen caute incedendum, ne ulcere rebus præfatis balſaminis immature ſuperimpoſitis exiccato, virus immiſſum intus coerceatur; quod, quum ſemel humores infecerit, tametſi præſidia omnia, etiam validiora, quæ hiſce in caſibus propinari ſolent, ingerantur, perquam ægre diſcutitur. Cæterum quicquid pro febribus malignis reſolvendis ante propoſuimus, & hic tum intus, tum foris propemodum conveniunt; præter ſinapiſmata, & veſicantia, quæ tamen tum, quum æger diu conſopitus lenioribus excitari haud poſſit, partibus infernis apponere non erit inconveniens. Hiſce in caſibus præ cæteris ad expugnandam perniciem intus illatam optimo cum ſucceſſu uſi fuimus oleo tum

tum communi, tum amygdalarum dulcium recenti, quod copioſe ter, quater, item & quinquies in die propinavimus; quo & in Noſocomio S. Jacobi Incurabilium Urbis non modo rabiem, verum etiam & labem a viperæ, ac tarantulæ morſu intus exceptam, prorſus extenuatam non ſemel vidimus. Haud iniquo ſinimus animo, ut ex improviſo in aquam frigidam ſubmergatur hydrophobus; fieri quippe poteſt, ut metu ſuffocationis incuſſo, atque univerſis organorum facultatibus ob talem metum perturbatis, una cum tanta rerum everſione, & virulenta pravitas everſa, ex viſceribus tandem expungatur. Sunt qui & ferro inſuper candenti partem laceram inurunt, id pro præſenti atque aureo remedio prædicantes; quod tum potiſſimum, quum tractu temporis immineat gangræna, non improbandum ducimus. Ne tamen ſtatim fiat, antequam videlicet abunde ex vulnere ſanguis effluxerit, monemus.

CAPUT XIV.

De Melancholia.

Definitio. NIhil aliud eſſe videtur melancholia, quam *delirium, ſive potius deſipientia quædam triſtis, diutina, & contumax, a furore, æque ac a febre prorſus immunis*. Melancholia dicta eſt, non ut vulgo creditur, a mœrore, quem affert, ſed ab humore melancholico, unde ortum ducere olim credebatur. Eam cum Veteribus non perperam fortaſſe deſcribere conſueverunt nonnulli, *delirium eſſe* affirmantes *procedens a phantaſmatibus melancholicis, quo, qui detinetur, mæſtis inhærens cogitationibus, neque furens, neque febriens, in mœrore aut continuo, aut prope continuo verſatur.*

Diagnoſis. Qui tali morbo tentantur, vivunt ut plurimum inertes, mœſti, & procul ab omni vera cauſa propemodum ſemper meticuloſi. Quinimmo terrificis, intentiſque cogitationibus fere ſemper infixi, & adeo quandoque vitam ipſam pertæſi, ut vivere diutius tædio habere videantur, ſolitudine gaudentes, quam ſubinde abhorrent. In lacrymas perſæpe ſeſe fundentes, quidnam ſibi mali unquam acciderit & ipſi ignorant. Interdum vero ridendo, canendoque maximam mentis inconſtantiam in rebus oſtendunt. Plerique inſomnes ſunt, mœrentes, inquieti &c.

Cauſa. Ex pravis animi affectibus, quos melancholia inducere conſuevit, inferre debemus, eam ab humoribus quibuſdam acribus, item & craſſis, atque, ut ita dicam, vappeſcentibus exoriri; qui, una cum ſucco nerveo, nervorum principium ſtimulent, & ſpiritus animales intus in cerebro irretire adeo valeant, ut ægrotantes deſides, eoſque torpidos, irrequietos, moroſos, ſibique metipſis exoſos, infeſtoſque, amentes, deſipientes, necnon etiam in metum, atque mœrorem pronos efficiant. Quo non procul a Veteribus diſtare videmur, melancholiam fieri ſibi ſuadentibus ab intemperie cerebri frigida, & ſicca, ſive potius a vaporibus in vaſis meſeraicis elicitis ab atrabile, atque in modum nebulæ, ſive caliginis ad cerebrum provectis, atque exaltatis.

Prognoſis. Inter morbos chronicos pervicaciſſimos non injuria recenſetur melancholia, quæ curationem hactenus vix admittere quivit

vit ullam; quinimmo & curando ea plerumque exulceratur. Hinc Medicorum flagellum, atque opprobrium non immerito paſſim vocitatur. In epilepſiam quandoque tranſit, apoplexiam, & paralyſin. Qui melancholia afficiuntur, maniaci paſſim evadunt; quod vere, atque autumno præcipue contingit.

ratio. Aer lucidus temperatus, zephyro, aliiſque ventis ſalubribus perflatus; victus humidus, optimi ſucci, concoctuque facilis, exiguus, non tamen perexiguus, melancholicis convenit, quum æque ac maxima repletio, diutina iis noxam inferat inedia. Tum quies, tum motus, tum etiam ſomnus, & vigiliæ cum moderamine alternentur. Lubrica ſervetur alvus. Hilaritas ægroto, quantum fieri poſſit, comparetur, & foveatur. Purgationes leniores quamtumvis, niſi neceſſitas id requirat, plurimum ſemper nocebunt. Tum, quum materia peccans ex alimentorum recrementis in inteſtinis congeſta chylum coinquinet, ac per venas lacteas una cum chylo in ſanguinem immiſſa, cerebrum turbet, clyſteres humectantes, eluenteſque, quam irritantes, potius contuliſſe pene ſemper cognovimus. Quibus melancholia ſanguinis opportune per loca conſueta excernendi ſuppreſſiones inſequuta eſt, ſanguis ſtatim educendus. Cæterum melancholicis, quum id fieri poſſit, non mederi, ſatius, quam mederi expediet.

CAPUT XV.

De Affectione Hypochondriaca.

Defi-io. HYpochondriaca in maribus, hyſterica in fœminis, noſtris ſaltem temporibus, affectio adeo familiaris, ac pene dicam, ſolemnis facta eſſe videtur, ut ex adultis, qui ab ea immunes prorſus evaſerint in Urbe maxime, perpauci nobis innotuerint. Hypochondriaca dicitur ab hypochondriis, hyſterica ab utero: a regionibus nimirum, in quibus ejuſmodi ægritudinis focum, & fomitem ſubeſſe Majores opinabantur. De iis tamen ideo in hac ſectione agere inclinat animus, quia vitio peculiari, aut cerebri ipſius, aut ſpirituum animalium, ſuccique nervei, eas quoque exoriri potiſſimum credidimus. De affectione autem hyſterica, de qua, quoniam fuſe alibi deinceps dicturi ſumus, pauca perfunctorie dumtaxat hic attingam. De hypochondriaca ex profeſſo loqui aggrediar. Affectio hypochondriaca, morbus dicitur quoque *flatulentus*, id nominis ducens a flatibus, quos ex regionibus, præcipue hypochondriorum, ſuſcitare conſuevit. Eam deſcribere placet, *ſenſum eſſe triſtem, ac permoleſtum tum animi, tum mentis, excitatum in organis a ſpiritibus animalibus, vel a ſucco nerveo nonnihil acri, qui temere hac illac excurrens mordicat, ac lædit membranas tum cerebri, tum cæterorum viſcerum, eorum præſertim, qui in hypochondriis deliteſcunt.*

Diagnoſis. Nil mirum igitur, ſi variis quandoque ſpeciebus inter mortales affectio hypochondriaca præludens, ægrotantes non modo, ſed & clinicos ipſos, ſaltem in exordio, fallere potuerit; eo quippe morbo detenti de ventriculi gravitate, poſtquam comederint, modo conqueruntur, modo ſalivam plurimam expuunt. Cibos mox avide appetunt, & nonniſi quid iis in refectionem denuo propinetur, viribus plane dejectis, acriter intus afficiuntur. Interdum evomunt, atque eructant. Flatibus hypochondria hinc inde obmurmurando

do pervagantibus quamſæpiſſime leduntur; unde ventris rugitus, inflationes, tenſiones, anguſtiæ &c. Motibus non raro convulſivis torquentur. Capite laborant, vertiginibus obnoxii. Tinniunt identidem aures. Oculorum aciei tenebræ offunduntur. Valde ſemper timent &c.

Cauſa. Ab expoſita definitioae liquet, cauſam, quæ affectiones hypochondriacas proxime inducit, ſitam eſſe in labe quadam; quæ ſpiritus animales, aut ſuccum nerveum in cerebro præcipue afficit, quæque propterea, ſpiritibus ita affectis, afficere debet quoque nervorum principium, una & ſenſorium commune; quod adeo immutat, ut pravis elicitis cogitationibus, angatur animus, & organa lædantur. Hinc eſt profecto, ni fallor, quod vel in vigore paroxyſmus hypochondriacus confeſtim omnino quandoque reſolvatur, tum quum aliis ſolicitudinibus majoribus æger improvide preſſus, mentis intentionem aliorſum inopinato convertere cogatur. Talis affectio impenſe adeo interdum invaluit, ut a vera melancholia vix diſtinxeris.

Prognoſis. Tardæ nimium ſolutionis, ac pene inſolubilis, quamvis plerumque ſine periculo, experientia teſte, ejuſmodi ægritudo eſſe ſolet, & ſi quandoque ceſſet, ex facili recidivam patitur. Quum altas egerit radices, diuque ſine intermiſſione ſeſe protraxerit, quum organa prætermodum læſerit, in maniam, melancholiam, hydropem, hecticam, paralyſin, epilepſiam, apoplexiam, aliaſque nonnullas hypochondriacis longe pejores affectiones convertitur. Hypochondriam inveteratam, ac, pene dicam, avitam fluxu ex hæmorrhoidibus ſuperveniente plane extenuatam fuiſſe accepimus.

Curatio. Etiamſi præfata affectio valde contumax ſit, pro viribus tamen curandum, ut aut reſolvatur, aut ſaltem mitigetur. Aer icciirco ſit temperatus, ſerenus, purus, tenuis, apertus. Victus confert optimi ſucci, qui facile in ſtomacho, æque ac in inteſtinis ſubigatur, blande volatilis, humectans, & diluens. Motus hypochondriæ ſubducendæ longe ſatius, quam quies, conduxiſſe ſemper viſus eſt. Hinc non immerito hypochondriacis ſuademus, ut, vel in venationibus, vel in palæſtra quotidie ſeſe exerceant, ut equitent, ut vel itinera in exteras regiones peregrinando ſuſcipiant; quæ res ſolæ humorem peccantem, qui hypochondriam fecit, frequentiſſime diſcuſſerunt. Laxetur alvus, quæ clyſteribus, niſi opportune reſpondeat, ex ſimplici aqua hordeacea concitanda. Cætera omnia recrementa, tum quæ ſenſum movent, tum quæ ſenſum minime attingunt, de more, ac per loca conſueta debite excernantur oportet. Inter animi affectus hilaritas, ſicut hypochondriam penitus non raro delevit, ita mœror, ira, timor, aliæque animi moleſtæ ſolicitudines, eam quamſæpiſſime progenuerunt. Maxime tamen caveat, ne otioſe vivat, qui hypochondria tentatur, quum nihil ſit, quod affectus hujuſmodi ſuſcitet magis, foveatque, quam procul a negotiis, ſolutam omni fenore, deſidem vitam ducere. Peſſimas fuiſſe ſemper cognovimus quoque purgationes, quaſcumque catharticas, neque vena, niſi conſuetis ſuppreſſis excretionibus plurimum redundet ſanguis, hypochondriacis unquam ſolvenda. Si adſtricta ſit alvus, & clyſteres eluentes incaſſum inditi fuerint, ad ea confugiendum erit, quæ per os immiſſa alvum leniter ciunt; hujuſmodi

di ſunt caſſia recens, pulpa tamarindorum, electuarium lenitivum, diatartarum Petri Caſtelli, pillulæ ex rhabarbaro, aloeticæ, hiſque ſimilia, quæ utpote amaricantia hypochondriæ coercendæ valde conferunt. Non ſine optimo ſucceſſu hiſce in caſibus in hunc effectum potionem hanc A blande ſolventem quamſæpiſſime præſcripſimus. Oleum, ſive commune, ſive amygdalarum dulcium, ſive ſeminum melonum, & multo magis ſeminum lini, raro admodum, quinimmo & numquam fere, niſi, tum quum aut convulſiones, aut motus ſpaſmodici, aut tormina ſupervenerint, hypochondriacis præbuimus. Ratio fuit, quod oleoſa, & pinguia plurimum pene ſemper eos læſiſſe, ab uſu diutino percepimus: ſinimus nihiloſecius, opinioni potius, quam morbo, ut medeamur, ſinimus, inquam, ut unctiones, fotus emollientes, & reliqua ejuſmodi regioni hypochondriacæ extrinſecus adhibeantur. Ex balneis autem aquæ dulcis, item & ex eadem aqua dulci, præ cæteris nuceriana, adeo abunde epota, ut quamprimum per urinam egeratur, utilitatis plurimum hypochondriacis extitiſſe, nobis quaſi ſemper innotuit. Dicimus *aquæ dulcis*; acidulas quippe, thermales, fortioreſque martiales noxam contra iis intuliſſe, ex longa experientia reſcivimus.

A ℞. *Folior. ſen. orient. ſin. ſtipit.*, *crem. tart. ana. unc. ſs.*, *rhabarb. elect. ſcrup. j.*, *aq. nucer. q. ſ. m. f. infuſ.*, *& mac. S. A.*, *colet.*, *& adde mell. hiſpan. opt. unc. ij. cap. in Aurora.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Non nper HYpochondriam inter morbos capitis, qui ſpirituum animalium, aut ſucci nervei culpa paſſim enaſcuntur, quamvis recenſuimus, negare tamen nequaquam aggrediar eam quandoque a læſione viſcerum abdominis exoriri haud potuiſſe; ſiquidem nos minime latuit, aut bilem ex. gr., aut ſuccum pancreaticum, aut ventriculi, inteſtinorumque latices adeo quandoque in tubulis obſtructis depravari, ut, vel acriores, vel acidiores, ut ita dicam, facti, plexus nerveos in imo ventre ſitos irritando, ea omnia, quæ affectionem hypochondriacam conſtituunt, induxerint ſymptomata. Quocirca non immerito inter Priſcos habemus, qui affectionem hypochondriacam deſcribendo, *vitioſam eſſe* tradiderunt *humorum colluviem ſine putredine*, *ob coctionem ſplenis læſam*, *in ramis venæ portæ*, *arteriæ cæliacæ*, *& meſeraicæ collectam*, *quæ per vaporem emiſſum multa*, *& varia inducere valet ſymptomata*. Quibus in caſibus eo magis conveniunt rhabarbarata, amaricantia, chalybeata, eaque omnia, quæ digeſtionis fermenta corrigunt, obſtructiones reſerant, atque humores pravos diſcutiunt. Damus quoque, & concedimus æquo animo, in fœminis affectionem hyſtericam interdum extitiſſe quoque ex utero ſive proxime, ſive remote, ob labem quamdam ab humoribus pravis contractam, concitato; uterus enim, quum per ejus ſubſtantiam ex truncis cum aliis partibus communibus plurima dirimantur nervorum ſtamina, neceſſe eſt, ut læſus lædat ex conſortio alia nonnulla organa præcipua, quæ, nervis intercedentibus, utero quodammodo innectuntur. At de hoc ex profeſſo non hic, ſed inferius, ubi de affectionibus mulierum peculiaribus ſcribere decrevimus.

improbatur Veterum opinio, ratione loci affecti in hypochondria.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Nihil propemodum, niſi incerti, atque inconſtantis, de præſidiis pro hypochondria extenuanda proferre poſſumus.

De præſidiis, quæ hypochondriacis affectionibus curandis alii commendare conſueverunt, & nos utique clinicen exercentes non improbavimus, quibus propterea hypochondriacos tractando frequentiſſime uſi quoque fuimus, nihil hactenus certi, nihil quod ea in re inconſtans, quodque vicibus obnoxium non fuerit, ex diutinis obſervationibus a nobis huc uſque factis comparare unquam valuimus. Id tantum nobis compertum fuit, quicquid hypochondriacis ſemel profuit, id poſtmodum iis pene ſemper nocuiſſe; quæ res porro effecit, ut a medicamentis ſeſe prorſus abſtineant hypochondriacis utplurimum ſuaſerimus. Et nihiloſecius ſi quando coacti eos tractare debuimus, id obnixe curavimus, ne majorem noxam iis ſaltem opera noſtra intuliſſet; cæterum vigente paroxyſmo æſtibus hypochondriacis evincendis potio gelida ſubacida quibuſdam præſenti fuit remedio; aliis calidam, ſive ex the, ſive ex caffe; nonnullis decoctionem aut ex floribus hyperici, aut ex foliis abſynthii, matricariæ, cichorei, pimpinellæ, ex ſeminibus citri &c. Quandoque profuit aqua theriacalis, totius citri, matricariæ, menthæ, hiſque ſimilia, tum maxime, quum iis ſolutas immiſcuimus confect. hyacinth., alkerm., & reliqua ejuſmodi, præſertim ſine odore. Profuit interdum aut theriaca, aut mithridatum cum conſerva roſarum in bolos redactum, quibus non ſemel cum ſucceſſu grana aliquot camphoræ addidimus &c.; quæ tamen omnia, ut ante jam diximus, quemadmodum nonnumquam profeciſſe, ita & incaſſum utplurimum ceſſiſſe cognovimus.

L I-

LIBRI SECUNDI

SECTIO SECUNDA.

De Œſophago, Stomacho, Inteſtinis, Meſenterio, Ductibus chyliferis &c., deque iis, quæ ratione partium iſtarum in corpore humano vitam habente, tum ſecundum, tum præter naturam exoriri poſſunt.

CAPUT I.

De Oeſophago, & Stomacho.

Deſcribitur œſophagus. Vid. Tab. V. Fig. V.

OEſophagus, ſtomachus, æque ac inteſtina, nonniſi ductum quemdam longiſſimum, ſive fiſtulam quamdam muſculoſam inſimul conſtituunt; quæ a faucibus ad podicem uſque producitur, non recta; ſed per varios ambitus, atque anfractus ſeſe hinc inde circumflectendo, varios tubos, varios meatus, varioſque receſſus in cavo abdominis condit. Oeſophagus *eſt fiſtula, qua ab ore in cavum ventriculi tum eſculenta, tum potulenta deſcendunt*. Originem ducit a faucibus, ibique *pharynx* nuncupatur a Græcis, ideſt *gula*. Exinde per faciem gulæ poſteriorem, hoc eſt a parte poſteriori tracheæ, recta fere ex thorace in abdomen deſcendit. At, diaphragmate perforato, ventriculo aptatur, cui e latere ſiniſtro inſeritur, atque orificium ejus ſiniſtrum, vulgo ſuperius, compingit.

Deſcribuntur parietes œſophagi.

Parietes œſophagi organici ſunt, neque ubique ſibi ſimiles. *Organici*, quum nonniſi per ipſos deglutitio fieri queat. *Non ubique ſibi ſimiles*, tribus enim conflantur tunicis, quæ fibras, & vaſa diverſi generis habent. Varias quoque glandulas habent, minimas quamvis, admodum inſignes. Membrana exterior tendinea eſt, & pellucida. Media carnea, & craſſior utique, fibris pollet in homine duplicis generis, rectis, & anularibus. Rectæ a principio ad finem uſque œſophagi recta deſcendunt. Anulares, quæ interiores ſunt, priores ad angulos rectos ſecant, perinde ac ſi totidem eſſent anuli æquidiſtantes. Membrana œſophagi interior nervea videtur, quum pluribus ubique nervorum perquam exilibus implicetur ſtaminibus. Exterior, & interior dicuntur *communes*, utpote quæ ſolæ a partibus producantur proximis. Media, quoniam œſophago peculiaris cenſetur, *peculiaris* dicitur. Facies interior tunicæ interioris perexigua quadam ſuperinducitur lanugine; quæ humorem exudat oleoſum, ut facilior ſit deglutitio. Humor iſte oleoſus a glandulis depluit minimis ad radices villorum lanuginis exiſtentibus.

Vaſa œſophagi.

Arterias habet œſophagus a ca- ro-

rotidibus, necnon etiam ab eodem trunco aortæ proxime deſcendentis, & a bronchialibus. Venas ad jugulares emittit. Nervulos ſibi comparat a pari ſexto; apud nonnullos a propaginibus quoque paris vagi. Poſterius œſophago, prope quintam circiter thoracis vertebram, incumbit corpus quoddam glandoſum uſus incerti; quod in aliis duplici conſtat glandula, triplici in aliis, in aliis quadruplici &c. Per ſubſtantiam corporis iſtius tranſeunt lymphæ ductus, qui a partibus finitimis in ductum thoracicum, de quo mox, tendunt.

Uſus œſophagi. Oeſophagus, tamquam infundibulum, eſculenta, non minus quam potulenta in cavum immittit ventriculi, deglutitionis ope. Quinimmo quicquid intus ſtomacho infenſum eſt, foras vomitu quandoque ejicit. Deglutitio, & vomitus fit, ope non modo membranarum œſophagi, quæ pluribus varii generis, uti diximus, fibris texuntur; verum etiam muſculorum pharyngis, quæ triplici proinde gaudet muſculorum pari, ac uno ſphinctere.

Deſcribuntur muſculi pharingis. Muſculi primi paris dicuntur *Cephalopharyngei*. Secundi paris, *Sphenopharyngei*. Tertii paris, *Stylopharyngei*. Sphincter œſophagi, *œſophageus* vocatur. Cephalopharyngei originem ducunt a confinio cervicis, ibi ferme, ubi cranium poſterius ſuperiori cervicis vertebræ incumbit. Inde recta deſcendunt in partem pharyngis poſticam, cui firmiter inhæreſcunt. Sphenopharyngei in proximo e regione poſteriori palati, deorſum inde utrinque ſeſe producentes, oblique exoriuntur a proceſſibus aliformibus ad latera pharyngis; perque ea explicantur, atque abſumuntur; non ſecus ac ſtylopharyngei, qui proveniunt a proceſſibus ſtyliformibus ad baſin cranii ex utroque latere profecti. Per muſculos præfatos attollitur una & explicatur pharynx, ut alimentis immiſſis inhiando, ea ab ore commode excipiat, comprehendatque. Oeſophagus fibrarum ductu obliquo, eoque inflexo, pharyngem circumdat, atque arcte adhærens cartilaginibus laryngis, ſphincteris munere fungitur: œſophagum videlicet, ſive potius pharyngem contrahit; quo pharynx alimenta prius comprehenſa ulterius urgeat in meatum œſophagi; qui, quum a primo ad ultimum ſubinde, fibris adjuvantibus, attollatur prius, & explicetur, mox contrahatur, motum quemdam periſtalticum, ſive vermicularem provocat; cujus cauſa a faucibus per œſophagum in cavum ventriculi ſenſim alimenta deſcendunt. Id proprie *deglutire* dicitur. Motus præfatus œſophagi vermicularis non ſemel invertitur, a ſtomacho nimirum ad fauces. Tum vomitum adjuvat, de quo inferius.

Deſcribitur ventriculus. Stomachus eſt ſacculus membranaceus in imo ventre conditus, ideſt in epigaſtrio, verſus hypochondrium ſiniſtrum, ſub diaphragmate, inter hepar, & lienem; ubi ab œſophago ingeſta ſibi congregat alimenta, eaque continet, digerit, concoquit, atque extenuat. Figuram quodammodo oblongam, & quaſi teretem habet, qua tibiam utricularem æmulari ſolet. Duplici pervius eſt orificio. Alterum ſuperne ſiniſtrorſum. Alterum inferne dextrorſum. Illud nomine caret. Hoc dicitur *pylorus*, ſive *janitor*. Orificium ventriculi ſuperius, cui adnectitur œſophagus, amplius eſt, quam inferius; anularibus tamen fibris circumdatur carneis, quibus adeo coarctatur,

tur, ut nonniſi ab alimentis, quæ, vel proprio concidunt pondere, vel deglutitionis niſu in cavum intruduntur ventriculi, explicari queat. Pylorus fibris clauditur rectis, vel oblongis, anularibus, & tranſverſis; quibus arctiſſime clauditur; non adeo tamen, ut ſolutis, preſſiſque alimentis, tranſitum deneget ad inteſtina. Intus paullulum adeo reflectitur in cavum ventriculi, ut valvulæ munus quodammodo præſtet. De orificiis ventriculi præfatis in ſuperioribus non ita pridem monuimus, alterum tametſi vulgo dicatur ſuperius, alterum inferius, in eadem abdominis ſublimitate utrumque diſponi.

Deſcribitur ventriculi ſtructura.

Nihil aliud eſſe videtur ſtomachus, præterquam œſophagus productus, explicatus, atque in capacitatem maximam coaptatus. Eaſdem iccirco cum œſophago tunicas habet. Media tamen carnea ordine pollet fibrarum triplici; nam præter rectas, atque anulares, fibras habet quoque tranſverſas, quæ producuntur a plexu quodam fibrarum ab uno in alterum orificium per regionem ventriculi ſupernam recta excurrentium. Tunica interior nervoſa longe amplior, in rugas ubique complicatur; quibus, ex omnium prope conſenſu, diſtractas ſibi, ut ita dicam, abripit, nonnullas alimentorum portiones, eaſque comprehendit, retinetque, ut facilius digerantur. Tunica hæc nervoſa cruſtam intus habet, in brutis ſaltem, villoſam; ideoque tunica *villoſa* nuncupatur. *In brutis ſaltem* diximus, quum in corpore humano, loco cruſtæ illius, mucor tantum glutinoſus deprehendatur. Cruſta villoſa amota, detegitur ubique glandularum congeries minimarum, quæ faciei ventriculi interiori undequaque inſident; quæque vaſculis ſuis excretoriis inter villos hiantibus in cavum ventriculi laticem quemdam expuunt ſalivalem, qui dicitur *fermentum* ventriculi. Id laticis acrius inedia factum, plexus ventriculi ſupernos mordicare creditur, & famem identidem procreare.

Deſcribuntur vaſa ventriculi.

Arterias ſibi comparat ventriculus a cœliaca. Venas a porta. Nervos a pari vago. Inter præcipuas digeſtionis officinas ab Anatomicis univerſis recenſetur ventriculus. Hanc in ventriculo per *coctionem* fieri caloris ope innati non modo ipſius ventriculi, verum etiam viſcerum finitimorum, hepatis præcipue, ſibi quondam ſuaſerunt Majores. At, quum calor ventriculi nuſpiam adeo intendi, atque extendi percipiatur, ut alimenta paulo prius ingeſta, tam brevi ſolvere, atque in chylum vertere queat, talis Veterum opinio jamdiu plane obſolevit; aliamque longe minus improbandam temporibus fere noſtris protulerunt Recentiores, id operis abſolvi fermentationis beneficio rati. Latex enim ille, de quo mox loquuti ſumus, tamquam menſtruum ſolvens, ex eorum ſententia, intime ſubit alimenta, eaque ſolvit, digerit, comminuit, conficit, extenuat, ac motum proinde alimentorum inteſtinum inducit, qui dicitur *eorum* fermentatio, & qui propterea calorem adauget ventriculi; adeo ut fieri poſſit, ut in coctione alimentorum, ventriculus calefiat potius ab alimentis, quæ digeruntur; quam ut alimenta digerantur a calore innato, qui ventriculo fovetur.

Deſcribitur munus ventriculi.

Effervescentibus, uti ante jam diximus, in cavo ventriculi alimentis digerendis, tenujores, volatilioreſque exaltantur particulæ;

quæ in ventriculum ſublimen evectæ, orificium ventriculi ſuperius laceſſunt, per œſophagum ad fauces attolluntur, eaſque vellicant, una atque exiccant. Hinc ſitim excitant; eum nimirum ſenſum, ſive eam moleſtiam, qua, ut frigida, atque humida exoptemus, adducimur; ut ea videlicet ingeramus, quæ nervorum vellicationem ſiſtunt, ſalia eluunt, membranas arefactas humectant, & ſitim extinguunt; quæque inſuper ingeſta magis magiſque ſolvunt alimenta, eaque fluidiora faciunt, ut facilius per pylorum ex ventriculi cavo ad inteſtina delabantur.

CAPUT II.

De Inteſtinis.

Deſcribuntur inteſtina. Vid. Tab. V. Fig. V.

UT ventriculum eſſe diximus œſophagum productum, & prolatatum, qui in capacitatem maximam aptetur; ita & inteſtina nihil aliud eſſe dicendum ducimus, quam ventriculum in fiſtulam contractum extenuatumque; quæ per varios gyros, & circuitus hinc inde inflexa, ad podicem uſque proficiſcitur; qua ſordes a chylo ſecretas ſtatis temporibus egerit. Longiſſima ideo ſunt inteſtina, & plurimas cellulas, plurimoſque habent anfractus, ut in iis commodius quicquid ingeritur, commoretur, digeratur, ſubigatur, extenuetur. Univerſum fere implent abdominis cavum a fundo ventriculi ad regionem uſque pubis; ac meſenterio colligata vertebris ſuperioribus lumbaribus ſuſpenduntur proxime ſub diaphragmate. Sunt ventriculus in fiſtulam productus, quum iiſdem fere conſtent tunicis, non abſimili cruſta villoſa intus obductis. Sub cruſta deliteſcunt racematim acini glandoſi, qui eructant inter villos ſuccum quemdam inteſtinalem, humorem ſcilicet fermenti haud abſimilem ventriculi. Adipe quodam obliniuntur foris. Mucorem intus habent adverſus contentorum acrimoniam.

Inteſtinorum diſtinctio.

Ductus inteſtinorum, meſenterio ſolutus, ſepties circiter hominis, cujus ſunt inteſtina, æquant longitudinem, quinimmo & non raro ſuperant. Dividuntur ab Anatomicis in ſex veluti partes, quarum tres ſuperiores, dicuntur inteſtina *tenuia*, quum eorum parietes longe graciliores deprehendantur. Inferiores contra, quoniam eorum tunicæ craſſiores ſunt, *craſſa* nuncupantur. Ex tenuibus primum, quod a pyloro producitur, *duodenum* vocatur, cui ſuccedit *jejunum*. Mox *ileum*. Ex craſſis primum eſt *cœcum*. Hoc inſequitur *colon*. Ex colo proficiſcitur *rectum*, quod recta in podicem deſinit.

Deſcribitur duodenum.

Duodenum nomen ſibi comparavit a longitudine, quæ ad digitos pene duodecim tranſverſos producitur, Capacitatem habet magis anguſtam, quam reliqua inteſtina. Oritur a pyloro. Mox recta fere deorſum vergit ad poſteriora ſub fundo ventriculi, verſus renem dexterum pancreati adhærens. Vertebris alligatur lumborum, renique ſiniſtro ligamentis membranaceis. Inde paullulum excurrit, deſinitque, ubi incipit jejunum.

Deſcribitur jejunum.

Jejunum alterum dicitur inteſtinum non alia ex cauſa, niſi quod ejus meatum ab omni chylo vacuum utplurimum obſervemus: id tamen neſcio an ob vaſa lactea plurima, quæ chylum omnem confeſtim abſorbent, an quia bilis, quæ delabi cernitur ab hepate per choledocum ex duodeno in cavum jejuni, tunicas ejus inte-

te-

teriores acriter irritando, alimentorum tranſitum accelerat ad reliqua inteſtina, an aliis ex cauſis adhuc nobis occultis. Ejus longitudo ad palmos producitur duodecim, vel tredecim. Latitudo in adultis eſt unius digiti circiter tranſverſi. Pluribus intorquetur gyris ſub pancreate prope ſpinam in regione umbilicali, & maxime verſus latus ſiniſtrum. Denominari incipit a primo inteſtinorum circiter inflexu ad terminum uſque, ubi liveſcere incipiunt inteſtina, eorumque meatus anguſtior fieri; ibi enim proprie incipit ileum.

Quid ſint valvulæ inteſtinorum conniventes.

Tunica interior jejuni longe amplior, quam exterior; hinc intus complicatur ex æqualibus intervallis, valvulas formans ſemilunares, ſive conniventes, quæ proinde ubique in meatu jejuni occurrunt. Conniventes a Kerkringio, qui eas primus detexit, ideo dicebantur, quoniam orbem ſuum non adeo complent, ut cavum penitus occludant. Nil aliud præſtare videntur tales valvulæ, quam ut alimenta aliquantulum detineant, ne ad reliqua inteſtina delabantur indigeſta.

Deſcribitur ileum.

Ileon, vel ileum a pluribus gyris, quibus in orbem per abdomen varie circumvolvitur, *volvuli*, penes nonnullos, ſibi quoque peperit nomen. Color ejus liveſcens, ac luridus apparet. Longitudo palmos viginti ſemper æquat; quinimmo & non raro ſuperat. Hinc longiſſimum eſt, tametſi latitudo digitum vix tranſverſum excipiat. Producitur ſub umbilico per regiones iliacas, hypogaſtrium, & inguina. In latere dextero ſurſum reflectitur, & non procul ab exordio e latere inhæret inteſtino craſſo. Ileon non ita firmiter, uti reliqua inteſtina, meſenterio alligatur; iccirco levi de cauſa ex proceſſibus peritonæi ad ſcrotum delapſum, herniam facit inteſtinalem.

Deſcribitur colon.

Ab ileo extremo producitur colon, quaſi *Kilon*, ideſt cavum, ampliſſimum ſane inteſtinum duobus contractum ligamentis, quorum beneficio cogitur ubique, & in cellulas coarctatur, quibus incocta diu ſuſtinet alimenta, ne chyli reliquiæ una cum ſordibus egerantur. Longitudinem habet palmorum octo, vel novem. Principium coli appendice quadam, ſive ſacculo membranaceo intercedente vermiformi, qui dicitur inteſtinum *cœcum*, reni dextero adnectitur. Colon ex rene dextero ſurſum tendit ad hepar ductu obliquo. Dehinc tranſverſim ſub fundo ventriculi procedit ad renem ſiniſtrum. Lieni adhæret, ſeſe poſtmodum producens per abdomen univerſum. Mox plerumque contractum deſcendit, & aſcendit verſus finem oſſis ſacri, ubi in literam ∽ inverſam veluti circumflexum, extremum inteſtinum, rectum nimirum, progenerat.

Quid ſit Valvula Bahuini.

Colum ſupremum, digito circiter tranſverſo, ileum extremum duplicatum intus excipit; quod proinde laxe propendens in cavum coli, valvulæ munere fungitur; ſiquidem deprimitur ab alimentis, quæ irruunt a tenuibus in craſſa, quibus propterea tranſitum facilem præbet. Erigitur contra, atque erectum, valide ſeſe apponit, ne alimenta a craſſis retrocedant in tenuja. Id præ cæteris inclytus non ita pridem obſervavit Bahuinus; a quo iccirco *Bahuini valvulæ* ſibi nomen vindicavit. De hac valvula temporibus noſtris, inter celebres potiſſimum Sectores hodiernos, Blanchum Taurinenſem, & Morgagnum Profeſſorem Patavinum, variæ, ac valde diſcrepantes inſur-

ſurrexerunt opiniones. Cæterum colum principio craſſius, ac perauguſtum fuiſſe Veteribus item innotuit, a quibus cœcum propterea dictum fuit. Id ſane ab iis melius quam a Recentioribus factum fuiſſe arbitror, quibus præfatam coli vermiformem appendicem eo nomine inſigniri placuit, quæ revera nec inteſtinorum proceſſus, nec inteſtinum proprie dici mereretur.

Quid ſit inteſtinum cœcum penes Recentiores.

Appendix iſta ideo a Recentioribus cœca nuncupatur, quod uno quamvis extremo, quo colo aptatur, in idem aperiatur colum; altero tamen impervia eſt. Appendicis longitudo digitorum quatuor, aut quinque eſſe ſolet. Proficiſcitur, uti diximus ex latere coli. Exinde peritonæo intercedente, quin meſenterio nullibi alligetur, laxe injungitur reni dextero. Perexiguam habet capacitatem, in adultis vacuam omnino, in recens natis ſordibus intumeſcentem: quod contingere quoque in pleriſque brutorum accepimus, & vidimus.

Deſcribitur inteſtinum rectum.

Sub finem coli deſcendit rectum. Ab oſſe ſacro inter peritonæum ad anum recte proſequitur. Longitudinem ſeſquipalmi non ſuperat. Latitudo ad digitos tres fere tranſverſos explicatur. Parietes longe craſſiores ſunt, quam in reliquis inteſtinis. Quinimmo ei ſuperinducitur involucrum quoddam fibroſum, ut pro fœcibus excludendis facilius contrahatur. Inteſtinum rectum extremum muſculo ad podicem circumducitur ſphinctere, & binis fulcitur muſculis elevatoribus. Sphincter ani carneus eſt, & fibris, quibus pollet anularibus, orificium recti inteſtini inferius ita conſtringit, atque ambit; ut ſubſtantiam interiorem inteſtini recti in plicas varias commode contrahat, quæ tamen levi ex cauſa explicari poſſunt. Undequaque circumligatur partibus proximis; &, ne nobis nolentibus proprio elabantur pondere inteſtinorum ſordes, podicis orificium firmiter arctat. Muſculi elevatores originem ducunt a ligamentis oſſium pubis; ex quibus utrinque deſcendentes ad latera ejuſdem inteſtini recti uſque ad extremum, ſurſum attrahunt inteſtinum fœcibus excluſis, ne, præ niſu nimio, ejus inſequatur procidentia.

Vaſa deſcribuntur, quæ per membranas inteſtinorum diſtribuuntur.

Inteſtinorum membranæ a truncis proximis vaſa cujuslibet nanciſcuntur generis, & præſertim a truncis meſeraicis, necnon etiam a ſplenicis, ſive a porta venas præcipue hæmorrhoidales; quarum pleræque per ſubſtantiam carneam interiorem, atque exteriorem inteſtini recti ad podicem uſque dirimuntur.

Quid ſit chylus & chymus.

In cavo inteſtinorum, alimentorum digeſtio perficitur, paulo prius in ore, & in ventriculo inchoata, ut chylus tandem a fœcibus ſecernatur. Chylus per venas lacteas ad glandulas fluit meſeraicas. Fœces per anum egeruntur. Dicitur chylus ſuccus alimentorum craſſiuſculus, ſive pultaceus lactis non abſimilis, qui coctis, digeſtiſque alimentis, tum in ventriculo, tum in cavis inteſtinorum anfractibus, pro ſanguinis proxima, aliorumque fluidorum remota, ac cæterarum partium ſolidarum educitur opportuna refectione. Pars chyli adhuc magis defœcata, proprie ab Anatomicis vocatur *chymus*.

Succi quorum ope digeſtio in inteſtinis perficitur.

Digeſtio in cavo inteſtinorum perficitur, ope non modo ſucci inteſtinalis, verum etiam bilis, ſuccique pancreatici; qui ex ductibus ſuis peculiaribus ab hepate, & a pancreate ſub finem inteſti-

ſtini duodeni, ut mox dicendum, immittuntur.

uomo- o chy- is a rdibus i inte- inis ſe- rnitur.

Ideo chylus a fœcibus ſecernitur, quia contractis, & undique preſſis inteſtinis, ſuccus chyloſus, utpote tenujor, venas ſubit lacteas; tum quum reliqua interea pars craſſior ulterius provehitur, intruditur, atque propellitur per anfractus inteſtinorum, donec in maſſam fœtidam compreſſa, atque coacta per anum excludatur.

Unde ove- at in- ſtino- m eſſio, con- ctio.

Inteſtinorum contractio vermicularis provenit a ſtructura tunicarum fibroſa; fibris quippe a principio ad finem ſeſe contrahentibus, & ipſa paulatim ſubinde contrahuntur inteſtina. Preſſio provenit a muſculis imi ventris, præcipue diaphragmatis, qui identidem contracti comprimunt inter viſcera abdominis eadem inteſtina, a quibus propterea & chylum, & ſordes exprimunt. Chylus utpote qui tenujor, per oſcula minima parietum, ductus ſubit chyliferos. Sordes, utpote quæ craſſiores, ex alvo dejiciuntur.

CAPUT III.

De Meſenterio, Ductibus chyliferis, Ductibus lymphaticis, & de Glandulis meſeraicis.

eſcri- ur ſen- ium. Vid. ib. V. g. IV.

MEſenterium, ea ſcilicet membrana adipoſa, admodum lata, cujus interventu ſibi mutuo colligantur inteſtina, & prioribus vertebris lumbaribus ſuſpenduntur, nihil aliud eſt, præterquam ſubſtantia peritonæi duplicata, quæ duplicem conſtituit membranam, & inter utramque vaſa excipit, cujuslibet generis, ac minimas condit glandulas inæquales adipe plurimo circumſeptas.

Quid oprie meſe- um, & ſoco- n.

Solutum ab inteſtinis, atque explicatum meſenterium, figuram perhibet quodammodo orbicularem, cujus diameter vix ſuperat longitudinem duorum palmorum; ejus quamvis circumferentia ob fimbrias creberrimas, plurimaſque plicas, longe ultra extendatur. Oritur circa primam, tertiamque lumborum vertebram, nexu valde anguſto, eoque firmo. Mox explicatur, ſive potius circumvolvitur per univerſum fere inteſtinorum ambitum. Superne, ea nimirum parte, qua inteſtinis adnaſcitur tenuibus, craſſius eſt, & proprie nuncupatur penes nonnullos *meſeræum*, ſive *membrana lactea*, ob innumeros pene, qui per ejus ſubſtantiam effunduntur, chyli ductus. Inferne, qua adhæreſcit inteſtinis craſſis, longe tenuius objicitur, diciturque meſenterium, necnon etiam a colo, cui præ cæteris accreſcit, *meſocolon*.

Vaſa, quæ dirimuntur per meſenterii ſubſtantiam, ſunt arteriæ, venæ, nervi, ductus lymphatici, ductus chyliferi, ductuſque adipoſi; quæ per meſenterium quaquaverſum adeo implicantur, ut, pinguedine intercedente, rete adipoſum admodum varium intexant. Inter vaſa glandulæ ſparſim hinc inde, quæ dicuntur *meſeraicæ*, occurrunt. Numero ſunt incerto. Figuram admodum variam habent. Earum maxima ab Aſellio, qui de glandula hac verba fecit primus, *pancreas Aſellii* nuncupatur; quam in canibus paſſim, numquam tamen in homine hactenus obſervare licuit. Membrana foris, inter adipem plurimum veſtiuntur ſingulæ. Glandulæ quamvis dicantur ab Anatomicis, veræ tamen nec videntur, nec habendæ ſunt glandulæ, quinimmo receptacula quædam fibroſa mentiri potius ſolent, quæ chylum excipiunt a venis lacteis, una & lympham a va-

Deſcri. buntur vaſa, & glandulæ meſenterii.

a vaſis lymphaticis, quæ a partibus proximis proficiſcuntur.

Quid ſint proprie vaſa lactea, ſive ductus chyliferi.

Vaſa lactea palam fecit Aſellius inclytus Anatomicus, anno Domini 1622. De iis tamen inter Priſcos ſermonem habuit Eraſiſtratus, qui vaſa hujuſmodi ſe obſervaſſe, præmonuit, in hœdis lactantibus; ea tamen pro ductibus venoſis lacte ſaturatis accepit, & promulgavit. Sunt tubuli perquam exiles, pellucidi, qui egrediuntur ab inteſtinis præſertim tenuibus, pluribus diſtractis minimis radicibus, a quibus in truncos conveniunt majuſculos, qui per meſenterii ſubſtantiam ad glandulas producuntur meſeraicas minores. A meſeraicis minoribus alia egrediuntur vaſa lactea, quæ pergunt ad meſeraicam majorem in canibus, ad pancreas videlicet Aſellii. Pancreas Aſellii alia emittit vaſa lactea in chyli capſulam communem. Quo fit, ut vaſa lactea, ſive ductus chyliferi, qui proxime ab inteſtinis proficiſcuntur, dicantur *primi generis*; reliqui, qui a glandulis meſeraicis minoribus egrediuntur, vocentur *ſecundi generis*; qui autem a pancreate Aſellii, dicantur *tertii generis*.

Structura peculiaris lymphaticorum.

Parietes lacteorum una dumtaxat conſtant membranula perquam tenui, fibroſa, quæ ob tenuitatem maximam, niſi chylo plurimo turgeant, oculos fugit. Tum quum turgent, oculis non modo apparent ductus chyliferi, verum etiam noduli ubique, ſi vel leniter comprimantur. In nodulis minimæ occurrunt valvulæ ſemilunares, quæ chyli regreſſum denegant. Chilo quandoque plane carent, chylique loco, tum lympham vehunt. Ex quo factum fuiſſe videtur, ut inter Sectores quiſpiam opinaretur, ductus lymphaticos omnes, qui per meſenterium dirimuntur, ductus eſſe chyliferos; perperam tamen, quum anno Domini 1652. ad oculos patefecit Bartholinus, vaſa lymphatica, quæ ab hepate, liene, aliiſque partibus proximis tendunt in chyli capſulam, nequaquam eſſe chylifera, verum mere lymphatica; quum per ipſa minime fluat chylus, ſed lympha tantum, quam a partibus ſuſcipiunt proximis, ut ad chyli capſulam deferant.

Quid proprie ſint vaſa lymphatica eorumque principium finis, & uſus.

Vaſcula lymphatica tenuiſſima ſunt, & pellucida, non ſecus ac chylifera. Valvulis longe frequentioribus muniri ſolent. Hæc quoque temporibus fere noſtris detecta ſunt. Originem ducunt a glandulis, ut probabilius videtur, ab iis præſertim, quæ ſitæ ſunt in viſceribus, in articulis, & potiſſimum in inteſtinis craſſis, a quibus uberrime proficiſcuntur vaſa lymphatica. Deſinunt tamen, vel in venas jugulares; vel in capſulam chyli, vel in glandulas meſeraicas. In venas jugulares deſinit pars lymphaticorum maxima, quæ proveniunt a partibus ſupernis. In capſulam Chyli, necnon etiam in glandulas meſeraicas, quæ a partibus infernis. Tum in venas jugulares, tum in chyli capſulam, tum in glandulas meſeraicas lympham devehunt: humorem videlicet aquoſum, perquam tenuem, defœcatiſſimum utplurimum, ſubdulcem; qui per glandulas, uti opinor, a ſanguine ſecernitur arterioſo. In venis jugularibus ſanguinem ſolvit craſſum. In chyli capſula, glanduliſque meſeraicis chylum ſolvit, diluitque, ut ſanguis, una & chylus per vaſa peculiaria fluere facilius queant.

CA-

CAPUT IV.

De chyli Capſula communi, ductuque thoracico.

Veterum error, chylum ab inteſtinis ad hepar deferri opinantium.

CHylum ab inteſtinis deferri ad hepar per venas meſeraicas emulgentes, ut in ſanguinem verteretur, opinabantur Anatomici ad tempora uſque Pecqueti Sectoris inclyti; qui anno 1651. chyli capſulam communem detexit, ſive chyli receptaculum, ſive cyſternam chyli, oſtendens chylum ab inteſtinis progredi per venas lacteas primum ad glandulas meſeraicas minores, mox ad pancreas Aſellii, in canibus ſaltem, tandem ad chyli capſulam; a qua per ductum thoracicum aſcendit ad venas ſubclavias, ut una cum ſanguine refluo rapiatur in auriculam cordis dexteram.

Structura, æque ſitus receptaculi chyli communis.

Quod ad ſtructuram attinet receptaculi, plurimum variant Scriptores. Alii nobis capſulam hanc oſtendere conſueverunt, tamquam ſacculum membranaceum, oblongum. Alii, tamquam congeriem ſpongioſam, ſive cavam trium, quatuorve glandularum, quæ racematim uniuntur vaſis chyliferis, & lymphaticis intercedentibus. Glandulas haſce a ſitu *lumbares* vocant nonnulli. Diſſentio tamen inde exorta videtur, quod chyli capſulam in variis animalibus diverſi generis perveſtigaverint Sectores. Quicquid tamen dictitent, unanimi fere conſenſu in hoc conveniunt omnes, eam receptaculi munere fungi. Vertebris prioribus lumbaribus adhæret inter utrumque diaphragmatis extremum poſterius tendineum; quo fortaſſe identidem compreſſa, chylum, una & lympham contentam majori niſu in ductum thoracicum exprimit.

Principium, finis, & ſitus ductus thoracici.

Ductus thoracicus emergit a capſula tribus utplurimum, quatuorve minimis radicibus. Exinde per dorſum, in latere tamen ſiniſtro, inter coſtas, & truncum aortæ deſcendentem, pleuræ inhærens, ſurſum recta aſcendit verſus claviculam ſiniſtram, modo unico, modo pluribus ramuſculis, quibus hiat in truncum ſiniſtrum venæ ſubclaviæ; ut chylum a capſula deferat in ſanguinem, ac per ſanguinem ad cor. Structura ductus thoracici non multum differt a ſtructura lymphaticorum. Longe tamen major plerumque deprehenditur. Valvulas habet quoque ſemilunares ad oſcula uſque extrema, ne chylus per ductum thoracicum retrofluere poſſit in cyſternam.

Ductus thoracicus vel in cadavere humano ſecto oculis quandoque obverſatur.

Quamvis fidenter affirment nonnulli, chyli capſulam, ductumque thoracicum reperiri non poſſe cultro anatomico, ſaltem in homine; ipſe tamen vel in cadavere humano non ſemel oculis meis partes haſce percepi, atque in Theatro anatomico celeberrimi Urbis Archigymnaſii palam expoſui.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Quid ſint ſiccitates, & humiditates, ratione nutritionis, in ſenſu Galeni, & Avicennæ.

CHylus eſt, qui una cum ſanguine immixtus, eumdem ſanguinem, ac per ſanguinem, reliquos omnes alit humores: quinimmo & partes ipſæ ſolidæ humani corporis vitam habentis exſuccæ, atque excarnes proceſſu temporis evaderent, niſi, ab humoribus chylo refectis jugiter ſibi nactæ alimoniam, eumdem chylum in ſui ſubſtantiam, aut proxime, aut remote converterent. Chylus itaque concreſcat quo-

quodammodo, neceſſe eſt, atque, ut ita dicam, in ſubſtantiam ſolidam fixetur; ſecus enim organorum ſolidam compagem conſtruere nequaquam poſſet. Id operis Veteres abſolvi *exiccatione* opinabantur. Quapropter ſeptimo methodi capite VI. quatuor exiccationis gradus effecit Galenus, quos *ſiccitates* appellavit; quibus ſubinde totidem humiditatis gradus oppoſuit Avicenna, eoſque iccirco *humiditates*, ſive *humores ſecundarios* ei appellare placuit. Succus quippe alibilis, ex illius ſententia, partibus appoſitus, veluti per gradus, ſenſim exiccatur; quorum primum haud nominavit, rorem alterum dixit, gluten tertium, cambium quartum. Hinc quatuor eſſe conſtituit humores ſecundarios, *innominatum*, *rorem*, *gluten* & *cambium*. Secundarios vocat, quum nihil aliud ſint profecto, præterquam ſuccus alibilis varie immutatus, qui ab humoribus primariis, uti antea jam innuimus, provenit, ſive ab eodem chylo, ſive a ſanguine, ſive a ſero, ſive a ſucco nerveo, ſive a reliquis, ſi qui adſint humores, quibus corporis organa irrigantur, qui *primarii* nuncupantur. Nos igitur cum Veteribus quoque ſecundarios humores appellare non dedignabimur, qui a primariis procedunt, ſingulis quibuſque partibus alendis *peculiariter* idonei: ideſt ſecundarios appellabimus ſuccos omnes alibiles, qui in partium ſolidarum alimoniam, aut cedunt, aut proxime ceſſuri ſunt. Ex his humor dici poteſt innominatus, ſive inſitus ſuccus alibilis; qui in extremis tubulis adhuc continetur, & qui quamprimum abire debet in ſubſtantiam partium alendarum, leviſſime tamen immutatus. Ros, quum ab extremis tubulis continentibus excidit, & partes ſubit alendas, quas quodammodo principio irrorat. Gluten, quum in partibus alendis ita exiccatur, ut nonnihil concreſcat. Cambium denique, quum plane concretus, atque in ſubſtantiam partis alendæ converſus ei omnino aſſimiletur. An autem ros, vel ſuccus, præfatus alendo idoneus, a vaſculis excidat extremis, ut partes alendas reficiat, iiſque revera extra vaſa adhæreat, nobis nondum decernere datum eſt; quibus anatome, & accurata ſectio, partes univerſas corporis humani ſolidas nihil aliud eſſe jamdiu patefecit, præterquam variam tubulorum unionem, congeriem, plexum, aut compagem, in quibus propterea, ut vivant, humores indeſinenter in gyrum moveri debent. Præter humores primarios, & ſecundarios adſunt etiam ſupervacui, qui barbare dicuntur *excrementitii*: hujuſmodi ſunt, qui partes alendas, tamquam effœti, alere neutiquam valent; atque adeo tamquam non congrui, extra corpus humanum vitam habens egerantur neceſſe eſt. Hinc dicimus bilem excrementitiam, melancholiam excrementitiam, ſerum excrementitium, & pituitam excrementitiam, prout, aut hunc, aut illum ſaporem, & colorem præſeferant. De quibus id tantum innuere abunde erit, eos utplurimum, tum in ventriculo, tum in meatibus inteſtinorum ex alimentis, vel pravæ indolis, vel perperam digeſtis, elici & cumulari.

CAPUT V.

De Anorexia, ſive de fame dejecta.

Diſtribuitur materia in hac ſectione tractanda.

ALimenta, quibus in ſui refectionem quotidie quiſque inter

ter mortales veſcitur, ſalivæ, ac dentium ope, in ore prius confecta, ac inde per fauces deglutita, ex œſophago, ut ante jam innuimus, in ventriculum deſcendunt; ubi iterum coctionis, ſive potius fermentationis beneficio, magis adhuc digeruntur, eouſque donec ex pyloro ad inteſtina tandem illapſa, atque una cum aliis ſuccis digerentibus immixta, iterum atque iterum ſolvantur, ſubigantur, ac intime extenuentur. Id profecto, ut chylus a ſordibus ſecretus, ductus ſubeat chyliferos, & ſordes in maſſam ſenſim prius coactæ, ac per annum poſtmodum egeſtæ, ex alvo tandem identidem excernantur. Hinc optime dicitur, prima alimentorum in ore digeſtionem, in ventriculo alteram, atque in inteſtinis tertiam fieri. De affectionibus igitur, quæ, vel prædictas digeſtiones vitiare, vel a prædictis vitiatis digeſtionibus exoriri ſolent dicturi, ab iis exordiri exiſtimavimus, quæ ad ventriculum proprie ſpectant, quæque nauſeam utplurimum, & vomitum inducunt; vel famem, ſitimque, aut immutant, aut adimunt, aut prætermodum acuunt: ad eas nimirum, quibus tales ſenſus, qui intus in ore, a faucibus non procul p. n. excitari videntur, aut turbari, aut perverti quamſæpiſſime conſtat: ad alias exinde, quæ, ſive lædunt inteſtina, ſive, quoniam inteſtina præcipue læduntur, ex imo ventre ſuſcitantur, deſcendentes. Quocirca de affectionibns prius, quæ ſtomachum, œſophagum, una & fauces invadunt; mox de aliis, quibus inteſtina proxime torquentur, verba facturi, famis dejectæ, ſive anorexiæ expoſitionem in veſtibulo hujus ſectionis aggredi placuit.

Fames, & ſitis, ſpecies quædam, ut ante jam recenſuimus, ſenſuum internorum ſunt, quibus intime quandoque affecti, ut exculenta, non minus quam potulenta in alimoniam partium alendarum appetamus, congruenter; æque ac opportune excitamur. Nihiloſecius operationes præfatæ non ſemel vitiatæ, affectiones quamplurimas procreare conſueverunt; quarum prima, quæ anorexia, ſive fames dejecta, aut deleta dicitur, hic nobis occurrit. A nonnullis dicitur quoque *aſitia*, *apoſitia*, pene ac ſi ſynonyma eſſent, & nonniſi appetitum dejectum denotarent. *Pene ac ſi ſynonyma eſſent*, diximus; enim vero voces præfatæ cibi faſtidium proprie ſignificant. Anorexia nihil aliud eſſe videtur, quam *fames deleta ex depravata*, *aut fermentorum digeſtioni inſervientium facultate*, *aut ventriculi ſtructura*. Sive, ut a Majoribus accepimus, nil aliud eſt, quam *deleta ciborum omnium appetentia*, *vitio*, *vel potius defectu orificii ſuperioris ventriculi*, *quod ſuctionis ſenſum plane amiſerit*. *Suctionis* dixerunt ſenſum, ſibi ſuadentes, ventriculi orificium ſuperius, ſuctionis ſenſu ob inediam in eo excitato, avide cibos appetere, quibus, ut eos ſibi attrahat, ingerat, immittatque, propemodum inhiare. Definitio, & Diagnoſis.

Diagnoſis ex eadem tradita ægritudinis deſcriptione quum ſatis ſuperque innoteſcat, ad cauſæ expoſitionem tranſeamus, oportet. Cauſa, quæ præfatæ affectioni procreandæ non impar videtur, multiplex eſſe poteſt; nam ſi glandulæ ex. gr. ventriculi, vel obſtructæ, vel exhauſtæ, vel alia quavis ratione arefactæ, laticem ſalivalem, qui plexus orificii ventriculi ſuperioris blande vellicando, famem ſuſcitet, non emittant, anorexiam facerent; ſi nervo- Cauſa:

vorum plexus, aut reſoluti ſtupefiant, aut mucore nimio infarcti, laticis præfati actionem, vel non ſentiant, vel ſibi non immittant, anorexiam parerent. Si latex ipſe, aut enervis, aut effœtus, aut alia quavis ex cauſa immutatus, plexus præfatos non titillet, aut titillando acriter lædat, is, vel famem neutiquam inferret, aut pro fame ſenſum potius doloris excitaret; quo in caſu peſſimam induceret anorexiam.

Prognoſis. Pueri, item & Senes longe magis, quam alii anorexia læduntur. Principio cujuslibet ægritudinis nocet minus, quam proceſſu. Sub finem autem, tum, quum vires refici debeant, peſſima.

Curatio. Ubi glandulæ in tunicis, ac earum vaſcula excretoria inter villos ventriculi interiores, obſtructiones patiuntur; aut ubi, vel mucor nimius, vel is nimium glutinoſus, ac denſus, in ventriculi cavo exuberans, ejuſdem ventriculi faciem intus infarcit, ea omnia adhibere convenit, tum diæta, tum pharmacia, quæ prædictas obſtructiones reſerare, ac præfatum mucorem valde concretum diſcutere valeant. Id præ cæteris præſtant amaricantia, blande volatilia, aromatica, inter quæ ſolemnia ſunt rhabarbarata, theriacalia, pulvis ſtomachicus Quercetani, hiſque ſimilia, quibus vis reſolvendi paſſim adſcribitur. Ubi, aut ſerum, aut lympha redundans, ventriculi fermentum diluendo obruit, atque enervat, præter amaricantia, ea omnia conveniunt, quæ humores, ut ita dicam, pituitoſos illuc confluentes, aut ex alvo, aut in urinam, aut per ſudorem, necnon etiam vomitu leniter egerunt. Hujuſmodi ſunt radix hipecacuanha, quæ vomitum blande cit, ut infra dicendum; magneſia, quæ dicitur alba; ſalia tartari, abſynthii, centaurei minoris, ſyrupus florum perſicorum &c. Proſunt quoque quamſæpiſſime ſubacida, item & acida, quæ, aut alvum, aut urinam movent, uti ſunt ſyrupi acetoſi ſimplices, oxymel, de omphacio, tartarum, nitrum, & reliqua. Vini generoſi ſemplex quandoque cyathus pervicaciſſimam, quam in abſtemiis præſertim nimius fermentorum languor effecerat anorexiam, illico diſcuſſit. Ubi ventriculi ſucci acriores, atque erodentes facti, præter cibi faſtidium, nervorum fibras acriter mordicando, cruciatus interiores provocant, conveniunt eluentia, boloſa, abſorbentia, item & emollientia; quibus in caſibus mirifice modo profuiſſe aquam nucerianam large epotam, obſervavimus; modo oleum amygdalarum dulcium recens ad uncias aliquot hauſtum, modo terram nucerianam, modo raſuram eboris, modo cancrorum oculos, aliaque teſtacea, margaritas præparatas, hiſque ſimilia, aut in bolos, aut in jure deglutita. Ubi vero, ob paralyſin quamdam ventriculi peculiarem, ſenſus, quo cibos appetimus, obſtupuerit, tum ea omnia, quæ talem paralyſin reſolvere queunt, propinanda veniunt; eaque vitanda, quæ eamdem paralyſin, aut confirmare, aut fovere poſſent. Quocirca narcotica in hac anorexiæ ſpecie; & vinum ipſum, utpote quod nervis officiat, quemadmodum plurimum nocent, ita præſidio eſſe debent antiparalytica, quorum pleraque, ubi de paralyſi, abunde propoſuimus. Commendamus igitur decoctiones foliorum ſalviæ, roriſmarini, betonicæ, meliſſæ, radicis peoniæ, ſarſæparillæ, ligni ſaxafras, infuſiones aloeticas; conſervas roſa-

ſarum, baccarum juniperi, betonicæ &c. At enim vero, quia ſingulæ anorexiæ ſpecies, de quibus hactenus egimus, aliorum morborum, & maxime febrium, ſymptomata frequenter eſſe ſolent, ad affectiones præcipuas, quas, aut præceſſerit anorexia, aut comitatur, aut inſequuta fuerit, eam curando, mentis aciem ſedulo ſemper intendere debemus.

Hiſtoria I.

Quicquid, anorexiæ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

CAlviſius annorum quadraginta quinque circiter, artem piſtoriam pluribus, ab illinc annis exercens, vir fortis, bene conſtitutus, ac optime valens, modicæ ſtaturæ, temperamenti frigidi, & ſicci, quod melancholicum alii, ſive atrabiliare vocant; menſe Februario, variis, in diæta potiſſimum, erroribus admiſſis, fluxuque, ſive potius ſtillicidio quodam hæmorrhoidali, cui identidem, nullo temporis ordine ſervato, obnoxius erat, plane ſuppreſſo, febre, quæ penitus intermittebat, rigore prævio, ad plures menſes erratice tentatur. Sponte ſubinde redeunt præfatæ ſanguinis excretiones, & febris omnino extinguitur. At pervicax, febre jam deleta, cibi faſtidium, una & nauſea ſubſequitur. Niſus irritos, raros quantumvis, & lenes habet vomendi, plurimum ſitit, ac languet inedia. Non quieſcit, urinas albas mingendo, tenues, incoctaſque abunde excernit. Dura eſt alvus, flatibus quandoque intumeſcunt hypochondria, qui præterea inteſtinorum anfractus, quin foras erumpere valeant, quaquaverſum pervagantur; quæ omnia Calviſium ita angebant, ut macie prope conſumptus, ideo hecticus non creditur, quia a febre immunis, ut ante jam diximus, prorſus evaſerat. Menſe Aprili ad operam is tandem noſtram in Noſocomio S. Jacobi Urbis Incurabilium, ulcere quodam non levi in crure ſiniſtro inſuper læſus, confugit. Ulcus brevi ex induſtria peritiſſimi, ac celeberrimi Chirurgiæ Profeſſoris cicatricem duxit. Supererat igitur, ut cibi faſtidium tamdiu contumax, & diutinum medicis præſidiis item diſcuteretur. Inter cæteros plurimos, quos olim in victu admittere conſueverat, errores, carne ſuilla plurimum ſalita, ac fumo indurata, leguminibus, fungis, limacibus veſci ſolitus, vino plurimum indulſerat. Ex quo anorexiam productam, eique fotam eſſe a recrementis quibuſdam pravis, glutinoſis, in ventriculo præſertim ex longo jam tempore congeſtis, ibique diu firmiter inhærentibus, clare quaſi conjicientes, ægrotantem, ita ut ſequitur, tractare cœpimus. Oleum amygdalarum dulcium recens, & ſine igne extractum ad uncias quatuor primum, quod ſubinde quotidie ad uncias duas in Aurora per dies quatuor in jure tartariſato, ut quicquid ſuperflui intus concreverat, emolliviſſet, idque nonnihil prius ſolviſſet, ea, qua infra declarabimus A ratione, clyſtere antea injecto, propinavimus. Mox ad uſum aquæ tetutianæ per vices hauriendæ, uti legitur in B, cum aqua nucerina, tranſivimus. Quo porro ventrem ei plurimum exinanivimus. Poſthac cibos ſenſim appetere cœpit, eouſque dum in priſtinum reſtitutus, optime convaluit. Is a vino, ad annum fere abhorrens, deinceps ſeſe prorſus abſtinuit; & res eatenus non improſpere proceſſerat. Quicquid

poſtmodum evenerit, penitus ignoravimus.

A ℞. *Ol. amygd. dul. rec.*, *&* *ſin. ig. extr. unc. iv.*, *ſal. tart. ſcrup. j.*, *jur. inſulſ. q. ſ. M.*, *&* *cap. in A.*, *ut m.*

Item ℞. *Ol. amyg. dul. rec.*, *&* *ſ. ig. extr. unc. ij.*, *ſal. tart. ſcrup. ſs.*, *jur. in quo ſol. ſit tart. bonon. dragm. j. M.*, *&* *cap. quotid. in A. per dies quatuor.*

B ℞. *Syrup. flor. perſic. unc. iv.*, *aq. tetutian. q. ſ. M. f. pot.*, *&* *cap. in A*, *cui poſt horæ unius intervallum per vices ſuperbibat aqu. tetut. lib. ij. quibus egeſtis ſuperbibat aquam nucerianam ad libras ſaltem quatuor quoque per vices*; *idque repetatur alternis diebus per vices quatuor*, *ea tamen lege*, *ut diebus intermiſſionis bibat in A. libras ſaltem duas aquæ nucerinæ cum unciis duabus ſyrupi de corticibus citri*; *quibus* *&* *viſcera humectabat*, *&* *vires prætermodum languentes aliquantulum reficiebat.*

ANIMADVERSIONES AD HYGIENEN SPECTANTES.

Vinum, ſpiritus vini, & reliqua ejuſdem generis reſiſtunt potius alimentorum digeſtioni.

VInum, ut ante jam diximus, utpote quod nervis ſemper infenſum, ventriculi plexus, quum eo præſertim abutimur, ſtupefacit, ac famem quandoque penitus adimit. Hinc ratio, quare Oenopotæ, vini nimirum potores, anorexia paſſim laborent; quod iis quoque crebrius ſuccedit qui ſpiritum vini, roſoli, cæteraſque id generis res, ad roborandum, ut inquiunt, ſtomachum quotidie ſorbent. Videat igitur in quonam verſetur errore imperitorum vulgus, qui in conviviis, dapibus opipare ingeſtis digerendis, extenuandiſque, talia adhibere ſtudet; ac tandem aliquando pernoſcat, intelligatque, id aqua frigida large epota longe melius ſe conſequi poſſe; quæ ingeſtorum compagem diluendo, æque ac ſolvendo, efficit, ut fermenta digeſtionis ea facilius ſubeant, ſubigantque. Præterea ventriculi parietes blande contrahit, eoſque roborat, quo leniter latices digerentes ex minimis glandulis exprimit, ut per eos alimentorum digeſtio citius, & commodius peragatur; quod nequaquam, nec a vino, præcipue meraciori, nec a vini ſpiritu, cæteriſque hujuſmodi tanta opportunitate expectare poſſumus; quæ ventriculi fibras irritando, eas ruditer, ut ita dicam, corrugant, & oſcula glandularum intercepta excretoria obnixe claudunt, menſtrua ſolventia intus cohibent, continentque. *Aquam* diximus *frigidam*, quum idem, nec calida, nec tepens præſtare poſſit; quæ, quum ſit calida, & multo magis, quum intepeſcat, ventriculi membranas laxat, ejuſque vires ſolvit, infringitque.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Aquæ tetutianæ uſus, & facultates.

AQUA tetutiana, quæ vulgo dicitur *del Tettuccio*, eſt aqua quædam mineralis, quæ, quia ſaporem ſalſum, item & quodammodo acidum præſefert, ſalmacidarum ſub cenſu eſt. De hac ſcripſit Ugolinus, Andreas Bacci de Termis lib. V., necnon etiam poſtremo, perfunctorie licet in dialogis ſuis Antonius Franciſcus Bertini. Eam, tum in potu, tum in balneo perquam utilem ſane in dies experimur. A Caſtello quodam Montis Catini,

tini, quod Piſtorio in Hetruria oppido, proximum eſt, uti legimus penes Bacci præcitatum, non procul extant ſcatebræ aquæ iſtius Inteſtinorum, æque ac renum recrementa non minus per alvum, quam per urinas hauſta dejicit. Dyſentericis præcipue, tum epota, tum clyſteribus immiſſa, tum etiam balneis adhibita, uti ſuo loco dicendum, mirifice prodeſt. Præterea obſtructiones ſolvit, renes, ureteres, ac veſicam urinariam detergit; ventriculi, æque ac inteſtinorum fibras roborat, quibus, quum languent, tonum reſtituit &c. Nihiloſecius præpoſtere propinata, plurimum quandoque lædit, cerebro potiſſimum, ac nervis infenſa; quocirca, ut in ea præſcribenda valde cauti ſemper incedant, Tyrones hortamur. Doſis ejus in potu a libra una ad tripondium eſt. Propinari ſemper debet cum vehiculo idoneo, eaque, ſi conveniens eſt, per vices quoque XV. reiterari poteſt; non tamen quotidie, ſed ex intervallo, aut tertia, aut quarta, aut quinta quaque die &c. Vehicula, quibus nos utimur, ſunt ſyrupi, vel florum perſicorum, vel roſatus aureus ſolutivus, vel mel roſatum ſolutivum cum melle violato ſolutivo, hiſque ſimilia, ad uncias tres, aut quatuor cum eadem aqua ſoluta. Quibus, aut diarrhœa, aut dyſenteria, aut lienteria alvus præter naturam quomodocumque fluat, vel ſine vehiculo non ſemel feliciſſime præbuimus. Bolis paulo ante cœnam, ſive ex caſſia cum pulpa tamarindorum, ſive ex Diatartaro Petri Caſtelli ſub veſperam pridie deglutitis, aquam tettutianam poſtridie antelucanis horis in alvi profluvio, optimo cum ſucceſſu, interdum præſcripſimus. Si febris adſit, eaque præcipue, aut ardens, aut continua, aquæ iſtius uſus, in potu ſaltem omnino interdicendus, quum noxam utique plurimam in febre continua eam ſemper intuliſſe, nobis viſum ſit. Non ita, ſi clyſtere immittatur; eoquod enemate frequenter immiſſa alvi ſordes blande ſubducat, ventrem mirifice exoneret, eluatque; quo febres etiamſi contumaciſſimas, tum, quum maxime, viſceribus imi ventris obſtructis, extiterint, quamcitiſſime reſtinxit.

CAPUT VI.

De Nauſea.

NAuſea, proprie quamvis vomendi conatum, quem navigantibus æſtuans mare concitare ſolet, paſſim deſignet, atque in Praxi medica tametſi pro omni ciborum faſtidio indiſcrete uſurpetur, ex communi tamen calculo, *propenſionem, aut conatum quemdam eſſe*, deſcribitur, *vomendi irritum, cum cibi faſtidio, anxietate, & ſalivatione.* Definitio.

Diagnoſin quum ex eadem morbi deſcriptione haurire quiſque ſibi commode valeat, nihil eſt, quod in ea diutius immoremur. Diagnoſis.

Tum concitari potiſſimum videtur, quum ventriculi latices talem, ac tantam ſibi nacti pravitatem, ventriculi plexus ita vellicent, ut appetentiæ loco, moleſtum ſenſum, quo cibos faſtidimus, una & ventriculi levem quamdam contractionem, qua ad vomitum incitamur, provocent, qui propterea ex intervallo ideo augetur, quia nervorum plexibus in ventriculo laceſ- Cauſa.

 ſitis,

ſitis, diaphragma, æque ac reliqui abdominis muſculi identidem ex conſortio irritantur, convelluntur, ſive contrahuntur, contractique una cum aliis viſceribus imi ventris, ventriculum quoque comprimunt, & niſum vomendi concitant. Niſus autem vomendi triplici ex cauſa eo in caſu irritus eſſe poteſt; quoniam nimirum ventriculi contractio, & preſſio lenis eſt: quoniam materia vomitu egerenda caret ventriculus: & quoniam materia ipſa egerenda, utpote quæ tenax quandoque ſit, glutinis adinſtar, firmiter nimis intus inhæret. Quapropter nauſeam explicare aggreſſi, haud perperam Majores noſtri, eam tum fieri tradiderunt, cum ore ſuperne prolatato, æque ac inferne contracto, compreſſoque, incaſſum ventriculus ob facultatis expultricis imbecillitatem, quicquid ſibi moleſtum, atque infenſum eſt, ejicere enititur.

Prognoſis. Quicquid ratione prognoſis de cibi faſtidio nuper innuimus, & de nauſea dicendum item ducimus; eo tamen diſcrimine, quod ſimplex anorexia minus ſemper habet periculi, cæteris paribus, quam vera nauſea; in qua, uti ante jam diximus, præter cibi faſtidium, accedit irritus vomendi niſus.

Curatio. Quum humores, qui anorexiam faciunt, & nauſeam itidem, modo in diverſis agant circumſtantiis, provocare poſſint, ea univerſa præſidia, quæ anorexiæ evincendæ mox propoſuimus, pro nauſea iterum hic proponendum exiſtimamus. Emetica iccirco, eccoprotica, necnon etiam diuretica, quæ ad cibi faſtidium diſcutiendum paulo ante recenſuimus, nauſeam quoque ſuſtuliſſe, obſervavimus. Quoniam autem non ſemper ejuſdem generis humores, qui nauſeam faciunt, eſſe cognovimus; ideo neque ſemper iiſdem præſidiis occurrendum ei arbitramur. Quapropter, alvo prius exterſa, pulveres abſorbentes, uti ſunt coralium, cryſtallus montis preparata, hiſque ſimilia, modo propinavimus; modo ſubacida, uti ſunt nitrum depuratum, ſal prunellæ, tartarum, decoctiones foliorum acetoſæ, ſyrupus acetoſus, de acido limonum &c. modo acria, uti ſal tartari; modo amaricantia, uti ſunt infuſiones corticum aurantiorum, citri, ſummitatum abſynthii, rutæ hortenſis, centaurii minoris, rhabarbari, & reliqua, de quibus in præcedentibus loquuti, nihil eſt, quod hic plura dicamus.

CAPUT VII.

De Fame præter naturam adaucta, item & vitiata.

FAmes, ſive potius ciborum appetentia, quemadmodum ita quandoque prætermodum adeo proſternitur, ut cibos neutiquam appetamus; ita quoque interdum adeo intenditur, vel vitiatur, ut, aut longe plus, quam convenit, aut inſueta appetamus. Unde triplex ægritudinis genus, quo appetentia læditur: fames nimirum, aut appetentia, quæ dicitur *canina*: *bulimus*: *malacia*, quæ ſub *picæ* nomine, penes nonnullos, item venit. In fame canina, canis adinſtar voracis, congrua tamen appetit æger, quæque appetit, vorat, & quin ea dentibus quandoque comminuat, ingerit, atque, nonco-

coćta, ſive indigeſta ſubinde non raro evomit. In bulimo adhuc magis intenditur appetentia, atque eo devenit, ut, nonniſi quid ægrotanti in refećtionem ſæpeſæpius propinetur, is acriter adeo fame intus tentetur, ut animo tandem delinquat. In malacia, ſive pica, avide non minus, ſed non congrua: carbones videlicet, calcem, lapides, corium, item & quandoque immunditias appetit æger. Ab appetentia, quæ dicitur canina, quam paucis hoc capite abſolvendam decrevimus, exordiri placuit, reliquas vitiatæ famis ſpecies animadverſionibus ſequentibus expoſituri. Nihil igitur aliud eſt appetentia canina, uti ex dićtis quoque patet, præterquam *vehementiſſima, ac pene inexplebilis edendi, ſive potius vorandi libido, quandoque cum vomitu, procul tamen ab animi deliquio*; quo ſolo, ut poſtmodum dicendum, a bulimo diſtat.

Definitio famis caninæ.

Diagnoſis.

Signa, quæ, ut ab aliis dignoſcatur morbis appetentia canina, efficiunt, ex ejus deſcriptione ſatis, ſuperque elucent.

Cauſa.

Exoriri credimus, quia ventriculi fermenta, optime quamvis conſtituta, vigent nimis; quæ proinde orificii ſuperioris plexus in ventriculo acriter mordicando, eam propemodum inexplebilem, qua congrua appetimus, appetentiam excitent. *Optime* diximus conſtituta, quum nonniſi, aut ob nimiam quantitatem, aut ob intenſiſſimam, qua pollent vi, in fame canina peccare exiſtimemus; ſecus enim, aut cibi faſtidium, aut nauſeam, aut bulimum, aut malaciam provocarent. Quapropter appetentiam caninam deſcribendo, *continuam, ac inſatiabilem vorandi cupidinem, ob vehementem ſućtionis ſenſum, quo ſtomachus impenſe prurit*, eam eſſe Majores noſtri protulerunt.

Prognoſis.

Appetentia, etiamſi canina foret, raro admodum ægrotantem cum periculo invadit; quinimmo tum, quum ab aliis æger convaluerit morbis, optimum omen facere ſemper deberet, morbum quippe tum plane ſolutum iri indicare ſolet. Caveat nihiloſecius, ne ſibi, edendo, nimis indulgeat; quo in caſu, aut recidivam pati, aut in alias longe pejores affećtiones temporis proceſſu incurrere poſſet.

Curatio.

Ut ea tam vehemens, ac pene dicam, efferata edendi aviditas cicuretur, vim fermentorum nimiam, aut leniamus, aut eluamus, aut retundamus, neceſſe eſt; quod præſtare expedit modo aqua gelida abunde epota, ſive ſimplici, ſive hordeacea, ſive avenacea &c. Cyathus quandoque vini meracioris gelu prope concreti, appetentiam caninam non ſemel diſcuſſit; modo eam abſorbentia cohibuerunt: teſtacea nimirum, boloſa &c. Gelatina cornu cervi non raro mirifice profuit interdum oleacea; quam ſæpiſſime emulſiones hordeaceæ, ex amygdalis dulcibus recentibus, ex ſeminibus, quæ *frigida* vocantur; necnon etiam diutinus laćtis uſus, ejuſmodi appetentiæ ſedandæ, deſtruendæque, præſens fuit remedium. Varia denique, prout hic, atque ille in ventriculo peccaverit humor, eſuriei curandæ præſidia adhiberi debent.

ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM, ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Exponitur bulimi doctrina, diagnoſis, cauſa, prognoſis, & curatio.

BUlimus, quem & bulimiam appellare quiſpiam conſuevit, ab etymologia ex Græcis nonniſi *magnam eſuriem* ſonare videtur. Nihil aliud eſt, *quam ciborum appetentia canina cum frequenti animi deliquio*; quum per id peculiariter bulimus ab appetentia ciborum canina, de qua mox diximus, diſtinguatur. Hinc id genus appetentiæ deſcribentes, *ingentem*, & *vehementem*, *quæ in nauſeam ut plurimum*, *cum animi deliquio*, *ac ſumma virium imbecillitate*, *deſinit*, *eſuriem eſſe*, olim tradiderunt Veteres. Concitari exiſtimamus ob nimiam fermentorum acrimoniam, qua orificii in ventriculo ſuperioris plexus ruditer adeo mordicant, ut ex conſenſu cerebrum, æque ac cor offendant; quo animi deliquium frequens, ac virium languorem facit. Quia autem, hyeme præſertim, eos, qui per nivoſas iter faciunt, bulimus tentare ſolet; ideo ob frigidam ventriculi intemperiem fieri ſibi ſuadebant Priſci; qui nihilominus, ſi illud Hippocratis (a), ubi ait, *ventres hyeme*, *& vere natura calidiſſimi ſunt*, *& ſomni longiſſimi*, *quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda; etenim tum calor innatus plurimus eſt*, *unde & pluribus egent alimentis*, animadvertiſſent, inferre potius debuiſſent, talem eſuriem frigoribus, ea tempeſtate, hyeme videlicet, non alia ex cauſa augeri, niſi quod per *antiperiſtaſin*, ut vulgo creditur, intus compreſſus, ac quaſi coercitus magis magiſque intendatur calor, & longe validius agat, ac uberiorem proinde alimoniæ copiam in ſui conſervationem exigat. Non ſecus ac eſuries canina, citra periculum ægrotantem laceſſere ſolet bulimus; attamen, quoniam eſt morbus in gradu majori conſtitutus, difficilius cedit, longeque magis, quam ſimplex eſuries canina œconomiam animalem lædit. Quinimmo, quum morbis chronicis, quartanæ nimirum, hydropi, phthiſi, hiſque ſimilibus ſupervenerit, lethalis quoque non raro fuit. Ut ſolvatur, iiſdem ferme præſidiis, quæ in capite ſuperiori eſuriei caninæ ſedandæ propoſuimus, ei occurrendum ducimus.

(a) *Sect.1. Aph.15.*

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM, ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Exponitur picæ doctrina, diagnoſis, cauſa, prognoſis, & curatio.

AB ave, ut creditur, voraciſſima, quæ vulgo *pica* nuncupatur, pica dicitur ea vitiata fames, qua laceſſiti res inſuetas, quæque in alimoniam cedere haud poſſunt, aut perperam quandoque cedunt, appetimus. Ab aliis vocatur *malacia*; id nominis quamvis eſuriei etiam caninæ impoſuerint alii. Nos autem picam hic, ſive malaciam proprie dicimus, *eam eſſe pravam*, *ſive vitiatam eſuriem*, *qua res*, *quæ nutritioni*, *aut prorſus ineptæ*, *aut ſaltem non congruæ*, *videntur*, *non raro cum languore*, *anxietate*, *animique deliquio*, *vehementer appetimus*. *Videntur* dicimus, quoniam eo in ſtatu fortaſſe morboſo, & picaceo, quæ appetuntur, tametſi inſueta, aptiora, quam conſueta ſunt, ut cor-

corporis illius, qui tali morbo laborat, in alimoniam vertantur. At hac de re quid ſentire placuit, tum, quum in ſequenti animadverſione malaciæ cauſam, ut potero, enucleare conabor, deinceps aperiam. Fœminis, utero maxime gerentibus, aliiſque, quibus compreſſi fuerint menſes, quam maribus, frequentior eſſe ſolet, & paſſim ſine periculo. In prægnantibus ſanguinis eductio, ut ſuo loco dicendum, malaciam interdum diſcutere valuit; quam & in aliis opportune factam commendamus, in plethoricis præcipue, cæteriſque; quibus poſtquam ſanguis per loca conſueta excernendus non amplius fluxerit, pica ſupervenerit. Purgationes blandas, alterantia, ſtomachica, & potiſſimum amaricantia, deobſtruentia, & reliqua, ad ſordes ventriculi, æque ac inteſtinorum eluendas, extenuandas, ac reſolvendas, non improbamus; de quibus tamen univerſis, ubi & de viſcerum obſtructionibus, & de morbis mulierum peculiaribus verba facturis, fuſe dicendum. Tyrones modo hic perfunctorie tantum monitos volumus, ne prægnantes, quibus præ cæteris malacia ſolemnis eſt, adaucter tractare aggreſſi, abortum iis moveant, ut ſeſe a purgantibus validioribus, deobſtruentibus, hiſque ſimilibus, abſtineant.

Hiſtoria II.

Quicquid, picæ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

TUlliola nobilis mulier, tres, & viginti annos nata, temperamento ſanguineo prædita, optime in omnibus conſtituta, ac Romæ recens nupta, virum poſtquam paſſa eſt, febre continua corripitur; quæ ardentiſſima licet, ad diem quartam, uberrimo perfuſo ſudore, feliciſſime ſolvitur. Diebus vix 15. ſubinde exactis, menſes, qui fluere jam cœperant, ob incuſſum quemdam timorem, repente ſupprimuntur; quibus plane ſuppreſſis, febricula ſuccenditur. Quamobrem diu lente poſtmodum febriens, cibi faſtidio prius, mox nauſea, pica poſtremo tentatur; in qua nihil aliud in refectionem, niſi cortices arborum, ac vitium frondes, quas avide appetit, quotidie efflagitat, iiſque præterea clanculum abunde veſcitur. Languens interim, decolor, & ſqualens, prætermodum ſitit, a vino prorſus abhorrens. Identidem evomit, quæque vomendo ejicit, acorem ſapiunt, lignea, atque herbida ſunt, eaque demum redolent, quæ paulo ante ingeſſerat. Sub menſis finem, fluxus lunaris, uti conſueverat, periodice recurrit, & morbus adhuc viget; quinimmo potius invaluit. Hinc ad operam noſtram confugit. Auguſtus menſis erat ſub diebus canicularibus, quum eam tractare cœpimus, cui ſtatim potionem hanc A ſolventem præſcripſimus, quæ ſuaviter alvum concitavit. Vena poſtridie in brachio ſoluta, ut ſanguinis libra circiter deflueret, curavimus. Ater erat ſanguis, concretus, ac ſero propemodum carens; quapropter Tulliolam, ad eam, qua maxime angebatur, ſitim explendam, aquam frigidam cum ſucco omphacii, ac ſaccharo paratam, ut large potaret, quotidie hortabamur. Diebus ſequentibus infuſionem hanc B ex rhabarbaro, in Aurora quotidie ſumendam confecimus. Subinde, aliis nimirum quindecim diebus a prima ſanguinis miſſione interpoſitis, ad aliam pari quantitate ex pede devenimus groſſularia interim, ut dapes ſibi condiret,

poteſtatem facientes. Paulo poſt concepit. Tempore geſtationis longe melius in dies ſe habere ſemper cœpit, donec tandem puerpera, fœtu in lucem feliciter edito, ac optime repurgata, omnino convaluit.

A ℞. *Folior. ſen. oriental. mund. unc. ſs., ſal. tartar. ſcrup. j., cinnam. optim. ſcrup. ſs., rhabarb. elect. drach. j., aqu. commun. q. ſ. M. f. inf., & macer. ciner. calid. per horas 12. circiter S. A., colet., & add. mell. hiſpan. unc. ij. cap. in A., ut m., ſuperbibendo poſtmodum per vices maximam aquæ nucerinæ copiam frigidam.*

B ℞. *Rhabarb. elect. ſcrup. j., cinnam. opt. ſcrup. ſs., ſal. tart. gr. x., aq. comm. q. ſ. M., f. inf., & macer. S. A., colet. & add. ſucc. omphacii, & mell. hiſpan. ana unc. j. colet., & cap. in A., ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quæ appetuntur in malacia, non congrua quamvis videantur, non omnino interdicenda.

COgitationes, quibus, ſenſuum beneficio, ut inter edulia in refectionem aliquid impenſius præ cæteris appetamus quandoque ducimur, ſi tamen organa bene ſe habeant, docente natura, indicant nobis, id corpori nutriendo in eo ſtatu perquam idoneum fore. Hinc vulgatum illud: *quod ſapit, nutrit*. Idem non raro in ipſis morbis contingere videtur, in quibus & inſueta appetimus. Ex quo procul dubio fit, ut in reparationem lymphæ æſtu febrili jam exhauſtæ plurimum ſitire ſoleant febrientes. Hinc quibus viſcera ingluvies antea labefecit, nauſea mox ſuperveniens cibi abſtinentiam commendat. Hinc morbo diutino confectus ſi quis tandem convaluit, & vires fractas, æque ut carnem abſumptam ſibi reficiat, ea ingenti, qua poſtmodum laceſſitur, eſurie, peropportune admonetur. Sicut igitur perperam ſibi utplurimum conſuleret febriens, qui, quum ſitit impenſe, ſitim differret; perperam nauſeabundus, qui invito naturæ impulſu, opipare veſci adhuc contenderet; & ſicut perperam item ſibi conſuleret, qui a morbo poſtquam evaſerit immunis, fame licet valde tentatus ejuſdem naturæ admonentis inſtinctui longe plus quam deceret, reſiſteret; ita quoque picaceus affectionem ſibi magis adhuc, ni fallor, exaſperaret, ſi a rebus, quamvis inſuetis, quas tamen avide appetit, ſeſe prorſus abſtineret. Id profecto effecit, ut in Tulliola noſtra picacea, quæ vitium frondes ſupramodum appetiverat, eam picam, groſſularia, item & omphacio, hiſque ſimilibus, quæ rebus, quas tam impenſe appetebat, nobis quodammodo videbantur analoga, ſolvere tentaverimus. Ex quo inferre rationi conſonum inſuper videtur, talem labem ventriculi latices in malacia contraxiſſe, ut eam excitent, in picaceis tamen, eſuriem, qua res appetunt, ex quibus, non congruæ quamvis videantur, longe meliorem tamen digeſtionem, aptioremque alimoniam tum eliciant, quam ex aliis optimæ licet conditionis, quibus nihilominus adverſantur. Enim vero carbonibus, lacertis, araneis, aliiſque, quæ plurimum ſordeſcunt, citra multam noxam veſci quam ſæpiſſime ſolitos fuiſſe malacia affectos, ex uſu innotuit. Perpauca hæc in gratiam Tyronum innuere hic voluimus, ex quibus ratione eorum, quæ ad malaciæ cauſas in medendi methodo ſubducendas adhibenda ſunt, plurima indicia deſumere poſſint.

Qui

Qui hydrope laborat, vehementer ſitit, inſtabis; ac proinde ſitiens humidum, quo tum obruitur, impenſe appetit, ulterius urgebis. Age igitur quisquis es, qui talia loquutus quicquid ſuperius innuimus, infregiſſe opinaris. Ades dum, & paullulum opperire, quoad in ſequentibus, hydropem tibi exponam; ut qua ratione in hydrope ſitis excitetur pernoſcendo, aperte conjicias, ſanguinem intus in vaſis lympha ob hydropem jam exhauſtum, eo, quo ſitim in organis excitat, ſenſu, ſerum illud perquam tenue, quod ſibi deeſt, natura, ut ita dicam, monente efflagitare.

CAPUT IX.

De Vomitu.

Definitio, & Diagnoſis. Nihil aliud eſt vomitus, quam *affectio ventriculi, qua constricto pyloro, contractus, & undique preſſus quicquid intus continet ventriculus, per œſophagum rejicit.* Hinc vomitum dignoſcere res perquam facilis eſt, quum ejus indicia extrinſecus appareant.

Cauſa. Quod ad cauſam attinet, quoties pyloro contracto, ut ex hactenus dictis item elucefcit, contrahitur, & comprimitur ventriculus, toties, aut ſuccedat vomitus, aut ſaltem vomendi niſus, neceſſe eſt. Ideo contrahitur pylorus, item & ventriculus, quia eorum contrahuntur fibræ. Ideo comprimitur ventriculus, quia contrahuntur muſculi abdominis, una & ſeptum præſertim tranſverſum; quod cum reliquis muſculis contractum viſcera comprimit imi ventris, inter viſcera comprimit ventriculum, unde materiam contentam exprimit; quæ, quum ex pyloro contracto, clauſoque, in fiſtulam inteſtinorum traduci nequeat, fieri haud poteſt, quominus ad orificium ſuperius evecta tandem eructetur. Hinc ſane vomitus; qui eo facilius erumpit, quo magis orificium ventriculi ſuperius, contracto, depreſſoque, ac pene dicam, complanato diaphragmate, explicatut, & inhiat. Quicquid igitur, ſive nervos, ſive nervorum plexus, aut in ventriculo, aut extra, adeo afficere valet, ut præfatas excitet in abdomine contractiones, id tamquam cauſa vomitum inducens in præfatis circumſtantiis, non injuria haberi debet.

Prognoſis. Recrementa, quæ vomendo egeruntur, a cibo ingeſto, a chylo, vel ab humoribus digeſtioni inſervientibus, quo magis odore, & colore recedunt, eo majorem œconomiæ animalis indicant perturbationem. Iccirco ſi liveſcunt, ſi nigricant, ſi ſtercoroſa prætermodum graveoleant, id peſſimum ſemper haberi debet indicium. Hinc plurimum animadvertere refert, an color, & odor hiſce in caſibus, num a rebus paulo prius ingeſtis, num a labe intus contracta, proveniant. Nihiloſecius in morbis quibuſdam gravioribus vomitum, præter naturam licet coloratum, criticum quandoque, & ſalutarem fuiſſe, non raro, qui talibus morbis laborabant, experti ſunt.

Curatio. Ut vomitus, qui ob materiam fit ventriculo inſidentem, ejuſque tunicas divexantem, peropportune ſedetur, ea materia peccans, aut educenda, aut corrigenda eſt. Educi ſatius convenit per ſuperiora, quam per alvum ſubduci, ne ad inteſtina delata, viſcera torqueat imi ventris, nervorum plexus ibi laceſſat, æque ac chylum coinquinet. Blandiora tamen ſint

ſint emetica, quæ hydrelæo præcipue, aliiſque non abſimilibus emollientibus, quæ tepentia per os immiſſa, vomitum facile cient, parari juvat. Materiam peccantem corrigunt præ cæteris abluentia; quocirca aqua, aut ſimplex, aut hordeacea, aut juſculum inſulſum, large hauſta, niſi vomitum provocent, humores acres obruunt, eluunt, retundunt, enervant, citraque noxam quamſæpiſſime ex alvo dejiciunt, nonnumquam per urinam, aliquando, raro admodum quamvis, per ſudorem egerunt. Vomitus autem, qui fit ex aliarum partium conſortio, tum maxime, quum producatur ab organis læſis, ſi œconomiam animalem plurimum lædat, ac viſcerum facultates labefactet, opiatis cohibendus eſt; de quibus, & in ſuperioribus abunde jam dictum, & in ſequentibus fuſius dicendum.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Vomitus utplurimum eſt ſalutaris. VEntriculum, aut ſtomachum inter organa corporis humani viventis tali quoque, ac tanto opificio fabrefecit ter Optimus Maximus Opifex, ut ſi quid, ratione ſanitatis, aut non congrui, aut nobis infenſi in ejus capacitatem deferatur, eumdem ita afficiat, ut plexibus irritatis, vomitum moveat; quo quicquid ſibi, cæteriſque partibus infeſtum eſt, quamprimum rejiciat: antequam videlicet ad inteſtina illapſum, vel ipſa lædat inteſtina, vel una cum chylo ulterius invectum, univerſam œconomiam animalem turbet, atque evertat. Hinc vomitus in reparationem humani corporis affecti utplurimum tendit. Si quando, aut noceat, aut ſaltem non juvet, id per accidens eſt. Tum, quum, vel ſympathice excitatur, ut in calculis; vel ab organis graviter læſis, ut in vulneribus, & capitis ictibus perſæpe contingit, eo in caſu ſymptomaticus nuncupatur; quinimmo & ubi ab organis graviter læſis extiterit, infauſta portendit. Lumbrici ſtomachum inſuper mordicantes, ut & ulcus, ſive abſceſſus in eadem ventriculi ſubſtantia confectus, mortiferos quandoque movere poſſunt vomendi niſus. Quum ſola verminatio in cauſa fuerit, res licet non ſemper expers periculi, facile tamen curatur iis, quæ vermes enecant, adhibitis præſidiis, de quibus ſuo loco fuſe.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Unde proveniat recrementorum colluvies, quam vomitu navigantes egerunt. VOmitus, qui navigantibus imprimis, quum æſtuat mare procellis, movetur; quemque ſeſe in gyrum perniciſſime circumducentes, una cum vertigine, data opera, ſibi accerſunt, negare nemo poteſt, quin ſit vomitus, qui provocetur a motu quodam vorticoſo, aut turbulento, quo, cerebro intus concuſſo, exagitatoque, ſpiritus animales, ut ita dicam, tumultuando, per intervalla erumpunt, ac per nervos in fibras, tum pylori, tum ventriculi, tum diaphragmatis, æque ac reliquorum muſculorum abdominis irruunt; quo fit, ut pylorus, ſtomachus, una & muſculi præfati per vices inſimul contracti, niſus identidem faciant vomendi; quibus colluviem quandoque viridem, quam *porraceam* vulgo appellant, cumulate eructant. Talis, ac tanta colluvies, quam vel ex corporibus ſaluberrimis tum prodire contingit, nihil aliud

aliud eſſe videtur, niſi congeries, ſive collectio, quæ ex laticibus variis per vomendi niſus expreſſis, in cavo ventriculi cumulatur: ex bile præſertim, ſuccoque pancreatico, quæ invicem permixta, ita in ventriculo immutantur, ut colorem herbidum, & quaſi porraceum nacta, recrementi ſpeciem referant. Sibimetipſi itaque, aliiſque imponit Clinicus ille, qui quoties ejuſmodi humores vomitu ejectos viderit, redundare opinetur, atque emeticis, & alvum ſubducentibus adimere adnitatur.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Vomitus ſanguinis quid, ejuſque cauſa, prognoſis, & curatio.

EX iis, quæ evomuntur, ſanguis quoque non raro evomitur: quod tum potiſſimum fieri ſolet, quum aliqua ex cauſa tubuli intus in ventriculo adaperti ſanguinem in ejus cavum immittunt; qui propterea ibi collectus, & ſtagnans, vomitum movet, & eructatur. Vomitus hujuſmodi iis frequens eſſe ſolet, quibus excretiones ſanguinis diu ſuppreſſæ in cauſa ſunt, ut in vaſis redundans ea in ventriculo, aut reſeret, aut diſrumpat. Quamobrem ſanguinem evomunt non raro prægnantes, aliæque, quibus menſes defecerint. Spleneticis quoque vomitus ſanguinis familiaris eſſe ſolet; quoniam ſanguis, qui libere per ductus ſplenis infarctos in gyrum moveri nequit, augetur in tubulis ventriculi, eorum parietes extendit, oſcula recludit, & in ventriculum extillat. Referunt item Scriptores ulcus vetus, quod in crure cicatricem induxit, vomitum ſanguinis progenuiſſe. Interdum fieri quoque potuit, ut humor quidam acris, aut ingenitus in eodem ventriculo, aut cum alimentis ingeſtus, vaſa ſanguiſera exedendo, vomitum ſanguinis fecerit. Tales vomitus cruenti, propter viſceris affecti præſtantiam, cum ingenti vitæ diſcrimine ſemper erumpunt. Nihiloſecius minus periculi uterum gerentibus, quam aliis, moliuntur; ut & iis, quæ ex menſium fluxu compreſſo, ſanguinem evomunt. Sanguinis vomitum febrientibus criticum obſervavimus; tametſi affirmet Hippocrates: *quicumque evomunt ſanguinem, ſi ſine febre quidem, ſalutare; ſi vero cum febre, malum* (a). Ejuſmodi vomitiones ſiſtit imprimis ſanguis large eductus, item & diluentia, boloſa, vulneraria, ſubacida opportune propinata. Sunt, qui urticæ ſuccum hiſce in caſibus plurimum commendant, alii aquas ſtipticas cum vitriolo paratas, alii ſpiritum ſulphuris, chalybeata &c. Nobis autem non ſemel contigit, ut gelida, quam tempeſtive ſorbendam præbuimus, vomitum ſanguinis jam prope deploratum illico reſtiterit; juxta illud Hippocratis in eodem præcitato aphoriſmo: *Curare vero acerbis, & refrigerantibus*. In quo tamen id potiſſimum adnotandum, ſanguinem ita compreſſum in tubulis quandoque concreſcere, immutari, & adeo contaminari, ut ventriculi abſceſſus, ulcus, necnon etiam gangrænam faciat.

C A-

(a) *Aphor.* 38. *Sect.* 7.

CAPUT X.

De Cardialgia.

Definitio. TAmetſi ex nominis etymologia nihil aliud proprie cardialgia, præterquam, qui cor mordeat, dolorem denotet; nihilominus ad deſignandam ventriculi atrociſſimam affectionem, quæ, nervorum plexibus irritatis, præcordia acriter quoque ex conſortio, una & ventriculum torquet, in Praxi medica paſſim uſurpatur. Quinimmo penes Hipp. (*a*) *Mulieri cor, hoc eſt os ventriculi dolebat*. Unde ex communi Recentiorum ſaltem calculo eam deſcribendo, proferre non dubitamus, cardialgiam *dolorem quemdam vehementiſſimum eſſe*, ac pene dixerim, *intolerabilem*; *qui præcordia quamvis acriter quoque torqueat, orificio ventriculi ſuperno; ſiniſtro videlicet, proxime tamen inſidere, ac pene infixus inhærere videtur, graviſſima exinde, ac varia inducens perincommoda ſymptomata*: palpitationes nimirum cordis, animi deliquium, creberrimos, ac vehementiſſimos vomendi niſus, tremores ſpaſmodicos, convulſiones, vertiginem non raro, & reliqua, de quibus mox.

Diagnoſis. Cardialgiæ ſigna, præterea, quæ ante innuimus: præter ſyncopen nimirum, nauſeam, vomitum, convulſiones &c. dolores ſunt peracuti, lancinantes, & mordicantes non procul a corde, & præcipue ad ſcrobiculum cordis vergentes, hypochondriorum tenſio, ac gravitas, reſpiratio difficilis, anxietas, & reliqua pravæ indolis ſymptomata, quæ, quum muſculi abdominis, & præcordia convelluntur, concitari poſſunt.

(a) *Lib. 2. de morb. popul. ſect. 2.*

Cauſa. Dolor, qui cardialgiam facit, manifeſto exoriri videtur, vel a materia quadam acri, vel a vermibus; qui ventriculi plexus acriter mordicando, atrociſſimum ſenſum doloris eliciunt. Præterea plexus ita laceſſiti, per conſenſum non modo præcordia torquent, verum etiam & cerebrum non leviter afficiunt. Hinc vertigo, convulſiones, tremores ſpasmodici, ſyncopæ &c., quod Veteribus anſam dedit, cardialgiam procreari, ut ſibi ſuaderent, modo a flava bile, quæ in cavo ventriculi plurimum excandeſceret; modo a pituita admodum frigida, ac in flatus ob hepatis calidam intemperiem reſoluta; modo a recrementis crudis, atque indigeſtis, quæ in eodem ventriculo ex coctionibus pravis congeſta præter naturam fermententur; modo pluribus aliis ex cauſis; quas, quum brevitati ſtudeamus, ſingillatim hic recenſere non arridet.

Prognoſis. Si febribus, & præſertim acutis, cardialgia ſupervenerit, fere ſemper lethalis. *In febribus circa ventriculum, & fortis æſtus, & cordis morſus, ſeu dolor, malum.* Ex Hippocrate (*b*). *In febribus acutis convulſiones, & dolores fortes circa viſcera, malum.* Ex eodem Hippocrate (*c*). Procul a febre, periculo utplurimum vacat, ac non raro, vomitu accedente, ſolvitur; niſi tamen, aut ab ulcere extitiſſet, aut ſympathica eſſet. Si ulcus ventriculum exeſerit, cardialgia, quæ ab eo concitatur, plerumque inſolubilis. In verminatione, non adeo funeſta. Quum vomitum in cardialgia ſingultus inſequantur, ſudores frigidi, & convulſiones, ægrotantem id ut primum deceſſurum, portendere quamſæpiſſime conſuevit.

Car-

(b) *Sect. 4. Aph. 65.* (c) *Sect. 4. Aph. 66.*

Curatio. Cardialgiam, quæ fit per eſſentiam, ab humoribus ſcilicet in ventriculo peccantibus, potiones oleaceæ, quæ vomitum blande moveant, feliciſſime ſolvunt. Et quum id non ſuffecerit, ad ea, quæ diluunt, confugiendum; quo in caſu apprime juvant hauſtus largi, & frequentes juris inſulſi, aquæ tepentis, decoctionis alicujus emollientis, olei, tum communis optimi, tum amygdalarum dulcium, tum ſeminum melonum recentis &c. Si a vermibus, ea, quæ verminationem curant, propinanda. Si ſpaſmodica ſit, vitio nimirum, aut ſpirituum, aut partium ſolidarum, præter oleoſa præſata, conveniunt item & camphorata, opiata, theriacalia præ cæteris, confectiones hyacinthinæ, alkermes, hiſque ſimilia. Gelida perſæpe ejuſmodi cardialgiam, uti non ſemel teſtatus eſt uſus, illico cohibuit. Si fiat ex conſenſu, partibus proxime affectis imprimis conſulere decet. Fotus emollientes, ſemicupia, balinea, & reliqua ejuſmodi exteriora, niſi cætera juverint, optima ſunt. In corporibus plethoricis, vel iis, qui ſanguinis conſuetas ſuppreſſiones diu paſſi ſunt, ſtomacho, ac alvo prius exterſis, venam ſolviſſe plurimum ſemper profuit.

Hiſtoria III.

Quicquid, cardialgiæ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

MAcrinus perquam nobilis miles, qui ad ſeptimum, & vigeſimum nondum pervenerat ætatis annum, optime conſtitutus, ſtaturæ proceræ, fortis, ac vegetus, temperamenti, quod vocant, aut bilioſum, aut calidum, una & ſiccum; menſe Octobri ex arce quadam, cui erat præſidio, profectus, peregre ſeceſſit. Subdio, itinere defatigatus, ad multas horas placide obdormivit. Experrectus plurimum ſitiens, ac fame acriter tentatus, tuguriolum agreſte ingreditur. Uva, æque ac ficubus avide veſcitur, quibus muſtum recens expreſſum, ut ardentiſſimam ſitim expleret, iterum atque iterum ſuperbibit. Poſtridie proximum Pagum ingreſſus febricitans, ac nauſeabundus, vomendi niſus, quantumvis irritos, pati cœpit. Solvitur alvus, & febris ceſſat. Ac alvo ſubinde compreſſa, ſiſtitur item & vomitus; verum dolore acerrimo a cordis ſcrobiculo non procul correptus, quo præcordia ſibi dilaniari videbantur, opem ab omnibus in diverſorio expoſtulat. Frequens erat pulſus, depreſſus, durus, imbecillis. Urinæ perexiguæ, ac tenues. Difficile reſpirabat. Intumuerant hypochondria; ac præ nimio calore, intus æſtuans, foris abunde ſudabat. Quinimmo & animi deliquio frequenter obnoxius, brevi ſe deceſſurum fore, arbitrabatur. Illic eo tempore, relaxandi animi cauſa & nos commorabamur; quæ res effecit, ut univerſas affectionis iſtius cauſas, & conditiones inquirentes, cardialgiam in Macrino hoc noſtro ita tractare decreverimus. Potionem hanc oleaceam A, blande emeticam præſcripſimus, quæ, vomitu leniter provocato, ingentem varii generis colluviem, cum maximo ægrotantis commodo, ex ventriculo ejecit. Non multum poſt, alia olei recentis quantitas ita, ut indicatur in B, propinata eſt, quæ alvum placide concitavit. Et, ut magis adhuc elueretur, clyſter poſtmodum ex aqua ſimplici hordeacea injectus fuit. Ut interim eam, qua maxime ardebat, ſitim compeſceret, tum aquæ frigidiuſculæ, tum juris inſulſi, utut ei libuiſſet, poteſtatem fecimus. Maximam exinde urinæ

co-

copiam excrevit. Et condito nonnihil ſoporifero C deglutito, ad multam noctem requievit, inſudavitque. Expergefactus optime convaluit.

A ℞. *Ol. comm. opt. unc. iij., mell. comm. unc. j., aq. hord. tepent. q. ſ. M. pro potu blande emetico, ut m.*

B ℞. *Ol. amygd. dulc. rec., & ſin. ign. extr. unc. iij., aq. cinnam. unc. j., ſacchar. alb. unc. ſs. M., & cap. in iure inſulſo, ut m.*

C ℞. *Mell. hiſpan. unc. j., confect. hyacinth., alKerm. ana drach. j., laudan. nepent. liquid. gut. vij. M., f. condit., & cap. in jure inſulſo, ut m.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

In cardialgia alvum ſtatim movere eſt res plena periculi. Cardialgiæ mederi ſtudentibus, id imprimis adnotandum objicimus, ſi modo ab humoribus erodentibus, qui ſtomachum vellicent, provocetur, ne ei principio evacuantibus, etiamſi lenioribus, occurrant; quinimmo & clyſteres, qui ægrotantem in vitæ quandoque diſcrimen adduxerunt, eo in caſu plurimum iis ſuſpecti eſſe debent; materia quippe taliter peccans, ſi ex cavo ventriculi prius, quam corrigatur, ad inteſtina devehatur, tormina, colicam, affectus iliacos, ac pervicaciſſimam dyſenteriam non ſemel fecit. Ideoque emeticis prius, oleoſis, eluentibus, atque emollientibus, quæ, aut colluviem eam mordicantem proxime per os expellant, aut nonniſi dilutam, edomitam, & quodammodo ſubactam in alvum deferant, uti convenit.

CAPUT XI.

De Diarrhœa.

Definitio diarrhœæ, & diagnoſis. Diarrhœa idem ſonat, pene acſi *profluvium* dixeris. Nihil aliud eſt, quam *modo, aut cum torminibus, aut cum febre, aut cum utriſque; modo ſine iis, frequens, larga, ac diutina ex inteſtinis fluidorum præter naturam excretio*; qua deſcriptione & diagnoſin tradidimus.

Cauſa. Diarrhœam provocant humores acres, qui nervorum propagines, quæ ad inteſtina dirimuntur, aut proxime, aut remote irritando, efficiunt, ut preſſis, contractiſque inteſtinis, eorumque motu *periſtaltico* concitato: efficiunt, inquam, ut colluvies in eorum anfractibus cumulata, crebro, ac immature, indigeſta videlicet, egeratur. Nil mirum igitur, ſi una cum fæcibus ſolutis, adhuc crudis, & chylus in diarrhœa excernatur. Neque mirum eſſe debet, ſi raro admodum diarrhœa concitet alvum, quin flatibus quoque, borborygmis, torminibus, aliiſque ſollicitetur incommodis; quæ non modo alimentorum coctiones turbant, evertuntque; verum etiam facultates univerſas lædunt, & febrem non raro movent. Quod Veteribus affirmandi anſam fecit, diarrhœam paſſim produci a chylo in cavo inteſtinorum corrupto, atque in vapores calidos, flatulentoſque reſoluto; qui facultatem inteſtinorum excretricem irritando, eam impenſe moveant. Iccirco Hippocrates (a) *chylus*, inquit, *corruptus calefacit, & turbat corpus.*

Prognoſis. Diarrhœa in Dyſenteriam, nec-

(a) *Lib. 2. de diæta cap. 21.*

necnon etiam in Lienteriam facile quamvis tranſeat, longe tamen minus periculi habere, faciliuſque curari ſolet, tum potiſſimum, quum talia purgentur, qualia purgari oportet. Nihiloſecius lethalem eam exiſtimavit Helmontius, quæ, deleta fermentorum vi, atque œconomiæ animalis lapſu, ut inquit, fit. Salutaris contra cenſetur, quæ ob cutim ſtipatam, aquilone potiſſimum flante hyemali, minimorum effluviis expirandis intus coercitis, movetur. Non ita, quæ pleuritidem inſequitur ex Hippocrate (a). *Pleuritide, & peripneumonia correpto, alvi profluvium adveniens, malum*. Malum itidem ſi excreta ſint alba, ſpumea, graveolentia, cruda, glutinoſa, aquoſa, mordicantia, æruginoſa, & præſertim nigricantia, niſi tamen nigricent martialium uſu; quo in caſu fæces in diarrhœa nigricantes licet dejectæ, morbi ſolutionem utplurimum indicant. Periculo vacat, quæ a cibis, aut avide, aut copioſe ingeſtis provenit. E converſo, periculi nequaquam expers plane habenda eſt quæ movetur, aut inedia, aut veneno ingeſto, & præcipue ſi convulſiones ſupervenerint, ſingultus, ſyncopæ, & ſudores frigidi, quæ mortem in proximo verſari prænunciant. Quæ metaſtaſi ſiſtitur, peſſima. In ſenibus perſæpe funeſta. Quo leniora in diarrhœa extant ſymptomata, eo facilius ceſſat. Cum febre neutiquam ſine periculo. Colliquans omnino inſanabilis. Recrementa, quæ diarrhœa egeruntur, quo a ſtatu naturali minus recedunt, eo melius; & contra. Ideoque, quum inſpiſſentur fæces, & quum color iis revertatur conſuetus, id morbum brevi ſolutum iri declarat. *Longo alvi profluvio laboranti, ſpontaneus vomitus ſuperveniens, morbum ſolvit*. Ex Hippocrate (b).

Diarrhœæ comprimendæ aer confert temperatus; humidum quippe, frigidumque diarrhœam provocaſſe, experientia quotidie docuit. Id, ni fallor, quia minimorum per cutim expirationes coercet. Victus humidus eſſe debet, boni ſucci, qui facile ſubactus in alimoniam tranſeat. Principio tenuis; progreſſu autem viribus conſervandis paulo plenior propinetur. Potiones largæ potius conferunt, tum præcipue, quum diarrhœa ex inteſtinorum producatur irritatione. Quo in caſu mirifice prodeſt aqua dulcis limpidiſſima, item & boloſa, & quandoque etiam frigida abunde epota, quoniam ſalium vim acrem obtundit, infringit, ſolvit, eluitque. Quies magis confert, quam motus; ſomnus, quam vigiliæ. Ira, metus, mœror, aliæque vehementiores animi perturbationes, quantum fieri poſſit, evitandæ; eoquod alvum ſolvere iis ſolemne ſit. Cæterum diarrhœæ curationem aggredi conveniens ducimus clyſteribus lenientibus, refrigerantibus, atque abluentibus, qui ſæpeſæpius in die, ſi neceſſitas id exigat, injiciendi ſunt. Ubi vero non profecerint, ad purgantia confugiendum; *fluxus quippe fluxu curatur*. Leniora tamen eligantur, quæ procul ab omni tumultu alvum moveant, ſive potius eluant: uti ſunt caſſia recens extracta, pulpa tamarindorum, infuſiones myrobalanorum, & reliqua hujuſmodi; quibus, aut juris inſulſi, aut ſeri caprilli, aut aquæ nucerinæ, hordeaceæ, avenaceæ, ſive chalybeatæ ſuperbibendum eſt. Curatio.

(a) *Sect. 6. aphor. 16.*

(b) *Sect. 6. aph. 15.*

eſt. Et nihiloſecius ſi pervicax, ac diutina fuerit, modo tamen neque critica, neque colliquans, neque cum febre, vomitus leniter ciendus; qui, quum aut ſponte, aut arte concitatus ſupervenerit, diarrhœam, ut ex uſu quotidiano percepimus, fere ſemper compreſſit. Frictiones, & balinea tum, quum maxime cutis conſtipata diarrhœam fecerit, numquam non optimo cum eventu hactenus præſcripſimus. Torminibus in diarrhœa ſedandis conveniunt oleoſa: oleum nimirum commune, amygdalarum dulcium recens, ſeminum melonum, æque ac pulveres omnes boloſi, teſtacei, abſorbentes; necnon etiam blande ſoporifera, uti ſunt theriaca, mithridatum, dioſcordium Fracaſtorii, requies Nicolai, confectiones hyacinthinæ, alkermes, & reliqua, de quibus univerſis, & in hiſtoria, & in animadverſionibus infra exponendis, fuſe.

Hiſtoria IV.

Quicquid, diarrhœæ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

TUlliolus nobilis adoleſcens Gallus, decem & ſeptem ab illinc annis natus, temperie calida, & ſicca, vulgo bilioſa, corpore gracili præditus, ac in reliquis optime conſtitutus, vegetus, & bene valens, litterariis, æque ac equeſtribus exercitationibus valde addictus; menſe Octobri, relaxandi animi gratia, cum aliis ſodalibus in ſuburbanum ſe contulit, ubi venatui, aliiſque ludis agreſtibus ſubdio quotidie vacans, ac variam tempeſtatis inclementiam viciſſim perpeſſus, modo impenſe incaluit, inſudavitque, modo intempeſtive refrixit, modo fame, ac ſiti prætermodum laceſſitus, fructibus autumnalibus enormiter veſcebatur, mero præterea, ac variis aliis diverſi generis ſorbitionibus neutiquam parcens. Hinc noctu torminibus acriter tentatus, febre corripitur, una & alvi profluvio. Quæ per alvum excernit, ſunt uberrima, incocta, ſoluta, bilioſa, ideſt flaveſcentia, & adeo mordicantia, ut egeſta partes infernas plurimum incendant. Faucibus exhauſtis, vehementer ſitit. Nauſeabundus eructat. Ructus nidorem ſapiunt. Obſtrepit alvus. Inteſtina obmurmurant. Flatibus intumeſcunt hypochondria. Varii per lumbos identidem evagantur dolores. Solutis viribus, admodum languet. Urinæ, quas parce emittit, perquam tenues ſunt, ac rubore ſuffuſæ. Ipſe interim irrequietus angitur, conqueritur, ac diem ſupremum reformidans, ut ſibi adſint, omnes enixe precatur. Iſtud alvi profluvium in nobili adoleſcenti hac, quæ inſequitur, ratione tractare curavimus. Clyſtere ſimplici ex aqua ſola hordeacea, quem bis in die horis congruis diebus ſingulis injiciendum curavimus, prius immiſſo, oleum ex ſeminibus melonum recens expreſſum, ad uncias quatuor in jure inſulſo cum aqua florum aurantiorum, ac cinnamomi, ut infra legitur in A, ei propinavimus; aquæ interim hordeaceæ large quantum libuiſſet hauriendæ poteſtatem facientes. Id profecto, ut longe uberius recrementa ex inferioribus profluerent, effecit. Effecit inſuper, ut torminibus valde pacatis, mitius adhuc quam antea torqueretur. Poſtridie in Aurora ſerum caprillum, quod exinde antelucanis horis ad diem uſque ſeptimam quotidie proſequutus eſt, hac lege B paratum potavit. Febris ante

ante diem morbi quartam penitus evanuit. Alvus nihilominus, ut antea profluxit; necnon etiam ſitis, vigiliæ, nauſea, item & virium languor adhuc magis invaluerunt. Quia autem, immunis licet a febre pulſus erat admodum imbecillis, & plane deſtitutus æger, quoniam vinum plurimum appetebat, ab omni congrua refectione inſuper abhorrens, viribus refocillandis vinum, ut parce tamen identidem cum fruſtulo panis eodem vino madefacto uteretur, indulſimus. Tum etiam ſomno blande conciliando bolos hoſce C, una cum emulſione hac D ſub veſperam ei præſcripſimus. Enim vero ad horas plures placide tandem obdormivit, plurimum inſudans. Experrectus ingentem urinæ copiam excrevit, ac alvus aliquantulum reſtitit. Erat dies morbi ſexta & æger multo melius in omnibus ſe habere cœpit; redierant quippe vires, cibos magis appetebat, neque, ut antea, vehementer adeo ſitiebat. Verum enim vero alvi profluvium, valde licet imminutum, contumax tamen ad diem uſque decimam fuit, eouſque nempe, donec ſerum ſolvens ſequenti norma E paratum, poſtridie diluculo hauſtum, ſordibus inde uberrime ex alvo egeſtis, diarrhœam plane compreſſerit.

A ℞. *Ol. ſemin. melon. rec.*, *&* *ſin. ign. extr. unc. iv.*, *aq. cinnam.*, *&* *flor. aurant. ana. unc. j.* M., *&* *cap. in jure inſulſo*, *ut m.*

B ℞. *Coral. rubr. præpar.*, *oculor. cancr. præpar. ana drach. ſs.*, *aqu. cinnam. unc. ſs.*, *ſer. caprar. libr. j.*, *mell. hiſpan. unc. j. M.*, *& cap. quotidie in A.*, *ut m.*

C ℞. *Confect. hyacinth.*, *theriac. ana drach. ſs.*, *conſ. roſ. rubr. drach. j. M.*, *ref. b. S. A.*, *& cap.*, *ut m.*

D ℞. *Semin. melon. unc. j.*, *papav. alb. drach. ij.*, *aq. nucer. q. ſ.* M., *f. emulſ. S. A.*, *& adde ſyr. de roſis ſicc. unc. j.*, *ſuperbib.*, *ut m.*

E ℞. *Pulp. tamarind. recent. unc. ſs.*, *rhabarb. torrefact. ſcrup. j.*, *mell. hiſpan. optim. unc. ij.*, *ſer. caprar. recent. libr. j. M.*, *f. lev. infuſ.*, *& macer. S. A.*, *colet.*, *& cap.*, *ut m. Quod*, *quum alvum concitaverit*, *ſuperbibat æger aquam nucerianam per vices quantum ei libuerit.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Contigit non raro, ut alvi profluvium provenerit ob reſolutam viſcerum facultatem, vel ob enervatam potius fermentorum virtutem; quo in caſu diarrhœam factam fuiſſe, dictum fuit a nonnullis, *ob œconomiæ animalis lapſum*. Quum id ſucceſſerit, roborantibus potius, quam eluentibus ei proſpicere conſuevimus; & plurimum tum profuiſſe cognovimus confectiones præfatas hyacinthinam, alkermes, theriacam, mithridatum, dioſcordium Fracaſtorii, conſervam juniperinam, cum conſerva præſertim roſarum rubrarum immixtam, necnon etiam amaricantia, aromatica: uti ſunt infuſiones ex ſummitatibus abſynthii, & præcipue pontici, ex foliis centaurii minoris, item & cinnamomo paratas, optimam chocolatam, vinum generoſum, & reliqua hujuſmodi. In quibus vero cauti admodum incedamus, oportet; eoquod ſigna diagnoſtica, quæ utrumque alvi profluvium, diverſi licet generis, comitari ſolent, admodum ſemper fuerint ambigua.

Quid ſit diarrhœa, quæ dicitur ob œconomiæ animalis lapſum, & quomodo curanda.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid ſit radix Ipecacuanha, & quomodo propinanda ſit.

AD noſtras ab exteris Regionibus, ab Americanis videlicet ad Europeas, inter alias plures exoticas ſtirpes radix quædam non ita pridem convecta eſt, quæ ab Incolis Provinciæ illius, unde provenit, *Ipecacuanha* nuncupatur. Colore, æque ac ſapore a pyrethro, niſi quod nonnihil amaricans ſit, & palatum longe minus incendat, non multum diſtare videtur. Hæc ingeſta vomitum, æque ac alvum cit prius. Mox alvi profluvium ſiſtit; quod ideo, ut opinor, præcipue ſiſtit, quia & materiam peccantem tum ſurſum, tum deorſum ejicit, & motum inde inteſtinorum *periſtalticum* quodammodo invertit: invertit nempe, eoquod ventriculi plexus in vomitu laceſſiti, ac tunicarum fibræ a pyloro verſus œſophagum, ab inferioribus videlicet ad ſuperiora ſubinde contractæ, vel ipſa quaſi alliciunt inteſtina, ut a podice ad pylorum inverſa enitantur. Opinionem hanc noſtram ſi quiſpiam improbet, meliorem, quæſo, afferat; cui equidem aſſentiri non dedignabimur. De præfata interim radice, quam non modo diarrhœis contumacioribus, verum etiam dyſentericis pene deploratis præſentiſſimo fuiſſe remedio, interdum experti ſumus, id potiſſimum adnotare juvabit. 1. cum diarrhœa febrientibus pene ſemper nocuiſſe. 2. animi deliquium, & ſyncopen quandoque lethalem quibuſdam feciſſe. 3. choleram perniciofiſſimam aliis concitaviſſe. Quæ res effecit, ut Tyrones quotidie hortemur, ne ejuſmodi radicem unquam præbeant, neque iis, qui una cum alvi profluvio, & febre laborent; neque iis, qui, aut languore pene confecti, viribus omnino deſtituantur, aut animi deliquio fuerint obnoxii. Quinimmo humores acres, ſalſos, atque erodentes nonniſi prius, aut aqua, aut jure, aut ſero, aut oleo bene ſubegerint, ac pro viribus diluerint, ut radicem præfatam neutiquam propinent iis, ſuademus. Doſis ejus, ratione ætatis, temperamenti, æque ac virium ſemper habita eſt a ſcrupulo uno ad drachmam unam, & etiam duas. In pulverem ſubtiliter redactam præſcribere conſuevimus, aut in bolis, aut in jure, aut in aqua ſimplici infuſam; quam quum alvi profluvium pervicax adhuc fuerit, bis, ter, & quater tertia quaque die nonnumquam propinavimus. Radicem Ipecacuanham Dominus le Gras Medicinæ Profeſſor Gallus poſtquam ter in Americam iter fecerit, ex America primus tranſvexit. Anno circiter a Deiparæ ſemper Virginis Partu 1672. At mox Helvetius de tali radice Pariſiis periculum optimo cum ſucceſſu fecit, eaque perquam inſigni veluti arcano dyſentericis curandis paſſim utebatur. At enim vero Ludovici Magni Galliarum inclyti Regis, cui univerſæ tum liberales, tum mechanicæ facultates plurimum ſemper debebunt, auctoritate, longe, lateque per Orbem radicis Ipecacuanhæ facultas, Europeis eatenus ſaltem occulta, in Reipublicæ commodum deinceps evulgata fuit. De præfato exotico ſtirpe perpauca ſcripſit in tractatu de aromatibus eruditiſſimus vir Lemery, necnon etiam perfunctorie verba fecit celeberrimus Ber-

Bertini noſtri amantiſſimus, qui in ſenio pleuritide correptus non ita pridem Florentiæ deceſſit. Plura tamen ſi cupis, adeas Regiæ Accademiæ Pariſienſis hiſtorias, in quibus de ea planta fuſius loquuti ſunt Margravius, Rajus, & Bouledouc.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Cur balnea aquæ dulcis diarrhœam quandoque ſiſtant. BAlnea quoque aquæ dulcis modice tepentia alvi fluxibus fere univerſis cujuslibet generis, qui tamen ab irritatione provenerint, ſiſtendis, apprime conduxiſſe, frequenter nobis innotuit. Quod pluribus ſane de cauſis contingere potuit; balnea ſiquidem vel intus refrigerant, humectantque, ſalia acria ſolvunt, eaque diluunt, & temperant, humores erodentes retundunt, eorumque vim enervant, ac tum in urinam, tum in ſudorem eluunt. Præterea eoquod diureſin, æque ac diaphoreſin provocent, morboſam colluviem ex inteſtinis, tum ad renes, tum ad cutem avocant: videlicet a parte affecta amovent, ut eam aliorſum derivent. Hinc frequentiſſime contigiſſe deprehendimus, ſudore, æque ac urina profluentibus, alvi profluvium ſiſti, & viceverſa, alvi profluvio ſuperveniente, ſudorem, item & urinam reſtitiſſe.

CAPUT XII.

De Lienteria.

Definitio. LIenteriam dicere prope eſt, ut *inteſtinorum* ſi *levitatem* dicas. Hanc, *celerem nimis fore* tradiderunt Majores noſtri *alimentorum per alvum excretionem, ea forma, qua prius ingeſta fuere, vitio retentricis, atque expultricis ventriculi, æque ac inteſtinorum facultatis procedentem*. In quo a nobis non multum diſtare videntur, qui una cum Recentioribus, paucioribus rem perſtringendo, dicendum potius exiſtimabimus, non aliud eſſe lienteriam, quam *alvi fluxum, quo alimenta, dentibus etiamſi confecta, adhuc tamen cruda, atque integra, ideſt plane indigeſta, vel incocta, ſub eadam quaſi forma, ſub qua paulo prius ingeſta ſunt, ex alvo dejiciuntur*.

Diagnoſis. Signa, tum ex recrementorum natura, quæ colore, odore, cæteriſque univerſis qualitatibus a cibis in ore confectis, diſcrepare non multum debent; tum a frequentia, qua per alvum dejiciuntur, deſumenda ſunt.

Cauſa. Lienteriam produci, frequentius ſaltem, credimus, ſuccorum vitio, tum ventriculi, tum inteſtinorum, qui utpote glutinoſi, craſſi, & acres, neque ſubeunt cibos ingeſtos, quos digerere, concoquere, & ſubigere deberent; & nonniſi ruditer, acriterque inteſtinorum tunicas pungunt. Hinc, eorum preſſione, æque ac motu *periſtaltico* concitato, efficiunt, ut alimenta crebro, atque indigeſta, foras egerantur.

Prognoſis. De lienteria id præ cæteris ex Muſitano habemus. Si ſit diutina, & ab ulcere præcipue ventriculi, parietes interiores exedente, eam periculo maximo neutiquam vacare; quoniam, quum univerſo corpori alimoniam ſubripiat, tabem perſæpe, chachexiam, hydropem, & maxime tympanitidem, inducit. Tum, quum morbis ſupervenerit acutis,

lethalis ; multoque magis, quum chronicos inſequuta fuerit : idque ob virium imbecillitatem , quæ fieri haud poteſt , quominus in lienteria magis adhuc in dies reſolvantur .

Curatio. In diæta eadem propemodum ſervari debent, quæ ratione diarrhœæ ſuperius innuimus. In Pharmacia id enixe præſtandum , ut humores glutinoſi , & tenaces in cavo ventriculi reſolvantur ; utque eorum acrimonia quodammodo cicuretur . Purgationes , ſi modo urgeat neceſſitas , lenes ſemper ſint . Conveniunt igitur ex pulpa tamarindorum , ex infuſione corticum myrobalanorum , ex rhabarbaro , & maxime cum ſero caprillo , quod ſane mirifice ſemper profuiſſe , comperimus. Alvo , ſi opus fuerit , uti ante diximus , purgata , tranſeundum ad alterantia , abſorbentia , amaricantia , & aliquantulum roborantia , ſive adſtringentia . Commendamus itaque coralia, margaritas , teſtacea præparata , cornu cervi uſtum , oculos cancrorum , cryſtallum montis in pollinem redactam , hiſque ſimilia . Commendamus itidem chalybeata , & præſertim adſtringentia , theriacalia , myrrhata , aloetica , & reliqua , quæ viſceribus aliquid roboris impertiri valent . Fercula , item & potiones ſubacidas , eoquod acidum ventriculi deficiens lienteriam quandoque fecerit , mirum in modum profuiſſe , non ſemel innotuit . Quo in caſu & nitrum depuratum , doſi congua in jure propinatum , lienteriam illico ſuſtuliſſe, compertum habemus. Neque in curanda tali ægritudine plane ſpernendi ſunt fotus epigaſtrio admoti , ex decoctionibus corticum , baccarumque juniperi , foliorum ſalviæ , ſummitatum abſynthii , roriſmarini , cum vino myrrhato , aut aceto roſaceo , aut ſpiritu vini , cum aqua tamen bene dilutis ; quæ tametſi extrinſecus applicentur , viſcera fovendo , recreant , & labem intus contractam diſcutiunt. Hauſtu vini optimi , reliquis omnibus præſidiis tum intus , tum foris incaſſum pridem adhibitis , pervicaciſſimam in abſtemiis interdum lienteriam curatam vidimus.

Hiſtoria V.

PRiſcus vir ingenuus , bene temperatus , gracilis tamen nonnihil , litteris æque ac aliis pluribus liberalibus artibus vacans , cuidam puellæ , quam amando , multo ab illinc tempore ſe perditum iverat , tandem aliquando nuptus , vino , venerique inter nuptias poſtquam plurimum indulſerit , menſe Octobri lientericus fit . Siticuloſus propterea , languens , ac nauſeans , de ventriculi quodam pondere intimo , ac laſſitudine conqueri cœpit . Et flatibus inſuper frequenter obnoxius permoleſtas patiebatur hypochondriorum tenſiones . Obmurmurabant ei perſæpe inteſtina , ac alvi profluvio ſuperveniente , fœces ſolutas , una & cibos paulo prius ingeſtos , non modo incoctos , quinimmo & , aut parum , aut nihil propemodum immutatos identidem in dies egerebat . Optima iccirco in omnibus præſcripta vivendi norma , per dies tres Priſcum ita ægrotantem ſola diæta tractare curavimus . Verum , quum id eatenus incaſſum pene ceſſiſſet , potionem hanc A ſolventem , in ſero caprillo diluculo ſumendam , ei confecimus ; cui præterea , ut primum alvum concitaverit , aquæ nucerinæ frigidiuſculæ pro lubi-

Quicquid Lienteriæ medendo, præſtare conſuevimus hiſtoria declaramus.

lubitu hauriendæ poteſtatem fecimus. Perbibit iterum, atque iterum, ut ei libitum fuit, & una poſtmodum cum aqua, tum per alvum, tum per urinam, fœces quamplurimas ſolutas; inter colluviem quamdam mucoſam, uberrime excrevit. Mox ſtomachum ſibi, æque ac inteſtina, ut ipſe ajebat, plurimum levari ſenſit. Enimvero flatus, virium languor, ſitis, præcordiorum anxietas, nauſea, & reliqua omnia ſymptomata, longe mitiora ſubinde evaſerant. Poſtridie alteram potionem B roborantem, una & nonnihil aperientem, antelucanis horis deinceps per dies aliquot ſumendam in eodem ſero caprillo, paravimus. Hæc alvum leniter diebus ſingulis non procul a prandio ſemel, aut bis concitabat, & famem aliquantulum acuebat. Interim vini uſum ad dies plures ei plane interdiximus. Loco vini, infuſionem hanc C pro uſu quotidiano potandam, ei propinavimus. Ex hoc factum fuiſſe, opinor, ut Priſcus noſter, diebus quindecim vix exactis, alvi fluxu compreſſo, & cibos appetere, eoſque in ſtomacho digerere, atque in inteſtinis perficere, ut antea, cœperit.

A ℞. *Cortic. myrobalanor. citrinor unc. ſs., rhabarb. elect. ſcrup. j., cinnamom. opt. ſcrup. ſs., ſer. capril. libr. j. M., f. infuſ., & macer. S. A., colet., & adde mell. hiſpan. opt. unc. ij. Cap., ut m. in Auror.*

B ℞. *Rhabarb. elect., cinnam. opt. ana ſcrup. j., ſer. capril. lib. j., M. f. lev. infuſ., & macer. S. A., & adde flor. borrag., hyperici, ſummitat. abſynthii ana pug. j. Leviter bull., colet., & adde mell. hiſpan. opt. unc. ij. Cap. quotidie in A., ut m.*

C ℞. *Cinnam. opt. drach. j., aq. commun. chalyb. lib. iiij. M., f. infuſ., & macer. S. A., & adde paſſular. major. mundat. q. ſ. ad gratum ſaporem. Decoquant. S. A., colet. pro potu ordinario, ut m.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Myrobalani fructus, ſunt prunorum quaſi ſpecies quædam exoticorum, nobis hodie admodum noti. In quinque diſtribuuntur genera; alii quippe dicuntur *chebuli*, alii *citrini*, *bellirici* alii, alii *indi*, *emblici* alii; de quibus conſule Schroderum, Donzellium, Ettmullerum, alioſque, qui de iis exprofeſſo verba fecerunt. Omnes in uſum medicum adhibentur; qui, ſi doſi congrua propinentur, leniter purgant, una & nonnihil adſtringunt. Idem propemodum præſtant, quod præſtare ſolent tamarindi, de quibus infra dicendum. Fluxibus alvi univerſis, vel dyſentericis ſedandis, apprime conducunt; effectum perquam commode præſtant, ſi ſero, præſertim cum rhabarbaro, aliiſque rebus amaricantibus, infundantur, colentur, & exprimantur. Blande ſiquidem, quum per infuſionem ita cum ſero hauriantur, alvum ciunt, ſordes eluunt, & leniter poſtmodum ejuſdem alvi laxitatem cohibent. Hinc alvi fluxum provocant prius, quem ſubinde, humoribus peccantibus egeſtis, peropportune ſiſtunt. Verumtamen ſi quis in Praxi medica iis abutitur, adſtringendo, viſcerum obſtructiones parit. Quamobrem, corpore nonniſi probe ante purgato, alteratoque, propinandi ſunt; eoſque per infuſionem potius, — De myrobalanorum natura.

uti diximus, quam ſub alia quavis forma, præſcribere juvat. Quinimmo, & poſtquam alvum movere cœperint, ad eluendum quicquid intus ex myrobalanorum ingeſtione concreſcere unquam potuit, potiones uberrimas, ſive ex jure inſulſo, ſive ex aqua chalybeata, ſive ex aqua ſimplici defœcatiſſima, aut nuceriana, haurire expediet. Eligendi ſunt, qui gummi plurimo ſcatent. Doſis eorum eſt ab uncia ſemis, ad drachmas ſex circiter. Græcis Veteribus, uti creditur, plane fuerunt ignoti. Arabes eos primum protulerunt.

CAPUT XIII.

De Cœliaca.

Definitio. Cœliacam idem eſt dicere, prope, ac ſi *ventralem*, aut *ventrioſam affectionem* diceres. Nihil aliud eſt, niſi *alvi fluxus, quo una cum fœcibus ſolutis & chylus promiſcue egeritur*. Enim vero, quum id morbi genus Priſcis deſcribere placuit, *celerem eſſe* dixerunt *exculentorum, potulentorumque ex ſtomacho tranſitum ad inteſtina, atque ex inteſtinis per anum, ſub forma chyli, aut cremoris, excretionem*.

Diagnoſis. Ex hac duplici tum Veterum, tum Recentiorum deſcriptione, quum facile depromantur cœliacæ indicia, nihil eſt, quod in diagnoſi diutius immoremur.

Cauſa. Ad cauſas igitur, unde exoriri poteſt, ſine mora tranſire juvabit. Eas imprimis ſitas eſſe, opinor, & in fermentorum pravitate, & in obſtructionibus meſenterii. Ex fermentorum pravitate extitiſſe putamus cœliacam, tum, quum eorum vitio, bilis potiſſimum, ſuccique pancreatici, eveniat, ut chylus ab alimentis ingeſtis, licet quodammodo coctionis ope eliciatur, non omnino ſeparetur. Ex obſtructo meſenterio cœliaca procreari videtur, tum, quum, tubulis chyliferis aut obſtructis, aut contractis, chylus, recte quamvis ab alimentis eliciatur, & ſegregetur, ſubire tamen nequeat lacteorum perquam exiles meatus. Hinc per anfractus inteſtinorum una cum fœcibus vitiatus, intrinſece immutatus, & quaſi corruptus, nil mirum ſi alvi fluxum provocet, & ſi per alvum, ita ut monuimus, inter fœces ſolutus, dejiciatur.

Prognoſis. Cœliaca, quæ obſtructo exoritur meſenterio, pervicacius utplurimum reſiſtere ſolet, quam quæ originem ducit fermentorum culpa. Quum altas egerit radices, hoc eſt quum fuerit inveterata, nullam propemodum curationem admittit. Quo chylus inter fœces uberior ex alvo egeritur, eo citius ægrotum extenuat, emaciatque.

Curatio. Cœliacæ curandæ præſidia in rebus iis verſari ſolent, quæ, vel fermenta digeſtionis corrigunt, vel viſcerum recludunt obſtructiones. Conſtituta itaque optima victus ratione, item & in reliquis omnibus norma recte præſcripta, alvum blande, ſi opus fuerit, extergito; in quem finem clyſteres ſimplices, aut lenia, purgantia, ex rhabarbaro præcipue, adhibeto, quo ad alterantia commodius tranſire queas. Hæc conficere poteris ex herbis, radicibus, foliis, floribus, fructibus, corticibuſque amaricantibus, & præſertim aromaticis: neque ſalia ejuſdem generis ſemper improbabis. Conveniunt quoque theriacalia, aloetica, gummoſa, myrrhata, & reliqua ejuſmodi aperientia, quorum uſus tum ventriculi, & inteſtinorum facultatem ener-

enervatam acuit, tum materiam concretam, quæ tubulos infarcit, reſolvendo, viſcerum diſcutit obſtructiones. Neque ſubacida omnino contemnenda veniunt, de quibus certiores non ſemel facti, cœliacam ſola non raro penitus eviciſſe, proferre non dubitabimus.

Hiſtoria VI.

Quicquid, cœliacæ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

HYſpulla virgo Superis in cœnobio ſacra, annorum ætatis triginta circiter, optime temperata, & ad calidum quippe, humidum vergebat. Fortis erat plethorica, fervens, ac florens. Corpore in ſumma, æque ac mente egregie conſtabat. Ex gravi mœrore menſe Novembri fluxus conſueti per pudenda compreſſionem paſſa, conqueri cœpit de virium extrema imbecillitate, gravedine, aliiſque pluribus incommodis, quibus numquam prius obnoxiam ſe ſenſerat. Pulſus interim celer fit, ac prætermodum languens. Urinæ, quas emittit, perexiguæ, atque incoctæ ſunt. Intumuit alvus. Calor ſupervenit, & præcipue ſub veſperam, quaſi febrilis. Cibos non appetit, & quos invite, & pene coacte ingerit, perquam ægre concoquit. Quinimmo & non procul a paſtu per alimentorum, ut inquit, indigeſtionem, viſcerum ardor ei ſuſcitatur; quem paulo poſt, leve quoddam inſequitur animi deliquium. Obmurmurat exinde venter, ſolvitur & una cum fœcibus incoctis, chyli copiam uberrimam quotidie dejicit immixtam. Mox ſitit, ac aqua ſimplici abunde epota, aliquantiſper reficitur. Atque in dies adeo contabeſcit, ut macie pene confecta, ac viribus plane fractis, nec ſtare, nec ſurgere ab ipſo cubiculo amplius poſſit. Diem prope trigeſimum in eo deplorabili ſtatu diutinæ cœliacæ jam exegerat, & præſidia univerſa eatenus incaſſum experta, propediem ſe deceſſuram, opinabatur. Remedia, quæ ei propinare conſueverat Clinicus ille, qui talem cœliacam ad id temporis tractaverat, ex rebus calidis excerpſerat, & neglecta ſanguinis miſſione, pulveres varios ſtomachicos, varia ſalia ejuſdem generis, necnon item juſculum, modo ex pullis tum gallinaceis, tum columbinis, modo tum vervecinum, tum vitulinum, plurimum tamen ſemper coactum ſæpeſæpius in die in alimoniam ſuppeditaverat. Quibus omnibus examinatis, clyſtere ex aqua chalybeata mellita prius indito, ac ſaphena inde ſoluta, ſanguinem ad aliquot tantum uncias, eoquod vires plurimum eſſent fractæ, extraximus. Decoctionem hanc A aperientem nonnihil, una & roborantem, in ſero caprino quotidie diluculo ſumendam diebus ſequentibus, ei confecimus. Semicupia interim, & pediluvia bis in die tepentia, ac reſolventia ad viſcerum reſerandas obſtructiones, ex lixivio cinerum ſarmentorum, ac ligni juniperi, præſcripſimus. Poſt dies ab ejuſmodi balineorum uſu circiter ſex, permultam urinæ copiam excernere cœpit, item & detumeſcere abdomen, noctuque placide conquieſcere, neque adeo, ut antea, a cibis abhorrere; quos inſuper ſine gravi ſui incommodo poſtmodum in ſtomacho conficiebat. Quod ſane effecit, & ad vires reſtaurandas, & ad tantam maciem eximendam, lac caprinum chalybeatum, & una cum caffè, qua inſequitur ratione B, paratum, ſub veſperam diebus ſingulis, ut ei propina-

verimus. Id vero, quia plurimum in dies profeciſſe, videbatur, bis poſtmodum in die propinavimus: nimirum, & ſub veſperam, ut antea, & loco decoctionis præſcriptæ antelucanis horis. Ab uſu vini, dum lac ſumebat, ſeſe prorſus abſtinuit. Pro vino, infuſionem hanc D, utut ei liberet, hauriebat. Pro victu, nonniſi borragine, endivia, & cichoreo cum pane triticeo in jure vitulino elixatis, addito lacte cum ovi recentis vitello quaſſato, & modice cocto, veſcebatur; qua ſimplici methodo ita ferme ſervata, intra paucos menſes, excretionibus per pudenda de more refluentibus, Hyſpulla convaluit.

A ℞. *Folior. cichor., pimpinell., capillor. vener., flor. hyperic., borragin. ana pug. j., ſer. caprar. libr. j. M., f. lev. infuſ., in qua ſubinde ter, vel quater extinguatur ferrum candens S. A., colet., & adde chryſtall. mont. præparat. drach. j., mirrh. elect. gr. iij. ſyrup. de cichor. cum rhabarb. unc. j. Cap. ut m.*

B ℞. *Caffè combuſt., & in pulver. tenuiſſim. S. A. redact. drach. ij., lact. caprar. S. A. ferro candenti chalyb. unc. viij. M., decoq. S. A, colet., & adde mell. hiſpan. q. ſ. ad gratum ſapor. Cap., ut m.*

C. ℞. *Radic. chin. drach. j., cinnam. opt. drach. ſs., ſemin. aniſor. mundat. drach. ij., aq. commun. chalyb. libr. iv. M., f. infuſ. & macer. S. A. ciner. calid. per noctem, & adde paſſul. oriental. recent. mundat. q. ſ. ad grat. ſapor, decoq. S. A., coletur pro potu quotidiano, ut m.*

CAPUT XIV.

De Dyſenteria.

Definitio, IDem apud Græcos *Dyſenteria*, quod apud Latinos *inteſtinorum difficultas* indicat, ſonare propemodum conſuevit. Affectionem hanc, quaſi ab inteſtinis exulceratis unice exiſteret, *inteſtinorum exulcerationem* appellavit Galenus; quam ſubinde *a torquendo tormina* paſſim cum aliis dicere placuit Celſo. *Proxima his inter inteſtinorum mala tormina eſſe conſueverunt, dyſenteria græce vocatur. Intus inteſtina exulcerantur, ex his cruor manat, iſque modo cum ſtercore aliquo ſemper liquido, modo cum quibuſdam quaſi mucoſis excernitur. Interdum ſimul quædam carnoſa deſcendunt. Frequens dejiciendi cupiditas, dolorque in ano eſt.* Celſus (*a*) Ex quo factum fuiſſe videtur, dyſenteriam a quibuſdam proprie dici quoque diarrhœam cruentam; quum nihil aliud revera ſit, quam *alvi fluxus, quo fæces cruentas ejicimus, vel pro fæcibus, aut ſanguinem purum, aut ſanguinem ſanioſum, aut ſero dilutum carnis adinſtar loturæ*. Vel, ut Veteres protulerunt, quum nihil aliud ſit, præter quam *alvi dejectio frequens, cruenta, cum dolore ventris, atque inteſtinorum ulceribus, ob materiam acrem erodentem, inteſtinis plurimum infeſtam*.

Diagnoſis. In claſſem duplicem Scriptores plerique dyſenteriam, temporibus ſaltem noſtris, bipartiri conſueverunt: in *benignam* nimirum, & *malignam*. Benigna dicitur, quæ, aut comitem febrem non habet, aut ſi habet, leniter admodum exardet. Ubi contra, qui dyſenteria torquetur, valde febricitet, & tum præcipue, quum febris malignitatis præſeferat aliqua, ſaltem non ambigua, indicia, tum dyſenteria nuncupari debet maligna. Quibus poſitis, non modo diſcrimen inter malignam, & benignam, verum etiam

(a) *Lib. 4. cap. 15.*

etiam & utriuſque dyſenteriæ ſatis ſuperque elucefcit diagnoſis.

Cauſa. Veteres non minus, quam Recentiores dyſenteriam exoriri ſibi ſuaſerunt ab ulceribus quibuſdam interioribus, quæ tubulos inteſtinorum ſanguiferos exedendo, ſanguinem eliciunt; qui propterea guttatim depluit in eorum anfractibus, ubi ſenſim collectus, & una cum fœcibus immixtus, magis magiſque immutatur, corrumpitur, aceſcit, ſive alio quovis pacto acris adeo evadit, ut, torminibus tandem excitatis, ex alvo profluens, inter fœces ſolutas, egeratur. Fieri tamen poteſt interdum, ut intus laceſſitis, ob materiam quamdam mordacem, inteſtinorum tunicis, earumque fibris contractis, ſanguiferorum oſcula quodammodo prolatentur, atque adeo hiantia, quin uſpiam ulcus inteſtinis inſideat, ſanguinem immittant, & dyſenteriam faciant. Ex quo inferre rationi conſonum eſt, dyſenteriæ cauſam proximam ſitam eſſe, aut in ulcere, tametſi levi, quod inteſtinorum ſubſtantiam aliquo modo exeſerit; aut in laxitate quadam, ſive potius ſanguiferorum apertione, quæ ſive intus in inteſtinorum dehiſcant cavo, ſive rimas ibi faciant. Remota autem ſita eſſe videtur in ſuccis quibuſdam pravis, qui in iiſdem inteſtinorum anfractibus exudantes, tunicas lædant inteſtinorum; vel in cumulata ex rebus perperam digeſtis labe, quæ, aut ulcus fecerit, aut quovis alio pacto parietes irritando, ſanguiferorum tubulos vitiaverit.

[P]rogno[ſis]. De genere acutorum, eventuſque propterea admodum incerti, habenda eſt dyſenteria. Maligna, gravior ſemper, quam benigna. In ſenibus, crebrius funeſta. In pueris, periculi plena. Quibus in media conſiſtente ætate, facilius evinci ſolet. Si cruorem purum dejiciat æger: ſi creberrime, atque anxius præcipue: ſi ſudorem fundat frigidiuſculum: ſi pervigil vehementer ſitiat: ſi una cum fœcibus cruentis aut caruncula, aut tenuja quædam, abraſa veluti minima ramenta excernat, vomitu præſertim, ſingultu, ac ſyncope accedentibus: ſi mente alienus evadat: ſi ea demum occurrant, quæ labem intus contractam indicent malignam, id mortem in proximo verſari, præmonere ſemper conſuevit. Si tenuja exulcerentur inteſtina, quoniam longe atrociora exinde, quam ſi craſſa lædantur, inſurgere deberent ſymptomata, id longe difficilius curatur, & necem quamſæpiſſime molitur. Dyſenteria ultra diem decimum quartum tametſi producatur, dyſentericos nihiloſecius quandoque interimit.

Curatio. Galenici plerique, quum tractandam ſibi proponerent dyſenteriam, mentem, & animum in id intendere maxime conſueverunt: 1, ut humores peccantes tum *revolvendo*, tum *derivando*, ut ipſi ajunt, ne ad inteſtina confluerent, averterent: deinde, ut eos eluerent: 3, ut corrigerent: 4, ut inteſtinorum dolorem lenirent: 5, ut fluxum adſtringerent: 6, ut ulcera demum extergerent. Quæ tamen univerſa ſolis propemodum abſorbentibus, æque ac diluentibus conſequi poſſe, nos rati; nil aliud pene, quam ea, ut dyſenteria recte curetur, adhibere exiſtimavimus. Abluatur proinde ſæpeſæpius in die clyſteribus alvus, quos quo ſimpliciores, eo meliores ducimus fore. Parentur iccirco aqua ſimplici nuceriana, hordeacea, avenacea, chalybeata &c. Non abſimiles potiones abunde, ac frequenter propinen-

nentur. Præ cæteris, aut aqua prædicta nuceriana, aut juſculum inſulſum, aut aqua chalybeata, hiſque ſimilia, in quibus bolus, qui non procul a nucerino fonte educitur, ſolutus antea fuerit, valde conferunt. Torminibus, quæ infeſtant, leniendis, ſedandiſque, optimæ ſunt decoctiones emollientes, emulſiones oleaceæ; quinimmo & oleum quoque recens, & ſin. ign. expreſſum, tum ex amygd. dulcibus, tum ex ſemin. melonum &c., apprime conducit. Conferunt item opiata, blande diaphoretica, necnon etiam diuretica. Utplurimum autem, quo juxta illud Hippocratis, *fluxum fluxu curemus*, alvum adhuc ſolvere juvat. Id autem blande, ac leniter præſtare oportet; quamobrem hiſce in caſibus plurimum commendamus ſerum præparatum infuſione tamarindorum, myrobalanorum, rhabarbari, & præcipue torrefacti, hiſque ſimilia; quæ, ut ante innuimus, materiam peccantem poſtquam egeſſerint, alvum blande adſtringunt. Id efficit quoque uſus aquæ tetutianæ, villenſis &c. tum epotæ, tum clyſteribus inditæ. De aqua tetutiana ſatis, ſuperque in capitibus præcedentibus verba fecimus, non ſecus ac de radice Ipecacuanha, aliiſque ſimilibus non fortioribus emeticis, quæ vomitum blande ciendo, univerſa alvi profluvia ſiſtunt. Quum adſit febris, eaque vehementior exardeat, dummodo vires conſiſtant, ne inteſtina inflammentur, ſanguinem ducere oportet. De diæta, quum eadem ferme eſſe debeat, quam pro diarrhœa curanda ante jam propoſuimus, non eſt cur hic plura adjiciamus.

Hiſtoria VII.

Quic. quid, dy- ſenteriæ meden- do, præ- ſtare conſuevi mus, hi- ſtoria de- clara- mus.

CHarinus perquam nobilis adoleſcens, octavum & decimum, qui nondum exegerat ætatis annum, ſanguine ſcatens, optime temperatus, ac in omnibus bene valens, feriantibus litterarum ſtudiis, quibus ab ineunte ætate non ingratis ſemper vacaverat; menſe Septembri, relaxandi animi cauſa, in ſuburbium ſeceſſit; ubi varios poſtquam fructus recentes, eoſque & immaturos ingurgitaſſet, modo gelidam, modo merum, iterum atque iterum ſuperbibit. Die quodam, quum per amœna ſpatiaretur, ac ludendo excalefactus, ſub umbra platani juxta profluentem quum recumberet, Cœlo ſubnubilo, tonitruum fragore, ac fulgorum ſplendore ex improviſo roboare, & coruſcare longe, lateque cœpit aer. Is valde pertimuit, & effugium iccirco meditatus, ab ea ingenti tum aquarum, tum grandinis vi, quæ imminebat, ſeſe ut opportune eriperet, feſtinat inceſſus, properat, ac plurimum inſudans, ſpecum tandem, quæ in proximo aderat, multa infectam uligine, celeriter ingreditur. Frigeſit, & ſudore compreſſo, ac pedibus madefactis, ibi torminibus invaditur, quibus atrociſſime diu vexatur. Hinc domum reverſus febricitat, ac alvo ſoluta, ſitis accedit intenſiſſima cum maxima præcordiorum anxietate. Supprimuntur urinæ, ac alvi profluvio invaleſcente, biduo poſt, una cum fœcibus ſolutis & ſanguinem immixtum frequentiſſime dejicit; hac tamen lege, ut dejectionibus creberrimis tormina aliquantulum anteirent; quæ epigaſtrium prius pervagabantur, & inde per hypogaſtrium

ſtrium delata, flatibus erumpentibus, evaneſcebant. Morbus interim augetur in dies, magis magiſque infirmantur vires, ſitis exaſperatur, major adhuc evadit nauſea, dies, noctesque tranſigit irrequietus, ac de moleſta quadam viſcerum anguſtia conqueritur, qua intus ſe quandoque dilaniari, adſtantibus indicat. Dies erat morbi ſeptima, & opera medica nihil adhuc proceſſerat, quum, nec clyſteres, neque potiones tum diluentes, tum emollientes, nec oleum amygdalarum dulcium, quod ter ad uncias tres ſumpſerat, aliquid profecerat; quinimmo & adeo invaluerat febris, ut, plurimum æſtuans æger, interdum deliraret. Pulſus durus erat. Genæ, & oculi impenſe rubebant. Lingua, & fauces erant exhauſtæ. Intumuerant hypochondria, & alvi fluxus aliquantulum reſtiterat. Quamobrem, vena in brachio ſoluta, ad uncias octo circiter ſanguinis copiam imminuimus, ut aquam interim nucerianam frigidiuſculam, ad ſitim explendam, quamſæpiſſime perbiberet, poteſtatem facientes. Clyſtere emolliente prius injecto, ac fotibus poſtea emollientibus cum ſpongia anterius abdomini ubique admotis, id conditum A balſaminum, & ſoporiferum, poſtridie ſumendum ei confecimus. Nocte, quæ inſequuta eſt, quæ fuit diei nonæ, placide obdormivit, plurimum inſudavit, ingentem urinæ quantitatem egeſſit, ac melius ſemper ſubinde ſe habere cœpit; febris enim ſub finem ejuſdem diei nonæ propemodum evanuerat, torminibus longe minus infeſtabatur, atque alvi profluvium valde reſtiterat, neque fœcibus excretis cruor, ut antea, abunde infundebatur; qui propterea levi quadam quaſi tinctura, in ſuperficie tantum, vix unquam ad diem uſque decimamquartam deinceps infecit. Mox, & ad vires inſtaurandas, & ad tabem, quæ jam inceperat, amovendam, & ad ſuccorum labem contractam omnino vel eximendam, vel corrigendam, lac aſininum ea, qua inſequitur, ratione B paratum, per dies triginta præbuimus; quo, & morbi reliquias prorſus ſuſtulimus, & optimam, firmamque valetudinem ei tandem comparavimus.

A ℞. *Sperm. cet. drach. j., camph. gr. iij., ſyrup. de pom. unc. j., aq. cinnam. & flor. aurant. ana. unc. ſs., laudan. nepent. liquid. gut. vij. M., f. condit. ſumend. in jure inſulſo, ut m.*

B ℞. *Juleb. radic. opt. chin. unc. j., margarit. præparat. drach. ij., lact. aſin. recent. unc. viij. M., & cap. quotidie in A., ut m.*

Charinus dives erat. Hinc margaritas ei præſcripſimus. Cæterum reliqua viliora abſorbentia, uti ſunt terra nuceriana, terra ſigillata alba, pulveres teſtaceorum, coralia præparata, hiſque ſimilia, de quibus, & in ſuperioribus verba fecimus, & in ſequentibus facturi ſumus, eumdem propemodum effectum præſtare, ni fallor, potuiſſent.

ANIMADVERSIONES AD SEMIOTICEN SPECTANTES.

NUM in dyſenteria ulcus affecerit tenuja, num craſſa inteſtina, id in primis dignoſcitur: a ſitu, & intenſione doloris, qui in torminibus excitatur; quique ſuperius utplurimum, inferiuſque laceſſire, atque acrius mordere deprehenditur tum, quum læduntur inteſtina tenuja: a qualitate ſanguinis excreti, qui quum pro- (Quomodo in dyſenteria dignoſcitur, num craſſa, num tenuja lædantur inteſtina.)

profluit ob læſionem inteſtinorum tenujum, diutius intus in eorum anfractibus commoratur, ac ſtagnando magis concreſcit, & fœcibus intime infunditur: a temporis intervallo, quod a torminibus, quæ ſanguinis dejectionem præceſſerint, ad dejectionem cruentam, quæ tormina inſequitur, intercedere ſolet; longe minus enim temporis ſpatium intercedere ſolet, quum vitium craſſis inſederit; & eo minus, quo inteſtinorum vitium propius ad anum acceſſerit.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit fluxus hepaticus.

FIT quandoque, ut cruoris loco, ſanguinem quemdam tenuem, loturæ carnis adinſtar dilutum, profluentemque, una cum fœcibus ſolutis immixtum, is qui dyſenteria laborat, dejiciat. Quo in caſu id dyſenteriæ genus a Veteribus dicebatur *fluxus hepaticus*, ſibi ſuadentibus, alvi profluvium tum fieri hepatis vitio, ex defectu præcipue caloris innati; qui utpote admodum imbecillis, chylum coquere, ac in ſanguinem perfectum vertere, nequiverit. In hoc morbo fœces, uti diximus, dejectæ, quæ plurimum ſolutæ profluunt, cruentæ quoque excernuntur, ob ſerum præfatum cruentum; quod tamen nequaquam, nec æque ut ſanguis concreſcit, nec frequenter adeo, & abunde, ut in vera dyſenteria, profluit, nec adeo eſt acris; qui propterea parietes inteſtinorum interiores irritando, haud dolorem, ſed ſenſum quemdam ventris, lumborumque pergravantem potius infert. Fluxum hepaticum non aliunde exoriri credimus, niſi a lymphæ, ſeri, ſive pituitæ copia, quæ redundat in corpore affecto; quæque proinde una cum ſanguine in cavo inteſtinorum effuſa, ſanguinem diluit, fluidumque facit; ejuſque acrimoniam vel temperat, vel ſaltem enervat. Enim vero fluxibus, hujuſmodi *ſeroſis*, ſive potius *ichoroſis* obnoxios, plerumque vidimus cacheticos, in quibus ex coctionibus pravis aquoſa, cruda, ac pituitoſa cumulatur colluvies; quapropter iis, qui id generis profluvium patiuntur, palpebras inflari, crura tumefieri, hydropem, ac tabem adventare, obſervavimus. Præterea fluxus hepaticus tametſi raro admodum in Praxi medica occurrat, ſucceſſiſſe tamen quandoque deprehenditur ſub finem magnæ alicujus, ac pervicacis ægritudinis; quæ partes fluidas, æque ac ſolidas pene univerſas pridem infecerit, coctiones omnes infirmaverit, depravaverit, ac plane ſubverterit. Hinc fluxus hepaticus qualemcumque invaſerit, eoquod nullam propemodum curationem admittat, propediem interimit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit rhexis, anaſtomoſis, & diapedeſis.

IN fluxibus hujuſmodi per alvum ſanguinolentis inteſtina lædi poſſunt duplici ex cauſa: interiori videlicet, & exteriori. Interior eſt, quum aut ſanguis, aut ſerum, aut lympha, aut alius quivis humor, qui per tubulos inteſtinorum dirimitur, vel acris factus, tubulorum parietes exedat; vel exuberans, membranas continentes diſrumpat, aut oſcula laxet, aut meatus minimos, ſive ſpiracula explicet, ex quibus in cavum inteſtinorum aut defluat, aut inſtillet, aut exudet. Exterior eſt, quum ſive alimenta ingeſta, ſive ſucci, aut fer-

ſermenta digeſtionis, ob labem quamdam contractam, parietes inteſtinorum interiores afficiunt, ibique ulcus inducunt. In quo autem id præcipue adnotandum, cauſam hanc utramque, quoniam viſcera præcipua lædit, pari ſemper cum periculo, ſi modo in iiſdem agat circumſtantiis, œconomiæ corporis humani vitam habentis officere; ſiquidem ex utraque, febris, inteſtinorum inflammatio, gangræna, convulſio lethalis, exuberans ſanguinis defluxus, ac tandem interitus facile contingere poteſt. Utraque fluxum, tum cruentum, tum hepaticum æque producere poſſe, videtur; eo tamen diſcrimine, ut exterior tubulos ſanguiferos aperire, nonniſi ſcindendo, aut erodendo, poſſit. At interior, ſi Anatomicis pleriſque fides habenda eſt, hæmorrhagiam facere valet, aut vaſorum membranas recidendo, aut oſcula dilatando, aut meatus minimos, ſive parietes continentes impellendo, explicandoque, ſive, ut melius dicam, rarefaciendo. Ex quo factum eſſe, videtur, ut effuſio ſanguinis, fieri modo dicatur per *rhexin*, modo per *anaſtomoſin*, modo per *diapedeſin*. Rhexis eſt, ubi parietes vaſorum reciſi, exeſi, diſciſſi, aut alio quovis pacto laceri, rimas faciunt, & ſanguinem contentum egerunt; tametſi revera, ubi exeſi ſunt, *diabroſis* dicatur. Anaſtomoſis eſt, ubi tubulorum oſcula, quibus venæ potiſſimum, & arteriæ in extremis uniuntur, ac plane injunguntur, dehiſcunt, ac humorem contentum emittunt. Diapedeſis eſt, ubi, membranarum ſpiraculis minimis amplioribus factis, explicatiſque, humor contentus exudat. Hic tamen, ne res medicas confundamus, plurimum animadvertere refert, anaſtomoſin tum a Veteribus, tum a Recentioribus, inter quos Hippocrates præcipue, Galenus, Hoffmannus, Bartholinus, Blancardus, aliique complures, in contraria ſignificatione frequentiſſime uſurpatam fuiſſe; accepta eſt enim pro mutua vaſorum extremorum, ſive ejuſdem, ſive diverſi generis, unione, appoſitione, &, ut melius dicam, conjunctione; de quo tamen Lexicographos conſulito.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

SÆpenumero in alvi fluxibus contingere quoque ſolet, ut reliquis univerſis inteſtinis plane illæſis, humor quidam peccans, acris, & mordicans exudet ex glandulis interioribus inteſtini recti, aut ſtagnando, intus inter plicas tantam ſibi contraxerit labem, ut membranas pungendo, eas permoleſte afficiat, ac niſus proinde irritos egerendi, & permoleſtos, ſive *teneſmum* producat. Teneſmus nihil aliud eſt, *quam aſſidua ex alvo egerendi cupiditas; aut niſus, cum dolore, ſive cum ſenſu quodam moleſto, quo, vel nihil propemodum, vel mucorem quemdam perpaucum excernimus*. Affectionem hanc excitare poſſunt etiam vermiculi quidam, *aſcharides* nuncupati, qui in cavo ejuſdem inteſtini recti, inter eaſdem plicas deliteſcentes, ejus ſubſtantiam mordicant, ac fibras irritant; quæ propterea contractæ, contrahunt inteſtinum, ac conatus infeſtos, æque ac prope irritos dejiciendi, excitant. *Prope irritos*, inquam; quoniam, uti diximus, mucor quidam exiguus, & non raro item cruentus, teneſmo non ſemel excernitur. Ejuſmo-

Quid ſit teneſmus.

modi affectio in pueris frequens eſt ex prædictis aſcharidibus; atque eo in caſu facile curatur, ſi, quæ vermes enecant, injiciantur. Difficilius, in adultis præſertim, ut & in ſenibus, ſi ab humoribus pravis, qui ex glandulis inſudant. Deploratam propemodum eam dixerim, quæ ulcus inſequitur; uti contigiſſe olim in Tito Pomponio Attico accepimus a Cornelio Nepote, qui viri illius vitam, æque ac mortem graphice digeſtam Poſteris tradidit. *Tali modo, quum ſeptem, & ſeptuaginta annos compleſſet, atque ad extremam ſenectutem non minus dignitate, quam gratia, fortunaque creviſſet (multas enim hæreditates nulla alia re, quam bonitate, eſt conſequutus) tantaque proſperitate uſus eſſet valetudinis, ut annos triginta Medicina non indiguiſſet; nactus eſt morbum, quem initio & ipſe, & Medici contempſerunt, nam putarunt eſſe teneſmon: cui remedia celeria, faciliaque proponebantur. In hoc, quum tres menſes ſine ullis doloribus, præterquam quos ex curatione capiebat, conſumpſiſſet, ſubito tanta vis morbi in unum inteſtinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fiſtula putris eruperit. Atque hoc prius, quam ei accideret, poſtquam in dies dolores accreſcere, febreſque acceſſiſſe ſenſit, Agrippam Generum ad ſe accerſiri juſſit &c.* Cornelius Nepos (*a*).

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Error Clinicorum qui ad ſiſtendam dyſente-

INter artis præſidia, quæ alvi fluxibus curandis, ſiſtendiſque in Clinice proponuntur, lac præ cæteris, adeps fuſus, decoctiones, atque emulſiones obverſantur glutinoſæ, craſſæque, quæ plurimo ſcateant mucore, hiſque ſimilia, quæ clyſteribus indita, ad humorum acrimoniam coercendam, ulcerumque internorum pravitatem leniendam, plurimum conducere videntur. Ea nos quamquam improbare nolimus omnino, Tyrones tamen admonere placet, ut in rebus ejuſmodi præſcribendis, adhibendiſque, cauti plurimum, pluribus ſane ex cauſis, incedant; nam primum, ſi quid lactis vel minimum intus humoribus pravis immixtum, inteſtinis inhærens, aliquantulum commoretur, labem facile contrahit, corrumpitur, aceſcit, & tormina exaſperat. Lac prætérea, item & reliqua fluida tenacia, glutinoſa, per annum ad inteſtina ſubmiſſa, lentorem faciunt, ſordes alvi augent, atque ulcera, ſi adſunt in receſſu inteſtinorum, magis magiſque fœdant, coinquinant, &, ne cicatricem opportune inducant, valde reſiſtunt. Efficiunt poſtremo, ut, alvi profluvio interdum compreſſo, ventris colluvies magis adhuc perinde cumulata, intus quandoque efferveſcat, hypochondriacos æſtus procreet, & colicam, vel etiam affectionem iliacam quandoque ſuſcitet. Satius itaque hiſce in caſibus, ex noſtra erit ſententia, clyſteres parare aut aqua ſimplici, & præſertim boloſa, aut chalybeata, aut hordeacea, aut avenacea, utpote quæ humores peccantes diluat, ſalia intus concreta ſolvat, inteſtinorum parietes eluat, ulcera refrigeret, detergat &c. At, quum id in dyſenteria potiſſimum ex ulcere non omnino profecerit, nos maximo cum ſucceſſu, ex aliorum auctoritate, uſi fuimus aqua villenſi, tetutiana, aliiſ-

(a) *In lib. 2. de Tito Pomponio Attico.*

aliiſque ſimilibus, quæ mundificandi vim impenſius exercent. In quem finem commendavimus alias, & iterum commendamus decoctiones etiam, atque infuſiones balſaminas, ſive terebinthinatas, ſive ex corticibus juniperinis paratas, ſive per extinctionem camphoræ ardentis camphoratas &c. In teneſmo perviciciſſimo, qui virum perquam nobilem civem Romanum, qui nobis ab ineunte ætate ſe tractandum commiſit, diu olim tentaverat, reliquis omnibus Artis auxiliis incaſſum antea adhibitis, multum ſane profeciſſe vidimus, decoctionem furfuris in aqua hordeacea cum ſevo hircino, ac vitellis ovorum per clyſterem ſuppoſitam. Id, ni fallor, tum contigiſſe reor, quia inteſtinorum mucorem, præter naturam prius ab humoribus pravis deraſum, ea decoctio intus injecta opportune reſtituit.

CAPUT XV.

De Cholera.

Definitiones. Affectio ſane lethalis, ac peracuta, quæ nos interdum atrociſſime torquet, & quamociſſime non ſemel effert, ea eſt, in qua torminibus, item & nauſea, ſive potius vomendi niſu adeo vexamur, ut tum, quum alvus ſordes ſolutas prætermodum egeſſerit, & quicquid in ventriculum, ſive per os ingeſtum, ſive aliunde confluxerit, cum impetu ex ore emittatur. Id morbi genus *cholera* dicitur, quæ, ſi nominis etymologiam ſpectes, quaſi *biliarem* ſonat; ideo tale nomen nactum, quoniam quicquid in ea ægritudine evomitur bilem quodammodo ſapit, amaricans videlicet utplurimum eſt. Duplicis generis vel penes Hippocratem cholera olim fuit: *humida* nimirum, aut *vera*, vel *legitima*: *ſicca*, vel *notha*, ſive *ſpuria*, aut *illegitima*. Humidam deſcribendo, affirmare conſueverunt Majores, *aſſiduam eſſe, atque exuberantem humoris pravi per ſuperiora, æque ac per inferiora ejectionem, cum viſcerum perturbatione vehementi, ob facultatem expultricem valde laceſſitam*. Siccam dixerunt, *ſpiritus, ſive flatus tum per ſuperiora, tum per inferiora excretionem, cum inflatione, ac ventris ſtrepitu, necnon etiam lumborum, laterumque dolore*. Verum enim vero, ut luculentius loquamur, choleram definiendo, dividendoque, dicendum potius ducimus, *egeſtionem eſſe quamdam, qua tum ſuperne, tum inferne quicquid intus inteſtinis, & ſtomacho continetur, ejicimus cum torminibus, ac permoleſto vomendi niſu, ob varias abdominis ſpaſmodicas contractiones*. Si quæ egeruntur adeo craſſa ſint, ut ſub forma recrementorum emittantur, tum cholera dicitur *humida*. Si flatus adinſtar erumpant, atque evaneſcant, numcupatur *ſicca*. Ex quibus ſigna itidem habemus diagnoſtica quum præſens eſt.

Adnotandum tamen ſupereſt, choleram comites utplurimum habere, aut etiam prævios ventris atrociſſimos cruciatus, cardialgiam, ſitim ardentiſſimam, animique creberrima quandoque deliquia &c. Diagnoſis. Pulſus in cholera præterea eſſe ſolet celer, concitatus, & plurimum varius, frigeſiunt extrema &c. In ſicca alvus inſuper fere ſemper intumeſcit, obmurmurat, obſtrepit. Ad hæc regiones lumbares, item & latera in cholera affectis hinc,

at-

atque illinc, dolores varii, tum acres, tum obtuſi, & quaſi diſtrahentes, pervagantur.

Cauſa. Ad choleram excitandam cauſa ſunt potiſſimum humores acres, ſive acidi, aut alio quovis pacto mordicantes, qui ventriculum, una & inteſtina irritando, aut muſculos, vel membranas abdominis interiores variæ lædendo, motus convulſivos excitant, & varias viſcerum imi ventris contractiones, ſive compreſſiones inducunt; quibus quicquid intus continetur ſuperne, æque ac inferne, tum vomitu, tum dejectione, egeritur. Hinc alvi profluvium, una & niſus vomendi, choleram faciunt. Si, aut cavum ventriculi, aut inteſtinorum anfractus multam recrementorum copiam intus contineant, vel ſi eo ingens confluat bilis, ſuccique pancreatici, aut laticis lymphatici ex glandulis finitimis colluvies, materia, quæ tum excernitur, choleram humidam procreat. Sin autem præfatæ capacitates, vel aerem tantum excipiant, vel materia quædam tenuiſſima, quæ ſub aſpectum minime cadat, ibi inſudet, tum ea in flatus extenuata, per ſuperiora, & per inferiora erumpit. Hinc choleram ſiccam, ſive ventoſam producit.

Prognoſis. Non modo acutus, verum & peracutus morbus habenda eſt cholera, quæ citiſſime, & ſpatio quidem paucarum horarum, ægrotantem interdum extinguere potuit. Sicca, quam humida, quoque pejor. Peſſima autem tum ſicca, tum humida, quum nulla patens, quæ eam procreaverit, præceſſerit cauſa. Cæterum peſſimum in utraque omen facere conſueverunt ſemper pulſus debilis, aut intermittens, urina, quæ, aut liveſcentem, aut nigricantem ſeſe perhibuit; multoque magis, quum ſudor per univerſum corpus ſeſe fudit frigidum, vel quum partes extremæ, cæteris incaleſcentibus, alſerint; tum maxime, quum, aut ſupervenerint ſingultus, aut cordis creberrimæ palpitationes; aut tum, quum quæ egeruntur alvi, & ventriculi ſordes, a ſtatu naturali longe receſſerint. At enim vero, aliquibus ſaltem in caſibus, eam, declinante febre, per modum criſeos ſaluberrimæ ſubſequutam fuiſſe, nobis etiam innotuit.

Curatio. Id potiſſimum pro choleræ curatione adnotare juvabit, utrum ex ſymptomatibus præcipuis magis urgeat: num urgeat videlicet magis vomendi niſus, quam dejiciendi ſtimulus. Si vomendi niſus, ad ea quæ vomitum ſiſtunt confugiendum: ad ea nimirum, quæ ad nauſeam evincendam, ante præſcripſimus. Contra, ſi dejiciendi ſtimulus, ea adhibenda ſunt, quæ ad alvi profluvium curandum propoſuimus. In genere tamen conveniunt potiones copioſæ, emollientes, diluenteſque, item & clyſteres, qui non abſimili polleant facultate. Conveniunt item oleoſa: ea nempe, quæ blande ſolvunt, leniuntque, ut pravos humores ſolvendo leniter eluant, atque eorum acrimoniam leniendo cicurent, contractiones laxent, tormina, æque ac, ſi adſint, dolores cardialgiacos ſolvant, & diſcutiant; in quem finem, nec improbamus opiata, theriacalia, confectiones anodynas, hiſque ſimilia; ea potiſſimum, quæ vim habent alexipharmacam. Perſæpe contigit quoque, ut choleram vehementiſſimam, quæ rebus aut tepentibus, aut igne excalefactis, exacerbabatur; contigit, inquam, ut potiones gelidæ ili-

lico vel ſuſtulerint, vel ſaltem compreſſerint. Si cholera ſicca ſit ad eam eximendam conducunt præterea fotus, balnea, ſemicupia, inunctiones etiam externæ, cataplaſmata imo ventri appoſita &c. Quum febris ſuccendatur, quod non ſemel eveniſſe conſtat, & quum ea ardens ſit, ac viſcerum inflammationem imminentem fore ſimul ut indicaverit, ſanguinem educere expediet.

Hiſtoria VIII.

SAſerna ruſticus quinquagenarius, in frigidam, ſiccamque corporis ſui conſtitutionem potius, quam in aliam inclinans, cæterum fortis, lacertoſus, ac bene valens, agreſtibus tamen exercitationibus, quibus ſemper vacaverat, plurimum defatigatus, menſe Octobri ſimul ut permultos fungos ſylveſtres, quos carbonibus pridem aſſaverat, avide comederit, ſenſum quemdam prope gingivas acerbum, qui dentes præcipue molares ſtupefecerat, percipere cœpit. Vertiginibus ſubinde correptus, viſum ad breve tempus amiſit. Mox, borborygmis varie ſupervenientibus, doloribus cardialgiacis, torminibus, ſudoribuſque frigidis, animo deliquit. Ac poſtremo aliquantulum recreatus, vomere, una & ex alvo dejicere cœpit materiam quamdam flavam, amaricantem, ac glutinoſam; qua egeſta, ſymptomata quodammodo leniri videbantur. At nihilominus paulo poſt recrudeſcebant, quouſque non abſimilis colluvies, tum inferne, tum ſuperne iterum excerneretur, quod crebro ſuccedebat. Pulſus interim languens erat, valde inæqualis, ac pene quandoque intermittens, fauces erant exhauſtæ, & ſiti laborabat ægrotans ardentiſſima. Conquerebatur inſuper de intenſiſſimo viſcerum ardore, quo renes, & veſicam imprimis ſibi aduri ajebat. His omnibus incommodis acceſſerat etiam præcordiorum ingens anguſtia, ac maximus ſpirandi labor. Quæ res effecit, ut de virulenta ex fungis ingeſtis labe contracta ſuſpicatus oleum commune recens, ac dulce, quantum fieri potuit, ad libram ſemis, nulla interpoſita mora, in Noſocomio, quo delatus jam recumbebat, ei propinaverim. Id vomitum ſtatim compreſſit, una & alvum longe magis concitavit. Quamobrem, ut alvi ſordes adhuc magis eluerentur, juris inſulſi, & aquæ frigidæ, quia plurimum ſitiebat, alternis bibendi copiam fecimus; quo & alvum deterſimus, & morbi vires non parum imminuimus; ſiquidem rediit in pulſu vigor, ceſſavit ſudor ille morboſus, facilior evaſit reſpiratio, atque intus, longe melius ſe habere in omnibus ratus æger, bolis hiſce A, ad leniendos dolores, reſtaurandaſque vires, prius deglutitis, nonnihil conquievit. Expergefactus, tum nauſeam, tum alvi fluxum, tametſi longe minus, quam antea, adhuc tamen patiebatur. Hinc id conditum B ſoporiferum, una & alexipharmacum ſtatim ſumendum ei confecimus; ac enemate ex oleo ſimplici communi indito, eoque cum ſordibus abunde emiſſo, iterum inclinato die, placidiſſime ad multas horas obdormivit, plurimum inſudavit, maximam urinæ copiam egeſſit, atque in melius ſubinde ſemper pro-

proceſſit ; languens tamen prætermodum, ſitiens, ac cibos plane faſtidiens ; cui propterea, ne languore deficeret, quoniam triduo cum ea tam pervicaci ægritudine jam colluctatus eſſet, meri optimi malvatici cyathum propinavimus; quo refectus, paulatim ac ſenſim, omnino tandem convaluit.

A ℞. *Confect. hyacinth., al-Kerm., theriac. ana. drach. j. M., reform. bol. S. A., & cap. ut m.*

B ℞. *Confect. hyacinth., al-Kerm., radic. contrayerv., in pollinem redact. ana. dracb. j., ſyrup. de cortic. citr. unc. j., aq. cinnam., & flor. aurant. ana. unc. ſs. M. f. condit., cui adde laud. nepent. liquid. gut. viii. cap. cochleatim identidem repartitis vicibus, ſub veſperam, media nocte, & antelucanis horis.*

CAPUT XVI.

De Affectione Iliaca.

Definitiones. HActenus de affectionibus, quæ alimentorum digeſtiones, chylique conſuetas diſtributiones, eorumque officinas, eoquod laxa nimis fuerit alvus, lædere conſueverunt, egimus. Ad alias igitur pergamus oportet, quæ, quoniam adſtricta nimis eſt, iiſdem functionibus, iiſdemque viſceribus officiunt. Inter has ea primo occurrit, quæ *iliaca* nuncupatur ab ileo, quod inter inteſtina præ cæteris in tali morbo affici paſſim creditur. Affectio iliaca nihil eſt aliud profecto, quam *alvi ſuppreſſio adeo contumax, ut vel nihil, vel propemodum nihil, excerni queat, cum dolore alvi atrociſſimo, ventris inflatione, ac vomitu adeo violento, ut vel alvi ſordes ex ore quandoque egerantur*. Dicitur quoque *volvulus* a volvendo, ſibi ſuadente imperitorum vulgo, ut funes intricatiſſimos per id morbi præter naturam circumvolvi, ac implicari inteſtina. Dicitur *chordapſus*, quoniam inteſtinorum eſt morbus, quæ a Græcis *chordæ* dicta ſunt. Dicitur inſuper ab atrocitate ſymptomatum, quæ inferre ſolet, *miſerere mei*: enim vero affectionem hanc deſcribendo, ita plane loquuti ſunt Majores. *Affectio iliaca dolor eſt inteſtinorum perquam acerbus, ob continui ſolutionem violentam, cum tumore ventris imi, tantaque alvi obſtructione, ut nihil per inteſtina deſcendat; quæ chordæ adinſtar implicita, quicquid continent, ad ſuperiora rejiciunt, & vomitum concitant.*

Diagnoſis. Affectionis iliacæ, quæ præſens eſt, indicia ex iis, quæ in definitione tradidimus, ſunt manifeſta ; imminentem autem prædicere ſolent alvus diu compreſſa, tormina perquam acuta: quæ inteſtina præſertim tenuja pervagantur : nauſea, quam vomitus paulo poſt inſequi ſolet &c.

Cauſæ. Ut volvulus ſuſcitetur, efficere plura poſſunt ; at imprimis, aut inteſtinorum ſordes tantam pravitatem, aut ſucci tantam acrimoniam interdum ſibi comparare poſſunt, ut tunicas eorumdem interiores pungendo, eas convellant, ac motum inteſtinorum periſtalticum invertant. Hinc, alvo omnino compreſſa, dolores, tormina, ſpaſmus, ventris inflatio, viſcerum contractiones, vomitus, & reliqua, quæ affectionem iliacam præcedere, comitari, & deſignare ſolent. Quicquid de ſordibus, ſuccisque pravis, inteſtinorum cavo conten-

tentis, ratione cauſarum volvulum producentium, paucis mox innuimus, dictum quoque volumus & de vermibus, aut lumbricis, & de ulceribus, ſinibuſque inteſtinorum fiſtuloſis, necnon etiam de humoribus, qui in tubulis ſtagnando, eorumdem inteſtinorum tunicas inflammare, eaſque in tumorem attollere, recidere, lacerare, aut alio quovis pacto lædere intime poſſunt.

ogno- De tali affectione, quæ inter morbos lethales, & peracutos jure recenſenda eſt, plura ex Hippocrate habemus. *Quibus*, inquit Senex, *ex ſtillicidio urinæ*, a ſtranguria videlicet, *ileos ſupervenerit*, *ſeptem diebus pereunt*; *niſi*, *febre ſuperveniente*, *ſatis urina fluxerit* (a). *Ab ileo vomitus*, *ſingultus*, *deſipientia*, *& convulſio malum* (b). Quinimmo ſingultus, apud Ettmullerum, futuræ mortis in ileo prænuncium certum eſt. *A dejectione ſincera*, chyli nempe, *inteſtinorum difficultas malum* (c). *Difficultas inteſtinorum ſi ab atra bile inceperit lethalis* (d). *Morte terminari ileum*, *quum aut febris*, *aut alvi ſolutio ſupervenerit* (e). Mors in proximo verſatur, ex Galeno, quum fæces per os excernantur. Idem quoque, experientia teſte, expectare debemus, ſi contingat in ileo, ut vomitu vermes emittantur; vel, ſi recrementa aut ſuperne, aut inferne egeſta, & plurimum fætent, & a ſtatu naturali longe recedant.

atio. Indicationes, quibus iliacæ affectionis curationem aggredi, eamque proſequi debemus, in eo potiſſimum ſitas eſſe, exiſtimamus; primum, ut materia peccans, quæ inteſtina proxime lædit, quamprimum diſcutiatur; mox, ut alvi ſordes per loca conſueta leniter egerantur. Hinc optima ſunt emollientia, oleoſa, & diluentia, quæ tum per os ingeſta, tum clyſteribus intus immiſſa, humoris peccantis acrimoniam infringunt, obruunt, ſive retundunt, eluuntque, fæces concretas ſolvunt, eaſque dejiciunt. At, quum non ſatis id fuerit, propinanda ſunt præterea camphorata, opiata, theriacalia, hiſque ſimilia, de quibus in præcedentibus, utpote quæ convulſiones eximant, æque ac inteſtinorum dolores ſpaſmodicos cohibeant, eoſque ſedent. In quem finem nec improbamus fotus exteriores, inunctiones, ſemicupia, balnea, & præſertim emollientia, quæ ileum pervicaciſſimum non ſemel diſcuſſerunt. Affectionem hanc fumo nicotianæ, vulgo *tabaci*, per fiſtulam in anum indito, quamociſſime ſe diſcuſſiſſe, in exercitationibus practicis circa medendi methodum, enarrat Federicus Dekkers. Si adſit febris, ſi viſcerum inflammationis indicia, tametſi imminentis, vena ſtatim ſolvenda, in partibus potius infernis, quam ſupernis. Hinc, hirudines inteſtino recto præcipue admotas, mirum in modum profuiſſe ad ileum ſedandum, hactenus pene ſemper obſervavimus; quum ſanguis, qui ex vaſis hæmorrhoidalibus profluit, partem affectam proxime exoneret.

(a) *Sect.* 6. *aphor.* 44.
(b) *Sect.* 7. *aphor.* 10.
(c) *Sect.* 7. *aphor.* 24.
(d) *Sect.* 4. *aphor.* 24.
(e) *lib.* 3. *de morb.*

Hiſtoria IX.

Quicquid, Iliacæ paſſioni medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

CHryſis mulier quædam annorum triginta circiter; habitu pingui, temperamento ſanguineo prædita, modicæ ſtaturæ, fortis, ac bene valens; menſe Februario, flante borea, ac fontibus in Urbe gelu ubique concretis, quum Bacchanaliorum ludos perſonata publice celebraret, varia tempeſtatis illius frigidiſſimæ paſſa eſt incommoda. Ex theatro tandem in atrium domeſticum ſeſe tranſtulit; ubi ad multam noctem choreas viciſſim feſtive ducens, ac ad animi uſque deliquium poſtremo defatigata, merum primum, ut vires reficeret, chocolatam ſubinde, ac varias poſtmodum potiones gelidas, ſubacidas, ſaccharataſque, identidem ſorbuit. Mox tandem recubuit, ac placide obdormivit. Poſtridie diluculo expergefacta, nauſea quadam plurimum ſibi infeſta tentatur. Alvus ei obmurmurare, & flatibus intumeſcere cœpit. Flatus eructans crebro cum ſonitu emittit. At non multum poſt torminibus laceſſita, ac alvo omnino compreſſa, pituitam primo glutinoſam, inſipidamque, mox perquamacidam, frequenter evomit. Proſequitur vomitus, & loco pituitæ, bilem valde amaricantem egerit. Adeo interim adſtringitur alvus, ut nec flatus excernere quidem poſſit. Accedit inſuper cardialgia, ſitis ardentiſſima, viſcerum ardor, anxietas, urinæ ſtillicidium permoleſtum, & reliqua, quibus promiſcue noſtra Chryſis angebatur. Nihiloſecius haud febriebat, pulſus conſtans erat, tametſi durus, contractuſque; lingua humida, urina cruda, ac perexigua, quæ, uti diximus, guttatim inſtillabat. Prope meridiem ægrotantem inviſimus, cui enemate emollienti ſubmiſſo, quod neutiquam excrevit, oleum amygdalarum dulcium recens, ita ut in A paratum, illico propinavimus; quod confeſtim vomendo rejecit. Et quoniam ſymptomata magis adhuc invaleſcebant, & ut alvus, quæ prætermodum dura erat, aliquatenus emolliretur, fotus emollientes cum ſpongiis, ut moris eſt, imo ventri adhibuimus. At enim vero, ne inflammatio, quæ ex pluribus indiciis imminens videbatur, ſuperveniret, ſaphena ſoluta, libram circiter ſanguinis extraximus, & bolos hoſce B ſtatim ſumendos ei confecimus, qui aliquantulum in ventriculo commorati, omnia ſymptomata quodammodo pacaverunt. Attamen, nec vomitus omnino ceſſabat, nec vel quid minimum alvus excernebat. Quamobrem, enemate ex oleo ſimplici communi ſub veſperam iterum indito, ut per horam in ſemicupio ex hydrelæo ſubmerſa commoraretur, decrevimus. Semicupii beneficio ſoluta eſt alvus, ex qua, quicquid per clyſteres antea immiſſum fuit non modo, verum etiam plurima pravæ indolis ſordium copia, maxima cum utilitate profluxit. Hinc, præter cibi faſtidium, fractaſque vires, quæ tamquam morbi quædam reliquiæ perſtiterant, nil aliud plane ex reſoluta ægritudine ſupererat. Ut igitur viſcera adhuc magis eluerentur, & morbi radices funditus avellerentur, potionem hanc C ſolventem antelucanis horis hauriendam ei præſcripſimus, cui permultam aquam ſimplicem frigidam, ut eam, qua intus vehementer ardebat, reſtingueret ſitim, ex intervallo ſuperbibit;

qua

qua tum ex alvo, tum in urinam celerrime ſubinde egeſta, placidiſſime conquievit, ac optime convaluit.

A ℞. *Sperm. cet. drach. j., olei amygd. dulc. rec., & ſin. ign. extr. unc. iv., aq. cinnam. unc. j. M, & cap. in jure, ut m.*

B ℞. *Confect. hyacinth. alb. ſ. o., theriac. ana. drach. j., camph. gr. iij. M., refor. bol., quos cap., ut m. ſuperbibat aq. theriacal., tot. citr., ac menth. ana. unc. j.*

C ℞. *Fol. ſen. orient. ſine ſtipitibus unc. ſs., crem. tart. drach. ij., cinnam. opt. ſcrup. j., aq. commun. q. ſ. M., f. inf. S. A. colet., & adde ſemin. melon. unc. ij., f. emulſ. ſolv. S. A., & adde mell. hiſpan. unc. ij. Cap. frigidam, ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Diſcrimen inter affectionem iliacam, colicam, & nephritidem.

ILiacam affectionem tum Veteres concitari opinabantur, quum inteſtina tenuja afficerentur. Quum autem craſſa, & colon præcipue, tum colicam exoriri rati, veluti ex una, eademque affectione duplicem effecerunt. Colica igitur, & ileus, affectiones nimirum, quæ nonniſi ſecundum magis, & minus diſtant, ratione partis affectæ Priſcis diſcrepare viſæ ſunt. Quamobrem, ut ileus ab ileo inteſtino, ita & colica ab inteſtino colo nomen ſortita eſſe videtur; quam propterea deſcribendo, *eam eſſe*, olim tradiderunt Majores, *dolorem inteſtini coli, a rebus continuum ſolventibus elicitum*. Nobis tamen dicendum potius arriſit, nihil aliud eſſe colicam, *præterquam affectionem iliacam in gradu leniori; in quo videlicet inteſtinorum dolores, vel tormina, item & reliqua ſymptomata, longe minus torquent, quam in ileo perfecto*: idque, quoniam aut humor peccans, aut alia quævis cauſa ægritudinem inducens, lenior eſt; nec adeo vehementer agit, inteſtinorum plexus lædendo. Enim vero in colica nec acriter adeo afficimur, nec alvus eſt adeo adſtricta, nec vomitus adeo vehemens, ut per os vel fæces egerantur. Hinc eſt, quod colica perſæpe cum nephritide, cum renum nimirum ex calculo potiſſimum affectione, confunditur; quum eoſdem propemodum effectus inferre utraque ſoleat. Differunt tamen utplurimum ratione: tum urinæ, quæ excernitur: tum loci, qui dolore afficitur: tum intenſione, & qualitate ipſius doloris, qui partem afficit. Urina in nephritide eſſe ſolet, aut arenulis referta, aut perexigua, aut defœcatiſſima, & limpida. In colica potius exuberans, cænoſa, & craſſior. In nephritide tametſi, vel ad inguina, vel ad regionem pubis interdum prolatetur dolor, peracutus tamen, ac lumbis infixus plerumque inſidet, ad inferiora quodammodo declinans. Femora, item & crura quamſæpiſſime convellit; aut eorum ſaltem ſtuporem, pluribus ex cauſis infra exponendis, inducit. In colica, neque acris, neque pungens adeo eſſe, neque adeo obnixe, atque atrociter lumbos tentare ſolet; quinimmo regionem præcipue abdominis anteriorem hinc inde ſine lege pervagatur. Non eſt tamen, quod illorum opinionem plane improbemus, qui ſibi ſuadent, tum in colica, tum etiam in ileo, colum frequentius lædi, quam reliqua inteſtina. Colon enim, & ob maximam longitudinem, & ob cellulas, atque anfractus creberrimos, ſordes facilius ſiſtit, continetque; quæ diutius proinde ibi commo-

rantur, immutantur, corrumpuntur, acriores fiunt; & nonniſi mature excernantur, pravitatem quamdam ſibi nactæ, affectiones præfatas facile ingenerant. Meſenterium, ejuſque plexus in utraque affectione, neque injuria, culpare conſuevit Williſius; fieri quippe poteſt, ut meſenterio affecto, ob viciniam, ut ita dicam, & ipſa lædantur inteſtina; quæ propterea ex conſortio læſa, aut ileum, aut colicam provocent. Colica affectio, minus quamvis habeat periculi, quam iliaca, in iliacam tamen facile tranſit: quo in caſu lethalis. Lethalis item, ſi vulneribus inteſtinorum, ſi cum febre acuta, quæ viſcera inflammari indicet ſi viribus prætermodum ſolutis, ſupervenerit. In paralyſin, epilepſiam, apoplexiam, cæteraſque capitis affectiones, in arctum præcipue ſoporem, necnon etiam in arthritidem ceſſiſſe, & nos interdum obſervavimus. Verum quum talem colica fecerit metaſtaſin, eam potius ſpirituum animalium vitio, aut cerebro, nerviſque affectis extitiſſe opinamur: ortum nimirum duxiſſe, tum exiſtimamus, a convulſione quadam viſcerum interiori, quam ſpiritus præfati cum impetu a cerebro per nervos in plexus propulſi abdominis induxerint. Ut diſcutiatur colica, quæ ab ileo nonniſi gradibus, ut antea jam diximus, differt, eadem propemodum, quæ ileo curando propoſuimus, medica expoſtulat auxilia.

Hiſtoria X.

Quicquid, colicæ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

AMarillis decem, & octo ab illinc annos nata, agreſtis puella, corpore ſano, habitu gracili, ac bilioſo, quod videlicet calidum, & ſiccum vulgo dixiſſent, temperamento donata; menſe Majo anni proxime elapſi, atrociſſimam Tuſculi ex vario rerum abuſu, ea prope, ut inſequitur, ratione, ſibi peperit colicam. Dies erat Veneri a Majoribus dicata, quum, zephyro flante, in hortis tuſculanis ſubdio, aere tranquillo, ſimul ut lac plurimum cum fragis ac ſaccharo conditum, geluque concretum, jejunis faucibus ingeſſiſſet, ſpatiaretur; & una cum aliis puellis luderet prætermodum delaſſata, ac ſudans, diſcalceata nudis pedibus, ſecus confluentem, ripas herbidas, florenteſque, ac rore madidas, ſaltando, jocoſe peſſundaret, iiſque alacriter inſultans. Dum hilaris inquam, cum cæteris ita ludit, ac pene debacchatur, ſitiens, merum, quod ei propinatur, perbibit. Dolore quodam acerrimo circa pubem ſubinde vexatur, quo factum fuit, ut in proximo ſecedens recumberet. At adeo increbuit dolor, ut die inclinato domum reverſa Medicum efflagitaret. In viciniis, relaxandi animi cauſa, verſabamur & ipſi; qui propterea fama commoti, eam inviſimus. Languens erat, ſqualens, irrequieta. Pulſum debilem, contractumque, ac propemodum febrientem percepimus. Eructabat, flatus etiam deorſum cum ſonitu emittebat. Obmurmurabat alvus, & nonnihil intumerat. Conquerebatur Amarillis, intorquebatur, ſibique metipſi plurimum infeſta, hinc, atque illinc variis in modis exagitabatur; ob tormina præſertim, quæ per regionem inteſtini coli, necnon etiam umbilicalem, ab inguine ſurſum ad epigaſtrium evagabantur. Adſtricta erat alvus. Urinas tamen copioſe, eaſque non coctas, craſſas licet, ege-

egerebat. Quibus mature expenſis, quoniam tum, quum viſcera intus æſtuabant, ei impenſe pedes algebant, ut ſpongiis aqua tepente perfuſis diu foverentur effecimus, & clyſtere ex hydrelæo mellito, qui alvum commode civit, indito, ut ea ſanguinis, quem ex menſibus pridem ſuppreſſis jam redundare cognovimus, quantitas imminueretur, libram circiter, ſaphena ſecta, extraximus. Mox oleum commune optimum in jure vitulino modice ſalito ad uncias quatuor illico ſumendum præſcripſimus; cui tamen bolum ex theriaca, tryphera magna cum caſtoreo, ea, quæ inſequitur norma A, confectum, præcedere fecimus. Alvus interim decoctionibus emollientibus fovebatur, cui omentum vervecinum cum oleo communi, & camphorato ita, ut indicat B, digeſtum, quamſæpiſſime adhibuimus. Dum hæc perficiuntur, blando capta ſopore, placidiſſime obdormivit, & colica penitus evanuit. At enim vero, ut ſitim, quæ adhuc ſupererat, expleret, aquæ limpidiſſimæ, frigidiuſculæ ita, ut ex fonte, qui in proximo aderat, proſilierat, copiam fecimus; quæ iterum, atque iterum, utut ei libuerit, abunde epota, alvum tandem concitavit, atque a ſordibus intus ingeſtis exterſit.

A ℞. *Theriac.*, *trypher. magn. ana. drach.* j., *caſtor. gr.* iij. *M.*, *ref. bol. ſumend.*, *ut m.*

B ℞. *Ol. com. libr.* j., *camph. ſcrup.* j. *M. in vaſe*, *cui infunde omentum vervecinum. Caleſiat in B. M. pro unctione*, *ut m. ſive omen. aq. tep. cal. ol. infund.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Colicam, ileum, & choleram, quum reliqua omnia tum intus, tum foris medica adhibita auxilia reſpuerint, potui aquæ gelidæ, necnon etiam gelu viſceribus extrinſecus admoto, confeſtim ceſſiſſe, & a Majoribus noſtris, vel ab ipſo Hippocrate, accepimus, & ipſimet interdum vidimus. Ex quo inferre debemus, potiones frigidas, æque ac frigus ipſum extrinſecus adveniens, iis potiſſimum, quibus pedes extremi prætermodum alſerint, ut eas affectiones procreare, ita & quandoque diſcutere potuiſſe. Eas, ut opinor, procrearunt, ubi, cute ſtipata, effluvia intus coercita in tubulis ſiſtuntur, & effervеſcunt, membranas impellunt, eaſque incendunt, ac nervos inteſtinorum laceſſunt. Diſcuſſerunt autem, quum vim maximam humoris æſtuantis, qui tunicas inteſtinorum divexabat, compreſſerint.

Quare potiones frigidæ colicam, ileum, & choleram quandoque ſiſtant.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quibus, æſtate præſertim, & autumno, ubi reliquæ humani corporis partes vitam habentes, aut jam extrinſecus incaluerint, aut ſaltem tepuerint, intempeſtive refrixerint pedes, frequens eſt, ut alvus niſi ſponte, ut ita dicam, ſua ſolvatur: frequens eſt, inquam, ut vel cardialgia, vel colica, vel teneſmus, aut vertigo, aut gravedo, aut vomitus, aut conſimiles ſuſcitentur affectiones; quæ

Quare æſtate præſertim, & autumno, quibus intempeſtive refrixerint pedes, plurimæ ſuperveniunt affectiones.

quæ maximum præ cæteris inter pedes, ſtomachum, inteſtina, & cerebrum ineſſe conſortium commonſtrant. Id nihilominus hyeme, item & vere frigido, ubi reliquum corpus actu friget, tametſi gelu pedes alſerint, non adeo frequenter occurrit. Iſtius eventus originem quiſquis, quæ mox proferam, mature perpendat, facile attingere poterit. Ex ſudoribus, aliiſque ſordibus, quæ aut ex pedibus indeſinenter profluunt, aut cumulatæ pedibus extrinſecus inhærent, nemo non videt, quanta ſit recrementorum copia, quæ aut a ſanguine, aut ab aliis circumeuntibus humoribus per effluvia, ſive glandularum, ſive minimorum meatuum ope, in pedibus ſecernuntur. Talia recrementorum effluvia tum quum, frigoribus, cutis in pedibus conſtipetur, intus aut per venas, aut per alios tubulos retrocedunt, & remeant, fluida univerſa coinquinant, eaque labefaciunt; quæ, niſi labem ita contractam ſubinde deponant, excernant, ac in viſceribus abdominis, pene dicam, deſpument, ad cerebrum provecta, nervorum principium turbant, membranas inficiunt, ſpirituum animalium motum pervertunt, & aut vertiginem concitant, aut gravedinem pariunt. At in viſceribus abdominis præfata labes excreta, niſi aut una cum bile, ſuccoque pancreatico, aut cum latice ventriculi, ſive inteſtinorum in cavum aut ventriculi, aut inteſtinorum, aut per renes in urinam provehatur, & quamprimum eximatur, cardialgiam, vomitum, tormina, imi ventris tenſiones, teneſmum, dolores nephriticos, & reliqua progenerat. Id autem ideo, ni fallor, non adeo frequens hyeme, & vere evenire ſolet, quoniam hyeme, & vere pedes minus expirant, & viſcerum facultates ob calorem pluribus ex cauſis intus adauctum validiores ſunt, & iccirco pravis humoribus excutiendis aptiores. Calorem autem in viſceribus hyeme potiſſimum, & vere longe magis vigere vel ab ipſo Hippocrate habemus. *Ventres hyeme, & vere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi; quare per ea tempora, alimenta copioſiora ſunt exhibenda. Etenim tum calor innatus plurimus eſt, unde pluribus egent alimentis* (a). Quare tum vigeat calor interior, id fieri potiſſimum exiſtimamus, eo quod validior eſt fermentatio; quæ in viſceribus eo validior elicitur, quo cutis minus exſpirat, & quo major eſt quantitas ætheris illius, ſive nitri, ut ita dicam, aerei, quod frigoribus nivoſis præcipue una cum aere inſpirato pulmones ingreditur, in pulmonibus venas ſubit pneumonicas, ac per venas pneumonicas in ſinus cordis infertur, ut inde per aortam quaquaverſum effundatur. Nitrum quippe illud perquam tenue, quo, uti plures indicant ſenſuum obſervationes, iis præ cæteris tempeſtatibus ſcatere ſolet aer exterior, ut aquam exteriorem figit, & gelat, ita quoque in receſſibus corporis humani viventis cum reliquis fluidorum æſtuantibus particulis immixtum, fermentationem, & calorem promovet; non ſecus ac fieri quotidie conſtat in pulvere nitrato, ob nitrum, quod cum ſulphure, & carbone in eo accenſum, plurimum vigoris erumpentibus flammis impertitur;

(a) *Aphor.* 15. *Sect.* 1.

ctitur; quæ proinde in bellicis tormentis, aut in cavis concluſæ, nitri potiſſimum cauſa, evenit, ut rarefiant, & prolatentur. Quinimmo & a nitro ſibi partas explicant vires, reboant, obices concutiunt, repagula proſternunt, & quaſi ſuperbientes in ſublime, recenti, ut ita dicam, ſpiritu, evectæ, in denſiſſimam glomerantur nubem, uſque dum, eo ſeneſcente, ac pene deſtitutæ, proprio cedant ponderi, languentes ſubſideant, ac penitus evaneſcant.

ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM, ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Nonnulla de Meſenterio affecto, ratione tum cauſæ, tum curationis proponuntur.

MEſenterium inter organa, atque officinas digeſtionis non immerito recenſetur; chylus, enim, qui in inteſtinis ab alimentis incoctis, ſubactis, digeſtiſque, fermentationis ope elicitur, venas lacteas, ut ante jam innuimus, ſubit: ſubit videlicet meſenterium, atque in meſenterio glandulas, ſive potius receptacula ſubit communia, minima prius, inde majora, ac poſtremo maximum, chyli nempe cyſternam. Unde per ductum thoracicum venam ſubclaviam ſiniſtram ingreditur, ac per venam ſubclaviam truncum venæ cavæ, a qua immittitur in cordis ſinus, ut tandem per arterias una cum reliquo ſanguine ad univerſa corporis humani viventis organa dirimatur; in quibus partes omnes tum fluidas, tum ſolidas nutrit, & fovet. Pone igitur, ut meſenterio infarcto, oppletoque, infarciantur, oppleantur, aut alio quovis pacto occludantur, obſtruanturque ductus chyli præfati; tum ex denegato in ſanguinem alimoniæ influxu, fieri haud poteſt, quominus corpus contabeſcat. Quamobrem peſſimum habendum eſt inter humani corporis viventis affectiones meſenterium obſtructum. Et quoniam in cavo abdominis inter inteſtina conditur meſenterium, ac pene deliteſcit, ideo perquam difficile fuit ſemper ejus obſtructiones tactu percipere; tum maxime, quum ea, qua ſcatet pinguedine, ſenſum, qui alioquin ob nervorum plexus creberrimos acris eſſe debuiſſet, ſibi valde retundit. Quapropter num infarctum ſit meſenterium, conjectari oportet: ex ſordibus alvo egeſtis, quæ tum chyloſæ occurrunt: ex macie univerſa, quæ ex præcluſo ſucci partibus alendis idonei aditu, propediem ſubſequatur, neceſſe eſt: ex moleſto quodam gravitatis ſenſu, quem in receſſibus ventris imi, non procul ab epigaſtrio, percipiunt ægri, & qui exiguo poſt cibum ingeſtum invaleſcit. Quinimmo eo in caſu, quoniam ventriculus, qui explicari amplius commode nequit, proximas comprimit regiones, efficit, ut omnia recrudeſcant incommoda; arteriæ quippe, in dorſo præſertim, vehementius pulſant; & diaphragma, quod ſurſum in thoracem propellitur, impedimento eſt, ne libere pulmones explicentur. Hinc ſpirandi difficultas fit major. Id generis obſtructionibus, non ſecus ac reliquis omnibus diſcutiendis, evincendiſque, ut infra dicendum, apprime conducunt rhabarbarata, chalybeata, amaricantia, blande volatilia, aromatiſata, acidula, item & diluentia, tum foris, tum intus, quæ humores concretos ſolvunt, ſalia fundunt, eaque fuſa eluunt; de quibus omnibus ſuo loco, ubi de viſcerum obſtructionibus in genere

nere verba facturis, fuſe dicendum. Adnotemus interim perfunctorie hic ſaltem oportet, meſenterii non modo, verum etiam cæterorum viſcerum obſtructionibus univerſis reſerandis, nil magis idoneum nos hactenus adhibuiſſe, præterquam eam concuſſionis ſpeciem, quam viſceribus infarctis comparavimus per altum defluxum aquæ, modo tepentis, modo etiam frigidæ, modo ſimplicis, modo ſalmacidæ, modo naturalis, modo artificialis, prout obſtructionis exegerit natura. Per altum, inquam, aquæ defluxum ex tubo plurimum elato ita irruat, ſive potius excidat in regionem partis affectæ, tubo commode ſubjectam, ut eam proinde pulſans, ac concutiens, humores in tubulis concretos, atque ſtagnantes ſolvat, promoveatque. Id præſidii genus vernaculo apud Tuſcos idiomate, fieri dicitur *a maniera di doccia*, *o di embrocazione*, *o di embrocca*; quod, & in doloribus articulorum pervicaciſſimis, & in iſchiade laborantibus plurimum profuiſſe item cognovimus.

ANIMADVERSIONES AD SEMIOTICEN, ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quomodo affectiones meſenterii dignoſci poſſunt.

MEſenterium obſtructum tabem non modo lethalem quandoque molitur; verum etiam inflammationes, abſceſſus, & ulcus intus in cavo procreat abdominis; humor quippe in tubulis infarctis ſtagnans, partibus oleoſis, volatilioribus, quæ nimium reliquarum comprimunt æſtum, abſumptis, vaporatiſque, præter naturam effervefcit, fermentatur, atque immutatur adeo, ut in pus converſus, vel abſceſſus, vel ulcus meſenterii producat. Tum inflammationes, tum abſceſſus, tum ulcus, quod meſenterio inſidet, ob nervorum plexus, qui in meſenterio, affecti, reliqua quoque ex conſortio afficiunt viſcera, non ex facili dignoſces. Hinc admodum varia, admodum incerta, & valde ambigua in affectibus meſenterii concitantur ſymptomata. At enim vero ex meſenterio inflammato febris ſuccenditur utplurimum lenta, & quaſi ſemitertiana, cui præterea lumborum accedunt dolores ob nexum, quo lumbis firmiter meſenterium inhæret. Supprimitur quandoque alvus, aut dejectiones chyloſas egerit; quas ichor non raro ſubſequitur tenuis, modo purus, modo fœcibus infuſus, ſeu coinquinatus. Meſenterii abſceſſus, æque ac ulcera nonniſi poſt obitum, cadavere ſecto, ea quamvis acri mentis indagine, ex indiciis antea proſequuti, attingere poſſumus. De iis tamen & priuſquam deceſſerit æger, ſuſpicari quodammodo datum erit, ſi præter enarrata ſymptomata, dolores pulſantes, atque ardores ſuſcitentur; qui veluti in abdomine interiori, modo remiſſi, modo intenſi, viſcera ex intervallo divexent, ac prope inurant. Ex prædictis affectionibus, omnes licet plurimum ſint lethales, lenior inflammatio habetur; quam quandoque diſcutiunt opportuna ſanguinis miſſio, ſperma ceti, camphora, & laudanum oleo amygdalarum dulcium recenti ſolutum, tum per os propinatum, tum enemate inditum, tum extrinſecus, vel inunctione, vel fotu, vel emplaſtro admotum, decoctiones, & infuſiones anodynæ, diſcutienteſque ex floribus papaveris rhœados, ſambuci, violarum,

rum, & reliqua, de quibus univerſis, ubi de viſcerum inflammatione, pulmonum præcipue, dicere opus erit. Niſi cedat, ſuppurat, aut in ulcus ſordidum convertitur, vel ad annos etiam perducitur. Quinimmo ceſſans viciſſim, & recurrens, febriculam erraticam, ac colicam intermittentem procreat. Ulcus meſenterii, eoque magis abſceſſum tamquam inſanabilem ipſe prorſus haberem, niſi a pluribus qui de eo ſcripſerunt, accepiſſem, ſanatum non ſemel fuiſſe, ſanie ſponte per alvum una cum fœcibus excreta. Affectionibus ejuſmodi occurrendum eſt balſaminis, therebinthinatis, lenioribus tamen, chalybeatis, vulnerariis, atque eluentibus; de quibus, & ante jam dictum, & infra, ubi de phthiſi ex ulcere præſertim interiori dicendum.

LIBRI

LIBRI SECUNDI
SECTIO TERTIA.

De Pulmonibus, cæteriſque reſpirationis organis, deque iis, quæ ratione partium iſtarum in corpore humano vitam habente tum ſecundum, tum præter naturam exoriri poſſunt.

CAPUT I.

De Pulmonibus.

Deſcribuntur pulmones. Vid. Tab. V. Fig. II. & III.

PULMO eſt viſcus thoracis organicum, diſſimilare, membranaceum, molle, ſpongioſum, reſpirando inſerviens. Molem habet maximam; univerſum quippe occupat thoracis cavum. Figuram habet bifidam, ungulæ bubulinæ non abſimilem. Pulmones bipartitur mediaſtinum in binas ſectiones laterales, ſive in in duos lobos maximos, qui cor laxe complectuntur. Lobus dexter in tres alios lobos diſtinguitur minores. Siniſter in duos tantum. Sterno anterius, ope mediaſtini, alligatur. Poſterius vertebris dorſalibus. A lateribus pleuræ nexibus fibroſis perquam tenuibus. Superne faucibus ſuſpenditur tracheæ beneficio.

Deſcribitur Trachea.

Trachea, ſive aſpera arteria, eſt fiſtula quædam partim membranacea, partim cartilaginea, quæ aerem inſpiratum ab ore immittit ad pulmones, æque ac expiratum, una cum vaporibus, fuliginibus, aliiſque pituitoſis recrementis emittit a pulmonibus per os. Initium ducit a faucibus prope pharyngem. Anterius tamen, ubi caput extuberat tracheæ cartilagineum, ibi nempe, ubi *larynx* nuncupatur, *Adæ pomum* efficit in maribus. Exinde per faciem gulæ anteriorem œſophago ſemper adhærens, recta fere deſcendit ad pulmones, quos ingreditur pluribus diſtractis propaginibus, quæ *bronchia* dicuntur. Prope quartam circiter thoracis vertebram finditur, duos efficiens ramos, ſive duos admodum inſignes truncos, quorum ſinguli ingrediuntur lobum ſui lateris; ubi & in alios minores iterum, atque iterum deinceps ſemper minores diſpertiuntur; eouſque dum in minimas tandem abeant propagines capillares, quæ ſubeunt veſiculas componentes ſubſtantiam pneumonicam.

Deſcribuntur cartilagines tracheam componentes.

Tracheæ ductus ſuperne, anterius ne concidat, cartilagineus. Poſterius, ut oeſophago cedat, quum per cibos ingeſtos explicatur, membranaceus. Quocirca extra pulmones pluribus compingitur veluti annulis ſemilunaribus cartilagineis, quorum ſuperiores majores ſunt; minores ſubinde a larynge verſus pulmones; atque ab invicem nonnihil recedunt. Inferne, hoc eſt poſt quam ingreſſa eſt trachea ſubſtantiam pneumonicam, omnino evadit carti-

la-

laginea. Iccirco anuli cartilaginei, qui in ductu tracheæ ſuperiori ſemilunares deprehenduntur, orbem in bronchiis complent, atque anulus inferior minor, ſuperiorem majorem, ambitu ſuo, nonnihil ingreditur. Quo fit, ut anuli ſuperiores majores mutuo colligentur ligamentis carneis peculiaribus. Inferius minimi ſolis membranis tracheam veſtientibus.

Deſcribuntur tracheæ membranæ.

Duplici membrana veſtitur trachea. Exterior tenuis producitur a pleura, tracheam, æque ac bronchia quaquaverſum obvolvens, necnon etiam ſubſtantiam ipſam pneumonicam exteriorem. Firmiter adhæret ligamentis anulorum carneis. Interior craſſior, & validior, prope fauces præſertim, ubi producitur a tunicis palatum, fauceſque veſtientibus. Mox paullatim, & ſenſim extenuatur adeo, ut tenuiſſima tandem evadat ad bronchia extrema. Tunicam interiorem iterum diſtinguere conſueverunt noſtri temporis Sectores in tres alias membranas; quarum prima, ea nimirum, quæ arctiſſime tangit tracheæ parietes, & bronchiorum interiores, a fibris quibus implicatur carneis, dicitur *muſcularis*. Media, quæ minimis ubique diſſeminatur glandulis, nuncupatur *glandoſa*. Interior, eoquod fibris nerveis ubique confletur, vocatur *nervea*. Tunica hæc interior humore quodam irroratur tenuiſſimo, oleaceo, qui ut rationi conſonum videtur, a glandulis exudat minimis tunicæ intermediæ, quarum vaſcula excretoria tunicam perforant tracheæ interiorem. Humor præfatus plurimum conducit ad vocis claritatem; qua de re, per ardorem febrilem interdum abſumpto, extenuatoque, trachea proinde interior penitus areſacta vocem edit clangoſam.

Deſcribuntur vaſa tracheæ.

Per membranas tracheæ tum interiores, tum exteriores diriguntur tubuli arterioſi, item & venoſi. Proveniunt arteriæ a carotidibus exterioribus, æque ac bronchialibus. Venæ a jugularibus exterioribus, item & a bronchialibus. Nervorum habent quoque propagines parietes tracheæ, præcipuas tamen a recurrentibus, quæ per tunicas haſce diſtribuuntur uberrimæ. Hinc ſenſus earum eſt perquam acris.

Tracheæ uſus.

Trachea non modo reſpirant pulmones, verum etiam vocem procreant; quæ tamen, ut modulata concinne inflectatur, & conſonet, tracheæ caput, larynx videlicet, miro ſane opificio inſtructum videtur. Pluribus enim compingitur cartilaginibus, pluribuſque muſculis donatur; quorum beneficio exagitantur cartilagines, diſtrahuntur viciſſim, contrahunturque. Numero quinque ſunt cartilagines. A figura dicuntur, *Thyroides*, vel ſcutiformis: *Cricoides*, vel anularis: *Arytænoides*, *ſive gutturnalis*, quæ duplex eſt. *Epiglottis*, ideſt lingua minor, ſive lingua parva ad linguæ baſin quodammodo inſurgens. Orificium ſuperius laryngis, improprie quamvis, *glotten* inter Sectores quiſpiam appellavit.

Deſcribitur Scutiformis.

Scutiformis, ſive thyroides, veluti ſcutum, quo belli dimicando utebantur Majores, quadratum, aptatur faciei laryngis anteriori. Anterius gibba, maribus præcipue, quibus propterea *Adæ pomum* conſtruit. Poſterius cava, ſuoque cavo cricoidem, ſive anularem excipit. In angulis producitur, ac quatuor propterea emittit proceſſus; binos longiores ſuperne, quibus ad linguæ ba-

baſin immittitur oſſi hyoidi: binos tenujores inſerne, quibus incumbit proximæ cartilagini laryngis.

Deſcribitur Cricoides.

Anularis, ſive cricoides, veluti anulus cartilagineus univerſam complectitur laryngem. Anularis a parte poſtica nonnihil conſurgit in duas eminentias cartilagineas, quæ *arytænoides* vocantur. Ita conſurgunt arytænoides, ut rimulam quamdam inter ſe relinquant, qua gutturnii ſpeciem æmulari ſolent. Per rimulam hanc aer pulmonibus inſpiratus, ac expiratus, alternis ingreditur, atque egreditur.

Deſcribitur Epiglottis.

Epiglottis figuram habet triangularem. Baſis producitur a parte ſuperna cartilaginis ſcutiformis, cui inhæret, & quaſi continua eſt. Exinde proſequitur per univerſum ambitum laryngis verſus pharyngem; ideoque laryngem appoſite claudit. Quinimmo & reſiſtit, ne alimenta in cavum irruant tracheæ. Enim vero, quum deglutimus, cibum, & potum a labiis ſummis, per faciem linguæ ſuperiorem compellimus verſus fauces; qui propterea ita compulſi ad linguæ baſin epiglottidem offendentes, eam valde deprimunt, & laryngem claudunt. Epiglottis contra levi de cauſa attollitur, & laryngis orificium pandit. Hinc pituitam, craſſiorem licet, a pulmone per tracheam tuſſiendo excernimus; & Epiglottis, reſpectu laryngis, valvulæ munere fungitur.

Deſcribuntur muſculi Laryngis communes.

Cartilagines præfatæ, muſculorum ope, identidem commotæ ad vocis tonum apprime conducunt. Quapropter muſculos treſdecim habent, quorum quatuor dicuntur *communes*, novem *proprii*. Ex communibus dicuntur alii *ſternothyroydæi*, alii *hyothyroidæi*. Sternothyroydæi bini ſunt. Conſurgunt a parte ſuperna oſſis ſterni; exinde per faciem tracheæ anteriorem conſcendunt baſin ſcutiformis. Hinc agendo ſcutiformem deprimunt. Hyothyroidæi bini ſunt quoque. A baſi oſſis hyoidis deſcendunt utrinque ad baſin ſcutiformis; atque adeo agendo ſcutiformem attollunt.

Deſcribuntur proprii

Ex propriis bini dicuntur *cricothyroidæi anteriores*. Bini *cricothyroidæi* poſteriores. Bini *cricoarytænoidæi laterales*. Bini *thyroarytænoidæi*. Nonus muſculus *arytenoidæus* vocatur. Cricothyroidæi anteriores a lateribus cartilaginis anularis excurrunt utrinque ad latera ſcutiformis, ſed anterius. Eumdem propemodum ſitum, eamdem originem, eoſdemque terminos habent quoque cricotyroidæi poſteriores; attamen poſterius occurrunt. Cricoarytænoidæi laterales a lateribus anularis ex utroque tendunt latere in cartilagines arytænoides. Thyroarytænoidæi a lateribus ſcutiformis pergunt utrinque in eaſdem cartilagines arytænoides. Muſculus arytenoidæus conſurgit a parte poſteriori anularis, ubique ſeſe explicans per faciem interiorem cartilaginum arytænoidum. Per muſculos hoſce cartilagines laryngis modo contrahuntur, modo diſtrahuntur, modo vibrant celeriter, modo lente, utut requirit munus, cui, tum vocis, tum reſpirationis, larynx adhibetur.

Quid ſit ſubſtantia pneumonica.

A trachea ad pulmones demum reverſi, dicimus, eorum ſubſtantiam ſpongioſam pluribus compingi membranulis productis a truncis exterioribus, atque interioribus tracheæ; quæ per ſubſtantiam pneumonicam ita conveniunt, ut ſibi invicem aptatæ, innumeras ubique conficiant veſiculas minimas adeo cum bronchiis, & ſibi invicem communican-

cantes, ut a bronchiis in veſiculas, a veſiculis ex una in alteram patens deinceps ſit aditus; quocirca aere per tracheam immiſſo illico pulmones univerſi inflantur. Leves iccirco evadunt, pallenteſque dumtaxat reſpiratione peracta. Etenim in fœtu, qui nondum reſpiraverit, rubicundiſſimi ſunt, & adeo compacti, ut in aquam dejecti, plurimum gravitantes, ſtatim ſubmergantur; quod contingere tamen haud poteſt, ſi vel ſemel aerem ingreſſum pulmones exceperint. Veſiculæ pneumonicæ mutuo colligari ſolent, vaſculis non modo intercedentibus, verum etiam retis cujuſdam interventu perquam tenuis, quod microſcopio ſubſtantiæ pneumonicæ appoſito perbelle ſeſe perhibet aſpectui per faciem univerſam veſicularum exteriorem undique coextenſum. Rete id, ranarum pulmone inflato, atque exiccato, nudis oculis valde conſpicuum obverſatur.

Deſcribuntur vaſa pulmonum. Ingens vaſorum numerus diſtribuitur per ſubſtantiam pneumonicam: arteriæ nimirum, & venæ duplicis generis, nervi, ac minima lymphatica. Arteriæ, & venæ proveniunt aliæ a truncis pneumonicis, aliæ a truncis bronchialibus. Nervi apud Willis, uberrimi contra aliorum opinionem dirimuntur ad pulmones prope cordis regionem a pari vago. Minima lymphatica radicibus pluribus capillaribus ab eadem ſubſtantia pneumonica enaſcuntur. Hinc in paucos ramuſculos majores lympham vehunt collectam in ductum thoracicum. Arteriæ, venæ, nervi, lymphæque ductus pene omnes ingrediuntur pulmones una cum trachea. Quinimmo & non ſecus ac trachea in ramulos ſtatim effunduntur, quibus bronchia ubique comitantur ad veſiculas uſque pneumonicas; in quas tamen nequaquam uti bronchia oſculis propatulis dehiſcunt. Per arterias pneumonicas ſanguis a ventriculo cordis dextero pulmones quaquaverſum irrigat, ut in veſiculis pneumonicis vapores effœtos, fuliginem, pituitamque glutinoſam, & craſſam, aliaſque pertenues, ſiquæ adſint, ſordes exoneret; quæ ſive expirando, ſive tuſſiendo egeſtæ per tracheam excernuntur. Sanguis præterea ab aere inſpirato in veſiculis pneumonicis particulas nonnullas æthereas, ſive nitro-aereas ſuſcipit, quibus ſaturatus refluit per venas pneumonicas in auriculam cordis ſiniſtram, ut validius fermentetur, atque efferveſcat.

Quid ſint vaſa bronchialia. Arteriæ bronchiales, quæ minimæ ſunt, ſanguinem ab aorta deſcendente in ſubſtantiam pneumonicam pro ejus nutritione deferunt. Quapropter reliquus a nutritione ſanguis neceſſe eſt, ut per venas bronchiales a pulmonibus progrediatur in venam cavam deſcendentem. De nervis pneumonicis id maxime obſervamus, eos extremis ſuis nonnihil propatulis, aliqua ſaltem ex parte veſicularum parietes confeciſſe.

Uſus pulmonum. Pulmones una cum trachea, reſpirationi præſertim inſerviunt. Per reſpirationem ſanguinis motum adjuvant, ejuſque fermentationem, ſpirituum animalium, item & vitalium vim excitant, voces edunt &c.

Quomodo fiat reſpiratio. Reſpiratio fit *inſpiratione*, atque *expiratione*, quæ alternis jugiter ſibi reſpondent. Inſpirando aerem intus per tracheam immittimus ad pulmones; quem poſtmodum emittimus a pulmonibus per tracheam expirando. Inſpiramus thoracem undique dila-

latando. In dilatatione quippe, muſculis thoracis univerſis contractis, ad claviculas attolluntur coſtæ; & uno, eodemque tempore, fibris contractis, complanatur diaphragma; quod fieri minime poteſt, quin amplius evadat thoracis cavum; adeo ut aer exterior circumpulſus a parietibus thoracis exterioribus, nec non etiam proprio pondere per os tracheam ſubeat, ac per tracheam veſiculas pneumonicas; quæ iccirco explicantur, atque intumeſcunt. Hinc inſpiratio; quæ ut facilius ſuccedat, pulmonum tunica exterior quandoque alligatur nexibus quibuſdam fibroſis parietibus thoracis interioribus; qui propterea ab invicem recedentes pulmones adjuvant, ut aerem facilius intus excipiant; in quo imperitorum vulgus decipitur, adhæſionem præfatam, naturalem licet, morboſam ſemper exiſtimans.

Quid proprie præſtant pulmones in reſpiratione.

Expirando, aerem ex pulmonibus per tracheam foras emittimus. Expiramus thoracem contrahendo. In contractione quippe thoracis, muſculis abdominis contractis, deprimuntur coſtæ, una & comprimuntur viſcera imi ventris ſubjecta; quæ compreſſa, quum deorſum produci nequeant, neceſſe eſt, ut ſurſum attollantur. Hinc in ſublime provecta, ſubſtantiam diaphragmatis attollunt, eamque in thoracis capacitatem impellunt, atque una cum coſtis depreſſis pulmones comprimunt interceptos; a quibus aerem non ita pridem inſpiratum exprimunt, & foras per tracheam in fauces excludunt: ideſt expirationem faciunt. Ex quibus patet in reſpiratione nequaquam agere pulmones, ſed pati potius; quemadmodum non agit, ſed patitur ſpongia; quæ inter manus comprehenſa, utut manus alternis abducamus, & diducamus, intumeſcit viciſſim, & detumeſcit.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Quare ſanguis pulmones ingreſſus immutetur.

UT ſanguis, qui ex trunco venæ cavæ reducitur in auriculam cordis dexteram, craſſior, ſane, obſcurior, minuſque fluens obſervatur, quam is, qui ex cordis ventriculo ſiniſtro arteriam aortam ingreditur; ita ſanguis, qui a dextero cordis ventriculo, ut per pulmones dirimatur, arteriam pneumonicam ſubit, craſſior, item & obſcurior, minuſque fluens deprehenditur quam is, qui a pulmonibus per venam pneumonicam in auriculam cordis ſiniſtram provehitur. Id præ cæteris in canibus, aliiſque quadrupedibus; quos olim adhuc viventes inſecuimus, nobis luculenter percipere non ſemel licuit. Indicium evidens, ſanguinem in pulmonibus plurimum immutari; quod anſam Recentioribus fecit, ut eumdem ſanguinem in pulmonibus ab aere inſpirato particulas ſaltem nonnullas aut æthereas, aut nitro-aereas, ut ante jam innuimus, aut alterius cujuſcumque indolis, jugiter ſibi abripere exiſtimarent; quo ſaturatus per venam pneumonicam refluat ad cor; in quo proinde ebullit, effervefcit, ſubigitur, extenuatur, atque ita ſubactus per aortam quaquaverſum diſtribuitur.

CAPUT II.

De Pleuritide, & Peripneumonia.

Pleuritidis, & peripneumoniæ definitiones

INter morbos, quorum cauſa ægre reſpiramus, paſſim occurrunt Pleuritis, & Peripneumonia; affectiones nimirum, quæ a partibus, quas afficiunt, nomen ſibi nactæ, effecerunt, ut firma, & conſtans inter Clinicos invaluerit opinio, pleuram, item & pulmones ſeorſim inflammari poſſe, quamvis revera ſubſtantia pneumonica nihil aliud ſit, ſi bronchia eximas, præterquam pleura producta complicata, ac in cellulas, ſive in veſiculas minimas extenuata, ac varie coaptata; quæ quum inflammatur, perquam difficile videtur, ut inflammatio quodammodo & ad ſubſtantiam pneumonicam non extendatur. Nihilominus pleuritidem Majores *pleuræ, & muſculorum adjacentium inflammationem eſſe* tradidere, *cum dolore lateris punctorio, tuſſi, reſpiratione difficili, febre acuta, pulſu duro, inæquali, frequentique*. Peripneumoniam *inflammationem eſſe pulmonum cum pectoris anguſtia, ſpirandi difficultate, febre acuta, & tuſſi*. Nos autem, qui quoties pleuritide, & peripneumonia interfectos ſecare fecimus, toties promiſcue, modo tamen magis, modo minus, pleuram, una & pulmones æque inflammatos vidimus; & qui propterea, ut ante diximus, valde ambigui in re tam incerta verſamur, num videlicet ob maximum, quod inter partes præfatas intercedit conſortium, inflammari unquam poſſit pleura, quin pulmones etiam inflammentur, & contra, affectionem hanc utramque paucis indiſcrete deſcribendam ita potius exiſtimavimus: *pleuritis, & peripneumonia* nihil aliud eſſe videntur, præterquam *inflammatio; quæ vel a pleura ad pulmones prolatatur, vel a pulmonibus ad pleuram; unde febris ardens acuta, dolor, tuſſis, pectoris anguſtia, ſpirandi labor, & reliqua.*

Diagnoſis.

Ex dictis igitur patet pleuritidem, item & peripneumoniam manifeſtam fieri a febre acuta, a difficultate ſpirandi cum tuſſi, a dolore partis affectæ, qui quandoque acris eſt, & pungens, quandoque gravis cum ardore, qui præſertim inſpirando exacerbatur in regione thoracis: modo ad dorſum, ad ſcapulas, necnon etiam ad claviculas aſcendens: modo ad hypochondria deſcendens. Ex quo factum fuiſſe videtur, ut anteactis non minus, quam noſtris ſane temporibus tum pleuritis, tum peripneumonia diſtinguatur in aſcendentem, & deſcendentem. Aſcendentem eam dicunt, in qua dolor, quum ſit ſublimis, partes thoracis ſupernas affici declarat. Deſcendentem eam vocant, quæ ex dolore, qui deorſum inclinat, partes thoracis infernas læſas eſſe, & ipſum diaphragma inflammari deſignat. Tuſſis præterea, quoniam modo ſicca, modo humida, nonraro cruenta, & quidem ſanioſa, pleuritidem, & peripneumoniam comitatur, in cauſa fuit, ut pleuritidem, & peripneumoniam in ſiccam, humidam, cruentam, & ſanioſam quiſpiam diſtinxerit. Pulſus tum in pleuritide, tum in peripneumonia durus eſſe ſolet, & admodum varius. Genæ rubore quodam quandoque ſuffunduntur. Rubere ſolent urinæ, & reliqua ſupervenire ſymptomata, quæ, die præſertim inclinato, exaſperantur. Contingit perſæpe, ut præter dolorem, qui aut nullus, aut perquam obtuſus in thorace percipitur, reliqua adſint, & quoque graviora; idque, ut opinor, quo-

quoniam tum ſoli pulmones, quorum ſubſtantia prope indolens eſt, inflammati, aut nullam, aut fere nullam, ratione ſenſus moleſtiam moliantur; quo in caſu pleuritis, quamvis vulgo dicatur *occulta*, vera peripneumonia potius dicenda foret. Non raro evenit item, ut in parietibus thoracis extimis, ſi vel tactu explorentur, dolor occurrat, atque augeatur, quod muſculos intercoſtales tum inflammatos eſſe denotat. Hinc, niſi ulterius, & ad partes interiores proficiſcatur inflammatio, pleuritis eo in caſu *ſpuria* nuncupatur, quam talem fore cæterorum ſymptomatum lenitas palam facere debet.

Cauſa. Quicquid in tubulis ſtagnando efferveſcit, eorum parietes extendit, rarefacit, pungit, ac pene inurit, id omne inflammationem parit: efficit nempe, ut pars affecta intumeſcat, ac ruborem ſibi nacta, dolorem, ſive potius ardorem, aut ſenſum veluti quemdam inuſtionis, necnon etiam æſtus inferat febriles: ideſt ea omnia ſuſcitat, quæ partes humani corporis viventis actu inflammari commonſtrant.

Prognoſis. Inflammationes hujuſmodi, ratione præſertim affectæ partis, una cum ingenti acutie plurimum habent periculi, & quum vel ante diem quintam ægrotos non ſemel interficiant, acutorum non modo, verum etiam & peracutorum annumerandæ veniunt generi. Sin autem ulterius producantur, & diem decimam quartam, quin plane ſolvantur, evaſerint, plerumque ſuppurant; inde abſceſſus pulmonum, item & empyema. Senibus fere ſemper lethales; item & iis, quos ter, aut quater pridem invaſerint. Tuſſis ſicca, qua videlicet aut nihil, aut prope nihil excernit æger, reliquis una cum febre recrudeſcentibus ſymptomatibus, malum. Peſſimum vero, quum & febris, & reliqua invaleſcant ſymptomata, ſi dolor omnino ſedetur, aut potius ſtupefiat; id ſiquidem membranas inflammatas gangrænam ſubiiſſe indicat. Peſſimum item, ſi cruentum omnino expuimus, vel ubi quæ expuimus flaveſcant; & multo magis ſi nigra ſint. Pulſus parvus, crebrior, durus, & præſertim ſerratus, ex mente Hippocratis, item & Galeni mortem proximam indicant. Cum febre maligna aut numquam, aut fere numquam ex hujuſmodi inflammationibus evadunt ægri. Quo dolor, exterior, tametſi acutus ſit, percipitur, cæteris paribus, eo melius; quum id aut ſolos muſculos intercoſtales, aut ſolam pleuram ſuperficietenus, pulmonibus interioribus illæſis affectam eſſe ſignificat.

Humoribus in tubulis concretis, atque ſtagnantibus, qui ſive pleuritidem, ſive peripneumoniam fecerint, foventque, appoſite diſcutiendis, præter optimam in rebus omnibus, quæ ad diætam pertinent, vivendi normam conſtitutam, quæ profecto ab ea, quam febribus ardentibus extenuandis in ſuperioribus propoſuimus, diſtare neutiquam debet, reliqua omnia tum exteriora, tum interiora, quæ blande movent, quæ diluunt, quæque reſolvunt, humectantque in ordinem caute digeſta, opportune adhibenda ſunt; hæc quippe æſtus fluidorum nimios placide cohibent, hæc refrigerant, hæc denique morboſam colluviem eluunt. Hinc alvo enemate prius, ſi opus fuerit, perquam leniter exterſa, niſi tamen materiam cruentam, aut ſanioſam expuat æger, vena in proximo ſoluta, ſanguis iterum, iterum- Curatio.

rumque, quum ſemel non ſuffecerit, educendus. Fotus ſubinde emollientes, inunctiones anodynæ, & reliqua e regione doloris ſunt adhibenda. Univerſa interim cuti defricata, eam ventoſis poſtmodum apprehendito, ac in diverſas partes, ut fluidorum motus per glandulas minimas, atque effluvia ex ſpiramentis promoveantur, diſtrahito. Potiones uberrimas hordeaceas, avenaceas, necnon etiam emulſiones emollientes ex ſeminibus melonum, papaveris albi, infuſiones florum rhœados, violarum, borraginis, hiſque ſimilia, tepentia potius, ex noſtra ſententia, quam frigida potanda frequenter præbeto. Tuſſim, & præcipue ſiccam, oleum recens amygdalarum dulcium, ſeminum melonum, ut & ſyrupi violarum, altheæ, capillorum veneris, & reliqua cochleatim lambendo deglutita mulcent, una & excreatum movent. Caveto tamen, ne talia prætermodum ingeſta alvum laxent, & diarrhœam faciant, quæ plurimam ſane in inflammationibus univerſis noxam moliri pene ſemper conſuevit. At ſi quid de iis dicendum ſuperſit, id in ſequentibus fuſe exponam.

Hiſtoria I.

Quic- [...]id, [...]euriti- [...] me- [...]ndo, [...]æſtare [...]nſue- [...]mus, [...]ſtoria [...]clara- [...]us.

LUcius adoleſcens, inter germanos fratres nobilis cujuſdam familiæ natu major, annum ætatis vigeſimum circiter primum agebat, tum quum menſe Martio aere ſudo, nivoſoque ſolo, varios in palæſtra ludos exercens plurimum ſeſe defatigaſſet, inſudans, æſtuans, ac ſitiens gelidam inde perbibit. Mox in palæſtram iterum profectus eaſdem laborioſas non ita pridem intermiſſas exercitationes alacrius aggreditur. Declinat dies, & Lucius noſter ex palæſtra in atrium quoddam Urbis publicum ſeſe tranſtulit; ubi varias cum pſaltriis ad multam noctem choreas feſtive ducens, in ſudorem uberrimum ſolvitur, ac viribus deſtitutus, mente, æque ac animo tandem deliquit. Reſipiſcens inde, & revaleſcens in ædes proprias revertitur. Recumbit, ac placide conquieſcens, optime ſe habere, expergefactus poſtridie, jactitabat. At levi quodam per articulos prævio frigore ſub veſperam comprehenſus, ardentiſſima febre poſtmodum invaditur. Febri, quæ ad diem uſque nonam ſeſe produxit, accedunt lateris ſiniſtri dolor acerrimus, permoleſtus ſpirandi labor, ac tuſſis quædam aſpera, qua nihil omnino excernebatur. Acriter interim ſitiens, vinum impenſe appetit. Fauces exhauſtæ, & lingua plane arefacta maximum in viſceribus ſuſcitatum eſſe incendium indicabant. Pulſum durum, contractumque habet. Urinas perexiguas, ac rubicundas emittit. Ægre recumbit. Intumuerunt præterea genæ, atque ruborem a confluente ſanguine impenſum ſibi nactæ, fluidorum motum in præcordiis retardari abunde declarabant. Hinc alvo enemate ex aqua ſimplici hordeacea paullulum mellita leniter prius exterſa, ac ſanguine ad libram circiter ex brachio poſtmodum antelucanis horis educto, emulſionem hanc A ita, ut inſequitur paratam, tepentem large per vices quotidie hauriendam, confecimus. Sub veſperam ægrotantem inviſimus, & quoniam morbus magis adhuc invaluerat, alteram ſanguinis libram ex brachio lateris adverſi procul ab omni cunctatione extraximus. Ad leniendum præterea dolorem, fotus emollientes, atque inunctiones,

nes, quas expoſuimus in B, lateri affecto adhibuimus. Sequenti mane, quod diei fuerat morbi tertiæ, ægrotantem nocte præterita placide obdormiviſſe reſcivimus, plurimum inſudaſſe, ac materiam cruentam tuſſiendo expuiſſe. Pulſum interea temporis explorantes, molliorem fieri, magiſque explicatum adinvenimus. Uberiores, craſſioreſque, neque adeo inflammatas emiſerat urinas. Liberius reſpirabat; nec dolor ita, uti pridem, acerbe febrientis latus divexabat. Quamobrem, quum res in melius æque omnes proceſſiſſent, nihil aliud omnino præſtitimus, quam ut eiſdem emulſionibus, eiſdemque fotibus, & inunctionibus, ut eatenus conſueverat, uteretur æger. Hac propemodum methodo ad diem uſque nonam ſemper melius ſe habuit, donec penitus vaneſcente febre, una cum febre extenuata, reliqua omnia ante diem decimamquartam omnino evanuerunt ſymptomata.

A ℞. *Sem. melon. unc. ij., pap. alb. unc. ſs., aq. hord. lib. ij., m. f. emulſ. S. A., & adde mell. hiſpan. unc. ij., bib. ut m.*

B ℞. *Fol. malv. viol., flor. pap. rhœad. ana. q. ſ., aq. com. q. ſ., m. f. decoct. emolliens pro fotu tepenti cum ſpongiis regioni doloris applicando ut m.*

Item ℞. *Ol. amygd. dulc. lib. j., ſperm. cet. drach. ij., camph. ſcrup. ſs., m. pro unctione lateri affecto cum omento vervecino poſt fotum adhibenda ut m.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid judicandum ſit de variis

INter ægritudines, quibus vexamur in terris, nihil eſt, quod frequentius, quodque vehementius & cum ingenti vitæ periculo in noſtris ſaltem hiſce Regionibus nos invadere conſuevit, quam ejuſmodi inflammationes, quæ viſceribus thoracis inſidentes aut pleuritidem, aut peripneumoniam faciunt. At enim vero nihil plane nobis adhuc occurrere potuit, quod facilius diſcutiatur, in corporibus tamen vegetis, bene in reliquis valentibus, neque ad ultimum ſenium provectis, quam ægritudines præfatæ, quum præter largam, atque opportunam ſanguinis miſſionem morbi principio, uberrimaſque potiones proceſſu propinatas, nihil propemodum aliud ad eas reſolvendas tentaverimus. Sanguis autem opportune emiſſus, morbi videlicet principio, & priuſquam aut ſputus cruentus, aut ſanies excreta apparuerit, quemadmodum plurimum ſemper profuiſſe nobis hactenus innotuit, ita proceſſu, poſtquam materiam præfatam excreare cœperit æger, eductus necem quamſæpiſſime intulit. Cæterum ubi vena bis, ter, & quater ſoluta haud profecerit, tum antipleuritica intus, & foris adhibere neceſſe eſt. Inter hæc præ cæteris magni facere conſueverunt Veteres lucii piſcis mandibulas, dentes apri, elephantis, cornu cervi, uſtum prȩſertim, & philoſophicum, & reliqua hujuſmodi, quæ in pollinem redacta, pulveres antipleuritici nuncupantur. Pluris pendunt hodie Recentiores ſanguinem leporinum, hircinum, ſpermaceti, camphoram, olea varia tum ex amygdalis dulcibus, tum ex variis ſeminibus recens extracta, emulſiones, & decoctiones anodynas, & reliqua omnia opiata. De abſorbentibus, ſive rebus alkalicis præparatis, atque ad pleuritidem diſcutiendam propinatis, utpote quæ officere nequeant, non modo æquo ſinimus animo ut propinentur, verum &

ipſi

ipſi libenter quandoque propinavimus; idemque ferme, ratione ſanguinis hircini, & leporini, præſtamus. De oleis tamen, non ſecus ac de lambentibus, ſive ſaccharatis, ſive mellitis, quemadmodum credimus ea, fauces, muſculos, cartilagines, æque ac membranas laryngis, tametſi tracheam neutiquam ſubirent, emolliendo, tuſſim lenire, atque excreatum movere ita plurimum quidem vereamur oportet, ne ad inteſtina delapſa alvi profluvium moveant, & inflammationes adhuc magis exaſperent. De opiatis, camphoratis, necnon etiam de ſpermate ceti ex longævo rerum uſu in Praxi medica edoctis, diverſa prorſus ſentire nobis occurrit; qui inficias ire nequimus, ejuſmodi ſpecifica intus ingeſta inflammationibus univerſis tum internis, tum etiam externis, diſcutiendis, extenuandiſqae utplurimum profuiſſe; quin, niſi doſis non cohæreat, vel minimum unquam offecerint.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Unde ...mæ ...vene- ... inter ...nicos ... in- ...mma- ...nibus ...toris ...um ...vendi ...ſus.

ANno, ni fallor, reparationis noſtræ 1704, menſe Martio ſub equinotiis, aquilonibus quotidie flantibus, ac frigoribus invaleſcentibus, quum gelu per aquas præſertim ſtagnantes longe lateque concreſceret, ob labem quamdam ex cuti fortaſſe ſtipata contractam, pleuritidis peſſimæ ſpecie, neſcio an inflammatio, an alia potius morboſa viſcerum occulta colluvies, per Urbem graſſabatur. Quos ea invaſit, ſanguis tum ex brachio, tum ex alia qualibet regione eductus confeſtim aut interficiebat, aut plurimam ſaltem noxam iis moliebatur. Quibus contra ſua, ut ita dicam, ſponte alvus ſolvebatur, ii, multa præſertim bile dejecta, quamſæpiſſime evadere plane conſueverunt. Quod anſam fecit, ut neglecta prorſus eo tempore ſanguinis miſſione, tales affectiones inde alvum ſolventibus tractandas plures aggreſſi, eas feliciſſime extenuarent. Id & alii, & ipſi deinceps cum ſucceſſu ea tempeſtate fecimus. Ex eo tempore factum fuiſſe opinor, ut abuſus Clinicorum quorumdam pernicioſiſſimus impoſterum invaluerit tum pleuritidi, tum peripneumoniæ catharticis occurrendi; in id tametſi ratio, non minus quam uſus, Priſcorum, æque ac Recentiorum, paſſim reclamitet auctoritas. Nos equidem non latet illud, quod inter pleuritidem aſcendentem, & deſcendentem ſpecioſum proferunt diſcrimen; & nihiloſecius eorum haud pudet eſſe ſententiæ, penes quos plurimum hiſce in caſibus ſuſpectum ſemper fuit, alvum vel minimum laxare; nam ſi quandoque ex purgationibus in pleuritide curanda non improſpere ceſſerit, id ex eo unice contigiſſe arbitramur, quod ſordes pravæ cujuſdam qualitatis in cavo inteſtinorum congeſtæ præter naturam effervéſcendo, talia progenuerint ſymptomata, quibus pectoris inflammationes æmulari, mentirique potuerint.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Veſicantium uſus in pleuritide non ſemper damnandus.

VEſicantium, neſcio an dicam uſus, an potius abuſus, ut in reliquis viſcerum inflammationibus, ita & in pleuritide improbandus omnino videtur; quem & ipſi

ipſi plane improbamus. Attamen in nos reclamitaret experientia, ubi inficias ire audacter velimus, ea in extremis, & tum maxime, quum excreatu prorſus compreſſo, aut delirium, aut veternus, aut coma vigil, aut dolor capitis acerrimus ſuperveniens, metaſtaſin ex pulmonibus ad cerebrum factum iri minitetur: ea, inquam, femoribus, cruribuſque admota, ſudore uberrimo fuſo, æque ac urina copioſe egeſta affectionem quamſæpiſſime, ad punctum quaſi temporis diſcuſſiſſe. Id Romæ potiſſimum in Noſocomiis tum Sancti Jacobi Incurabilium, tum Hiſpanorum Urbis, tum Mariæ ſemper Virginis ejuſdem Nationis Montis Serrati, paſſim eveniſſe vidimus. Partibus infernis potius quam ſupernis veſicantia hiſce in caſibus apponi ſinimus, ut ea, qua valent, ratione a partibus ſupernis ad infernas humores peccantes facilius avocent.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit empyema, ejuſque Diagnoſis, Cauſa, Prognoſis, & Curatio.

NON ſemel eveniſſe liquet, ut humor peccans, qui in tubulis ſtagnando aut pleuritidem, aut peripneumoniam fecerat, in pus converſus, abſceſſum ſubinde fecerit; quo diſrupto, in cavum thoracis ſi profluat ſanies, ibique congeratur, atque inſedeat, tum ea ægritudinis ſpecies oritur, quæ proprie *empyema* nuncupatur. *Proprie* dicimus, quum vox ea triplicem apud Medicos paſſim ſibi nacta ſignificatum, quamlibet modo ſuppurationem, ſive quemlibet in abſceſſum purulentum tranſitum denotet, quod tum *diapyema*, *diapyeſis*, & *diapyon* vocatur; modo pus in ipſa ſubſtantia pneumonica collectum, ibique concluſum deſignet, quod tum *vomica* nuncupatur, modo autem ſtricte pus effuſum in ipſo thoracis cavo ſignificet, quod ea infert ſymptomata, quæ pectoris affectionem procreant, quam hic cum pluribus aliis & nos *empyema* dicendam ducimus. Empyema igitur, penes nos, nihil aliud eſt, præterquam *pectoris anguſtia*, *ſive ſpirandi labor a pure in cavo thoracis effuſo*, *ibique collecto*, *atque ſtagnante proveniens*. Empyematis indicia ſunt reſpiratio difficilis, ſenſus quidam gravitatis moleſtus, qui diaphragmati quodammodo inſidet, febris utplurimum lenta, materia fluctuans in cavo thoracis, genarum rubor, qui hora tertia, vel quarta poſt paſtum præſertim intendi ſolet &c; in quibus tamen id potiſſimum animadvertamus oportet, empyema ex præcedentibus maxime dignoſci; ſiquidem pleuritidem, utplurimum, peripneumoniam, anginam, & thoracis vulnera, ictuſque validiores, vel contuſiones inſequitur. Unde extet empyema ex dictis abunde patet. In prognoſi hæc in primis adnotanda. Spirandi labor quo major, eo pejor. Si pulſibus languentibus, compreſſis, ac celerrimis ſudores accedant fridigi, aut diarrhœa colliquans, ſi crebro delinquat animus, necem in proximo verſari id ſemper præcinit; ut quum & incaventur oculi, & liveſcant, & rubore impenſe ſuffundantur genæ, incurventur ungues, & pedes intumeſcant. Pus, quod fecerit empyema, nonniſi thoracis parietes perforando, *paracenteſi* videlicet, educi poteſt; quod plurimum ſane pluribus ex cauſis habet periculi, & nonniſi vires ſatis conſtent, tentandum. In celeberrimo Sancti Jacobi Incurabilium Urbis Noſocomio, cui nos olim tamquam Medicum prima-

marium, O. M. F. R. annuente Pontif. CLEMENTE XI., perquam nobilis ejus loci Antiſtitum cœtus humaniſſime præfecerat, bis, empyematicos extrema macie prope confectos, paracenteſi ab inclyto Profeſſore Victorio Maſini feliciſſime peracta, curatos vidimus. Alter ad annos plures ſuperſtes exinde vixit, & adhuc fortaſſe vivit. Alterum autem ob varia, quæ Romæ poſtmodum intentaverat facinora, triremè mulctatum, & munere ſuo ſtrenue, non minus quam alii remiges diu functum, febre tandem maligna correptum, Centumcellis non ita pridem ſupremum obiiſſe diem accepimus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit Vomica, ejuſque diagnoſis, Cauſa, prognoſis, & curatio.

VOmica, in genere licet abſceſſum ſignificet, ad denotandum tamen unice pulmonum, aut finitimarum partium abſceſſum paſſim uſurpatur. Qua de re vomicam nobis hic deſcribentibus, dicere non alienum viſum eſt, *pectoris eſſe anguſtiam, ſpirandique laborem, qui a ſanie inter membranas aut pulmonum, aut partium finitimarum collecta procedit*. Signa, quorum ope ab aliis affectionibus vomica diſtinguitur, ab iis, quæ ſuperius pro dignoſcendo empyemate propoſuimus, non multum differunt. In vomica tamen nec pus fluctuare in cavo percipitur thoracis, nec ponderis quaſi diaphragmati incumbentis, ut in empyemate ſenſus vomicæ ineſſe ſolet. Pus in vomica congeſtum, niſi tuſſiendo egeratur, aut ægrotum ſuffocat, aut tabem infert, aut in cavum thoracis delapſum in verum convertitur empyema. Sunt qui per vaſa remeare poſſe id puris in ſanguinem opinantur, ac per urinam feliciſſime poſtmodum excerni; quod tametſi nobis plane negare haud arrideat, perquam difficile nihilominus id fieri poſſe arbitramur, quin pus fluida univerſa prius coinquinet, & œconomiam animalem funditus evertat. Non raro contigiſſe edocuit uſus, vomicam diu in ſubſtantia pulmonum deliteſcentem, mortem tandem repentinam intuliſſe, quin ullam vel levem ei, quem extinxit, moleſtiam unquam antea fecerit. Tum empyemati, tum vomicæ tractandæ eadem ferme, quæ de pleuritide non ita pridem innuimus, præter ſanguinis miſſionem, quæ nil aliud, quàm extremam perniciem, ex noſtra ſaltem ſententia, moliri poterit, conducere videntur. Accidit itidem, ut de Antipatro Medico narrat Galenus (a), ut tuberculo quodam pulmones affecti adhuc crudo, nullum, præterquam quod enormiter arteriæ micent, nullum, inquam, aliud incommodum principio intulerint. Attamen temporis proceſſu vel ſuppurati, vel majorem in dies ſibi nacti labem, aut veram phthiſin, aut veram vomicam, aut necem tandem moliuntur.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quare humores, qui in partibus inflammatis ſtagnant, facile ſuppurant.

HUmores, qui in tubulis ſtagnando conſiſtunt, & inflammationem, ſive eryſipelas aut intus, aut foris faciunt, niſi mature diſcutiantur, efferveſcunt, corrumpuntur, ac omnino immutati pus, aut ſaniem procreant, quæ abſceſſus, vel apoſtemata in- ge-

R iiij

(a) *Lib. 4. de locis affectis cap. 8.*

generat. Ideo humores, qui diu in tubulis humani corporis vitam habentis ſtagnant, ſanguis præcipue, ideo, inquam, proceſſu temporis æſtuant, quia, quum variis non abſimilibus congregentur particulis, avolatis, abſumptiſque tenujoribus, aut oleoſis, aut lymphaticis, quæ nimiam, uti ſuperius iterum innuimus, blande compeſcunt fermentationem, reliquæ, quæ ſuperſunt, acidæ videlicet, & alkalicæ, quum ſolæ tum propemodum ſint, libere coeunt, & fermentando efferveſcunt. Ex quo fit, ut efferveſcendo rarefiant, tubulorum parietes extendant, dolorem & febrem exaſperent, eo uſque dum prorſus immutatæ ſaniem conficiant. Hinc illud Hippocratis (*a*) *dum pus conficitur dolor, & febris*. Non aliunde febris exoritur, niſi quod portio quædam puris illius, tenuiſſima quamvis, tum quum in parte affecta conficitur, a præterlabente ſanguine abſorpta, ſanguinem univerſum inficit, & febriles æſtus ſuccendit.

CAPUT III.

De Hemoptyſi.

Definitio. HÆmoptyſin dicere, æque eſt prope, ac *ſputum ſanguinis* ſi diceres. Attamen temporibus noſtris ea vox ad ſanguinis egeſtionem, quam ex ore citra pectoris inflammationem tuſſiendo excernimus, denotandam a Clinicis proprie uſurpatur. Ex quo fit, ut non alienum videatur, hæmoptyſin hic deſcribendo *ſanguinis ex ore cum tuſſi egeſtionem eſſe*, proferre *quin viſcera thoracis inflammata febrem acutam foveant*; quin viſcera, diximus, inflammata febrem acutam foveant, ut per id, quo pleuritis, aut peripneumonia cruenta a vera diſtet hæmoptyſi, deſignemus.

Diagnoſis. Aliis indiciis, præterquam quæ antecedens definitio præſefert, ut prænoſcatur hæmoptyſis, quæ præſens eſt, non indigemus; quum res per ſe oculis, ut ita dicam, obverſetur; nam non aliunde, quam ex pulmonibus ſanguinem tuſſiendo emittimus; qui propterea in ſpumam utplurimum rarefactus, atque vaneſcens quodammodo educitur. Hæmoptyſin autem proximam fore, calor acris, in præcordiis præcipue, ſitis inſueta, ſaliva ſale plurimo veluti conſperſa, quæ fauces titillet, cutis quum prurit univerſa, & id generis alia prædicere conſueverunt.

Cauſa. Hæmoptyſis ex noſtra ſententia fieri plerumque debet ab humoribus craſſis, qui ſtagnando in tubulis pulmonum ibi concreſcunt, acriores fiunt, atque erodentes; quique proinde vaſorum parietes exedendo, nil mirum ſi tuſſim moveant, ac per tuſſim ſi ſanguis egeratur, ſpumans utplurimum ob aerem exſpiratum, cum quo excernitur, ſibi immixtum. Quinimmo, & ſanguis acrior licet non evadat, ſatis tamen eſt ad hæmoptyſin interdum inducendam, ut meatibus aut infarctis, aut compreſſis per eos fluere libere nequeat. Tum enim a tergo propulſus, & undequaque exundans, augetur; impetum facit, membranas continentes extendit, prolatat, & oſcula vaſorum minima aut laxat, aut diſrumpit; quod, raro licet, exoriri tamen nonnumquam quoque poteſt ab eodem ſanguine ob nimiam excandeſcentiam in fermentationibus rarefacto; ſiquidem æſtuans nimis, atque ebulliens fieri poteſt, ut non ſemel adeo

(a) *Sect. 2. aphor. 47.*

adeo intumeſcat, ut vel orificiis tubulorum prolatatis, vel tubulis fractis foras tandem erumpat.

Prognoſis. *Sanguis quidem ſupra qualiſcumque fuerit, ſemper malum.* Hippocrates (a) *Adoleſcentibus autem ſanguinis expuitiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, aliique, ſed præcipue antedicti.* Hippocrates (b). Hinc adoleſcentibus frequentior eſſe ſolet hæmoptyſis. Quo major in hæmoptyſi erumpit ſanguinis copia, eo pejus. Si a menſibus extiterit compreſſis, in gravidis maxime, citra periculum fere ſemper eſſe ſolet. Criticam nonnumquam hæmoptyſin ſe obſervaſſe Clinici, atque atrociſſimas per hanc, inveteratasque ſolutas ægritudines affirmant. Quamſæpiſſime tamen læthalis eſt, & niſi repente ſuffocet, ulcus facit, & phthiſin inducit.

Curatio. Ut recte curetur hæmoptyſis præter ea, quæ humores concretos blande ſolvunt, ſalia eluunt erodentia, ſanguinis fervorem nimium cohibent, quæ omnia ita ut in febre hectica eradicanda propoſuimus, propinare hic convenit, vena iterum iterumque, plethoricis præſertim, aliiſque, quibus cruentæ excretiones conſuetæ ſuppreſſæ hæmoptyſin intulerint, ſolvenda eſt. Victus humidus ſit, tenuis, non tenuiſſimus, inedia quippe hæmoptyſin ſola quandoque moliri potuit. Num autem ſanguis, qui ex pulmonibus expuitur, adſtringentibus comprimi poſſit, & num conveniat, id infra exponere aggrediar.

Hiſtoria II.

Quicquid, hæmoptyſi meden-do, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

POmpilius ſexaginta circiter ab illinc annos natus, Juriſconſultus, temperamentum calidum, & ſiccum, bilioſum videlicet præſeferens, modicæ ſtaturæ, habitus gracilis, permulti poſtquam in omnibus, ratione valetudinis, errores ab ineunte ætate præceſſerant, podagra, febre, ophtalmia, aliiſque variis perincommodis affectibus tum animi, tum corporis viciſſim tentatus, menſe Decembri Anni proximi devoluti noctu febri corripitur, anxius evadit, & multum ſanguinis tuſſiendo expuere cœpit. Sanguis erat purus, floridus, ac ſpumans. Facile tamen exinde reſpirabat, nec ullum vel levem intus in thorace dolorem percipiebat; &, febre brevi penitus extincta, pulſus nec male quidem ſe habebat. Sanguinem ſtatim ex pede ad libram educi juſſimus; & quoniam podagra, quæ eatenus ad id temporis recurrere conſueverat, nondum tum redierat, ut ea, qua ratione id fieri potuiſſet, revocaretur, fotus ad pedes frequentiſſime, licet incaſſum, admoti ſunt. At eoquod ſanguis adhuc, ut antea expuebatur, & tuſſis invaluerat, enemate ſimplici prius indito, ut altera ſanguinis libra, ano hirudinibus admotis, proflueret, effecimus, quo hæmoptyſin illico compreſſimus. Victum interim idoneum ei præſcripſimus; vinique uſu plane interdicto, nil aliud præter aquam aut nucerinam frigidiuſculam, aut hordeaceam, ſive avenaceam, aut ita ut legitur in A, paratam hauriebat. Juſculum inſuper B alteratum in Aurora quotidie ſumendum ei confecimus, atque ad uſum lactis aſinini ſubinde, ita ut legitur in C, confugimus. At enim vero, quia die inclinato, faucibus exhauſtis, plurimum ſitire conſueverat, & tuſſis exaſperabatur, ideo emulſionem hanc D ſub veſperam identidem potabat. Ab uſu lactis præfati aſinini diebus

(a) *Sect. 4. aph. 25.*

(b) *Sect. 3. aph. 29.*

bus quindecim vix exactis, alvum quippe laxaverat, prorſus deſtitit; & pro lacte decoctionem E vulnerariam, antiſcorbuticam, ad labem quoque celticam, quam ab ineunte ætate contraxerat, eluendam ei præbuimus. Res ſemper in melius ad menſem uſque Junium proceſſerat. Verum quum, uti prius excretio inde cruenta rediiſſet, ſanguine iterum imminuto, uſum lactis denuo, ut antea propoſuimus. Sanguis eductus hæmoptyſin illico cohibuit. Et lac poſt dies decem circiter alvum iterum laxavit. Quamobrem decoctionem hanc B denuo ut ſupra præſcripſimus, ac tandem, ut tempore opportuno aquam nucerinam tum intus large hauſtam, tum foris in balneis prope fontem ipſum ſibi adhibuiſſet, hortati, futurum ut omnino convaleſceret, ſenex licet, non deſperavimus.

A ℞. *Rad. chin. drach. ij., glycirrhyz. drach. j., cinnam. opt. ſcrup. j., hord. mund., & elix. unc. j., aq. nuc. libr. iv., m. f. inf. cin. calid. per hor. xii. circit., bull. levit. col. pro potu quotidian. ut m.*

B ℞. *Rad. chin. drach. j., gram., alteæ ana pug. j. aqu. nucer. q. ſ., m. f. inf. ſec. Art. cin. cal., & adde cancrum fluviat. cont. bull., & adde folior. heder. terreſt., pimpinel., flor. borrag., viol. ana pug. j. decoq. S. A., col. & cap. in Aur. ut m. per dies xv. circiter.*

C ℞. *Rad. chin. drach. ii. aq. nuc. libr. ſs., m. f. infuſ., & macer. S. A. bull. lento igne carbonum ad conſumptionem aquæ unciar. iv., col. f. f. expreſ., & adde lact. aſin. recent. un. viii. margar. præp. drach. ſs. cap. in A. ut m.*

D ℞. *Sem. melon. unc. j., pap. alb. drach. ii., aq. nucer. q. ſ., m. f. emulſ. S. A., & adde terr. nucerr. in poll. redactæ drach. j. ſyr. de roſ. ſiccis unc. j., cap. ſub. veſperam ut m.*

E ℞. *Rad. chin. drach. j. glycirrhyz. drach. ſs., cinnam. opt. ſcrup. ſs., aq. nucer. q. ſ., m. f. inf., & macer. S. A., bull., & adde fol. cochleariæ, pimpinell., naſturt. aquat. heder. terreſt. ana pug. j., decoq. S. A., colet., & adde ſarſ. parill. opt. in pollin. S. A. redact., ocul. cancror. præp. ana drach. j., cap. ut monit.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

SAnguinem tuſſiendo nonniſi per tracheam ex bronchiis excernimus. Ex ventriculo per œſophagum eumdem ſanguinem nonniſi evomendo ejicimus. Quum a faucibus, partibuſque proximis extillat, tum excreando ſine tuſſi, ac ſine vomitu emittitur. Si a partibus ſupernis in oris cavum profluat, aut proprio ex eodem ore inclinato defluit pondere, & ſine tuſſi, & ſine vomitu blande expuitur. Attamen deglutitus quandoque, in ſtomacho cum alimentis ſolvitur, ac per alvum, una cum fœcibus dejicitur, aut in in eodem ſtomacho cumulatus is quoque vomitum provocat, atque eructatur. Contingere itidem poteſt, raro quamvis, ut cum aere inſpirato ad guttas aliquot in tracheam fortuito illapſus, tuſſim moveat, & una cum tuſſi tum extrudatur. Ea omnia animadvertere, ac ſedulo perquirere opus eſt, ut probe ex quanam parte profluat ſanguis, qui ex ore excernitur dignoſcamus, quum id Tyronibus præſertim quamſæpiſſime imponat.

Exponuntur indicia quibus unde profluat, qui ex ore excernitur ſanguis dignoſcatur.

ALIÆ

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Hæmorrhagia nequaquam ab humoribus tenuibus, ſed a craſſis potius fit.

VEtus opinio fuit, quæ, penes ſaltem imperitos, impoſterum invaluit, cruentas profuſiones non modo in hæmoptyſi, verum & in reliquis ſanguinis excretionibus univerſis, quæ ſponte, ut ita dicam, ſua, præter naturam erumpunt, a nimia fluidorum tenuitate, qua tubulos minimos facilè ſubeunt, exoriri; id pluribus licet ex cauſis erroris redargui poſſit, quum humores, qui tenues ſunt, & qui per organa libere proinde fluunt, refluuntque, nec talem, & tantam unquam ſibi comparare poterunt acrimoniam, ut vaſorum membranas exedant; nec tali, ac tanto impetu ad latera exundaret, ut tubulorum parietibus fractis effundantur. Acrimoniam haudquaquam comparare ſibi poterunt; experientia quippe abunde hactenus docuit, eos ſtagnando ſolum in corpore humano vivente acriores fieri. Neque ad latera vaſorum impetum facere iis datum erit, niſi meatibus aut obſtructis, aut compreſſis, motus eorum progreſſionis præcludatur. Nonne ſenſibus id quotidie percipimus in artefactis aquæ ductibus, qui tum ſolum fatiſcentes rimas faciunt, quum ſordes limoſæ in meatibus congeſtæ aſſurgunt, ac profluentibus aquis obices nectunt? Præterea hæmorrhagiæ, ſive ex ſupernis, ſive ex infernis partibus profluat ſanguis, frequentius obnoxii ſunt ii, quibus viſcera manifeſte obſtructa ſanguinem libere non admittunt; qui propterea retrocedens impetum facit, & valvulis renitentibus, aut varices, aut aneuryſmata, aut ſanguiferorum apertiones inducit. Perperam igitur ſibi conſulere videtur, qui ut ſanguinis ſputum, quo laborat, ſibi coerceat, & ut morbi cauſam ſubripiat, rebus craſſis, & glutinoſis veſcitur, quibus viſcera magis magiſque infarcit, & morbum potius exaſperat, confirmatque.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTYCEN SPECTANTES.

Lac ingeſtum humores humani corporis viventis tenuiores facit.

QUoniam lactis uſus maciem in tabidis extenuat, & quoniam qui prius aut phthiſi, aut hæmoptyſi contabeſcebat, victu lacteo probe, ac diu ingeſto, carnem, æque ac adipem mirifice ſibi non ſemel induxit; ex hoc factum fuiſſe videtur, ut ea inſurrexerit vulgata opinio, qua plerique ſibi ſuadent, lac hiſce in caſibus ideo propinari, quia humoribus ſubtilioribus, qui tabem ex eorum ſententia faciunt, craſſitudinem quamdam impertitur. Hinc profecto incraſſandi, impinguandique facultatem lacti adſcribere perperam conſueverunt. Quod, reperto ſanguinis, aliorumque fluidorum per organa corporis motu, quantum ſapiat ridiculi, quæſo advertite. Ideo chylus, ſive alius quivis ſuccus alendo inſerviens, in alimoniam partium alendarum apponitur, & cedit, quoniam una cum eodem ſanguine, aliiſque humoribus per eas in gyrum libere convertitur, earum minima ingreditur vaſcula, tubulorum parietes blande impellit, membranarum, ſive potius fibrarum perquam exilia explicat ſtamina, minimas diſtrahit intercapedines, ea demum ſeſe movendo ſibi cudit interſtitia,

tia, ſive ſpatiola, quibus coaptatus intus inhæret, & concretus, atque infixus in ſubſtantiam ſolidam ſenſim cedit. Id igitur eo melius perficitur, quo facilius humores per tubulos tranſeunt, & per minima partium ſpiramenta ſeſe ingerunt. Quo poſito id operis abſolvi perquam difficile fore quis non videt, niſi tenues ſint, & adeo mobiles humores, qui per vaſa fluunt, & refluunt, ut dirimi, effundi, & quaquaverſum pervagari, extricarique poſſint? Ex quo inferre debemus, lac ingeſtum id neutiquam conſequi poſſe, niſi, tenuiores potius, quam craſſiores humores, cum quibus in vaſis corporis humani viventis immiſcetur, faceret. Enim vero lac profecto quid aliud eſt, & præſertim aut aſininum, aut caprillum, aut ovillum, aut bovillum, quibus præ cæteris in clinice utimur? Quid aliud eſt profecto, niſi ſuccus quidam perquam tenuis, defœcatiſſimus, qui ab alimentis, utplurimum herbidis, in viſceribus animalium educitur, extenuatur, ſubigitur, depuratur, atque in mammis ſecernitur? Qui propterea nonniſi infantibus, ac pueris tenellis, qui tenuiſſima tum egent alimonia, in refectionem unice propinatur. Si lacti acidum immiſceas, lac utique concreſcet. Lippis, & tonſoribus notum eſt; nec rem tam notam & ipſi ignoramus. Id autem in corpore humano vivente raro admodum evenit, & ubi evenerit, univerſam œconomiam animalem evertendo, morbos inveteratos evincere minime potuit; quin & novos, item & maximos tamquam venenum propinatum procreare valuit. Quamobrem Ettmullerus (*a*): *uti lac rite digeſtum optimum nutrimentum, & ſubinde ſuaviſſimum medicamentum ſolet exiſtere; ſic hoc ipſum in ſtomacho quoquo modo corruptum peſſimi veneni naturam aſſumit*, & alibi (*b*): *lac corrumpitur facile coagulando &c.*

Quia lac rerum, quibus veſcitur animal, in quo conficitur, naturam, atque indolem plurimum ſapit, ideo eo melius in uſum medicum cenſendum, quo ſalubriora ſunt alimenta, quibus utitur idem animal, unde educitur. Ea res item effecit, ut morbis nonnullis magis idoneum videatur aſininum, nonnullis aliis caprinum, quibuſdam ovillum, aliis bovillum, nec non & muliebre, de quibus ſi quis plura deſideret, ante alios Morellum, item & Ettmullerum adeat. Lacte ingeſto, ne dormiant ægrotantes, ſuadet Morellus, neve corpus validius exerceant. Quod ad ſecundam attinet partem, præceptum Auctoris improbandum minime cenſemus; quod autem ad primam æquo animo ſinimus, ut ad horam ſaltem placide dormiant, quo lac in viſceribus digeſtionem commodius inchoare queat, & ſubactum ductus chyliferos facilius inde ſubeat. *De uſu lactis Animadverſiones nonnullæ practicæ.*

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

INter ea, quæ tamquam arcana, & ſpecifica præſidia medica, ſanguini in hæmoptyſi ſiſtendo perquam idonea prædicant Clinici, non infimum ſane temporibus noſtris in Italia præſertim, ſibi vindicat locum fungus, qui ex inſula Melitenſi ad nos tranſ- *Quid credendum ſit de arcanis, quæ hæmoptyſim vulgo ſiſtere creduntur.*

(a) *Coll. Pharm. in Schrod. Zool. Claſſ. prima de animal.*

(b) *In Hygien. de ſan. conſerv. capite unico.*

trānſvectus, in pollinem redactus, aut infuſus, aut confectus, aut aliter paratus, hæmoptoicis quotidie præbetur. Fungus is, qui ex Regione, unde provenit *melitenſis* dicitur, ſaporem ſubſalſum, & nonnihil auſterum guſtui præſefert; aquam marinam plurimum porro ſapit. Ad drachmam unam, & ultra in ſubſtantia citra noxam, quantum hactenus nobis innotuit, ſaltem manifeſtam ingeritur. Num autem ſanguinem ex pulmonibus profluentem cohibere valeat, nec ne, rem perquam arduam fore, cuique qui id decernere aggreditur, exiſtimamus. Id tamen certo ſcimus, perquam difficile ſemper fuiſſe, iis, qui anatomen callent, rem hanc perſuadere. At ſi, ut fungus præfatus in hæmoptyſi præbeatur quandoque, ſinimus, id eſt profecto, quoniam nullam, vel levem noxam ab eo percipi autumamus. Reliquum, ubi effectum, quem ei adſcribere ſolent, præſtaret: videlicet ubi ſanguinem revera in tubulis pneumonicis coerceret, perniciem porro plurimam, ex noſtra ſententia, intus moliri poſſet; ſanguis quippe ita concretus, atque in tubulis ſtagnans, aut inflammationem, aut Vomicam, aut ulcus induceret. Quod multo magis metuendum eſſe cenſemus ex uſu ſpecifici Helvetii, cujus formula legitur in A, aliarumque rerum, quæ, utpote vel auſteræ, vel acidæ ſunt, vim adſtringendi plurimum ſane exercent. De reliquis, de iis maxime, quæ ſympathice, ut vulgo creditur, agunt, quæque inter anilia figmenta jamdudum recenſuimus, nihil eſt, quod plura dicamus, mulierculis interim, ut de nugis hujuſmodi ſerio fabulentur, copiam lubenti animo facientes.

A ℞. *Alum. rupei purificat. unc. ij. In pulver. redigatur. Fundatur in vaſe argenteo. Addatur ſang. draconis in pulv. redact. unc. ſs., miſce omnia ad ignem lenem carbonum. Exinde ab igne amoveatur, & exagitetur uſque dum concreſcat ita, ut reformari poſſit in pillulas.*

CAPUT IV.

De *Phthiſi*.

PHthiſis, nominis vim unice intuentibus, nihil aliud, quam tabem ſonat. Eam deſcribentes, *febrem lentam cum tuſſi, ſputo cruento, purulentoque ab humore acri, atque erodenti, a ſanie nimirum productam, & fotam, quæ in ulcere fit pulmonum,* protulerunt Veteres; *quæque proinde membra corporis univerſa abſumit, extenuatque*; quo a Recentioribus diſcrepare minime videntur; qui *tabem eſſe* affirmant, *ſive maciem corporis humani vitam habentis univerſam; quæ producitur a ſanie in ulcere pulmonum collecta, atque ab humoribus in gyrum præterlabentibus abſorpta cum febre lenta, tuſſi, ac ſputo ſive cruento, purulentove*. Quoniam autem ea ſimptomata, niſi omnia, pleraque ſaltem, exoriri quoque poſſunt a pure, quod in aliis tum foris, tum intus ulcere afflictis conficitur partibus, atque educatur, varia, pulmonibus ulcere intactis, extant phthiſis genera; quæ propterea phthiſis imperfectæ, aut ſpuriæ, aut nothæ vocare alienum non erit. Definitio.

Phthiſis veræ indicia potiſſima ſunt macies, febris hectica, tuſſis, excretio per os cruenta, item & purulenta, reſpiratio utplurimum non facilis, genarum rubor, & reliqua, quæ febrem he- Diagnoſis.

hecticam comitari ſolent, de quibus propterea ſermonem jam ante habuimus. In phthiſi notha præter cruentas, & purulentas excretiones, quæ deſunt, & præter tuſſim, quæ tamen interdum vel in eo phthiſis genere ob acrem fluidorum indolem excitatur, alia, quæ in vera phthiſi occurrunt, obverſari ſolent ſymptomata.

Cauſa. Quum phthiſin fieri ob labem, quam ab ulcere ſordido purulentam contraxit ſanguis, ante jam diximus; certum eſt, febrem hecticam, quæ phthiſin comitatur, tuſſim, excreatus cruore, & ſanie luridos, ac fœdos, maciem univerſam, & reliqua in phthiſi, per id puris produci, quod ulceri inhæret, atque abſorptum univerſos coinquinat humores.

Prognoſis. Ratione prognoſis, ut febris hectica, ita & phthiſis inter affectiones chronicas pervicaciſſimas, æque ac lethales connumerari jure meretur, & ut vel in exordio quamdifficile ſolvitur, ita proceſſu temporis prorſus inſanabilis evadit, tum maxime, quum vera ſit: procedens nimirum ab ulcere, quod pulmonibus, quorum ſubſtantia mollis, ac rara eſt, inſideat. Pulmones inſuper quippe qui aerem indeſinenter reſpirando immittunt, emittuntque & qui propterea viciſſim intumeſcunt, & detumeſcunt, ideſt contrahuntur, & explicantur, ulcere ſemel exeſi, perquam difficile cicatricem ſubinde inducunt. Cæterum nauſea, hypochondriis intumeſcentibus, in phthiſi mala. Peſſimum eſt delirium, ſudores liquantes, urina craſſa, oleoſa, aut pinguis, alvi profluvium, animi frequens deliquium, convulſiones, aut motus ſpaſmodici certiſſima proximæ mortis perhibent indicia; non ſecus ac raucedo, crines, qui defluunt, pedes tumidi, & ſqualens facies, quæ dicitur *hipocratica*; quæ omnia phthiſi contabeſcentibus necem imminentem portendunt. Phthiſis, quæ ab Avis in poſteros effunditur, quæ propterea *hæreditaria*, vel *avita* nuncupatur, curationem omnem reſpuit, item & quæ altas jam egerit radices. Quum puris per os egeſtio in vera phthiſi ſupprimitur, id mortem propediem accerſit.

Ea propemodum omnia, quæ ad febrem hecticam eradicandam in ſuperioribus propoſuimus, pro curatione phthiſis convenire videntur. Ulceribus interioribus curandis conducunt præ cæteris terebinthinata, & reliqua omnia, quæ balſamo, ſive uligine quadam pingui, ac volatiliori pollent; quæ tamen leniora ſint neceſſe eſt, ne febrem exaſperent, & ægrotum citius interimant. Quamobrem tutiores ducimus decoctiones vulnerarias ex foliis hederæ terreſtris, pimpinellæ, hyperici, primulæveris, infuſiones ex radicibus chinæ, cannarum montanarum, tragopogonos, item & expreſſiones hiſque ſimilibus, de quibus omnibus in hiſtoria, item & in animadverſionibus, quæ inſequuntur, fuſe dicendum. Curatio.

Hiſtoria III.

HErophilus nobilis adoleſcens Pedemontanus, poſtquam oblectandi animi cauſa varia in plagas longinquas ſuſcepta confecerit itinera; Romæ diu commoratus ad litterarum ſtudia perdite, prope dicam, convertitur. Temperamentum illius ad calidum, & humidum vergebat; ac plurimo ſcatens ſanguine, venuſtus, florens, hilaris, affabilis, Quicquid phthiſi medendo præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

lis, pacatus, & cuique gratus tum in conviviis, tum in negotiis, tum in reliquis ſeſe præſtabat. Lacertoſus erat, optime conſtitutus, ac bene valens. Menſe Januario, tum quum, aquilonibus flantibus, rigore propemodum extremo hyems maxime algebat, hæmoptyſi per noctem tentatur. Cruor ad libram circiter per vices egeſtus, ſpumeus fuit, qui vena in pede ſoluta tandem reſtitit. Exinde de dolore quodam obtuſo, qui ex imo pectore per univerſum thoracem, ut dictitabat, effundebatur, conqueri cœpit. Exiguo poſt leniter febriens, acriter tuſſit. Tuſſis ſicca eſt principio. Mox materiam perexiguam pituitoſam, ſanguine leviter tinctam, tuſſiendo excernit. Res poſtmodum ita ingraveſcunt, ut diebus quindecim exactis, Clinico non inexperto ſeſe tractandum commiſit; omnia quippe præter ſanguinis miſſionem prorſus æger antea neglexerat. Trigeſimum ætatis nondum compleverat annum. Opipare veſci quotidie ſolitus fuerat. Vino numquam, præſertim itinerando, pepercit. In aliis temperans, moderatus, ac continens eatenus vixerat. Profeſſor, qui Herophilum, ingraveſcente morbo, ut ante jam diximus, curandum ſuſcepit, ſanguinem adhuc redundare conjiciens, vena iterum, atque iterum ſoluta, ut is viciſſim imminueretur, effecit; & vini uſu omnino interdicto, aquam nucerianam pro potu in uſum quotidianum ſubſtituit; curans interim, ut victu congruo opportune medicato uteretur. At nihiloſecius, rebus in pejus ſemper cedentibus, tuſſis prætermodum exaſperatur, & cruenta cum ſanie immixta per tuſſim quotidie demum excernit. In eo rerum ſtatu, menſe Aprili ejuſdem anni, accerſiti, phthiſin in Herophilo jam multum proceſſiſſe cognovimus; calor enim febrilis poſt paſtum intendebatur, genæ impenſius rubebant, & difficilius reſpirabat. Urinæ tamen, ſudores, alvique ſordes ad id temporis numquam præter naturam egeſſerat. Quia autem noctes irrequietas utplurimum traduxerat, potionem hanc blande ſoporiferam, una & vulnerariam, atque expectorantem per deſtillationem in B. M., ut exponitur in A, elicitam ei quotidie ſumendam procul ab omni cunctatione præſcripſimus; qua poſtquam ad dies 40. circiter, ea pariter, ut legitur in A, ratione uſus fuit, multo melius ſe habere ſenſit; febris enim longe mitior inde fuit, minor reſpirandi labor, atque excretiones tum cruore, tum ſanie multo minus quam antea ſordebant. Victus, quo, permittentibus nobis, bis in die veſcebatur, tenuis erat, humectans, concoctuque facilis, haud plane inſulſus, ex ferculis ut plurimum panis optimi triticei in jure ſimplici vitulino, cum cancris fluviatilibus elixati. Pro potu, nihil aliud bibebat, quam aut aquam nucerianam, aut mulſam, ita, ut præſcribitur in B. Quoniam igitur tali methodo res optime hucuſque proceſſerant, ut eadem prorſus methodo ad alios dies 40. proſequeretur æger, effecimus; quo & febrem hecticam, & ſputum purulentum, cruentumque, & pectoris anguſtias tandem evicimus. Quicquid mali adhuc ſupererat, ingens erat virium languor, macies univerſa, ac tuſſicula quædam ſicca, quæ præſertim decedente die, ad horam circiter, & ultra ei perquam moleſta ſuſcitabatur; indicium evi-

evidens, humoribus plurimam acrimoniam etiam ineſſe; quam poſtremo extenuavimus balneis aquæ dulcis, aqua nucerina large epota, ac lactis uſu caprini cum melle hiſpano, & decoctione radicis chinæ ita, ut legitur in C, parati, quod ad menſem integrum Octobris in montanis agreſtibus, aere puro, ventilatoque, ſalubriori videlicet; ad reſerandas viſcerum, quæ ſupererant non minimæ obſtructiones, propinavimus; poteſtatem interim facientes, ut a lacte ſumpto hora circiter elapſa; chocolatam quotidie ſorberet.

A ℞. *Flor. rhœad.*, *fol. heder. terreſt.*, *viol.*, *pimpin.*, *rad. gramin. ana libr. j.*, *m.*, *contund.*, *f f. expreſ. S. A.*, *& adde ſer. capr. lib. viij.*, *cancr. fluviat. contuſ. num. x.*, *deſtil. per B. M. S. A.*

Item ℞. *Rad. opt. chin. drach ij.*, *glycirrhyz. drac. ſs. cinnam. opt. ſcrup. ſs.*, *aq. commun. unc. iv.*, *m.*, *f. inf.*, *& macer. cin. calid. per hor. xij. circit.*, *f. for. expreſs. & adde prædicti deſtillati libr. ſs.*, *cap. quotid. hor. med.*

B ℞. *Rad. opt. chin. drac. ij. cinnnam. opt. ſcrup. ſs*, *hord. mundat.*, *& elixat. unc. ij. aq. nucer. lib. iv.*, *m.*, *f. inf.*, *& macer. S. A. per noctem cin. calid.*, *bull. levit.*, *& adde mell. hiſpan. q. ſ. ad gr. ſap.*, *deſpum. S.A.*, *colet. pro potu quotid. ut m.*

C ℞. *Rad. opt. chin. drac. i. aq. commun. unc. iii*, *m.*, *f. inf.*, *& mac. S. A.*, *bull. ad conſumpt. aquæ unciæ unius*, *f. f. expreſs. & adde lact. cap. rec. libr. ſs.*, *& mell. hiſpan. opt. unc. j. cap. quotid. in Aur. ut m.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Victus craſſus in phthiſi atque hæmoptyſi curandis prorſus damnatur.

TEſtudines, limaces, ranæ, & id generis reliqua, quibus incraſſandi facultas vulgo adſcribitur; quæque profecto ingeſta, ejuſmodi facultatem exercent, viſcerum obſtructiones faciunt, atque adeo tum phthiſin, tum hæmoptyſin, uti ex ante jam dictis patet, fovere potius deberent, quam reſolvere. Hinc talis victus, affectionibus præfatis extirpandis, non injuria nobis impar plane videtur, quem omnino hiſce in caſibus improbandum proinde ducimus. Idem ferme de gelatinis, quæ in eumdem propinantur finem rati, eas prorſus hic damnamus. Verum ſi ad fauces leniendas, quum earum aſperitas raucedinem potiſſimum induxerit, gelatina cornu cervi nos quoque interdum utimur, id utique præſtamus, quia cor. cervi, volatilioribus, quas habet, particulis, gelatinæ ex eo confectæ uliginem quamdam volatilem impertitur, qua humectat, reſolvit, blande movet &c. At enim vero ubi cum aliis rebus ante memorata glutinoſa edulia diſtillentur, quicquid diſtillando ex iis elicitur, ideo, ut propinetur quandoque non repugnamus, quia humor ille perquam tenuis per diſtillationem eo in caſu eductus, alios ex noſtra ſententia ab iis, quos præſtare poſſunt res ipſæ, unde educitur, valde diſſimiles præſtat effectus; ſiquidem gluten illud viſceribus noxium, extenuatum jam, defœcatum, ac per diſtillationem prorſus immutatum demiſerit. Quæ, reſpectu phthiſis, & hæmoptyſis, de victu glutinoſo hactenus innuimus, & de aere craſſiori dicendum ducimus; ſiquidem aer montanus, perquam tenuis, impiger, exagitatus, & purus, ejuſmodi affectiones etiamſi pervicaciſſimas, funditus non ſemel ſubſtuliſſe vidimus. Jacobo Sini-

Sinibaldo eruditiſſimo viro, ac inter Urbis Conſiliarios Archiatros Collega noſtri amantiſſimo, quem jam ſeneſcentem non ita pridem apoplexia interfecit, ter contigit, ut vigente ætate hæmoptiſi iterum iterumque tentatus, ac prope deploratus, in aerem Montis Lioniſſæ ſublimiorem profectus, præter omnium ſpem optime ſemper convaluerit. Inficiari tamen nequaquam aggredimur, aerem marinum, hyeme præſertim, phthiſicis plurimum contuliſſe; utpote qui vaporibus quibuſdam ſalinis balſaminis ſaturatus, atque inſpirando crebro per tracheam immiſſus, & ulcera pulmonum extergere, & labem fluidorum intus contractam expungere valuit. Idem ſane tum aer Tiburtinus, tum reliqui etiam longe inferiores, non quoniam craſſi, cœnoſique ſunt, verum ob balſamum quoddam, quo ſcatent ſulphurato, præſtare potuerunt.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

id ju- an- n fit radi- us na- n nta- um, trago- gonos, ione licis næ.

RAdicis chinæ ſuccedaneas fore cannarum montanarum radices olim exiſtimabant. Radices tragopogonos, vulgo barbæ hirci, hodie Clinicorum nonnulli, noſtris ſaltem Regionibus, exiſtimant. Num id revera ſit nec ne, tametſi conſtare luculenter nobis hactenus numquam potuerit; attamen quoniam ex longævo ſtirpium iſtarum uſu, eas ſine noxa ſaltem manifeſta propinari poſſe percepimus, ut pro radice ejuſdem chinæ, tum præcipue, quum radix chinæ notas perfectionis optimas non præſeferat, cannarum prædictarum, item & tragopogonos radices in Praxi medica paſſim uſurpentur, damus, concedimuſque libenter. Enim vero ex radicibus prædictis, & præcipue tragopogonos, neſcio quid uliginis lacteæ, balſaminæque exprimitur; quod viſceribus noſtris cum fluidis infuſum, immixtumque, eorum acrimoniæ leniendæ, infringendæque apprime conducit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quicquid judicandum ſit de uſu chocolatæ, caffe, & the.

HEcticæ in exordio præſertim radicitus evellendæ optimæ chocolatæ uſum perquam idoneum fuiſſe, Romæ potiſſimum, non ſemel experti ſumus; quod ut hic perpauca de chocolatæ conditionibus, ac facultatibus, ratione Praxis medicæ, proferamus anſam fecit. Res, quibus chocolata conflatur, lippis, & tonſoribus hodie notum eſt, *cacao* nimirum, *vainiglia*, *cinnamomum*, ac *ſaccharum* eſſe, ea tamen lege, ac doſi paratas, atque immixtas, ut ex iis tertium quid conſurgat, quod ſi aqua fervente ſolutum exagites, ſpumat, atque ita ſpumans ſi ſorbillando, jejunis potiſſimum faucibus, deglutiatur, guſtum non inſuaviter titillat, vires recreat, ac viſcera roborat. De tali condito, ſive mixto, qui non ita pridem ſcripſerunt, tametſi ratione effectus, quos in nobis præſtare valet, aliter alii, atque alii ſenſerint, noſtra tamen opinio eſt, a qua, longævo uſu ducti, decedere nequaquam poſſumus; noſtra, inquam, opinio eſt, chocolatam, modo perfecta ſit, ac recte parata, rem eſſe balſaminam, balſamo ſanguinis valde homogeneam; quæ proinde ſobrie, nec im-

importune hauſta nimiam fluidorum temperet acrimoniam, eorumque nutriendi facultatem eliciat, augeatque. Quocirca optimo ſemper cum ſucceſſu eam in morbis chronicis potiſſimum, qui aut maciem ſummam moliti fuerint, aut vires perfregerint, aut ulcera intus pepererint, propinare paſſim conſuevimus; modo tamen ab ægroto appetatur, neque is valde febrire percipiatur. In febribus enim ardentibus calefacit, & ubi eam æger faſtidiverit, noxam utplurimum intulit. Cæterum balſamum illud, ſive ſulphur volatile, ſive butyrum, quo pollet optima chocolata, longe melius, ex noſtra ſententia, ad labem morboſam in phthiſicis delendam conducit, quam balſamum quodvis aut peruvianum, aut copoive, aut terebinthum, & reliqua, quæ hiſce in caſibus adhibentur. Cum lacte plurimum cohæret. Abſtemiis admodum confert. Oenopotis contra, atque iis, qui opipare veſcuntur, frequentiſſime nocet; ut & aliis, qui dapibus aromaticis, aliiſque calidioribus veſcuntur eduliis. Hæc propemodum ſunt, quæ de uſu, atque abuſu chocolatæ, obſervationibus practicis innixi paucis hactenus expedire valuimus. At quoniam de ſorbitionibus ejuſmodi, quæ quaſi ferventes ſorbilantur, & quarum penes nos equidem Italos non ita pridem invaluit uſus, incidit oratio; quid de facultatibus *the*, necnon etiam *caffe* ipſe ſentiam, perfunctorie ſaltem proferre abs re non omnino videtur. Decoctio caffe æſtuans de more epota, ſub veſperam potiſſimum procul a paſtu, mihi, qui raro admodum ei indulgeo, & tum utplurimum tantum indulgeo, quum caput pergravatum moleſte fero, eam gravedinem illico diſcutit, alacritatem quamdam in rebus agendis jucundam fovet, urinam provocat, & propenſionem, ſi adſit, in ſomnum adimit. Idem propemodum a decoctione the, tametſi non æque grata, percipere ſoleo. Attamen diutinæ experientiæ manifeſte contradicerem, ſi decoctionem caffe prætermodum epotam, utpote quæ paralyſin, tremores ſpaſmodicos, permoleſtum temporum, æque ac cervicis contractionis ſenſum, aduſtis præſertim, ac bilioſis quamſæpiſſime pepererit, nervis infenſam fore, inficias ire contenderem. Hoc de uſu the plane affirmare nondum mihi datum eſt; quem proinde nervoſo generi non adeo inimicum hucuſque exiſtimo.

CAPUT V.

De Aſthmate.

Aſthma idem eſt, pene quam ſi anhelationem, ſi crebrum, ac permoleſtum anhelitum dixeris. Id morbi genus accuratius deſcribendo, *reſpirandi laborem eſſe* proferre poſſumus, *ſive reſpirationem difficilem, frequentem, gravem, cum ſibilo, vel ſonitu, necnon etiam quandoque cum tuſſi ob pectoris, ſive, ut melius dicam, ob bronchiorum anguſtiam.* Quoniam autem in aſthmate reſpirandi labor modo major, modo minor percipitur, modo anhelitus major, modo minor in aſthmate emergit, ex hoc factum fuiſſe videtur, ut aſthmatis apud Clinicos triplex extiterit genus: *dyſpnœa* nimirum, *aſthma*, *orthopnœa*. Tum quum anhelitus adeo remiſſe in aſthmate educitur, ut ſenſibus vix excipiatur, dicitur dyſpnœa. Tum quum ſonitum val- Definitio.

valde manifeſtum ſibilando pulmones edunt, aſthma vocatur. Ubi ſpirandi labor adeo ingraveſcat, ut nonniſi erecta cervice ſpiritum ducere queat aſthmaticus, tum ejuſmodi aſthmatis ſpeciem orthopnœam nuncupare clinici conſueverunt. Ex quibus liquet, talia aſthmatis genera, ſive ſpecies gradibus tantum, ideſt ſecundum magis, & minus dumtaxat differre.

Diagnoſis. Indicia, quæ aſthmaticis paroxyſmos imminere portendunt, ſunt pectoris gravitas, ſpirandi labor, qui major fieri ſolet incedendo, & tum præcipue, quum per acclivia properet æger inceſſus, raucedo, & tuſſis repente ſuperveniens, item & flatus, qui per hypochondria vagantur; hæc quippe omnia in aſſuetis aſthmaticas acceſſiones anteire ſolent. At quum invaſerit, quæ in definitione, & diviſione mox innuimus, indicare abunde poterunt.

Cauſa. Cauſæ, quæ aſthma procreare valent, plures occurrunt, & variis in locis agere poſſunt: lædere quippe proxime poſſunt pulmones, eoſque lædere remote; lædendo nimirum tum in pulmonibus, tum extra, partes adjacentes, & muſculos maxime reſpirando inſervientes. Proxime lædunt pulmones, ſi pituita ex. gr. craſſa, glutinoſaque ſubſtantiam pneumonicam infarciat, aut bronchia; ſi ſerum, aut lympha exuberans, aut ſanguis ipſe redundans, pulmonum tubulos nimis extendat, atque adeo veſiculas pneumonicas anguſtiores faciat &c. Pulmones remote lædunt, ubi humor peccans muſculos thoracis afficit, quos aut convellit, aut ſpecie quadam paralyſis ſtupefacit. Non raro ex mala thoracis conformatione veluti organicum conſurgit aſthma. Interdum abdominis viſcera obſtructa, vel ob molem prætermodum adauctam, quæ, diaphragmate proinde ſublevato, thoracis cavum occupant; vel ob adauctam gravitatem, deorſum nimis eodem diaphragmate adducto, thoracis capacitatem conſtringendo, aſthma producunt. Præterea item fieri quandoque potuit, ut lympha ex tubulis in proximo effuſis in idem thoracis cavum exudans, ibique collecta ſpeciem quamdam aſthmatis procreaverit, quod *pectoris hydrops* nuncupatur, & de quo ex profeſso inferius. Tuſſis, quæ aſthma comitari utplurimum ſolet, ob cauſas varias, quibus excitatur, varios quoque producit effectus. Modo enim fit cum excreatu, modo, quin aliquid vel minimum excernatur, pulmones concutit; quod tum maxime contingit, quum ea tuſſis ab humore quodam perquam tenui procedat, qui nervos irritando pectoris creberrimas convulſiones excitat: pulmones nimirum, aut thoracis parietes convellendo identidem contrahit. Unde aſthmatis alia exorta eſt diſtinctio, qua aſthma *humidum* differt a *ſicco*. Humidum dicitur, ubi aſthmaticus aliquam materiam tuſſiendo egerit. Ubi vero aut non tuſſit, aut tuſſiendo, vel nihil omnino, vel nihil propemodum excernit, aſthma dicitur ſiccum; quod autem quum utplurimum evenire ſoleat tum, quum aſthma a contractione quadam convulſiva procedat, hinc fit, ut id aſthmatis genus paſſim *convulſivum* vocitetur.

Aſthma, prout ipſa nos ſemper docuit experientia, eſt affectio pervicax, chronica videlicet; quæ periodice etiam recurrit, Prognoſis.

rit, ac per varios Lunæ motus, ac per varia anni tempora, plurimum variare, & recrudeſcere ſolet. Sub æquinoctiis, item & ſolſtitiis potiſſimum aut revertitur, aut recrudeſcit. Non eſt tamen, quod ſolito vehementius aliquando haud ægrotos inſultet, & morbus evadat perquam acutus. Quoniam, reſpiratione læſa, metus ſuffocationis imminet, numquam citra periculum aſthma impenſe invadit. In ſenibus pene ſemper inſolubile. In aliis non ita. In omnibus tamen, quum altas egerit radices, difficile ſolvitur. Apoplexiam, phthiſin, cachexiam, aliaſque peſſimas affectiones non ſemel accerſivit. Si cum ſyncope, pulſu languenti, qui crebro intermittat, & procul ab omni lege intermicet, paroxyſmus ingruat, ægrotantem actutum effert.

Curatio. Prout variæ extent cauſæ, quæ aſthma producunt, varia quoque eligenda ſunt præſidia, quibus eas vel amovere, vel deſtruere, vel ſaltem lenire, ſtudere debemus. Hinc ſi a materia craſſa, glutinoſaque, quæ obſtructiones fecerit, extet aſthma, deobſtruentibus ei occurrendum videtur. Quo in caſu mirifice conferunt rhabarbarata, terebinthinata, martialia, amaricantia, & reliqua, de quibus inferius, ubi de obſtructionibus ex profeſſo ſermonem habebimus. Si aut convulſivum ſit, aut cum tuſſi ſicca, tum emollientia, oleoſa, eaque omnia, quæ pleuritidi reſolvendæ jam ante propoſuimus, mirum in modum proſunt. Si ſanguis in aſthmaticis redundet, tum diæta, & victu præſertim perquam tenui, humidoque, tum vena ſecta, imminuendus. Si ſerum, aut lympha tenuis exuberet, diureticis potius, quam diaphoreticis leniter egerenda. Si aut non congrue reſpondeat alvus, aut ſi ſordes plurimæ, vel ex nimia repletione, vel ex prava ingeſtorum qualitate, vel ex mala eorum coctione, ſtomachum, & inteſtina, intus cumulatæ, pergravaverint, blande ſolvenda aut clyſteribus, aut etiam lenioribus catharticis; quæ hiſce præſertim in caſibus parare convenit ex oleo tum communi recenti, ac optimo, tum amygdalarum dulcium, tum ſeminum melonum &c. de quibus fuſe in præcedentibus verba jam fecimus. Ex ulcere vetuſto in cruribus præcipue intempeſtive exiccato aſthma extitiſſe pervicaciſſimum quam ſæpiſſime vidimus. Quo in caſu veſicantia, & fonticulos, quos in partibus præcipue infernis præſcripſimus, ad id generis aſthma diſcutiendum mirifice conduxiſſe fere ſemper obſervavimus. Idem ferme experti ſumus, quum humor, qui podagram procreare conſuevit, aſthma fecerit. Aſthma, quod vere convulſivum diutinum licet fuerit extenuatum omnino in ſexagenario nuper vidimus uſu aquæ nuceriæ, quam ab ipſo fonte non procul, & abunde diu quotidie hauſit, atque in balneis alternis ſibi adhibuit.

Hiſtoria IV.

Clelia virgo nobilis decem, & quinque annos nata, optime conſtituta, plurimo, ut ex roſeo, quo antea florebat, conjici poterat faciei colore, ſcatens ſanguine, ſtaturæ proceræ, venuſta, elegans, nonnihil pinguis, atque in omnibus non ita pridem optime valens; poſtquam ex improviſo, quin vel levis ulla interfuerit manifeſta occaſio, menſium conſuetæ purga-

Quicquid, aſthmati medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

gationes ei defecerint, decolor ſit, ac lente, raro admodum licet, identidem tamen procul ab omni periodo febrire cœpit. Ad oblata, ratione victus, non ægre ſe habet, non ſitit, nec ullam aliam, præter enarratas, adhuc perſenſerat moleſtiam. Paulo poſt virium ſupervenit languor, & levis quidam ſpirandi labor; qui ſenſim in dies ſubinde ſemper adeo increbuit, ut intra menſem in aſthma manifeſtum ceſſerit. Aſthma principio ſimplex videtur dyſpnœa, mox in orthophnœam convertitur; etenim non modo ſibilando ſpiritum ducebat, verum etiam, utut recumberet, nonniſi elata cervice reſpirare deinceps haud amplius poterat, quin ipſa ſibi penitus ſuffocari videretur. Menſis erat Novembris, quum eam nobis ſeſe tractandam commiſit. Pulſus tum languens erat. Tuſſis aderat perquammoleſta, qua noctu potiſſimum vexabatur, quæque, plurima glutinoſa mane ſummo pituita egeſta, demum evaneſcebat. Urinas perexiguas, eaſque tenues, & ſubalbidas a morbi exordio ad id tempus ſemper emiſerat. At alvus adſtricta tertia quaque die, tametſi non parce veſceretur, vix reſpondebat. Quapropter, eam laxare blande prius aggreſſi, id ſolvens A ex oleo, & melle hiſpano ſtatim ſumendum ei confecimus. Quod quatuor horis circiter exactis ventrem leniter concitavit. Ut vero inteſtinorum ſordes magis adhuc eluerentur, quum primum concitaverit alvum, juſculum inſulſum chalybeatum, mellitum, ac modice tartariſatum, ad libras prope quatuor in plures vices diſtractas ei propinavimus. Hoc in urinam omnino quaſi egeſtum effecit, ut urinas Clelia copioſiores, crebrioreſque ſubinde ſemper emitteret. Pro diebus inſequentibus ſerum caprillum chalybeatum, & ita, uti legitur in B, medicatum quotidie in Aurora potandum præſcripſimus; & vena interim in brachio prius, mox in pede ſecta, libram circiter ſanguinis ex utraque parte, plurium dierum intercedente ſpatio, extraximus; quæ omnia multum ſane licet profuiſſent, radicitus tamen morbum haudquaquam eatenus ſubduxerant. Hinc ad decoctionem hanc C ex corticibus reſinoſis ligni juniperini confectam, atque ad uſum the diebus ſingulis epotam confugimus. Decoctionem hanc, poſtquam ad dies quindecim circiter jejunis faucibus ingeſſerit, menſibus de more redeuntibus ab aſthmate protinus evaſit.

A ℞. *Ol. amyg. dulc. rec.*, *&* *ſ. ign. extract. unc. iv.*, *mell. hiſpan. opt. unc. ij.*, *aq. cinnam. unciam unam m.*, *&* *cap. in jure ut m.*

B ℞. *Flor. viol.*, *malv.*, *rad. althe. contuſ.*, *fol. pimpinel.*, *matric. ana pug. j.*, *ſer. cap. lib. j.*, *m.*, *&* *in eo extingue ter, aut quater ferrum candens S. A. Colet.*, *&* *adde cryſtal. mont. præp. drach. j.*, *mell. hiſpan. unc. j.*, *cap. quot. in A. per dies xxx. circiter.*

C ℞. *Cortic. reſinoſar. ligni junip. drach. j.*, *aq. chalyb. q. ſ.*, *m.*, *f. inf.*, *&* *macer. cin. calid. S. A. Bull. levit.*, *colet.*, *&* *adde mell. hiſpan. unc. j. cap. quot. in A calidam ad uſum the.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Improbatur abuſus in diureticis, emeticis, ac alvum laxantibus fortioribus ad aſthma extenuandum, propinandis.

UT aſthma, quod humidum eſt, diſcutiatur, tum maxime, quum ſeri copia in corpore affecto redundet, urinam blande provocare juvat. *Blande* dicimus, ad improbandam eorum praxin, qui fortioribus eam movere contendunt diureticis, ſpiritum ex. gr. ſalis, ſulphuris, vitrioli, ſalis armoniaci, pulveres mille pedum, & reliqua ejuſmodi paſſim propinantes; quæ fundendo, irritando, contrahendo, & violenter exprimendo, haudquaquam humores craſſos, atque effætos, qui aſthma movent, verum lympham tenuem, quæ eos ſolvit, per urinam egerunt. Quo fit, ut viſceribus univerſis iccirco laceſſitis, atque humoribus magis magiſque intus proinde concreſcentibus, ſpirandi labor in aſthmate, tuſſis, & reliqua exaſperentur. Qua de re hiſce in caſibus urinæ ciendæ tutiores, ac leniores exiſtimamus, quibus propterea frequentiſſime utimur, decoctiones emollientes, oleoſa, mellita, & ante alias decoctionem ex corticibus juniperinis reſinoſis in uſum the, ſive caffe propinatam, cui vice ſacchari mel hiſpanum injicimus. Id urinas, item & ſudores leniter movet, pectoris excretiones adjuvat, alvique ſordes emollit, & diſcutit; tum præcipue, quum flores aut malvarum, aut violarum, aut borraginis ſub finem ebullitionis addideris. Terebinthinam quoque, niſi adſit febris, aut capitis dolor, in formam ſyrupi cum ovorum vitello redactam in eumdem finem commendamus. *Niſi febris, & dolor capitis*, diximus, *adſit*; in utroque quippe caſu terebinthinata univerſa, ut edocuit uſus, plurimum nocent. Quicquid diximus de diureticis fortioribus, multo magis tum de emeticis, tum de laxantibus alvum, dicendum ducimus, quæ aut nequaquam propinanda ſunt, aut ubi neceſſitas id exigat, leniora ſint neceſſe eſt. Quinimmo & eadem manna, utpote quæ præfatam lympham tenuiſſimam prætermodum ſubducat, nobis ſuſpecta eſt. Ceterum aſthma, & præſertim ſiccum, lactis uſu tum aſinini, tum ovilli, tum caprilli, tum etiam vaccini non ſemel delevimus. Tum ſiccum, tum humidum, ubi factum fuiſſe conjecimus in podagra affectis ex podagra aut retropulſa, aut ad partes infernas non delapſa, quod quamſæpiſſime contigit, fonticulus iiſdem partibus infernis incuſſus extenuavit.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit tuſſis, ejuſque differentia, prognoſis, & curatio.

QUoniam in hoc tractatu, de tuſſi quamſæpiſſime mentionem fecimus, & quoniam tuſſis tamquam ſymptoma perquam moleſtum pleraſque alias affectiones humani corporis vitam habentis comitari ſolet, quid ſit tuſſis, cur excitetur, quid inferat mali, & quomodo medicis præſidiis ei occurrendum ſit, exponere tum rationi, tum inceptæ methodi legibus conſonum videtur. Quicquid tuſſim deſcribendo protulerint alii, paucis *tuſſim* eſſe dicendum exiſtimavimus, *crebriorem*, *& vehementiorem expirationem*, *quæ cum ſonitu erumpit*, *a partibus reſpirando inſervientibus irritatis exortam*.

At

At quia aer, qui a pulmonibus tuſſiendo per tracheam extruditur, materiam quandoque valde conſpicuam ſecum abripit, atque excernit, quandoque nihil prorſus, quod ſenſus ſaltem attingat, inde factum eſt, ut duplicem tuſſis ſpeciem habeamus, quarum altera *ſicca*, altera autem *humida* eſt. Humida dicitur, quum materia, quam tuſſis excernit, ſenſibus deprehenditur; ſicca autem nuncupatur, quum præter aerem vehementer, & præter naturam expiratum, nihil aliud, quod ſenſus noſtros moveat, egerit. Quicquid acre aut fibras, aut membranas, aut nervos, ſive ſubſtantiæ pneumonicæ, ſive bronchiorum, ſive tracheæ muſculorum, aliarumque partium adjacentium mordicare, irritare, aut alio quovis pacto ſtimulare valet, id omne tuſſi concitandæ perquam idoneum cenſendum eſt. Quoniam tum vehementer aut contracti, aut compreſſi pulmones aerem jam ante inſpiratum valide impellentes violenter exprimunt, extruduntque, inde tuſſis: intercisa nimirum expiratio, thoracis concuſſio, & ſonitus. Ex quo liquet, tuſſim quamſæpiſſime ex aliarum partium conſortio etiam extare, in quibus nervorum propagines affectæ, contractiones, ſive potius concuſſiones thoracis, æque ac pulmonum ſpaſmodicas, aut convulſivas, ſymphatice, ut ita dicam, progenerant. Hinc tuſſis tamquam ſymptoma aliis paſſim adjicitur affectionibus, ulceribus præſertim interioribus, aliiſque læſionibus organicis, de quibus fuſe diximus, &, Superis adjuvantibus, fuſius quoque dicturi ſumus. Tuſſis, quæ contumax fuerit, altaſque radices egerit, minime contemnenda; pulmones quippe, ſive ſympathice, ſive idiopathice tuſſi diu concuſſi labefactantur, & labefactati, aut inflammantur, aut exulcerantur, aut ſaltem obſtructi aſthma faciunt, aliaſque ægritudines, quæ univerſam quandoque œconomiam evertunt animalem: hæmoptyſin videlicet, phthiſin, vomicas, empyema, pectoris hydropem &c. Sicca plerumque pejor, quam humida, niſi tamen excreatus, aut cruentus, aut purulentus adſit, qui plurimum ſemper habet periculi. Quum ex humida in ſiccam convertitur, tum profecto peſſima, ex eo præcipue ſi pectoris gravitas ſubinde ſuccedat, quum id, materiam peccantem in pulmonibus reſtitiſſe, ibique cumulatam fore, abunde indicet. Præter ſiccam, humidamque, de qua hactenus recenſuimus, tuſſim, alia occurrit ſpecies, quæ ab immanitate, qua corpus univerſum concutit, *ferina* nuncupatur. At enim vero, quum pueris lactantibus, ac fœminis hyſterica affectione laborantibus frequens ea ſit, de hac Deo dante in ſequentibus, ubi de Mulierum, atque Infantum morbis ex profeſſo agendum erit, dicendum ducimus. Ad tuſſim, cujuſcumque ſit generis, extenuandam, ea omnia apprime conducere videntur, quæ diluunt, humectant, emolliunt, de quibus univerſis verba jam ante fecimus. Id tantum adnotandum ſupereſt, tuſſim, cute inter ſudandum refrigeſcente, atque expirationibus per eam compreſſis, pervicaciſſimam quamſæpiſſime concitari, quam proinde defricationes exteriores, ventoſæ extrinſecus admotæ, balnea modice tepentia, fotus, & alia hujuſmodi, quæ cutem emolliunt, diſtrahunt, ſubigunt,

detergunt, atque expirationes præfatas adjuvant, tuto, cito, ac blande ſolvunt.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Nonnulla exponuntur, quæ ad tuſſim ſiſtendam mirifice conducunt.

UT tuſſis radicitus eximatur, potiones calidæ idoneæ quamvis videantur, inficiari tamen non auderem, frigidiſſimas quoque, & gelu prope concretas, eam interdum ſubſtuliſſe; quod potiſſimum in convulſiva, hyſterica, ferina, & hypochondriaca, tum maxime, quum ardente Sirio per calores æſtivos concitetur, contigiſſe obſervavimus. Obſervavimus inſuper, tuſſim pervicaciſſimam crapula tandem ſubactam penitus ceſſiſſe; in quibus tamen id imprimis adnotandum, ne id auxilii genus tuſſi laborantibus temere adhibeatur; quippe quum, vel adſit febris, aut immineat inflammatio, aut pectoris hydrops, aut ab ulcere pulmones excedente, aut a vomica fiat &c. gelida non minus, quam crapula tuſſim exaſperare, & tuſſientem citius interimere valet. De gelidis, quo pacto convulſiones cohibeant, aliaſque nonnullas affectiones evincant, noſtram in ſuperioribus ſententiam expoſuimus. De crapula vero, quæ tuſſim vel humidam maturare quandoque valet, vel ſiccam eluere, ex dicendis educitur. Victus in crapula feſtive ingeſtus, tum quantitate, tum qualitate, alacritatem plerumque ſuſcitat, qua organa univerſa blande concitata vigent, ac mirifice agunt. Hinc ea ſane in conviviis parta, quæ animos erigit, argutias provocat, & ſales inter convivas acuit, hilaritas. Hinc jucunditas, hinc lenitas, hinc celeritas, promptitudo, loquendique ardor & reliqua, quæ vel citra ebrietatem, epulando, experimur. Iſtud idem, quod tum intus omnia commovet, coctiones item adjuvat, ſecretiones promovet, fermentationes excitat, viſcerum facultates recreat univerſas, humores peccantes excutit, irritationes ſiſtit, ac tuſſim tollit.

CAPUT VI.

De Angina.

INter morbos, quibus reſpiratio læditur, non injuria is quoque conſiderandus venit, qui *anginæ* nomen ſibi nactus, voce ipſa morbi naturam luculenter indicat. Angina dicitur ab *angendo* affectus ille, qui frigoribus præſertim hyemalibus, Regionibus ſaltem noſtris, ſolemnis, ſpirandi laborem molitur, deglutiendique, ob inflammationem faucibus inhærentem; quæ proinde intumeſcentes maximas faciunt anguſtias: Quapropter anginam dicere poſſumus *ſpirandi, deglutiendique, faucibus inflammatis, atque intumeſcentibus, cum febre utplurimum acuta, perquam moleſtum eſſe laborem*. *Cum febre*, diximus, *acuta*, fit quippe non ſemel, ut angina citra febrem angamur. Hinc duplex extat penes Practicos anginæ ſpecies. Altera eſt cum febre acuta, & dicitur *vera*, ſive *legitima*. Altera aut ſine febre, aut leviſſima cum febre, & nuncupatur *notha*, *ſpuria*, ſive *illegitima*. Sunt qui poſt Hippocratem, varia nomina a muſculis, membraniſque affectis expiſcati, anginam diſtinxerunt in *ſynanchen*, *paraſynanchen*: *cynanchen*, *paracynanchen*. Quas tamen voces, ne Tyronum mentem incaſſum de-

Definitio.

defatigemus, fuſius hic exponere omiſimus, quum, ſi quis plura de iis adhuc deſideret. Lexicographos quæſo adeat. Anginæ ſigna diagnoſtica ex ipſa definitione ſatis emergunt. Ratione cauſæ; quæ pleuritidem, & peripneumoniam ſuſcitant, ea ſane anginam producere valent, dummodo humor peccans membranis, muſculis, ac faucium glandulis inhærendo efficiat, ut vel alterutra, vel ſingulæ ex partibus præfatis inflammatæ intumeſcant.

Diagnoſis. Cauſa.

Prognoſis. Ratione prognoſis; *quicumque ab angina liberantur, his ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt; ſi vero has effugerint, ſuppurantur* ex Hipocrate (a). Angina eſt morbus acutus, & peracutus, qui quamcitiſſime, & ante diem quartam utplurimum jugulat: in exordio nimirum, & horis 24. nondum exactis. Vera longe pejor, quam notha, quæ plerumque ſine periculo. Attamen, ſi ſaliva per os in ſpumam evaneſcat, in notha quidem, ob maximam faucium anguſtiam, ſuffocationis quandoque imminet periculum. Iccirco in angina ubi talis ſpuma ex ore in bullas diſtracta intumuerit, indicium ſemper fuit lethale. Tumor faucium ex angina non raro ſuppurat; hinc abſceſſus, qui ſi rumpatur inferne, ea, quæ deorſum delabitur ſanies, laryngem ingreſſa, repente non ſemel ſuffocavit. Cæterum angina, niſi aut ſolvatur, aut cito interimat, in pleuritidem, peripneumoniam, vomicam, necnon etiam in empyema faceſſit. Sanguinis fluxus ſponte vel ex naribus, vel ex hæmorrhoidibus in maribus, vel ex pudendis in fœminis emanans anginam quamſæpiſſime diſcuſſit. Enim vero inter cæteros ex Foreſto (b), menſibus erumpentibus anginam feliciſſime ſolutam habemus.

Nil inter ea, quæ anginam ſolvunt, præſentaneum magis occurrit, quam ſanguinis prompta, larga, atque opportuna emiſſio; quem bis, ter, & quater uno, eodemque die, quum id neceſſitas exegerit, educito. Ex brachio primum, mox ex cervice, & ſcapulis alte ſcarificatis, ex vaſis inde ſublingualibus; poſtremo, ubi faucium anguſtia invaluerit, & ex partibus infernis. Sanguine prius educto, gargariſmata, humectantia, emollientia, & blande reſolventia conveniunt. Conveniunt item & ejuſdem generis cataplaſmata ex caſſia præſertim, melle, ac oleo faucibus extrinſecus apponenda. Fotus quoque emollientes, parti affectæ etiamſi foris admoti, faucium inflammationem evincunt. At nihiloſecius ſi invaleſcat affectio, & ad ſuppurationem inclinet, cum ſuffocationis metu, tum quamociſſime aptiori, quam fieri poſſit, ut commode pus educatur, loco, tumorem ſecabis. Victum, quum vera angina perquam acutus ſit morbus, perquam tenuem propinare oportet. Sorbitiones, quum id fieri datum ſit, uberrimæ ingerantur, eæque tepentes, earum haud abſimiles, quas pro curanda pleuritide confecimus. Curatio.

Hiſtoria V.

JUnius quidam Cajus Eques Romanus inſignis, qui tertium, & trigeſimum nondum exegerat ætatis annum, temperamento calido, ſiccoque præditus, bile plurima videlicet ſcatens; macilentus licet, venuſtus, alacris, & vegetus; menſe Januario, poſtquam armis in paleſtra plurimum luſiſſet inſu- Quicquid, anginæ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

(a) *Sect.* 5. *aph.* 10. (b) *libr.* 15.

inſudans, auſtro flante per ſudum noctu profectus, ad multum temporis ſubdio incedens, ac varia paſſus incommoda, tabernam ſubinde una cum ſociis ingreditur. Laute cœnat, vino, aliiſque ſorbitionibus tum gelidis, tum calidis enormiter indulgens. Poſtridie, rigoribus per ambitum corporis univerſum hinc, atque illinc præeuntibus, febrire cœpit. Febris intenditur, anxius fit, atque acriter ſitiens, potiones, quas vehementer appetit, deglutire vix poteſt. Tumefiunt intus fauces inflammatæ; & adeo intumeſcunt, ut reſpirationem quaſi præcludant. Pulſus durus eſt. Intumeſcunt quoque, & rubore ſuffunduntur genæ. Splendent oculi, ac dolore quodam peracuto identidem torquentur tempora. Rudis, & aſpera præ nimia ſiccitate evadit lingua. Urinæ, quas egerit parce, ſunt rubicundæ; & ita incaleſcunt, ut inter mingendum meatum prope adurant. Nos igitur, qui in ejuſmodi circumſtantiis Junium tractandum ſuſcepimus, enemate ex aqua ſimplici hordeacea ſalita prius indito, ac vena in brachio ſoluta, ſanguinem ad libram circiter ſtatim imminuimus. Sanguis, qui cum impetu profluxit, craſſus erat, glutinoſus, ſine ſero, atque atro plurimum ſaturatus colore. Sanguine educto potionem hanc A, humoribus in faucibus concretis diſcutiendis, tepentem ſumendam præſcripſimus. Præſata potione hauſta, decoctionem B pro gargariſmate, necnon etiam cataplaſma C faucibus extrinſecus apponendum confecimus. Poteſtatem interim facientes, ut & aquam tum nucerianam, tum hordeaceam, tum avenaceam, tum cornu cervi, tum glycirrhyzæ, tum florum rhœados, non frigidam tamen, ad ſitim explendam pro lubitu, modo potuiſſet, hauriret. At quoniam morbus adhuc invaluerat, ſub veſperam altera ſanguinis libra ex brachio adverſo extracta, & cucurbitulis cervici, ſcapuliſque ſcarificatis prius infixis, mox venis ſublingualibus ſectis, ſanguinem iterum, atque iterum imminuimus. Ad hæc, ut pedes, qui eatenus friguerant, ſpongiis aqua tepente madidis jugiter foverentur, curavimus. Hiſce peractis facilius ſpiritum ducere cœpit Junius, & commodius deglutire. Hinc juſculo ſimplici, in quo cum ovorum vitello recenti, margaritæ præparatæ ad drachmas duas ſolutæ fuerant, in refectionem ingeſto, placide conſopitus uberrime inſudavit, urinæ copiam excrevit, atque angina penitus evanuit.

A ℞. *Sperm. cet. ſang. hircin. præp. ana drach. j., camph. gr. iij., ol. amyg. dulc. rec., & ſ. ign. extract. unc. ij., ſyr. violat. violac. unc. j., aq. cinnam. unc. ſs., jur. inſuls. q. ſ. M. f. p. ſtatim ſumenda tepens ut m.*

B ℞. *Mell. hiſpan. unc. iv., ſpir. vin. rectif. unc. ij., aq. hord. lib. ii. M. pro gargariſ. tepent. ut m.*

C ℞. *Caſs. rec. extract. unc. j., mell. hiſp. unc. ſs., ſperm. cet. drach. ij., camph. ſcrup. j., ol. amygd. dulc. q. ſ. M. pro cataplaſm. faucibus extrinſecus apponendo ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Angina, quæ, quoniam ſine febre corripit, notha, uti diximus, vocitatur, admodum rara eſt, atque ab humore quodam lymphatico, qui glutinis ad inſtar in glandulis faucium concreſcens, eas, quin inflammet, tumefacit, utplurimum fit. Hinc non modo citra febrem, verum etiam

Quid fuit penes Majores Angina pituitoſa.

etiam citra veram inflammationem invadit. Id anginæ genus Majores exponentes, a pituita quadam ob cerebri frigidam intemperiem, in ſublimioribus capitis regionibus collecta, atque ad fauces inde elapſa exoriri tradiderunt. Talis angina, tametſi longe minus habeat periculi, pervicacior tamen eſſe ſolet, & ad dies plures produci; quam quandoque, ſanguinem educendo, potius exaſperavimus. Eam contra alvum blande ſolvendo, cutim univerſam defricando, ſudorem, æque ac urinam leniter ciendo, necnon etiam, quum adhuc reſtiterit, pediluvia, ac ſinapiſmata adhibendo, feliciſſime diſcuſſimus. Et nihiloſecius ſi ne ceſſerit quidem, decoctionem, quæ inſequitur A., optimo cum ſucceſſu pro gargariſmate ſæpeſæpius in die tepenti adhibendo, ad eam poſtremo evincendam præſcripſimus.

A ℞. *Sarſ. parill. opt. S. A. inciſ.*, *glycirrhyz. ana unc. ſs.*, *rad. pireth. drach. ij.*, *ſal. tart. drach. j.*, *aq. comm. libr. iii. M.*, *f. inf. & macera S. A. Levit. bull.*, *& adde mel. hiſpan. unc. ij*, *ſpir. vin. rectif. unc. iij. M. pro gargariſ. ut m.*

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM, ET SEMIOTICEN SPECTANTES.

[Q]uid judicandum de cru[ſta] fungo[ſa] in ſan[gu]ine e[du]cto.

UT in reliquis univerſis inflammationibus tum exterioribus, tum interioribus, ita & in ipſa angina, modo legitima ſit, ſanguis emiſſus, atque in vaſe ſtagnans, ſuperficietenus ita utplurimum concreſcit, ut cruſtam eam duram, liveſcentem, ac luridam, quæ ſanguinem fœdat, quamque *fungum pleuriticum* appellare conſuevernt Clinici, producat. Id adſtantibus tamquam contractam ſanguinis labem purulentam, ſive putridam, Galenici quondam indicabant. Cruſtam præfatam nos frequentiſſime concretam vidimus & in ſanguine ſanorum educto, ex plethoricis potiſſimum, atque edacibus. Ea præcipue Hiſpanis quoque, quibus fonticulorum abuſus humores fortaſſe coinquinavit, ſolemnis eſt. Num autem ejuſmodi fungoſa concretio ob fluidorum corruptelam extet. Num congeſtio quædam ſit potius chyli nondum ſubacti, qui a reliquo ſanguine ſecretus, atque ob levitatem in ſublime provectus in gelatinam denſetur. Num ſit lympha craſſa, & glutinoſa, quæ ab aere circumfuſo coagulum ſibi nacta, fluorem amiſerit, atque ibi conſtiterit. Num ſit aliquid aliud, quod refrigerato ſanguine in gluten coactum, talem, ac tantam ſibi comparaverit duritiem, nobis non aperte hactenus innotuit. Id tamen ea in re proferre liceat, pleuriticos fere omnes, in quibus præfatam cruſtam fungoſam ſanguis compegit eductus, prout hactenus obſervavimus, a morbo propediem evaſiſſe. Cæteros contra, quorum ſanguis nullam vel levem in pleuritide præſetulit iſtius apparentis corruptelæ notam, aut numquam, aut admodum raro convaluiſſe.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid judicandum ſit de uſu, & abuſu ſpiritus vini pro inflammationibus curandis.

SPiritus vini, licet depuratus, vel aqua Reg. Hung. & pro gargariſmate in angina admota, & pro collyrio in ophthalmia oculis adhibita, & pro unctione ſive pro fotu eryſipelati, aliiſque inflammationibus extrinſecus appoſita, quamſæpiſſime, & ad punctum quaſi

quaſi temporis affectionem plane diſcuſſit, non alia ex cauſa, niſi quod particulæ ejus volatiliores ſpiramenta cutis ingreſſæ humores in tubulis concretos, qui inflammationem fovebant, penitus, ut opinor, diſſipaverint. Id autem toties feliciſſime ſucceſſit, quoties humor ſtagnans, & facile ſolubilis fuerit, &, ut ita dicam, *homogeneus:* quoties videlicet partes illius componentes ubique ſibi ſimiles per ſpiritum vini concitatæ, motum ab impellente æque omnes facile exceperint; atque omnes æque ſolutæ, aut in auras evanuerint, aut per venas in gyrum una cum reliquo ſanguine, aut alio quovis pacto intus refluxerint. Verum contra ubi ſpiritus vini, qui violenter egit, ex tumore inflammato, quicquid ibi volatilioris, fluidioriſque extiterit, ſibi dumtaxat abripuerit, tum materia craſſior, inſolubilis, quæ in tubulis reſtitit, magis magiſque concrevit, & longe pervicacior evaſit. Hinc id præſidii genus, ut tales interdum ægritudines mirifice ſolvere potuit, ita non ſemel eas adeo exaſperavit, ut inſanabiles omnino evaſerint. Quamobrem hiſce in caſibus ſpiritu vini ſolo aut numquam, aut raro admodum utor, & ſi quandoque ut ſolus apponatur rationi conſonum videatnr, partem affectam prius, aut aqua tepenti, aut decoctionibus emollientibus fovere iterum, atque iterum conſuevi, ut humores peccantes concreti, attenuati, ſubacti, rarefacti, atque, ut ita dicam, macerati facilius moveri, & cedere queant.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quare poſca inflammationes quandoque leniat, aut diſcutiat.

AD nimium in vera angina faucium ardorem leniendum, rebus univerſis volatilioribus projectis, ad alias non ſemel longe minus volatiles, quinimmo & ad ſubacidas quandoque opus fuit confugere. Quo in caſu tum intus, tum foris & nitrum depuratum, & ſal prunelle, & ſuccum limonum aqua bene dilutum optimo cum ſucceſſu adhibuimus. At pro gargariſmate imprimis, aut poſca mellitum, aut infuſiones, & decoctiones nitratas, aut alio quovis pacto acidiuſculas, ita ut legitur in A, quamſæpiſſime præſcripſimus. Ea ſiquidem pluries in die gargarizando tepentia ad guttur intus revocata fauces inflammatas abluunt, & detergunt, nimium earum æſtum blande compeſcunt, materiam peccantem leniter ſolvunt &c.; modo tamen in minima doſi adjiciatur acidum; ſecus enim conſtiparet potius, & adhuc magis incenderet.

A ℞. *Acet. roſac. unc. iij.*, *mell. hiſp. unc. ij.*, *aq. bord. libr. iv. M. f. poſca mellitum pro gargariſmate tepent. ut m.*

Item ℞. *Succ. limon. unc. iij.*, *mell. hiſpan. unc. ij.*, *decoct. glycirrhyz. libr. iv. M. pro gargariſ. ut m.*

Item ℞. *Nitr. depur.*, *ſive ſal. prunell. dra. j.*, *aq. comm. lib. iv.*, *mell. hiſp. unc. j. M. pro gargariſm. ut m.*

LIBRI

LIBRI SECUNDI

SECTIO QUARTA.

De Hepate, Liene, Pancreate &c., deque iis, quæ ratione partium iſtarum in corpore humano vitam habente, tum ſecundum, tum præter naturam exoriri poſſunt.

CAPUT I.

De Hepate, & folliculo fellis.

Deſcribitur Hepar.

HEPAR, ſive jecur eſt glandula conglomerata, mole omnium maxima, in imo ventre ad epigaſtrium in hypochondrio dextero proxime ſub diaphragmate ſita. Adhæret ventriculi lateri dextero, ut bilem a ſanguine ſecernat. Colorem habet in corpore humano rubicundiſſimum, ad obſcurum tamen vergentem. Hepatis figura ſuperius, qua diaphragmati ſubſternitur, convexa eſt. Inferius, qua lateri dextero ventriculi aptatur, nonnihil cava. Subſtantia in tres, vel quatuor magnos lobos finditur, ac partibus finitimis alligatur, ligamentorum ope. Ligamenta membranacea numero tria ſunt. Unum dicitur ligamentum *latum*, ſive *ſuſpenſorium*. Alterum *umbilicale*. Tertium, eoquod nomine careat, *innominatum*.

Deſcribitur hepatis ligamentum latum, ſive ſuſpenſorium.

Ideo ſuſpenſorii nomen ſibi vindicavit ligamentum hepatis latum, quia per illud diaphragmati ſuſpenditur hepar. Provenit a peritonæo, ideſt a tunica diaphragmatis inferiori. Exinde explicatur verſus hepatis faciem ſupernam gibbam, quam non modo leniter attingit; verumetiam intime ſubit, perque eam hinc, atque illinc varie immittitur.

Deſcribitur ligamentum umbilicale.

Ligamentum umbilicale nihil aliud eſſe videtur, quam vena umbilicalis in ligamentum compacta. Proficiſcitur ab hepatis fiſſura, ex facie hepatis cava inferiori, deſinitque in umbilicum.

Deſcribitur ligamentum innominatum.

Ligamentum hepatis, quod nomine caret, productio eſt tunicæ hepatis exterioris, quæ ab hepatis confinio undequaque explicatur ad cartilaginem mucronatam, cui hepar ſuſpenditur.

Deſcribitur hepatis ſubſtantia, & Gliſſonii capſula.

Hepatis ſubſtantia *prorſus parenchymatica* habebatur a Majoribus noſtris: concreta videlicet ex ſanguine quodam fixo, compactoque. Perperam tamen; oculis namque teſtibus, pluribus coagmentatur lobulis glandoſis rotundis, tunica obductis communi, item & propria; qui vaſis præterea irrigantur peculiaribus. Tunica hepatis communis exterior, eſt tenuiſſima, & pellucida. Producitur a ligamento ſuſpenſorio, ideoque ab ipſo peritonæo. Hepatis ſubſtantiam undique veſtit. In hepatis facie cava, ad vaſorum nimirum ingreſſum, intus reflectitur. Una cum vaſis ipſa quoque dirimitur, va-

ſo-

ſorum propagines in faſciculos collectas veſtiens ad lobulos uſque ; ubi iterum explicatur, ac lobulos ipſos obducens, conficit lobulis ſingulis tunicas eorum peculiares, quibus intercedentibus mutuo nectuntur lobuli. Membrana hæc hepar ingreſſa, quoniam per hepatis ſubſtantiam interiorem in plures effunditur vaginulas, ſive capſulas oblongas, hepatis *capſula*, nec non etiam capſula *Gliſſonii*, a Gliſſonio, qui eam obſervavit primus, appellata eſt.

Quid ſint lobuli hepatis.

Lobuli hepar componentes, ſive acini rotundi, nuncupantur glandoſi, quum nihil aliud ſint, præterquam glandularum compages minimarum, quæ racematim ſuſpenduntur extremis ſanguiferis capillaribus, propaginibus nervoſis, tubulis lymphaticis, ductibuſque biliariis.

Deſcribuntur hepatis arteriæ.

Arterias admittit hepar a ramo cœliaco dextero, qui ſobole uberrima faciem ſubit hepatis cavam ſtatim ſub inteſtino duodeno, ſeſe effundens propaginibus ſuis per lobulos omnes, & glandulas univerſas, in quibus abſumitur.

Deſcribuntur hepatis venæ.

Venæ hepatis, duplicis ſunt generis. Aliæ quippe proficiſcuntur a trunco hepatico. Aliæ a trunco *venæ portæ*. Truncus hepaticus provenit a trunco deſcendenti venæ cavæ, ac bifidus plerumque faciem ingreditur hepatis gibbam ; ramuliſque ſuis diſtribuitur per eoſdem lobulos, perque eaſdem glandulas, non ſecus ac propagines arteriæ cœliacæ. Vena porta, quum vena ſit admodum peculiaris, ab aliis venis longe diſcrepans, ut fuſam, luculentamque de ea in capite ſequenti peculiariter exaremus hiſtoriam, exigit.

Deſcribuntur hepatis nervi, ductus lymphatici, ductuſque biliarii.

Nervos habet hepar a conjugatione nervorum octava, ſtomachica, atque intercoſtali. Lymphæ ductus a lobulis hepatis tendunt in capſulam chyli. Ductus biliarii, qui vulgo dicuntur *pori biliarii*, per univerſam hepatis carnem comitari ſolent propagines ſanguiferas, nervoſas, item & lymphaticas, ut una cum iis capſula veſtiantur per hepatis ſubſtantiam Gliſſonii communi. Originem ducunt a lobulis hepaticis, & omnes fere, quatuor, aut quinque dumtaxat exceptis, qui producuntur in folliculum fellis, conveniunt in ductum communem majorem, qui vocatur *hepaticus*. Ductus hepaticus egreditur a facie hepatis cava, non procul ab arteria cœliaca ; atque una cum ductu, quem *cyſticum* & ipſe cum anatomicis dicam, quique provenit a veſica fellea, ductum communem compingit adhuc majorem, qui vocatur *cholidochus*.

Deſcribitur veſica fellea.

Folliculus fellis, porus biliarius, receptaculum bilis commune, veſica fellea, nuncupatur parva quædam veſicula, teres, longiuſcula, quæ adnectitur faciei hepatis cavæ, inter hepar, & ventriculi latus dexterum ad principium duodeni ; ubi bili excipiendæ inſervire potiſſimum videtur. Triplici conflatur tunica. Exterior tendinea producitur a peritonæo. Per hanc hepati accreſcit veſica fellea. Media carnoſa, craſſior, ac magis fibroſa. Interior quoque tendinea, ſive potius nervoſa. Hæc intus lanugine quadam obducitur adverſus bilis acrimoniam. Sub lanugine minimi occurrunt glandularum acini, quorum minima excretoria, penes nonnullos Anatomicos, deferunt bilem in cavum folliculi. Penes nonnullos alios, humorem deferunt lymphaticum defœcatiſſimum, qui bi-

bilem ibi contentam quodammodo enervat, ſolvit, diluitque. Vaſorum propagines cujuslibet generis excipiunt parietes folliculi a truncis proximis; inter quas præcipui ſunt tres, quatuorque ductus biliarii, qui a lobulis hepatis bilem in capacitatem folliculi eructant.

Deſcribuntur ductus cyſticus, hepaticus, & cholidochus.

Folliculus fellis a lato fundo in collum producitur, eo uſque dum magis adhuc extenuetur, ac tandem in tubulum aptetur, quem ductum cyſticum dicunt. Ductus cyſticus prope veſiculæ collum perexili circumdatur ſphinctere, quo valide arctatur, ne ſponte, ut ita dicam, ſua, & proprio bilis defluat pondere. Infra anulum longe amplior evadit ductus, cujus latitudo pinnam æquat anſerinam. Longitudo ad digitos tres fere tranſverſos producitur. Deſinit ubi cum ductu hepatico cholidochum communem efficit; qui in anfractus inteſtinorum ſub finem duodeni, non recta, ſed admodum oblique ſeſe immittit. Siquidem leniter primo dorſum duodeni tangit. Mox tunicam duodeni exteriorem ſubit. Inter exteriorem, & mediam paullulum oblique prorepit. Dein mediam quoque ingreditur; atque inter mediam, & interiorem oblique deorſum iterum ſeſe producit, uſquedum, perforata tunica quoque interiori, in cavum duodeni, orificio quodam rotundo per carunculam nonnihil elevato, tandem dehiſcat. Id ſane præſtat, ut per cholidochum ab hepate in receſſus inteſtinorum ſubire queat bilis; quin tamen humores contenti in receſſibus inteſtinorum ab inteſtinis cholidochum pervadere poſſint. Cholidochi quippe pars ea intercepta inter tunicas inteſtinorum, eo magis clauditur, ſive comprimitur per tunicas intercipientes, quo magis inteſtinorum parietes ab humoribus intus contentis explicantur: videlicet quo magis ab interioribus propelluntur verſus exteriora.

Quid proprie ſit bilis, ejuſque differentia.

Bilis proprie nuncupatur humor quidam tenuis, flavus, amaricans; qui ſecernitur in hepate a ſanguine præterfluo, glandularum beneficio. Per analyſin chymicam ſi bilem explores, eam pollere deprehendes particulis pluribus alkalicis fixis, item & volatilibus, aliquibus quoque ſulphureis, paucioribus, quinimmo & fere nullis, terreſtribus. Bilis, quæ colligitur in veſica fellea, limpida magis, magiſque defœcata, quam ea, quæ ſtatim ab hepate defluit per ductum hepaticum aliquibus ex Recentioribus viſa, effecit, ut id lymphæ adſcriberent plurimæ, quæ bili in folliculo collectæ infuſa, eam, uti monuimus, & ſolvit, & diluit. Alii contra magis hanc, quam illam fluere tradidere. Opinionum varietatem ex eo factam cenſeo, quod pro varietate temperamentorum, ætatum, anni temporum, morborum &c., plurimum revera bilis immutetur. Cæterum quæ in folliculo colligitur bilis, œconomiæ animali conſervandæ non adeo cenſetur neceſſaria, quam ea, quæ ab hepate per ductum hepaticum in cholidochum deſertur. Teſtantur enim plerique Sectores, nullum unquam reperiiſſe hepar in corpore humano ſine ductu hepatico, licet revera in pluribus folliculus deſideretur.

Quare cyſtis fellea inter ventriculum, & hepar deprehendatur.

Ideo veſica fellea intercipitur inter faciem hepatis cavam, & faciem ventriculi convexam, ut ventriculus per cibos ingeſtos extentus eam valide comprimat inter ſe, atque hepar, quo validius

dius ab ea exprimat bilem, quæ undequaque compreſſa, ſphinctерem urget ad principium ductus cyſtici, ductum laxat, ſibique ad inteſtina per cholidochum exitum pandit, tum quum alimentis digerendis, conficiendiſque, bile magis indigemus; quorum digeſtio, uti innuimus, in ventriculo inchoatur, atque in inteſtinis, bilis quoque, facultate, conficitur.

Hepatis munus.

His mature conſideratis, nil aliud videtur hepar, niſi glandula conglomerata, mole omnium maxima, ex pluribus glandulis minoribus conflata, quarum ductus excretorius communis, habendus eſt ductus cholidochus, in quem utique tendunt ductus omnes biliarii: ductus nempe omnes excretorii minores glandularum minimarum, quibus conglomeratur hepar. Atque adeo munus hepatis potiſſimum exiſtimandum videtur, bilem eſſe a ſanguine ſecernere. Bilis excreta per ductus peculiares, per hepaticum videlicet, & cyſticum, confluit in ductum cholidochum communem majorem; cujus ope immittitur in cavum inteſtinorum, in quibus magis, magiſque alimenta digerit, ſolvit, extenuat, ut facilius a cibis adhuc craſſis, crudis, atque non coctis, educatur chylus. Inſuper fæces acriores facit, quo acriores factæ, acriter inteſtinorum tunicas irritando, niſus concitent alvi, ac ſtimulos, quibus per anum egerantur.

Non omnis bilis ab hepate deducitur in inteſtina.

At enim vero de bile id potiſſimum animadvertendum, eam ab hepate per cholidochum non omnem ad inteſtina fluere; pars quippe bilis tenuior in ipſa jecoris ſubſtantia a reduce ſanguine abſorbetur. Hinc eſt, quod ſanguis, qui aſcendit ab hepate per venam hepaticam cor verſus, longe magis bile ſaturatum ſeſe perhibet aſpectui, quam, qui, vel per arteriam cœliacam, vel per venam portam in hepar defertur.

CAPUT II.

De Vena porta.

Quid ſit Vena porta.

VEtus opinio fuit, quod ad hepatis attinet uſum, venas in meſenterio plurimum conſpicuas, quæ propterea *meſeraicæ emulgentes* a Majoribus dicebantur, chylum ſugere, ut in ſanguinem verteretur ope caloris innati. Quæ res effecit, ut tamquam ſanguinis officina, jecur a Priſcis fidenter evulgatum eſſet; donec Pecquetus id falſum eſſe objecit. Venæ præfatæ meſeraicæ emulgentes ſunt propagines, ac veluti ſoboles ductus cujuſdam maximi ſanguiferi, omnino diverſi tum a venis, tum ab arteriis hactenus deſcriptis. Ductus iſte occurrit in imo ventre ſub ventriculo inter hepar, & reliqua abdominis viſcera; quo ab hepate ſub omento per meſenterium, & per inteſtina oblique deorſum tendit, diciturque *truncus venæ portæ*. Truncus præfatus venæ portæ latus quidem, ſed brevis, germinat, & ramos emittit, ut ita dicam, ex utroque extremo, qui tamen, nec egredi, nec produci ſolent ultra capacitatem ventris imi. Non pulſat, eaſdemque fere tunicas habet, quas in reliquis obſervavimus; a quibus tamen longe diſcrepat tum origine, tum munere. Reliquæ enim venæ ratione originis, pluribus diſtractis radicibus, egrediuntur ex diverſis partibus corporis humani, atque unico ductu communi aperiuntur, uti

uti monuimus, in auriculas cordis. Vena porta, pluribus quamvis exoriatur ramulis diſperſis ex viſceribus imi ventris, atque in unum inde communem, longe majorem conveniat, rurſus tamen in alios minores diſpeſcitur, quibus nequaquam ad cor, ſed ad hepar tendit, atque undequaque per hepar ad glandulas univerſas hepaticas iterum, atque iterum effunditur. Vena porta, non ſecus ac reliquæ venæ, ratione muneris, ſanguinem ſuſcipit in viſceribus abdominis ab arteriis, quem poſtmodum neutiquam ad cor, ſed verſus hepar derivat. Idcirco truncus venæ portæ communis, qui diſperſus emergit, a liene præſertim, ab omento, a ſtomacho, ab inteſtinis, a meſenterio &c., ſurſum oblique vergit hepar verſus; cujus faciem cavam non procul ab arteria cœliaca proxime ſub inteſtino duodeno ingreditur, ſeſe effundens, atque extendens propaginibus pene innumeris ad glandulas omnes hepaticas, quibus ſanguinem impertitur.

...ſcri-
...r
...icus,
...ropa-
...s ve-
... por-

Rami, & propagines venæ portæ nomina peculiaria a viſceribus, ex quibus oriuntur, ſortitæ: a ſplene, dicuntur *ſplenicæ*, ad quas tendunt venæ hæmorrhoidales interiores: a meſenterio, *meſeraicæ*: a ventriculo, & omento, *gaſtro-epiploicæ*: ab umbilico, *umbilicales*: a veſica fellea *cyſticæ-gemellæ &c.* Inter ramos gaſtricos adnumeramus item vas illud *breve* apud Priſcos ſolemne olim, ſibi perperam ſuadentes, a liene in cavum ventriculi humorem quemdam acidum, fami excitandæ, cibiſque digerendis idoneum, per eum deferri. Verum nil aliud eſt, uti conſtat autopſia, quam venarum faſciculus ex tribus, quatuorve venulis minoribus collectus, quæ a truncis ventriculi, prope fundum, in ramum ſplenicum venæ portæ producuntur.

Refellitur Veterum ſententia de hepatis uſu.

Commenti ſunt Veteres, per venam portam, ut in ſanguinem vertatur, chylum ab inteſtinis ad hepar provehi. Sanguinem recens in hepate factum, per eamdem portam inſuper opinabantur ab hepate in alias corporis regiones, vel in ipſa inteſtina pro nutritione deferri; quod tamen temporibus noſtris, ut falſum prorſus evincitur ſenſuum opera. Chylus quippe, uti in præcedentibus palam fecimus, minime tendit ad hepar per venam portam ab inteſtinis, ſed ab inteſtinis per ductus chyliferos in ciſternam confluit Pecqueti. Exinde per ductum thoracicum ad venas ſubclavias provectus, ſanguini refluo immiſcetur, & una cum eodem ſanguine ad cor devolvitur; atque a corde per arterias ad reliquas omnes corporis partes, ut inde per venas redeat ad cor; in quo, ex noſtra ſententia, incipit chyli in ſanguinem verſio; quæ perficitur deinceps non in hepate tantum, verum etiam in reliquis univerſis humani corporis viventis organis, per motum ejuſdem ſanguinis, tum progreſſionis, tum fluoris, tum fermentationis.

Munus venæ portæ.

Præterea vena porta ſanguinem licet deferat, nequaquam defert ab hepate in reliquas corporis partes. Quinimmo a reliquis corporis partibus, a quibus exoritur, ſanguinem excipit, quem una cum arteria cœliaca a glandulis impertitur hepaticis, ut bilis ſecernatur.

CAPUT III.

De Pancreate.

Deſcribitur Pancreas.

PAncreas, non ſecus ac hepar, eſt glandula conglomerata, mole tamen hepate longe minor; atque ab hepate tum figura, tum colore, tum ſitu, tum munere longe diſtans. In tranſverſum producitur ſub fundo ventriculi, ubi a ſanguine humorem ſecernit ſalivalem, tenuiſſimum, qui *ſuccus* dicitur *pancreaticus*. Pancreatis figura oblonga eſt, nonnihil depreſſa, linguæ adinſtar canis longiuſculæ, cujus baſis adjacet inteſtino duodeno. Mox ſub fundo ventriculi, inter faciem ventriculi poſteriorem, & inferiores dorſi vertebras producitur verſus lienem, quem tamen nequaquam attingit. Subſtantiam habet mollem, ſqualentemque, & quodammodo ciniciam, quæ leviſſima quadam hinc inde inficitur ſanguinis tinctura.

Quid ſit ductus pancreaticus, aut Virſungianus.

Pancreatis ſubſtantia ubique occurrit glandoſa; minimis quippe congregatur acinis glandularum rotundis, qui per vaſcula ſua excretoria perquam exilia peculiaria racematim ſuſpenduntur vaſi excretorio pancreatis maximo communi, quod per medium pancreas, nimirum per ejus longitudinem producitur ad inteſtinum duodenum, cui in humano corpore plerumque inſeritur orificio cum cholidocho communi. Adeo ut pancreas, ſi tamen tunicam, quæ univerſam ejus veſtit ſubſtantiam, amoveas, ope vaſis iſtius veluti uvæ racemus, duodeno ſuſpendatur. Vas iſtud commune, *ductus* dicitur *pancreaticus*. A Virſungio Sectore inclyto Patavino, qui inter ſectiones anatomicas illud palam fecit anno 1642., nuncupatur quoque *ductus virſungianus*.

Vaſa pancreatis.

Foris veſtitur pancreas membrana perquam tenui, pellucida, quæ oritur a peritonæo, cujus interventu proximis accreſcit partibus. Arterias habet pancreas a ramis cœliacis. Venas potiſſimum a porta, Nervos ab intercoſtalibus.

Uſus Pancreatis.

Pancreatis uſus apud Veteres fuit, ut pulvinaris adinſtar ſtomacho ſubſterneretur; ne vertebras proximas tangeret ſtomachus. Aſfirmabant præterea, veluti fulcimentum, vaſorum truncos, qui per viſcera diſtribuuntur inferiora, ſubſtinere. Verumtamen non ita pridem luculentiſſime compertum eſt, glandulam eſſe conglomeratam, latici cuidam lymphatico, ſalivæ non abſimili, a ſanguine præterfluo, ſecernendo inſervientem.

Quid præſtet ſuccus pancreaticus.

Succus iſte, qui *pancreaticus* nuncupatur, a glandulis minimis componentibus tenuiſſima ſubit vaſcula excretoria peculiaria; a quibus in ductum confluit virſungianum majorem, ut exinde in cavum inteſtinorum inſtillet, in quibus, ni fallor, una cum bile alimenta ulterius digerenda ſolvit bilem ipſam diluit, ejuſque nimiam, ne lædat inteſtinorum tunicas interiores, temperat acrimoniam. Quocirca, ductu pancreatico obſtructo, compreſſoque, inteſtinorum tormina concitari poſſunt.

CAPUT IV.

De Omento.

Deſcribitur Omentum.

OMentum quaſi operimentum, quia anterius operit inteſtina, nuncupatur quoque *zirbum*, *rete*, *epiploon*; ea eſt membrana adi-

adipoſa, retiformis, quæ in facie abdominis anteriori, ſtatim ſub peritonæo condit inteſtina, quibus laxe ſuperimponitur. Adhæret fundo ventriculi, pyloro, duodeno, ac faciei lienis cavæ, unde explicatur per faciem inteſtinorum anteriorem, ad umbilicum uſque in aliis, in aliis ad inguina, in quibuſdam ad oſſa pubis, quibus quandoque firmiter adhæreſcit. Mox duplicata intus reflectitur per faciem eamdem inteſtinorum ad colum uſque, cui affigitur. Quamobrem in modum veluti marſupii aucupatorii in cavo ventris imi aptatur. Producitur a peritonæo; ac vaſis ita irrigatur, ut, plurima intercedente pinguedine, rete quoddam adipoſum per omentum contexere ſoleant ubique admodum inæquale.

Deſcri- itur a o- nti. Arterias habet a ramis cœliacis, & meſeraicis. Venas præcipuas, uti monuimus, a porta, & præſertim a ramo ſplenico. Nervos perexiguos a plexibus intercoſtalibus. Id vel Priſcis notum fuit. Recentiores præterea adinvenerunt per omenti ſubſtantiam vaſcula quamplurima lymphatica, & ductus quoſdam adipoſos, qui tamen neſcio: an in cellulas deſinant quaſdam, ſive in ſacculos membranaceos adipe multo turgentes, ex quibus congregatur omenti adeps: an ex iis originem ducant.

menti s. Alia munera non adſcribebant Veteres omento, niſi quod ope caloris inteſtina foveret, atque oblinirét ea, qua ſcatet oleoſa uligine. Nos autem potius opinamur, uſum omenti genuinum adhuc eſſe incompertum; & omento quamvis reſciſſo, diu vivere dicuntur animalia, ejus tamen ſtructura elegans adeo nequaquam foret, niſi quid aliud in corpore humano vitam habente adhuc præſtantius exequeretur. Non defuit icirco, qui omentum deſcripſit, tamquam organum præcipuum, ut per glandulas minimas ſevum a ſanguine ſecernat; quod, vel in cellulis omenti membranaceis concreſcit, vel fuſum a cellulis per ductus adipoſos ad reliquas partes humani corporis vitam habentis fluit. Exiſtimant alii, ſacculis ſuis adipem excipere a reliquis partibus per ductus adipoſos, ut exinde fuſus, calore ſive ſanguinis, quo alluitur, ſive inteſtinorum, abſorbeatur in omento ab ipſo reduce ſanguine, ne ſanguis acris valde factus plurimum æſtuet.

CAPUT V.

De Liene.

Deſcribitur Lien. NOmine lienis, ſive ſplenis, id viſceris carnoſi deſignant Anatomici, quod in corpore humano ſecto, plantæ adinſtar pedis oblongum, ſeſe perhibet aſpectui in imo ventre ad epigaſtrium, in hypochondrio ſiniſtro, ſtatim ſub diaphragmate, e regione hepatis in latere adverſo, uſus admodum incerti. Ejus color recens natis rubicundus, obſcurior adultis, valetudinariis plumbeus. Inter coſtas inferiores ſpurias, & faciem ventriculi ſiniſtram inferiorem deliteſcit. Hinc facies illius, quæ coſtis aptatur, gibba eſt, vel convexa; quæ ventriculo adjacet, cava, vel potius ſima.

Deſcribitur lienis ſitus. Splenis cava facies, ſive interior, alligatur omento, ac per omentum ventriculo, renique ſiniſtro. Gibba, vel exterior, diaphragmati quandoque adnaſcitur. Subſtantia, carnea licet videatur ubique ſibi ſimilis, eſt nihilominus membranacea, val-

de diſſimilis, cellulisque referta. Duplici contegitur tunica. Exterior tenuis ſplenem obvolvit, adeo tamen laxe, ut, ſanguiferorum ramulis, quibus hic, atque illic tunicæ alligatur interiori, reciſis, facile avellatur.

Deſcribuntur cellulæ, & glandulæ lienares.

Tunica interior variis implicatur fibris; & ſeſe immittens per ſubſtantiam lienis interiorem, in cellulas pene innumeras per lienem undequaque aptatur. Cellulis inſunt glandulæ minimæ ovales, ſingulis aut ſeptem, aut octo; quæ racematim ſuſpenduntur arteriolis, æque ac nervis extremis capillaribus, ibique, uti opinor, humorem exudant acidum, qui ſanguini in cellulis immixtus, in cauſa eſt, ut ſanguis ibi contentus nonnihil concreſcat, aceſcat, atroque ſaturetur colore.

Deſcribuntur vaſa lienis.

Arterias ſibi comparat lien a ramo cœliaco ſiniſtro. Venas a ramis ſplenicis, qui educuntur a porta. Nervos, quamvis obtuſus ſit lienis ſenſus, nanciſcitur a plexu quodam nervorum ſub fundo ventriculi, qui *ſplenicus* nuncupatur a Williſio. Hic quippe lienem ingreditur una cum arteria cœliaca. Mox in varias minimas effunditur fibras capillares, quæ per arteriarum parietes exteriores mirum in modum implicantur, atque explicantur. Minima lymphatica, in canibus maxime adhuc viventibus ſectis, deteguntur ſtatim ſub tunica exteriori, ſub qua trunculis ſuis admodum conſpicuis, circa vaſa ſanguifera luxuriantibus, varie ludunt. Eorum nexus rete contexit tenuiſſimum, cujus foraminula intercepta ſeſe proferunt admodum inæqualia. Lympha, ſive humor, qui per vaſcula hujuſmodi vehitur, non dedeprehenditur defœcatus, & limpidus ita, ut in reliquis lymphaticis; ſed flavus, ad rubicundum vergens, qui a liene per omentum ad capſulam chyli communem traducitur.

Vaſa nonnulla ſanguifera in cellulas lienis dehiſcunt.

Si ſanguis in cellulis lienaribus ſtagnans exprimatur omnino, atque abluatur, ſubſtantia lienaris ex rubicunda, & atra, candidiſſima fit. Poſtmodum, ſi venis conſtrictis, ſive compreſſis, aer per arterias intrudatur, cellulæ omnes illico intumeſcunt. Ex quo inferre debemus, vaſa præfata ſanguifera aliquibus ſaltem propaginibus ſuis in cellulis dehiſcere; adeo ut ſanguis, qui a corde per arterias cœliacas ſiniſtras effunditur in cellulas lienares, abſorbeatur a venis ſplenicis, ut per eas in truncum corrivetur communem venæ portæ, ac per portam in hepar affundatur.

Lienis uſus.

Splene prorſus exempto, diu quamvis vivere poſſit animal, experientia teſte, opinari tamen nequaquam debemus, viſcus fore prorſus inutile ad œconomiam animalem. Et genuinus ſplenis uſus plane licet lateat adhuc; non latet profecto, ob miram ſui ſtructuram aliquid ſaltem muneribus præcipuis vitæ animalis obeundis præſtare. Quapropter Veteres ſplenem habebant alii veluti receptaculum melancholiæ commune. Sibi ſuadebant alii, alterum parvum jecur eſſe, quod ex ea chyli portione, quem, ad eorum mentem, exugunt ab inteſtinis venæ ſplenicæ, ſanguinem conficeret. Neque defuerunt, qui ſplenem, officinam eſſe humoris acidi, qui a ſplene, ad eorum mentem, eructatur per vas breve in ventriculum, fami excitandæ, crediderunt; tametſi vas breve nil aliud ſit, quam venarum faſci-

ſciculus, quæ a truncis ventriculi venoſis in ramum ſplenicum ſanguinem deferunt. Nobis longe tamen probabilius videtur in cellulis lienaribus ob acidum, quod a glandulis inſudat lienaribus, ſanguinem ita immutari, ut advectus in glandulas hepaticas, ibi facilius bilem exoneret.

CAPUT VI.

De Hepatis inflammatione, ſive Hepatitide.

Definitio, & Diagnoſis.

HEpar, lien, & pancreas, viſcera ſane peculiaria, de quibus fuſe verba jam fecimus, affectionibus peculiaribus, non ſecus ac reliqua viſcera, quum ſint obnoxia, variis in modis identidem œconomiam animalem turbare poſſunt. Ea quippe, modo infarcta, modo inflammata, febres varias, tum acutas, tum chronicas, tum continuas, tum intermittentes progenuerunt. Quinimmo &, ſuppurando, abſceſſus fecerunt inſanabiles, ulcera ſordide depaſcentia &c. Inflammatur hepar, ejuſque inflammatio in abſceſſum converſa univerſam hepatis conſumpſiſſe ſubſtantiam traditur. Id non modo Galenus, Sennertus, Ildanus, & reliqui, verum etiam Foreſtus teſtatur; qui (*a*) de hepatis apoſtemate, inflammatione prævia, exorto, in ulcus ſubinde depaſcens commutato, quod hepatis carnem atrociter exederat, mentionem fecit. *Hepatitis*, tametſi quamlibet aliam, citra inflammationem, hepatis ægritudinem hac voce deſignaverint alii, *inflammatio hepatis* a quibuſdam dicitur. Talem inflammationem ab aliis affectionibus non ex facili dignoſces; quippe quum hepatis faciei gibbæ inſederit, ea excitare conſuevit ſymptomata, quæ veram pleuritidem mentiuntur. Quum cavæ inhæreat, ita viſcera torquet, ut a cardialgia, & colica hepatitidem vix diſtinxeris. A pleuritide tamen differt, quia in pleuritide acutior utplurimum eſt dolor, ſpirandi labor major, & præſertim inſpirando, tuſſis vehementior, & non raro humida. At, hepate inflammato, tuſſis mitior, eaque ſicca, neque adeo moleſta deprehenditur. Ad hæc hepar inflammatum, & mole proinde nonnihil majus, gravitatis ſenſum infert hypogaſtrio; & diaphragma, cui ſuſpenditur, deprimendo, expirationem difficiliorem adhuc, quam inſpirationem, facit. Hypochondrium dexterum fere ſemper intumeſcens, palpantibus manibus duritiem, & renixum præſefert. A cardialgia, & colica hepatis inflammationem difficilius quoque dignoſces; quum nauſea, vomitus, ſingultus, animi deliquium, & reliqua, in ſingulis hiſce affectionibus promiſcue occurrant, præter febrem tamen acutam, tantumque ſpirandi laborem; quæ tum in cardialgia, tum in colica, niſi inflammata ſint viſcera, fere ſemper deſunt.

Hepar non aliter inflammari credendum, quam pulmones, & reliqua viſcera; ideoque quicquid de hac re jam ante diximus, ſufficiens fore pro jecoris inflammatione rati, non eſt cur ſermonem hic ulterius protrahamus. Cauſa.

Hepatis inflammatio plurimum habet periculi, & necem plerumque infert. Mitior, quæ partem hepatis gibbam dumtaxat incendit, quam quæ cavam, cenſetur. Facies enim hepatis cava inflammata, quum ventriculo pro- Prognoſis.

(a) *lib.* 14. *obſervatione* 10.

xime adhæreat, ventriculum item aut incendit, aut graviter afficit. Hinc vomitus movet lethales, cardialgiam, ſyncopes creberrimas, aliaſque perincommodas affectiones, quæ animalem œconomiam interdum funditus evertunt. Si animo frequenter delinquat æger: ſi ſudor ex collo, ac facie præcipue profluat algens: ſi prætermodum intumeſcat alvus: ſi pedes indeſinenter frigeant, id mortem imminere indicat. Non ſemel talis diſcutitur inflammatio, prout & ipſi quandoque obſervavimus, ſuppurando: tum videlicet, quum ſanies per cholidochum ad inteſtina provecta, aut per alias vias in veſicam delata, vel per alvum, vel per urinam excernitur.

Curatio. Ut pleuritis, ita & hepatis inflammatio tractanda videtur. Nec aliud inter affectiones præfatas, ratione curationis, intercedit diſcrimen; niſi quod in hepatitide ex truncis potius infernis ſanguinem ducere oporteat, qui, quum parti affectæ propinquiores ſint, juxta illud Hippocratis, *proximum ventrem ſeca;* ventrem proximum, ſanguinem ex partibus infernis educendo, plane ſecabis. Ulterius in pleuritide alvum ſolvere, uti diximus, res eſt profecto periculi plena. In hepatitide quodammodo convenit potius, modo tamen leniter fiat, clyſteribus ſimplicibus, aut oleo per os propinato; quod materiam in hepate concretam, ibique ſtagnantem ſolvere, eamque ad inteſtina aut deducere, aut ſaltem invitare poteſt.

Hiſtoria I.

Quicquid, hepatitidi meden- do, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

CORIOLANUS Sardus quidam miles, menſe Auguſto, vino poſtquam extra Urbem in taberna non pepercerat, variis conviciis a commilitonibus laceſſitus, atque iracundia vehementer percitus, enſe protinus exempto, eos immaniter invadit. Hos atque illos vulnerat, ac tandem rixando furens, atque inſudans quum enormiter debacchatur, lapidis ictu in hypochondrio dextero ruditer excepto, reſupinus concidit; ac ſemi expirans animam propemodum agit. Accurrunt omnes; balſamo, atque aceto eum adeo recreant, ut pene reviviſcens inſurrexerit. Ad ædes domeſticas convertitur; per multas horas placide obdormit; pacatus omnino expergiſcitur; nec aliud deinceps ſibi ſenſit incommodum, niſi quod dolore quodam valde obtuſo e regione hepatis jugiter infeſtaretur. Diebus viginti circiter exactis, menſe proximo Septembri horrore quodam per univerſum corpus inopinato correptus, vehementer exinde febrire cœpit. Febriens æſtuat, delirat inſomnis, tuſſit, ac tuſſiendo nihil excernit, acriter ſitit, ſpiritum, expirando præſertim, perquam ægre ducit. Dolor, & ardor in hypochondrio augetur; quinimmo & ex obtuſo acutior adhuc evadit. Venter imus e latere præcipue dextero intumeſcit, obmurmurat, durus fit, ac flatibus hinc inde vagis quamſæpiſſime tentatur. Niſus accedit irritus vomendi. Stipatur alvus. Urinas rubicundas, ac pene ignitas, eaſque perpaucas mingendo excernit. Pulſus durus eſt, contractus, ac varius. Flaveſcunt oculi, & amarities quædam ori jam inſederat permoleſta. Ad ſeptimum, & vigeſimum æger nondum ætatis pervenerat annum, modicæ ſtaturæ, ac habitus gracilis erat; calido, ſiccoque, aut biliofo temperamento præditus, fortis, vegetus, atque in omnibus pridem bene ſe habens. Poſtmodum tamen ita

ita ægrotans in Noſocomio Regiæ Domus Hiſpanorum Urbis, Deiparæ ſemper Virginis Montis Serrati nuncupatæ, nobis tractandum ſeſe commiſit; atque in eo ſedulo, ſolerterque in omnia inquirentes, hepatitide labore Coriolanum abunde conjecimus. Enemate iccirco ex oleo ſimplici communi cum ſpermate ceti prius indito, quod bis alvum commode concitavit, ac vena poſtmodum in pede ſoluta, libram ſanguinis eduximus. Oleum exinde ſeminum melonum recens extractum cum caphura, & ſpermate ceti, ita ut legitur in A, paratum, quo venter blande ſolutus fuit, ſtatim ſumendum ei confecimus. Fotus interim emollientes, & inunctiones cum omento vervecino, ita ut videre poteris in B, oleo perfuſo adhibuimus. Poſtridie, quoniam inflammatio vigebat adhuc, alteram ſanguinis libram ex altero pede extraximus. Sanguis ater fuit, fungoſus, ac ſero propemodum exhauſtus. Ideoque decoctiones, & aquas antipleuriticas, ut large potaret, enixe curavimus. Præterea bis in die, mane videlicet ſummo; & inclinato die, bolos hoſce cum oleo ſeminum melonum recenti, ita ut exponitur in C, ad ſeptimam uſque diem præbuimus. Sub finem diei tertiæ modice laxatur alvus, urinæ meliores fiunt, febris nonnihil remittitur, & facilius reſpirat. Verumtamen nec obdormieverat hactenus unquam, nec ullo pacto leniebatur dolor. Quapropter ſanguinem hirudinibus ex ano ad aliam fere libram imminuimus; & laudanum liquidum ea ratione, quæ in D indicatur, ei propinavimus. Victus erat tenuis, quinimmo & perquam tenuis, prioribus ſaltem morbi diebus, humectans, refrigerans, coctuque facilis. Cutis univerſa ad revocandum ſudorem ſæpeſæpius in die defricabatur. Clyſteres quotidie non procul a prandio lenientes, anodyni, eluenteſque, ita ut legitur in E, ſubmittebantur. Hac methodo, ſopore conciliato, placide tandem obdormivit, & febre die nona plane deleta, omnino, niſi durities quædam in hepate reſtitiſſet, a morbo convaluiſſet. Quocirca, ut tantæ ægritudinis reliquiæ prorſus eximerentur, ſemicupia ex aqua ſimplici per dies quindecim ei præſcripſimus; & aquam poſtmodum villenſem ea ratione, qua ſequitur in F, potandam per vices tres propinavimus. Aquam hanc optimo cum ſucceſſu Coriolanus, & per alvum dejecit, & in urinam emiſit.

A ℞. *Sperm. cet. drach. j., caph. gr. iij., ol. ſem. mel. rec. & ſin. ign. extr. unc. iv., ſyr. violat. violacei unc. j. M., & cap. in jure, ut monit.*

B ℞. *Folior. malv., viol., flor. camomill., papav. rhœad., ana. q. ſ., aq. commun. pariter q. ſ. M., f. decoct. S. A. pro fotu tepenti cum ſpongiis dextero hypochondrio crebro apponendo, ut m.*

Item ℞. *Sperm. cet. drach. ij., caph. ſcrup. j., ol. amygd. dulc. lib. ſs. M., & cum rete vervecino in vaſe intus infuſo, tepefiat in B. M. pro inunctione poſt fotum eidem hypochondrio dextero apponenda, ut m.*

C ℞. *Sperm. cet. drach. ſs., caph. gr. iij., conſer. roſa. q. ſ. M., reform. bol., & cap., ut m., quibus ſtatim ſuperbibat ol. ſemin. melon. recentis in jure cum floribus rhœad. parato unc. j.*

D ℞. *Ol. Semin. melon. recent. unc. j., cui inſtilla laudan. nepent. Quercet. liquid. gut. viij., cap. in jure ſimplici hora ſomni, ut m.*

E ℞. *Flor. camomill. papav. rhœad., folior. malv. ana. pug. iiij., aq. hord. q. ſ., mell. commun. unc. ij. M. f.*

M. f. decoct. S. A. pro clyſtere, ut m.

F ℞. *Mell. viol. ſolv. unc. iiij., aq. villenſ. q. ſ. M., f. p. S. A., & cap. in A., cui ſuperbibat per æqualia intervalla, decumbens, ejuſdem aquæ villenſis lib. iiij. Idque de tertia in tertiam diem repetatur. Diebus intermediis loco aquæ villenſis, & mell. viol. tantumdem bibat aq. nucerin. cum unciis duabus ſyrupi violati violacei.*

ANIMADVERSIONES AD CHIRURGIAM SPECTANTES.

Jecur, quod ante ſuppuraverat paracenteſi feliciſſime curatur.

VIro cuidam Hiſpano annorum triginta circiter in Ædibus Regiis S. Jacobi Hiſpanorum Urbis, in Noſocomio videlicet, hepatis inflammatio, qua per plures dies atrociter ante jam laboraverat, poſtremo ſuppuravit. Jecori ſaniem plurimam intus collectam ineſſe ex indiciis abunde conjecimus. Ad tabem extremam æger proinde jam declinaverat, languens, nauſeabundus, irrequietus, ſibique metipſi prætermodum exoſus. Præſidia omnia, quæ a primo ad ultimum adhibuimus, in irritum ceſſerant. Hinc Victorius Maſini, de quo alias mentionem fecimus, peritiſſimus, æque ac inclytus Chirurgiæ Profeſſor, ſuadentibus nobis, ac permittente ægroto, eoquod ejus ſalus deplorata plane videretur, paracenteſin feliciſſime tentavit. Jecore igitur alte vulnerato, ſaniem fœtidiſſimam, eamque peſſimam ad libras plures extraxit. Non multum poſt (mirum ſane) æger convaluit. Is Romæ fortis, vegetus, atque incolumis, adhuc commoratur; vulneris atrocitatem, non minus quam beneficium, quod vitam potius quaſi deletam, quam afflictam ſanitatem ad punctum, ut ita dicam, temporis ſibi reſtituit, apud omnes ubique commendans. Nos igitur, item & alii eo in caſu hepatis ſabſtantiam læſam intus & vulneratam non modo, verum etiam laceram, atque exeſam palam vidimus. Jecinoris carnem reciſam palpavimus. Pus, quod prætermodum fœtebat, atro ſaturabatur colore. Ad libras plures amurcæ adinſtar profluxit &c. Quæ res maximam nobis procul dubio admirationem fecit; tum magis, quum Hippocratis, & Galeni doctrinas mente exagitabamus. *Quorum hepar ſuppuratum aduritur, ſi pus purum fluxerit, & album, evadunt, in tunica enim his pus continetur: ſi vero qualis amurca fluat, pereunt.* Hippocrates (*a*). *Moritur ſi quis cerebro ſauciatus fuerit, aut ſpinali medulla, aut hepate.* Idem (*b*). *Quibus in tunica eſt pus, nihil patiente ſubſtantia hepatis, ſalvantur omnes. Quibus vero uſque ad carnem hepatis corruptio pertingit, jure moriuntur.* Galenus (*c*).

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Exponitur uſus, & abuſus camphoræ, & ſpermatis ceti.

INflammationibus tum exterioribus, tum interioribus evincendis, ſpermate ceti, & camphora inſimul cum oleo immixtis, ac intus ingeſtis frequentiſſime utimur. Non raro, præconceptæ, ac radicatæ intus in hominum animis opinioni potius indulgentes, & ſanguinem hircinum, & leporinum præfatis rebus, tamquam innocens auxilium, adjecimus. De ſpermate ceti, item & de camphora, quum volatilioribus, balſaminiſque partibus congregentur, non du-

(a) *Sect. 7. aph. 45.*
(b) *Lib. 1. de morb. n. 3.*
(c) *In Com. aph præcedentis.*

dubitamus, quin humoribus fixis inflammationem inducentibus plurimum ſane conferant; quod nobis & longævus uſus teſtatur. Quo pacto autem ſanguis hircinus, & leporinus, vetus jam, concretus, exiccatus, &, ut ita dicam, effætus, ad drachmam unam, duas, tres, & quatuor propinatus inflammationes ſolvere queat, ſuadere nobis adhuc nequivimus; qui, & eumdem ſanguinem vel ad libram deglutire fecimus, præterquam vel minimum ex eo aut motum, aut conturbationem, qui, illum deglutivit, intus unquam exceperit. Sperma ceti, Veteribus plane ignotum, nihil aliud eſſe a Recentioribus accepimus, præterquam ſubſtantiam quamdam adipoſam ex ceti capite interiori eductam; quæ varie poſtmodum mundatur, ſubigitur, atque extenuatur. Doſis ejus a drachma una ad duas eſſe ſolet. Sanguini intus in grumos concreto reſolvendo, doloribus inteſtinorum leniendis, convulſionibus interioribus diſcutiendis, ac vermibus enecandis, apprime conducit. Attamen, qui eo abutuntur, ventriculi ſibi facultates infringunt, anorexiam, & nauſeam faciunt. Camphora, proprie caphura, duplex eſt penes Ettmullerum, *Burnenſium*, & *Chinenſium*. Quæ ex Borneo inſula adfertur, ex arbore quadam extillat, atque, ut extillat, ad nos tranſvehitur. Quæ ex Chinenſibus, arte quoque paratur. Utraque ſoporem blande conciliat, inflammationes diſcutit, affectiones hyſtericas comprimit, dolores univerſos ſedat. Doſis ejus eſt a grano ad quinque, quum per os propinetur. Sin autem doſin excedat, plurimum calefacit, ſudores fundit, inebriat, alioſque peſſimos producit effectus. An tamen ſit calida, an frigida, diu exagitata eſt quæſtio nondum ſoluta. Certum eſt tamen, camphoram, non ſecus ac opium ex variis, quos in corpore humano vitam habente præſtant effectus, & calefacere, & refrigerare poſſe. Num autem calefaciendi, num refrigerandi vi revera polleant, non ex facili conjectabere. Nihilominus ſi rem maturius proſequi velis, aperte ſenties, & opium, & camphoram *primum*, & *per ſe*, ut barbare cum Philoſophis loquar, calorem nobis excitare; *per accidens* autem eumdem cohibere: adeo ut, ſi camphora ſoporem moliatur, id fieri autumemus, eoquod fluidorum partem volatiliorem magis. magiſque extenuando diſſipet, abſumatque; ut & in ebrietate ex vino, ſpiritu vini, hiſque ſimilibus, paſſim contingit. Idem de opio propemodum affirmamus, quod non aliter, quam camphora, ex noſtra ſententia, ſanguinis grumos ſolvit, ſudores elicit, urinas provocat, inebriat, & ſomnum conciliat. Quid ſit ſanguis hircinus, quo pacto paretur, quibus polleat viribus, in Theatro Pharmaceutico fuſe tradidit Donzellus.

CAPUT VII.

De Icteritia, ſive de Ictero.

Bilis, quæ in hepate ſecerni debet, atque ab hepate per cholidocum ad inteſtina provehitur, vitio quodam ſive ejuſdem hepatis, ſive ſanguinis, ſive alterius cujuſque aut viſceris, aut humoris fit quandoque, ut, aut non ſecreta, aut in ſanguinem retrocedens, eam inducat affectionem, quæ *icteritia*, ſive *icterus* nuncupatur. A colore flavo, quo utplurimum cutis in hoc morbo ſuffunditur univerſa dicitur, item *morbus aureatus*, ſive *aureus*, vel Definitio.

re-

regius. Nihil aliud eſt, præterquam *affectio quædam permoleſta*, *procedens a bile*, *quæ aut a ſanguine non ſecedit*, *aut in ſanguinem retrocedens*, *ad cor remeat*, *vel hepatis*, *vel ſanguinis*, *vel utriuſque*, *vel alterius cujuſque ſive humoris*, *ſive viſceris vitio*. Ab ave quadam, cujus pennæ flaveſcentes ictericum colorem propemodum æmulantur, *icteron* Græcis, *galbula* Latinis nuncupato, appellari videtur.

Diagnoſis. Indicia, quæ talem ægritudinem præcedere, & comitari conſueverunt, dolor, item & durities quædam ſunt, quæ in hypochondrio dextero, veluti ex ipſa hepatis interiori ſubſtantia, inſurgunt, oris amaritudo, vomitus quandoque, aut ſaltem nauſea, & vomendi niſus, capitis dolor, ſive imbecillitas, virium languor non ſemel extremus, ſingultus, vigiliæ, urinæ rubicundæ, quinimmo & croceæ, quarum colorem propterea aut charta, aut lintea-mina alba infuſa ſibi manifeſto imbibunt. Ad hæc cutis color plerumque immutatus, ac venæ ſublinguales intumeſcentes iterum imminere prædicant. Alvus inſuper utplurimum adſtringitur, & fœces ex inopia bilis palleſcunt.

Cauſa. Quum a ſanguine bilis non ſecedit; aut quum ſeceſſerit, ſi, vel cholidocho, vel ductibus, qui in cholidochum tendunt, obſtructis, ad inteſtina de more non defertur, per venas hepaticas in eumdem ſanguinem refluit, ſerum, & lympham inficit, ac per ſerum, & lympham præcipue infectam, cutem quoque inficit; quæ flavo propterea ſuffuſa colore, adeo quandoque immutatur, ut crocea ſeſe perhibeat. Ex iis, quæ innuimus, procedit itidem oris amarities, oculorum flavedo, urinæ rubor, virium defectus, & reliqua ictericis non inſueta incommoda; quibus humores fœdati facultates omnes tum vitales, tum animales fœdant, infirmant, turbant, eaſque pervertunt.

Prognoſis. Quod ad prognoſin attinet: *quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimam ſuccedit*, *malum*: ex Hippocrate. (*a*) *Quibus in febribus morbus regius ſeptima*, *nona*, *vel decima ſupervenerit*, *bonum*, *niſi dexterum illium obduruerit*, (*b*) *Regio morbo laborantibus jecur durum fieri*, *malum* (*c*) Icterus in morbis interdum eſt criticus, & ſponte ſolvitur; item, qui ex morſu animalium venenatorum fit, utplurimum critice evaneſcit. In ſenibus perquam difficilis curatu. Peſſimus, quum aut a ſcirrho, aut ab hepate inflammato proceſſerit. Si color accedat niger, perſæpe lethalis. Et, niſi ictericum interimat, hydropem ei, aut tabem extremam molitur.

Curatio. Ictero reſolvendo victus humidus, diluens, qui facile in digeſtione ſubigatur, apprime confert. Subacidus potius quam amarus ad bilem retundendam conducit. Præterea ictero laborantes, quoniam cibos utplurimum omnino faſtidiunt, res acidas, quæ famem acuunt, multo minus averſantur. Uſus vini, prout hactenus obſervavimus, ictericis nocet, tum maxime, quum febrientes vinum faſtidiunt. Attamen, ubi appetatur, ad vires ictero reſolutas recreandas, non plane interdicendum. Pro vini uſu, potiones conveniunt chalybeatæ, nonnihil aromatizatæ, & præcipue per infuſionem cinnamomi, corticum citri, aurantiorum &c.; quibus ſi modicum acidum identidem adjicias, plurimum proficies. Dulcia-ria,

(a) *Sect.* 4. *apor*. 62.
(b) *Aphor*. 64. *ejuſd*. *Sect*.
(c) *Sect*. 2. *aphor*. 4.

ria, glutinoſa, pinguia, oleoſa, & craſſa, omnino vitentur. Mel, & ſaccharum, nonniſi aut ut alvum cient, aut ut guſtum non inſuaviter titillent, ictericis numquam præbeto. Alvus laxa ſit, eaque, tum clyſteribus, tum ſolventibus blande concitanda. Urinam potius quam ſudorem ictericis moveto. Decoctiones iccirco, & infuſiones ex radicibus, foliis, floribus aperientibus una, atque emollientibus parato; de quibus univerſis prolixe jam loquuti, nihil eſt quod plura ad nauſeam impræſentiarum addamus. Hypochondria quotidie fovenda ſunt; & ubi contumax adhuc reluctetur affectio, non modo aquas dulces, verum etiam martiales, & ſalmacidas, propinabis; quibus, & alvum, & renes, & viſcera univerſa elues. Emetica, & blandiora potiſſimum, ad icterum evincendum non ſemper improbabis &c.

Hiſtoria II.

Quic- d, Ic- me- do ſtare ſue- ius, oria ara- i.

PHœdria annorum decem, & octo, perquam nobilis adoleſcens eximius, quem morum lenitas omnibus jam commendaverat, ad calidum, & humidum temperamentum inclinans, ſanguine plurimo ſcatens, qui ex naribus, æſtivis præſertim caloribus, identidem ei profluebat, pinguis, lacertoſus, ac procerus, literis, cæteriſque humanioribus artibus ſedulo, ſolerterque addictus. Menſe Octobri, ruri venando, plura, ac gravia ſubdio paſſus incommoda, ſegnitie quadam inſolita ex improviſo tentatur; languet proinde, torpet, citra cauſeam contriſtatur, difficile dormit, in ſomnum tametſi valde proclivis. Conſopitus perquam moleſtis propediem excitatur inſomniis. Non multum poſt cutis ei prurire cœpit univerſa. De oris amaritie nauſeabundus conqueritur. Adſtringitur alvus. Fœces, quas raro emittit incoctas, albeſcunt. Urinas excernit croceas. Attamen non febricitat. Diebus quindecim vix elapſis, color oculorum, item & faciei, qui floreus antea ſemper fuerat, in flavum commutatus, Phœdriam ictericum fore abunde declarat. Mox accedunt vigiliæ contumaces, nec non etiam dolor quidam obtuſus, hypochondrio dextero inſidens, adjicitur. Hypochondrium aliquantulum intumuerat, & manibus palpantibus reluctabatur. Hinc enemate ex hydrelæo prius indito, ac epigaſtrio cum ſpongiis decoctione emollienti perfuſis diu antea foto, potionem hanc A, ad alvum leniter concitandam, præſcripſimus. Alvo exterſa, ad ſemicupia emollientia ſtatim devenimus; quibus non procul a prandio, & cœna Phœdria quotidie infundebatur. Serum interim chalybeatum cum rhabarbaro, ut legitur in B, paratum, mane ſummo diebus ſingulis potabat, & ad ſitim, qua prætermodum ſub veſperam æſtuabat, explendam, potionem hanc gelidam C acidiuſculam, ſorbendam ei propinabamus. Victus, quum, uti monuimus, nauſearet, pertenuis ſemper fuit, humectans, & ſubacidus. Clyſteres crebro eluentes immittebantur; qui tametſi ſordium plurimum ſubduxiſſent, haudquaquam ægritudinem eximebant; quæ ad dies fere viginti adhuc ſeſe protraxit; donec ventre uberrime ſua ſponte quaſi ſoluto, ac, univerſis propterea evaneſcentibus incommodis, recreatus, æger ab ictero prorſus evaſit.

A ℞. *Rhabarb. elect. drach. j., aq. commun. q. ſ. M. f. infuſ., & ma-*

macer. S. A. , *& adde folior. ſen. oriental. mund. unc. ſs. Decoq. S. A. Col.*, *& adde mell. hiſpan. unc. iiij. cap. in A.*, *ut m.* , *cui* , *quum alvum concitaverit* , *ſuperbib. ſer. caprar. depurat. lib. ij.*, *& aquam nucerinam poſtmodum ad libitum*.

B ℞. *Rhabarb. elect. in pulver. ſubtiliter redact. ſcrup. j.* , *ſal. tartar. ſcrup. ſs.*, *mell. hiſpan. q. ſ. M. f. bol. & cap.* , *ut m.*

Item ℞. *Folior. cichor.* , *pimpinell.* , *flor. hyperic. borragin. ana pug. j.* , *ſer. capr. lib. j. M.* , *& cum ferro candenti in eo pluries extincto*, *S. A. paretur* , *Colet.* , *& adde cryſtall. mont. præparat. drach. j. cap. ſtatim poſt bolos præfatos*.

C ℞. *Succ. limon.* , *& ſacchar. depurat. q. ſ. ad grat. ſapor.* , *aq. chalybeat. q. ſ. M.* , *f. p. gelida ſumenda* , *ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Flavedo in ictero provenit utplurimum jecinoris vitio.

ICtero laborantibus color non ſemper flavus inhæret ; quinimmo & viridis non raro , liveſcens, & niger apparet . Hinc variæ, penes Clinicos, icteritiæ inſurrexerunt ſpecies , quæ ad cachexiam potius ſpectare videntur; quæque non tam hepatis , quam aliarum viſcerum vitio ſane procedunt . Has , de iis fuſe deinceps dicturi , miſſas hic facimus. De ictero flavo in hoc capite mentionem prolixe ideo fecimus, quoniam jecinoris obſtructiones in eo ſunt manifeſtæ . Enim vero icteritia plures extinctos ſecando, hepar obſtructum iis, item & ſcyrrhoſum modo vidimus , modo inflammatum ; modo cholidochum præter naturam contractum adinvenimus , modo glutine quodam infarctum , modo veſiculam felleam lapidibus oppletam , modo penitus exiccatam &c. Evidens indicium, quicquid unquam dixerint alii, flaveſcentibus ictericis, aut hepar , aut partes hepati adnexas ſemper affectas fore.

ANIMADVERSIONES AD CHIRURGIAM SPECTANTES.

In aliquibus circumſtantiis ſanguinis miſſio Ictericis confert.

SAnguinis miſſio ictericis plurimum obeſſe quamvis videatur; quum plethorici tamen antea fuerint , aut quum conſuetæ ſanguinis diu ſuppreſſæ excretiones icterum iis progenuerint , corpore prius mature purgato, &, quoad fieri potuit, correctis humoribus, ſanguis ex partibus infernis , ex hæmorrhoidibus præcipue in adultis , opportune eductus , mire quandoque profuit ; quo icterum pervicaciſſimum in præfatis circumſtantiis ipſi quoque non ſemel diſcuſſimus . Plura inſuper ſunt , quæ ad icteritiam evincendam , tamquam arcana . Scriptores tametſi claſſici ſerio tradidere ; quæque nos , quoniam , veluti anilia , ſemper reſpeximus hic , ne tempus fruſtra teramus, plane reticenda exiſtimamus.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quo pacto potione gelida ſtatim Ictericus quiſdam Nobilis convaluit.

ANno, ni fallor, reparationis noſtræ 1715., perquam nobilis vir, Romæ notus , podagra quamſæpiſſime torqueri ſolitus , ſeneſcens, ac pene decrepitus, jam ictericus evaſerat . Tali morbo pene confectus, opem quoque noſtrum efflagitavit . Ad menſem , & ultra, languens , enervis, exſuccus, fame plane dejecta, plurimum ſitiens , ac pervigil, ejuſmodi prope conſumptus ægritudine, a febre tamen prorſus immunis , laboraverat. Qui virum incly-

clytum eatenus tractaverant, alvo ter, aut quater ſolventibus abluta, rhabarbarum, decoctiones, atque infuſiones amaricantes ad id temporis, ſemper tamen incaſſum, propinaverant, vini meracioris uſum, ad vires fractas ſubſtinendas, haud interdicentes. Ægrotantem percunctati, potiones acidas, gelidaſque ſe vehementer appetere, conjecimus. Quamobrem, reliquis omnibus præſidiis ſubductis, nihil aliud, quam gelidam cum modico ſucco limonum, corticibus citri, ac ſaccharo depurato, non inſuaviter confectam, ad libitum ſorbendam ei præſcripſimus; qua epota, ſtatim recreatus, longe melius ſe ſenſit, ac biduum poſt, urinæ copia egeſta, præter omnium ſpem, omnino convaluit.

CAPUT VIII.

De Liene obſtructo, inflammato, & ſcirrho affecto.

Definitio. NON ſecus ac reliqua viſcera, quinimmo & ob ſanguinis, quo irrigatur, torporem, & quaſi ſegnitiem, etiam frequentius obſtruitur lien. Attamen ejus inflammatio, tametſi non ſuppuret, ob humores glutinoſos, atque auſteros, quibus alluitur, conſiſtit potius, neque in abſceſſum convertitur, at in ſcirrhum perſæpe concreſcit. Lienem tum *obſtructum* dicimus, quum humores aliquantulum in eo concreti, in tubulis ſtagnant, ita ut ulterius non progrediantur. *Inflammatum* tum, quum humores in tubulis ſtagnantes, effervеſcendo, phlogoſin inducunt, & lienem incendunt. *Suppuratum* tum, quum inflammatio ulterius procedens, eo demum perveniat, ut humor ſtagnans, plane immutatus, in pus abeat. *Scirrhoſum* tum, quum humores, qui obſtructionem faciunt, volatilioribus abſumptis particulis, aut a reliquis ſecretis, ita fixantur, ut, prope lapideam ſibi nacti duritiem, ſolvi vix poſſint, quin ſal quoddam, ut ita dicam, inſitum, acre, ac erodens, quod partem ipſam depaſcit, fundant, emittantque.

Lienem obſtructum, & ſcirrhoſum, quum ad tantam pervenerit molem, ut extra ſitum ſibi connaturalem prætermodum extendatur, tum & tactu affectum eſſe dignoſcitur. Id tamen non ita facile deprehendes, ſi aut obſtructio, aut ſcirrhus in ſplene non eo devenerit; lien quippe inter ventriculum, & diaphragma, ut ante jam diximus, aliquantulum deliteſcens, manus hypochondrium ſiniſtrum explorantes, facilius eludet; quo in caſu, nec gravitas quidem adeo augetur, ut ponderis ſenſum ex ea regione inferat. Splenem inflammatione incendi ex ſenſu quodam doloris obtuſo, ac ob arteriarum copiam, ut vulgo dicitur, *pulſatili* percipies; non ſecus ac a febre, quæ tum excitari debet, etſi non ardens adeo, quam quæ ab aliis incenſis viſceribus produci ſoleat. Tum obſtructi, tum ſcirrho affecti, tum inflammati lienis cauſam ex dictis facile quiſque ſibi educere poterit. Diagnoſis. Cauſa.

In prognoſi adnotandum, obſtructione lienis, periculi licet utplurimum expertes, pervicaciores tamen, quam reliquorum viſcerum, eſſe. Scirrhum pene inſanabilem, qui præterea quandoque funditur, & gangrænam, ut ſuperius innuimus, facit. Inflammatio plurimum habet periculi, ſed citius ſolvitur. Verumtamen, niſi aut cito ſolvatur, aut ægrotantem efferat, vel ſuppurat, vel in ſcirrhum converſa ulterius produ- Prognoſis.

ducitur. Ex hepate ad ſplenem, & ex ſplene ad hepar, experientia teſte, non ſemel transfertur inflammatio. In primo caſu minus habet periculi; quinimmo & ſanguis, qui ex naribus ſponte profluit, & urina, quæ uberrime excernitur, eam ſolvit.

Curatio. Splen inflammatione incenſus, non aliter quam hepar inflammatum, curari debet. Obſtructus ut reſolvatur, aperientia, emollientia, eluentia, & præ ceteris martialia exigit. In ſcirrhum obduratus, niſi placide tractetur, magis magiſque exaſperatur; etenim humor fixus, ut ante jam diximus, ſolvitur; fuſuſque maximam ſibi comparat acrimoniam, qua aut humores univerſos coinquinat, aut viſcus ipſum exedendo, ulcus ſordidum, & gangrænam inducit.

Hiſtoria III.

Quicquid, lienis morbis medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus. SOphocles vir quidam ingenuus, quinque, & quadraginta circiter annos natus, deliciis ſemper deditus, pinguis, ac bene valens, ad temperamentum, ut ex indiciis exterioribus conjectari facile potueris, humidum, frigidumque; pituitoſum nempe, vergens, ex febre, quam menſe Octobri, venando in agro Romano, ex coagulo malignam contraxerat, quartanarius tandem evaſit. Quartanam, quæ plane intermittebat, corticis peruviani neſcio an dicam uſu, an potius abuſu, immature compreſſit. Paulo poſt lente febrire, ac prætermodum languens, de pondere quodam in hypochondrio ſiniſtro, quod ſemper augebatur in dies, conqueri cepit. Ad menſem, & ultra, tale incommodum paſſus, omnino neglexit. At enim vero, quoniam ponderi, dolor quidam ejuſdem lateris obtuſus, vomendi niſus, cibique faſtidium ingens, acceſſerant, nos demum conſuluit. Latus igitur dolens explorantes, tantam molem, tantamque duritiem ſibi nactum ſplenem invenimus, ut non modo obſtructum, verum & prope ſcirrhoſum eſſe judicavimus. Adſtricta erat alvus, urinas uberrimas emittebat, plurimam ex ore ſalivam excernebat. Pulſus erat debilis, frequens, compreſſus, ac valde inæqualis; & quamvis neque ſitiret, neque decumbens non facile reſpiraret, pedes tamen œdemate ita intumuerant, & ſqualor corpori adeo inſederat univerſo, ut Sophoclem cachecticum fieri ſatis ſuperque oſtenderent. Qua de re affectionem eam tractare aggreſſi, bolos hoſce A ex rhabarbaro deobſtruentes, cum decoctione centaurii minoris antelucanis horis quotidie deglutiendos præſcripſimus, ut alvus interim clyſteribus crebro elueretur, operam dantes. Dapibus ex herbis, ac radicibus amaricantibus, jure vitulino elixatis cum ovorum vitello recenti quaſſato, veſcebatur. Vinum, quod numquam ei interdiximus, aqua chalybeata plurimum ſibi ſemper diluit. Boli præfati alvum diebus ſingulis modice concitabant, necnon & urinas uberiores ciebant. Res, diebus quindecim elapſis, hac methodo in melius jam proceſſerant. Hinc, ut morbi radices ex liene obſtructo prorſus evellerentur, fotibus emollientibus epigaſtrio prius iterum, atque iterum ad dies plures admotis, ut aqua tepens, jejuno ventre, ex alto per tubum de more in hypochondrium ſiniſtrum cum impetu deſcenderet, effecimus. Quo poſt dies circiter octo, ſplenis duritie penitus ſubacta, priſtinam ſanitatem Sophocli noſtro comparavimus. De ratione, qua id præſidii genus exterius adhibitum,

tum, quod vulgo *la doccia* nuncupatur, agere valeat, abunde ante jam diximus.

A ℞. *Rhabarb. elect. ſubtilit. in pulver. redact. ſcrup. j., croc. Mart. cum aqua pluviatil. ad normam Ettmuller. parat. ſcrup. ſs., ſal. tart. gr. viij., ſyrup. de cichor. q. ſ. M., f. bol., & cap. ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit ptyaliſmus, & quare in ſpleneticis concitetur.

QUI liene laborant, ptyaliſmo eſſe ſolent obnoxii. Nihil aliud eſt ptyaliſmus, quam *crebra, & copioſa ſalivæ per os excretio, ob ingentem ejuſdem ſalivæ, quæ in glandulas ſalivales confluit, redundantiam.* Pluribus morbis, tamquam ſymptoma, adjicitur ptyaliſmus; neque alia ex cauſa, liene obſtructo, concitari ſolet, ni fallor, talis copioſa ſalivatio; niſi quod vaſa lymphatica, quæ per lienem effunduntur uberrima, lympham aut non excipiunt, aut exceptam aliorſum non deferunt. Ex quo factum videtur, ut retrocedens in ſanguinem, per os, & per renes ſeſe uberius exoneret. *Per renes* inquam; canes quippe, quibus ex induſtria per vulnus exemptus fuit lien, quamvis ſubinde vivant, frequentius, & copioſius mingunt.

LIBRI SECUNDI

SECTIO QUINTA.

De Renibus, Ureteribus, Veſica urinaria &c., deque iis, quæ ratione partium iſtarum in corpore humano vitam habente, tum ſecundum, tum præter naturam exoriri poſſunt.

CAPUT I.

De Renibus, Ureteribus, & Veſica urinaria.

Deſcribuntur Renes. Vid. Tab. VI. Fig. I. & II.

INteſtinis amotis, æque ac meſenterio ab imo ventre, deteguntur in facie imi ventris poſtica Renes, atque Ureteres, qui deſcendunt in veſicam urinariam. Viſcera tamen hæc obvoluta inter peritonæum duplicatum conduntur; quod ſecare neceſſe eſt, ſectumque diducere, ut in conſpectum veniant. Renes dicuntur, ſive *Nephros* corpora quædam carnea, ovalia, nonnihil depreſſa, quæ variæ licet ſint molis, binos maximos faſeolos æmulantur. Bini ſunt numero: unus ſcilicet utrinque. Dexter ſub hepate conditur. Siniſter ſub liene: ambo videlicet in regione lumbari, ubi lumborum incumbunt muſculis ad latera ſanguiferorum deſcendentium; quibus, tamquam bina poma, ſtipitibus adnaſcuntur, ut urinam a ſanguine ſecernant. Dexter in homine, ut hepati cedat paulo inferior, quam ſiniſter. Facies renum interior, ea nimirum, quæ truncos reſpicit ſanguiferorum deſcendentes, ſima eſt. Altera gibba.

Quid ſit pelvis.

Renes medios ſi per longitudinem reſeces, cultrum anatomicum recta ducens a facie exteriori renum convexa ad interiorem ſimam; & ſectiones laterales ita reſectas ſi ab invicem diducas, prope faciem renum ſimam, capacitatem offendes valde conſpicuam, quæ dicitur *pelvis*.

Deſcribuntur membranæ renum.

Duplici tunica renes veſtiuntur ſinguli. Exterior tendinea proficiſcitur a peritonæo. Renes hæc laxe involvens eos adnectit partibus proximis. Dexterum videlicet hepati, cœcoque inteſtino. Siniſtrum lieni, & colo. *Communis* appellatur iccirco, necnon etiam ab adipe, qui foris ei adnaſcitur, plurimus, *adipoſa*. Interior tenuiſſima, rubicunda, pellucida, renes quamvis arctiſſime veſtiat, facile avellitur. Hæc nuncupatur *propria*, eoquod in facie renum ſima ad ingreſſum vaſorum intus reflectatur; ubi varie dirimitur, vaſorum tunicas exteriores, item & tunicam, quæ pelvim intus obducit, efficiens.

Deſcribitur glandoſa renum ſubſtantia.

Sub tunicis propria deliteſcit renum ſubſtantia carnea, quæ nudis licet oculis ubique ſeſe perhi-

beat

beat fibroſam, pluribus tamen compingitur glandulis rotundis, quarum vaſcula excretoria nonnihil prius excurrunt verſus renum peripheriam. Mox in faſciculos colligata pergunt ad centrum: videlicet ad pelvim, ubi deſinunt, vel potius in varias attolluntur papillulas globoſas, per quas oſcula tandem pandunt, lotium ſecretum in pelvim expuentia: Id longe præ cæteris non ita pridem palam fecerunt Malpighius, & Bellinus, renum ſtructuram microſcopio ſedulo ſolerterque rimati.

Deſcribuntur vaſa renum.

Ad glandulas renales dirimuntur arteriæ, item & venæ emulgentes, quæ truncis communibus faciem renum ingrediuntur ſimam, in ramos ſubinde per univerſam renum ſubſtantiam, necnon etiam per membranas exteriores effuſi; quæ tamen aliquando propagines capillares & a truncis deſcendentibus ſuſcipiunt. Nervos ſibi comparant renes a plexibus intercoſtalibus, & a conjugationibus lumbaribus; qui antequam ſubeant renes, plurima circumductione truncos emulgentes ambiunt. Vaſa renum ſanguifera non alia ex cauſa emulgentia appellantur a Priſcis, niſi quod opinarentur per ea renes urinam a ſanguine emulgere.

Renum uſus.

Nihil aliud videntur renes, quam glandulæ minimæ conglomeratæ, urinæ a ſanguine ſecernendæ potiſſimum inſervientes. Urina ſecreta, a glandulis minoribus per tubulos excretorios, confluit omnis in pelvim, atque a pelvi per ureteres in veſicam deſcendit urinariam.

Quid ſit urina.

Urina ex obſervationibus chymicorum ſerum ſanguinis effœtum eſt, acre, mordicans; quod congregatur phlegmate plurimo, plurimo ſale volatili, pauco ſulphure, modica terra, ſive capitis mortui, ac ſalium fixorum copia.

Deſcribuntur ureteres.

Ureteres, canaliculi ſcilicet teretes oblongi, egrediuntur a pelvi, ad ingreſſum ſanguiferorum ex facie renum ſima, unde in formam veluti characteris S maximi, ex utroque latere ad veſicam oblique deſcendunt urinariam, quam in facie poſtica non procul a cervice ſubeunt. Bini ſunt. Renibus ſingulis videlicet unus. Longitudinem palmi unius in adultis ſuperare haud ſolent. Latitudinem calami ſcriptorii minoris non excedunt. Producuntur, uti monuimus, a renibus ad veſicam uſque, intermedio peritonæo duplicato, per faciem interiorem muſculorum *pſoas*, ideſt femori flectendo inſervientium. Nil aliud utique videntur ureteres, quam membrana pelvis interior extra renes in tubulum extenuata, & producta, quæ foris duplici alia obducitur membranula a truncis ſanguiferorum exorta exterioribus, qui renum ſubſtantiam interiorem ingrediuntur. Per membranas haſce excurrunt fibræ oblongæ, & circumducuntur orbiculares, quæ ureterum parietes contrahunt, ut urinam, item & calculos validius urgeant, atque excludant. Arteriolas, & venulas nanciſcuntur a truncis proximis. Propagines nervoſas, perquam exiles licet, innumeras tamen ſuſcipiunt, non procul præcipue a pelvi, a paribus intercoſtalibus, item & lumbaribus. Hinc a calculis, qui pelvim, ſive ureteres afficiunt, acriter quoque per conſenſum afficiuntur reliqua viſcera corporis humani, & reliqua organa, quæ nervos ab iiſdem truncis communibus habent.

De ureterum inſertione in veſicam urinariam.

Inſeruntur ureteres in veſicam urinariam, non aliter ac obſervavimus de inſertione obliqua inter membranas ductus cholidochi in inteſtinum duodenum, eadem ſer-

ferme de cauſa : ne videlicet urina, quæ facile per ureteres defluxit in cavum veſicæ, a cavo veſicæ retrofluere queat per eoſdem ureteres in cavum pelvis.

Deſcribitur veſica urinaria, & urethra.

Veſicam, ſive cum aliis *cyſtim* urinariam dicimus ſacculum membranaceum, quem offendimus, imo ventre anterius adaperto, in hypogaſtrio verſus regionem pubis, in ea capacitate, quam conſtituunt oſſa iliaca inferiora, os ſacrum, atque oſſa pubis. Ibi urinam excipit a renibus per ureteres, quam poſtmodum foras emittit per meatum urinarium, ideſt per *urethram*. Teres eſt; a lato quippe fundo, leniter producitur in collum, atque arctatur. Fundum ſuperius. Collum inferius, quod in urethram, ſive in meatum urinarium per medium penem in maribus extenuatum, ab exordio penis ad finem uſque producitur. In fœminis inter labia vulvæ ſuperiora dehiſcit. Collum veſicæ nuncupatur quoque *cervix*. Poſterius in maribus veſicæ cervix inteſtino incumbit recto, cui adnaſcitur. In fœminis collo uterino, cui & firmius adhæreſcit. In utriſque alligatur anterius oſſibus pubis. Veſicæ fundum adnectitur umbilico per ligamentum rotundum, quod *urachus* appellatur.

Deſcribitur ſphincter veſicæ, & granum hordeaceum.

Collum præterea veſicæ muſculo circumdatur ſphinctere valido, carneoque, quo arcte clauditur, ne, & nobis nolentibus, & proprio defluat pondere urina. Inſuper, atque in collo, digito fere tranſverſo ſub ſphinctere verſus meatum urinarium caruncula in formam valvulæ apponitur ita ibi inſtructa, ut exitum facile pandat urinæ per urethram effluxuræ; obſiſtens contra, ſi urina per urethram ſemel effuſa in veſicam urinariam retrofluere eniteretur. Caruncula præfata a figura, & mole dicitur ab Anatomicis *granum hordeaceum*.

Deſcribuntur veſicæ urinariæ parietes.

Parietes veſicæ triplici conſtantur tunica. Exterior tenuis, tendinea, producitur a peritonæo. Plurima foris obſidetur pinguedine. Media carnea, craſſior, fibris exaratur pluribus carneis, quarum beneficio contrahitur veſica, ut urinam foras validius impellat. Interior tenuis quoque, & tendinea, ſive nervoſa, longe tamen amplior, quam aliæ, ſenſu pollens valde acuto; iccirco facies ejus interior mucore quodam obducitur adverſus acrimoniam urinæ, quæ, ſi nudos attingeret veſicæ parietes interiores, eos mordicando læderet. Quia autem acris eſt urina, ideo ſtagnando intus in veſica ſolvit ſemper, & ſecum abripit portionem quamdam mucoris illius; qui cum urina fuſus excernitur, ac in matula ſenſim accreſcit in formam nubeculæ; quæ ob levitatem plurimam, veluti nubecula vaneſcens, per urinam ſuſpenſa quodammodo provehitur.

Deſcribuntur vaſa veſicæ urinariæ, ejuſque uſus.

Subſtantia veſicæ tendinea, omnino quamvis exſanguis habeatur a Priſcis, plures tamen excipit propagines ſanguiferas ab hypogaſtricis, & hæmorrhoidalibus in maribus. In fœminis item & a ſpermaticis, quæ potiſſimum inter fibras abſumuntur tunicæ mediæ carneas. Nervos habet a pari vago, necnon etiam a propaginibus oſſis ſacri. Nervi effunduntur præſertim per tunicam interiorem, quæ ſenſu proinde valde acuto pollens, quæque ob urinæ ſive copiam, ſive acrimoniam laceſſita, cum aliis contrahitur, & quaſi convellitur, urinam contentam exprimens; quæ propterea undequaque circumpulſa ſphincterem urget,

get, explicat, atque per urethram erumpit. Hinc profecto mingimus. Contrahuntur inſuper ex conſortio muſculi abdominis, qui & ab iiſdem truncis communibus nervorum ſtamina quædam quoque ſuſcipiunt. Quapropter & ipſi contracti veſicam comprimunt, atque urinæ emiſſionem adjuvant. Non perperam igitur veſica urinaria veluti muſculus membranaceus cavus a Recentioribus habetur, urinæ excernendæ inſerviens.

CAPUT II.

De Renibus Succenturiatis.

Deſcribuntur renes ſuccenturiati.

AD regionem lumbarem, paulo ſupra renes aliis, aliis infra, inter renes, truncoſque ſanguiferos deſcendentes corpora quædam obverſantur carnea, mollia, laxa, ſpongioſa, quæ *renes* dicuntur *ſuccenturiati* a ſitu, *glandulæ renales* a ſubſtantia, quam ubique præſeferunt glandoſam, *capſulæ atrabiliares* ab humore quodam atro, lurido, ac fœdo, quem intus continere ſolent, & quo foris coinquinari. Numero binæ ſunt glandulæ renales. Una ſcilicet utrinque. Figuram habent, æque ac molem admodum variam, nucis licet utplurimum juglandis majoris adinſtar ſemidepreſſæ ſint. Tanta nonraro ſuffunduntur pinguedine, ut ægre a Sectoribus eximantur.

Deſcribitur ſuccenturiatorum ſubſtantia.

Tunica foris amiciuntur perquam tenui, quæ ſoboles eſt peritonæi; quaque intercedente, proximis alligantur partibus. Subſtantia interior glandoſa eſt, aut ſaltem videtur. Glandulæ componentes laxe ſibi invicem injunguntur vaſculis intermediis, ſanguiferis præcipue, quæ a variis effunduntur ramuſculis emulgentibus; necnon etiam a plexu quodam nervoſo, qui, ſeſe producens a nervis intercoſtalibus, interiorem ſuccenturiatorum ſubit ſubſtantiam, varie implicitus.

Succenturiatorum uſus.

Cavi intus ſunt renes ſuccenturiati. Hinc vocantur capſulæ, ſuoque cavo humorem continent plerumque atrum nonnihil oleaceum; qui a glandulis, ni fallor, minimis componentibus inſudans in venas defluit emulgentes; ſi fides tamen habenda eſt Dionyſio Gallo Sectori inclyto, qui valvulam detexiſſe ſcripſit in cavo capſularum, ita ferme inſtructam, ut venas emulgentes reſpiciat. Cæterum, ſuccenturiatorum genuinus uſus, adhuc licet plane deliteſcat, veluti binæ glandulæ habentur, quarum ductus excretorii communes nondum liqueant. Affirmant alii receptacula eſſe, quæ aquas diureticas, ſive acidulas proxime excipiant per minima quædam lymphatica, ſive a ſtomacho, ſive ab inteſtinis, ſive a chyli capſula communi, ſive a glandulis meſeraicis; ut eas poſtmodum per alia vaſcula lymphatica, tametſi cor, & ſanguinem non attingant, in veſicam urinariam immittant. At enim vero neque id quidem compertum habemus; ac, ſi manifeſto conſtaret, fluida præfata diuretica ſanguini nequaquam immiſceri, exiſtimandum potius ducimus, vel ab inteſtinis, vel a glandulis meſeraicis, vel a receptaculo chyli per ductus quoſdam chyliferos meſenterii peculiares, nondum tamen detectos, ad pelvim ſtatim deferri.

ANIMADVERSIONES AD SEMIOTICEN SPECTANTES.

Quid ſit urina, ejuſque differentiæ.

PLura quamvis ex urina mature inſpecta, ratione aut proſperæ, aut afflictæ valetudinis, haurire, ac dignoſcere poſſimus, ut vel ipſe docuit Hippocrates, falſum tamen eſt, ſolius urinæ examine, & morborum naturam, & quid intus aut proſpere, aut improſpere patiatur æger, num mas, num fœmina ſit, num utero gerat, necne, & reliqua ejuſmodi attingi poſſe, ut & inter Medicos quiſpiam olim commentus eſt. Quinimmo ea, quæ ex urina tantum deſumuntur indicia, plurimum ſemper ſuſpecta eſſe deberent; quæ & in ſanis levi ex cauſa immutatur, & in morbis vel maximis neutiquam quandoque immutatur. Urina, uti monuimus, eſt *ſerum quoddam, ſive recrementum ſanguinis aquoſum, tenue, ſalſum utplurimum, quod in renibus ſecernitur, atque a renibus per ureteres in veſicam deſcendens urinariam, foras tandem per urethram egeritur*. Duo præſertim in urina perpendere conſueverunt Clinici: *liquorem* nempe, & *quicquid liquori ineſt*. In liquore perpendunt *conſiſtentiam*, *&* *colorem*. Ratione conſiſtentiæ *tenuis* modo dicitur, modo *craſſa*, modo *neutra*. Ratione coloris modo *clara*, & *limpida*, modo *cænoſa*, & *turbida* ob variam corporum extraneorum immixtionem, quæ urinam fœdant. Rurſus modo dicitur *alba*, modo *palleſcens*, modo *fulva*, *flava*, *rubicunda*, *cruenta*, *nigra &c.* Idque pluribus ex cauſis, de quibus infra dicendum. Adnotandum interim ex obſervationibus chymicorum, urinam turbari ſalibus ſaturatam alkalicis; claram evadere, eamque pellucidam, tum quum acidis immiſceatur; rubicundam fieri, tum quum ratione phlegmatis plurima ſunt, quæ in urina ſolvuntur, ſalia; eam defœcari, limpidumque ſibi colorem aquirere, ubi ſalium quantitas imminuatur, & phlegmatis copia augeatur. Urinas præterea excernimus non ſemel oleoſas; quod tum contingere ſolet, quum vel adeps fuſus una cum urina in renibus excernitur, vel quum veſicæ parietes interiores, ac glandulæ irritatæ, contractæque uberiorem exprimunt mucorem, quo intus eadem veſica adverſus urinæ acrimoniam delinitur. Humor enim præfatus ſolutus, ac fuſus, atque urinæ ubique immixtus eo in caſu urinam oleoſam facit. Hinc ex prædicta urinarum varietate aliæ conſurgunt penes Clinicos urinæ differentiæ, quas proinde complicatas appellant: urinam videlicet *tenuem albam: tenuem pallidam: tenuem flavam: craſſam albam: craſſam rubram: craſſam nigram &c.* Ad hæc differunt urinæ ratione odoris; aliæ quippe nihil fere olent, aliæ parum; odorem aliæ expirant naturalem, graveolent aliæ, aliæ ſuaviter olent &c. Differunt inſuper, quoniam quandoque aut cum ſonitu, aut cum ſibilo quodam eas mingendo emittimus, quandoque ſine, modo parce, modo copioſe, modo cum difficultate, modo libere, modo cum dolore, modo citra dolorem, modo guttatim, modo compreſſim &c.

ANI-

ANIMADVERSIONES TUM AD PATHOLOGIAM, TUM AD PHYSIOLOGIAM SPECTANTES.

Quid ſint urinæ contenta.

QUicquid urinæ ineſt, & cum urina excernitur, eique quodammodo commiſcetur, id dicitur *contentum*; quod & per *accidens*, ut cum Scholis loquar, & *per eſſentiam* contingit. Per accidens eſt, quum præter naturam aliquid extraneum in urina continetur. Per eſſentiam, quum aliquid ab urina diverſum aut in omnibus, aut in pleriſque, tametſi ſani ſint, una cum urina egeritur. Urinæ contenta ſive per accidens, ſive per eſſentiam inſint, trifariam ratione ſitus differre ſolent. Alia quippe ſublimia deprehenduntur, quæ in ſummum, ut ita dicam, provecta genus quoddam levis nubeculæ compingunt. Alia circumferuntur in matula per regionem urinæ quaſi mediam, & quodammodo per eam ſuſpenſa, *ſublimamentum*, ſive *ſuſpenſionem* conflant. Alia ſubſidentia urinæ *ſedimentum* faciunt. In quo id maxime adnotandum venit, contenta præfata non æque locum, ſitumque ſuum ſemper ſervare; quum ſedimentum ex. gr. altius interdum aſcendit verſus ſublimamentum, interdum fundo penitus inſidet &c.; item & ſublimamentum, modo magis, modo minus a nubecula recedit; & nubecula urinæ quandoque prope tangit ſuperficiem, quandoque ab ea nonnihil diſtat &c. Hæc utplurimum per eſſentiam urinæ inſunt. Per accidens autem deprehenduntur ſedimentum farinaceum, oleaceum, ſanguis in grumos concretus, calculi, carunculæ, pus, vermes &c. Inſuper per mediam quandoque urinam præter naturam innatare ſolent corpuſcula quædam atomis volitantibus quamſimilia, ſtaminibus, & pilis. Lateribus matulæ adhæreſcunt arenulæ, necnon etiam materia quædam tartarea, quæ ab urina ſecreta, in cruſtulas, ſive in ſquamulas concreſcit. In urina ſumma, in plano videlicet ſuperiori, tria per accidens non ſemel occurrunt: bullæ nimirum, ſpuma, adeps fuſus. Ad hæc provehuntur item non raro ad urinæ ſuperficiem arenulæ quædam perquam tenues, quæ a graviori urina undique compreſſæ, ob levitatem ſuam neceſſe eſt, ut in ſublime attollantur.

ANIMADVERSIONES AD SEMIOTICEN SPECTANTES.

DE urinæ contentis id in genere pro Semiotice adnotemus oportet, quo magis, vel in ægris, contenta in urina ſanorum ſimilia eſſe, eo plerumque melius, & contra. Indicant quippe tum alimentorum, tum humorum ſatius coctionem confici. Sedimentum farinaceum ex Galeni ſententia a ſanguine conſurgit craſſiori, aſſato, carnibuſque per ejus calorem inæqualiter conſumptis. Squamoſum, & furfuraceum a carne per ardorem febrilem intenſiſſimum non æque combuſta, atque adeo in ſquamulas lacera; id nobis credibile quamvis vix videatur. Hinc ſquamulas præfatas proficiſci potius a ſcabie quadam veſicæ interiori autumabimus, ut ex cadaveribus ſectis oculis non ſemel percepimus. Arenulæ, & calculi, terreſtribus, craſſis, tartareiſque, quæ levi de cauſa in lapillos cogi poſſunt, urinam redundare ſignificant particulis. Grumi ſanguinis tubulos ſanguiferos aut dehiſcere, aut diſ-

Quo pacto congeruntur, & quid indicare ſolent urinæ contenta.

diſruptos eſſe vel in renibus, vel in aliis partibus, qua fluit urina, denotant. Pus, ſive ſanies, renum, aut veſicæ abſceſſus, vel ulcus, niſi pus in aliis quandoque partibus collectum ſanguini infundatur, ac in renibus ſeparetur, oſtendit. Carunculæ nihil aliud ſunt, præterquam membranulæ quædam leves in ulceribus exedentibus ab humoribus acribus corraſæ, ac per urinam foras egeſtæ. Quum mucoſa, craſſaque pituita, veluti narium mucus in ſedimento ſubſidens, & ſi cum dolore mingatur, indicium eſſe poterit aut calculi, aut lapidis, organa lædentis. Quæ citra dolorem excernitur, proficiſci ſtatuit Fernelius ex crudo renum, proximarumque partium ulcere, vel abſceſſu. Attamen Sennertus ſobolem eſſe non raro decrevit cacochymiæ, & cruditatis humorum univerſalis. Vermes, materiam ſordidam, & corruptam, ſive in vaſis, ſive in aliis humani corporis receſſibus cumulatam eſſe penes Priſcos oſtendunt. Stamina filorum adinſtar tenuja, pili, membranulæ, aut ſquamulæ, araneorum telis non abſimiles, quas in urina fluctuare non ſemel cernimus, nihil aliud ſunt fortaſſe, niſi humor quidam craſſus, varie congeſtus, concretus, extenuatuſque, ac per tubulos renum capillares immiſſus. Bullæ conſurgunt ob particulas quaſdam aereas, leves, & ut ita dicam volatiles, quæ, quum in plano urinæ ſublimiori ſubire, ac vincere nequeant renixum pelliculæ cujuſdam perquam tenuis, pellucidæ, quæ in urinæ ſuperficie condenſatur, eam hic, atque illic in bullas minimas attollunt.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Quomodo, & quare ſecundum naturam variare poſſunt urinæ.

Admodum, & in benevalentibus, variare ſolet urina ratione temperamenti, ætatis, ſexus, anni temporis, ſomni, vigiliarum, motus, animique perturbationum &c. Qui calido præditi ſunt temperamento urinam colore utplurimum magis ſaturatam emittunt, tenujorem quamvis, & ſine ſedimenti copia. Hæc non ſemel pro ſedimento *aneorema*, ſublimamentum videlicet præſefert. In frigidis contra clarior apparet, cruda, item & ſine ſedimento. Urinam excernunt pueri albam, crudam, craſſiorem, contentis plurimum quandoque ſaturatam. Juvenes coloratam, tenujorem, ac defœcatam. Interdum tamen evenit, ut ob recrementorum copiam in juvenibus coinquinetur urina; quo in caſu craſſior, nec non etiam cænoſa egeritur. Qui mediæ ſunt ætatis, medias quoque, ut ita dicam, excernunt urinas. In maribus colore magis adhuc ſaturatur, tenujor eſt, limpidior, quam in fœminis; quæ urinam plerumque mingunt crudam, craſſam, pallentemque, & contentis redundantem. Plurimum in gravidis, menſibus ſuppreſſis, quamſæpiſſime variat. Vere medio, item & medio autumno, quo ab æſtate minus recedit annus, magis intenditur urinæ color, craſſior evadit, atque imminuitur. Æſtate colore intenſius adhuc ſaturatur, adhuc tenujor evadit, & adhuc magis ſemper imminuitur. Autumno imminuitur color, craſſiorque fit urina. Hyeme in omnibus ad ſtatum ſuum optimum propius accedit. In Regionibus calidis tenujor eſt, magiſque colora-

lorata cum ſedimento mediocri, quinimmo & perpauco. In frigidioribus optima eſt, atque in debita quantitate, & potius exuberat; quoniam cute ſtipata, quicquid per cutis ſpiramenta excerni debet, in urinam tranſit. Cibus, item & potus prætermodum variare ſolent urinam, & reliqua, de quibus ulteriora recenſere haud inclinat animus, quum de iis univerſis experientia, & uſus plura docebit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD SEMIOTICEN SPECTANTES.

Quicquid obſervandum ſit urinam inſpicienti.

EX urinis, quæ mox a paſtu ingeſto emittuntur nihil propemodum haurire poſſumus, quod ſive proſperam, ſive afflictam ſanitatem indicet, tum quum maxime potiones præceſſerint largæ. Icciro ſatius eſt, in corporibus ſanis urinam inſpicere, quæ non procul a tempore matutino, abſoluta nempe alimentorum coctione, egeritur. In morbo autem affectis, & potiſſimum febrientibus eam ſub finem acceſſionis inſpicere oportet. Obſervandum quoque, num quid prius deglutitum ſit, quod urinam immutare valuerit. Ad hæc nullum ex urina judicium ferre debemus, niſi ea ſubſederit, & locum, ſitumque ſuum in matula ſibi comparaverint contenta. Neque aeri eam expones frigido, neque calido, ſubdio præſertim vaſe adaperto, eoquod levi ex cauſa variare poſſit. Hæc ſunt, quæ præ cæteris inſpicere, ac mature perpendere debemus, ad morborum cauſas, diagnoſin, & prognoſin probe eliciendа, acriter in urina inquirentes. At nemo ſibi ſuadeat, per urinam tantum inſpectam omnia in affectionibus dignoſcere, & prædicere poſſe; quum plura ſint profecto, quæ, vel in ſanis, variare præter naturam poſſint urinas; quæ in morbis, etiamſi maximis, nec vel minimum interdum immutantur.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD SEMIOTICEN SPECTANTES.

Quare calor extrinſecus, urinam frigore immutatam, ad ſtatum ſuum naturalem reſtituat.

EOrum non modo, qui morbo laborant, verum etiam qui optime valent, urina, frigoribus præcipue hyemalibus, niſi aliquo ſaltem calore jugiter foveatur, brevi turbata, ex limpida, ac defœcata, in opacam, craſſiorem, undique cænoſam, & quaſi purulentam convertitur. Id porro evenire arbitramur, quoniam pars ſulphurea, oleoſa, ſive adipoſa, quæ, tepente urina, uliginis ad inſtar glutinoſæ fuſa, ubique locorum per urinam, æque ac promiſcue longe, lateque effundebatur, frigore extrinſecus ſuperveniente, denſata concreſcit, craſſioreſque compingit moleculas; quæ eamdem ſpecificam, ratione ejuſdem urinæ, levitatem nactæ, undequaque per urinam evagantur, eamque turbant, & quaſi corrumpunt. Enimvero urinam, ita, ut ante diximus, frigore immutatam, fœdatamque, lento cinerum, ſive aquæ tepentis calori, aut alio quovis pacto igni apponito, & obſervabis ilicet, fuſa iterum, pinguedine, priſtinum in urinam colorem, priſtinamque puritatem, ac limpitudinem reverti.

CAPUT III.

De Nephritide.

Definitio. NEphritis penes Clinicos, vox licet fuerit admodum ſemper ambigua, crebrius tamen ad denotandos renes inflammatos uſurpata videtur; in quo ſenſu vel ab ipſo Galeno acceptam invenimus; qui *renum inflammationem eſſe* protulit *cum dolore vehementi &c.* Nos itaque, non aliter, quam ipſe fecit, nephritidem deſcribendo, eam dicendum ducimus, *renum inflammationem eſſe, quæ febrem proinde ardentem excitat, dolores perquam acutos, vomitum nonraro, & reliqua incommoda: quæ ſive proxime, ſive remote ex renibus affectis procedunt*. At enim vero, quoniam nephritis pro quolibet incommodo, quod cum dolore, aut in renibus affectis, aut per renes affectos in aliis partibus ſuſcitetur, licet ab inflammatione prorſus immunes ſint renes, paſſim uſurpetur, nos talem nephritidem, quæ vel cum febre non ſuccenditur, vel febris ſuccenſa ardens non eſt, eam aut ſimplicem nephritidem, aut nephritidem citra inflammationem appellabimus.

Diagnoſis. Indicia renis itaque inflammati ſunt: febris ardens, dolor acutus, qui a renibus quandoque per ureteres ad veſicam deſcendens, a partibus ſupernis ad infernas quaſi deferri videtur: decubitus in dorſum difficilis, mictio adurens, interdum frequens, ac vehementer excrucians, cruris ſtupor, vomitus, & reliqua. Quinimmo urina quandoque ſupprimitur, ut vel idem notavit Hippocrates: ideoque ex Ettmulleri ſententia, ſanguis, qui renem affectum permeare libere nequit, ad renem non infectum uberior confluit; ibique ob ingentem redundans copiam, viam quodammodo ſibi præcludit, efficitque, ne lotium mature ſecernatur.

Renum inflammatio, modo ab iiſdem provenit humoribus, qui renum ſubſtantiam irrigant, ac in tubulis conſiſtunt, efferveſcunt, atque incenduntur; modo ab eadem urina, quæ, utpote acris, renum membranas mordicat, eaſque inflammat; modo a calculis, qui aut pelvim lædunt, aut renum ſubſtantiam ab interioribus ad exteriora impellendo, eam comprimunt, atque adeo præſtant, ut humores in vaſis ſtagnent, atque inflammationem foveant. Cauſa.

Nephritis ex inflammatione peracuta affectio eſt, atque adeo periculi plena. In macilentis, & præcipue cum delirio pene ſemper lethalis. Lethalis item ſi femora, & crura plurimum extenuata contabuerint; ac ſi urina, quæ excernitur, tenuis ſit, & perexigua. Solvitur quandoque fluxu ſuperveniente, in maribus ex hæmorrhoidibus, ex pudendis in fœminis. Non ſemel in abſceſſum converſa ulcus progenuit, quod hecticam fecit. Prognoſis.

Renum inflammatio non ſecus, ac reliquæ viſcerum inflammationes, tractanda erit. Iccirco ea omnia, quæ ad pleuritidem diſcutiendam in præcedentibus propoſuimus, & hic ratione tum diætæ, tum pharmaciæ, tum chirurgiæ proponenda exiſtimavimus. Sanguis ex partibus infernis bis, ter, & quater eductus, præſenti, aureoque nephritidi evincendæ fuiſſe præſidio non ſemel vidimus. Curatio.

Hi-

Hiſtoria I.

Quicquid, nephritidi medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

MArcus quidam Cato, ſenex annorum ſexaginta circiter, temperamenti calidi, & humidi, habituſque plethorici, qui bonis artibus, honeſtiſque rationibus opes plurimas ſibi comparavit, ac proinde multis ab illinc annis laute veſci ſolitus. Menſe Auguſto podagra prius, ac lithiaſi poſtmodum tentatur. Quamobrem tum quum pedes non procul a malleolo dolore acerrimo utrinque torquentur, dolor circa lumbos, & præſertim e latere dextero, perquam acutus excitatur; qui tametſi plane infixus videatur, deorſum identidem ad crura extenditur. Vomitum concitat, & teſtes quandoque ita convellit, ut quaſi attracti ad penis radicem inhæreſcant. Urinas, quas egerit Cato, ſunt perexiguæ, incoctæ, pertenues, ac pene lymphaticæ. Pulſus durus eſt, contractus, & propemodum febriens. Impenſe ſitit. Irrequietus hinc, atque illinc exagitatur, conqueritur, intorquetur, angitur. Et quoniam quicquid ei propinatur evomendo rejicit, nihil aliud, præterquam fotus emollientes, inunctiones, & clyſteres eatenus adhibere potuimus. Attamen, alvo tandem ſoluta, ac quieſcente vomitu, juſculum emolliens cum oleo amygd. dulc. recenti, ita, ut legitur in A, ſtatim ſumendum præſcripſimus. Oleum vix deglutivit, quum ſtatim rejecerit. Quia autem magis adhuc ſymptomata ingraveſcebant, & præſertim febris augebatur, ne pars inflammatione incenderetur, ſaphena ſoluta, libram circiter ſanguinis eduximus. Sanguine imminuto, nonnihil obdormivit. Expergefactus multo ſe melius habere ſenſit; ac oleo, ut antea iterum ingeſto, blando captus ſopore ad horam, & ultra redormivit. At doloribus experrectus vehementius torquetur; & nihilominus, vomendi niſu ſedato, laxatur alvus, ac una cum fæcibus maxima urinæ copia egeſta, dolor lateris omnino evanuit. Urina erat cænoſa, & glans penis, quoties urinam excernebat, toties acriter ſubinde pruriens calculum ex rene in veſicam delapſum indicabat. Enim vero non multum poſt una cum plurima urina mingendo, & calculum magnæ molis, aſperum, inæqualem, ac ſubrubrum excluſit.

A ℞. *Ol. amygd. dulc. rec.*, *&* *ſ. ign. extract. unc. iv.*, *ſyr. de alth. Fernel. unc. ij.*, *aq. cinnam.*, *&* *flor. auranc. ana unc. j. M.*, *& cap. in jure ut m.*

ANIMADVERSIONES AD SEMIOTICEN SPECTANTES.

NEphritis, præſertim ex calculo, colicam facile mentitur, a qua tamen utplurimum diſtat, eoquod in calculis, uti monuimus, eidem pene ſemper regioni dolor inſedeat. In colica vagatur. Ulterius vel ab initio in vera colica turbatur urina. In calculis clara eſſe ſolet. In colica præterea, aut numquam, aut raro admodum ſtupefiunt crura &c. quæ quidem omnia, ne decipiamur, diagnoſi mature perquirenda veniunt. *Diagnoſi* diximus; cæterum eadem medica præſidia, quæ ad nephritidem evincendam conveniunt, æque ad colicam coercendam apprime conducunt. At ſi calculus ex renibus ad veſicam delapſus in cavo veſicæ commoretur, tum urethra plerumque prurit, & glans acriter præ-

Quomodo diſtinguitur nephritis a cholera.

præcipue, poſtquam urinam egeſſerit, quum calculus imprimis magnæ ſit molis, atque aſperam habeat ſuperficiem. Idque, uti ante jam innuimus, ob tunicam veſicæ nervoſam interiorem, quæ ſenſum habet acerrimum; quæque per glandis foramen oblongum in maribus producta reflectitur, ac per ambitum glandis exteriorem univerſum explicatur. Lapis inſuper ab uno quandoque in alterum manifeſto irruens latus, & ingentem renovat moleſtiam, atque urinæ defluxum inter mingendum quandoque intercipit; quinimmo, & tubulis ſanguiferis interdum diſruptis, mictum provocat cruentum, necnon, & ulcere inducto, purulentum.

ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM, ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid ſit lithiaſis, & quid in ea curanda præſtare conveniat.

NUllus neque meatus, nulla neque capacitas, experientia, uſuque docentibus, adeſt in corpore humano vitam habente, in qua ex humoribus aut ſtagnantibus, aut præterlabentibus ſubſidere nequeant particulæ quædam terreſtres, ſive tartareæ, quæ in maſſam concretæ moles majores compingant, ac in calculos, ſive lapillos conſiſtant. Id in renibus potiſſimum, & crebrius obſervamus; eoquod lotium, quod per renes a ſanguine ſecedit, in pelvi aliquantulum commoretur, ibique moleculas majores, gravioreſque, atque aſperas ſubmittat; quæ congeſtæ calculos procreant. Calculi vel ex pelvi per ureteres in veſicæ capacitatem immittuntur; vel in eadem pelvi majorem ſubinde molem nacti, ad tantam demum magnitudinem non raro pervenerunt, ut renes non modo ultra menſuram diſtraxerint, verum etiam & eorum ſubſtantiam plane conſumpſerint. Tum quum in veſicam delapſi mature non egerantur, ibi quoque tantum in dies ſibi comparant incrementum, ut ex calculis lapides facti veſicam miſere torqueant. Ex incommodis, quæ corpori humano viventi inferre ſolent calculi, ea conſurrexit ægritudo, quæ græce *Lithiaſis* nuncupatur, ideſt *calculi morbus*. Unde calculi per vulnus inflictum extractio, *Lithotomia* dicitur, ut & Profeſſor, qui perinæo, ac collo veſicæ ſectis, aut alio quovis pacto calculum eximit, *Lithotomus* appellatur; non ſecus ac res ingeſtæ, quibus calculos infringendi facultatem imperitorum vulgus adſcribere conſuevit, præſidia *lithontriptica* nuncupantur. Calculum renibus ineſſe indicant: dolor, qui lumbis infixus eam regionem afficit, acutus autem per ductum ureteris ad regionem pubis quaſi productus: urina tenuis, limpida, ac perexigua, quæ non ſemel cruenta evadit, quod tum contingit, quum calculus tubulos laceraverit ſanguiferos: nauſea, & vomitus, qui modo bilem, modo pituitam, modo urinam ſapit. Ad hæc ejuſdem lateris, in quo renum verſatur dolor, tum quum maxime ſubire ureterem calculus enititur, ſtupefieri ſolet crus, ob affinitatem, quam, nervis intercedentibus, habent cum renibus, partibuſque proximis muſculi crurum motibus inſervientes. Materia, quæ calculos compingit, nihil aliud eſſe, ut ante jam innuimus, videtur, quam congeries minimarum arenularum, quæ a ſero ſanguinis in renibus ſecedunt, ac in ſubſtantiam prope lapideam cohærent. Lithiaſis, ratione ſympto-

ptomatum, quæ inferre ſolet, neutiquam citra periculum haberi debet; tum potiſſimum, quum aut inflammationem, aut ulcus fecerit; in ſenibus maxime, in quibus curationem vix ullam admittit. *Renum, & veſicæ vitia in ſenioribus difficile ſanantur*: ex Hippocrate. (*a*). Quo friabilior eſt materia, quæ calculum compingit, eo melior; facilius quippe conteri valet. Si, febre ſuccenſa, frigeant extrema, facies palleat, ſudor fundatur gelidus, cum extremo virium lapſu, ac pulſu, ut inquiunt, *formicante*, id mortem proximam denotare ſemper conſuevit. Morbum contra ſolutum iri præcinunt urinæ cænoſæ, craſſæ, ac oleoſæ, quæ calculi egeſtionem anteire plerumque ſolent; quæque iccirco calculum e loco moveri ſignificant. Lithiaſi obnoxii pingues magis, quam macilenti ſunt; mares, quam fœminæ; quæ propter ampliores, brevioreſque meatus ſabulum calculoſum facilius egerunt. Ut optime curetur lithiaſis reſpiciendus eſt æger in paroxyſmo, ut morbus præſens ſolvatur; & extra, ut ab imminenti arceatur. In paroxyſmo lubrica, quinimmo & laxa ſit alvus oportet. Clyſteres itaque crebro ſubmittantur emollientes, eluenteſque. Propinetur oleum recens. Optimum eſt quoque electuarium lenitivum, mel violatum ſolvens, caſſia recens &c. Potiones tepentes conveniunt, item & copioſæ; quibus, ut in urinam facilius tranſeant, ſyrupos idoneos, violatum nimirum violaceum, de althea Fernelii, de terebinthina, iiſque ſimilia addere quoque poteris. A fortioribus caveto, uti ſunt ſpiritus vitrioli, ſalis, ſuccus cæparum, raphanorum, pulveres diuretici millepedum, lumbricorum &c. cinis fabarum, geniſtæ, & reliqua ejuſmodi, quæ pro eo quod ſemel juverint, centies noxam adhuc majorem intulerunt. Inter exteriora conveniunt fotus emollientes, cataplaſmata, ſemicupia, item & balinea, quæ & dolorem leniunt, & quoniam urinam blande provocant, calculos quoque leniter pellunt. At ubi calculus ex renibus in veſicam delapſus tantam ſibi molem acquiſiverit, ut urethram ingredi nequeant, tum melius eſt nihil interioribus movere; & quum res eo devenerit, ut ſemel mori, quam quotidie moriens dies miſerrimos protrahere, expediat, tum peritiſſimo lithotomo ſe tradat æger, ut calculo ſectione extracto, quicquid hiſce in caſibus deploratis extrema valeant remedia, experiatur. Extra paroxyſmum in victu præſertim opera danda eſt, ne iis veſcatur æger, quæ tartaro ſcatent. Vini uſus omnino interdicatur; abſtemii quippe longe minus, quam œnopotæ lithiaſi laborare conſueverunt. Dapes craſſæ, glutinoſæ, plurimum ſalitæ maxime nocent. Potiones proſunt tepentes identidem hauſtæ. Ut alvus rite reſpondeat curetur. Motus convenit. Cæterum ea, quæ urinam ciunt, quæque proinde *diuretica* nuncupantur, leniora quantumvis ſint, iis, qui calculis laborant, plurimum ſemper offeciſſe obſervavimus.

(a) *Sect. 6. Aph. 6.*

ALIÆ

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid præſtandum erit, quum calculus renes affligit.

QUum calculus renem affligit, nihil aliud præſtare debebis, niſi ut quamprimum a renibus excludatur. In quo tamen ægrotanti perperam conſules ea medendi methodo, qua, ut quamociſſime calculum eximas, ad fortiora præſidia confugies. Ea quippe tum irritando, tum valide impellendo, tum majorem ad renes colluviem derivando morbum utplurimum exaſperant. Quinimmo & urinæ defluxum omnino quandoque comprimunt, renes acrius torquent, viſcera vehementius convellunt, & mortem nonraro præmaturam accerſunt. Tutius igitur viſum nobis ſemper fuit, quæ diluunt, emolliunt, ac blande impellunt hiſce in caſibus dumtaxat præſcribere: aquam nimirum tepentem, juſcula aut inſulſa, aut vix ſalita, decoctiones malvarum, violarum, oleum recens, hiſque ſimilia; quæ alvum leniter laxant, urinas blande movent, & meatus lubricos faciunt, & nihiloſecius, ſi morbus adhuc pervicax reſtiterit, non modo fotus, atque ejuſdem generis enemata; verum etiam ſemicupia, & balinea, aut ex oleo, aut ex dydrelæo, optimo cum ſucceſſu non ſemel propoſuimus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM, ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid ſit mictus cruentus, & purulentus.

MIctus cruentus a calculo aut veſicam, aut renem lædente non modo originem ducit, verum etiam ab humoribus pravis, qui vel cum ſanguine aut renum, aut veſicæ ſubſtantiam præterfluentes, vel cum urina ſecreti vaſa erodunt ſanguifera; quæ ita exeſa, ſi aut ulcus ſordidum, aut abſceſſum fecerint, tum efficiunt, ut ſanies mingatur. Hinc mictus, qui ſive *cum ſanie*, ſive *purulentus* dicitur. Cruentus autem, in plethoricis maxime, ex redundante ſanguine, qui tubulos laxat ſanguiferos, quandoque movetur. Tum fieri dicitur ex plenitudine, neque tantum habet periculi. Cæterum cruentus ex qualibet cauſa, modo ſimpliciter cruentus ſit, melior eſt, quam purulentus, mitior, & facilius ſiſtitur. Non eſt tamen, quod tum, quum exuberet ſanguinis effluxus, & hydropem, & tabem, & necem numquam non accerſet. Purulentus ea, quæ ex ulcere humores inficit, ſanie, hecticam utplurimum fovet, & atrophiam inducit. In quo tamen quicquid tradidit Hippocrates ſedulo adnotare oportet. *Si quis*, inquit Senex, (*a*) *ſanguinem, & pus mingat, id vel veſicam, vel renes denotat exulceratos. Quibus cum urina craſſa carunculæ parvæ, aut veluti capilli una exeunt, iis a renibus excernitur* (*b*). *Quibus cum urina craſſa, furfuracea quædam ſimul exeunt, iis veſica ſcabie laborat*

(a) *Sect.* 4. *aph.* 75.

(b) *Sect.* 4. *aph.* 76.

borat (*a*). *Quicumque ſponte ſanguinem mingunt, iis a renibus venula rupta ſignificatur* (*b*). *Si quis ſanguinem in grumos mingat, aut urinam guttatim emittat, & dolorem ſentiat ad ventrem imum, ad veſicam labor eſt* (*c*). *Si quis ſanguinem, aut pus, aut ſquamulas per urinam ejiciat, & gravis adſit odor, veſicæ indicant lacerationes, & ulcus* (*d*). Ut mictus cruentus ſiſtatur, quum ex redundante ſanguine provenit, & tenui victu, & venam ſolvendo ſanguinem redundantem opportune minuito. Quum ab humoribus acribus, atque erodentibus, eos diluito; quo in caſu aquas præcipue boloſas tum intus, tum foris, & reliqua omnia tum emollientia, tum aliquantulum adſtringentia, quæ ad hæmoptyſin comprimendam propoſuimus, & hic quoque commendamus. Ut purulentus curetur, ea adhibeto, quæ ad phthiſin extenuandam jam ante recenſuimus. Conveniunt proinde, niſi tamen adſit febris, balſamina imprimis, terebinthinata, decoctiones, atque infuſiones reſinoſæ, de quibus in ſuperioribus verba fecimus.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid ſit Terebinthina, ejuſque uſus, atque abuſus.

Terebinthina, quæ, aut *veneta*, aut *cypria* vocitatur, quæque renum, aut veſicæ ulceribus extergendis plurimum ſane confert, nihil aliud eſt, quam *reſina*, ſive *humor reſinoſus*, qui ex arbore quadam, quæ *terebinthus* dicitur, extillat, vel ejus cortici concretus inhærens, vel extrinſecus colligitur defluens, atque inſpiſſatus. Veneta vocatur, aut cypria, quia melior ex Cypro Inſula per Venetias ad nos tranſvecta in uſu medico præſcribitur. Hæc pluries lota, vel in pillulas, digeſta, vel in ſyrupos extenuata propinari ſolet. In ſyrupos extenuata, & elegantior eſt, & multo minus eam faſtidimus, & blandius agit. Cum melle hiſpano ingeſta, ut non ſemel & ipſi experti ſumus, non tantum in prædictis affectionibus, verum etiam in phthiſi ex ulcere, in gonorrhœa inveterata, & in abſceſſibus meſenterii mirifice profuit. Præterea ea lege parata, obſtructiones reſerat, urinas, & calculos egerit, atque mulieribus menſes aut compreſſos, aut præcluſos, aut interceptos, aut qualibet alia ex cauſa deficientes provocat, tum maxime, quum rhabarbarum hiſce in caſibus ei adjeceris. Doſis ejus abſoluta eſt a drachma, ad duas. Syrupus de terebinthina ab uncia, ad duas circiter, & ultra, ſi id exigat circumſtantiarum ratio, præbere poteris. De terebinthinæ uſu id in genere adnotabis, eam primo cum ovi recentis vitello intime ſolvi, atque immiſceri; ideoque cum vitello prædicto deglutita facilius digeri, & ulterius per vaſa provehi; ſecundo, eo, quo pollet, balſamo, calefacere, ſanguiguinis æſtus augere, & ſpiritus concitare. Hinc quandoque inebriat, cerebrum turbat, nervos afficit, vertigines provocat, capitis moleſtias ſuſcitat, & hæmorrhagias movet. Quapropter in febribus, in hæmopthyſi, in affectionibus capitis eam pene ſemper nocuiſſe obſervavimus. Quinimmo ejus abuſus & in ipſa gonorrhœa, ut deinceps fuſe dicendum, mictum cruentum interdum lethalem fecit. Formulæ, quibus id

(a) *Sect.* 4. *aph.* 77.
(b) *Sect.* 4. *aph.* 78.
(c) *Sect.* 4. *aph.* 80.
(d) *Sect.* 4. *aph.* 81.

id præſidii genus nobis hactenus præſcribere placuit, ſunt quæ inſequuntur.

℞. *Terebinth. Cypr. pluries lotæ aqua violar. drach. ij. , pulver glycirrhyz. q. ſ. , M. ref. pill. S. A. & cap.*

℞. *Terebinth. Cypr. plur. lotæ drach. j. , ſuccin. præp. drach. ſs., rhabarb. elect. in pulv. redact. ſcrup. j. , cinnam. opt. ſcrup. ſs. , M. f. pill. S. A., cap. ut m.*

℞. *Terebinth. Cypr. plur. lotæ drach. ij. ſolv. ſufficienti quantitate ovi recentis vitelli , & adde mell. hiſpan. unc. j. cap. ut m.*

℞. *Syrup. de Therebinth. S. A. parat. unc. j. cap. ut m.*

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid ſit aqua Villenſis, & aqua calcis vivæ.

ULceribus tum renum , tum veſicæ detergendis tria potiſſimum in Praxi medica admodum idonea cenſentur : *aqua tetutiana , villenſis , & calcis*. De tetutiana jam ante verba fecimus. De villenſi , & de aqua calcis paucis hic tantum dicendum . Aqua villenſis eſt aqua quædam foſſilis , barbare *mineralis* , quæ ferrum , alumen , & ſal paullulum redolet, ac ſapit. Hæc natura ex fodinis ſuis in amœniſſima quadam Hetruriæ Villa non procul a Luca conſurgit nonnihil tepens, cui non injuria extergendi virtus adſcribitur . De ea marmoreus lapis hæc prope fontem inſculpta intuentibus objicit, quæque inter cæteros Andreas Bacci de Thermis (*a*) retulit , *Confert cunctis capitis membris , curat omnes ſtomachi morbos , appetitum excitat , digeſtionem conciliat , vomitum reſtringit. Sanat cuncta hepatis vitia ; hepatis, ac venarum oppilationes aperit , colorem optimum facit . Confert paſſionibus ſplenis , ſanat ulcera pulmonis , mundat venas , lapidem comminuit , arenulas prohibet. Macros impinguat , lepram curat non confirmatam . Bibita antiquas febres expellit , matricis vitia clyſterizata juvat , toto corpore ulcera ſanat . Triginta lavantur diebus qui ea utuntur , octo vel decem bibitur, purgatione præmiſſa.* Num ea tamen omnia credere fas ſit necne , id ſapienti , nec facile credulo Lectori judicandum relinquimus. Certum eſt , renibus extergendis , ulceribus interioribus mundificandis , obſtructionibus univerſis reſerandis, ſordibus tam ventriculi , quam inteſtinorum diſcutiendis aquam villenſem opportune hauſtam plurimum ſane ſemper contuliſſe. Propinanda eſt tepens , alvo prius exterſa . Propinatur utplurimum una cum blandiori vehiculo, ſive ex melle præparato , ſive ex caſſia , ſive ex tartaro , hiſque ſimilibus. Ad libras duas, tres, aut quatuor adultis præbetur . Alvum, & urinam placide cit . In lecto recumbat , qui aquam villenſem , non ſecus ac reliquas aquas abunde epotas , tutius excernere velit. Lenius, ac tutius, quam aqua tetutiana , villenſis agit ; & quum eam per renes potius , quam per alvum derivare quis cupiat, pro vehiculo aut ſyrupum violatum violaceum , aut de althea Fernelii , aut mel terebinthinatum ad uncias aliquot adjiciat . Aqua calcis eſt aqua communis per extinctionem vivæ calcis parata. Calx viva non modo ex ſilicibus, verum etiam ex uſtis teſtaceorum conchis in uſum medicum conflatur. Talis aqua, ratione quantitatis calcis extinctæ,

(*a*) *Lib.6.*

ctæ, & fortior, & mitior evadit. Eam ita, uti legitur in A, parare conſuevimus; quam tuto, optimoque cum ſucceſſu ulcere interiori tum renum, tum veſicæ, tum inteſtinorum, tum pulmonis contabeſcentibus non ſemel propinavimus. Placidiſſime, quin vel minimum intus conturbet, labem contractam diſcutit, ulcera detergit, humores pravos corrigit, urinam, & ſudorem non ſemper, ſed raro, eaque perquam blande movet. Cum melle hiſpano, ut legitur in B, frequens hauſta obſtructiones pervicaciſſimas, fluores mulierum albos, chloroſes, & gonorrhœas virulentas quamſæpiſſime penitus evicit. Deleboe Sylvius (*a*) *Calx viva ex uſtis ſilicibus, vel conchis parata, nulli prudenti Medico amplius metuenda, ſed lixivii forma in pluribus affectionibus, feliciſſime uſurpanda.* Williſius (*b*) *Aquam calcis vivæ ter in die ad uncias quinque, vel ſex ſumendam præſcribere viſum erat; quo remedio per quatriduum uſus, urinam in quantitate modica bene tinctam, & non nihil ſalſam reddebat, & quo ad reliqua fere ſanus, uti olim fuerat, videbatur.*

A ℞. *Calc. vivæ unc. ſs., aqu. comm. libr. j. M., æſtuet de more, colet. pro uſu ut m.*

B ℞. *Calc. vivæ ex uſtis teſtaceor. conchis unc. ſs., aq. com. unc. viii. M., æſtuet de more, & adde mell. hiſpan. unc. ij. Colet., & cap. quot. in Aur., ut m. Loco mellis optimo cum ſucceſſu additur quoque aut ſyr. de terebinth., aut mel terebinthinatum.*

ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM, ET SEMIOTICEN SPECTANTES.

INter cætera, quæ humano corpori vitam habente moliri ſolent non minima incommoda, renum, ac veſicæ, aliarumque partium ulcus, & inflammatio, nec non etiam calculi, occurrunt *Iſchuria*, *Dyſuria*, *Stranguria*. Iſcuria penes Clinicos eſt, quum *urina ſupprimitur*, ſive *diu*, *antequam egeratur*, *continetur*. Dyſuria, quum *urina cum labore*, *aut difficultate egeritur*. Stranguria, quum *guttatim excernitur*; qua de re ſtranguria & *urinæ ſtillicidium* paſſim appellatur. Affectiones præfatæ a calculis modo fiunt, qui tum in renibus, tum in veſica urinaria præcludunt urinariæ defluxum, ac organa lædunt; modo aut a ſanie, aut a ſanguine in grumos concretis; modo ab ipſa urina, quæ, utpote acris, membranas, & muſculos mordicando, meatus convellit, eoſque contrahit; modo a paralyſi quadam, qua aut veſica, aut renes, aut muſculi adjacentes reſoluti, libere contrahi nequeunt, ut lotium a ſanguine exceptum urgeant, & exprimant. Triplex ejuſmodi affectio in Senibus, eoquod plerumque vel a læſione organica, vel a paralyſi procedat, ut plurimum inſanabilis eſt; tum maxime, quum vel ſupervenerit teneſmus, vel odorem urinæ, veluti ex naribus conſurgentem, ægroti faſtidiverint. Stranguriam, quæ renibus fit exulceratis, deploratam cenſemus; non adeo neque contumax, neque periculi plena, quæ ab ulcere urethram

Quid ſit iſchuria, dyſuria, & ſtranguria.

(a) *Prax. Med. lib.* 1. *cap.* 6. §. 14.

(b) *Pharm.rat.par.*1. *Sect.* 4. *ubi de diabet in hiſtor.*

thram exedente in gonorrhœa præſertim provenerit, eſſe ſolet. De hac Hippocrates (*a*) *Urinæ ſtillicidium, & mingendi difficultatem ſolvit vini potio, & venæ ſectio; incidere autem oportet interiores*. De auxiliis, quæ hiſce affectionibus clinice præſtanda ſunt, ea, quæ ſuperius innuimus, dixiſſe abunde ſit.

CAPUT IV.

De Diabete.

Definitio, & Diagnoſis. Diabetes, quæ vulgo & *hydrops ad matulam* nuncupatur, *matellæ dydrops*, & *dipſacos*, idem pene ſonat, ac ſi urinæ profluvium dixiſſes. Nihil aliud eſt ſane, quam *ex frequenti, copioſoque mictu corporis univerſi macies, ſive tabes*. Quoniam autem in diabete mingendo potulenta paulo prius ingeſta, nec prorſus immutata, quandoque egeruntur, quandoque in urinam converſa, hinc fit, ut duplex habeamus diabetis genus, *veræ*, & *nothæ*. Vera prior, altera dicitur notha.

Cauſa. Ex quibus diabetis extant indicia, æque ac diverſitas. Cauſas, quæ diabetem faciunt, quamplurimas afferre poſſumus. Omnes tamen aut in organis læſis, aut in humoribus pravis extare videntur. Diabetes fit organorum vitio, tum quum aut renum laxata ſtructura, ſerum facile a ſanguine ſecedit, & loco ſeri potiones quandoque paulo pridem ingeſtæ nihil prorſus immutatæ; aut, ſphincteribus reſolutis, libere profluunt. Fit humorum labe contracta, tum quum potulenta vel indigeſta ſerum nimium procreant, vel cito nimis, & antequam in ſerum adhuc convertantur, excernuntur.

Prognoſis. Diabetes, cujuslibet ſit generis, curatu ſemper difficilis erit. Notha minus, quam legitima. Senibus pene ſemper lethalis. Pueris temporis proceſſu plerumque ſiſtitur.

Curatio. Ad diabetem organicam eximendam, ſi a nimia organorum laxitate provenerint, ea conducunt, quæ blande adſtringunt. Hujuſmodi ſunt aquæ omnes, quæ bolo ſcatent, decoctiones, quæ vulnerariæ dicuntur, hederæ videlicet terreſtris, pimpinellæ, florum hyperici &c. Conveniunt item & chalybeata, rhabarbarum torrefactum, coralia præparata, hiſque ſimilia. Si a ſphincteribus originem duxerit paralyſi reſolutis, ea adhibenda ſunt, quæ paralyſi evincendæ inſerviunt, de quibus ſermonem pridem habuimus. Si ab humoribus pravis, vitio potiſſimum digeſtionis intus cumulatis, ea propinare juvat, quæ ad extenuandas ventriculi, inteſtinorumque ægritudines in præcedentibus propoſuimus.

Hiſtoria II.

Quicquid, diabeti medendo præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus. Herophilus vir quidam non ignobilis, annorum triginta circiter, habitus plethorici, viribus conſtans, ad eximendam, quam ex impuro concubitu olim Romæ contraxerat, labem, mercuriales inunctiones in Montem Peſſulanum, vulgo *Mompellier di Francia*, profectus ſibi adhibuit. Luem celticam, quantum potuit extenuavit mercurius, ptyaliſmum autem, qui ad menſes plures confluxit, inducens. Ptyaliſmo adſtringentibus quibuſdam compreſſo, diabete Herophilus tandem noſter prope contabuit; ma-

(a) *Sect. 7. aph. 48.*

maximam quippe non coctæ urinæ copiam, dies, noctesque ſitiens, languens, ciboſque faſtidiens, egerebat. Et, a febre tametſi prorſus adhuc eſſet immunis, ſqualens tamen, exſuccus, atque excarnis adeo in dies conſumebatur, ut ad maciem jam extremam deveniſſet, niſi ex Gallia in Urbem reverſus nobis ſe ſtatim tractandum commiſiſſet; qui talem diabetem ex ea, quam in humoribus mercurialia induxerant fuſionem, abunde conjicientes, nihil aliud præſtitimus, quam optima vivendi conſtituta ratione, auro in folia extenuato, ac bis in die cum lacte, ut legitur in A, ingeſto, tam diræ diabetis cauſas ſubducere; quas profecto, dierum quindecim tantum intercapedine, ea, quæ inſequitur methodo, plane ſuſtulimus. Menſis erat Septembris, quum Herophilo mederi ſuſcepimus. Et is, uti ante jam diximus, inter cætera incommoda, & nauſea laborabat. Ad vires iccirco pene confractas quodammodo ſubſtinendas, ut una cum lacte & optimam chocolatam ſorberet, effecimus; quemlibet interim alium victum, præter ſorbitiones infuſionis radicis chinæ per extinctionem auri candentis, ita ut eſt in B, paratæ, creberrimas, prioribus tribus diebus interdicentes. Mox & juſculum, ita ut legitur in C, medicatum horis congruis quotidie præbuimus. Poſtremo præter juſculum, quoniam & cibos avide appetere cœperat, etiam fercula ex herbis antiſcorbuticis in jure vitulino cum ovorum recenti vitello propinavimus; quibus tandem refectus, non modo diabetes ceſſavit, verum & carnem ſibi induit, & optime convaluit.

A ℞. *Ocul. cancr. præp., coral. rubr. præp. ana drach. j., lact. Capr. unc. viii., aurei foliacei folium j. M., & adde optimæ chocolat. unc. j. ſolv. exag. S. A., & cap. bis in die loco prand. & cœn. ut m.*

B ℞. *Radic. opt. chin. drach. ij., cinnam. opt. drach. ſs., aq. comm. lib. iii. M. f. inf. cin. calid. per hor. xij. circit., in qua poſtmodum ter, aut quater, aut quinquies optim. aurum candens extingue. Colet., & adde mell. hiſpan. q. ſ. ad gr. ſap. pro potu quotid. ut m.*

C ℞. *Folior. coclear. pimpinel., borrag. ana q. ſ., juſculi gallin. opt. pariter q. ſ. Decoq. S. A., & adde panis optim. tritic. unc. iij., decoq. pariter, col., f. ſ. expreſſ., in qua ſolv. ovi vitellum recens, cap. hor. congr. ut m.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

De auri uſu in re medica.

De auro, inter foſſilia metallo ſane duriſſimo, lucidiſſimoque, quod *Sol* proinde a chymicis dicitur, ab aliis *metallorum Rex*, plura, quæ nec rationi, nec uſui quidem cohærent, ſcripta nobis hactenus tradita ſunt. Plura dictitant, qui in clinice facienda, circulatoria verboſitate, ac ſubdola uſi calliditate, & vulgo imponunt, & facultatem medicam flagitiis, atque ignominia nobilitant. Aurum ſive in folia redactum, ſive alio quovis pacto ſolutum ſit, ingeſtum tametſi, neutiquam nec digeri, nec intrinſece immutari in corpore humano vivente adhuc potuerit; & tametſi digeſtum, atque prorſus immutatum nullatenus fortaſſe aut morbis deſtruendis, aut œconomiæ animali conſervandæ conduceret; attamen experientiæ, quam de eo, res medicas profeſſi, diutinam habuimus, aperte reluctaremur, plurimum profuiſſe ne-

gantes hiſce in caſibus, in quibus noxam intulerint mercurialia, diu propinatum. Qua ratione id præſtare potuerit, nobis adhuc incertum fuit; nihilominus præſtitit. Si de auro plura quis præciſe cupiat, Ettmullerum adeat, qui de eo multa, nec incongrua, ſcituque digna in regno minerali compendioſe protulit.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Unde proveniat urinæ copia immodica, quæ frigoribus præcipue hyemalibus egeritur.

INter ea, quæ ratione urinæ imperitorum vulgus mirari conſuevit, ea eſt urinæ copia, reſpectu potulentorum, quibus id temporis utimur, immodica, quam frigoribus hyemalibus, citra noxam, & bene valentes egerimus. Scimus quid hic primo aſpectu dici deberet: ſudoribus nimirum, aliiſque, ſtipata cute, compreſſis exſpirationibus, ſerum ſanguinis augeri, ac in renibus excerni; quod ſane rem penitius perveſtigantibus haud plane ſatisfacere unquam potuit; quum contigiſſe quandoque compertum ſit, triplum, quadruplum, quintuplum, & ultra victus tum fluidi, tum etiam ſolidi, quæ ingeſſimus, excretæ urinæ quantitatem quotidie ad menſes, & annos extitiſſe. Ex quo inferre minime dubitamus, ex aere ſive inſpirato, ſive circumfuſo, aut per pulmones, aut per cutis ſpiracula meatus humani corporis viventis plurimum indeſinenter ſubire; quod intus concreſcat, & cum reliquis immiſceatur humoribus, atque in lympham, ſive ſerum poſtmodum fuſum, copioſe per urinam emittatur.

FINIS LIBRI SECUNDI.

L I-

LIBER TERTIUS

De iis, quæ tum ſecundum, tum præter naturam, ratione ſenſuum, & generationis præſertim, in corpore humano vitam habente exoriuntur; necnon etiam de nonnullis aliis affectionibus, quæ humores univerſos inficere ſolent.

SECTIO PRIMA.

De Senſuum organis, deque iis, quæ, ratione eorum in corpore humano vitam habente, tum ſecundum, tum præter naturam contingere ſolent.

CAPUT I.

De Oculis.

Enumerantur oculorum partes.

VELUTI viſcera corporis humani viventis reſpicere poſſumus ſenſuum organa: ea nimirum, quæ ter Opt. Max. Opifex in ventre Superiori, in capite videlicet, graphice compegit; quippe quæ, vel cranio maxima ex parte condantur, vel cranii cavis, finibuſque exterioribus excipiantur. *Sunt enim e terra homines non ut Incolæ, atque habitatores, ſed quaſi ſpectatores ſuperarum rerum, atque cœleſtium: quarum ſpectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet. Senſus autem interpretes, ac nuntii rerum, in capite tamquam in arce mirifice ad uſus neceſſarios, & facti, & collocati ſunt. Nam oculi tamquam ſpeculatores altiſſimum locum obtinent, ex quo plurima conſpicientes fungantur ſuo munere. Et Aures, quum ſonum recipere debeant, qui natura in ſublime fertur, recte in altis corporum partibus collocatæ ſunt. Itemque nares, eoquod omnis odor ad ſuperiora fertur, recte ſurſum ſunt. Et quod cibi, & potionis judicium magnum earum eſt, non ſine cauſa vicinitatem oris ſequutæ ſunt. Tam guſtatus, qui ſentire eorum, quibus veſcimur, genera debet, habitat in ea parte oris, qua eſculentis, & poculentis iter natura patefecit. Tactus autem toto corpore æquabiliter fuſus eſt, ut omnes ictus, omneſque nimios, & frigoris, & caloris appulſus ſentire poſſimus:* Pereleganter Tullius (*a*). Ab oculis exordiri inclinat animus; quorum tamen partes, aliæ exteriores ſunt, uti palpebræ, ſupercilia; interiores aliæ,

(a) *De Natura Deorum lib.2.*

aliæ, ut globus, muſculi, ac tunicæ veſtientes.

Superciliorum ſtructura, & uſus.

Supercilia in arcus pilis ubique refertos, ad frontis confinia, non procul a palpebris ſuperioribus, incurvantur. Extrema ad naſi radicem dicuntur *principium*, ſive *ſuperciliorum caput*. Ad tempora nuncupantur *finis*, ſive *cauda*. Præter pilos extrinſecus ubique diſpoſitos, in ſuperciliis occurrunt cuticula, cutis, & plurima pinguedo, qua intercedente, in vultus venuſtatem non indecore extuberat frons inferior. Occurrit inſuper membrana carnea, pluribus contexta fibris, quæ a muſculo frontis lato membranaceo ſuperiori explicatur; cujus ope, moveri, & in rugas contrahi queunt ſupercilia. Superciliorum uſus eſt, ut ſuis, quas habent prominentias, & pilos, radios nimios obtundant, eoſque infringant, ne ictu, ut ita dicam, pleno, oculorum feriant aciem. Hinc in luce nimia deprimere cogimur ſupercilia, atque ad ea manus admovere, quibus radiorum vim quodammodo infirmemus.

Quid ſint palpebræ, earumque muſculus, qui dicitur elevator.

Palpebræ binæ in utroque ſunt oculo. Altera ſuperior. Inferior altera. Pertenui utraque compaginatur tunica, membrana carnea, nulla penitus intercedente pinguedine, muſculis, ac perioſteo, ſive pericranio, quod a partibus producitur proximis. Qua mutuo ſeſe contingunt palpebræ, angulos oculorum efficiunt, ſive *canthos*, exteriorem, atque interiorem. Exteriorem, qui *minor* dicitur, verſus tempora. Interiorem, qui *major* vocatur, ad naſi radicem conſtruunt. Palpebra inferior in corpore humano vitam habente vix movetur. Superior contra, eoquod ſurſum, atque deorſum aſcendendo, & deſcendendo, celerrime moveatur, binos iccirco muſculos habet, qui ſub membrana carnea, inter carneam videlicet, atque membranam illam palpebrarum interiorem perquam exilem, quam ſobolem eſſe diximus pericranii, ſtatim obverſantur. Alter muſculus proprius eſt. Alter communis vel palpebræ inferiori. Proprius provenit ab ima orbita ad foramen nervi optici. Exoritur tendine perquam exili, eoque oblongo. Recta inde ſupercilium conſcendit, ubi in ſubſtantiam membranaceam explicatur. Mox per palpebram ſuperiorem deſinit in palpebram extremam, in ejus videlicet circumferentiam inferiorem reclinatus. Muſculus præfatus a munere, *elevatoris* nomen ſibi vindicavit; palpebram ſiquidem ſuperiorem attollit. At in eumdem quoque finem muſculus frontis latus agit, qui a munere, ſituque ſuo, muſculus item dicitur ſupercilii. Quapropter cuicumque, qui oculos late prolatet, & frons corrugari debet.

Quid ſit muſculus palpebrarum orbicularis.

Orbicularis, ſive palpebrarum clauſor, vel communis, fibrarum ductu quodam ovali palpebram utramque undequaque circumdat: atque angulis oculorum firmiter inhærens, palpebram ſuperiorem, fibris contractis, deprimit, æque ac inferiorem nonnihil attollit. Hinc oculos claudit.

Quid ſint puncta oculorum lacrymalia.

Palpebris extremis cartilagines quædam apponuntur molliuſculæ, ſemilunares, palpebris explicandis potiſſimum inſervientes, ut æqualibus ubique factis palpebrarum confiniis, adamuſſim claudantur. Cartilagines iſtæ palpebrarum efficiunt *tarſum* penes Græcos, *cilium* penes Latinos. Quamobrem ciliorum dicuntur pili, qui bulbis tarſo inſerti producuntur ex palpebrarum margine; ubi eumdem fere præſtant uſum, quem

in

in ſuperciliis. Punctis ubique perviæ obverſantur lacrymalibus, quorum plurima oſculis propatulis ad narium proficiſcuntur receſſus. Quocirca tenui lympha jugiter irroratur oculus, quæ ex glandulis minimis exudat lacrymalibus, quorum tubuli excretorii in puncta deſinunt lacrymalia.

Deſcribuntur glandulæ oculorum lacrymales.

Glandulæ lacrymales valde conſpicuæ ex angulis oculorum inſurgunt. Ea, quæ angulo inſidet exteriori, nomine caret. Quæ ab interiori nonnihil extuberat, proprie dicitur *lacrymalis*. Hæc ſubſtantia ſua foramen operit cranii lacrymale, quod communicat cum oſſe cribriforme ad naſi radicem. Glandulæ præfatæ per utramque palpebram ad puncta lacrymalia pro lacrymis edendis minima emittunt excretoria.

Palpebrarum vaſa.

Arteriolas habent palpebræ a carotidibus exterioribus. Venulas a jugularibus exterioribus. Nervos a pari quinto, ac ſeptimo medullæ oblongatæ intra cranium.

Palpebrarum uſus.

Oculorum globos, tamquam velamina, tegunt palpebræ, eoſque arcent ab incommodis exterioribus. Eorum ambitum intrinſecus humectant, & detergunt, ut limpidi ſemper, & clari ſerventur: ut videlicet lucis radiis excipiendis, immittendiſque, non impares unquam fiant.

Deſcribitur gemma, ſive bulbus oculorum, & præſertim cornea.

Oculorum globus, nonnullis gemma, vel bulbus, orbitæ cranii, ſive potius calvariæ, ſtatim ſub palpebris infunditur. Figuram perhibet globoſam, anterius tamen nonnihil exporrectam. Tunicis veſtitur. Humores continet, tum fluidos, tum concretos. Vaſis irrigatur. Triplici tunica veſtitur globus. Exterior dicitur *cornea*, ſive *ſclerotes*. Media *uvea*. *Retina* interior. Cornea valida eſt, craſſior, pellucida. Undequaque circumducitur per gemmam exteriorem. Huic extrinſecus alia perquam tenuis adnaſcitur membrana, opaca, colore albo prædita, quæ provenit a pericranio. Dicitur *albuginea* a colore, necnon etiam *conjunctiva* a munere; quum per hanc, veluti per ligamentum membranaceum, alligetur globus circumferentiæ, ac partibus orbitæ interioribus. Albuginea foramen habet rotundum in facie antica, per quod ſeſe profert ſubſtantia corneæ pellucida, necnon etiam pupillæ foramen, cujus ambitus verſicolor eſt.

Deſcribuntur uvea, pupilla, iris, & reliqua.

Sub cornea occurrit uvea, cui, in facie præſertim antica, adnectitur per fibrillas. Tenuior eſt, atque opaca. Ejus namque ſubſtantia atra quaſi inficitur fuligine. Pervia eſt anterius ob foramen illud rotundum in oculis admodum conſpicuum, quod nuncupatur *pupilla*. Pupillæ ambitus verſicolor extremus nuncupatur *iris*. Non videtur iris, niſi plexus fibrarum, quæ ab iride, ſub retina recta fere producuntur ad nervum uſque opticum. In parte bulbi poſteriori ligamenta, ſive vincula producuntur ciliaria; quæ minimi tamquam muſculi oblongi radiatim in iridem pergunt, quam identidem explicant: pupillam videlicet explicant, quæ propterea in lumine nimio, iridis ope, per minimum tamquam ſphincterem peculiarem, contrahitur.

Deſcribitur retina.

Intra uveam expanditur retina, ad faciem tamen poſteriorem. Mollis eſt retina, perquam tenuis, albicans. Nequaquam ambit bulbi circumferentiam univerſam interiorem; quinimmo deſinit undequaque ad confinia humoris cryſtallini, circumcirca bulbi ſectionem anteriorem.

Tunicæ præfatæ explicantur omnes

Quo pacto oculorum membranæ a nervo optico explicentur.

nes a nervo optico. Atque adeo dici poteſt, nervo optico intercedente, eas a meningibus, atque a cerebro exortas eſſe; ſiquidem nervi optici, qui craſſiſſimi ſunt, aliquibus ſaltem fibris, a medulla oblongata ad baſin cerebri, ex communi fere principio, exoriri videntur. Exinde abinvicem recedunt. Mox rurſus coeunt, ac mutuo plerumque ſeſe contingunt. Poſtmodum iterum divaricati, ad gemmas utrimque tendunt; quas in facie poſtica per foramen, quod in orbita media intus occurrit, attingunt. Simul ut in gemmam pervenerint, ſeſe explicantes in membranarum formam, ex utroque latere gemmarum conſtruunt tunicas. Tunica exterior nervi optici, videlicet dura mater, producit corneam. Media, nimirum pia, producit uveam. Subſtantia demum nervi optici medullaris interior, in retinam extenuatur. Quocirca inferre non injuria debemus, lucis radios, qui retinam afficiunt, ex retina quodammodo, ſive per ſubſtantiam interiorem nervi optici, ſive per motum repercuſſum ſpirituum animalium, & cerebrum afficere, & vibrationes ſuas in ſublime provectas ſenſorio impertiri.

Enumerantur oculorum humores, & vitreus deſcribitur.

Tres ſunt oculorum humores. *Aqueus. Cryſtallinus. Vitreus.* Aqueus colligitur in parte globi anteriori, ſtatim poſt corneam; quapropter, ea perforata in parte antica, effunditur. Aqueo mox ſuccedit cryſtallinus, quem ſubſequitur vitreus. Vitreus humor maximam bulbi occupat partem; quippe a retina, quam ubique tangit, producitur fere ad pupillam uſque. Dicitur vitreus, quia ſubſtantiam, & conſiſtentiam vitri fuſi perſimilem habet. Mollis eſt, & limpidus: ubique nempe pellucidus. Ejus figura a parte poſtica, cui adamuſſim aptatur retina, globoſa eſt. A parte antica, verſus pupillam, deprehenditur cava; ſuaque capacitate cryſtallinum excipit. Propria obducitur tunica, tenuiſſima, pellucida, quæ *vitrea* nominatur.

Deſcribitur cryſtallinus, una cum ligamentis ciliaribus.

Cryſtallinus, vel ipſe licet pellucidus, denſior tamen eſt, quam vitreus; quocirca cryſtallinus appellatur. Ejus figura lenticularis eſt, anterius nonnihil depreſſa. Cryſtallinus quoque propria veſtitur tunica perquam exili, æque ac pellucida, quæ dicitur *cryſtallina*, ſive *arachnoides*. A circumferentia humoris cryſtallini fibrulæ proficiſcuntur nonnullæ, quæ per faciem exteriorem tunicæ vitreæ, aliis conſociatæ, ligamenta ciliaria compingunt; quæ extrinſecus in tunica vitrea, veluti radii plures deprehenduntur; qui a circumferentia humoris cryſtallini tendunt ad confinia nervi optici, in parte poſteriori humoris vitrei, proxime ſub retina.

Quid ſit proprie humor aqueus, & unde proveniat.

Cryſtallino anterius circumfunditur aqueus, qui colligitur, uti monuimus, in ſectione bulbi anteriori: in ea videlicet capacitate, quæ intercipitur inter corneam, & humorem cryſtallinum. Exudat fortaſſe ex glandulis minimis, ubique diſperſis per tunicas oculorum interiores; ſive per ductus quoſdam aquoſos, a clariſſimo Nuck non ita pridem detectos, Sectore inclyto Agienſi, teſte Blancardo. Egrediuntur ductus præfati ab arteriis carotidibus, calvariæ incluſis. Pluribus exinde ramuſculis ſeſe effundentes, in bulbos anteriores dehiſcunt non procul a pupilla. Enim vero, ſi per vulnus inflictum blande exudat humor aqueus, brevi reproducitur.

Oculorum globus quadrifariam re-

Deſcribuntur muſculi oculorum recti.

recta movetur. Bifariam oblique. Recta attollitur, deprimitur, adducitur, atque abducitur. Oblique vergit ſurſum ad angulum interiorem; & declinat ad angulum exteriorem. Hinc muſculos quatuor habet rectos. Binos obliquos. Recti, perexiles ſunt. Egrediuntur principio communi ex orbita interiori ad foramen nervi optici. Exinde ab invicem recedunt, recta ſinguli tendentes ad quatuor veluti cardines oculorum adverſos. Verum in facie bulbi antica rurſus conveniunt, tendinibuſque ſuis decuſſatim oppoſitis ſub tunica adnata, in ſuperficie tunicæ corneæ, membranam tendinoſam, ſatis validam conficiunt. Muſculus ſuperior dicitur *elevator* a munere, necnon etiam *ſuperbus*. Inferior dicitur *depreſſor*, ſive *humilis*. Qui producitur per angulum oculorum interiorem, eoquod oculorum globum recta adducat verſus angulum interiorem, *adductor*, a nonnullis *potator* quoque nuncupatur. Alter contra, qui oculorum globum adducendo ad angulum oculorum exteriorem, eum abducit ab angulo interiori, muſculus nuncupatur *abductor*, ſive *indignationis*. Muſculi recti, ſi uno eodemque tempore inſimul contranitentes æquæ agant, fieri minime poteſt, quominus globum complanent, eumque adducant verſus orbitam interiorem.

Deſcribuntur obliqui.

Ex obliquis alter ſuperior eſt, alter inferior. Superior tenuis, oblongus, originem ducit ex eodem orbitæ loco, unde recti proficiſcuntur. Mox oblique ad angulum aſcendit oculorum interiorem verſus radicem naſi. Ad naſi radicem, cartilaginem quamdam offendit perviam, quæ dicitur *trochlea*. Hanc ſubit tendine quodam perquam exili, longiſſimoque; qui per faciem bulbi anticam ſeſe reflectens, in iridis confiniis deſinit. Inferior brevis, craſſior, latus, conſurgit ab oſſe ſubjecto, ab angulo oculorum exteriori non procul. Exinde oblique producitur per faciem bulbi anteriorem ad finem uſque ſuperioris, ubi vaneſcens omnino deletur.

Unde proveniat oculorum uligo pinguis.

Inter muſculos hoſce glandulæ inſeruntur minimæ, quæ uliginem quamdam pinguem, oculis emolliendis, lubricandiſque, inſudant.

Vaſorum bulbi origo.

Muſculi, & tunicæ præfatæ arterias habent a carotidibus. Venas a jugularibus, ac præſertim interioribus. Nervos, præter opticum, a conjugatione tertia medullæ oblongatæ intra calvariam.

Oculorum uſus.

Per oculos viſio fit. Quandoquidem ab objectis conſpicuis, lucis radios pupilla excipimus. Exceptos humoribus infringimus; qui in conos propterea extenuati, coactique, retinam apicibus attingunt. Objectorum imagines in ea delineant, ſive potius expingunt, inverſas tamen; quibus opticorum concitant ſubſtantiam ad ſenſorium uſque commune; quod præfatas excipit immagines, eaſque menti, ea, qua fieri poteſt lege, poſtmodum exhibet.

CAPUT II.

De Ophthalmia.

Definitio, & Diagnoſis.

Affectiones, quæ oculos invadere ſolent, utpote quæ innumeræ prope ſint, & ad Chirurgiam proprie ſpectantes, hic ſingillatim recenſere haud inclinat animus. Nihiloſecius, quum earum nonnullæ, quæ frequentius occurrunt, quæque interiora non minus, quam exteriora requirunt au-

auxilia, paucis ſaltem deſcribere oporteat, eas, ut ordine proſequamur, in ſuas claſſes peculiares diſtribuendas ducimus; aliæ quippe tunicas oculorum lædunt, humores aliæ, aliæ nervos, muſculos item & glandulas aliæ. Ex iis, quæ lædunt tunicas, aliæ inſident *adnatæ*, aliæ *corneæ*, aliæ *uveæ*. Si adſint quæ retinam afficiunt, opticorum vitio eas adſcribendas exiſtimamus. Tunicæ adnatæ vitia ſunt *ophthalmia*, *pterygium*, *pannus*, *&* *unguis*, *hypoſphagma*, *ſuggillatio &c.* De ophthalmia in capite præſenti fuſe tantum nobis agere placuit, reliqua perfunctorie animadvertendo breviſſime expoſituris. Nihil aliud eſſe videtur ophthalmia, quam *oculorum inflammatio*, *quæ tunicam afficit adnatam*, *quæque propterea dolorem infert*, *ac ruborem facit partis affectæ*, *lacrymarum eliciens profluvium*, *&* *hemicraniam*, *item &* *cephalalgiam ex conſortio quamſæpiſſime inducens*; ſiquidem, uti diximus, ex pericranio adnata producitur. Ex quibus ſigna diagnoſtica educes.

Cauſa. Talis inflammatio, non ſecus ac reliquæ, ab humoribus provenit, qui moram aut in tubulis partis affectæ, aut in proximo nectendo, eos infarciunt, efficiuntque, ut ſanguis, motu locali retardato, in minimis ſanguiferis, quæ per adnatam dirimuntur, ſtagnet, æſtuet, & concreſcat. Hinc arteriolas, & venulas extendens, fibraſque diſtrahens, eamdem adnatam in tumorem attollit, ruborem, dolorem, & permoleſtum prope combuſtionis ſenſum per oculos ubique molitur.

Prognoſis. Ophthalmia, nullum quamvis utplurimum vitæ inferat diſcrimen, attamen ſi pervicax fuerit, ſi perſæpe recurrerit, ſi humor peccans acerrimus ſit, & ut vulgo dicitur, *ferinus*, minime negligenda; eo quippe in caſu aut ſuppurat, aut bulbi tabem, aut ſuffuſionem, aut alias, quæ videndi facultatem plane adimunt, affectiones parit.

Curatio. Oculorum inflammatio in corporibus præcipue ſanis, modo lenis ſit, leni tantum victu facile diſcutitur. Quum contumax, & perquam moleſta concitet ſymptomata, tum alvo aut clyſteribus, aut purgationibus lenioribus blande prius ſoluta, ſanguis minuendus, iterum, iterumque ſi adhuc reſtiterit. Cæterum reliqua omnia, ratione tum diætæ, tum pharmaciæ, quæ viſceribus inflammatis proſunt, & ophthalmiæ curandæ apprime conducunt. Ratione localium, ophthalmiæ evincendæ nil magis idoneum unquam adhibuimus, quam aquam tepentem palpebris quamſæpiſſime immiſſam. Si pro aqua communi aquam florum ſambuci, roſarum albarum, fœniculi, hiſque ſimilia ſubſtitueris; & ſpiritum vini, aut tutiam ſi addideris, vim in collyriis acues reſolvendi. Ad hæc, ſi nihilominus inflammatio adhuc reſtiterit, in pejus ceſſura, tum pediluvia, ſinapiſmata, & veſicantia partibus prius infernis, mox etiam ſupernis admoveto; quibus humores concretos, niſi prorſus extenuaveris, aliorſum ſaltem avocabis. Si quis plura deſideret, obſervationes adeat chirurgicas Jo: Muys, qui (*a*) ophthalmiam, ac ei medendi methodum pereleganter expoſuit.

(a) *Obſ. 1. Dec. 1. Chir. rat.*

ANI-

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN, ET PRÆSERTIM AD CHIRURGIAM SPECTANTES.

Comprobatur Veterum derivationis, & revulſionis uſus.

NIL ſatius, quam ſanguinis miſſio ad ophthalmiam reſolvendam per vices facta, in venis ſecandis, revellendi, derivandique, tamquam optimum, nobis adhuc probavit Priſcorum uſum; evidentiſſime quippe pene ſemper oculorum inflammationem exaſperatam vidimus, ſanguine ſuperne prius, quam inferne educto. Nos igitur aliorum erroribus cautiores facti, nec cervici, nec ſcapulis cucurbitulas ſcarificantes ad ophthalmiam extenuandam adhibuimus unquam, nec venas quidem in brachio ſecuimus, alvo niſi exterſa prius, & ſanguine aut ex pudendis, aut ex ſaphena large imminuto. Id reperto ſanguinis motu circulari, quicquid unquam in eo protulerit. Inclytus Bellinus, difficile quamvis explicare poſſimus, diutinæ tamen experientiæ pervicaciter adverſaremur, ſi rem tam certam, tamque exploratam cum Praxis medicæ prorſus imperitis, in ophthalmia præcipue curanda, negligentes non fateremur.

ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM, ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid ſit pterygium, hypoſphagma, pannus, & quomodo diſcutiantur.

PRæter ophthalmiam, *pterygio*, *ungue*, *panno*, *hypoſphagmate*, *vel ſuggillatione* adnata, uti diximus, afficitur. Pterygium affectio quædam eſt, quæ membranæ adinſtar præter naturam adnatæ extrinſecus accreſcens, videndi facultatem vel prorſus adimit, vel ſaltem infirmat. Si talis membrana craſſior evadat, inæqualis, ac rubore, tametſi leviter, tingatur, dicitur *pannus*. Contra ſi levis, ubique æqualis, tamquam in albam ſuperficiem coextendatur, tum *unguis* proprie nuncupatur. Ideo concreſcit, quia humores, ſive in tubulis ad ſuperficiem adnatæ ſtagnantes, ſive extra inſudantes fluorem amittunt, atque in ſolidiorem, quæ vel panni, vel unguis ſpeciem referunt, ſubſtantiam congeſti ſiſtuntur. Extenuatur pannus fotibus, ſuffitibuſque reſolventibus. Saccharo abſumitur, oſſibus ſepiæ, oculis cancrorum, cryſtallo montana, aliiſque ſimilibus in pollinem redactis, ac in palpebras intus per fiſtulam, aut alio quovis pacto immiſſis. Evenit non raro, ut in adnatæ ſubſtantia, tubulis ſanguiferis interioribus aut ruptis, aut exeſis, ſanguis exudans ita congeratur, ut maculam rubicundam, necnon etiam liveſcentem in oculorum albo compingat. Id vere hypoſphagma, ſive ſuggillatio vocatur; quod quum recens ſit, niſi ſponte ſua, aqua tepente pluries admota facile reſolvitur. Non ita tamen, quum diu perſtiterit, & potiſſimum ubi liveſcat.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſint craſſities, nebula, albugo, puſtulæ, atque hypopyon, & quomodo curentur.

AFfectiones præcipuæ, quibus præter naturam obnoxia videtur Sclerotis, quæ, ut anatome docuit, duræ meningis ſoboles eſt, ſunt *craſſities*, *nebula*, *albugo*, *puſtulæ*, atque *hypopyon*. Craſſities dicitur tum, quum cornea, hoc eſt anterior ſclerotis facies

cies pellucida ad pupillam appoſita, perquam tenui veluti caligine inficitur. Ex quo fit, ut qui tali affectione tentantur, objecta tamquam per caliginem intueantur. At ſi concreſcens adeo inſpiſſetur caligo, ut facilius extrinſecus deprehendatur, tum *nebulam* compingit. Verum ubi magis adhuc concreſcat, ut luculentius eam intuentibus apparens in maculam albeſcentem ante pupillam ſeſe coextendat, tum *albuginem*, aut *leucoma* progenerat. Puſtulæ ſunt minimi quidam tumores, qui ex cornea inſurgunt ob læſionem externam utplurimum productæ. Hypopyon, quod & *pyoſis*, & *lunella* quoque dicitur, nihil aliud eſt, quam pus quoddam vel ſub cornea, vel inter corneam, & uveam collectum, quod ophthalmiam male curatam non raro inſequitur. Ut præfatæ affectiones eximantur, eadem propemodum, quæ ad ſuperiores extenuandas propoſuimus, exigunt auxilia.

Quid ſint procidentia pupillæ, dilatatio, anguſtia, & quo pacto iis medeatur.

Procidentia, *pupillæ dilatatio*, nec non etiam *anguſtia*, *ſuffuſio*, ſive *cataracta* inter morbos quamvis uveæ vulgo recenſeantur, proprie tamen ad iridem, quinimmo & ad humores quandoque potius, quam ad membranas oculorum ſpectare videntur. Procidentia dicitur tum, quum, corneæ unitate, aut vulnere, aut ulcere, ſoluta, uveæ ſubſtantia procidit, & quodammodo extuberat; quod dignoſcitur ex prolapſu uveæ ipſius, quæ prolapſa, aut nigricat, aut cærulea deprehenditur, extra ſitum quaſi divulſa, exciſa, atque extuberans. Hujuſmodi affectio curatu perquam difficilis, in ſenibus in primis, tum præcipue, quum aut vulnus, aut ulcus corneam plurimum læſerit. Ut præfatæ affectioni medeamur, ea omnia conveniunt, quæ extergunt, blande adſtringunt, & roborant. Hujuſmodi ſunt album ovorum cum aqua roſarum, ac ſuccino præparato ſolutum, quibus addunt nonnulli modicum aluminis uſti, tutiæ præparatæ &c. Alii vino rubro tepenti, alii aqua chalybeata partem affectam fovent. Prolatatur pupilla tum, quum ejus circumferentia verſus iridem undequaque explicatur. Contra contrahitur. In utroque caſu a convulſione provenit. In primo quippe ligamenta convelluntur ciliaria. In altero convellitur iris: ideoque, quæ convulſionibus diſcutiendis conducunt, & hic conferre videntur. Suffuſio, ſive cataracta nihil aliud eſt, quam viſus læſio, ob opacitatem quamdam, quæ oculorum humoribus ſupervenit, quæque ad pupillam potiſſimum percipitur. Hæc ſi tanta fuerit, ut veluti membranula, ſive albeſcens, ſive liveſcens, ſive alterius cujuſque evaſerit coloris, proprie dicitur cataracta, ex eo quod non aliter, quam cataractæ ſpecies quædam pupillæ opponatur, radiorumque luminis ab oculorum interioribus arceat immiſſionem. Ratione affectionis iſtius, quod ad partem attinet affectam, plures olim inſurrexerunt opiniones. Sunt enim qui aqueum, qui cryſtallinum, qui vitreum in ſuffuſione culpare ſolent humores. Sententiarum varietas orta exinde videtur, quod non æque omnibus eidem loco ſuffuſio inſederit. Attamen cum Jacobo Rohaultio in Tractatu phyſico, aliiſque Recentioribus, cataractam cryſtallino frequentius inhærere, & cryſtallinum, aut deprimi, aut ſuperficietenus ſaltem corradi a chirurgo, qui eam acu ſubducere conetur, autumabimus. At ea de re plura ſi quis de-

deſideret, eruditorum adeat ephemerides, ex quibus tum pro Theoria ſuffuſionis exponenda, tum pro Praxi in curatione exercenda, permulta ſane, non penitus ſpernenda, haurire poterit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit gutta ſerena.

EX hactenus dictis, quid ſit, & unde procedere poſſit tum cœcitas, tum videndi imbecillitas, tum caligo, aliæque oculorum affectiones, quæ videndi facultatem aut lædunt, aut adimunt, educes. Inter has tamen ſolemnis eſt, & plerumque inſolubilis ea, quæ *gutta* paſſim *ſerena* Latinis, *amauroſis* Græcis nuncupatur, cœcitatis ſpecies; qua qui laborant, oculis quamvis adapertis, & nullam licet læſionis extrinſecus præbeant indicium, videndi nihilominus facultatem opticorum plane amiſerunt vitio; qui aut infarcti, aut compreſſi objectorum ſpecies ex humoribus oculorum, tametſi defœcatiſſimis, ad ſenſorium non amplius immittunt. Gutta ſerena, quæ altas egerit radices, quæque a læſione opticorum provenerit intrinſeca, longe pervicacior, & curationem omnem utplurimum reſpuit. In ſenibus eam pene ſemper deplorabis. Cæterum, quicquid ad paralyſin ſubducendam jam ante præſcripſimus, & hic præſcribendum cenſemus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Nonnullæ affectiones peculiares, quæ oculorum angulos afficiunt.

RAtione potiſſimum carunculæ lacrymalis angulo oculorum exteriori inhærentis, oculi extrinſecus quodammodo frequenter affici quoque ſolent. Hinc *rhyas*, *encanthis*, *ægylops*, & *fiſtula*, quæ dicitur *lacrymalis*. Rhyas dicitur, & *rhœas*, quum caruncula lacrymalis ob exuberantem, atque continuum præter voluntatem lacrymarum effluxum præter naturam imminuitur. Lacrymæ eo in caſu humoribus utplurimum eliciuntur acribus, nervorum ſtamina, aut in parte affecta, aut in viciniis irritantibus. Encanthis vocatur, quum eadem caruncula plurimum intumeſcit obſtructa; atque ita obſtructa, ſi morbus ulterius procedat, hoc eſt ſi inflammetur, ſuppuretque, egylopem procreat, ſive *anchylopem*, quæ nihil aliud eſt, quam in ea parte abſceſſus. Verum pus, quod ibi conficitur, aut foraminis parietes oſſeos, quibus inſedit caruncula, quandoque corrumpit, aut aliorſum inter membranas influit, & fiſtulam lacrymalem inducit: inducit [nempe ulcus profundum, inveteratum, callo intus, ſive folliculo obductum. Perpauca hæc de ægritudinibus hujuſmodi ad Chirurgos proprie licet ſpectantibus, Tyronum in gratiam, perfunctorie tantum hic innuere placuit.

CAPUT III.

De Auribus.

Quid ſint aures, earumque diviſio.

AUres, unum quamvis, & idem ſint organum, quod audiendo præſertim inſervit, diſtinguuntur in interiores, atque exteriores. Auris exterior, quæ *auricula* nuncupatur, dividitur in partem ſupernam, quæ dicitur *ala*, ſive *pinna*; atque infernam, quæ dicitur *auricula*, ſive *lobus*.

Non

Deſcribuntur partes interiores auris exterioris.

Non eſt auris exterior, niſi cartilago ſinuoſa, ad tempora utrimque explicata, cuticula obducta, cuti, membrana carnea, item & nervoſa, perquam tenui; quæ cartilagini arctiſſime adhæreſcit, ac perioſtei vices ibi gerit. At in lobo plurima intercedit pinguedo, cujus interventu nonnihil extuberat auricula. Duos habet ſinus præcipuos auricula; quorum interior, qui in aurem interiorem ſtatim ducit, nuncupatur *alvearium*. Huic exterior proximus, dicitur *concha*. Auricula proceſſibus quatuor, qui dicuntur *helix*, *anthelix*, *tragus*, *antitragus*, intus extuberat. Auricula in homine plerumque immobilis; quæ proinde, aut muſculis plane caret, aut nonniſi muſculorum quibuſdam lineamentis munitur.

Auris exterioris uſus.

Auricula voces excipit, exceptas, ne cito nimis præterlabantur, ſiſtit, eaſque in aures immittit interiores.

Enumerantur partes auris interioris, & deſcribitur meatus auditorius.

Auris interior, ea auris appellatur pars, quæ ab aure exteriori producitur in calvariæ cavum: in os videlicet, quod ad temporum confinia, ob ingentem duritiem, *petroſum* nuncupatur. In aure interiori conſiderare debemus *meatum auditorium*, *tympanum*, *oſſicula quatuor auditus*, *foramina*, ſive *feneſtras*, *labyrinthum*, *cochleam*, *aquæ ductum* Fallopii, atque Euſtachii *tubam*. Meatus auditorius antrum illud appellatur, quod ductu obliquo ab aure exteriori, ideſt ab alveario tendit ſurſum per ſubſtantiam oſſis petroſi ad tempora, deſinitque in tympani cavum. Perquam tenui intus obducitur cuticula, perioſteo, ſive pericranio. In alvearium præcipue infudat recrementum illud glutinoſum, flavum, amaricans, quod ibi concreſcens, cerumen procreat; quodque fortaſſe provenit a glandulis quibuſdam minimis, quarum excretoria in meatibus inhiant.

Deſcribitur tympanum.

Meatus auditorius ad ſpecum ſtatim ducit, in penetralibus ejuſdem oſſis petroſi excuſam; cui, ſub finem meatus auditorii, membrana tenuiſſima, oſſiculo orbiculari cavo; anuli adinſtar coextenſa, ſtatim apponitur. Per membranam hanc mediam nervulus intenditur perexilis, qui chordam æmulari ſolet tympani militaris. Quocirca ſpecus *tympanum* vocitatur.

Enumerantur oſſicula quatuor auditus. Deſcibitur malleolus, ejuſque muſculus.

Sub hac membrana, in eodem tympani receſſu, reliqua omnia auditus præcipua includuntur inſtrumenta; cui tamen proxime adſtant oſſicula quatuor: *malleolus*, nimirum, *incus*, *ſtapes*, *os orbiculare*. Malleolus ex capitulo quodam, quo donatur globoſo, ſtylum emittit oblongum in formam caudæ. Stylus in duos finditur proceſſus. Superior brevis alligatur membranulæ tympani, tendine muſculi perquam tenuis exterioris intercedente; qui a parte ſuperna meatus auditorii, per tuberculum oſſeum, canaliculi adinſtar perforatum, producitur in cavum tympani, adhærens malleoli proceſſui ſuperiori. Proceſſus inferior longior oſſi infigitur ſubjecto in eodem tympani cavo, ibique firmatur per tendinem perquam exilem alterius muſculi interioris, qui emergit ex facie tympani inferna non procul a membrana. Exinde vergit verſus proceſſum inferiorem oblongum ejuſdem malleoli, cui inſeritur. Muſculi præfati dicuntur *perigraphias*. Dimovent fortaſſe, atque exagitant malleolum, ut voces modulentur.

Deſcribitur incus. Sub malleolo ineſt incus: alterum nempe oſſiculum, latiuſculum ſuperius, atque nonnihil excavatum; quocirca ſinum efficit, quo malleoli capitulum excipit. Binos inferius emittit proceſſus inæquales, veluti dentis cujuſdam molaris duplicem radicem. Longior oſſibus infigitur ſubjectis. Brevior vinculo valde tenui, capitulo ſtapedis laxe injungitur.

Stapes, & os orbiculare. Stapes ex lata baſi in arcum flectitur. Ex arcu ſummo capitulum prominet, quo ſtapedem equeſtrem æmulari ſolet. Huic e latere *os orbiculare* adnaſcitur; oſſiculum videlicet, anuli adinſtar rotundum.

Deſcribuntur foramen ovale, rotundum, labyrinthus, & cochlea. Amota ſtapedis baſi ab oſſibus ſubjectis, detegitur illico foramen ovale, & paulo inferius aliud detegitur foramen rotundum. Foramen ovale ducit in ſpecum, quæ a ſemicirculis oſſeis per idem in circuitus redeuntibus, dicitur *labyrinthus*. Foramen rotundum perhibet introitum in alteram ſpecum, quæ, ſquamula oſſea intercedente, in duplicem ſinum finditur. Alter mox tendit in cavum labyrinthi. Alter in cavum cum labyrintho communicans; quod, quia in ſpiras intorquetur veluti cochlea, *cochlea* nuncupatur. Aquæductus eſt meatus quidam in oſſe petroſo inſculptus, qui inter binos proceſſus, ſtiloidem, & mammillarem occurrit. Exinde in aurem interiorem immiſſus, nervos excipit, eoſque a cerebro oblongato ad internas aurium membranas inducit. De hoc meatu mentionem fecit primum Fallopius; qui proinde Fallopii dicitur. Id nominis autem ei falſo impoſuit Auctor. *

* *aliud non eſt, quam via in oſſe inſculpta per quam durior nervi portio e calvaria ad muſculos externos maxillarum, & laryngis decurrat. Schelammerus de And. P. 3. cap. 5.*

Quid ſit Euſtachii tuba. Euſtachii tuba, ſive meatus ab auribus in fauces, eſt ductus partim cartilagineus, partim membranaceus, qui ex cavo tympani ad palatum oblique deſcendit verſus fauces, in quibus aperitur hiatu amplo, prope uvulam, ut aer auris interior cum exteriori fortaſſe communicet.

Deſcribuntur vaſa auris interioris. Meatus, & ſinus aurium præfati tunica obducuntur intus pertenui, ſenſu acerrimo prædita; per quam dirimuntur minimæ arteriæ a carotidibus exterioribus, quæ in regione temporum utrinque micant; venulæ a jugularibus exterioribus; quamplurima nervorum ſtamina a conjugatione ſeptima medullæ oblongatæ intra calvariam, quæ dicitur *nervorum auditus*. Aer in cochlea contentus ab Anatomicis *aer inſitus*, *aer incluſus*, *aer innatus* vocatur.

Aurium uſus. Auribus voces excipit corpus humanum vivens, ut cuique notum eſt, eaſque in ſenſorium immittit; aer quippe concitatus, ac fluctuans, ſive potius exagitatus, atque excuſſus ob tremores, & vibrationes corporis reſonantis, membranam concutit tympani, eamque exagitat; quæ proinde concuſſa, exagitataque, concutit, atque exagitat in receſſibus aurium aerem inſitum; qui ob motum, ni fallor, oſſiculorum varie commotus, varie nervos ſtimulat, ac per nervos varie afficit cerebrum; hinc is ſuſcitatur ſenſus, qui auditus nuncupatur. De auribus ſi quis plura cupiat, Valſalvam, alioſque adeat Recentiores; qui acriori indagine in partes eas inquirentes, in organis hiſce deſcribendis, longe prolixiores, quam nos, qui, & brevitati, & rebus, in Tyronum gratiam, clare exponendis, ſemper ſtuduimus, fuerunt.

ANI-

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Variæ aurium enumerantur affectiones.

QUoniam auditus organum, ut ex adhuc enarratis patet, cujuslibet generis vaſculis conſtatur, membranis pluribus veſtitur, oſſibus variis, æque ac glandulis inſtruitur, in capacitates varie aptatur, hinc eſt, ut modo obſtruatur, modo inflammetur, modo ſuppuret, ulceribus modo exedatur &c. Quinimmo & non ſemel eveniſſe accepimus, & oculis hiſce noſtris percepimus, ut ex ſeminio quodam pravo intus aut immiſſo, aut ingenito, varii generis inſurrexerint vermes, qui membranas interiores mordicando, cruciatus excitaverint acerrimos, aliaque auribus non modo, verum etiam & reliquo capiti, aliiſque partibus, quæ nervis intercedentibus arctiſſimam cum auribus habent affinitatem, peſſima intulerint ſymptomata. Affectiones hujuſmodi periculi prorſus expertes minime cenſeri debent; iiſque curandis eadem propemodum, quæ obſtructionibus recludendis, inflammationibus reſolvendis, ulceribuſque interioribus extergendis jam ante propoſuimus, apprime conducunt. Aurium vermes enecant infuſiones amaricantes, in aqua graminis, ſcorzoneræ, carduibenedicti &c. cum melle, ac ſaccharo, nec non etiam cum mercurio paratæ, ac in aures interiores blande per ſyringam inditæ. In quo tamen animadvertant Tyrones, ne res oleoſas, pingues, glutinoſaſque intus in aures unquam immittant, quæ meatus infarciunt, & ſurditatem quamſæpiſſime deploratam moliuntur.

CAPUT IV.

De Naſo.

Deſcribitur naſus.

NAſus eſt pars organica non ubique ſibi ſimilis, cava, oblonga, ex facie media prominens, olfactus organum. In tegumentis veſtitur foris, quibus inſunt oſſa, & cartilagines. Oſſa occurrunt ad naſi radicem, ubi conſurgunt ad frontis confinia ex oſſibus ſubjectis maxillæ ſuperioris. Oſſa intus deprehenduntur ſpongioſa, atque adeo dicuntur *ſpongioſa*, necnon etiam *cribriformia*, a minimis, quibus pervia ſunt, foraminibus; quæ carne quadam ſtipantur fungoſa, ne quid incongruum una cum aere inſpirato ad cerebrum ſurſum attrahatur.

Deſcribuntur partes narium

Tres ſunt cartilagines. Binæ explicantur ad latera naſi. Per medium tertia excurrit, tamquam ſepimentum; diciturque, eoquod naſi capacitatem in nares bipartiatur, diaphragma narium, vel mediaſtinum. Cartilagines laterales abeunt inferne in membranas cartilagineas; quæ conſtituunt nares extremas propatulas, mobiles, quæ *alæ* nuncupantur, ſive narium *pinnæ*. Cartilago media aliquantulum ſuperne extuberat, ac *dorſum* naſi, ſive *ſpinam* efficit. Huic ad apicem adnaſcitur globulus, ex quo ad filtrum recta deſcendit, nimirum, ad ſinum medium exteriorem labii ſuperni, caro quædam ad ligamenti ſubſtantiam accedens ſub finem mediaſtini, quæ dicitur *columna*.

Membrana narium interior.

Nares intus amiciuntur membrana nervoſa, quæ perquam acri pollet ſenſu, a dura matre procedens. Ampliſſimam hæc habet extenſionem; in rugas iccirco va-

varias complicatur, quibus rimas omnes, omnes fiſſuras, omneſque narium receſſus ingreditur: idque fortaſſe, ut maxima ſua extenſione quamplurimas excipere valeat particulas odoribus excitandis idoneas. Enim vero eam ampliſſimam in canibus venaticis præ cæteris obſervamus, aliiſque animantibns, quæ olfactu pollent perquam acuto.

Caro papillaris. Sub hac membrana caro quædam deliteſcit papillaris, quæ minimis ubique congregatur glandulis; quarum excretoria ad nares immiſſa, modo ſerum, ſive lympham, qua ſcatet ſubſtantia narium interior, modo pituitam concretam, & glutinoſam, quam autumabant Veteres proxime a cerebro emungi, per nares inſudant.

Meatus narium in fauces. In naribus mediis ſinus aperiuntur bini: unus ſcilicet utrinque, qui per ſuperiora palati ducunt ex utroque latere ad fauces in fiſſuras oblongas, quæ ad latera occurrunt uvulæ, non procul ab orificiis, quo deſinunt meatus ab auribus in fauces. Per ſinus hoſce, ſive meatus, aer viciſſim ad reſpirationem ingreditur, atque egreditur.

Meatus narium in oculos. Rurſus deprehenduntur ubique in naribus interioribus tubuli quidam, quos excretionibus potiſſimum inſervire exiſtimandum ducimus. Tendunt ex naribus internis in puncta oculorum lacrymalia; qua de re flentibus non raro excidunt lacrymæ ex oculis in nares. De tubulis ejuſmodi verba fecit accurate Sthenonius, item & poſtremo Dionyſius Gallus.

Muſculi narium. Alæ narium pro lubitu, atque ex induſtria criſpantur, attolluntur, adducuntur, & diducuntur muſculorum beneficio, qui numero octo ſunt: quatuor ſcilicet utrinque. A muneribus ſuis peculiaribus nuncupantur *criſpatores*, *elevatores*, *adductores*, & *diductores*. Criſpatores, elevatores, atque adductores, membranacei ſunt. Figuram habent triangularem; tendinibuſque ſuis acuminatis verſus naſi radicem egrediuntur ab oſſibus maxillæ ſuperioribus. Exinde in naribus extremis explicantur, atque abſumuntur. Criſpatores, atque elevatores ad latera naſi exteriora ſtatim occurrunt ſub tegumentis. Adductores occurrunt ad latera narium interiora ſub carne narium papillari. Diductores circumducuntur per nares extremas, quoque ſub tegumentis, firmiter adhærentes oſſibus proximis non procul a filtro.

Narium vaſa, & præcipue nervi olfactorii. Vaſa, quæ per nares dirimuntur tum interiores, tum exteriores, ſunt: arteriæ, quæ proficiſcuntur a carotidibus tum internis, tum externis: venæ, quæ a jugularibus: nervi, qui a pari quinto nervorum medullæ oblongatæ intra calvariam. Verum præter hoſce, nervos habent olfactores nares interiores a prima nervorum conjugatione. Olfactores exoriri videntur a ventriculis cerebri anterioribus ductu valde conſpicuo, a quibus utrinque procedunt ad latera criſtæ galli verſus os cribriforme. Per ſubſtantiam ſpongioſam cribriformis in tubulos effunduntur, ſive in fibrulas nervoſas, quæ per foramina cribriformis proſequuntur, & diſtribuuntur in plicas univerſas, atque in receſſus omnes membranæ narium interiores. Non procul tamen ab oſſe cribriformi aliquantulum extuberant trunci nervorum ſinguli olfactores: iccirco vocantur quoque proceſſus, ſive

ſive apophyſes mamillares. Cavi intus ſunt, adeo ut ſi flatus per eorum cavum immittatur, pervadit cerebri ſubſtantiam ad ventriculos uſque anteriores. In pleriſque brutorum id præ cæteris conſpicuum eſt.

Narium uſus. Per nares aerem inſpiramus, atque expiramus viciſſim; ideoque, & voces modulamur, & odores excipimus a corporibus odoratis: a corporibus nimirum, quæ odorem expirant. Excipimus videlicet particulas nonnullas tenues, mobiles, atque volatiles, quæ una cum aere inſpirato ſurſum ad nares attolluntur; in quibus nervos ſtimulant olfactores, ac per nervos incitant ſenſorium commune; quod ſi blande per particulas eas, ut ita dicam, ſcalpatur, ſenſus odoris menti humanæ obverſatur ſuavis & gratus. Inſuavis contra, atque ingratus ſuſcitatur ſi rudi- ter. Et, ut id ſatius ſuccedat, ſparſim hinc inde extuberant per nares interiores ſquamulæ quædam cartilagineæ, quæ membranam nervoſam attollunt, eamque in ſinus varios aptant; quibus commodius excipere, & diutius detinere valeamus particulas, odoribus excitandis idoneas.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Variæ narium deſcribuntur affectiones. NArium affectiones peculiares ſunt *ſarcoma*, *polypus*, *verrucæ*, *ulcus*, *ozæna*, *coryza*, *inflammatio*; & reliqua, quorum pleraque, quum ad Chirurgos quidem proprie ſpectent, hic miſſa quoque facienda ducimus, paucis tantum ſarcoma, polypum, verrucas, ozænam, & coryza deſcribentes. Tum ſarcoma, tum polypus ſunt caro quædam, quæ præter naturam ex naribus extuberat. Dicitur ſarcoma, quum certam haud habet figuram. Nuncupatur polypus, quum in longum, & latum ſeſe extendens pluribus veluti radicibus naribus interioribus inhæret, quibus varia inæqualia polypi piſcis crura quaſi æmulatur. Verrucas deſcribendo Dolæus *eſſe* dixit *excreſcentias carnoſas ex profluente ſucco nutrititio productas*. Hæ ſi naribus extrinſecus adnaſcuntur, naſi figura iis fœdata plurimum ſordeſcit. Ozæna eſt ulcus fœtidum, ac ſordidum, quod nares interiores exedens, atque inveteraſcens, pus utplurimum acre, lividumque procreat. Coryza, ſive gravedo nihil aliud eſſe videtur, quam ſenſus quidam perquam moleſtus naribus ſuperveniens ob lympham quamdam craſſam, ſimul & acrem, quæ ex glandulis ſupernis ad partes narium defluit infernas, eaſque acriter vellicat. Sarcoma, & polypus recidendus eſt. Sunt qui cauſticis, ſed perperam ex noſtra ſententia, tales excreſcentias conſumere ſtudent. Verrucæ, ozæna, & coryza ea omnia tum intus, tum foris, ut evincantur, requirunt præſidia, quæ fluidorum acrimoniam eluunt, eaque ſolvunt, de quibus iterum, atque iterum plura jam ante diximus.

CAPUT V.

De Lingua, ejuſque partibus adnexis.

Deſcribitur lingua. LIngua dicitur a *lingendo*. Eſt pars carnoſa, organica, non ubique ſibi ſimilis, oblonga, in ore ſita, atque inſtructa, quæ a lata, & craſſa baſi in

in apicem producitur, ut, vocibus articulandis, & ſaporibus percipiendis, melius inſervire queat. Poſterius faciei convexæ oſſis hyoidis, quod cornibus ſuis faciem complectitur laryngis anteriorem. Adhæreſcit faucibus præterea, æque ac laryngi. Alligatur inferne partibus ſubjectis maxillæ inferioris per muſculos, item & per vinculum membranaceum, quod linguæ nuncupatur *frenulum*. Hoc quandoque adeo producitur ſub linguæ faciem inferiorem, ut maximo loquentibus, item & ſugentibus, niſi manu recidatur chirurgica, incommodo ſit.

Deſcribuntur linguæ membranæ.

Tribus tunicis veſtitur lingua, quarum exterior tenuiſſima, pellucida eſt veluti cuticula. Media craſſior, magis denſa, magiſque compacta, & quodammodo glutinoſa, cribri adinſtar graphice perforata. Faciem ſuperiorem habet albicantem, inferiorem magis obſcuram. Tertia linguæ membrana, interior videlicet, tenuiſſima eſt, & nervoſa; nervulis quippe undique intexitur, quos potiſſimum a pari quinto, & nono medullæ oblongatæ intra calvariam ſuſcepit. Nervi præfati in plures ubique attolluntur papillulas pyramidales, quæ per foramina tunicæ mediæ non æque conſurgunt omnes. Aliæ enim deſinunt in membranam linguæ exteriorem, perque eam in fibrulas dirimuntur. Aliæ in ſpicula quædam reclinata verſus fauces, tamquam dentes graciliſſimi pectinum aculeati, quibus utuntur Carminatores, attolluntur. Spicula hæc, ex nonnullorum ſententia, ſalia excipiunt potiſſimum fuſa ab alimentis, ex quibus ſapores eliciunt.

Linguæ ſubſtantia interior deſcribitur.

Membranis linguæ detractis exterioribus, nudam ſeſe profert linguæ ſubſtantia carnea, ſive potius fibroſa, & muſcularis; quæ variis implicatur fibrarum ordininibus, *tranſverſis*, *rectis*, atque *obliquis*. Hinc adeo varius, adeo celer, adeo continuus uſibus variis, variis verbis edendis, formandiſque, linguæ motus in corpore humano. Fibræ præfatæ ita conveniunt per linguæ ſubſtantiam, ut per mediam illius longitudinem, fiſſuram quaſi oblongam efficiant, quæ a linguæ baſi ad apicem uſque recta producitur. Inter fibras, & maxime ad linguæ baſin, quæ nonnihil adipoſa eſſe ſolet, necnon etiam ad latera, minimæ inſeruntur glandulæ ſalivales, quarum ductus excretorii ſalivam inſudant tum, quum maxime fibris contractis undequaque compreſſæ, & ipſæ contrahuntur. Inſeruntur præterea inter eaſdem linguæ fibras ſanguiferorum propagines uberrimæ, quæ a carotidibus, & jugularibus dirimuntur. A jugularibus præſertim exoriuntur venæ, quæ utrimque ſeſe perhibent aſpectui in facie linguæ inferiori ad latera frænuli exteriora, quæ dicuntur *raninæ*, ſive *ſublinguales*.

Enumerantur, & deſcribuntur linguæ muſculi.

Fibræ, quæ per linguam excurrunt carneæ, nihil aliud eſſe videntur, quam productiones variæ fibrarum muſculorum ejuſdem linguæ; cujus motus antrorſum, retrorſum, ſurſum, deorſum, hinc inde, modo in illud, modo in aliud latus producitur a muſculis octo; qui inſeruntur in linguæ ſubſtantiam a partibus proximis. Bini dicuntur *baſioglosſi*, qui a parte ſuperna oſſis hyoidis traducuntur in radicem linguæ, eamque retrorſum verſus fauces adducunt. Bini *ceratogloſſi*, qui a cornibus ſummis oſſis hyoidis utrimque tendunt ad latera linguæ; quam propterea ſimul agendo adducunt quoque retrorſum, una & explicant. Si tantum alteruter agat,

lingua oblique tendit ad latus contractionis muſculi agentis. Bini *ſtyloglosſi*, qui explicantur a proceſſibus ſtyloidibus, & tendunt ad latera linguæ, quam potiſſimum attollunt, una & explicant. Bini vocantur *genioglosſi*, qui ab inferiori, atque extremo mento interiori egrediuntur, ut exinde inſerantur, & producantur per faciem anteriorem, atque inferiorem linguæ; quam propterea ſeſe contrahentes exerunt. Muſculi omnes præfati ſunt valde carnoſi, neque videntur in lingua, niſi ſectiones quædam carneæ ejuſdem linguæ extra linguæ ſubſtantiam nonnihil producæ.

Enumerantur linguæ muſculi communes.

Inſuper lingua movetur quoque ad motum oſſis hyoidis, cui adhæreſcit. Hinc inter muſculos linguæ communes enumerare conſueverunt Sectores, muſculos quoque hyoidis, quod muſculos habet decem, ideſt paria quinque. *Sternoydeos*. *Coracohyoideos*. *Stylocerathyoides*, *Geniothyodeos*. *Rectos*: quorum uſus ex eorum origine, atque inſertione, quam modo exponam, facile eluceſcet.

Deſcribuntur muſculi præfati communes.

Sternohyoidei conſurgunt a ſterno ſummo, a quo utrimque aſcendunt per faciem tracheæ anteriorem ad baſin oſſis hyoidis. Coracohyoidei a proceſſibus ſcapularum coracoydibus, ideſt ab acromio, in humeri principio, tendunt ex utroque latere ad baſin oſſis hyoidis. Styloceratohyoidei a proceſſibus ſtyloidibus deſcendunt ad cornua oſſis hyoidis. Geniohyodei a mento extremo interiori procedunt ad linguæ baſin, cui adhærent; ut & recti, qui ſub prioribus deliteſcunt.

Uſus linguæ.

Per linguam deglutimus, voces articulamus, & ſapores percipimus; ſalia quippe alimentorum in ore fuſa, ob ſalivam ſolventem, papillas ſubeunt nervoſas, earumque fibrulas ſcalpunt, & per fibrulas ſenſorium afficiunt commune. Hinc &c.

Senſus omnes concitantur in corpore humano vivente ſpecie quadam tactus.

His ita poſitis de organis ſenſuum præcipuis, inferre ſane debemus, ſenſus univerſos, qui ſuſcitantur in corpore animato, nil aliud eſſe, ratione organi affecti, quam ſpecies tactus varias. Etenim ut corpora, quæ tactum eliciunt, agunt in papillulis cutis nervoſis, eas ſive tangendo, ſive comprimendo, ſive nervorum ſtamina vellicando, ita quoque lumen ex. gr. in oculis, ideſt in retina; aer undoſus, & fluctuans in auribus; effluvia odoris tenuiſſima in naribus; & ſalia fuſa in ſpiculis linguæ papillaribus agere neutiquam poſſunt, quin ſive tangant, ſive comprimant, ſive concitent nervorum propagines extremas, uti hactenus expoſuimus. Neque aliud inter ſenſus tactus, & reliquos ſenſus intercedit diſcrimen, niſi quod corpora, quæ proxime agunt in organo tactus, utpote mole plerumque majora, reliqua etiam organa ut plurimum movent. Corpora autem, quæ in cæteris organis proxime agunt, eoquod mole minima ſint, reliqua ſenſuum organa nequeunt afficere.

CAPUT VI.

De Glandulis Salivalibus, & *de Uvula*.

Enumerantur glandulæ ſalivales præcipuæ.

Glandulæ ſalivales ſunt pene innumeræ. Effunduntur undequaque non modo per linguam, verum etiam per membranas faucium, æque ac palati carnoſas, per carnem gingivarum fibroſam, nec non etiam per uvulam. Eoquod ſalivam in oris capacitatem inſudent, *ſalivales* dicuntur: hu-

mo-

morem videlicet inſudant tenuem, lymphaticum, ſubdulcem, qui alimenta in ore ſolvit, diluitque ut facilius deglutita, facilius quoque in ſtomacho, æque ac in inteſtinis digerantur. Hinc non injuria prima alimentorum digeſtio in ore fieri dicitur. Minime licet ſint utplurimum glandulæ ſalivales, nihilominus maximas quoque præ cæteris obſervamus *parotides*, *tonſillas*, ſive *amygdalas*, *maxillares*, *ſublinguales*.

Deſcribuntur parotides.

Parotides ſtatim ſub tegumentis conduntur utrimque ad radicem auris exterioris. Pluribus aliis glandulis minoribus conglomerantur, quarum ſingula excretoria in unum conveniunt maximum commune, quod per genas ex utroque latere oblique deſcendit ad labiorum confinia, non procul a dentibus molaribus, ubi ſalivam eructant.

Deſcribuntur tonſillæ.

Tonſillæ, quæ a figura ſua exteriori quoque vocantur amygdalæ, binæ ſunt, & ipſæ quidem conglomeratæ. Occurrunt in faucibus ad latera uvulæ in regione faucium ſuperna, ibique humorem emittunt albicantem craſſiuſculum, & glutinoſum, qui quandoque ſtagnat in ſinibus quibuſdam ovalibus, qui in faucibus aperiuntur.

Deſcribuntur maxillares.

Ex maxillaribus aliæ ſunt exteriores, interiores aliæ. Exteriores binæ, longe tamen minores. Extrinſecus utrimque ſub tegumentis aptantur maxillis mediis. Interiores majores, quæ quoque binæ ſunt, ſub muſculis deprehenduntur geniohyoideis. Trunci harum communes excretorii non procul a frænulo prope dentes molares interiores ſalivam expuunt.

Deſcribuntur ſublinguales.

Sublinguales, tametſi minores, quam maxillares internæ, conglomeratæ itidem ſunt. Deprehenduntur ſub membranis ad latera frænuli. Glandulæ præfatæ ob muſculorum contractionem compreſſæ, non procul a gingivis infernis ſalivam emittunt.

Glandularum ſalivalium vaſa, & uſus.

Glandulæ omnes ſalivales ſuſcipiunt propagines ſanguiferas a carotidibus, & jugularibus externis, nervos a paribus quinto, ſexto, ſeptimo, necnon etiam octavo, & præſertim parotides. Ita inter muſculos oris, æque ac maxillarum inſeruntur, ut muſculis agentibus, & ſeſe viciſſim contrahentibus, valide comprimantur. Quocirca uberiorem eructare ſolent ſalivam in oris cavum tum, quum alimentis digerendis ea magis indigeamus.

Deſcribitur uvula.

Ex fornice palati laxe propendet, glandis adinſtar perexiguæ, atque oblongæ, corpus aliud glandoſum, quod *uvula* nuncupatur, *columella*, *gurgulio*. Tunica foris obducitur carnea, quæ provenit a tunica proxima palati. Sub tunica, ſubſtantia obverſatur valde mollis, & ſpongioſa, quæ minimis ubique coacervatur glandulis, quarum ductus excretorii exteriorem ſubeunt membranam, atque humorem inſudant lymphaticum, ſalivalem, perquam tenuem, qui fauces humectat, pharyngem, æque, ac laryngem præſertim, ut vox clarior emergat.

Uvulæ uſus, & muſculi.

Uſus columellæ præcipuus videtur vocis formandæ, quatenus aer emiſſus ab aſpera arteria impingit in uvulam ictibus creberrimis, infringitur, ac varie repercutitur. Quamobrem varie commovetur uvula antrorſum, item & retrorſum, muſculorum ope, qui vocantur *periſtaphylini*. Quatuor ſunt perexiles membranacei. Anteriores bini. Bini poſteriores. A partibus ſupernis explicantur per ambitum univerſum uvulæ exteriorem. Vaſa ſuſcipiunt tum

muſculi, tum uvulæ ſubſtantia a partibus proximis ſanguifera, æque ac nervoſa.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit blæſitas, & aphonia.

PLeraque organorum vitia, quæ in oris capacitate continentur, ſunt *frenum*, *ranula*, *fiſſuræ*, *puſtulæ*, *verrucæ*, *aphonia*, & *blæſitas*; quæque quum infantibus, puerisque ſolemnia eſſe ſoleant, tum quum de infantum, ac puerorum affectionibus deinceps dicturi exponenda forent, nihil eſt, quod & hic recenſeamus. Paucis iccirco quid ſint aphonia, & blæſitas impræſentiarum animadvertendum dumtaxat ducimus. Nihil aliud eſt aphonia, quam vocis defectus, qui, organis aut voci articulandæ, aut reſpirationi inſervientibus læſis, ægrotantibus ſupervenire ſolet. Dicitur quoque *anaphthia*; quæ quoniam multiplex eſſe poteſt, in varias diſtinguitur ſpecies: in *hæſitantiam* videlicet, vel *blateriſmum*; *blæſitatem*, vel *balbutiem*. Hæſitare tum dicitur, quum qui loquitur, niſi linguam prius aliquoties moveat, loquendi initium capere nequit; aut tum quum loqui inceperit, progredi nequaquam valet, niſi vocem inceptam quamſæpiſſime repetat. Id dicitur quoque titubare, & blaterare. Dicitur blæſitas, item & balbuties, tum quum inter loquendum aut litera, aut ſyllaba quædam abſorbetur, ac prope ſupprimitur, quod potiſſimum literam R, aut *L* balbutientibus proferre enixis contingit. Affectiones prædictæ, niſi ex prava organorum extent ſtructura, quo in caſu curationem omnem reſpuunt, aliarum ægritudinum ſymptomata utplurimum ſunt, quibus in Praxi medica directe, proſpiciendum, de quibus proinde ante jam diximus, & impoſterum, ter Optimo Maximo permittente Numine, fuſe dicendum.

LIBRI

LIBRI TERTII
SECTIO SECUNDA.

De Organis internis, & externis in utroque ſexu generationi inſervientibus; deque iis, quæ ratione eorum tum ſecundum, tum præter naturam in corpore humano vitam habente exoriri poſſunt.

CAPUT I.

De Teſtibus.

Deſcribuntur teſtes.

TEſtes, ſive *teſticuli* nuncupantur *globuli glandoſi, molles, ſpongioſi, qui ſcroto incluſi, ad radicem penis, pro ſeminis generatione laxe propendunt*. Figuram habent ovalem: numero fere ſemper bini, raro unus, & maximus: longe rarius tres. Dexter in corpore humano major aliquantulum eſſe ſolet, quam ſiniſter. Hinc dexter, calidior a Galenicis olim habebatur; in quo proinde, ad eorum ſententiam, maribus concipiendis, idoneum ſemen conficitur.

Teſtium ſtructura.

Teſtes apud nonnullos Recentiores glandulæ ſunt conglobatæ vaſculares. Tunicis foris veſtiuntur, vaſculis intus complicantur, villos habent ubique, item & tubulos quoſdam, qui vaſa videntur teſtium excretoria.

Tunicæ teſtium exteriores.

Duplici tunica teſtes ſinguli amiciuntur. Exterior communis carnea, a nonnullis nuncupatur *vaginalis*, tenuis eſt, rubicunda, nonnihil pellucida, egreditur a peritonæo. Interior vocatur *propria albuginea, capſularis*, a nonnullis quoque *nervoſa*, ſive *tendinea*, eoquod craſſior ſit, alba, & validior. Teſtium ſubſtantiam mollem continet, firmat, & perinde ac capſula includit.

Tunicæ teſtium interiores.

Præter tunicas haſce exteriores occurrunt ubique per teſtium ſubſtantiam aliæ tunicæ interiores, quæ, ſi recta per medium ſecentur teſtes, ſecundum latitudinem, plures tamquam ſtellæ radii, qui a centro teſtium ad circumferentiam pergunt, obverſantur.

Enumerantur vaſa teſtium.

Membranis amotis exterioribus, nudam ſeſe profert teſtium ſubſtantia. Hæc primo intuitu pultis adinſtar mollis, quaſi medulla videtur; attamen vaſculis undequaque ita complicatur minimis, ut de facili, non ſecus ac filorum varie conglomeratorum glomer explicari poſſit, dummodo tamen paullatim, & ſenſim eam explicando leniter exolves. Id nobis in brutis præ cæteris accuratiſſime palam fecit Regnerus de Graaf. Vaſa autem, quæ per teſtium ſubſtantiam, uti monuimus, complicantur, diverſi ſunt generis. Arteriolæ nimirum, venulæ, nervuli, ductus lymphatici, vaſcula ſeminalia.

Arteriæ, & venæ ſpermaticæ, & corpora pampiniformia.

Arteriæ, & venæ dicuntur *ſpermaticæ*. Arteriæ ſpermaticæ ex communi fere principio egrediuntur a trunco aortæ deſcendentis, digitos circiter duos tranſverſos infra emulgentes. Exinde pluribus dirimuntur ramuſculis per teſtium ſubſtantiam univerſam, non aliter, ac venæ ſpermaticæ; quarum dextera, non ſecus ac arteriæ ſpermaticæ, ſtatim utplurimum egreditur a trunco venæ cavæ deſcendentis, paulo ſupra arteriarum exordium. Siniſtra tamen ab emulgente ejuſdem lateris, fere ſemper emergit. Non procul ab exortu, in utroque latere, arteriæ, & venæ ſpermaticæ coeunt. Mox tunicam peritonæi interiorem ſubeunt, atque inter utramque ad teſtes, una cum reliquis vaſis per proceſſus peritonæi cavos deferuntur. Venæ ſpermaticæ pluribus luxuriant propaginibus per ipſam abdominis capacitatem; quibus tamen hinc inde, membranulis quibuſdam intercedentibus, rurſus conveniunt. Hinc paulo ſupra teſtes ea contexunt corpora, quæ dicuntur *pampiniformia*, ſive *pyramidalia*.

Teſtium nervi, vaſa lymphatica, & ſeminalia.

Nervos accipiunt teſtes a plexibus pelvis, necnon etiam a pari ſecundo lumborum. Vaſa lymphatica penes Stenonium, & Ruyſchium a teſtibus tendunt ad capſulam chyli, id præſertim ex ſtructura, ac poſitione valvularum peculiari redarguentes, quæ in præfatis ductibus lymphaticis aperiuntur dumtaxat verſus ciſternam Pecqueti. Vaſa ſeminalia, ſive ductus ſeminales, filorum ad inſtar tenues, atque albicantes, ita in teſtibus implicantur, ut inexplicabile ſit prorſus eorum principium, palam licet deſinant omnes in Epididymes. Exiſtimavit tamen quiſpiam ab arteriis teſtium extremis capillaribus ſtatim exoriri.

Deſcribuntur epididymes.

Epididymes, ſive Paraſtatæ, ea dicuntur corpora oblonga, duriuſcula, albicantia, teſtibus ſingulis, veluti appendices, in dorſo appoſita, cui accreſcunt interventu tunicæ albugineæ teſtibus præſertim extremis. Teſtibus, dicimus, extremis, in medio enim laxe adeo cohærent, ut & ex facili avellas. Iiſdem fere tubulis ſeminalibus, eodemque ferme modo complicatis, ut teſtes, congregari videntur, qui tamen omnes in unum coeunt ductum communem, *Vas ſeminale*, ſive *deferens* dictum.

Muſculi cremaſteres.

Teſtibus adnaſcuntur extrinſecus muſculi membranacei, ſingulis unus, dicuntur *Cremaſteres*, ſive *ſuſpenſorii*. Proficiſcuntur a ligamentis oſſis pubis; inde per faciem vaginalis exteriorem uſque infra teſtes producti, explicatique, partibus ſupernis teſtes ſuſpendunt, eoſque pro ſeminis opportuna expreſſione blande comprimunt.

Uſus teſtium, & quid ſit ſperma.

In teſtibus a ſanguine ſecedit ſemen, & per vaſa deferentia deducitur in veſiculas ſeminales. Nil aliud eſt ſemen, quam humor albugineus, concretus, & glutinoſus, qui conficitur, ſive potius ſecernitur in teſtibus, atque a teſtibus, ut innuimus, defertur per vaſa deferentia in veſiculas ſeminales, ut per membrum virile ad uterum in coitu, pro opportuna fœtus conceptione, immittatur. Semen, ſperma a Phyſiologicis paſſim appellari conſuevit. Sunt qui ſperma in brutis varii generis, microſcopii beneficio, non ita pridem accuratius perſcrutati, variis minimis animalculis congregari tradiderunt; an id autem in omnibus ſuccedat, adhuc ambigimus.

Deſcribuntur veſiculæ ſeminales.

Vaſa deferentia a teſtibus per proceſſus peritonæi cavos aſcendunt in veſiculas ſeminales, quo ſemen provehunt. Veſiculæ ſeminales deprehenduntur veluti binæ capſulæ membranaceæ, utrinque ad cervicem veſicæ in parte veſicæ poſteriori, ubi quum ſemine turgent, quodammodo intorquentur, minima propterea avium inteſtinula æmulantes. Cavæ intus ſunt, earum capacitas in cellulas plures diſtinguitur mutuo ſibi communicantes. Cellularum parietes minimis irrigantur ſanguiferorum propaginibus. Nervos habent præterea, ductuſque lymphaticos, qui a cellulis tendunt ad chyli capſulam communem. Per ductus hoſce minimos lymphaticos, niſi crebro per penem ſemen excernatur, refluit a veſiculis ſeminalibus inciſternam Pecqueti, ut una cum chylo ad cor in ſanguinem redeat; quod niſi certiſſimum ſit, ex pluribus tamen conjecturis, non ſine maxima probabilitate percepimus.

Veſicularum ſeminalium uſus.

Veſiculæ ſeminales ſemen a teſtibus excipiunt, exceptum ſervant pro conceptione futura. Hæ, quum æſtuat libido, contrahuntur, ac ſemen contentum in urethram immittunt per ductus peculiares, qui per medias proſtatas tranſeunt in urethram, in quam aperiuntur verſus collum veſicæ non procul a grano hordeaceo, quod, uti dicendum erit, tamquam valvula præſtat, ne ſemen per urethram ſemel effuſum in veſiculas ſeminales retrocedere queat.

Quid ſint proſtatæ.

Proſtatæ ſunt corpus glandoſum, molle, ſpongioſum, figuræ triangularis, magnitudinis nucis propemodum juglandis. Foris ſitum eſt in collo veſicæ ſtatim ſub veſiculis ſeminalibus. Membrana veſtitur fibroſa, quæ provenit a veſica. Sub hac membrana, propria conditur proſtatarum ſubſtantia, quæ minimis compingitur glandulis. Inter glandulas ſparſim hinc inde occurrunt veſiculæ, ſive hydatides pellucidæ, humore quodam albugineo, & quaſi ſpermatico plenæ, longe tamen tenujori; qui provenit a glandulis circumpoſitis, quarum vaſcula tenuiſſima excretoria deſinunt in hydatides. Si comprimas hydatides, humorem eructant contentum in urethram per tubulos perquam exiles, qui non procul a grano hordeaceo oſculis ſuis minimis aperiuntur.

Quid ſit granum hordeaceum.

Granum hordeaceum eſt caruncula quædam hordei adinſtar acini, ex urethra interiori digito fere tranſverſo ſub collo veſicæ, extuberans, ibique valvulæ prope munere functa, præſtat ne ſemen jugiter perfluat, & ne ſemen, ipſaque urina, penes nonnulos, ſemel per urethram effuſa in cavum veſicæ relabatur.

Proſtatarum uſus.

Tunica proſtatarum exterior, item & parietes veſicularum ſeminalium interiores, non videntur, niſi muſculus membranaceus, cujus fibræ motrices contrahuntur in æſtu venereo, ut ſemen exprimant contentum, una, & ſuccum proſtatarum, qui in ejectione ſeminis verum ſperma fere ſemper præcedere ſolet. Id, ni fallor, ut per quos effundi debet ſemen, meatus opportune lubricet, ipſumque ſemen diluat, ſolvatque, ut per penem in uteri vaginam facilius ejici, atque immitti queat.

CAPUT II.

De Pene, & Scroto.

Deſcribitur penis.

PEnis idem eſt, ac membrum virile, pars videlicet organica, non ubique ſibi ſimilis, oblonga, ex tereti latiuſcula, laxe propendens extrorſum ex imo ventre ſub finem pubis; ex quo identidem opportunam nactus tenſionem erigitur, ut ſemen in coitu emiſſum ad uteri orificium commode deferat. Organica pars eſt; ſiquidem ablato, ſive intime læſo impotentes evadunt mares. Non ubique ſibi ſimilis; variis quippe conſtat partibus diverſis, quarum aliæ exteriores ſunt, interiores aliæ. Tamquam exteriores tegumenta penis, ex quibus producitur *præputium*, habendæ ſunt. Præputium ea dicitur membrana exterior duplicata, mobilis ad verticem penis in circumciſione religioſe olim recidenda. Pinguedine caret penis, ne torpide erigatur, atque ne ſenſus illius alioqui peracutus retundatur.

Deſcribuntur corpora penis nervoſa.

Veluti partes interiores penis enumerari ſolent *corpora bina nervoſa*, *ſceptum*, *glans*, *urethra*, *trunci vaſorum præcipui*, & *muſculi*. Corpora nervoſa diſſitis radicibus veluti capſulæ binæ ſpongioſæ ab oſſibus pubis inferioribus egrediuntur. Exinde cohærent, & mutuo ſeſe contingunt per longitudinem penis univerſam ſepto intercedente; adeo ut corpora nervoſa univerſam fere penis compagem interiorem, mollem, flacceſcentemque extra erectionem, compingant. Eorum ſubſtantia ſpongioſa membrana foris contegitur carnea, fibris intus intexitur quoque carneis, obſcuris tamen, ſive fædis potius, aut liveſcentibus, uti affirmant nonnulli, eas quamvis ſanguine florido ſuffuſas pene ſemper obſervavimus. Inter fibras excipit vaſorum propagines prope innumeras, ſanguiferorum præſertim. Hinc fibris color intenſe rubicundus. Corpora nervoſa ſunt profecto, quæ præ cæteris intumeſcunt producuntur, duritiem ſibi comparant, atque eriguntur, ut peropportuna ad coitum fiat penis erectio.

Deſcribitur penis ſeptum.

Septum penis eſt membrana quædam fibroſa, quæ a radice penis, inter utrumque corpus nervoſum, ad apicem producitur. A primo ad ultimum ſenſim extenuatur, quoad penitus evaneſcat. Quamobrem corpora præfata nervoſa in unum quaſi, verſus penem extremum, coaleſcere videntur, ubi caput penis, ſive glandem conſtituunt.

Deſcribitur glans penis.

Pars glandis inferior amplior nuncupatur *corona* cui laxe injungitur præputium per vinculum carnoſum, quod vocatur *frænulum*. Glans foris veſtitur membrana tenuiſſima, nervoſa potius, quam carnea, quæ per foramen glandis oblongum provenit, atque explicatur a membrana urethræ interiori, ideſt a membrana veſicæ nervoſa. Quocirca in affectionibus veſicæ interioribus, in ulcere videlicet, lithiaſi, cæteriſque læſionibus, urina præſertim emiſſa, acriter prurire ſolet glans.

Deſcribitur urethra.

Urethra, vel meatus urinarius non videtur, niſi collum veſicæ in fiſtulam extenuatum, productumque, quod per penem medium, inter utrumque corpus nervoſum, ſubtus tamen, ad glandem tendit, deſinitque in foramen glandis oblongum. Parietes craſſiores habet, quam veſica, ſpongioſos item, & fibroſos, ut una cum corporibus nervoſis intumeſcere, rigidamque fieri valeat

leat in erectione penis. Eſt muſculus, ſive tendo productus, & cavus ipſius veſicæ, cujus contractio urinæ excretionem, ſeminiſque emiſſionem adjuvat. Non recta producitur a collo veſicæ per longitudinem penis, quinimmo reflectitur veluti Litera *S* majuſcula. Etenim deſcendit primo infra oſſa pubis, mox per eumdem penem, quum laxe tamen propendet, incurvatur, atque in glandem deſcendit.

Deſcri-untur [v]aſa pe-[n]is.

Vaſa penis ſunt binæ arteriæ, binæ venæ, & bini nervi, quæ per partes penis univerſas, ſive per ambitum penis univerſum, tum intus, tum foris effunduntur: hoc tamen diſcrimine, quod arteriæ uberrimæ, & fere ſolæ diſtribuantur per corpora nervoſa penis interiora, venæ per partes tantum exteriores. Tum venæ, tum arteriæ originem ducunt ab hypogaſtricis. Venæ ad unionem corporum nervoſorum ipſæ quoque uniuntur. Exinde proſequuntur per dorſum penis uno tantum ductu communi, per penem exteriorem propaginibus variis ſeſe undequaque dirimentes. Nervos habet penis a plexibus pelvis, necnon etiam a conjugatione vertebrarum dorſalium poſteriorum.

Deſcri-buntur [m]uſculi [p]enis.

Muſculi penis quatuor ſunt. Erectores appellantur, quum per ipſos fieri præſertim videatur penis erectio. Bini producuntur a ſede inferiori oſſium pubis, & non procul ab origine deſinunt ad penis radicem, ſeſe inſerentes fibrulis pluribus inter vaſa penis ſanguifera. Bini egrediuntur ab ani ſphinctere, & non ſecus ac priores tendunt in eadem corpora nervoſa, non procul ab eorum mutuo contactu, ſeſe tamen fibris pluribus ad latera urethræ fere ad glandem uſque producentes.

Penis in erectione primo inflatur, atque producitur. Mox rigidus fit. Ac tandem erigitur. Icc[i]rco inferre poſſumus, prurientibus libidine organis, contrahi fibras muſculorum ad radicem penis, ubi vaſa comprimunt ſanguifera, & venas fortaſſe magis, quam arterias. Quod fieri minime poteſt, quominus ſanguis ſtagnans, & compreſſus per ſubſtantiam ſpongioſam corporum nervoſorum univerſam, eam inflet, extendat, & rigidam faciat; quæ poſtmodum neceſſe eſt ut erigatur, ideſt ut ab inferioribus vergat ad ſuperiora, tendinibus muſculorum ad invicem accedentibus per contractionem fibrarum validiorem. Id pluribus experimentis non ita pridem palam facere ſtuduimus in cadaveribus variis, quæ in Theatro anatomico almæ Urbis publice ſecuimus.

Quo pacto intenditur, atque erigitur penis.

Ad calcem penis laxe propendet marſupium membranaceum, variis ubique rugis refertum, quod dicitur *Scrotum*. Scrotum linea quadam intermedia, quæ ſutura nuncupatur, in partem dexteram, atque ſiniſtram extrinſecus finditur. Finditur quoque intus in duplicem ſinum lateralem per ſepimentum quoddam membranaceum, quod aſſurgens per medium ſcrotum a ſutura ad radicem uſque penis, cui adhæret, alterum ab altero teſtem ſecludit. Subſtantia ſcroti nihil aliud eſt, quam integumentorum laxa ſoboles ſine interventu panniculi adipoſi. Habet a partibus proximis vaſa triplicis generis, venas præcipue, quæ in varices per cutem ſcroti frequentiſſime aſſurgunt.

Deſcribitur Scrotum.

Panniculus carnoſus fibris in ſcroto gaudet uberrimis, quarum beneficio muſculi vices quodammodo

Quid ſit dartus in ſcroto.

modo gerit. *Dartus* vocatur a Veteribus; tametſi dartus, penes nonnullos, muſculus ſit cutaneus membranaceus, quem in ſcroto a panniculo carnoſo diſtinguere conſueverunt. Panniculus carnoſus ad ſuturam ſcroti duplicatur, ſuaque duplicitate, ſeptum producit, quod vocatur mediaſtinum ſcroti, vel diaphragma. De hoc Regnerus de Graaf, necnon & Ruiſchius, quantum ſcio, loquutus eſt primus.

Uſus ſcroti. Quod ad uſum attinet ſcroti, affirmare poſſumus teſtes ſcrotum fovere, eoſque ab incommodis exterioribus tueri. Subſtinet præterea, intercedente ſepto, cui fibrulis utrinque carneis ſuſpenduntur, ne laxe nimis propendeant, teſtes. Sunt qui inſuper exiſtimant, ideo diaphragmate teſtes ſejungi, ne mutuo lædantur affrictu. Ad hæc opinari quoque poſſumus, ſcrotum veluti muſculum membranaceum identidem contrahi, rugoſum fieri, ac teſtes blande comprimere, quo ſemen, alioſque humores per teſtium tubulos validius impellat.

CAPUT III.

De Gonorrhœa.

Definitio, & Diagnoſis. PLura ſunt, quæ aut ſeminis, aut cæterorum humorum vitio, generationis organa maribus intus lædere valent, & univerſam quandoque humani corporis viventis œconomiam turbare; ſemen quippe, vel exuberans, vel deficiens, vel fœdatum modo concreſcit, modo intempeſtive profluit, modo tubulos, quibus continetur, laxat, diſrumpit, exedit, & lacerat. Hinc tumores, inflammationes, ulcera, tabes, & reliqua, quæ ſive ſeminis, ſive aliorum fluidorum culpa, partes haſce inficiunt, corpus univerſum extenuant, & febres interdum, quas poſtquam, tum chronicas, tum acutas procreaverint, fovent, atque educant. Inter ægritudines haſce ea præ cæteris obverſatur, quæ paſſim *gonorrhœa* nuncupatur. Nihil aliud eſt gonorrhœa, quam *excretio quædam præter naturam intempeſtiva, ac diutina materiæ ſeminalis*; quæ, quoniam modo non immutata profluit, modo autem corrupta, fœdataque, effecit, ut bifariam in *veram*, & *notham* gonorrhœam Clinici diſtinxerint. Tum dicitur vera, quum, quod in gonorrhœa profluit ſemen, optime ſit conſtitutum, & nullum pravitatis extrinſecus præſeferat indicium. Contra dicitur notha, tum quum, aut ſemen fœdatum, aut quivis alter humor pravæ indolis excretus guttatim excidat. De vera in hoc capite unice agendum decrevimus, de notha, ſive benigna, ſive maligna ſit, in ſequentibus acturi.

Gonorrhœæ veræ indicia ipſa tradidit definitio. Cauſa. Cauſa ex quadruplici fonte haurienda videtur; etenim in receſſibus, ſi redundet ſemen, ſi acre nimis evadat, ſi extenuatum prætermodum fluat, ſi capſulis, quibus continetur, laxatis, non opportune coerceatur, veram id omne facere poterit gonorrhœam. Poſtremum gonorrhœæ genus incontinentes, & molles, ii videlicet, qui libidini minime parcunt, quam ſæpiſſime contrahunt.

Talis gonorrhœa, ea videlicet, quæ vera dicitur, etiamſi facilius, quam reliquæ gonorrhœæ Prognoſis.

rhœæ ſpecies ſiſtatur, periculo tamen non ſemper vacabit; ſiquidem tum quum eam, aut plana neglexeris, aut pervicax operam medicam neutiquam reformidaverit, febrem hecticam, tabem extremam, veramque phthiſim faciet. Ab exuberante tamen ſi extiterit ſemine, ne ſtatim comprimas, caveto; immature quippe compreſſa teſtes non ſemel tumefecit, & vel plethoram, vel cacochymiam procreavit.

ratio. Ut prope curetur, cauſa, unde originem duxit, eſt eximenda. Quamobrem in plethoricis, aut tenui victu, aut venam ſecando, aut utroque præſidio ſanguinem imminue. Si nimium effervefcant humores, eorum fervorem refrigerantibus cohibe. Si tenuitatem ſibi maximam nactum prætermodum fluat ſemen, rebus craſſis, ac glutinoſis aliquam craſſitudinem ei blande compara. Si ſpermatis receptacula ob nimiam laxitatem, ne profluat ſemen non cohibent, adſtringentibus ea leniter robora, quod interioribus non minus, quam exterioribus præſtare curabis; de quibus univerſis, & in præcedentibus fuſe jam dictum, & in ſequentibus dicendum.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Decla- tur nulla npto- ta, in nor- ea be- na ce- it.

QUI gonorrhœa tentantur, vera licet, ac benigna ſit, diu modo perſtiterit, emaciati ſqualent non raro, contabeſcunt, excarnes, exſuccique fiunt, & prætermodum languent. Iis inſuper incavantur, & liveſcunt oculi, & reliqua ſuperveniunt incommoda, quæ ex eo fieri autumamus, quod ſemine in gonorrhœa copioſe abſumpto, excretoque, ſanguini, cæteriſque humoribus deſit ſuccus ille balſaminus, blande volatilis, maxime idoneus, ut in alimoniam partium cedat, atque ſpiritus, ſuccumque nerveum in cerebro extenuatum refocillet. Nil mirum igitur, ſi eo in caſu macreſcat corpus, ſi tabes membra corripiat, ſi ſplendor oculorum evaneſcat &c.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

SEmen optime quamvis conſtitutum, organa mulierum pro conceptione fœtus minime fœcundaret, niſi debite, ac opportune ex veſiculis ſeminalibus per membrum virile in vaginam muliebrem immitteretur. Hinc, ſi vel intempeſtive effundatur, vel diutius, quam par eſt, intus coercitum, ſi obnixe reſiſtat ne profundatur, eas parit affectiones, quæ debitam, ac maturam ſeminis retentionem, atque excretionem reſpiciunt. Semen itaque citra quandoque coitum, nulla cauſa extrinſecus agente manifeſta, ſponte, ut ita dicam, ſua, ex partibus interioribus exciſum defluit, quandoque, & in ipſo coitu cito nimis profunditur, quandoque, aut tarde, aut numquam emittitur. In ſomnis non raro, titillatione intus illudente impura, ſemen excluditur; quod, quoniam præter voluntatem, & noctu præcipue contingere ſolet, *pollutio* dicitur *involuntaria*, ſive *nocturna*, quæ proinde inter ægritudines haud recenſetur. Verum tum, quum ab omni libidinis fomite procul, ac voluptate, nullaque prævia titillatione ſuis ex receptaculis excidat, & foras per urethram, aut in guttas depluat, aut alio quovis pacto diu emanet, id proprie gonorrhœa dicitur, Quid ſit ſatyriaſis, ſive priapiſmus.

tur, ideſt ſeminis genitalis fluxus. Quoniam autem ejuſmodi fluor, qui, & præter voluntatem, & præter naturam contingit, intento quandoque, & quandoque flacceſcente extillat pudendo, *ſimplex* iccirco modo dicitur gonorrhœa, modo cum *priapiſmo*, ideſt *complicata*. Priapiſmus, ſatyriaſis, tentigo, membri virilis nuncupatur erectio, ſive intenſio quædam convulſiva, vel ſpaſmodica, quæ aut nervis, aut nervorum plexibus, ſive in pene, ſive in proximo laceſſitis utplurimum concitatur. Dicitur priapiſmus a Priapo Liberi, Venerisque filio inter numina inepte Veteribus habito; quem, ut hortis præeſſet ſtulte olim fecerunt.

Et Cuſtos furum, atque avium cum falce ſaligna,
Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.
Virgilius.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Quum faber incertus ſcamnum faceret ne Priapum,
Maluit eſſe Deum. Deus inde ego furum, aviumque
Maxima formido, nam fures dextra coercet &c.
Horatius.

Satyriaſis vocatur a Satyris Numinibus agreſtibus, utpote qui ſalaciores in luxuriam proni effingerentur.

CAPUT IV.

De Gonorrhœa notha tum benigna, tum maligna.

Definitio, & Diagnoſis. GOnorrhœa, quæ notha dicitur, item & ſpuria, quæque nihil aliud eſt, ut ante innuimus, quam aut ſeminis præter naturam immutati, depravati, coinquinati, fœdatique proluvies per urethram profluens, vel extillans, aut puris, vel alterius cujuſque humoris profluvium, ſive potius ſtillicidium, in benignam, & malignam, quæ & virulenta nuncupatur iterum diſtinguitur. Tum notha benigna dicitur, quum humor peccans ſub forma aut liquaminis cujuſdam, aut fluoris tenuis aquoſi citra pruritum, ac penis tentiginem effluit. Talis gonorrhœa, etiam ſi nullus præceſſerit impuritatis concubitus, quandoque contrahitur, & fluxui mulierum albo, de quo impoſterum, quodammodo reſpondet. Gonorrhœam notham malignam virulentam, & celticam eam contra vocamus, quam ex impuro concubitu celtica labes excepta molitur. In hac materia, quæ profluit, aut eſt ſemen fœdatum, aut eſt ſanies, ſive ichor acris, & mordicans, quem ulcus intus progenuit, qui partes proinde genitales irritando, ac varie lædendo plurimum ægrotanti eſſe ſolet infeſtus.

Utriuſque gonorrhœæ ſigna ex hactenus dictis ſatis euceſcunt. **Cauſ[æ]** Notham benignam triplici ex cauſa fieri opinamur: nimirum vel ex ſemine, quod in capſulis exuberans ſtagnet, ibique efferveſcat, immutationem quamdam ſubeat, & colliqueſcat: vel ex redundantia, ac pravitate alterius cujuſque humoris, qui ſecernitur in glandulis proſtatarum ad penis radicem: vel ex eo, quod, laxata, aut obſtructa, aut alia quavis ratione, præfatarum partium læſa ſtructura, ſuccus ibi collectus depravetur, ac depravatus extillet. In primo, non minus, quam in ſecundo caſu critice non ſemel profluxiſſe gonorrhœam vidimus, quæ proinde immature minime ſiſtenda. Attamen, tametſi periculi

culi expers ut plurimum ſit, ſymptomatica in tertio ſemper habenda eſt. Gonorrhœa virulenta, ſive maligna, quæ, uti monuimus, ex impuro concubitu quamſæpiſſime contracta, humores univerſos coinquinat, quibus luem proinde veneream confeſtim impertitur, ex virulento per pudenda quodam afflatu provenit; qui genitalia interiora, & proſtatas potiſſimum in coitu vitiavit, eaque ſordidis ulceribus infecit.

Prognoſis. Id gonorrhϾ genus peſſimum eſt, cui niſi mature occurratur ſanguinem fœdat, ac celticam infert labem, quæ, ejuſmodi præcedente gonorrhœa, ſuas utplurimum in humoribus agit radices, ac uberrime pullulat.

Curatio. Ad eam eximendam antivenerea conveniunt præſidia, de quibus in hiſtoria ſequenti, & ubi de morbo venereo ex profeſſo agendum, fuſe poſtmodum dicam. Id interim ſcias oportet, terebinthinam ea lege, quam ante præſcripſimus, alvo prius exterſa, ac humoribus rite præparatis, propinatam, gonorrhϾ ſubducendæ præſenti fore remedio. Alvum itaque prius blande ſolve, & renes inde, veſicam, meatuſque proximos leniter dilue, ut terebinthinam tutius poſtremo præbere poſſis. Quamobrem, aut caſſiam recens extractam, aut mel violatum ſolvens, inſimul & permultam aquæ dulcis copiam hauriendam præſcribito. Mox decoctiones emollientes malvarum, violarum cum ſyrupis ejuſdem generis, violato videlicet violaceo, de althea Fernelii, necnon etiam aquas ex iiſdem rebus per diſtillationem elicitas exhibeto, emulſiones ex ſeminibus melonum præcipue, & cucurbitarum cum aqua, aut malvarum, aut violarum, aut portulacæ frequenter hauſtæ humorum acrimoniam, quæ in gonorrhœa partes affectas laceſſit, mirifice temperant; atque adeo ſymptomata, quæ intulit, plurimum lenire valent. Quum id non profecerit, ad aquas bolofas, chalybeatas, ſalmacidas, quæ partem affectam extergunt, confugiendum. Aqua calcis vivæ, de qua in capitibus ſuperioribus mentionem fecimus, tum epota, tum per ſiringam in urethram immiſſa gonorrhœam virulentam pervicaciſſimam non ſemel compreſſit. De terebinthina id præcipue animadvertito, ejus abuſum in gonorrhœa, quoniam plurimum calefecit, & fluidorum æſtus concitavit, una cum febre ardentiſſima, & mictum cruentum interdum lethale movere potuit.

Hiſtoria I.

Quicquid, gonorrhϾ medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

EUtychus perquam nobilis adoleſcens, habitu gracili, calido, ſiccoque, ac prope igneo temperamento donatus, octavum, & decimum nondum compleverat ætatis annum, quum menſe decembri ab impuro biduum circiter concubitu, penem intus, a glande non procul, acriter ex improviſo ſibi prurire ſenſit. Pruritus mingendo acrior adhuc evaſit; quinimmo, & ardor ſubinde, tametſi lenis, ad penis radicem ſuſcitatur. Non multum poſt ichor ex urethra principio tenuis, mox craſſior, ac purulentus extillare cœpit; qui temporis proceſſu tantam ſibi comparavit acredinem, ut dolor, qui partibus inde genitalibus concitabatur, incendens eſſet, ac pene inurens. Aderat inſuper ea permoleſta tentigo, ſive ſpaſmodica penis intenſio, qua identidem, & noctu præ-

præſertim, excruciabatur æger. Renes, & lumbi incendebantur. Tumidi erant teſtes, & reliqua adjiciebantur, quæ gonorrhœa maligna Eutychum infectum ſatis ſuperque declarabant. Ob pudorem labem jam ante contractam ad dies fere quindecim occultavit; quibus elapſis ſymptomatum atrocitate ductus, nos tandem conſultum venit. Omnibus igitur ſedulo exploratis, ægrotantem Eutychum tractare aggreſſi, quæ inſequuntur, ad talem gonorrhœam evincendam, præſcripſimus. Optime erat conſtitutus, & priuſquam ejuſmodi lue inficeretur, in omnibus bene valuerat, opipare veſci ſolitus, ac mero indulgens. Caſſiam itaque recentem atque in bolos, ut legitur in A, coactam deglutiendam ei confecimus; cui, ut quum primum alvum blande concitaverit, aquæ ſimplicis ſuperbibendæ copiam fecimus; quinimmo, & ut eamdem aquam iterum, iterumque perbiberet curavimus; quo, & alvum eluimus, & renes, & meatus in proximo ſitos exterſimus. Aquam poſtridie per levem infuſionem ſarſæ parillæ ad libras quatuor, & ultra cum ſyrupo de althea Fernelii paratam per dies octo quotidie, ita ut legitur in B, hauriendam præſcripſimus, quam optimo cum ſucceſſu in urinam ſemper excrevit; ſiquidem humor peccans, uberior licet eatenus profluxiſſet, longe mitior tamen factus, nec adeo ut antea partes affectas incendebat, nec tantam intus perniciem, ut ex indiciis facile haurire quiſque potuiſſet, moliebatur. Poſt aquæ prædictæ uſum, quem, uti monuimus, ad dies octo proſequutus eſt, inteſtinorum ſordibus, caſſia & aqua, ut antea elutis, ad uſum devenimus per dies quindecim terebinthinæ hac ratione C digeſtæ. Victus, quo id temporis veſcebatur, tenuis erat, humidus, concoctuque facilis. Infuſione ex optima ſarſa parilla ita ut indicat D, pro potu quotidie utebatur; ac ſub veſperam emulſionem E diebus ſingulis hauriebat. Quibus peractis, rebus in melius ſemper procedentibus, melle hiſpano cum aqua calcis vivæ, ita ut legitur in F, ſoluto, gonorrhœam omnino ſuſtulimus. Nihiloſecius, ut celtica labes per gonorrhœam intus infuſa radicitus evelleretur, Eutycho, vere proximo, per dies quadraginta, & ultra præſidia antivenerea, de quibus ſuo loco, ubi de lue venerea, adhibuimus.

A ℞. *Caſſ. rec. extr. drach. vj., cremor. tart. drach. ij., ſemin. cit. mund. drach. j. m. reform. bol. ſ. a. cap. ut m.*

B ℞. *Sarſ. paril. opt. ſ. a. inciſ. unc. ſs., glycirrhyz. drach. j., cinnam. opt. ſcrup. j., aq. commun. lib. iv. M. f. inf. per noctem ciner. calid. ſ. a. colet., & adde ſyrup. de althea Fern. unc. ij. cap. ut m.*

C ℞. *Syr. de terebinth. ſ. a. parat. unc. j., aq. malvæ. lib. ſs. M., & cap. in Aurora quotid., ut mon.*

D ℞. *Sarſ. paril. opt. ſ. a. inciſ. unc. j., glycirrhyz. drach. ij., cinnam. opt. drach. ſs., aquæ commun. lib. iv. M. f. inf., & macer. ſ. a. per noctem, leviter bulliat, coletur, pro potu quotidiano ut m.*

E ℞. *Semin. melon. unc. j., cucurbitarum unc. ſs., aquæ malvarum q. ſ. M. f. emul. ſ. a., & adde ſyr. viol. viol. unc. j., cap. ut m.*

F ℞. *Calcis vivæ ex conchis paratæ unc. j., aq. commun. chalyb. lib. iv. M. efferveſcat, colet. & adde mel. hiſp. unc. iv., quam capiat ad unc. vi. horis medicis quotidie.*

ANI-

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Abuſus eroden- tium ad gonorrhœam ſiſten- dam.

IN gonorrhœa virulenta, ſive maligna, proſtatas præcipue minimis ulceribus affectas oculis noſtris in cadaveribus ſectis pluries introſpeximus. Quinimmo, & vaſorum oſcula circumcirca granum hordeaceum iis exeſa microſcopio admoto non ſemel luſtravimus. Id inter cæteros & Bartholino item innotuit; qui eamdem nobis in Centuriis tradidit rem. Ex quo peſſime ſane gonorrhœa laborantibus eos conſuluiſſe patet, qui ſtillicidium comprimere erodentibus conati, aut granum hordeaceum corraſerunt, aut partes proximas contriverunt, atque adeo gonorrhœam non modo effecerunt perennem, verum etiam, ex ulceribus cicatrice obductis, veſtigio cicatricis calloſo exuberante, deploratam urinæ difficultatem intulerunt; quam, quum cicatricem cauſticis poſtmodum conſumpſerint, majorem utique in dies effecerunt.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

In exordio gonorrhœa nequaquam ſiſtenda.

GOnorrhœam cujuſvis generis ſit, in exordio ne comprimas unquam caveto, quinimmo & ut abunde profluat ſinito; quoties enim eam immature compreſſeris, noxam toties plurimam molitus fueris. Hinc ſolemnis Empiricorum error, qui adſtringentibus gonorrhœas ſiſtere confeſtim enixi, humores univerſos incaute inſectant. Quapropter ventrem blande ſolvere prius expedit, ac diluendo, emolliendoque poſtmodum partes infectas diluere, atque emollire, æque ac ſuccorum acrimoniam temperare, atque infringere; quo ſolo, etiamſi adſtringentia temere non adhibueris, gonorrhœam, licet pervicaciſſimam, prorſus non raro ſubreptam obſervabis.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Deſcribuntur variæ herniæ ſpecies.

INter cæteras affectiones, quæ ob immature compreſſum in gonorrhœa effluxum extare conſueverunt, ſunt teſtium tumores, qui, in nodos quandoque fungoſos extuberantes, id herniæ genus procreant, quod *ſarcocele*, vel *hernia carnoſa* a Chirurgis appellatur, quandoque in varices ſeſe intorquentes, herniam inducunt varicoſam, quæ *cireocele* dicitur. Inſuper quamſæpiſſime contingit, ut vel minimis fractis lymphaticis, vel ſanguiferorum tunicis laxatis, lympha, ſive ſerum intus in tunicis teſtes veſtientibus exudans, & cumulata, eas prætermodum extendat, eamque iccirco herniæ ſpeciem progeneret, quæ *hydrocele*, aut *aquoſa* vocatur. At ſi lymphæ, ſe- rive loco, ob flatum incluſum tunicæ præfatæ intumeſcant, hernia, quæ exinde provenit, dicitur *ventoſa*, ſive *pneumatocele*. Quoniam autem teſtibus præter naturam aut extentis, aut extrinſecus adauctis, aut intumeſcentibus, & ſcrotum item extendatur, augeatur, & intumeſcat, neceſſe eſt; hinc fit, ut ſcrotum taliter affectum, quod *oſcbos* Græcis nuncupatur, herniis item laborare dicatur, quæ propterea, in *oſcheo ſarcocelen*, *oſcheo circocelen*, *oſcheo hydrocelen*, *oſcheo pneumatocelen* diſtinguuntur. Ulterius, quia idem ſcrotum non raro omento, aut inteſtinis prolapſis prætermodum extenditur, duobus aliis herniæ gene-

generibus obnoxium evadit; quorum alterum *oſcheo epiplocele*, alterum *oſcheo enterocele* appellatur. Illud fit ab omento, quod *epiploon* quoque dicitur. Hoc ab inteſtinis, quæ *enterea* etiam nuncupantur.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit in maribus impotentia.

Gonorrhœa, & præſertim maligna, ſatyriaſin creberrime facit. Cur id ſuccedat ex dictis educere facile quiſque poterit. Interdum tamen, rarius licet, muſculorum paralyſin, & vaſorum obſtructiones inducendo, atque organa aliter lædendo, erectionem, debitamque penis intenſionem infirmat. quinimmo & prorſus enervat. Hinc ob gonorrhœam impotentes quandoque evadimus; impotens quippe is dicitur, cui quicquid virum decet perficere minime datum eſt. Talis autem impotentia pluribus aliis ex cauſis extare quoque poteſt. Nam citra ejuſmodi labem, aut ſanguinis copia, aliorumque fluidorum pravitas, aut etiam organorum præpoſtera conſtitutio, nervos penis comprimere, eoſque obſtruere, muſculos lædere, corpora nervoſa infarcire, ac impotentiam proinde virilem procreare poterit; quam propterea eximes, ſi peropportune occurras ea adhibendo, quæ aut ſanguinis copiam imminuunt, aut paralyſin ſolvunt, aut vaſa obſtructa recludunt, aut partes enerves roborant, de quibus univerſis ante jam diximus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Deſcribuntur variæ penis affectiones exteriores.

Ad hæc, quæ mox recenſuimus, eorum, qui gonorrhœa tentantur, penis aliis quoque pluribus affici ſolet incommodis; modo quippe ulceribus foris item laborat, convulſivas diſtorſiones modo patitur, modo inflammatur &c. Hinc *lipodermus*, *phimoſis*, *paraphimoſis*, *inflatio*, *verrucæ*, & reliqua, quæ ad Chirurgiam quoque proprie ſpectant. Lipodermus eſt, quum præputium ulcere abſumptum, aut omnino deeſt, vel alia quavis ex cauſa ita contrahitur, ut glandem amplius tegere nequeat, in quo caſu paraphimoſis appellatur; ſicut contra phimoſis dicitur, quum glandi ita inhæreat, ut reduci nequeat. Penis inflatio, quæ, & penis tympanitis nuncupatur, fit tum, quum vapores ab humoribus penis interioris emiſſi, atque in flatus rarefacti, membranas penis exteriores extendunt. Verrucæ, ſive excreſcentiæ ſunt varii generis tubercula, mollia nimirum, fungoſa, quandoque fœtentia, quæ & in glandis ſummo, & circa glandis ambitum, & ſub ipſo præputio extuberant. Tales affectiones, ex gallica labe intus immiſſa, foris utplurimum pullulant; atque adeo ea requirunt præſidia, quæ ad labem præfatam delendam conferunt, de quibus ſuo loco.

CAPUT V.

De organis Mulierum generationi inſervientibus. Ac primo de Utero.

Quid venit in fœminis, penes nos, pudendi nomine. Deſcribitur clitoris.

SEmen in coitu per membrum virile, ut vel in utero, vel in partibus utero annexis fœtus excitentur rudimenta, in pudendum muliebre immitti debet. Id nominis *pudendum*, *vulvam* denotat in fœminis, æque ac *vulvæ* partes annexas. Id eſt *vaginam*, *uterum*, *teſtes mulicbres*, ſive *ovaria*, *tubas*, & reliqua. In hypogaſtrio infra pubem ſupra perinæum inter inguina aperitur vulva. Vulvæ principium ſtatim infra pubem, eoquod ob adipem plurimum aliquantulum promineat, *monticulus* nuncupatur *Veneris*. Sub monticulo inter labium utrumque, ibi ferme ubi adinvicem conveniunt vulvæ labia, ſupernæ extuberat *clitoris*: corpus ſcilicet carnoſum, oblongum, perexiguum, glandis adinſtar minoris nonnihil productum. Clitoris in æſtu libidinis, non ſecus ac maribus penis, erigitur, quem profecto quodammodo mentiri ſolet; iiſdem quippe partibus, urethra excepta, quaſi compingitur. Glans iccirco clitoridis impervia eſt. Loco foraminis, obſcuram tantum habet foveolam, ſive parvam rimulam exteriorem. Plurimum in venerem prurit clitoris, quæ proinde ſedes potiſſima libidinis cenſetur.

Deſcribuntur nymphæ.

Infra clitoridem ſeſe proferunt *nymphæ*, binæ ſcilicet productiones carnoſæ, quæ pendulæ deſcendunt a glande clitoridis, criſtas æmulatæ, quæ ſubnaſcuntur in gutture pullis gallinacei. Earum figura eſt propemodum triangularis. Rubore ſuffunduntur. Conduplicantur ex tunica labiorum vulvæ interiori. Adeo compactæ conſurgunt virginibus, ut urinam emittant cum ſibilo. Non ita iis, quæ virum ſemel paſſæ ſunt, & fœtum præſertim enixæ.

Nympharum uſus.

Nympharum uſus penes Veteres erat, ut urinam deducerent inter geminos quaſi parietes, atque aeri reſiſterent exteriori, ne vulvam ſubiret interiorem. Attamen, quia poſt partum non raro plane delentur, exiſtimandum ducimus, in puerperio eas admodum explicari, ut labiis longe magis propatulis, faciliorem fœtui proxime excludendo exitum pandat uteri vagina.

Deſcribitur fœminarum urethra.

Ex nymphis mediis, digito circiter infra clitoridem tranſverſo, extuberat urethra muliebris, ſive meatus urinarius, qui uti in maribus, ita & in fœminis producitur a collo veſicæ. In fœminis tamen unicæ inſervit urinæ emittendæ. Ejus longitudo vix producitur ad digitos duos tranſverſos. Latitudo pinnam æquat anſerinam; ideoque amplior adhuc quam in maribus, nec ſenſu adeo pollet acuto. Hinc fit, ut facilius lapillos, ſive in renibus, ſive in veſica concretos, emittant fœminæ; quæ & lithiaſi longe minus proinde laborare ſolent.

Deſcribitur uteri vagina.

Infra meatum urinarium offendimus *uteri vaginam*, quæ a labiis vulvæ inter veſicam urinariam, atque inteſtinum rectum ad uterum pergit, quo in coitu penem immittit. Subſtantiam habet mollem, eamque ſpongioſam vaſis pluribus ſanguiferis, æque ac nervis contextam; quæ omnia tunicarum uteri ſoboles ſunt, ut mox exponam.

Quid ſint glandulæ, quæ non procul a vagina lacunas conſtituunt.

Per ſubſtantiam vaginæ interiorem quamplurimæ effunduntur glandulæ minimæ, proſtatæ mulierum a nonnullis appellatæ; quarum ductus excretorii in cavum vaginæ oſculis aperiuntur minimis, quæ veluti minima ſpiracula a meatu urinario non procul inhiant; ubi præterea corpus illud glandoſum occurrit, quod *lacunas* appellare conſuevit Regnerus de Graaf. Glandulæ minimæ lacunas componentes in æſtu venereo per vaſcula minima excretoria humorem craſſiuſculum, oleaceum expuunt inter labia vulvæ, quam oblinire, & lubricam facere valet. Hinc perperam vulgo habetur, humorem præfatum ſperma eſſe muliebre, quod a teſtibus mulierum interioribus in uteri capacitatem immittatur. Id humoris autem pollutæ mulieres quandoque emittunt.

Deſcribuntur plexus retiformes, & ſphincter vaginæ.

Orificium vaginæ non procul a labiis vulvæ, virginibus præcipue, non modo ſphinctere membranaceo munitur, verum etiam binis gaudet corporibus carneis, quæ dicuntur *plexus retiformes*. Plexus retiformes bina ſunt corpora carnoſa, laxa, mollia, atque ſpongioſa, quæ ab oſſibus pubis inferioribus aſſurgunt utrinque per labia vulvæ interiora ad latera vaginæ extrema. Foris contexuntur tunica carnea. Fibris intus implicantur quoque carneis. Inter fibras varias excipiunt ſanguiferorum, nervorumque propagines. Quocirca nihil aliud habendi ſunt plexus retiformes, quam muſculi bini carnoſi, qui ob libidinis æſtum contracti penem arctiſſime comprehendunt; a quo ſemen propterea emiſſum exprimunt, & quaſi emungunt. In quem finem fortaſſe item explicatur per faciem plexuum exteriorem, membranæ ad inſtar carneæ, alter muſculus ſphincter plexibus extrinſecus firmiter accreſcens.

Quid ſint vulvæ carunculæ myrtiformes.

Parietes vaginæ interiores in rugas complicantur. Ex rugis conſurgunt *carunculæ* quædam interiores, quæ *myrtiformes* dicuntur. Carunculis in puerperio fœtu tranſeunte explicatis, mirum in modum expanditur vagina, variis licet ubique fibris valide contrahatur, iis potiſſimum, quæ virum nondum exceperunt.

Quid credendum ſit de clauſtro veneris.

De clauſtro Veneris, ſive de ea membranula virginitatis, quam paſſim in virginibus ſe obſervaſſe affirmant Sectores uteri orificio ex vaginæ meatu ſtatim poſt carunculas myrtiformes inſurgentem, explicatamque, plurimum dubitamus, ne rem morboſam, & præter naturam, pro genuino virginitatis indicio comminiſcantur.

Vaginæ uſus.

Vagina penem, & una cum pene ſemen emiſſum in uteri orificium immittit. Iccirco, peni intus immiſſo commode ut coaptetur, modo explicatur, modo coarctatur, modo producitur ope fibrarum, prout penis immiſſus major, vel minor ſit &c. Vagina inſuper menſium recrementa, fœtum, lochia, ac ſecundinas egerit.

Deſcribitur uterus.

Sub finem vaginæ, occurrit *uterus*, cujus orificium vaginæ aptatur, ſive potius continuum eſt. Uterus, organum videlicet fœminis peculiare, eſt pars organica, non ubique ſibi ſimilis, carnoſa, cava, imi ventris, in hypogaſtrio, inter veſicam urinariam, atque inteſtinum rectum poſita; ubi potiſſimum conceptioni, fœtuſque nutritioni inſervit.

Uteri ſitus, & connexio.

Figuram præſefert teretem, & quaſi pyriformem; a lato quippe fundo, quod ſuperius eſt, imminuitur in collum, quod inferne ducit in vaginæ capacitatem.

Ute-

Uteri moles in non gravidis, quamvis adultis, longe minor eſſe ſolet, quam veſica urinaria. Attamen in gravidis extra modum prolatatur. Collum, ſive cervix uteri, arctiſſime adnaſcitur collo veſicæ, inteſtino recto, aliiſque partibus proximis. Fundum nullibi alligatur, ut libere explicari queat. E lateribus ſuſpenditur partibus ſupernis, æque ac infernis, vinculis varii generis intercedentibus, quæ quatuor ſunt. Bina dicuntur *lata* a figura. Bina *teretia*, ſive *oblonga*.

Deſcribuntur uteri ligamenta.

Ligamenta uteri lata ſunt membranacea, mollia, admodum valida, fibroſa. Egrediuntur utrinque a peritonæo in oſſibus iliacis conduplicato. Inde explicantur uſque ad uteri fundum, cui firmiter alligantur. Eoquod alas veſpertilionum mentiri quodammodo ſoleant, *alæ* vocantur. Teretia, ſive ligamenta uteri *lumbricalia*, ſunt ligamenta quædam carnea, quæ ab uteri fundo ex utroque latere, ſtatim infra alas proficiſcuntur. Per peritonæum duplicatum ad inguina deſcendunt. In inguinibus per proceſſus peritonæi cavos perforant tendines muſculorum abdominis. Exinde ſub tegumentis ad clitoridem reflectuntur. Priuſquam clitoridem attingant in fibrulas effunduntur carneas, quæ in clitoride, partibuſque abſumuntur finitimis.

Deſcribitur uteri textura.

Uteri ſubſtantia, membranis ita obvolvitur, fibris ita intexitur, & vaſis item irrigatur ita, ut muſcularis prope videatur. Duplici contegitur membrana. Exterior carnea producitur a ligamentis uteri latis, hoc eſt a peritonæo. Per faciem uteri, æque ac vaginæ exteriorem explicatur ad labia uſque vulvæ. In labiis extenuata evadit nervoſa, ſeſe poſtmodum extendens per faciem vaginæ, uterique interiorem univerſam. In uteri fundo levis eſt. In collo in rugas varie complicatur. Per uteri ſubſtantiam interiorem, craſſam, æque ac ſpongioſam, inter vaſa, & fibras carnoſas, glandulæ plurimæ miliares diſſeminantur; quarum pleraque vaſcula excretoria tendunt in rugas cervicis uterinæ interiores; quibus laticem identidem inſudant tenuem, atque acrem, qui organa molliter titillat, ſcalpit, & libidinem incitat. Uberior iccirco in ſalacioribus deprehenditur.

Deſcribitur uteri capacitas.

Uteri capacitas utero non gerentibus, adeo obverſatur anguſta, ut fabam majuſculam capere vix queat. Attamen valde explicatur geſtationis tempore, fœtu, ejuſque exuviis increſcentibus. At falſum prorſus ducimus, obſervationibus innixi, quicquid & ipſi credebamus olim: nimirum parietes uterinos craſſiores fieri tum, quum geſtationis tempore in dies capacitas interior amplior evadit. Etenim eos longe tenujores non ſemel vidimus tempore geſtationis, & a fœtu excluſo non procul.

Vaſa uteri.

Orificium uteri, quod in vaginam aperitur, perquam anguſtum eſt. Hinc virginibus, niſi fluant menſes, ſtyli apicem admittere vix unquam quit. Gravidis longe amplius, & potiſſimum non procul a puerperio, mucore licet quodam plane ſtipetur. Orificium uteri nonnihil extuberat in cavum vaginæ; ſiquidem uteri collum quodammodo duplicatur, & ita duplicatum ſeſe profert paullulum intus in vaginam, in qua veluti apicem, ſive finem glandis virilis inverſum emulatur. Vaſa cujuslibet generis effunduntur, tum per uteri, tum per vaginæ ſub-

ſubſtantiam. Arteriæ ſcilicet, & venæ ab hypogaſtricis, ſpermaticis, atque umbilicalibus. Lymphæ ductus maxima ex parte dirimuntur per faciem uteri exteriorem; atque a truncis minoribus in majores coeunt, quibus in ciſternam Pecqueti tandem deſinunt. De arteriis uteri id maxime adnotemus oportet, eas per anaſtomoſin, non modo cum venis, verum etiam inter ſe, videlicet cum arteriis injungi, adeo ut, inflato arteriarum ramulo, qui dirimitur per uteri ſubſtantiam, inflatas illico arterias omnes, tum uteri, tum vaginæ intuearis. Attamen inflatis venarum truncis intumeſcit uteri cavum, & flatus immiſſus ex oſculo uteri, crepitando in vaginam, ſenſim erumpit. Ex quo opinari rationi conſonum eſt, venas uteri, ſanguine nimio turgidas, menſes per uterum in vaginam egerere.

Uſus uteri. Nihil aliud eſſe videtur uterus, quam muſculus cavus, qui & ſemen ſuſcipit a viro in coitu pro conceptione excitanda, & fœtum conceptum fovet, alit, tutatur; quem ſubinde muſculis abdominis æque ac diaphragmate contractis, ipſe contractus, & undique preſſus, una & lochia, & ſecundinas excludit. Statis inſuper temporibus menſes egerit. Concipere dicitur, ſive fœcundari uterus, quum ſeminis auram tenuiſſimam, ſive vim færacem a viro intus admiſerit. Hanc tamen rite ſervare, eamque fovere, cæteriſque organis, atque humoribus impertiri debet, ut deinceps expoſituri ſumus.

CAPUT VI.

De Teſtibus Mulierum, ſive Ovariis.

Quid ſint teſtes Mulierum, ſive ovaria Recentiorum. Teſtes mulierum bina dicuntur corpora quædam membranacea, mollia, oblonga, ſemidepreſſa, quæ utrinque producuntur ab uteri fundo proxime ſupra ligamenta uteri lata, quibus firmiter adhærent. Eorum ſubſtantia ſpongioſa pluribus compingitur membranulis perquam exilibus, quæ in minimas ubique cellulas coarctantur. Cellulis inſunt hydatides, & veſiculæ quædam pellucidæ, quæ humorem excipiunt defœcatiſſimum a glandulis, ni fallor, minimis, hinc, atque illinc ſparſim per eamdem teſtium ſubſtantiam membraneam circumpoſitis. Humor veſicularum ex obſervationibus Graffii, ad ignem admotus veluti albumen ovorum tenuiſſimum concreſcit. Quocirca præfatæ veſiculæ tamquam ovula habentur a Recentioribus, ut & teſtes muliebres tamquam ovaria. De ovulis hiſce ſaltem in corpore humano loquutus eſt primus, quantum ſcio, Joannes van-Horne anno Domini 1668., quæ poſtmodum obſervavit quoque Regnerus de Graaf, necnon etiam Nicolaus Steno in pluribus aliis animalibus cujuslibet generis.

Deſcribuntur vaſa teſtium in fœminis. Tum teſtes mulierum, tum hydatides, ſive ovula arterias habent, item & venas a ſpermaticis, quæ & in fœminis, & in maribus producuntur a truncis deſcendentibus, necnon & ab emulgentibus. Quinimmo venæ ita implicantur ſupra teſtes, ut in fœminis quoque corpora efficiant pyramidalia, ſive pampiniformia.

Infra

Deſcribuntur tubæ, ſive ovi ductus. Infra teſtes ab eodem uteri fundo proficiſcuntur *tubæ*, quæ dicuntur: *Falloppianæ* a Falloppio, qui primus de iis verba fecit: *oviductus* a munere, quod iis adſcribi ſolet. Sunt ductus bini membranacei, qui principio admodum anguſto originem ducunt ab uteri cavo, a quo ſenſim explicantur tubarum ad inſtar, ſeſe hinc inde inflectentes in arcus, quibus e longinquo, intercedentibus nimirum ligamentis uteri latis, teſtes complectuntur, ac tandem in fimbrias lacere ad teſtes accedunt.

Tubarum uſus. Tubarum parietes duplici compinguntur membrana. Exterior carnoſa producitur a tunica uteri exteriori. Interior nervoſa ſoboles eſt tunicæ uteri interioris. Tubarum uſus penes Priſcos fuit, ut ſperma muliebre in æſtu libidinis exciperent a teſtibus mulierum, eumque in uteri receſſus immitterent. Id tamen falſum plane deprehenditur. Teſtes quippe mulierum non ſunt revera teſtes, uti monuimus, ſed capſulæ potius, ſive alvearia, quæ veſiculas excipiunt, non ſecus ac in pullis gallinaceis ovaria excipere ſolent ovula. Quapropter ſibi ſuadent Recentiores plerique, ovula fœcundata in ovariis, delabi per tubas in uterum, ut ibi foveantur, alantur, increſcant; donec fœtus ex ovulis, maturitate confecta, tandem excludatur.

CAPUT VII.

De Menſium defectu, imminutione, & ſuppreſſione.

Definitio, diagnoſis, & cauſa. INter animantes, hominum tantum, & ſimiarum fœmina, per menſes a pubertate ad ſenium, ſeſe repurgare ſolet; eo quippe tempore ſtatis temporibus, ac periodice ſanguinem quemdam impurum, ſive potius laticem cruentum ex utero utplurimum egerit; qui quoniam ſingulis quaſi menſibus excernitur, *menſtrualis* dicitur. Hujuſmodi naturalis excretio, quamplurimas tum acutas, tum chronicas adimit ægritudines; quæ fœminas utique peſſime torquerent, niſi humor peccans intus cumulatus peropportune identidem, ita ut innuimus, ex pudendis ſubduceretur. Hinc fluxus iſte, ſi præter naturam deficiat, ſi ſupprimatur, vel ſi tantum etiam imminuatur, œconomiam animalem iis quandoque prorſus evertit. Id duplici ex cauſa evenire poteſt: fluidorum nimirum, uterique vitio. Num autem humores peccent ſecernendi, num peccet uterus, organum videlicet, per quod fieri debet ea ſecretio, non ex facili diſcernes. Attamen hiſce in caſibus, antequam judicium proferas, id potiſſimum obſervabis, an mulier affecta ſenſus quoſdam intus quandoque percipiat, qui ſanguinem quaſi oſtendant impetum facere ad partes infernas, & inde ad ſupernas reſilire, & quaſi retrocedere. Tum enim indicium tibi propemodum evidens erit, uteri vaſa, ſive infarcta, ſive compreſſa, ſive alia quavis ex cauſa nimis anguſta, & perexigua, obices nectere, ne humor excernendus per menſes erumpat. Quod inſuper eo magis conjicies, ſi ad hæc lumbi doleant, hypogaſtrium intendatur, tumefiat abdomen, difficilis evadat reſpiratio, vires torpeſcant univerſæ, obmurmurent inteſtina, rugitus edant hypochondria, & præcipue ſi ſanguis, tum vel ex naribus profluat, vel ex ore, vel ex aliis emittatur partibus. Id quip-

quippe uteri vitio menſes deficere pene ſemper declarat. Sin autem, tametſi nullum ex enarratis mulier patiatur incommodum, menſes adhuc non fluxerint, tum ideo reſtitiſſe inferre poteris, quoniam imbecillis eſt ſanguinis facultas; quæ ſane tum infirmatur, quum vel in qualitate, vel in quantitate ſanguis deficiat; in utroque enim caſu, quum motus ſibi per meatus conſuetos exercere libere nequeat, nil mirum, ſi vaſorum obſtructiones in utero fiant, & ſi menſes proinde ſiſtantur.

Prognoſis. Ex his menſium tum deficientium, tum etiam ſuppreſſorum diagnoſin, & cauſas quum abunde habeas, ad prognoſin tranſeundum; pro qua ad ea, quæ nos olim docuit Senex, animum primo adverte. *Mulier podagra non laborat, niſi menſtrua defecerint* (a). Deficientibus igitur menſibus, & podagra, & aliæ non abſimiles affectiones ei accidere poſſunt. Et ſubſiſtentibus morbi eveniunt, niſi tamen aut utero gerat, aut lac habeat in mammis. Quo in caſu perſæpe contingit ut citra noxam menſes deficiant. Qua de re inde idem addit Senex. (b) *Si mulieri purgationes non prodeant, neque horrore, neque febre ſupervenientе, cibique faſtidia ei accidant, prægnantem eſſe puta*. Menſium defectus, ſi uteri ſit vitio, atque ex vitiata præſertim ejuſdem uteri ſtructura, tales procreabit ægritudines, quales evincere haud poteris. Facilius eas ſubduces, tum quum menſes deficiant, aut ſupprimantur uteri vaſis obſtructis; & facilius adhuc, ſi humoribus vitium inhæreat. Cæterum ex menſibus, aut compreſſis, aut parce fluentibus, graviſſimi perſæpe incitantur morbi; ſiquidem ex eo paſſim cachecticæ, hydropicæ, phthiſicæ evadunt fœminæ, contabeſcunt item, apoplecticæ, & epilepticæ fiunt, hyſtericæ; articulorum doloribus tentantur, ulceribus, ſcabie, aliiſque pene ejuſmodi incommodis infeſtantur.

Curatio. Ex quacumque cauſa menſes non profluant, deobſtruentibus eos leniter ciere juvabit, ideoque alvo prius exterſa, ac oleo recens in jure aliquantulum amaro per dies aliquot propinato, rhabarbarum, radices, folia, flores, ſemina, cortices, & id generis reliqua, quæ dicuntur aperientia, commendamus. Mirifice inde proſunt aquæ tum ſimplices, tum ex rebus prædictis præparatæ, item & ſalmacidæ, inter quas Villenſis, & Tetutiana imprimis, tum potiſſimum, quum large adeo ingerantnr, ut vel per urinam, vel ex alvo brevi poſtmodum dejectæ, egerantur. Verum antequam hiſce præſidiis uteri, aliorumque viſcerum, ſi adſint obſtructiones, recludere aggrediaris, operæ pretium eſt, craſſos, glutinoſoſque in meatibus ſtagnantes humores emollire, & quodammodo ſubigere, ut reſolventibus, atque impellentibus minus inde reluctentur. Quo in caſu oleum recens, ſive ex amygdalis dulcibus, ſive ex ſeminibus melonum, necnon etiam lini extractum, decoctiones aut malvarum, aut violarum, hiſque ſimilia frequenrer adhibe. Inter exteriora ad menſes, aut inertes ciendos, aut ad compreſſos revocandos apprime conducunt fotus, ſuffitus, pediluvia, balnea, defricationes &c. Plurimum confert quoque motus, qui fiat per amœna, aere præſertim

ſudo,

(a) *Aph. 29. ſect. 6.*

(b) *Aph. 62. ſect. 5.*

ſudo, aut leniter incedendo, aut equitando, aut navigando &c. Quibus ex ordine præmiſſis, & nihiloſecius, ſi pervicax nondum profluat ſanguis, venam iterum, atque iterum, quum urgeant ſymptomata, ſecabis.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quomodo propinandum eſt mel hiſpanum ad menſes ciendos.

QUoniam tum, quum, aut imminuti, aut compreſſi, aut alia quavis ratione vitiati, defecerint menſes, variæ, ut ante jam diximus, exinde inſurgunt permoleſtæ affectiones, de quibus impoſterum dicendum, quæque eamdem licet æque habeant originem, non omnes æque tamen eadem prorſus exigunt præſidia; iccirco quicquid de auxiliis medicis hic ſupereſſe videtur, ſuo loco deinceps proferre eſt animus. Interim adnotare oportet, nil ante hac, menſibus quocumque modo aut compreſſis, aut imminutis, ciendis, revocandiſque, magis idoneum nos unquam expertos eſſe, quam mel hiſpanum, de quo fuſe in præcedentibus jam loquuti, nihil eſt, quod ad nauſeam impræſentiarum, eadem recoquamus. Methodus, & formulæ, quibus hiſce in caſibus mel præſcribere conſuevimus, ſunt, quæ inſequuntur.

℞. *mell. hiſp. opt. unc. j., aut j. ſs., aut ij., cap. in Aurora, cui ſtatim ſuperbibat juſculi, ſive inſulſi, ſive cum ſeminibus citri, ſive cum foliis pimpinellæ, cichorei, floribus hyperici, necnon etiam quandoque centaurei minoris, & ſummitatibus abſinthii unc. aut viij., aut x., & ultra. Id per dies quindecim, triginta, quadraginta &c.* Loco juris inſulſi, optimo cum ſucceſſu, ſerum lactis, aut chalybeatum, aut aliter medicatum quandoque præbuimus. Quibus viſcera arefacta tabem propemodum moliri videbantur, juſculum præfatum inſulſum, aut aquam nucerianam, aut chalybeatam, bis, ter, & quater diebus ſingulis, horis congruis, præterea propinavimus. Aliis, ut validius adhuc ageret mel, rhabarbaro ita, ut ſequitur, mellis facultatem acuimus.

℞. *Rhabarb. elect. in pollin. redact. ſcrup. j., ſal. tart. ſcrup. ſs., mell. hiſp. q. ſ. M. f. bol. ſ. a., quem cap. in Aurora, cui mel ſtatim ſuperbibat ut ſupra.* Et nihilominus, quum affectio adhuc reſtitiſſet, bolis ex rhabarbaro paratis crocum martis cum aqua pluviatili, ſive rore majali, uti docet Ettmullerus, elicitum ad grana x., xij., xviij., quandoque adjecimus. Inſuper ad tuſſim ſiccam ex menſibus ſuppreſſis exortam, penitus eximendam mel hiſpanum cum decoctionibus, aut infuſionibus ex corticibus reſinoſis juniperi feliciſſime non raro præſcripſimus.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

EVenit non ſemel, ut vel exuberans ſanguis, vel nimiam ſibi nactus acrimoniam, vel prætermodum fervens, vaſorum parietes in utero, aut urgeat, aut diſrumpat, aut concidat; atque adeo, ut immodice profluat. Hinc ſanguinis fluxus nimius, qui quandoque eo devenit, & maxime in adultis, ut exſangues decedant.

Quicquid præſtandum eſt ad ſiſtendum fluxum menſium nimium.

Hujuſmodi fluxus præternaturalis, atque immodicus, ut opportune ſiſtatur, eadem plane requirit, quæ ad ſiſtendam hæmoptyſin in præcedentibus fuſe jam expoſuimus. Quinimmo, & in fluxu menſium, non ſecus ac diximus in hæmoptyſi, ideo humores plerumque peccant, quia in tubulis concreſcentes obſtructiones faciunt, atque adeo ſanguini reſiſtunt, ne per venas libere fluat, qui proinde, retrocedendo, in valvulas impingit, ad latera vaſorum impetum facit, membranis continentibus vim infert; quæ tandem laxatæ, & fatiſcentes dehiſcunt. Hinc aut oſculis adapertis, aut pluribus obverſantibus rimis, intempeſtive, large, & enormiter profluit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Inter ubera, & uterum maximum intereſt conſortium.

Mulieri ſi velis menſtrua cohibere, cucurbitulam quammaximam ad mammas appone; docuit olim Hippocrates (a), & uſui nos id non ſemel reſpondiſſe percepimus. Maximum profecto cum mammis conſortium uterus habet; quæ, quum lacte turgent, ſanguinem ex pudendis profluentem, utplurimum ſiſtunt. Sicuti e converſo ſanguis, qui ex pudendis profluit, lac mammis pene ſemper adimit. Præterea, quæ ſcirrho in utero laborant, non abſimili tumore in mammis pene ſemper tentantur. Ad hæc, quæ virum primum paſſa ſemine ſuſcepto fœcundatur, per extuberantes mammarum papillas, aliaſque varias iſtarum partium immutationes, certiſſima conceptionis quandoque præbet indicia. Quæ omnia maximam ſane cum mammis affinitatem, & nervis, & vaſis intercedentibus, in rerum exordio uterum contraxiſſe deſignant.

(a) *Aph. 50. ſect. 5.*

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit fluor mulierum albus.

PRO ſanguine menſtruo, ex uteri vagina, præternaturam licet, aliquid aliud quandoque fluit, quod a præfato ſanguine tum colore, tum conſiſtentia, tum cæteris qualitatibus longe diſtat. Talis excretio, quum ſit humoris cujuſdam, qui ſerum craſſiuſculum, albicans utplurimum æmulatur, eam utique fœminis ſolemnem facit ægritudinem, quæ *fluor mulierum albus* nuncupatur, tametſi colorem album non ſemper habeat. Quo circa *humoris pituitoſi ſubinde craſſioris, albi plerumque, nec non etiam alterius quandoque coloris ſine dolore copioſam, ac frequentem excretionem eſſe*, *vulgo deſcribitur*. Vocatur item *menſtruum mulierum album*, *&* *gonorrhœa non virulenta*; valde tamen improprie, quum nec menſibus ſingulis periodice recurrere ſoleat, nec gonorrhœæ quidem naturæ cohærere, etiamſi gonorrhœa fluxum hujuſmodi interdum inſequatur. Id generis fluxus, & ante pubertatem, & menſium egeſtionibus jam exactis, & in ſenio quamſæpiſſime incitatur. Ratione ſymptomatum in *benignum & malignum* diſtinguitur. Benignus dicitur, qui citra multam noxam, præterquam quod graviora nimirum inferat ſymptomata, diu vel fluxerit, vel fluere poſſit.

Ma-

Malignus tum contra vocatur, quum pervicax ſit, una, & corpus emaciet, vires extenuet, febriculas incitet, aliaſque non leves inferat ægritudines. De fluxus præfati origine plura fabulati Majores ſunt, qui uterum utpote aliis partibus ſubjectum, imbecilliorem, quam reliqua viſcera effecerunt, ſibi proinde ſuadentes, a cerebro, ventriculo, hepate, liene, meſenterio &c., recrementa pituitoſa recipere, eaque ſubinde in fluorem album per vaginam egerere. Alii contra frigidam ejuſdem uteri in eo morbo culpantes intemperiem, pituitam per id intus in vaſis primum ibi cumulari, ac mox ſecerni &c. At nos potius autumabimus, ejuſmodi pravum fluorem a latice albugineo fieri, qui in glandulis uteri ſecernitur, quique vulgo tamquam ſperma muliebre perperam habetur; talis quippe latex, aut in glandulis, aut extra exuberans, vel aliis ex cauſis vitiatus, atque ex glandulis in uteri cavum inſudans, præfato fluori pariundo non impar videtur. Fluor mulierum albus, periculi utplurimum licet expers, tum præcipue, quum nulla malignitatis præſeferat indicia, difficile tamen evincitur, in vetulis maxime, cachecticis, iiſque, quibus diu ſubſtiterint menſes. Longe difficilius reſtitiſſe obſervavimus, ubi ex vitiata in abortu, ſive pariundi difficultate, ſive in molarum egeſtione, cæteriſque tum foris, tum intus agentibus cauſis, uteri ſtructura provenerit. Quæ pro gonorrhœa virili ſimplici, ac benigna ſubripienda jam ante propoſuimus, quæque ad chloroſin extirpandam impoſterum proponenda exiſtimavimus, & hic quoque conveniunt. Quoniam autem fluor ante dictus, experientia teſte, ex utero obſtructo, aliiſque infarctis viſceribus, frequentiſſime oritur, nil utique mirum, ſi deobſtruentibus ex rhabarbaro potiſſimum, cæteriſque rebus amaris confectis paſſim ſiſtatur. At enim vero, quum fluor iſte ex nimio ſanguinis ſero moveatur, tum ſerum exundans, aut per ſudorem, aut per urinam, aut ex alvo blande ſubducere juvabit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD PATHOLOGIAM, ET THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid ſit, & quomodo curetur gonorrhœa muliebris.

FLuor mulierum, qui dicitur albus, tantam ſibi quandoque comparat labem, ut varia hinc inde minima ſparſim in utero procreans ulcera, glandularum oſcula ubique depaſcat, atque in veram gonorrhœam convertatur. Hujuſmodi gonorrhœa, *muliebris* vocatur; & ubi ex impuro concubitu contrahatur, vel in fœminis, dicitur *venerea*, quæ profecto item & ex minimis glandulis inſudat, quas, aut in utero aut in vagina, aut non procul a meatu urinario, virus celticum ulcere affecit. Gonorrhœa muliebris, æque ac virilis eadem prorſus requirunt præſidia. Ne adſtringentibus tamen immature ſiſtas unquam admoneo, ne pro gonorrhœa, imprudens, uteri ſcirrhum moliaris.

C A-

CAPUT VIII.

De Affectione Hyſterica.

Definitio. AFfectio hyſterica, ex eo *ſuffocatio* quoque dicitur *uterina*, quod uteri vitio excitari paſſim vulgo credatur. Hinc & *aſthma uterinum* ab Helmontio appellata eſt; quum inter Majores noſtros non defuerit, qui eam deſcribendo, *congeriem* eſſe protulerit *ſymptomatum, quæ per periodos oppugnant, & modo naturales, modo animales, & perſæpe vitales ſpiritus afficiunt, ſive potius facultates lædunt, uteri prurientis vitio.*

Diagnoſis. Plura, & admodum varia ſunt, quæ affectionem hyſtericam, & anteire, & comitari ſolent, ſymptomata. Creberrima tamen ſunt, quæ inſequuntur. Spirandi labor, faucium anguſtia, borborygmi, atque rugitus per hypochondria evagantes, nauſea, non raro vomitus, cardialgia, anxietas, cordis palpitatio &c. Ea ſunt profecto, quæ vehementiorem paroxyſmum præcedere obſervamus. At, ubi invaleſcat ægritudo, ad hæc imminuitur pulſus, & quandoque plane quaſi deletur. Oris ſupervenit ſqualor, una & frigus per univerſum corpus effunditur. Convelluntur viſcera, quæ in glomum prope coacta, ex imo ventre, ſurſum quaſi conſcendere deprehenduntur. Inde vulgi, inter mulieres præcipue, futilis vulgata opinio, perperam ſibi ſuadentis, uterum, ex ima ſede, in paroxyſmo hyſterico, interdum avulſum, ad fauces in ſublime ferri. Spaſmodice non ſemel tentantur membra exteriora &c.

Cauſa. Vetus opinio fuit, a vaporibus quibuſdam malignis, ac pene veneficis, qui vel a ſanguine, vel a ſemine in utero putreſcente, corruptoque, emittuntur, affectiones hyſtericas incitari. Quod prorſus inficiari nequaquam aggredior; quum uterus, ut ex Anatome clare patet, organum utique ſit præcipuum, quod, nervis intercedentibus, cum cæteris organis plurimam habet affinitatem. Hinc ab humoribus pravis laceſſitus variam, tum ſibi proxime, tum cæteris viſceribus, ac partibus noxam ex conſortio, remote, ut ita dicam, moliri valet. Verumtamen, quoniam & mares, uteri quamvis expertes, non abſimilibus obnoxios incommodis frequenter vidimus, inferri poſſe non videtur abs re, uterum in fœminis affectione hyſterica, proxime ſaltem, non ſemper affici; quinimmo, ut & de morbo hypochondriaco in maribus ante jam diximus, ita & de hyſterico in fœminis dicendum ducimus, cerebrum, nervorumque genus eſſe, quod quamſæpiſſime a ſpiritibus, ſuccoque nerveo, aliiſque humoribus prave excandeſcentibus percitum, muſculos convellat, viſcera torqueat, facultates omnes turbet, ac univerſam œconomiam animalem evertat. Hinc non injuria in affectione hyſterica, & meſenterii plexus quandoque culpantur; qui per conſenſum a ſuccis inteſtinorum præter naturam effervеſcentibus, non raro affecti, ejuſmodi turbas mulierum hyſtericas movent.

Affectiones hyſtericæ, tametſi periculo utplurimum vacent, non eſt tamen, quod necem interdum non intulerint. Quum ſive certis, ſive incertis recurrant periodis, tum potiſſimum difficile ſolvuntur. Virginibus, Prognoſis.

&

& præſertim poſt pubertatem, aliiſque, quæ otioſe vivunt, ſolemnes eſſe ſolent, magiſque pervicaces; nec non etiam iis, quibus menſes, aut nondum effluxerint, aut defecerint, aut ſuppreſſi plane reſtiterint. Puerperis, uteroque gerentibus noxam plurimam moliri ſemper conſueverunt. In epilepſiam, apoplexiam, maniam, aliaſque peſſimas ægritudines, eas non ſemel ceſſiſſe vidimus. Ructibus creberrimis, atque ſternutationibus erumpentibus, perſæpe ſolvitur paroxyſmus. *Mulieri, quæ uterinis moleſtatur, aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio bonum.* Hippoc. (*a*).

Curatio. Quicquid tum hypochondriacis, tum epilepticis affectionibus, & in paroxyſmo, & extra paroxyſmum curandis, in præcedentibus attulimus, & hyſtericis adamuſſim conferre videtur; quum a contractionibus muſculorum, & membranarum ſpaſmodicis æque omnes procedere arbitremur. Si menſes debite non profluxerint, ſaphena iterum, iterumque ſoluta, aut hirudinibus pudendis admotis, ſanguinem imminue. Fotus, ſuffitus, qui *anthyſterici* vocantur, pediluvia, balnea, aquæ tum dulces, tum martiales large epotæ mirum in modum proſunt. Oleum recens crebro ingeſtum, decoctiones emollientes, aquas, quæ vulgo nervinæ appellantur, uti ſunt matricariæ, peoniæ, totius citri, ceraſorum nigrorum, theriacalia, & reliqua, hiſce in caſibus, tum, quum maxime invadit acceſſio, neutiquam ſpernes. Nec confectiones hyacinthinas, alkermes ſine odore, trypheram magnam, mithridatum, camphoram, caſtoreum, opiata, myrrhata, & reliqua ejuſmodi, utpote quæ non improſpere ceſſiſſe quandoque vidimus, omnino improbabis. Quæ graveolent, naribus ſubjecta nervos olfactus inſuaviter irritando, humorem pravum a partibus in paroxyſmo convulſis aliorſum amovent. Cæterum catartica, niſi leniter admodum egerint, eaque omnia, quæ viſcera valde irritant, ex longævo plurium annorum in hunc diem, quantum percepimus, uſu, hyſterice laborantibus prætermodum ſemper offecerunt.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit furor uterinus.

Affectio hyſterica, ut a ſuffocatione, quæ faucibus ob hyſtericam convulſionem valde contractis, interdum imminet, *ſuffocatio* vocatur *uterina*; ita & a veſania quadam, qua furibundæ ac pene bacchantes virum non raro expetunt mulieres hyſtericæ, *furor*, nuncupatur *uterinus*; quem proinde dici poteſt, *ſenſum libidinis acerrimum eſſe, quo in venerem fœmina perdite accenſa, ac vehementer percita, niſi plane inſanierit, ad inſaniam prope redigatur*. Indicia furoris uterini plurimum variant; aliæ quippe mœrore, ac taciturnitate, veneream prementes cupidinem, contabeſcunt; aliæ procul ab omni ratione, pudore, & conſilio inepte garriunt; in iram nonnullæ ſuccenduntur, in riſum modo, modo in lacrymas funduntur &c. Uterini furoris origo etiamſi penes Galenicos extet, aut a copia, aut a caliditate, aut ab acore ſeminis mulierum, nos tamen delirii ſpeciem furorem uterinum eſſe

(a) *Aph.* 35. *Sect.*5.

ſe rati, cerebrum, & nervos in eo primum affici quamſæpiſſime, autumamus; non negantes equidem, id utplurimum uteri cauſa quoque fieri; uterus enim ſucco proſtatarum acriori quandoque concitatus, & nervos lædere, & cerebrum afficere, & ſpiritus animales ita commovere poterit, ut talem, ac tantum efferatum libidinis æſtum ſuſcitet, foveatque. Ejuſmodi furor, niſi conjugio opportune cohibeatur, in maniam deploratam frequentiſſime tranſit.

CAPUT IX.

De Chloroſi.

Definitio. CHloroſis, *color* videlicet *mulierum a naturali recedens*, *febris alba*, *ičteritia alba*, *morbus virgineus*, unum, idemque penes Clinicos ſunt; vocibus quippe iis eam deſignant in fœminis ægritudinem, in qua *earum facies præter naturam immutata*, *decolor*, *ſqualens*, *&* *ad viridem quaſi perſæpe inclinans*, *pravam fluidorum ex humoribus prave congeſtis indicat indolem*, *menſium defectu quamſæpiſſime contractam*.

Diagnoſis. Quæ chloroſi laborant præter oris, totiuſque corporis colorem fœdum, lente identidem febriunt, ingenti cum labore reſpirant, capitis dolore perſæpe anguntur, cibos faſtidiunt, evomunt, languent, doloribus per articulos tentantur vagis, mœrentes, deſides, & anxiæ ſunt. Ad hæc iis palpitat cor, intenduntur hypochondria, obmurmurant, rugiunt, atque inflantur inteſtina &c.

Cauſa. Viſcera menſium retentione infarcta, quum in gyrum per ea libere circumvehi nequeant humores, chloroſin faciunt; quam iccirco, non niſi deobſtruentibus, ut poſtmodum dicendum eradicare unquam poteris.

Prognoſis. Chloroſis frequens licet ſit, & contumax, lethalis eſſe non ſolet; hydropem tamen nonnumquam facit, hecticam, aliaſque chronicas parit ægritudines. Ubi menſibus adapertis, pravæ indolis recrementa, quæ humores coinquinaverant, ſtatis temporibus, periodice, ac debite ex pudendis egeruntur, plerumque ſolvitur.

Curatio. Quocirca, ut talis affectio eximatur, ea omnia adhibere juvat, quæ menſes blande movent, viſcerum obſtructiones recludunt, ac labem ex humoribus pravis intus congeſtis jam ante contractam eluunt. De iis ſermonem pridem fecimus, ac in hiſtoria mox facturi ſumus.

Hiſtoria II.

Quicquid, chloroſi medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

PHilenium, perquam elegans Corcyræ virgo, ex oris ægeis, inter barbaros piratas, alior-ſum tranſvecta, neſcio quodam fato, Venetiis ad Urbem tandem appulit. Ætate tum florebat, & morum probitas, ejuſque in arduis abunde ſpectata honeſtas, effecit, ut aliis quibuſdam aſſociata virginibus, in cœtu quodam pio jamdiu conviveret, manibus victum ſibi comparans, & religioſe, ac pudice Divinis interim vacans. Fortis erat, procera, lacertoſa, & ad id temporis optime valens. At animo ex improviſo vehementer commota, plura exinde paſſa eſt incommoda. Quinimmo, & menſes, qui pridem large ſemper fluxerant, ad annum, & ultra reſtiterant. Hinc macie pene confecta, ac prætermodum languens, una & torpens febrire cœpit. Febris, nec erat

erat continua, nec ſibi ſemper æqualis; quinimmo, & procul ab omni certa periodo, modo minor, modo major erratice recurrebat. Attamen nauſeabunda pene ſemper erat, niſibus vomendi irritis frequenter obnoxia. De capitis inſuper doloribus quibuſdam lancinantibus, qui die inclinato præſertim vigebant, conquerebatur. Pulſus erat imbecillis, urinæ albæ, ac tenues. Oedemate affecta, genæ, manus, & pedes non nihil intumuerant. Sitiebat, ac viribus plane fractis, irrequieta, atque inſomnis dies, noctesque plurimas jam traduxerat, ſibimetipſi, non minus, quam adſtantibus infeſta. Dies erat morbi decima octava, quum Philenium ita febrientem inviſimus. Et quoniam primævum ejus colorem omnino immutatum vidimus, ex roſeo quippe pallens, & prope liveſcens conſuetam Philenio venuſtatem ademerat, eam chloroſi fœdatam eſſe conjecimus; atque adeo, ut chloroſi afflictam, ita ut ſequitur, Philenium tractare cœpimus. Adſtricta erat alvus, urinas uberrimas excernebat, plurimumque, noctu præcipue, cum ingenti ſpirandi labore inſudabat. Quamobrem enemate ex aqua ſimplici mellita prius indito, eoque alternis ad dies quindecim circiter deinceps iterum, iterumque immiſſo, infuſionem hanc A antelucanis horis quotidie ſumendam ei præſcripſimus. Menſis erat Septembris poſt æquinoctium, quum ea nobis ſeſe tractandam tradidit; ſero iccirco caprillo, ut in eadem A exponitur, medicato, ad ejuſmodi ſubripiendam ægritudinem uſi fuimus. Diebus viginti exactis, ad uſum martis, ita, ut declaramus in B, propinati devenimus. At enim vero in melius rebus ſemper procedentibus, & viribus plurimum reſtauratis, ad aquam ſubinde, primum villenſem, mox tetutianam, quam ita, ut legitur in C, per dies plures hauſit, tranſivimus. Ac poſtremo, ad libram circiter in varias vices ex pudendis ſanguine educto, ac cute univerſa crebro defricata, & cucurbitulis quamſæpiſſime per inferiora apprehenſa, diſtractaque, de more refluxerunt menſes, atque univerſis viſcerum ſolutis obſtructionibus, antequam ad diem quinquageſimam perveniſſet, plane morbus evanuit.

A ℞. *Rhabarb. elec. ſcrup. j., ſal. tart. ſcrup. ſs., ſeri cap. lib. j. M. f. levis infu., & mac. S. A., & adde fol. cichor., pimpinel., borrag. ana pug. j. bul. leviter. Colet., & adde cryſtal. mont. præp. drach. j., mel. hiſp. unc. j. cap. quotidie in Auror., ut m. per dies xx.*

B ℞. *Croc. mart. cum ror. majali parat. ſcrup. ſs., ſal. tart. gr. vij., mel. hiſp. q. ſ. M. refor. bol. deaur. S. A.; & cap. quotidie in Auror., cui ſuberbib. ſeri capril. per extinctionem ferri candentis S.A. chalyb. lib. j., ſyr. de cichor. cum rhabarb. unc. j. per dies xv.*

C ℞. *Syr. flor. perſic. unc. iij., aq. villenſ. q. ſ. M. f. pot., & cap. in Auror. cui ſuperb. per intervalla ejuſdem aq. villenſ. lib. iv., alternis diebus per vices tres.*

Item ℞. *Syr. flor. perſic. unc. iv. aq. tetut. q. ſ. M. f. pot., & cap. in Auror., diebus tamen ſex ab uſu aquæ villenſ. exactis, cui ſuperb. ejuſdem aq. tetut. lib. iv. per intervalla ut ſupra. At pro una vice tantum.*

ANI-

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid præſtet ferrum in uſu medico, & quomodo propinetur.

Martis nomine ferrum, penes Chymicos, ideo ſonat, quia, vel a truci Martis lumine ſuos ab alto in terris excipere influxus commenti ſunt, vel pleraque in officinis ex ferro bellandi cuduntur inſtrumenta. Inter præſidia medica, non infimum ſane, vel antiquitus obtinuit locum. *Sale* quodam congregatur acido, atque auſtero, quem *vitriolicum* vocant, *ſulphure*, & *terra*; quæ ſibi invicem adeo laxe in ferro injunguntur, ut facile analyſi chymica diſſolvantur. In uſum medicum, tum conſiſtens, tum fuſum, ſive potius ſolutum præbetur. Ubi ferrum conſiſtens propinare nobis arriſit, *croco*, qui dicitur *martis* paſſim utebamur. At ubi per modum liquoris, id metalli genus exhibere placuit, tum tincturam, pomorum ſucco, ex marte elicitam, utpote quæ blandior nobis viſa ſit, frequentius, quam alias martis ſolutiones, præſcripſimus. Crocus martis, ſive ferrugo, nihil aliud eſt, quam portio quædam ipſius ferri, ſive chalybis in pollinem tenuiſſimum per aerem humidum paſſim extenuata. *Calx ferri*, non improprie, a nonnullis dicitur, eoquod non aliud ſit porro, quam ferrum in calcem, aut natura, aut arte ſubactum. A croceo, quem objicit colorem, crocus ab aliis nuncupatur. Duplicis generis eſt. Ab effectu alter aperiens, adſtringens alter appellatur. De aperiente hic loquimur. De adſtringente poſtmodum. Aperiens eſt, qui vel ſua, ut ita dicam, ſponte, aere udo, vel data opera, aut aqua pluviatili, aut ſulphure ignito educitur. Ejus doſis nobis conſueta, eſt a granis duodecim, ad decem & octo, & ad ſcrupulum. Blande agit, obſtructiones recludit, viſcerum vim enervem roborat, aliosque optimos, cito, ac tuto, non præpoſtere modo propinetur, præſtat effectus. Id equidem idem, non æque tamen ſemper proſpere adeo, ex uſu martis pomorum ſucco ſoluti, percepimus; qui eadem circiter doſi, ideſt a guttis quindecim, ad vigintiquinque, & triginta propinari ſolet. De ferro, chalybe, vel marte, naturam, facultates, officinas, & reliqua, quiſquis callere velit, Ettmullerum, Lemery, alioſque complures, qui ea de re fuſius ſcripſerunt, adeat. Tyrones interim monitos velim, ne corpore non rite purgato, neque humoribus non antea diu ſubactis, ac non bene dilutis, martem unquam propinent. Mars enim in viſceribus impetum facit, atque adeo in receſſibus humani corporis vitam habentis, niſi facile cedat humor peccans, agendo ſeſe intus intrudit, in tubulorum parietes ictus ruditer impingit, fibras convellit, membranas impellit, lacerat, infringit, meatus magis magiſque quandoque infarcit, abſceſſus, ſcirrhos, ſanguinis, lymphæque profuſiones interiores, inflammationes, cruciatus, tormina, aliaſque plurimas perquam moleſtas, & perſæpe lethales inducit affectiones.

Quid ſit, & quo pacto crocus martis aperiens eliciatur.

Crocus, ſive ferrugo, quæ dicitur aperiens, tum ex ferro, tum ex chalybe, madidis, ſive ſaltem humidis, non alia elicitur de cauſa, niſi quod ſpiramenta, ſive meatus ejus inſenſiles, humiditate obſtructi, materia ſecundi generis ex æthere amota,

ta, eam primi generis ſolam intus excipiunt, ætherem nempe excipiunt tenuiſſimum, concitatiſſimum, atque ob maximam, quam ſolus exercet, celeritatem, validiſſimum; qui propterea per eas minimas intercapedines ſeſe perniciſſime exagitando, meatus indeſinenter corradit, ac prope limat, molecularum compagem, quas offendit, ubique comminuit, extenuatque. Hinc ferri duriſſima licet ſubſtantia, paullatim ſubacta, ac pene dicam putris, in pollinem ſolvitur, atque in minutiſſimam quaſi, aut cumulatur, aut decidit, ſcobem. Hinc ferrugo &c. En quo pacto in rubiginem reliqua omnia metalla item converti credimus. En quo pacto in abditis terræ viſceribus in calcem, vel in pumicem, lapides quandoque vertuntur. En quo pacto ſubterranea ſuſcitantur incendia, aquarum æſtus, terremotus & reliqua, de quibus, ſi ter Optimus Maximus dederit, ſuo loco dicendum. Si quis hæc interim luculentius percipere cupiat, Tractatum noſtrum Phyſico-mathematicum, quem de motu non ita pridem evulgavimus, adeat. At ubi crocum ex ferro elicere quamcitiſſime velis, ſcobem, quam aut ex ferro, aut ex chalybe ſubtiliter limaveris, in diſco ad ſolem ardentiſſimum æſtivum ſubdio expone, eamque, ſive rore majali, ſive aqua, vel pluviatili, vel communi, identidem, ut quum exiccetur, iterum, iterumque conſperge, & ſcobem in ferruginem ubique friabilem brevi converſam deprehendes. At ſi talem ferruginem ad ſolem deinceps adhuc, ut antea, conſperges, ea ulterius ſolvitur; verum, croceo extincto colore, atra demum evadit, odorem ſibi vitrioli, ſive potius atramenti nacta.

Crocus martis adſtringens, nihil aliud eſt, quam ferrugo, ope ſulphuris accenſi, uti diximus, prius educta, quæ ſubinde aceto fortiori diu ſubacta, ac igne vehementiori mox peruſta, vim ſibi adſtringendi comparat. Hæc ad granorum quindecim, viginti, triginta circiter doſin propinata, quoſcumque ſanguinis fluxus ſiſtit immodicos. Verumtamen, vel in hoc caute admodum incedas oportet, ne ſanguinem cohibendo, inflammationes facias, atque abſceſſus. Crocus martis, inflammati ſulphuris vi, elicitus aliquantulum præponderat: evidens indicium, aut a ſulphure ignito, aut ab ipſo igne ſibi aliquid immixtum ſuſcepiſſe, quod eidem croco inhærens, inſimul & gravitet, & agat. *Quid ſit crocus martis adſtringens.*

Chalybem ferrum eſſe arte magis coactum, magiſque ſubactum, expolitumque, lippis, & tonſoribus abunde notum eſt. Chalybs igitur, eoquod longe majorem, quam ferrum adhuc rude, duritiem habeat, magis reſiſtit, ſubtilius elimatur, & elegantius levigatur, cui proinde nitor maximus ab Opifice detergendo comparatur. Ex quo utique fit, ut quemadmodum chalybs utenſilibus nonnullis exterioribus perficiendis idoneus magis ſit, quam ferrum, ita ferrum, quoniam facilius ſolvitur, ad labem in viſceribus deſtruendam, vires ſuas facilius exerat. Eorum, qui, affectionibus deſtruendis martialibus intus utuntur, fæces egeſtæ ſubnigra quadam inficiuntur uligine; quam ex eo, ut opinor, martialium ſale vitriolico, ut ita dicam, nanciſcuntur; is quippe cum ſuccis inteſtinorum acerbis immixtus, ſpeciem ibi quamdam elicit atramenti. *Ad uſum medicum ferrum magis, quam chalybs probatur.*

ANI-

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

In quo caſu ad cachexiam ſubducendam conveniat ſanguinis miſſio.

AD eam, quam in Phylenio Chloroſin nuper tractavimus, penitus eximendam, ſanguinis copiam ad libram uſque ex pudendis imminuimus; quo tandem ægritudinem, in ea quamvis humores pravi cachexiæ ſpeciem jam feciſſent, plane extenuavimus. Id ſi quiſpiam improbare velit, ad ea, quæ paucis mox proferre eſt animus, mentem quæſo adhibeat. Scimus & nos, in cachecticis ſanguinem large educere, rem fore perſæpe, aut irritam, aut periculi plenam. Attamen medicinam facientes, didicimus quoque, uſu potiſſimum ducti, in virginibus præſertim, menſium fluxu compreſſo oppletis, didicimus inquam, non modo ſimplicem chloroſin, quinimmo, & hydropem pene confirmatam, hirudinibus pudendo admotis, & ſanguine uberrime hauſto, actutum quaſi evanuiſſe. Nec id quidem mirum alicui eſſe debet, modo advertat, pravam humorum qualitatem, quæ, & cachexiam, & hydropem tum facit, non aliunde extitiſſe, niſi a quantitate ſanguinis nimia intus præter naturam retenti; qui niſi opportune ſubreptus eſſet, intus adhuc viguiſſet cauſa morbi primaria. Enim vero nobis, qui in clinice exercenda naturæ inſtituta, & conſuetudines ſcrupuloſe, ut ita dicam, imitari debemus, perquam ſæpe obſervaſſe datum eſt, affectiones hujuſmodi, etiamſi inveteratas, hæmorroidibus, vel menſibus diu ante obſtructis, libere tandem aliquando redeuntibus, omnino ceſſiſſe.

CAPUT X.

Quicquid de Fœtu obſervamus menſibus geſtationis poſterioribus.

Quid ſi membrinæ fœtum extrinſec obvolventes

FŒtus in utero, poſterioribus ſaltem geſtationis menſibus, duplici obvolvitur tunica, quæ propemodum ovi cujuſdam maximi putamen, quum adhuc molle eſt, æmulari ſolet. Exterior dicitur *Chorion Amnion* interior. Exterior utero accreſcit per *placentam*, cui quaſi agglutinatur, modo anterius, modo poſterius, modo inferne, nec non etiam quandoque ſuperne.

Quid placent

Placenta eſt maſſa quædam carnea, rubicunda, mollis, quæ figura exteriori ſcutellam æmulari ſolet planiorem, cujus altera facies paullulum cava eſt, altera convexa. Facies placentæ cava chorio foris adamuſſim aptatur. Gibba utero intus. Ejus longitudo, fœtu perfecto, ad ſexqui pedem plerumque extenditur. Craſſities ad digitos duos circiter tranſverſos. Subſtantia contexitur maxima arteriarum copia, æque ac venarum, quæ producuntur a truncis umbilicalibus.

Deſcr buntur in fœt vaſa um bilicali

Binæ ſunt arteriæ umbilicales. Originem ducunt utrimque ab aorta deſcendente non procul a diviſione iliaca. Exinde per latera veſicæ urinariæ in umbilicum tendunt, ibique conveniunt. Mox funiculorum adinſtar mutuo intorquentur extra fœtum ad placentam uſque, in quam dirimuntur propaginibus pene innumeris, quarum nonnullæ effunduntur quoque per chorion, & amnion. Binis hiſce arteriis una tantum reſpondet vena, quæ tamen amplior eſt, quam binæ arteriæ ſimul ſumptæ. Vena umbilicalis ab hepate

pate fœtus, per mediam videlicet hepatis fiſſuram, ad umbilicum fœtus excurrit; ubi cum arteriis convenit umbilicalibus, unaque cum iis ad placentam uſque intorquetur; per quam non aliter, ac arteriæ umbilicales pluribus propaginibus effunditur.

Quid ſint funiculus, ſive ligamentum umbilicale, urachus, & allantoides.

Arteriæ, & venæ umbilicales ab umbilico complicatæ, ſive intortæ ad placentam uſque, vinculum illud efficiunt laxum, & molle, quod dicitur *funiculus*. In quo præterea obſervamus *urachum*: ligamentum ſcilicet, quod a fundo veſicæ, per umbilicum fœtus funiculum, ſubit; ac per funiculum, in bobus ſaltem, hædis, atque ovibus producitur ad *allantoidem*. Allantoides altera eſt membrana, farciminis adinſtar cava in quibuſdam, in aliis varias habet cellulas, quæ ſerum continent urinæ non abſimile. Intereſt in brutis inter chorion, & amnion. In homine nondum ſane id luculenter nobis innotuit. Inſuper in quadrupedibus pleriſque majoribus cavus eſt revera urachus; quem tamen impervium in homine antehac ſemper offendimus. Qua de re ſerum licet in allantoidem quadrupedum deferatur a veſica urinaria per urachum, id tamen in fœtu humano affirmare neutiquam audemus.

Quid ſentiendum ſit de nervis, ductibuſq; chyliferis, ratione funiculi.

De nervis umbilicalibus, univerſi quamvis ſileant Sectores, eos tamen adeſſe affirmare non dubitamus, ſi ſenſibus noſtris fides habenda eſt, necnon & ductus chyliferos; quod Bidloo, item & Verhejen quoque non ita pridem innotuit.

Placentæ uſus, & quomodo in utero nutriatur fœtus.

Uſus placentæ ad mentem Priſcorum erat, ut fœtui utero concluſo alimoniam compararet, quæ penes eos per placentam a venis non minus, quam ab arteriis umbilicalibus prægnantis ſubit venas, atque arterias umbilicales fœtus. Hæc tamen opinio, temporibus noſtris reperto motu ſanguinis circulari, neglecta plane corruiſſe videtur. Obſervamus quippe, ſanguinem per arterias umbilicales effundi a corde fœtus ad placentam, quam quaquaverſum irrigat, & tametſi vel minimum ſanguini communicet materno, refluit a placenta fœtus per venam umbilicalem in idem corculum fœtus, uti luculentiſſime ex pluribus colligere poſſumus obſervationibus ocularibus. Ex quibus inſuper habemus, fœtum revera per oſculum alii, labiis ſuis identidem exugentem humorem tenuem albugineum, qui colligitur in amnii capacitate, quo propterea fœtus circumfunditur immerſus. Humor præfatus a glandulis minimis hinc inde diſperſis per ſubſtantiam uteri interiorem, ni fallor, depluit, quarum oſcula excretoria aptantur chorii ſpiraculis; a quibus per tranſudationem, uti opinor, humorem præfatum in amnii cavum immittunt.

Enumerantur foramina cordis fœtui peculiaria.

Quia fœtus, uti monuimus, quum adhuc vivit in utero latici præfato immerſus, reſpirare neutiquam poteſt, iccirco ſanguis libere a dextero cordis ventriculo effundi haud poteſt per arteriam pneumonicam in ſubſtantiam pulmonum, ut inde per venam pneumonicam refluat in auriculam cordis ſiniſtram. Hinc per *foramen*, quod dicitur *ovale*, nec non etiam per *tubum*, qui vocatur *arterioſus*, defluit aliorſum, ut mox dicendum. Tum foramen ovale, tum tubus arterioſus ſunt meatus quidam fœtui ferme peculiares, donec utero concluditur. Mox autem, quum ſpiritum extra uterum libere ducit, plane occluduntur.

Quid ſit foramen ovale.

Foramen ovale occurrit in cavo auriculæ dexteræ a ventriculo dextro non procul. Figuram habet ovalem, atque ex auricula dextra per baſim cordis ducit in auriculam cordis ſiniſtram non procul a vena pneumonica, in quam aperitur, ut in auriculam cordis ſiniſtram ſanguinem evomat; adeo ut pars ſanguinis maxima, quæ a reliquis corporis partibus refluere debet per venam cavam in auriculam cordis dexteram, ab auricula cordis dextera nequaquam deſcendit in ventriculum cordis dexterum, ut exinde ad pulmones dirimatur per arteriam pneumonicam; quinimmo per foramen ovale defertur ſtatim ab auricula cordis dextera in auriculam cordis ſiniſtram, a qua in ventriculum ſiniſtrum mox deſcendit.

Quid ſit tubus arterioſus.

Tubus arterioſus eſt alter ductus, qui non procul a principio arteriæ pneumonicæ, duobus circiter digitis tranſverſis, ſupra baſim cordis, ſtatim producitur ab arteria ipſa pneumonica ad principium trunci aortæ deſcendentis. Quamobrem pars maxima ſanguinis, qui per arteriam pneumonicam irrigare deberet pulmones, a trunco arteriæ pneumonicæ deflectit per tubum arterioſum ad principium trunci aortæ deſcendentis, in quam ſeſe exonerat.

Quare ductus præfati, reſpirante fœtu, occluduntur.

Ductus præfati, fœtu in lucem edito, ut ſpiritum libere ducere cœperit, paullatim laxe ſubſidunt; concidunt, concreſcunt, & occluduntur; eoquod ſanguis, quum per pulmones facilius deinceps tranſire poſſit, a ductibus præfatis, quos magis obliquos offendit, plane declinet.

CAPUT XI.

De Vita Fœtus in Utero, ac nutritione, necnon etiam de Partu.

Quo pacto vivat fœtus in Utero.

SI quis ea, quæ de fœtu utero adhuc concluſo innuimus, accurate perpendat, inferre poterit, fœtum ante conceptionem *virtualiter* ſaltem in ovariis vitam vivere genitricis. Exinde *formaliter* vivere poſt conceptionem vitam ſuam quoque propriam: vitam tamen dumtaxat animalem prioribus geſtationis diebus; quum ex alimentis, ex ſucco videlicet in amnii cavo collecto, quem labiis exugit, conficit in ſtomacho, æque ac in inteſtinulis chylum quemdam tenuiſſimum, defæcatiſſimumque; qui poſtmodum vaſa ſubit lactea, ac per vaſa lactea reliquos tubulos univerſos &c. Adeo ut, modo tamen vera ſit ovariſtarum ſententia, non ſecus ac pullus in ovo fœcundato propriam ſibi conſervet vitam, quam non ita pridem ſemen in coitu immiſſum excitavit. Hanc præterea fovet blandus, ut ita dicam, uteri calor. Vitam dicimus vivere tantum animalem fœtum prioribus geſtationis diebus, quum deinceps vivere incipiat vitam quoque ſenſitivam, & rationalem, ope mentis illius incorporeæ, quæ tamquam forma ſubſtantialis corporis humani viventis divino excitatur afflatu, atque embrione confecto, organis infunditur corporeis. Nihilominus tum dormitat infans in utero, ob denegatam objectorum ſenſibilium actionem, quæ libere in organis agere minime queunt, tum ob parietes uterinos, tum ob membranas fœtum includentes, tum ob humorem, quo undequaque alluitur.

Quo

Quo pacto fœtus excludatur in puerperio.

Quo grandior ſit fœtus in utero, eo magis, ceu vas continens, in omnem dimenſionem extenditur uterus; adeo ut poſterioribus geſtationis menſibus, maximam molem acquirat; ſed quum explicari amplius nequeat increſcentem fœtum quodammodo coercet; qui ob varia proinde, quæ patitur incommoda, expergefactus, intorquetur, exagitatur, angitur, ac tandem calcitrans membranas diſcindit, lacerat exuvias, provocat partum; &, capite utplurimum deorſum inverſo, per oſculum uteri exitum ſibi pandit. Hinc caput Infantis plerumque prius egreditur. Membranis fractis, ut facilior ſit exitus, fit illico aquarum effluxus, quibus accedit puerperæ labor, quæ tum inſpirando, & diaphragma deorſum movendo, tum muſculos abdominis contrahendo, uterum adeo comprimit, ut fœtum tandem excludat. Id in homine contingere ſolet menſe poſt conceptionem nono exacto, aut ſub finem, vel decimo incipiente. Interdum, raro licet, partus fit menſe ſeptimo, & præſertim in primiparis. Partus hujuſmodi, qui propterea *ſeptimeſtris* vocatur, quaſdam habet perſæpe imperfectionis notas in auriculis, in ore, necnon etiam in digitis; quæ partes in fœtu omnium noviſſime perficiuntur. Non ſemel contingit quoque, ut prægnans vetula, ſive imbecillis, ſive ob imbecillitatem fœtus, ultra menſem decimum differat partum. An tamen eo in caſu vitalis ſit nec ne, perquam difficile eſt judicare, quum non raro prægnantem fallant conceptionis indicia.

Quo pacto movetur fœtus, ut pariundi niſum provocet.

Cauſa, ſive ſtimulus, qui in utero fœtum excitat, atque, ut ita dicam, adigit, ut partum moveat, penes Auctores varius eſt. Probabilius tamen id operis adſcribitur, & ſpirandi anguſtiæ, & fœcibus acrioribus in cavo inteſtinorum cumulatis. Sanguis enim exuberans, quum per pulmones libere tranſire nequeat, in præcordiis ſtagnando, impetum facit, irritat fœtum, & per fœtum niſum provocat pariundi. Nil itaque mirum, ſi utprimum egreditur fœtus, reſpirare incipiat. Ad hæc fieri quoque poteſt, ut fæces, ex eo, quo nutritur humore, defœcatiſſimo licet, ſenſim intus adauctæ, tantam ſibi proceſſu temporis acrimoniam acquirant, ut cruciatus, tormina, & fœcum egerendarum ſtimulos moveant; quibus Infans experrectus, exuvias pandat, atque in lucem prodeat.

Quid Secundinarum nomine vulgo veniat.

Fœtu egreſſo, ſubſequuntur membranæ obvolventes, ſive fœtus exuviæ, item & placenta, quæ per funiculum umbilicalem fœtui adhuc alligantur. Hæc omnia vulgo dicuntur *Secundinæ*, *Secundæ*, Græcis *Deuterion*, eoquod ſecundo loco poſt fœtum quantocius eximantur oporteat, ne uteri contracto orificio earum occludatur egreſſus; quæ intus proinde putreſcentes lethalem humoribus labem inferrent.

Quid ſint poſt partum uteri repurgamenta, ſive lochia.

Interea temporis uteri parietes ab increſcente fœtu plurimum jam extenti, eo excluſo, fibrarum ope in dies contrahuntur. Hinc tubulos comprimunt, & glandulas; a quibus propterea humores congeſtos, ibique geſtationis tempore coactos validius exprimunt. Ex quo fit, ut poſt partum uteri profluant repurgamenta, ſive *lochia*. Effluit prius humor cruentus, ſive ſanguis purus. Mox ſanguis longe magis dilutus, loturæ adinſtar carnis ob copiam ſeri maximam ſibi immixtam.

Poſtremo inſudat, ſive potius depluit materia quædam mucoſa, alba, quæ nil aliud eſſe ſolet, quam reliquiæ ſucci alibilis, quo veſcebatur in utero fœtus. Fluxus hujuſmodi, ratione temporis, plurimum variare ſolet, pro varietate conſtitutionis puerperæ. In nonnullis quippe proſequitur ad dies quindecim. Citius in aliis ceſſat, nimirum die octava elapſa. In aliis ad menſem quoque, & ultra producitur. Uterus dum ita ſeſe repurgat, ſubinde contrahitur, & ut ita dicam extenuatur, quoad, repurgatione confecta, ad molem ſuam naturalem in formam pyri propemodum reducatur.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Variæ circa generationis opus opiniones.

MUlierum partes generationi inſervientes, ubi ſemen ferax opportune a viro excepetint, exceptum ſervent, detineant, condant, foveantque, necnon etiam aliis, prout exegerit natura, partibus immittant, *fœcundari* dicuntur. Inde *conceptio*, quam Galenus *motum eſſe* tradidit *contractionis uteri*, *dum ſemen in ſeipſum ejaculatum amplectitur veluti manu quadam avidiſſime*. Num autem ex ſolo viri ſemine, num ex utriuſque miſcela id operis abſolvatur vel apud priſcos olim in dubium venerat. Quatuor ea de re præcipuas hactenus, quantum teneo, accepimus ſententias. Binæ vetuſtatem ſapiunt. Binæ recens excogitatæ, & fortaſſe commentæ, varias temporibus noſtris inter Philoſophos altercationes acuerunt. Vetuſtiſſima eorum fuit, qui ex ſolo ſpermate virili fœtum extare rati, veluti agellum feracem, in quo tamquam ex jacto ſemine, fœtus rudimenta germinarent, uterum habuerunt. Alii exinde, inter quos Ariſtoteles, conceptionem in utero ex immixtione utriuſque ſeminis fieri affirmabant. At non ita pridem oculatæ Recentiorum indagines *Ovariſtas* excitarunt; quibus, quum ab ovo omnia exoriri autumaverint, & hominem ipſum ex ovo excludere placuit. Nec inter eos defuit, qui membra humani corporis futuri univerſa, ruditer quaſi elicita, atque in puncto, ut ita dicam, minimo coercita, ovulo jamdiu ineſſe opinabantur; adeout per ipſos, præter Animam incorpoream, nil in fœtu, poſt conceptionem, de novo unquam eliciatur. Icci rco conceptio penes eos in afflatu quodam conſiſtit ſpermatis intus ex coitu immiſſi; cujus ope fœtus, qui pridem in ovulo informis erat, & motum, & formam, & vitam, & incrementum ſubinde nactus, tandem abſolvitur. Id obiter his verbis attigiſſe videtur idem Seneca. *In ſemine omnis futuri ratio hominis comprehenſa eſt, & legem barbæ, & canorum nondum natus Infans habet; totius enim corporis, & ſequentis ætatis in parvo, occultoque lineamenta ſunt.* At enim vero de fœtus conceptione, nemo, quoad reſcivimus, adeo hactenus allucinatus fuit, quam qui acriter in ſpermate tubis opticis pugillaribus inquirendo, plurium minimorum animalculorum viventium, vel in homine, congeriem eſſe effinxit; fidenter inde affirmans, unum ex iis, aut uteri cavum, aut unum ex ovulis, in coitu ſubire, ibique foveri, augeri, atque in embrionem corporis humani poſtmodum aptari. In re tam ardua, tamque obſcura, ac pene dicam prorſus inextricabili, prout ſibi libuerit,

rit, modo tamen a Sacroſanctis Orthodoxæ Fidei Doctrinis ne minimum quidem philoſophando diſtare audeat, opinari quiſque poterit. Nos interim, utpote quæ inter Sectores vulgata magis videatur, Ovariſtarum ſententiam paucis exponere juvabit.

Explicatur conceptio, incrementum, & ortus infantis juxta mentem Ovariſtarum.

Ponamus igitur per modum ſimplicis hypotheſis inter vivipara & homines ipſos ex ovo inſurrexiſſe: ex aliqua nempe inter tot minimas veſiculas, pellucidas, ſive hydatides, quas ſparſim hinc inde excipiunt teſtium mulierum fibroſa alvearia. Hoc poſito, ſemen in coitu per membrum virile ad uterum propellitur. Pars ejus tenujor per calorem extenuata exaltatur. Per tubas Falloppianas, per meatus uterinos, aut per quoſdam alios canaliculos in vaporem evecta, & ad ſanguinem, & ad mulierum teſtes effunditur; in quibus ex ovulis illud tantum fœcundat, quod ibi offendit maturitate digeſtum. Ovulum ita fœcundatum magis, magiſque digeritur, atque ſubigitur, quoad, veluti pomum ad ſupremam maturitatem perductum, ex ſtipitibus ſuis in tubas excidat, ac in uterum per tubas devehatur, ut in utero ſenſim in dies augeatur. Hinc involventes tunicæ quaquaverſum explicantur. Majorem ſibi molem inducit placenta. Producitur, & pingueſcit funiculus. Intus in ovulo cuduntur embrionis ſtamina. Anima divinitus intime perfunditur embrio. Corculum jam pulſat. Micant arteriæ, ac per eas ſanguis ad membra provehitur, unde per venas ad idem cor reducitur. In cerebro ſecernuntur ſpiritus, per nervos radiant. fibras undique tendentes, ac varios in organis motus excitantes, quorum ope, & in utero fœtus jam vivit. Vivit utique vivit; ſiquidem cogitat, variis tentatur doloribus, intorquetur, exagitatur, angitur, ac tandem calcitrans membranas frangit; atque ingemiſcens in puerpera provocat partum, quo foras depromitur. Provocat partum, quippe & calcitrando, & ſeſe hinc inde intorquendo uterinos incurit parietes, nervorum plexus afficit, prægnantis muſculos convellit, tormina, dejiciendi, pariundique niſus procreat; quibus compulſus, & undique preſſus tandem egeritur. Egeritur Infans, ratione præditum videlicet animal, corpore organico affabre inſtructum; quod organorum beneficio, uti ante jam diximus, mirifice agit. Id corporis quæſo iterum, iterumque Tyrones perpendite, ne diutius *cætera miremur*, *cum ſimus ipſi mirandi*. Mirandi non modo, quod hoc mortali, fragilique corpore, incorporeum, & iccirco immortalem complectimur animum; verum etiam, quod ipſomet defuncturo corpore, Eterni, Sapientiſſimique Opificis ubique pandimus indicia; quippe tam appoſite concinnati, ut caro noſtra, tametſi natura exanimis, & iners, intrinſece tamen movetur, vivit, nutritur, augetur, incedit, & propagatur: idque dumtaxat organorum ope, nullo alio agente ſenſibili, quo illa moveantur, extrinſecus adjuvante. Accedat huc inſipiens, accedat; & ne in corde ſuo dictitet ulterius, *non eſt Deus*, corticem, ut ita dicam, corporis iſtius recens nati primum intueatur, & per corticem intime conſperſa digiti Omnipotentis veſtigia abunde deprehendet. Hic quippe tegumenta com-

pegit, eaque fibrulis, nervulis, vaſculis, ſpiraculis, papillulis, & glandulis appoſite inſtruxit. Pilis ubique conſeruit. Ad pilorum radices, & bulbos, & calices, & reliqua mirum in modum aptavit. Sub tegumentis muſculos. Inter muſculos glandulas. Sub muſculis, & glandulis oſſa compegit. Oſſibus viſcera ſubjegit. Viſcera humoribus irrigavit, quæ omnia ita eleganter muneribus ſuis obeundis aptantur; ut exinde potiſſimum eluceat, vel mechanices imperitiſſimis, quanta induſtria, quantaque elegantia corporis organa fabrefecit Sapientiſſimus ille Providus Naturæ Parens Omnipotens. *Neſcio qualiter in utero meo apparuiſtis. Singulorum membra non ego ipſa compegi, ſed mundi Creator*, natis ſuis dictitabat olim ut a Sacris habemus Paginis, divinitus afflata Genitrix, multo, quam Philoſophus aptius, penes quem *Sol*, *& Homo generat Hominem*.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Quo pacto placenta poſterioribus geſtationis menſibus ab utero ſenſim excidit.

LOcus, qua utero placenta inhæret, eſt utique incertus, nec in omnibus idem. Interdum ei quippe injungitur in latere dextero, interdum in ſiniſtro, quandoque anterius, quandoque poſterius &c. Quod effecit, ut Regnerus de Graaf plane ſenſerit, certum, & determinatum adhæſionis placentæ locum neutiquam aſſignari poſſe. Id tamen ex Diemerbroech, aliiſque tum Veteribus, tum Recentioribus Anatomicis maxime adnotandum, placentam, prioribus geſtationis diebus ſoluta licet, ac libera deprehendatur, poſterioribus ſane utero firmiter adeo accreſcere, ut fructus videatur quaſi ſtipiti immature infixus, ſive potius fungus arboris cortici arctiſſime inhærens. At paulatim ſubinde laxatur, atque ab utero ſenſim recedens in puerperio, non ſecus ac fructus jam maturus facile avellitur, & proprio quaſi excedit pondere.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Quare fœtus naſcendo caput ut plurimum edat prius.

FŒtus caput utplurimum prius, quam reliqua membra ab utero, uti innuimus, emittit. Id fit, ni fallor, quoniam caput in fœtu, habita reliqui corporis ratione, longe majus eſt, quam in adultis, & iccirco gravitat nimis. Quamobrem, ſi ab ea poſitione, quam in fluido æquilibratus ſervare ſolet in utero, vel paullulum recedat, præponderat caput deorſum tendens, & reliqua ſibi abripit membra ſuperiora: ea nimirum, quæ ſupra centrum gravitatis poſita ſunt. Hinc in puerperio quum fœtus enititur declinat caput, tum quum pedes, & reliqua membra inferiora in ſublime feruntur. Nil mirum itaque, ſi caput prius, dum naſcitur, in lucem plerumque proferat. Quocirca perbelle Plinius (a) *ritu naturæ capite hominem gigni mos eſt, pedibus efferri*.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Unde provenit affinitas inter fœtum, & prægnantem.

DE nervis umbilicalibus, ut vel ipſe Verheyen ſector Lovanienſis nuper monuit, ad tempora uſque noſtra omnes fere ſiluerunt; eos tamen, ut ante jam innuimus, nonnulli, & nos item, po-

(a) *Lib. 7. cap. 8.*

poſtremo, ſi oculis noſtris credendum ſit, vidimus; eoſque filorum ad inſtar tenues, atque albicantes per univerſam funiculi longitudinem ad placentam uſque produci, ibique diſtribui paullatim, & ſenſim evaneſcere, atque occultari obſervavimus. An autem per nervos hoſce, an per humores, an aliqua alia de cauſa eveniat, ut ea maxima, quam cum prægnante affinitatem habet fœtus, in utero conſervetur, id hactenus incertum eſt. Certum eſt tamen, prægnantem, & fœtum in commotionibus univerſis, tum animi, tum corporis alternis affici. Hinc perſæpe abortus. Hinc monſtra. Hinc habitus a nativitate. Hinc affectiones, quæ dicuntur *avitæ*. Hinc notæ ingenitæ, inſita veſtigia, & reliqua, quibus in utero afficitur fœtus, quæque præ cæteris ſcriptor Gallus pereleganter non ita pridem expoſuit.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit ſterilitas.

QUum aut uteri, aut proximarum partium, aut humorum, quibus uterus, & prædictæ partes irrigari ſolent, vitio, tametſi cum viro debite congrediatur mulier, concipere tamen haud nequeat, id proprie *ſterilitas* nuncupatur, quæ non injuria mulierum morbis annumeratur. Steriles fore fœminas præſertim judicamus ex lumbis adſtrictis, ex menſibus, aut omnino ſuppreſſis, aut plane deficientibus, aut de more non fluentibus, ex temperatura, ut vulgo dicitur, frigida, ex defectu pilorum, iiſque ſimilibus; quæ tamen omnia quamſæpiſſime fallunt. Sterilitas, & maxime avita, difficile evincitur. Et quoniam perſæpe vitium eſt, quod ab aliis provenit affectionibus, iis primum in curatione reſpiciendum eſt.

CAPUT XII.

De Symptomatibus Prægnantium, & Abortu.

Abortus definitio.

QUumprimum conceperit fœmina, variis tentari ſolet incommodis; quæ tum ab organorum facultatibus, ſuſcepto ſemine fœcundo, intus immutatis, tum a menſibus compreſſis, ſubinde ſuſcitantur; organorum etenim facultas, genitalibus fœcundatis, mutationem ſtatim ſubit, & menſes utplurimum omnino ſiſtuntur. Prægnans igitur nauſeare primum incipit, mox evomere, cibos faſtidire, picacea evadere, torminibus, alvi profluvio, dentium dolore, vertiginibus, cephalalgia, aliiſque pluribus moleſtiis torqueri, quæ ab enarratis cauſis originem ducunt. Medio geſtationis tempore tuſſi crebro infeſtatur, cordis palpitatione, frequenti ſyncope, ſpirandique labore, qui ſubinde a primo ad ultimum magis, magiſque viget, ob uteri molem increſcentem; quæ longe, lateque ſeſe prolatans, reliqua ad latera comprimit viſcera, ſublevat diaphragma, ac thoracem conſtringit. Ex hoc itidem fit, ut poſterioribus geſtationis diebus cum difficultate mingat prægnans, atque ex alvo ægre dejiciat. Quinimmo, & ex præpedito ſanguinis per venas inferiores refluxu, tumefiunt ei crura, ſanguinem expuit, febris ſuccenditur &c.; quæ eo quandoque perveniunt, ut fœtum immature, ideſt nondum ſane confectum excludat. Quo in caſu *abortire* dicitur; abortire quip-

pe nihil aliud eſt, præterquam *fœtum nondum confectum*, *atque ante tempus*, *ſive vivum*, *ſive mortuum ab utero excludere*.

Diagnoſis. Abortus jam facti ex ipſo fœtu immature egeſto petenda ſunt indicia: ratione, tum temporis, quippe ut dicatur abortus, egeri debet ante ſeptimum, vel nonum geſtationis menſem, tum corporis, cujus membra nonnullas pene ſemper præbere ſolent imperfectionis notas. Imminentem autem abortum fore, indicare ſolent horror, & rigor quidam; qui, nulla extrinſecus data occaſione, per univerſum prægnantis corpus perfunditur, quemque calor inſequitur quidam tenuis, nauſea, lumborum dolores, virium repentina ſolutio, extremorum perfrigeratio, ac pondus ad imum ventrem quaſi deſcendens. Menſes inſuper quandoque recurrunt, vel pro menſibus fluor albus; qui abortu imminente longe uberior fluere ſolet, ac poſtremo, fractis membranis, effunditur aqua partus &c.

Cauſa. Præter enarrata ſymptomata, quæ abortum movere poſſunt, quæque tamquam cauſæ interiores reſpiciendæ ſunt, veluti exteriores conſiderari debent lapſus, ceſpitationes, corporis defatigationes immodicæ, ictus validiores, equitationes, navigationes, concuſſiones, tripudia, animi emotiones &c.

Prognoſis. Abortus citra prægnantis periculum nequaquam erumpit; angor ſiquidem, & labor longe gravior in abortu, quam in partu maturo eſſe ſolet. Id, ni fallor, quia non ſponte, ut ita dicam, ſua, ſed vi, tamquam pomum non maturum, violenter avulſus excidit fœtus, & foras elabitur. Enim vero plures, decies ſe parere malle, quam ſemel abortire teſtantur. In abortu uterus facilius exulceratur; hinc inflammationes, febres acutæ, convulſiones, largæ ſanguinis profuſiones &c. Primiparæ ex abortu difficilius evadunt, tum maxime, quum membra convelluntur; quo in caſu mortem neminem unquam effugiſſe affirmat Harvæus.

Curatio. Ne ſequatur abortus, ea omnia, quæ fluidorum motus intus nimium concitant, quoad poſſumus, amovenda ſunt. Si ſanguis exuberat, quod paſſim contingere ſolet, is tum diæta, tum venæ ſectione opportune imminuendus. Motus licet nimius utero geſtantibus noceat, nocet quoque nimia quies, otium nimium, & vita, ut ita dicam, umbratilis, ob recrementorum congeſtionem; quæ niſi blanda exercitatione diſcutiantur, in vaſis cumulata, pravas ſuſcitant fermentationes, atque abortum facile provocant. At nihilosecius, ſi abortus ſuccedat, tum obnixe curandum, ne febris ſuccendatur, ne ſanguinis fluxus intempeſtive compreſſus viſcerum faciat inflammationes, ne exuberans ægrotam enervet. Quamobrem victus tenuis eſſe debet, humectans, refrigerans, concoctuque facilis. Niſi lochia debite fluant, blande impellantur diſcutientibus, antipleuriticis, de quibus in ſuperioribus fuſe jam egimus. Optima ſunt oleoſa, & emollientia, tum intus, tum foris admota. Si ſanguis nimis fluat, blande cohibendus, non aliter quam de fluxu menſium immodico ante jam diximus.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Nil ſa[tius] ad abortum[...] NE abortus inſequatur, atque ut prægnantium ſympto-

cohibendum adhuc adhibuimus, quam opportunam, ſanguinis miſſionem.

ptomata leniantur, nullum unquam antehac, quod blandius, tutius, ac citius ſuum præſtiterit effectum, adhibuimus præſidium, id licet hactenus omnes pene improbaverint Majores, quam venæ ſectionem. Venam prægnantibus alii, menſe tertio geſtationis exacto, ad ſeptimum uſque citra periculum ſolvi poſſe hodie prædicant, id tum ante, tum poſt id tempus omnino interdicentes. Non procul a nono dumtaxat ſanguinem alii mittunt. Nos autem uſu diutino edocti, tum Romæ, tum Florentiæ, tum Peruſiæ quolibet menſe, a primo ad nonum, quoties id neceſſitas exegerit, prægnantibus indiſcriminatim optimo ſemper cum ſucceſſu ſanguinem educere conſuevimus; & nihilominus, ſi abortum quandoque, quod tamen raro admodum contigit, ſiſtere nequivimus, abortientem ſane opportuna ſanguinis miſſione ita adjuvimus, ut feliciter ſemper, niſi memoria nos fallat, evaſerit. Quinimmo, & quæ abortum pati pridem ſemper conſueverant, ſingulis menſibus venam iis appoſite ſecando, ſucceſſiſſe non ſemel vidimus, ut ad menſem nonum feliciter partum diſtulerint. At enim vero ad id præſidii genus hiſce in caſibus audacter unquam nemo confugiat, ne abortum, tametſi non immineat, ſanguinem educendo, moveat. Ubi conveniat, tum paullatim, ne cum impetu exiliat, ex partibus ſupernis potius, quam ex infernis educendus. Cæterum quicquid aliud, præter ſanguinis miſſionem ad abortum cohibendum imminentem præſtitimus, huc uſque in irritum ceſſiſſe percepimus.

CAPUT XIII.

De Conceptu falſo, ſive Mola.

MOla, penes Clinicos, non ſonat, niſi *maſſam quamdam informem, exanimem, compactam in utero, ſine oſſibus, & ſine viſceribus, quæ ex concubitu quandoque concepta, fœtum quodammodo mentitur*. Quocirca dicitur quandoque *conceptus fatuus*, item & *falſus*. Molas quiſpiam cum ovis gallinaceis irritis, & ventoſis, quæ proprie *hypenemia* vocantur, comparare ſolitus fuit; hypenemia quamvis, vel citra coitum, gallina extra matricem procreet. Molæ tum numero, tum figura, tum mole, tum ſubſtantia, tum concretione, tum excluſionis tempore plurimum variant, plerumque licet tertio geſtationis menſe excludantur. Plerumque diximus, quum & citra id temporis, & ultra, & non raro per totum vitæ decurſum in utero commorentur. Definitio.

Mola concepta, præſertim in exordio, indicia plurimum habet ambigua, quæ profecto ab indiciis veræ conceptionis minime diſtant; menſes quippe vel in conceptione molæ ſupprimuntur, ſupervenit ciborum faſtidium, nauſea, vomitus &c. Diſtinguuntur autem ſubinde molæ a conceptione vera, eoquod in mola ex mammis, quamvis intumeſcant, nihil lactis, ut in vera conceptione, exprimi queat. In mola præterea motus nullus, aut pene nullus percipitur, qui vitalis ſit, ſed gravis, & moleſtus, non aliter ac ſi lapidis pondus ab uno in alterum latus identidem delaberetur. Ad hæc, molæ id proprium eſſe ſolet, ut ſi manibus comprimatur, de latere in latus extrudi Diagnoſis.

di poſſit, quod fœtui vere concepto nequaquam accidit. Inſuper molam utero gerenti, motus quidam rei cujuſdam vehementer intus ſubſultantis, ante menſem tertium frequenter occurrit. Non ita quum vere prægnet, ubi fœtus, aut numquam, aut raro admodum ante quartum movetur. Uterus poſtremo mola extentus ideo ab hydrope diſtinguitur, quia in mola, tametſi intumeſcat alvus, manus tamen, item & pedes, graciliores in dies evadunt. Contra in hydrope obſervatur.

Cauſa. Molam coagmentari Veteres opinabantur vitio ſeminis, vel maris, vel fœminæ, vel utriuſque. Vitium autem in eo ſitum eſſe ſibi ſuadebant, quod facultas ſeminis, ad procreandum idonea, nimis eſſet imbecillis. Neque id plane improbandum videtur, ſi pro ſemine muliebri, etiam hydatides, ſive ovula Recentiorum conſiderentur; quæ, pluribus ex cauſis vitiata, in molas coaptari, atque inſurgere poſſunt. Non omnino tamen negandum ducimus, aut ex ſero, aut ex lympha depravatis, aliiſque humoribus craſſis, glutinoſiſque molas interdum concreſcere. Nullum unquam inter animantes, præter hominum fœminam, molam concepiſſe, tradidit Ariſtoteles.

Prognoſis. Mola nequaquam citra periculum concipitur; nihilominus, quum ut inutile pondus, & recrementum opportune egeratur, ſalutem infert. Symptomata, quæ molæ egeſtionem præire ſolent, lethalia plerumque ſunt: peſſima quippe pene ſemper, & adhuc atrociora, quam quæ partum legitimum, & abortum ipſum præcedunt. Hinc necem frequentius moliuntur. Adſunt quippe utplurimum deliquia extrema, ſudores frigidi, convulſiones perquam moleſtæ, & reliqua; quæ organa præcipua miſere torquent, vires conterunt, atque animum frangunt.

Curatio. Ubi certum plane ſit, quod perquam difficile porro exiſtimamus, molam utero concretam ineſſe, pro viribus opera danda eſt, ut ſub finem menſis tertii, aut in exordio quarti, leniter, quantum fieri poſſit, excludatur. In quem finem ea omnia, quæ menſes blande movent, & hic commendamus; oleoſa in primis, & reliqua emollientia, quæ tum intus, tum foris adhibenda ſunt. In paroxyſmo optimo cum ſucceſſu ad ſymptomata vehementiora compeſcenda ſanguinem ſemper emiſimus.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Indicia molæ in utero exiſtentis ſunt valde ambigua.

MOlæ in utero exiſtentis indicia plurimum fore ambigua, experientia nuper edocti, procul ab omni hæſitatione proferre non dubitavimus. In nuptis quibuſdam ex nobili, inclyta, avitaque progenie molas non ita pridem Romæ conceptas vidimus, cum notis omnibus, per tres integros menſes, optimæ geſtationis; quoad, molarum ſumptomatibus ex improviſo accedentibus, molæ tandem exciſæ, atque emiſſæ rem manifeſto protulerint. Quinimmo una ex iis molas poſtremo placidiſſime ex utero ejecit.

CAPUT XIV.

De Partu difficili, ſive cum labore.

Definitio. PArtus difficilis, ſive cum labore is dicitur, ubi *cum maximo tum ſui, tum fœtus periculo, ſymptomatibus ingraveſcentibus, aut tum quum diutius, quam par eſt, in partu edendo, puerpera laborat.*

Diagnoſis. Difficilem autem partum futurum

rum indicant dolores præcipue, qui aut nulli, aut admodum languentes principio incitantur; quique per longa redierint intervalla, atque ab ima pudendi ſede ad dorſum potius aſcendunt, quam a dorſo, ſive lumbis ad pudenda deſcendunt. *Quibus alvum tormina vehementer exercent, citiſſime pariunt; quæ lumbos dolent, vix pariunt, quæ ventrem imum facilius, & citius.* Id olim docuit etiam Ariſtoteles. (*a*) Difficile quoque, aut cum labore cenſetur, puerperam eniti, tum quum ultra ſpatium vigintiquatuor horarum partum differat; vel quum aut ante partum, aut in partu, aut etiam poſt, acriter torqueatur, vel ſi febris ſuccendatur ardens, vel ſi vires prætermodum ſolvantur.

Cauſa. Difficile, & cum labore enititur puerpera culpa aut ſui, aut fœtus, aut obſtetricis, aliarumque cauſarum, quæ extrinſecus agunt. Culpa fit ſui, tum quum aut adeo ſit imbecillis, ut nervos valide intendere nequeat pro niſu pariundi, aut tum quum perauguſti, valde inepti, & difficiles ſint meatus, unde fœtus egredi debet. Culpa fit fœtus tum quum vel ejus moles major ſit, quam ut commode per meatus conſuetos egredi queat, vel placenta utero arcte nimis inhæreat, vel tunicæ obvolventes, ne diſrumpantur plurimum reſiſtant, vel ipſe admodum languens, ut excludatur, pro viribus agere nequeat. Culpa fit obſtetricis, ſi vel negligens, vel imperita, vel garrula, omnia pervertat &c., de quibus fuſius infra.

Prognoſis. *Mulieri, quæ uterinis moleſtatur, aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio, bonum* (*b*). *Quæcumque præter naturam craſſæ non concipiunt utero; his omentum os uteri comprimit, & priuſquam extenuatæ fuerint non concipiunt. Vel ſi concipiunt*, addunt alii, *difficile pariunt* (*c*). *Quæcumque utero gerentes a febribus corripiuntur, & fortiter caleſiunt ſine occaſione manifeſta, difficulter pariunt, & cum periculo, & abortum facientes periclitantur* (*d*). *Si mulieri utero gerenti purgationes eant, impoſſibile eſt fœtum eſſe ſanum* (*e*). Ex labore partus, qui ingens ſit, difficilius evadunt languentes; tum maxime, quum aliis vehementioribus laboret morbis puerpera, & quum aut nondum adoleverit, aut ætate valde proceſſerit. Cæterum partus, qui cum labore magno excluditur, niſi aut puerperam, aut fœtum, aut utrumque extinguat, alias, ob niſum pariundi validiorem, crebrioremque, quamſæpiſſime facit ægritudines, & præſertim uteri, omenti, atque inteſtinorum prolapſus. Fœtus, qui, antequam egeratur, extinguitur, puerperam facile extinguit; quippe qui tum, ne vel minimum quidem nitendo, ſui egeſtionem coadjuvare queat.

Quæ partu laborat puerpera, operam potius accuratæ, ac ſagacis exigit obſtetricis, quam Medici; cui, ne tamen erret, præſideat Medicus. Victus puerperis laborantibus tenuis ſit, quinimmo quandoque perquam tenuis, & nullus; hiſce quippe in caſibus, ſi uſui credendum, puerperas in labore partus quo magis nutries, eo magis lædes. Nihilominus, ubi vires ſint admodum perfractæ, ad eas recreandas optima ſunt juſcula blande aromatica, confectiones cardiacæ, elixir proprietatis, & reliqua ejuſmodi, modo Curatio.

(a) *Ariſt. hiſt. animal. 7. cap. 8.*
(b) *Hipp. lib. 5. aph. 35.*
(c) *lib. 5. aph. 46.*
(d) *lib. 5. aph. 56.*
(e) *lib. 5. aph. 6.*

do tamen ne vel minimum quidem oleant; odores enim quamſæpiſſime ſoli, affectionibus hyſtericis incitatis, Romæ ſaltem, puerperas extinxere. Conferunt item balnea, fotus, ſuffitus, & cataplaſmata ejuſdem generis parata; necnon etiam meatus, qua egredi debet fœtus, injectionibus blandis lubricentur. Si ad niſus pariundi motus viſcerum adjiciantur ſpaſmodici, atque epilepticæ membrorum contractiones, convenit oleum recens aut in jure, aut alio quovis pacto identidem propinatum. Conveniunt item decoctiones emollientes ex foliis malvarum, violarum &c. Si ſuccendatur febris, eaque ſi ardens ſit, atque adeo, ſi viſcera inflammari indicet, vena ſecetur iterum, iterumque, quum id neceſſitas requirat. Verum ubi eveniat, ut Puerpera nondum enixa decedat, fœtus, utero ſecto, adhuc vivens extrahatur. Talis extractio ab eo, qui ex Julia progenie non aliter in lucem prodiiſſe fertur, *cæſarea* in Chirurgia vocatur. Alii quamvis, quod ita ſectum Parentis abdomen ex Julia ſtirpe aliquem olim pepererit, id poſteris Cæſaris cognomen inditum opinentur.

Hiſtoria III.

Quicquid, in partu difficili præſtandum erit, hiſtoria declaramus.

PErquam nobilis ex vetuſtiſſima Italiæ familia, olim Romæ nupta quædam Elmira, modicæ ſtaturæ, pinguis, ac vegeta, quintum & vigeſimum nondum ætatis compleverat annum, quum, poſtquam bis feliciter jam pepererat, denuo conceperit. A primo ad ultimum geſtationis ſe optime ſemper geſſit. Nec aliud quidem, præter excretionem quamdam pauci ſanguinis menſtrualis, quem, ſingulo quoque nondum exacto menſe, periodice egerebat, pati conſuevit incommodum. At ſub finem menſis noni, ſyrio vehementer eo anno æſtuante, ex improviſo, die inclinato, talis ſanguinis egeſtio prætermodum exuberans profluit. Accedunt ſubinde, inter pariundi niſus, deliquia creberrima, ſudores frigidi, una & maxima præcordiorum anguſtia. Vires inſuper omnino ſolvuntur. Concidit animus. Accurrunt omnes. Accurrimus & nos. Atque in carpo, & ad tempora pulſum explorantes, arterias vix micare, quinimmo & perſæpe plane intermittere percepimus. Algebant membra univerſa. Cum labore maximo Puerpera reſpirabat. Sanguis, qui eatenus prætermodum profluxerat, omnino reſtitit. Intumuerat alvus; & quaſi conſopita, nec mente, nec ſenſibus, conſtabat. At nihilominus pariundi niſibus, languentibus licet, identidem excitata, languore brevi penitus confectam fore, conquerebatur. Quamobrem ex ea ſella reclinatoria, parturientibus vulgo concinnata, cui aſſidebat, ut in lecto commode recumberet, actutum effecimus; & ad vires reſolutas quodammodo revocandas id conditum A ei, una & oleum ex ſeminibus melonum recens expreſſum, quod cum aqua cinnamomi nonnihil acuimus, alternis per intervalla propinavimus, interdicentes interim, ne obſtetricis, aliorumque opera, vel quid minimum præter juſculum aut inſulſum, aut cum magiſterio margaritarum, aut cum ſeminibus citri, aut cum modico cinnamomo paratum, puerperæ unquam præberetur. Poſtridie diluculo, pariundi niſibus ut quum maxime vigentibus, fœtus molis ſane ingentis, & ob meatus, ratione prædictæ molis, anguſtiam, & ob ſanguinem nimium; qui ad pudenda confluxerat, præ-

fo-

ſocatus in lucem tandem excluditur. Lochia, & ſecundinæ non multum poſt feliciter prodierunt, ac puerpera nonnihil reſipiſcens aliquantulum incaluit, & febrire cœpit. Ad eximendam igitur febrem ejuſmodi ex improviſo ſuccenſam, quum prætermodum adhuc langueret Elmira, nihil aliud præſtitimus, niſi quod, ut ſenſim in dies tenui victu, eoque idoneo refecta vires perfractas paullatim ſibi reſumeret. Febris ad diem decimamquartam, & ultra, nihilominus ſeſe produxit. Virium languor ad menſem circiter fuit ſemper extremus. Sanguis poſt partum ad libras multas effluxit, & nonniſi alvi profluvio poſt diem vigeſimam primam ſuperveniente, plane reſtitit. Res ſubinde ſemper in melius proceſſerunt, eo uſque dum Ægrotans tandem omnino convaluerit. Victus, quo prioribus morbi diebus utebatur, juſculum erat cum ovorum vitello recenti quaſſato, ac pane in eodem jure elixato, & ſubinde fortiter expreſſo; quod ter, aut quater in die horis congruis in refectionem ſumebat. Pro potu, quoniam plurimum ſitiens erat, aquam hordeaceam cum cinnamomo, ac corticibus citri non inſuaviter paratam, tepentem, parce tamen, ad uſum the identidem ſorbuit. Die ſeptima elapſa, ut aliquantulum copioſius veſceretur, operam dedimus. Nec vini, niſi poſt diem quadrageſimam, ei poteſtatem fecimus.

A ℞. *Margarit. præpar. drach. ij.; confect. hyac., alKerm. ſine odore ana drach. iij., ſyrup. de capill. vener. unc. ij., aquar. matric., peoniæ, ceraſ. nigr. ana unc. j. M. f. cond. S. A., & cap. cochleatim identidem, ut m.*

ANIMADVERSIONES AD HYGIENEN SPECTANTES.

NIL profecto partus crebrius difficiliores facit, quam imperitæ, ac negotioſæ obſtetricis audacia, quæ plurimum in ea re aut præſtare, aut ſaltem videri geſtiat; quæque inſuper ſuperſtitioſa quadam garrulitate, & puerperam deterreat, & adſtantibus imponat, & Clinicorum item quandoque rationem pervertat. Obſtetrices ejuſmodi cane pejus, & angue in puerperio vitandæ; de quibus quicquid de Lesbia Terentiana olim in Andria dictum, & hic merito dicendum. *Quicquid in puerperio præſtare debet obſtetrix.*

Audivi, Archillis, jamdudum. Leſbiam adduci jubes.
Sane pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria,
Nec ſatis digna, cui committas primo partu mulierem.
Tamen eam adducam. Importunitatem ſpectate aniculæ:
Quia compotrix ejus eſt. Dii date facultatem, obſecro,
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.

Nil ſane facilius in Re medica, quam obſtetricis munere optime fungi, modo nihil aliud agat, quam manibus blande prodeuntem infantem excipere, mox lavare, ac leniter mundare. Enim vero ſine obſtetrice reliqua pariunt animantia, ſine obſtetrice feliciſſime pepererunt olim in rerum exordio primi noſtri Parentes, ſine obſtetrice quotidie inter Barbaros feliciſſime pariunt plerique, & ſine obſtetrice facile paſſim enituntur agreſtes; nam ut aliæ corporis humani viventis excretiones, ita & fœtus excluſio, ſunt opus naturæ; quod, mechanica organo-

norum ſtructura ab humoribus opportune laceſſita, perficitur.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Qualis eſſe debeat puerperarum victus.

Sunt qui & in puerperio, & ante, & etiam poſt puerperium, ad vires, ut inquiunt, ſubſtinendas, roborandaſque, generoſiorem, uberiorem, optimique ſucci victum præbent, juſcula præcipue valde concreta, meracum optimum, carnes pullorum contuſas, atque ex iis ſuccos expreſſos, & id generis alia; quæ copioſe ingeſta, organa jam labefactata, magis magiſque defatigando, pergravant potius, quam reſtaurant. Ipſi contra, ratione, uſuque ducti, ut puerperarum victus tenuis eſſet, concoctuque facilis, optimo cum ſucceſſu, operam dedimus. Et quoniam longe minus cum labore abſtemias peperiſſe obſervavimus, puerperis ideo vinum pene ſemper interdiximus. Non eſt tamen, quod ad excitandos ſpiritus prætermodum vaneſcentes, & vinum, & chocolatam ſine odore, & juſcula modice aromatica quandoque, parce licet, feliciter non propinaverim. Sinimus præterea, atque indulgemus, ut hiſce in caſibus confectiones conſuetæ, margaritæ præparatæ, & reliqua ejuſmodi, quæ, ut & alias diximus, niſi multum profecerint, officere tamen haud poterunt, ſinimus inquam æquo animo, ut propinentur; necnon etiam ipſi pluribus ex cauſis, quas ante jam expoſuimus, nonnumquam propinavimus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid præſtandum ſit, quum lochia poſt puerperium aut præter modum fluxerint, aut immature ſteterint.

In puerperio membranis obvolventibus, ſive exuviis, ut ante innuimus, fractis, humor primum albugineus, qui cumulatus in amnii cavo ſtagnabat, effunditur. Mox una cum humore profuſo elabitur infans; non tamen ſolutus, ſed per ligamentum umbilicale placentæ innexus, quod, niſi quamprimum placenta egeratur, de more recidendum eſt. Placenta, item & membranæ perfractæ una cum reliquo funiculo, ne intus corrumpantur, leniter eximendæ ſunt. Ea, uti diximus, eoquod alterum quaſi partum efficiant, *ſecundinæ* appellantur. Secundinis egeſtis, neſcio an quia placenta exciſa, uteri vaſa dehiſcant, an quia contractus in puerperio, & undique preſſus uterus, humores ex tubulis validius expreſſerit, uberrima fit ſanguinis effuſio, ideſt *lochiorum*. Lochia quibuſdam biduo uberrime fluunt, quibuſdam triduo, aliis quatriduo, necnon etiam, ut ante jam diximus, ad dies octo, decem, quindecim, triginta, & quadraginta. Hæc, niſi debite excernantur, febres incitant acutas, item & malignas, viſcerum ardores, pleuritidem, peripneumoniam, phrenitidem, ſopores lethales, apoplexiam, epilepſiam, colicam, aliaſque perquam moleſtas ægritudines moliuntur. Contra, ſi ultra menſuram egerantur, puerperam enervant, extenuant, maciem extremam, & hydropem inferunt. In primo caſu, univerſo corpore leniter defricato, ac pedibus blande fotis, ſaphenam ilicet ſolvere oportet, item & pudendis, ſi opus

opus fuerit, hirudines admovere. Inde ea omnia, quæ ad pleuritidem diſcutiendam non ita pridem propoſuimus, tum intus, tum foris, poteris adhibere. Fotus tamen, atque inunctiones hypogaſtrio potius apponito. In ſecundo caſu alia conferunt, quæ menſium fluori nimio ſiſtendo conducere in ſuperioribus affirmavimus.

Quid præſtandum ſit, ubi placenta mature non excludatur.

Quia placenta arcte nimis utero non raro adhæreſcit, vel quia aut imbecille nimis eſt ligamentum umbilicale, atque adeo priuſquam egerantur exuviæ, eo immature, ut ita dicam, avulſo, aut quia languens nimium puerpera validius eniti nequiverit, ſecundinæ, fœtu licet emiſſo, nequaquam excluduntur; quæ proinde, ſi diu intus in utero commorantur, brevi putrefiunt, & puerperam quamprimum enecant. Hinc quo eximantur ocius, eo melius. In quo tamen tum obſtetrix, tum chirurgus, caute admodum ſemper incedat. Satius enim eſt, eas blande, ac leniter emolliendo, laxandoque, paullatim, ac ſenſim educere, quam mordicus, ut ita dicam, ac per vim extrahere; etenim ſi uteri ſubſtantiam excerpas, convulſiones mortiferas, inflammationes peſſimas, & ſanguinis profuſiones extremas illico excitabis.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid præſtandum ſit in affectionibus mammarum poſt puerperium.

EX dictis abunde liquet, Puerperas acriter utplurimum torqueri; omnes quippe dolores patiuntur immanes, omnes fere torminibus identidem divexantur, omnes affligit rigor lactis, quem febris utplurimum inſequitur. Pleriſque in mammis lac ita redundat, ut ſubinde concreſceus in tubulis ſiſtatur, tumores inducens, pruritus acerrimos, eryſipelata, abſceſſus, ſcirrhos, & carcinomata, quæ mortem non raro acceſſunt. Ex his pleraque, lochia debite excreta ſubducunt. Hinc ſiquid morbidi, lochiis licet uberrime egeſtis, adhuc perſiſtat, minime negligendum; nam tametſi lenitatem quandoque præſetulerit, eo nihilominus proceſſu temporis devenit, ut operam exinde medicam neutiquam reformidaverit. Febris, quæ provenit ex lacte nimio in mammis congeſto, nihil unquam, niſi perperam tractata, portendere conſuevit mali. At enim vero ſedulo præcavebis, ne ſemel ex ipſo lacte conceptus febrilis æſtus, exaſperetur; neve omnino neglectus, qualitatem ſibi longe pejoris induat notæ. Febrem hanc diæta potiſſimum extenuabis. Verum, ne lac turgeat nimis in mammis, ne ibi ſtagnando concreſcat, & corrumpatur, blande extrahendum. Mammæ, ſi dolent, decoctionibus, fovendæ. Si maximam præſeferant duritiem, & inunctionibus emolliendæ. Nos autem optimo cum ſucceſſu, mammis prius, cum ſpongiis aqua tepente madidis, iterum, iterumque fotis, id linimentum A ſtupa eo intime imbuta non ſemel adhibuimus.

A ℞. *Mell. hiſp. unc. iv., ſperm. cet. drach. ij., campb. ſcrup. ſs., ol. amyg. dul. rece., & ſine igne extr. unc. ij. M. pro linimento mammis apponendo.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid præſtandum ſit, quum

TUM puerpera periclitari, multoque magis angi ſolet, quum fœtus ægrotans in utero, aut admodum languet, aut, antequam in-

fœtus mortuum eſſe in utero dignoſcatur.

inter vivos egrediatur, ex vivis jam deceſſerit. Fœtum in utero languere, atque ægrotare indicia potiſſima ſunt: motus infantis admodum imbecillis: ſanguis, qui, veluti per menſes, ante partum effluxerit: ſecundinæ ante fœtum egeſtæ: & quum mammæ, quæ lacte prius turgebant, ex improviſo collapſæ flacceſcant prætermodum extenuatæ, & maxime ſi lac uberius, ac valde dilutum fundant. *Mulieri utero gerenti, ſi lac multum e mammis effluat, fœtum imbecillem ſignificat; ſi vero mammæ ſolidæ fuerint fœtum ſignificat ſaniorem.* (a) *Quæ corrupturæ ſunt fœtus, his mammæ extenuantur &c.* (b) At ubi mortuus eſt, alia ad hæc perplura accedunt. Prægnantibus enim eo in caſu, & frigent inſuper pudenda, abdomen, & naſus; univerſa identidem inhorreſcunt corporis organa; liveſcunt oculi, ac nitorem conſuetum amittunt; decolor, ac ſqualens fit facies &c. Præterea non amplius in utero vegetus ſubſultat fœtus; at veluti pondus iners de latere in latus levi ex cauſa eum delabi prægnans percipit; quinimmo, tum ut quum maxime gravitans deorſum ſemper impenſius inclinare. Ichor ulterius ex pudendis, aut alius humor, ſive uligo quædam putrida, & fœtens ex cadavere intus liquata fluit. Palpitat prægnantis cor, delinquit animus, necnon etiam febris ei quandoque ſuſcitatur. In his circumſtantiis, ne, ex putreſcente fœtu pridem extincto, labem contrahant prægnantis viſcera, ut quamociſſime eximatur, opera danda eſt; neque aliud in hoc præſtare oportet, quam ea ſedulo adhibere, quæ pro ejectione molæ in utero jam concretæ paulo ante probavimus.

(a) *Hipp. lib.5. aph.53.*

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Deſcribuntur mammæ, earumque papilla, & areola.

UT de mammis, ita & de lacte, frequens quoniam & incidit, & incidet dicendi occaſio, quid nam ſit lac, item & mammarum ſtructura, paucis hic abſolvere alienum non erit. *Mammæ*, quæ & *ubera* paſſim dicuntur, maribus, æque ac fœminis communes licet ſint, in maribus tamen, quum uſus admodum obſcuri, incertique ſemper fuerint, in fœminis præcipue eas hactenus perſcrutati ſunt Sectores. Partes igitur ſunt organicæ, non ubique ſibi ſimiles ſub tegumentis ex pectore ſummo ſexui muliebri non indecore utrimque aſſurgentes, ſive potius extuberantes; in quibus lac in primis pro nutritione prolis conficitur, & aſſervatur; ut poſtmodum in alimoniam ei, papillarum ope, opportune præbeatur. Ea mammarum pars, quæ in capitulum ex mediis eminet mammis, proprie dicitur *papilla*. Virginibus, ac bene valentibus, hæc rubore ſuffunditur. Lactantibus liveſcit. Nigricat effœtis. Una cum reliqua mammarum ſubſtantia intumeſcit ad invicem, & detumeſcit: erigitur nempe, ſubſidetque. Ob maximam nervorum, qui in eam coeuntes deſinunt, copiam, ſenſu pollet acri. Pluribus ubique minimis non impervia deprehenditur foraminibus, quibus ductus lactei, de quibus mox dicendum, extremi uberrime aptantur, atque inhiant. Ea regio, quæ, ad papillæ baſin in gyrum circumjecta, a reliqua mammarum ſubſtantia tum mollitie, tum colore, manifeſto diſtinguitur, appellatur *areola*. Hæc in virginibus pallidam, in prægnantibus, lactan-

(b) *lib.5. aph.54.*

ſtantibuſque ſubnigram, & nigram plane in vetulis ſeſe perhibet.

Enumerantur mammarum vaſa, & præcipue deſcribuntur ſanguifera.

Quatuor ſunt præcipue, quæ mammarum ſubſtantiam interiorem graphice compingunt, glandulæ nimirum, vaſa, globuli adipoſi, ac fibræ. Glandulæ mole admodum variant; omnes æquæ tamen ætate florentibus, quum nondum macies eas confecerit, candore plurimum nitent. Seneſcentibus contra flavedine quadam liveſcunt. A partibus proximis, necnon etiam a remotis, vaſa mammæ cujuslibet generis nactæ, variis ubique alluuntur humoribus, ſanguine nimirum, ſpiritibus, ſive ſucco nervorum, limpha, adipe plurimo, & lacte. Arterias iccirco, & venas habent, nervos, ductus lymphaticos, adipoſos, & chyliferos, aut lacteos. Arterias, & venas ſuſcipiunt præcipuas a ſubclaviis, ab intercoſtalibus, atque thoracicis, necnon etiam, ut admodum veriſimile videtur, ab hypogaſtricis. Admodum diximus *veriſimile*; id quippe, in cadavere licet humano clare hactenus numquam aſſequuti, certo affirmare nequeamus, in canibus autem lactantibus, ovibus, capris, ac vaccis recens interfectis, ſanguifera ab hypogaſtricis ad ubera dirimi, non ſemel abunde perſpeximus. Arteriæ, & venæ, quæ a ſubclaviis ad mammas proficiſcuntur, quæque *mammariæ* dictæ ſunt, ſub oſſe ſterno incedentes ex utroque latere per exteriora potiſſimum mammarum effunduntur. Vaſa hujuſmodi, lactantibus ante omnes, plurimo ſanguine turgent.

Mammarum nervi.

Nervos præcipuos ſuſcipiunt mammæ a pari quinto ex dorſalibus conjugationibus, a plexu nervorum quodam, qui inter claviculas dirimitur, & ut opinor, ab aliis quoque paribus; quibus intercedentibus, maximam cum aliis partibus, & cum pudendis imprimis, affinitatem contraxiſſe videntur. Ratione nervorum, qui per mammas uberrimi effunduntur, imprimis eſt, quod lac exuberans, conſiſtens, atque acorem quemdam in iiſdem mammis contrahens, eos poſt puerperium creberrimos plerumque concitet rigores, qui *lactis* nuncupantur.

Lymphæ ductus.

Minimi lymphæ ductus, qui in uberibus, vaccarum, ſaltem, admodum conſpicui obverſantur, ex uberibus in ductum thoracicum deſinunt. Num id tamen, & in homine contingat, adhuc incertum eſt.

Ductus adipoſi.

Quoniam autem plurima pinguedo in globulos diſtracta, ubique per mammas, tum intus, tum foris ſub tegumentis effunditur, opinari ideo poſſumus, inter vaſa præfata etiam ductus adipoſos dirimi.

Ductus lactei.

Ductus lactei ſunt ductus quidam chyliferis non abſimiles, qui ſurculis pluribus perquam exilibus a glandulis mammarum profecti, ac in truncos majores inde coeuntes, ad papillas oſculis hyantibus utcumque tendunt, earumque compagem maxima ex parte conficiunt. De iis tamen id maxime adnotandum, non ubique æquales eſſe; ſed in minimas cellulas paſſim tumefieri, quæ lac tamquam plurima minima continent receptacula; quinimmo & in papillis, ne ſua ſponte lac diffluat, nonnihil contrahuntur. Ductus lactei, antequam papillam attingant, frequenti per mammarum ſubſtantiam uniuntur anaſtomoſi: idque, ni fallor, ut altero ductu obſtructo, aut compreſſo, alter in papillas lac derivare queat.

Papillæ mammarum tenuibus foris quibuſdam fibroſis veſtiuntur involucris; quorum fibræ pene innumeræ ſparſim undequaque carnoſæ per mammarum ſubſtantiam procedunt, tubulos lacteos varie circumligantes, eoſque fortaſſe, prout exigit mammarum munus, alternis modo laxantes, modo contrahentes.

Mammarum uſus. Non defuerunt, qui ex tubulis lacteis, nonnullos ſaltem, nihil aliud eſſe ſibi ſuaſerint, præterquam ductus chyliferos, qui & a ductu thoracico, & a receptaculo chyli communi, chylum ad mammas proxime provehunt; atque adeo nihil lac aliud eſſe, quam chylum ab alimentis ingeſtis recens in inteſtinis æductum, & per ductus chyliferos, antequam cum ſanguine immiſceatur, ad mammas traductum. Nobis autem eo uſque dum res clarior fiat, opinari potius liceat, lac chylum eſſe perquam tenuem, ſubactum, ac ope triplici ſanguinis motus plurimum defœcatum; qui ab eodem ſanguine in glandulis mammarum ſecernatur, atque a glandulis in ductibus lacteis aſſervetur, & per eos ad papillas deferatur. Quamobrem ex dictis concludendum videtur, mammas glandularum eſſe congeriem, quarum beneficio lac a ſanguine pro nutritione fœtus, qui extra uterum adoleſcit, opportune ſecedit.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Quare lac geſtationis tempore, & præ- LAC ad mammas longe uberius confluere, ibique ſecerni fœtu concepto, certum eſt. Ex quo inferre rationi valde conſonum ducimus, mulierem quum fœcundatur, ex ſemine intus ſuſcepto, aliquid ſibi abripi, quod, humoribus immixtum, ſanguinem, ſpiritus, ſuccum nervorum, lympham, item & mammarum ſtructuram ita diſponat, ut chylus a ſanguine jam ſubactus, facilius in glandulis excidat, ibique in lac cumulatus, ductus lacteos ſubeat, ut aliorſum provehatur. Quod autem geſtationis tempore, & præcipue ſub finem, ut quum maxime lac in mammis exuberet, id fit quoque & ex menſibus diu ſuppreſſis, quorum cauſa in vaſis redundat ſanguis: & ex utero, qui ob fœtus intus increſcentem, ingentem ſibi nactus molem, truncos comprimit deſcendentes, atque ab iis in aſcendentes maximam avocat ejuſdem ſanguinis copiam; qui proinde in mammis turgeſcens, glandulis longe majorem lactis proventum ſuppeditat, & meatibus impertitur. Nil mirum itaque, ſi nullum unquam inflammationibus mammarum, antequam, non ſine maximo lactantis incommodo, nec procul ab omni periculo, in abſceſſum convertatur, diſcutiendis, magis præſentaneum, ac magis antiquum, quam large ſanguinem ex pudendis hiſce in caſibus educere, præſidium adinvenimus. ſertim ſub finem augeatur.

CAPUT XV.

Quid ſit Meconium, & quo pacto ejus cauſa extra uterum lædi poſſit recens natus Infans.

QUO pacto ab ortu ad interitum ſubinde lædamur, fragilem hanc in terris atque caducam vitam viventes, graphice non minus, quam fuſe tra-

tradidit Senex. (a) *In ætatibus autem talia contingunt. Parvis, & nuper natis puerulis, oris ulcera, quæ aphthæ vocantur, vomitus, tuſſes, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.* (b) *In progreſſu vero, quum jam dentire incipiunt, gingivarum prurigines, febres, convulſiones, alvi profluvia, & maxime quum caninos edunt dentes, & iis præſertim pueris, qui craſſiſſimi ſunt, & alvos duras habent.* (c) *Quum vero jam magis adoleverint, tonſillæ, & vertebræ, quæ in occipitio, ad interiora luxationes, crebri anhelitus, quos Græci aſthmata vocant, calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, verrucæ, quas Græci acrocordonas vocant, ſatyriæ, ſtrumæ, & alia tubercula, ſed præcipue antedicta.* (d) *Grandioribus autem, & jam accedentibus ad pubertatem, plurima ex his, & febres diuturnæ magis, & ex naribus profluvium ſanguinis.* (e) *Plurimæ autem paſſiones puerulis judicantur, nonnullæ quidem in quadraginta diebus, nonnullæ in ſeptem menſibus, nonnullæ vero in annis ſeptem, quædam vero jam ad pubem accedentibus; quæ vero permanſerint, nec in pubertate finierint, puerulis, aut fœminis, quum menſtrua erumpunt, conſeneſcere conſueverunt.* (f) *Adoleſcentibus autem ſanguinis ſpuitiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alii, ſed præcipue antedicti.* (g) *Ultra hanc ætatem aſthma, ideſt crebri anhelitus, morbi laterales, pulmonis inflammationes, lethargi, phrenitides, ardores, diuturna profluvia, choleræ, difficultates inteſtinorum, levitates inteſtinorum, hæmorroides.* (h) *Senibus ſpirandi difficultates, deſtillationes cum tuſſi, urinæ ſtillicidia, urinæ difficultates, articulorum dolores, renum paſſiones, vertigines, apoplexiæ, mali habitus, pruritus totius corporis, vigiliæ, alvi, oculorum, & narium humiditates, viſus obtuſus, glaucedines, auditus graves.* Verum enim vero, quia ſanguinis, chylique motu in præcedentibus, item & organorum ſtructura inſequuti, ægritudines univerſas, quibus jam adulti corripimur, ſingillatim expoſuimus, ad eas ut accedamus modo ſupereſſe videtur, quibus, ut quum primum in lucem edimus, vel paulo poſt, obnoxii evadimus. Ex quadruplici fonte tales affectiones potiſſimum exoriri autumavimus, vitio nimirum *meconii*, *lactis*, *dentium eruptionis*, atque *organorum*. Meconium lædit præcipue tenella infantis inteſtinula. Lac ſtomachum proxime lædit. Dentes erumpendo gingivarum membranas afficiunt. Organa, eoquod tum imbecilliora, & nondum bene compacta ſint, univerſam corporis œconomiam infirmant. Ex meconio exordiri eſt animus. Nihil aliud eſt meconium, quam *recrementorum congeries, quæ in inteſtinulis fœtus ex ſucco alibili, quo in utero incluſus veſcitur, cumulata, fœces quaſdam ſolutas, graveolentes, ſubnigras, ſive potius ex viridi nigreſcentes compingit.* Hinc meconium deſcribendo Ettmullerus *crudiorem eſſe* dixit *caſeum a reliqua nutritiva ſubſtantia ſequeſtratum, & quaſi præcipitatum.* Id meconii nomen, penes Medicos, ſibi vindicavit, quoniam colore ſuccum

Quomodo meconio læditur infans.

(a) *Hipp. ſect.* 3. *Aph.* 24.
(b) *Sect.* 3. *Aph.* 25.
(c) *Sect.* 3. *Aph.* 26.
(d) *Sect.* 3. *Aph.* 27.
(e) *Sect.* 3. *aph.* 28.
(f) *Hip ſect.* 3. *Aph.* 29.
(g) *Sect.* 3. *Aph.* 30.
(h) *Sect.* 3. *aph.* 31.

cum quodammodo mentitur ex inciſo papaveris ſcapo expreſſum, inſpiſſatumque, quod aut opium, aut etiam meconium paſſim nuncupatur. Meconium igitur, niſi quamprimum egeratur, quamplurimas recens natis incitare valet affectiones perſæpe funeſtas; aſceſcens quippe in inteſtinis; ſive acre factum, eorum tunicas vellicando, tormina procreat, vomitus, inflammationes, ulcera interiora, & non raro convulſiones ex conſortio epilepticas; quinimmo ſi per chyli ductus in vaſa ſanguifera ſeſe immittat, ſanguinem, & una cum ſanguine humores univerſos inficiens, & febrem concitat; & veternum, & ſcabiem, & reliqua, de quibus ſubinde, producit.

Diagnoſis. Prædicta incommoda, num meconii retenti cauſa, num aliunde ſuſcitentur, tum ex iis, quæ præceſſerunt, tum ex iis, quæ inſequuntur, tum ex fœcibus ipſis, aut minime, aut quantitate non debita excretis, conjicere facile poteris. Feliciſſime utplurimum tametſi ſolvantur, & paſſim critica ſint, non eſt tamen, quod necem interdum non inferant, aut diutina non evadant.

Curatio. Quocirca ſordes inteſtinorum eo in caſu, quamprimum id fieri poſſit, eluendæ ſunt, aut ſavonea, quam ex oleo potiſſimum ex amygdalis recens expreſſo, ac ſaccharo, ſive melle hiſpano conficies; aut oleo ſive communi, ſive ex iiſdem amygdalis, ſive ex aliis ſeminibus expreſſo, ac pluma illinita, ano blande indideris; aut aquam hordeaceam, aut ſaccharatam, aut mellitam, hiſque ſimilia, quæ alvum leniter eluunt, atque inteſtina placidiſſime laceſſunt, caute ſubmittes. Mammarum papillas oleo alii inungunt, quod una cum lacte ab infante ſugente emunctum, ingeſtumque ventrem ſolvit, & meconium dejicit. Sunt qui emollientibus, laxantibuſque abdomen infantis quoque fovent. At parens provida Natura lacte ipſo materno, quod prioribus illis diebus quodammodo infecit, atque adeo acre nonnihil, & ſolvens effecit, infantis incolumitati appoſite proſpexit. Lac equidem illud infanti propinatum, veluti perquam lene, idoneum, atque elegans catharticum, & vomitum cit, & alvum commode ſolvit, quo meconium opportune poſſit extrudi. Id generis lac, *coloſtrum*, *culuſtrum*, ſive *colauſtum* proprie dicitur, atque in deliciis a Veteribus habebatur. Unde illud Martialis,

Surripuit paſtor, quæ nondum ſtantibus hædis,
De primo matrum lacte coloſtra damus.

Noxium igitur injuria, & præſertim eo tempore lactantibus cenſetur; quinimmo & impuritatibus, quas geſtationis tempore contraxit, infantis alvum, uti diximus, opportune laxando, pluribus morbis imminentibus medetur. Perperam itaque proli conſulunt Parentes, qui & natos ſuos aliis lactandos committunt, & lac vetuſtum ex nutricibus jamdudum effœtis iis principio comparant.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Quare congeratur in viſceribus fœtus meconium.

FŒtus utero concluſus ore, uti diximus, neutiquam per vaſa umbilicalia, nutritur. Sugit nempe humorem albugineum, quo intus in amnio circumfunditur; qui profecto, non ſecus ac alimenta in adultis, per œſophagum in ventriculum ad inteſtina deſcendit. Inde ductus ſubit chyliferos, ac per eos chyli ſubit receptacula, ductum thoracicum, ac vaſa ſanguifera. Talis humor, etiamſi defœcatiſſimus ſit ulterius tamen defœcetur, conficiatur, atque extenuetur fermentationis ope, tum in ventriculo, tum in inteſtinis oportet. Hinc tenuiores a craſſioribus ſecedentes particulæ, dum illæ venas lacteas ingrediuntur, hæ in anfractibus inteſtinorum ſenſim in dies coacervatæ meconium compingunt. Meconium iſtud, geſtationis tempore, ne fœtui alimoniam coinquinet, numquam egeritur, ut, ne urina quidem egeratur, neceſſe eſt. Tum urina, tum meconium fieri poteſt, ut ſub geſtationis finem ad tantam pervenerint copiam, & tantum ſibi comparaverint acorem, ut viſceribus infeſta fœtum admodum torqueant, & provocent partum. Id perfunctorie jam ante innuimus, & hic luculentius exponere placuit.

ANIMADVERSIONES AD HYGIENEN SPECTANTES.

Quomodo vaſa umbilicalia, in lucem edito fœtu, circumliganda, & recidenda ſunt.

REcens natis umbilicus ex Hippocrate interdum inflammatur. *In ætatibus autem talia contingunt parvis, & nuper natis puerulis, oris ulcera, quæ aphthæ vocantur, vomitus, tuſſes, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes &c.* Id item frequenter evenit ex obſtetricis incuria in vaſis umbilicalibus circumligandis, recidendiſque. Iccirco fœtus in lucem editi umbilicalia, pollicis circiter intervallo ab umbilico diſtantia, blande prius comprimito, ac ſanguinem omnem, qui inter digitos comprimentes, & umbilicum infantis intercipitur, verſus interiora ejuſdem infantis ſubinde exprimito. Funiculum mox umbilicale recidito, ac filo ad ventrem proxime blande conſtringito, ac vino, ſive quovis alio idoneo liquore poſtremo abluito.

CAPUT XVI.

Quo pacto lactis vitio quandoque lædatur infans.

Optimi lactis, optimæque nutricis conditiones.

IN ſui alimoniam extra uterum lac ſugere recens natam prolem abunde liquet, idque ad annum, & ultra, quoad, craſſioribus aſſueta eſculentis, lac ei plane ſubducatur; quo tempore lactis vitio plurima ſane patitur incommoda. Lac enim ingeſtum perſæpe in viſceribus aut corrumpitur, aut concreſcit, aut præter naturam fervet, aut acidum fit, aut alio quovis pacto fœdatur. Hinc vermes, tormina, nauſea, vomitus, dejectiones, obſtructiones, febres, convulſiones, & reliqua, quæ prolem immaturam, & vel in ipſo limine non raro ſubripiunt. Ut igitur pernoſcamus, an lac proli recte nutriendæ idoneum ſit, nec ne, in ea, quæ inſequuntur ſedulo inquires: nimirum, num ſit coloris candidiſſimum, ſaporis dulciſſimum, odoris non in-

injucundum, & modice conſiſtens; obſcurum quippe, ſubviride, liveſcens, acidum, in grumos concreſcens, tenax, vel nimio ſcatens ſero, & graveolens, plerumque officit. Quamobrem, ubi prolem ſuam lactare Parentibus minime datum ſit, nutrix eligatur habitus optimi, quæ a Genitrice prolis, temperamento, atque ætate non multum diſtet, quæ colore floreat, mores habeat honeſtos, nec enormiter veſcatur; quæque, quum id fieri poſſit, alias pepererit, alioſque non improbe prius educaverit. In quibus univerſis plurimum equidem attenti ſint Parentes neceſſe eſt; ex infecta quippe, ac prava nutrice, plurima cum lacte morborum non modo, verum etiam pravæ indolis ſeminia lactantes ſibi infuſa contraxiſſe ſatis ſuperque conſtat. Hinc profecto & lues ab infantia venerea, & labes ſcorbutica, & phthiſis, & amentia, & epilepſia, & reliqua; quinimmo & lythiaſin in pueros cum lacte translatam, & legimus, & vidimus.

Quid præſtandum eſt, ubi nutrix ægrotaverit.

Ideoque, ſi quæ antea ſana fuerit, lactando ſubinde nutrix ægrotare vere cœperit, abigendus eſt puer, aliæque bene valenti, ut probe lactetur tradendus. Et forte fortuna, ſi labem ex lacte pravo prius ingeſto is jam contraxerit, tum lac novæ nutricis ad eam labem delendam medicare, eumque corrigere juvabit; quod, optima potiſſimum victus conſtituta ratione conſequi poteris. Caveto tamen, ne purgationibus nutricis alvum ſolvas: ne rebus pinguioribus, ſuccique validioris, quæ organa plurimum defatigant, veſcatur; ne carnes nimias, & vinum præcipue avide ingurgitet, aut reliqua edulia, quæ optima licet vulgo cenſeantur, lac tamen peſſimum ſuppeditant, quod facile corumpitur, & vermes procreat. At enim vero, nil unquam lac nutricis intrinſecus magis inficere, ac labefacere potuit, quam animi motus validiores, & præ cæteris ira, amor, metus, & mœror. Nutrix, quæ compreſſa jam conceperit, lac ita ſibi fœdavit, ut prolem ſive ſuam, ſive alienam inde lactando, extremam ei perniciem quamprimum intulerit.

ANIMADVERSIONES AD HYGIENEN SPECTANTES.

Periculum, quod ſemper imminet infanti, quum de nutrice in nutricem lactandus traducitur.

LAC proli alendæ præ omnibus maternum idoneum fore, procul ab omni hæſitatione, utpote quod ejuſdem prolis naturæ magis accommodatum ſit, pronunciandum ducimus; lac enim maternum non multum differre debet ab ea alimonia, quam in utero ſugere conſueverat fœtus; quum ab uno, eodemque ſanguine, a quo ſuccus ille ſecernebatur, & lac ipſum maternum ſecernatur, & quoties infantem ab alia in aliam nutricem lactandum traduci vidimus, toties plurima ex ea varietate eum pati percepimus incommoda. Hinc eorum ſemper improbavimus nimis ſcrupuloſam diligentiam, qui nutricibus, ut quum primum refluxerint menſes, lactantem prolem ſubripiunt, aliis lactandam eam commiſſuri. Res infantibus nequidem perquam incommoda ſemper fuit, lac de nutrice in nutricem iis commutare, & non ſemel funeſta. Ideoque, niſi aut ad aliquot febrierint dies, aut aliter

ter valde ægrotaverint, nutrices, tametſi menſes iis ſupervenerint, ſinimus, ut in lacte infantibus præbendo adhuc proſequantur. Neque id hactenus nobis unquam male ceſſit, eam quamvis & inter Proceres, Romæ præſertim, in prole lactanda, ratione ſervare ad hunc diem conſuevimus.

CAPUT XVII.

De Verminatione.

Verminatio quid. INfantes, & pueros præ cæteris infeſtare ſolent vermes; quinimmo & ne fœtui quidem, quum in utero vixit, quandoque pepercerunt. Vermes nobis in fœtibus immaturæ excluſis, quos exenterare fecimus, variæ molis, varieque figuræ non ſemel intueri licuit. Vermes, ſive lumbrici, a vermium, lumbricorumque terreſtrium, quos æmulari ſolent figura, *animalia quædam* dicuntur, *utplurimum oblonga viventia, quæ varios occupant corporis humani receſſus, ac ſtomachum crebrius, atque inteſtina.* Triplicis generis frequentiores ſunt: *vulgares* nempe, *aſcharides*, *& lumbrici quadrati*. Vulgares appellantur; qui teretes ſunt, atque in multam longitudinem producti. Aſcharides alii, qui teretes quoque ſunt, ac perexigui, eorum perſimiles, qui ex caſeo recenti ſubpingui, vel ex carnibus putreſcentibus non raro conſurgunt. Hi recto plerumque inteſtino, inter plicas deliteſcentes, infeſti plurimum eſſe ſolent. Lumbrici quadrati vocantur, qui, longiſſimi licet, ſunt ſemidepreſſi, ac lati. Molem quandoque maximam habent, & craſſis inteſtinis, colo præcipue, quamſæpiſſime inhærent.

Diagnoſis. Vermium organa lædentium indicia ſunt tormina, nauſea, vomitus, borborygmi, flatus per abdomen evagantes, alvi tenſiones, dolores lancinantes, dejectiones fœtidæ, urinæ pallentes, acris tuſſicula, terror in ſomniis, narium pruritus, ſternutatio frequens, lacrymarum ſtillicidium, tremores, ſpirandi quandoque labor; animi anguſtiæ &c. Ad hæc adjiciuntur perſæpe facies ſqualens, & oculi liveſcentes. Os acorem interdum ſpirat, palpebra inferior inflatur, oculorumque gemma ceruleo anterius quaſi circumducitur anulo. Emaciatur æger, contabeſcit, ei palpipitat cor, linquit animus, & non raro convellitur. In verminatione præterea frequens eſt item, principio maxime ægritudinis, ut fames prætermodum augeatur, nec non etiam depravetur. Quamobrem picaceos paſſim vermibus infectos vidimus, eoſque per ea, quæ vermes enecant, quamcitiſſime curavimus.

Cauſa. Vermes exoriri Majores opinabantur ex pituita quadam dulci in viſceribus putreſcente, quæ per calorem ſive innatum, ſive putridum, ſive fermenteſcentem in lumbricos diſponatur, & quodammodo vivificetur, quod cum Recentioribus plane refellendum ducimus; atque ex ovulis, ſive ex ſeminio quodam ejuſdem generis, ut & cuncta animantia ita & vermes, pluribus ex cauſis mox exponendis, in corpore humano vitam habente, procreari autumamus.

Prognoſis. Verminatio mature cognita, ſi opportune tractetur, facile utplurimum evincitur. Verum ſi Clinicos non minus, quam adſtantes eludat, ac proinde ne-

glecta ſi augeatur in dies, diutina fit, ingraveſcit ſubinde, & lethalis evadit: id ni fallor, quoniam vermes in viſceribus aut coeundo, aut alio quovis pacto fœcundati, adeo propagantur, ut eorum ſpecies deleri vix inde queat. Aſcharides, ano præſertim tametſi perquam incommodi, longe minus habent periculi. Rubicundi, & verſicolores peſſimi ſunt vermes. In febribus quibuſcumque ſive superne, ſive inferne ejecti non bonum omen faciunt. In febribus tamen acutis, ac pravæ indolis critice interdum, & citra grave incommodum, ut inter alios teſtatur Willis, excernuntur, apud quem quiſpiam, quem febris quidem acuta crebra ſyncope tentaverat, lumbricis vomitu pluribus per modum criſeos egeſtis, omnino evaſit. Verminatio intus occulta, quæ vel animi frequens inducat deliquium, & multo magis, quæ epilepſiam moveat, vel apoplexiam fecerit, non multum abeſt, quin infantem efferat.

Curatio. Optima victus norma præcipue incumbendum eſt, ut verminatio arceatur; carnes enim, lac, vernique fructus, item & æſtivi, necnon etiam autumnales, qui facile putreſiunt, vermes ante omnia ingenerant. Non eſt tamen, quod proinde vermes ex putri ortum ducere credamus; verum ali potius, foveri, fœcundari, atque uberius excludi, veluti in ſolo plurimum idoneo, atque in pabulo apprime congruo poſitum, inter ejuſmodi putreſcentem materiam, verminoſum ſeminium, proferre non dubitamus. Aquam ſimplicem, utpote quæ edulia præfata facilius, quam vinum ſolvat, corrumpatque, eique putredinem maturius acceſſet, vermibus procreandis, magis adhuc accommodatam cenſemus. Vinum nihiloſecius pluribus aliis, de quibus & diximus, & dicendum, ex cauſis, longe majorem noxam infantibus moliri poterit. Inter ea, quæ vermibus ſpeciatim interimendis apprime conducunt, primum equidem obtinent locum mercurialia: aqua præ cæteris ex infuſione mercurii ſimpliciter parata, mirum in modum hiſce in caſibus excellit; quam profecto hauſtam, blande, cito, ac tuto effectum ſuum mirifice præſtitiſſe ſemper comperimus. Talis aqua, Romæ potiſſimum, temporibus noſtris ſolemnis eſt, quaque optimo cum ſucceſſu quotidie nos ſaltem utimur. Infunditur mercurii crudi quantumlibet, exempli gratia, uncia una, duæ, tres &c. in aqua communi, hæc cum mercurio, quod infuderis, diu exagitatur. Gravitate ductus in fundo ſubſidet mercurius; & aqua, præterquam quod vel minimum, quod ſenſus ſaltem afficiat, ex mercurio ſibi contrahat, mercurio limpidiſſima circumfunditur; quam ita limpidiſſimam, ut remanet, quovis tempore, quavis doſi, cuique ætati indiſcriminatim propinare poteris. Id propemodum idem de mercurii facultate ad vermes enecandos, & Veteres, & Recentiores plerique, qui de vermibus ſcripſerunt, tradidere. Vermes etiam contra vulgi opinionem interfectos perſæpe vidimus ſaccharatis, item & mellitis, modo tamen res amaræ iis adjiciantur, ut ex. gr. aqua florum, & fructuum acerborum aurantiorum, cortices citri, rhabarbarum, ſemina cardamomi, radices contrajervæ, ſcorzoneræ, hiſque ſimilia. Vermes deſtruunt item

aquæ

aquæ graminis, ſcorzoneræ, cardui benedicti; theriacalia, confectiones hyacinthinæ, alkermes, oleum Matthioli, petroleum, quod *Saxi* vocatur, quæ non modo foris inungendo, verum & intus ad guttas aliquot, niſi tamen adſit febris, adhiberi poſſunt. Oleum commune, amygdalarum dulcium, aut ſeminum melonum cochleatim cum aqua aurantiorum, & modico ſaccharo, ſive melle propinatum, mirum in modum in verminationibus non raro profuit. Clyſteres cum lacte, aut ſaccharato, aut mellito lumbricos, crebro injecti, ſubducunt. Cæterum rerum acidarum pene ſemper improbavimus abuſum, & ſpirituum præcipue ſulphuris, ſalis, vitrioli, & id generis alia, utpote quæ ſtomachum contrahant, nervos irritent, febres excitent, obſtructiones faciant, & humores quandoque fundant, & ſolvant nimis.

Hiſtoria IV.

Quicquid, verminationi medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

QUadrimus infans Nicandrus, ſubpinguis, optime conſtitutus, menſe octobri, ubi cum Parentibus ruri commorabatur, ficubus, & uva recenti in refectionem pro jentaculo plurimum indulſit; cui præterea, & lactis copiam caprini Parentum incuria fecerat, & vinum ſubinde, abſtemius licet eatenus fuiſſet, potare cœpit. Quæ res effecit, ut ex improviſo torminibus acriter tentaretur, item & niſibus irritis vomendi. Mox ſolvitur alvus, & fœcibus ſolutis plurimum incoctis, & prætermodum graveolentibus dejectis, tormina, item & vomendi niſus evanuerunt. Attamen nauſeabundus, vehementer ſitit, ſomniculoſus, tremoribus identidem levibus concutitur. Noctu terrificis crebro excitatur inſomniis, nares ſibi prurire ſentit, modo ſternutat, modo, tametſi nihil excernat, valide tuſſit, decolor fit facies, lividi evadunt oculi, cum labore nonnumquam reſpirat. Spiritus, quem expirando per os emittit, non bene olet; quinimmo & acidum, veluti triticei panis fermentum nonnihil quandoque redolet. Nihilominus, pulſus tametſi non raro intermitteret, nec febricitabat, nec alia peſſima aderant ſymptomata, ex quibus aliquid aliud pejoris nothæ præter ſimplicem verminationem conjectare hic debuiſſem. Hinc, enemate ex lacte mellito prius indito, qui alvum blande concitavit, aquæ predictæ mercurialis ad ſitim explendam poteſtatem fecimus, ut interim id conditum A cochleatim lamberet operam dantes. Decedente die multo melius Nicandrus ſe habuit. At enim vero ad ſordes viſcerum ulterius eluendas, ut incœnatus recumberet conſtituimus; quo jejunis faucibus noctu oleum amygdalarum dulcium recens, ita ut exponitur in B paratum, per intervalla deglutiret. Id ſane, alvo antelucanis horis commode ſoluta, inter fœces plurimas & vermes multos variæ molis, variæque indolis, tum adhuc viventes, tum extinctos ejecit, atque in priſtinam valetudinem actutum ægrotantem optime reſtituit.

A ℞. *Syr. de pom. unc. ij., confec. hyac. drach. ij., rad. contrajerv. in pollin. redac., corall. rubr. præpar. ana drach. j., aq. flor. aurant. unc. ſs. M. f. cond. ſumendum ut m.*

B. ℞.

B ℞. *mel. hiſp. unc. j., ſuccin. alb. præp. ſcrup. j., ol. amyg. dulc. rec. , & ſ. ig. extr. unc. ij. M. ſol. & cap. ut m.*

Loco mellis hiſpani , ubi mel infans faſtidiat , ſyrupus de pomis commode ſubſtituatur ; qui cum aqua , aut mercuriali , aut florum aurantiorum immixtus , & præſertim ſi coraliorum adjicias magiſterium , in verminatione ſubducenda plurimum ſemper profuiſſe ex uſu quotidiano percepimus .

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Quo pacto exoriri credamus vermes in corpore humano vivente.

VEtus opinio fuit , quæ ad tempora uſque noſtra quoad Franciſcus Redi Patritius Aretinus Sereniſſimi Coſmi III. Hæturiæ Ducis olim inclytus Archiater , naturæ perſcrutator acerrimus , id falſum eſſe non minus detexerit , quam evulgaverit , conſtanter invaluit : vermes , & alia cuncta inſecta ex putri , viliora utpote animantia , procreari . Inſignis autem ævi proxime elapſi Scriptor , cætera inſecta , quæ extra viſcera corporis viventis inſurgunt , ex ovulo quamvis naſci luculenter palam fecerit , vermes tamen ope caloris innati ex putredine in receſſibus corporis animati revera gigni poſſe , fidenter noluit improbare . At cum venia tanti Præceptoris id nobis profecto improbare adhuc liceat ; quum vermes ipſos , qui in viſceribus noſtris educantur , nonniſi ex ovulis quidem , ſive ex ſemine ejuſdem generis originem ducere arbitremur . Intelligere quippe numquam valuimus , quo pacto eorum quoque corpora , quæ tum intus , tum foris tam eleganter , non temere , ſed ſpeciatim inſtruxit , & concinnavit Parens provida Natura , ſine ovulis , ac ſine ſemine ſaltem quodam , ex ſola materia putreſcente , calore aut inſito , aut extrinſecus adveniente tepefacta extare unquam potuerint . Quapropter probabilius videtur ut & cætera , ita & talia inſecta , aut ab ovulis , aut ex ſeminibus ſuis , vel inter cibos , vel cum aere inſpirato , vel inter effluvia cutis , ingeſtis , intus excludi . Quicquid in hanc ſententiam paſſim dicitur , ovula præfata , ſi ventriculi cavo , aut inteſtinorum abditis ineſſent , per digeſtiones alimentorum deſtructum penitus iri , nullius id plane momenti faciendum ducimus ; quum calor viſcerum digerendo idoneus , mitis ſit , lenis , fermenteſcens , ac fovens ; qui propterea blande agit , ac proinde prædictam vermium ex ovulis excluſionem adjuvare potius , quam corrumpere deberet ; perſimilis eſt enim caloribus iis exterioribus , quorum beneficio : & ab ovis , quibus incubat gallina febriens , excitantur pulli naſcentes : & bombyces in gremio foti ex ſeminibus tandem emiſſi adoleſcunt : & telluri ſemel commiſſa ſeges , vapore jam tepefacta fœcundo pubeſcens , ex putri ſolo luxurians , cum fœnore ſuccreſcit .

CAPUT XVIII.

De Dentitione difficili.

Definitio.

DEntes , qui erumpere incipiunt , quod a menſe octavo non procul evenire utplurimum ſolet , gingivarum membranas ſolvunt , ac nervos proinde irritant . Hinc ex dentibus erumpentibus varia ſane incommoda , ac

ac variæ, nec ſine maximo periculo, infantibus ægritudines paſſim extitere. Quo in caſu *dentitio* vocata eſt *difficilis*; adeo ut nihil aliud ſit dentitio difficilis, quam *ægritudo infantibus permoleſta, conſurgens ex ſymptomatum peſſima congerie, ob dentes, qui cum difficultate erumpunt, prodeuntium*.

Differentia. Nonnulli, raro admodum licet, cum dentibus naſcuntur. Aliis contra, quod frequentius accidit, ſub finem menſis octavi, ut ante innuimus, erumpunt priores, nempe canini, atque inciſores, quos ſubinde utrimque alii ex ordine ad molares uſque inſequuntur, qui poſtremo pene ſemper inſurgunt. In veram, & notham diſtinguitur dentitio. Vera dicitur, quæ profecto a dentibus eſt erumpentibus. Notha, ſive ſpuria fit, quum gingivæ aliunde, aut inflammatione affectæ, aut ulcere exeſæ, prætermodum intumeſcentes, dentitionem quodammodo mentiuntur.

Diagnoſis. Talis ægritudinis indicia deſumuntur præcipue ab eruptionis tempore, quod plurimum quandoque variat. Dentes enim licet plerique menſe octavo emittamus, non eſt tamen, quod interdum ad annum ſecundum, tertium, & quartum id non differatur; quo tempore, quum gingivæ prurire incipiunt, inflari, ac inflammari, pluribus veluti veſiculis intumeſcere, caro iis ſuccreſcere &c., id brevi dentes erupturos denotat. At ſi ad hæc terror accedat, febris, inſania, vigiliæ, ſalivatio, niſus vomendi, convulſiones, alvi proluvies, & reliqua, id dentitionem difficilem fore declarat.

Cauſa. Cauſas dentitionis difficilis, brevi non minus, quam eleganter tradidit Hippocrates (a): *quum dentire incipiunt, gingivarum prurigines, febres, convulſiones, alvi profluvium, & maxime, quum caninos edunt dentes, & his præſertim pueris, qui craſſiſſimi ſunt, & alvos duras habent. Qui craſſiſſimi*, inquit, *ſunt, & alvos duras habent*: id ratione epilepſiæ, quæ in dentitione ſuſcitari ſolet, præcipue innuit Senex, quæ facilius iis porro ſuſcitatur, in quibus gingivarum craſſities magis reſiſtit, ne facile dentes erumpant; quæ propterea, caninis præſertim ſeſe producentibus, utpote acutioribus, violenter ſciſſæ, ac laceræ, convulſiones pariunt. Et convulſionibus tum adhuc magis læduntur infantes, quum eorum alvus *dura* inteſtinorum proluviem diu nequaquam egeſſerit; laceſſitis enim per dentes ex gingivis prodeuntes nervorum ſtaminibus, eo minus cætera ex conſortio patiuntur organa, quo alvi ſordes minus ea pergravaverint. Cæterum dentium germen, quod in maxilla interiori deliteſcit, ibi, lac veluti quoddam mucidum, ac tenue, in cellulis continetur, & ſtagnat, ſenſim concreſcit, ac durius in dies evadit, eo uſque dum maximam ſibi nactum duritiem, paullatim augetur, ac ſeſe mox exerens per alveola membranas undequaque impellit; quæ tandem fatiſcentes, iis exitum pandunt.

Prognoſis. Dentitio, quo difficilior, ac magis moleſta, eo pejor. Hinc quo citius erumpunt dentes, eo melius. Qui acriter tuſſiendo dentire incipiunt, difficilius evadunt. Convulſiones, motuſque ſpaſmodici ex dentitione concitati, reliqua licet adſint leniora ſymptomata, necem quamſæpiſſime inferunt.

In

(a) *Hippoc. lib.* 3. *aph.* 25.

Curatio. In dentitione id in primis curandum, ne alvus compreſſa epilepſiam concitet. Ventrem iccirco, & oleo recenti cochleatim propinato, & per clyſteres immiſſo, ſæpeſæpius laxare oportet. Si gingivarum inflammatio febrem, eamque vehementiorem ſuccenderit, ſanguinem, quum id fieri poſſit, opportune imminuere, plurimum ſemper juvabit. Vinum infanti non minus, quam nutrici plane interdicatur. Os decoctionibus emollientibus crebro abluatur, quo membranis laxatis, extenuatiſque, dentium exitus facilior evadat. Humores, qui in tubulis eo in caſu concreſcunt, ablutionibus tepentibus ex aqua florum rhœados, ſambuci, roſarum &c, diſcutiantur; in quem finem ſanguinem quoque adhibent nonnulli hircinum, leporinum, atque ex criſta galli recens reciſa expreſſum, & reliqua ejuſmodi, quibus ſi aut ſperma ceti, aut mel commune, aut grana aliquot caphuræ, quæ vim habent reſolvendi, adjeceris, parti affectæ admotis, inflammationem una & dolores cohibere poteris. Sunt qui & ad opiata, ubi convulſiones ſupervenerint, tamquam ad ſacram anchoram confugiunt. Nos autem, ſaltem niſi lene admodum ſit, quicquid ſoporem inducit, infantibus, æque ac pueris, utpote valde noxium, numquam propinare conſuevimus, ne cerebrum lædat, ingenium hebetet, eos inertes faciat, & perennem mentis ſtuporem ea ætate moliatur. Veſicantia, ſinapiſmata, fonticuli, atque id generis cætera exteriora, neſcio quid unquam hiſce in caſibus proficere valuerint; nec video, qua ratione, quove conſilio, id auxilii genus ad epilepſiam in dentitione eximendam tentetur.

ANIMADVERSIONES PHYSIOLOGICÆ.

Quare dentes Infantibus renoventur, & ſeneſcentibus excidant.

Dentes ab infantia emiſſi ad annum uſque ſeptimum alveolis infixi firmiter hærent. Mox primores vacillare incipiunt, donec excidant, ut in eorum locum alii poſtmodum emergant. Paullatim ſubinde, non aliter excidunt viciſſim, atque extuberant propinquiores, ad molares uſque poſteriores; qui, quum non ſemel a virilitate non procul emergant, *intellectus*, & *ſapientiæ*, necnon etiam *genuini*, & *poſteriores* item nuncupantur. Dentes, qui renaſcuntur, ſub prioribus tamquam vivi radices in formam mucoris, non ſecus ac priores, latitabant. Num tamen novi plane ſint dentes ab aliis diverſi, ut Euſtachius inter cæteros, & Riolanus autumavit; num ſint veluti ſurculi ab eadem radice pullulantes, ut ſibi ſuaſit Diemerbroechius, difficile eſt dijudicare. Certum eſt tamen, prioribus dentibus ruditer, immature, ac per vim, veluti ad radices uſque penitus avulſis, novos deinceps neutiquam aſſurgere: evidens indicium, ideo non aſſurgere, quod una cum radicibus, & ſurculi, unde germinare debuiſſent, exempti, fruticare, ut ita dicam, nequiverint. Seneſcentibus autem dentes exciſi, ſi non renoventur, id provenit, quia mucor, ex quo dentes ſuccreſcunt, arefactus iis olim contabuit, non ſecus ac arefactæ contabuerunt quoque gingivæ; quæ propterea macreſcentes a radicibus receſſerunt. Ex quo dentes infirmati proceſſu temporis ſenibus vacillant, & excidunt.

ANI-

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit epilepſia Infantium, vulgo le *infantigliole*, & quomodo curetur.

TUM meconium, quod nondum abunde egeſtum fuit; tum lac, quod in viſceribus labem contraxerit; tum vermes, qui organa irritant; tum dentes, qui membranas, erumpendo, ruditer lacerant, nervorum genus, æque ac cerebrum adeo quandoque afficiunt, ut muſculos prætermodum convellendo, veram infantibus epilepſiam arceſſant; quæ propterea, uti paulo ante innuimus, epilepſia infantum, vulgo Romæ *le Infantigliole*, dicitur. Talis affectio eadem propemodum, quæ in capitibus præcedentibus epilepſiæ in genere ſiſtendæ propoſuimus, exigit remedia. Nihiloſecius quoniam infantibus utplurimum ſympathica eſſe ſolet, ex affinitate videlicet, quam, nervorum plexibus intercedentibus, cerebrum habet cum reliquis partibus humani corporis viventis, & potiſſimum cum viſceribus imi ventris, ac gingivarum membranis, iis iccirco directe ſemper proſpiciendum. Non negamus tamen, & infantibus aut cerebri, aut ſpirituum animalium vitio interdum incitari; quo in caſu, ſi uſui credendum, cervicem leviter inurere, ut per fonticulum ichor quidam ſanioſus excernatur, plurimum aliquando ejuſmodi epilepſiæ generi evincendo contuliſſe, inficias ire nequivimus. Verum enim vero eorum abuſum ſemper improbavimus, qui tamquam carnifices organa infantum tenella erodentibus torquere aggrediuntur. At, quum nihil ſit, quod ea ætate prædictas convulſiones epilepticas moveat magis, quam uſus vini, victus pinguis, rex multa nimirum carne confectus, animique perturbationes, ideo ad eas ſubducendas nihil unquam antiquius, ac præſentaneum magis adinvenimus, quam infantibus, æque ac nutricibus, & vinum, & edulia carnibus parata plane interdicere, æque ac hilaritatem pro viribus comparare.

Hiſtoria V.

Quicquid, epilepſiæ Infantis medendo, præſtitimus, hiſtoria declaramus.

CYrus infans, qui ætatis menſem tertium, & decimum vix exegerat, lactans, optime conſtitutus, alvo compreſſa, vomere cœpit. Quicquid evomit tum colore, tum odore, tum ſapore lactis acidi quid redolet, & ſapit. Siſtitur vomitus. Inflatur inde abdomen, ac variis flatibus male olentibus identidem emiſſis, prætermodum obmurmurat. Mox organis univerſis ſupervenit tremor. Convelluntur, & quatiuntur artus. Cum labore reſpirat, ac tandem aphonus oculorum aciem in eumdem locum quaſi intentam dirigit. Stertit inſuper, ac ore ſpumans animo demum delinquit. Ad horæ tamen quadrantem paroxyſmus vix producitur. At ceſſans viciſſim, & recurrens eadem periodo crebro deinceps alternatur. Nutrix, quæ lac infanti eatenus præbuerat, ob conjugis repentinum non ita pridem extincti interitum, mœrore prope defecerat. Ex quo lac proinde graviter infectum, talem infanti epilepſiam ſuſcitaſſe, inferre rationi conſonum videbatur. Quamobrem ægrotanti puero lac ejuſmodi, ut confeſtim ſubduceretur, obnixe curavimus; & clyſtere ex hydrelæo ſtatim ſubmiſſo, oleum ex amygdalis dulcibus recens expreſſum cochleatim eo uſque Cyro lambendum propinavimus, donec alvus ſoluta ſordes tandem plurimas dimiſerit, una-

que

que cum ſordibus, quicquid morbum maxima ſaltem ex parte fovebat, ejecerit. Enim vero inteſtinorum proluvie egeſta, non adeo frequens ut antea, & multo mitior inde fuit ſemper acceſſio; quam ea, quæ ſequitur, methodo trium dierum circiter intervallo prorſus extenuavimus. Nutrici, quæ priori ſucceſſerat, vinum primum interdiximus. Pro vino decoctionem ex radicibus graminis, & chinæ, ita, ut legitur in A, paravimus. Ut carnibus ſeſe omnino abſtineret, effecimus. Quapropter fercula, quibus etiam parce veſcebatur, hordei cremore, lacte caprino, ac ovorum vitellis recentibus ut inſtruerentur, operam dedimus. Pro jentaculo autem, ne vires plane deficerent, optimam chocolatam mane diebus ſingulis ſorbuit. Sub veſperam emulſionem hanc B quotidie potavit; idque ne rediret affectio, ad dies quadraginta circiter proſequuta eſt. Modo interim ſitiiſſet, aquæ aut graminis, aut avenaceæ, aut hordeaceæ, aut Cornu cervi, aut etiam ſimplicis copiam fecimus. Puero id conditum C lambendum confecimus; quod & alvum opportune laxavit, & ſpiritus conſopitos aliquantulum excitavit, & verminationi, quæ fortaſſe aderat, proſpexit.

A ℞. *radic. opt. chin. ſ. a. inciſ. drach. ij., glicyrrhiz. drach. j., cinnam. opt. ſcrup. j., aq. comm. lib. iv. M. f. inf. & macer. ſ. a. cin. calid., & adde rad. gramin. unc. j. leviter bul. col. pro potu ut m.*

B ℞. *hord. mund. & elix. unc. ſs., ſem. melon. unc. j., aq. gramin. q. ſ. M. f. emul. ſ. a., quam cap.*

C ℞. *Conf. hyac., alKerm. ana drach. i., ſyr. de pomis, mel. hiſp. ana unc. j., aq. flor. aurant. unc. ij., M. ſolv. & cap. lambendo ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit tuſſi ferina, e juſque Curatio

EVenit perſæpe, ut lactanti puero lacte ſubducto, neſcio, an quia victus, quo tum veſcitur craſſior ſit, an alia ex cauſa; evenit, inquam, ut cum hypochondriis, & univerſum intendatur abdomen, & tuſſis quædam perquam moleſta, periodice quaſi ſuſcitetur; quæ diebus ſingulis, plerumque tum mane, tum veſperi, per horam, & amplius quandoque thoracem tanto cum impetu concutiat, ut prope ſublata ſpirandi facultate, ac genis rubore impenſe ſuffuſis, puerum ſuffocari minitetur. Nec ea tuſſis ceſſare ſolet, niſi, vomitu excitato, mucoſa, albicans, indigeſtaque excernatur materia; quæ aut ſtomacho, aut inteſtinis inhærens, per conſenſum tuſſim eam ſpaſmodicam, una cum reliquis incommodis, ut opinor, movebat. Ejuſmodi tuſſi pueris, infantibuſque frequenti, eoquod ingenti cum immanitate eos invadat, *ferinæ* nomen recens inditum eſt. Periculo non vacat. Solemnis eſt quoque fœminis hyſtericis, maxime non nuptis. Oleo aut ex amygdalis dulcibus, aut ex ſeminibus melonum recens, & ſine igne expreſſo diſcutitur; quod tamen ea quantitate, ac tamdiu propinare oportet, quoad, vel alvum, vel vomitum blande concitaverit. Oleo, ut facilius agere queat, addidimus nonnumquam & ſperma ceti, & mel hiſpanum, ita propemodum, ut legitur in A, immixtum. Grandioribus & manna ad drachmas aliquot adjicere item convenit. Si oleum faſtidiat infans, oleo ſyrupus violatus violaceus ſuccedaneus eſſe poterit. Mel hiſpanum, de quo alias fu-

fuſe verba fecimus, ad tuſſim ferinam in fœminis hyſtericis extenuandam ad unciam circiter diluculo cum ingenti copia juris inſulſi ingeſtum, mirifice conducit. Cæterum clyſteres emollientes, fotus, inunctiones exteriores, balinea, & reliqua, quæ cutem extendunt, eamque laxant, optima ſunt. Confectiones anodynas, dummodo leniores eligantur, ac alvo prius, & ſtomacho exterſis, niſi tuſſis, ſpaſmodica ſiſtatur, & præſertim theriacales, præſcribere quoque poteris. Si ſanguis redundet, ne paroxyſmo ſuffocetur infans, opportune imminuatur &c.

A ℞. *Ol. ſem. mel.*, *aut amyg. dulc. rec. & ſ. ig. extr. unc. ii.*, *ſperm. ceti drach. j.*, *mel. hiſp. unc. ſs. M.*, *& cap. lambendo ut m.*

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſint aphthæ, & quibus auxiliis iis proſpiciendum.

EX iiſdem cauſis, unde fit epilepſia, & tuſſis, quam cum Recentioribus ferinam dicere placuit, exoriuntur quoque puſtulæ quædam liveſcentes, quæ oris membranas infantibus hinc inde ſparſim exedunt, quæque *aphthæ* nuncupantur. Hæ utplurimum in acumen faſtigiatæ, cruſtam, ſive excaram proferunt, quæ viciſſim excidit, & renaſcitur. Non omnes ejuſdem æque generis ſunt; aliæ quippe albæ deprehenduntur, croceum aliæ perhibent colorem, lividas aliæ ſeſe oſtendunt, luridas, & fœdas, nonnullæ nigras &c. Inſuper modo, ob humorem, quo ſcatent, molles apparent, modo areſcunt, modo adeo firmiter partibus affectis adhærent, ut nonniſi per vim, pene ac altas ſi egerint radices, auferri poſſint; modo contra leviter adeo inhæreſcunt, ut facile avellantur, & ſponte, ut ita dicam, ſua, nonnumquam excidant. De iis id potiſſimum in genere animadvertas oportet, aphthas non tamquam vera ulcera carnem alte ſubjectam depaſcere, verum ſolam ut plurimum cutem afficere, eamque in ſuperficie tantum corrumpere. A gingivis fere ſemper verſus partes oris interiores procedunt, ad linguam nimirum, palatum, fauces, ac per œſophagum interdum ad ſtomachum, æque ac ad inteſtina ſeſe effundentes. Critice non raro erumpunt, & præſertim humidæ, quæ leniores ſunt. At aridæ, lividæ, & præcipue nigræ, necnon etiam quæ, quum plures ſint, ſub una tantum cruſta coeunt, & deliteſcunt, peſſimæ habeantur; quinimmo & lethales, tum maxime, quum veluti ſymptomata gravioribus ægritudinibus adjiciantur. Salivatio opportune ſuperveniens eas nonnumquam adimit. Multa ſunt, quæ ad aphthas eximendas Clinice tradidit, ea namque omnia, quæ humores acres eluunt, craſſos extenuant, concretos ſolvunt, ea ſane aphthis curandis perquam idonea cenſentur; de quibus ratione tum diætæ, tum pharmaciæ, tum etiam chirurgiæ, jam ante pluribus in locis verba faciendi ſeſe præbuit occaſio. Inter localia, ablutiones mirum in modum proſunt tepentes, ita ut ſequitur paratæ, hiſque ſimilia.

℞. *Sarſ. paril. opt. ſ. a. inciſ.*, *glicyrrhiz. ana unc. j.*, *aq. chalyb. lib. iv. M. f. inf. & macer. ſ. a. per noctem ciner. calid.*, *& ad fol. cochlear.*, *naſt. aquat.*, *malv. ana pug. iii.*, *decoq. ſ. a. colet. pro ablutione tepenti*, *ut m.*

Item ℞. *aq. chalyb. lib. iv.*, *mel. com.*

comm. opt. unc. ij. , *ſpirit. vin. rectific. unc. j.* , *M. pro ablutione tepenti* , *ut m.*

Item ℞. *aq. hord. lib. iv.* , *ſucc. limon. unc. iij.* , *mel. comm. unc. j. M. pro ablutione* , *ut m.*

Ablutionibus præfatis ſub finem morbi optimo cum ſucceſſu addidimus abſorbentia , uti ſunt terra nuceriana, oculi cancrorum præp., cornu cervi uſtum &c.

Verum enim vero , quoniam os infantibus , intus præſertim , abluere perquam incommodum eſt, ideo, quum ablutionibus uti nequeamus , cochleariæ ſuccum cochleatim propinare optimum foret; cui optimo cum ſucceſſu addidimus etiam cancrorum ſuccum recens expreſſum , & mellis hiſpani modicum. Quinimmo & ea per modum linimenti cum ovorum recenti vitello , atque oculis cancrorum præparatis quandoque congregavimus, quæ aphthis mox ita admota, earum acrimoniam mirifice ſedare valuerunt ; quin & eo ſolo remedio , eas brevi penitus evaneſcere non ſemel vidimus ; & , ut efficacius ageret , guttas aliquot aut ſpiritus vini rectificati, aut aquæ Reginæ Hungariæ , aut quintæ eſſentiæ roris marini , aut drachmas aliquot aquæ calcis vivæ , non ſemel adjecimus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit lactumen, & quomodo ingeneretur.

EArumdem rerum vitia paſſim effecerunt, ut infantibus, aut lactantibus , aut lacte ſubducto , *lactumen* , *cruſta lactea* , *achores* , vernaculo ſermone *lattime* , extrinſecus accreſcerent; quæ quandoque ex calvaria exteriori ad tempora, ad frontem, ad genas, & etiam ulterius per membra effunduntur exteriora. Lactumen dicitur *cruſta quædam fœda* , *quæ inſurgit ex variis ſubjectis ulceribus* , *humorem acrem* , & *denſum inſudantibus* , *in cruſtam extrinſecus concreſcentem* . Lactumen , ubi calvariæ partem , unde , crines luxuriant , occupat , *tinea* infantum item vocitatur. Quamſæpiſſime , ut & ipſe animadvertit Dolæus , id exoriri a puerorum voracitate opinamur ; quatenus chylus rudis , nec coctus , nec intime ſubactus, ſanguinem coinquinet , ac una cum ſanguine ſerum , lympham , ac ſuccum alibilem ; qui propterea acris factus cutem erodit , ejuſque glandulas irritat , tubulos contrahit , alioſque ibi humores ſiſtit ; qui proinde nil mirum , ſi ex ulceribus exudantes concreſcant , & morboſam cruſtam ingenerent. Hinc non perperam ſalutiferum vulgo cenſetur , quod profecto intempeſtive compreſſum epilepſiam , aliaſque lethales ægritudines , ut non raro & ipſi vidimus , progenuit . Non eſt tamen , quod reliqua quandoque tegumenta erodendo ad oſſeam uſque ſubſtantiam pervenerit , eamque carie affecerit . Attamen interioribus potius , quam exterioribus ei occurrendum hortamur auxiliis, & victus præcipue norma ; qui ſit tenuis , dulcis , humectans , atque inſulſus oportet . Vini uſus eſt peſſimus.

Quid ſit intertrigo, ejuſque curatio.

Quicquid de cruſta lactea diximus , & de parotidibus , bubonibus , ſcabie , intertrigine , & id generis aliis , quibus præſertim obnoxii ſunt pueri , plane dicendum exiſtimamus . Intertrigo ſunt *ulcera quædam levia* , *ſed lata* , *ſive potius eſt levis cuticulæ excoriatio cum ſubjecta inflammatione*, *quæ cutem acriter inter femora potiſſimum incendit* . A cauſa utplu-

plurimum exteriori producitur, ab acrimonia in primis recrementorum, urinæ videlicet, alvique ſordium, quæ partes eas diu madefecerint, & coinquinaverint. In adultis fit etiam ſudore, ac mutua femorum, incedendo, attritione. Ad intertriginem eximendam, eam maxime, quæ provenit, ut ita dicam, *ab extrinſeco*, ablutiones tepentes, æque ac fotus ex aqua vel hordei, vel chalybeata, vel roſarum, vel florum ſambuci apprime conducunt; cui melius adhuc proſpicies, ſi partibus affectis ablutis, fotiſque aut terram nucerianam, aut ceruſſam, aut ſal ſaturni, aut reliqua id generis obſorbentia in pollinem redacta leviter inſperges.

CAPUT XIX.

De Rachitide.

Definitio. Rachitis *vitium eſt quoddam organorum corporis humani vitam habentis, cujus cauſa, partibus ſolidis, & præſertim oſſibus, ac cartilaginibus alendis ſucco alibili non æque diſtributo, efficitur, ut earum nonnullæ ob defectum extenuatæ macreſcant, nonnullæ autem ob copiam plus ſatis nutritæ in molem juſto majorem augeantur*. Rachitis dicitur a *ſpina*, quæ in rachitide laborantibus præ cæteris partibus utplurimum afficitur, quæque *Rachis* item Græcis appellatur.

Diagnoſis. In Rachitide duræ partes, quam molles potius vitiari ſolent; qua de re mole prætermodum crebro augetur caput, ac variis in locis enormiter cranium extuberat. Spina perſæpe, & reliqua incurvantur oſſa, in nodos hic, atque illic, ex articulis præſertim, procul ab omni lege attolluntur. Intumeſcit non raro abdomen. Perangustus fit thorax, & ſpirandi labor accedit. Valde torpeſcunt artus, atque imbecilles adeo demum evadunt; ut, ſolutis viribus, moli adauctæ ſubſtinendæ prope impares fiant. Nihilo ſecius alacres ingenio rachitide affecti plerumque ſunt, & ſupra ætatem prudentes.

Cauſa. In definitione rachitidis, organorum vitio eam fieri diximus. Quia autem organa, ut ante expoſuimus, partibus ſolidis, & fluidis congregantur, vitium, quod rachitidem facit, tum fluidis, tum ſolidis, tum utriſque inſidere poteſt. At, quum quotidie ab uſu excepimus, rachitidem, quæ recens eſt, ſi recte tractetur, non ſemper fuiſſe inſolubilem, fluida, quam ſolida in ea frequentius peccare ideo autumavimus; fieri nempe potuit, ut vel ſanguis, vel cæteri humores in tubulis non æque concreſcentes varias hinc inde obſtructiones pepererint; unde inæqualis alimoniæ partibus alendis diſtributio impertita rachitidem fecerit. Et quoniam ex Anatome accepimus, oſſium fibras ex fibris tendinum muſculorum produci, inferre non alienum viſum nobis eſt, humores pravos, qui rachitidem educant, muſculorum tendines potiſſimum inæqualiter infarxiſſe; qui proinde ita oppleti oſſium fibris alimoniam non æque ſuppeditare queunt.

Prognoſis. Rachitis lethalis licet non habeatur, ſymptomatibus tamen ingraveſcentibus morbos quoque lethales efficere valet; quum tabes non raro, phthiſis, hydrops, & maxime pulmonum, rachitide laborantes invaſerit. Quo citius infantes poſt nativitatem corripuerit, eo pejus; & ſi, antequam annum ætatis quintum attigerint, haud evaſerint, pe-

pene ſemper deinceps ægrotant. Si febris inſequatur, facilius ſolvitur; item &, tum quum reliqua minuantur ſymptomata, ſi ſcabies ei ſupervenerit. Raro admodum adultos rachitis corripuit, eoquod partes habeant ſolidiores, ac metam creſcendi eorum jam attigerint organa. Quæ fit partium ſolidarum vitio, difficilius cedit, ac præſidia medica penitus eludit.

Curatio. Si experientiæ credendum eſt, ea omnia, quæ luem veneream, atque ſcorbuticam deſtruere valent, & rachitidem evincunt, modo tamen blandiora adhibeamus, nec ſudorem, nec urinam, nec ſalivationem, nonniſi leviter moveant. Hinc a mercurialibus, & præſertim fortioribus cavendum. De iis ex profeſſo in ſequentibus agendum. Decoctiones interim ex radicibus graminis, fragarum, ex foliis cochleariæ, naſturtii aquatici, hæderæ terreſtris, pimpinellæ, ex floribus borraginis, hyperici, primulæ veris, & reliqua plurimum commendamus. Frequentiſſime, optimoque cum ſucceſſu lac ut aſininum, ita & caprinum cum ſucco cochleariæ, ac magiſterio margaritarum, ſive coraliorum, ſive teſtaceorum concharum, hiſce in caſibus, Romæ præſertim, propinavimus. Vinum omnino interdiximus. Pro vino tincturam ex ſarſa parilla, & radice chinæ per levem infuſionem in aqua graminis extractam præſcripſimus; quam aut cum optimo cinnamomo, aut cum corticibus citri, ſive aurantiorum, eorum præcipue, quæ vulgo *di Portogallo* nuncupantur, acuimus. Niſi alvus reſponderet, decoctionibus præfatis, aut ſyrupum de cichoreo cum rhabarbaro, aut manna cum modico mellis hiſpani adjecimus, ſive clyſteribus ſimplicibus eam blande concitavimus. Nonnumquam in eumdem finem mel hiſpanum cum infuſione ſenæ orientalis, ac ejuſdem rhabarbari cochleatim præbuimus &c. Alvo exterſa, ac humoribus, ita ut innuimus, ante digeſtis, niſi rachitis ſolveretur, ad balinea confugimus; quæ aut aqua chalybeata ſimplici, aut eiſdem decoctionibus antiſcorbuticis paravimus.

Hiſtoria VI.

Quicquid, rachitidi medendo præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

Lycinius tres ab illinc circiter annos ſummo genere puer natus, ad id temporis optime ſemper valens, ſubpinguis, & vegetus, ſero dentire cœpit, ac dentibus erumpentibus vehementer febrire, torqueri, & angi. Ad diem ſeptimam, nulla manifeſto criſi apparente, ſponte quaſi receſſit febris. Macilentus inde, irrequietus, extenuatus, ac languens ad menſem, & ultra vixit. Spina mox dorſi nonnihil incurva apparuit. Et variis ex locis in nodos plurimum, ut ita dicam, ſalebratam ſeſe extulit calvaria; atque in utroque carpo, ac genu, necnon etiam ad talos oſſa extrema prætermodum adaucta Lycinium rachitide jam affectum fuiſſe abunde oſtendebant. Enim vero viſcera explorantes, abdomen tumidum, & coſtas valde inæquales eſſe quoque cognovimus. Alvus dura erat, ac urinæ perquam tenues, & perexiguæ. Hinc ad alvum non minus, quam urinas concitandas, id conditum A Lycinio cochleatim lambendum præſcripſimus; quod ſane non modo inteſtinorum proluviem eluit, verum etiam, & vomitum civit, & urinas plurimas egeſſit. Octobris menſis erat 1714. ubi Lycinium

nium tractandum nobis tradiderunt Parentes, ideoque procul ab omni cunctatione lac caprinum, ita, ut legitur in B, medicatum ei propinandum ter die propoſuimus; & quum ſitiiſſet, aquæ ita, ut legitur in C, paratæ copiam fecimus. Clyſteribus quotidie ſimplicibus, ut a ſordibus interim ulterius eximeretur alvus, operam dedimus. Hac curandi methodo per intervallum dierum quadraginta circiter ſervata, rachitide plane ſoluta, Lycinius ſenſim ſubinde, & ſibi carnem induit, & pinguis ut antea evaſit, & priſtinum robur brevi reſumpſit.

A ℞. *Rhabarb. elect. in pollin. redact. ſcrup. ſemis, mell. hiſp. unc. ij., aq. cinnam. unc. j., flor. aurant. unc. ſs. m. f. cond., & cap. ut m.*

B ℞. *Sarſ. paril. opt. ſ. a. inciſ., rad. chin. ana drach. j., glycirrhyz. drach. ſemis, aq. comm. q. ſ. m. f. inf. & mac. ſ. a. cin. cal. per noctem, & adde folior. coclear. naſt. aquat, hæder. terreſ. ana pug. i., decoq. S. A. col., & ad. panis opt. tritic. q. ſ., de more elixetur, & adde magiſt. perlar. drach. ſemis, ovor. vitell. recent. num. j., lact. capr. unc. iij., leviter bul. & propinet. diluculo pro jentaculo, circa meridiem pro prandio, & ſub veſperam pro cœna, & nihil aliud.*

C ℞. *Sarſ. paril. opt. ſ. a. inciſ., rad. chin. ana drach. j., cinnam. opt. ſcrup. ſemis, aq. comm. lib. ij., m. f. inf. & mac. cin. calid. ſ. a. per horas xij. circiter, & adde rad. gramin. pug. j., bul. leviter, coletur pro potu, ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

VEram rachitidis cauſam enucleare, eamque luculenter exponere perquam difficile ſemper exiſtimavimus; enim vero, ne ad vim eam confugeret occultam, qua facultates Galenicorum attractrices, & concoctrices non æque in partibus agunt, ſive ad variam organorum intemperiem, inter Recentiores quiſpiam diverſam ſalium, ac fermentorum naturam culpavit vitiatam. Nonnulli partium ſolidarum ſtructuram eam producere protulerunt &c. Per obſtructiones, quæ non æque tubulos univerſos infarxerunt, rachitidem nos fieri credimus. Num autem vaſa ſanguifera, num lymphatica, num chylifera, num nervorum meatus inſenſibiles oppleti ſint, id audacter decernere minime aggredimur. Tamquam probabilius, aut ſaltem tamquam crebrius, muſculorum, ſive potius tendinum fibras rachitide oppleri tantum pronunciavimus. At quod ſæpeſæpius in rachitide incurventur oſſa, tum id fieri judicamus, quum ob alimoniam in iis exuberantem in longitudinem ultra menſuram producantur. Etenim, ſi muſculorum, cæterarumque partium ſolidarum, quæ contranituntur, eo in caſu, renixum offendant, quum ulterius procedere nequeant, neceſſe eſt, ut aliorſum deflectant, & incurventur.

Quare oſſa in rachitide incurventur.

CAPUT XX.

De Variolis, & Morbillis.

QUOD Florentiæ dicunt *il vaiolo*, Romæ *i morviglioni*, Peruſiæ *i maſcalobri*, id va-

Definitio.

variolarum nomen penes Medicos ſibi vindicavit. Quod autem vulgo apud nos audit *la roſalia*, *la roſelia*, *il mal della porpora*, id *morbillorum* nomine Clynici diſtinxerunt. Variolæ fortaſſe dicuntur, aut a variando, cutem quippe admodum variant; aut a maculis, ſive tuberculis quibuſdam, qui *vari* nuncupantur. Variolarum claram, fuſamque in Amaltheo medico præ cæteris Bartholomæus Caſtelli his plane verbis tradidit deſcriptionem. *Variolæ ſunt puſtulæ, vel papulæ majores, minoreſve ab initio ſub forma macularum rubentium in toto corpore, aut plurimis ejus partibus erumpentes, cum febre acuta epidemica, in augumento ſeſe elevantes, & ſub ſtatu materiam viſcidam quodammodo puri ſimilem continentes, interdum & aqueam, tandem in declinatione degenerantes in cruſtam, poſt exiccationem decidentem, cum variis ſymptomatibus per diverſa totius morbi tempora variantibus, & ſupervenientibus, genitæ &c.* Morbillorum nomen, ad denotandam eam, quam modo expoſituri ſumus affectionem, recens excogitatum, id idem prope ſonat, ac *morbus parvus*. Num Veteribus nota olim fuerit talis affectio, necne, id tanti momenti, cum præcitato Auctore, haud ducimus, ut quæſtionem ejuſmodi prolixe velimus hic exagitare. Non ſecus igitur ac ille morbillos dumtaxat deſcribendo, *minimas eſſe*, paucis dicimus, *maculas quaſdam rubicundas in tumorem ex cute nonnihil elevatas, & prurientes, cum febre acuta, quæ citius tamen, quam variolæ, & citra ſuppurationem diſcutiuntur.*

Diagnoſis. Tum variolas, tum morbillos præire ſolet calor quidam blandus, febrilis tamen, & nonnihil acris cum pulſu frequentiori, leni prævio per univerſam cutem horrore; cui accedit membrorum perquam moleſta laſſitudo, ac dorſi, lumborumque torpor admodum infeſtus, narium, oculorumque pruritus, qui creberrimas movet ſternutationes, & lacrymas identidem elicit. Die morbi prima hæc utplurimum occurrunt. Secunda, & tertia febris augetur, & validioribus ſeſe profert ſtipata ſymptomatibus: dolore videlicet capitis acerrimo, nauſea, vomitu, tuſſi, quæ plerumque ſicca eſt &c. His frequenter ſpirandi labor adjicitur, tremores ſpaſmodici, & non ſemel epilepſia; quæ die utplurimum quarta, antequam variolæ, & morbilli erumpant, quin & in limine ipſo quaſi eruptionis, ægrotantem invadere ſolent. At quum erumpere incipiunt, incenduntur oculi, acrius adhuc pruriunt, uberiores funduntur lacrymæ, eæque mordaces, increbeſcit ſternutatio, quæ non raro ex naribus ſuperveniente hæmorrhagia ſolvitur. Proxime ante eruptionem humor peccans cutem univerſam acriter pungit, quam mox aſperam facit, eamque madore ſuffundit, inde ſparſim in maculas rubicundas erumpit, mox in minimas hic, atque illic puſtulas attollitur. Intus interim æſtuat æger, plurimum ſitit, fauces jam exauſtæ irrauceſcunt, tinniunt aures; quamſæpiſſime oſcitat, pandiculatur, anxius fit; quandoque palpitat ei cor &c. Variolis erumpentibus, ad tres fere, aut quatuor dies adſtringitur alvus. Primum in dorſo, ventre, ac facie manifeſta variolarum indicia occurrunt. Mox per ambitum corporis univerſum indiſcriminatim emergunt. Ex maculis, ut innuimus, in puſtulas minimas extuberant. Puſtulæ ſubinde paulatim intumeſcunt,

quoad

quoad in totidem parvos abſceſſus demum converſæ, aut pus, aut ichorem puris non abſimilem, aut lympham quamdam acrem emittant. In die undecima frequenter evenit. Senſim deinceps exſiccantur, donec in cruſtulas, ſive in ſquamulas fatiſcentes omnino exciderint. Eadem propemodum, ſed leniora anteire ſolent, quum erupturi ſint morbilli; qui ut citius erumpunt, ita & quoque citius decreſcunt, adeo ut die quarta, ſexta, vel nona res omnis abſolvatur. Hinc quæ morbillos comitari ſolent ſymptomata, nec adeo obnixe reſiſtunt, nec tam immaniter torquent. In morbillis tamen ſalivatio fere ſemper ſupervenit, quæ plurimum fatigat, & non ſemel jugulat, ut inferius dicendum.

Cauſa. Unde variolæ, & morbilli proveniant, res eſt admodum incerta. Excitari opinabantur Majores a labe quadam intus in utero a fœtu ex eo, quo alitur, prægnantis ſanguine impuro ſuſcepta; quod quam falſo prolatum fuerit ex dictis abunde liquet. Hinc credendum potius ducimus, exoriri vitio quodam, quod aut utero incluſus ex meconio, aut extra ex lacte, quo veſcitur, contraxerit infans. Vitium quippe iſtud in humoribus latitare, ac clam vigere potuit; eo uſque dum aliquid idoneum ab extrinſeco acceſſerit, una cum illo efferbuerit, atque in ſpumam, ut ita dicam, evanuerit.

Prognoſis. Quicquid de morbis acutis, & de febribus præcipue, in prognoſi diximus, & hic dictum volumus. Febris enim, quæ variolas, & morbillos comitatur, eſt de genere acutarum, & omnes quandoque præſefert malignitatis notas. Hinc quo mitior, eo ſemper melius, & contra. Pueris, atque adoleſcentibus, cæteris paribus, variolæ non adeo funeſtæ utique ſunt, quam infantibus adhuc lactantibus, atque adultis. Verno, æſtivoque tempore facilius, quam autumno, & hyeme ſolvuntur. Gravius obèſos, quam macilentos affligunt. Prægnantibus perſæpe lethales. Quo plures uno, eodemque tempore corripuerint, atque enecaverint, eo magis timendum. Si maculæ liveſcentes, aut variolas fœdent, aut inter eas obverſentur, id ſane peſſimum. Confluentes pejores, quam diſcretæ; quinimmo & quo magis diſtent, eo melius. Quo citius erumpunt, tertia, vel quarta plerumque die, eo felicius extenuantur. Symptomatibus ingraveſcentibus, quum aut non erumpant, aut retrocedant, aut cito, & quaſi immature marceſcant, necem utplurimum inferunt. Menſium fluxus, & diarrhœa principio ſuperveniens, lethalis. Sub finem non ita. In progreſſu non ſemper, ſi diutinæ experientiæ, ex qua plura in dies excepimus, fides habenda eſt. Hæc eadem, quod ad prognoſin attinet, & de morbillis prorſus intelliges; nec aliud inter eos, & variolas intereſt diſcrimen, niſi quod morbilli facilius ſolvuntur, multoque minus habent periculi. Nihiloſecius, utpote qui pulmonibus magis infenſi, iis inflammationem nonnumquam moliuntur; quæ, niſi brevi diſcutiatur, aut interimit, aut tuberculos facit. Hinc vomicas, empyema, phthiſin, aſthma, pectoris hydropem, & id generis reliqua paſſim ex morbillis ſupereſſe vidimus.

Num ſanguinis miſſio hiſce in caſibus conveniat, necne, id adhuc acerrime inter Clinicos exagitatur, eam tamquam pernicioſiſſimam aliis plane improbantibus, aliis veluti neceſſariam, ſed in Curatio.

in exordio, ante diem videlicet quartam factam, approbantibus. Ulterius vero procedente morbo, & ſub finem præcipue, unanimi fere conſenſu in hoc conveniunt omnes, ut fateantur, eam aut mortem accerſiſſe, aut ſymptomata plurimum ſaltem exaſperaſſe. Nos autem tum in Noſocomiis, tum in ædibus privatis, & Romæ, & Florentiæ, & Peruſiæ, id ferme obſervavimus, ubi ſymptomata ex plethora præſertim ingraveſcant, ſanguinem quocumque tempore, ex qualibet parte abunde eductum, tum in variolis, tum in morbillis plurimum pene ſemper profuiſſe; quem tamen, ſumma niſi neceſſitate ducti, numquam emiſimus; ejuſmodi quippe ægritudines, quæ per modum cryſeos natura moventur, ſola utplurimum diæta feliciſſime diſcuſſas obſervavimus. Purgationes ſunt peſſimæ. Si alvus tamen diu reſtiterit, clyſteribus ex aqua ſimplici, aut hordeacea, aut avenacea, aut ex jure inſulſo citetur. Ægrotantibus ſitientibus bibendi copia fiat. Vinum, quicquid alii opinentur, nos ſemper interdiximus. Vini loco, aut aquam ſimplicem, aut hordeaceam, aut avenaceam, aut glicyrrhizæ, aut cornu cervi, aut florum papaveris, rhœados, aut ſonchii, ſcorzoneræ, cardui benedicti, aut juſculum inſulſum cum iiſdem rebus paratum, hiſque ſimilia, quæ per cutis ſpiracula expirationem blande adjuvant, propinavimus; quæque propterea tepentia potius, quam frigida commendavimus. Interdum tamen, ubi prætermodum citra inflammationis metum æger æſtuaſſet, & aquam frigidam ei indulſimus; quam profecto cum oblectatione non minus, quam cum levamine hauſit; in quo tamen cauti valde ſimus oportet; eoquod potiones frigidæ, & præſertim in exordio, imminentem variolarum eruptionem compeſcere, & viſcera inflammare poſſint. De cæteris ea, quæ in ſuperioribus ad febres extinguendas propoſuimus, & hic ſitidem proponimus; quum febris natura hiſce in caſibus in primis reſpicienda ſit. Si viſcerum immineat inflammatio, non modo ſanguinis miſſio, quam tum veluti præſens, antiquum, & aureum præſidium commendamus, verum & reliqua omnia, quæ dicuntur *antipleuritica*, de quibus jam ante verba fecimus, adhibeantur oportet. Si adſint convulſiones, & oleum convenit, quod tum ex amygdalis dulcibus, & ex ſeminibus melonum recens, & ſine igne exprimes; ea tamen lege præſcriptum, quin alvum vel minimum ſolvat. Cæterum in id potiſſimum Clinicus incumbat, ut fluidorum labem natura per ſe ipſam exoneret; plures enim vidimus aut variolis, aut morbillis laborantes, opera medica potius, quam ſymptomatum atrocitate, deceſſiſſe.

Hiſtoria VII.

SYriſcus quintum, & decimum ætatis agens circiter annum, adoleſcens temperamento calido, & ſicco, bilioſo nimirum præditus, nonnihil gracilis, ſed optime conſtitutus, & ad id temporis bene valens, moribus probis, ac litteris, pro ætate, ſatis, ſuperque inſtructus, menſe Auguſto, ſodalem variolis affectum inviſit. Domum reverſus horrore quodam leni, ad horam circiter per cutem univerſam præeunte, tremore mox vehementer concuti cœpit. Tremorem calor inſequitur febrilis, admodum acris, qui per to-

Quicquid Variolis medendo præſtare conſuevimus hiſtoria declaramus.

totam noctem prætermodum exarſit; ac ſenſim ſubinde decreſcens, uberrimo tandem profuſo ſudore, prope meridiem prorſus evanuit. Attamen pulſus frequens erat, oculi, & nares pruriebant. Hinc & lacrymæ præter voluntatem fundebantur, & crebra erumpebat ſternutatio. Decedente die, eadem plane recurrunt, & ut antea poſtridie quidem evaneſcunt. At oculorum, nariumque pruritus augetur. Tuſſis adjicitur ſicca, præcordiorum anxietas, ſpirandique labor: idque per tres vices omnino renovatur; quoad cutis, infeſta ubique prurigine laceſſita, maculis quibuſdam rubentibus hinc inde ſuffunditur. Ex fronte, brachiis, & pectore in minimas puſtulas prædictæ maculæ ſeſe attollentes, veras variolas fore, aperte jam indicabant. Ex quo ægrotare cœpit Syriſcus dies erat morbi quarta, & febris ex intermittente continua licet facta, non ita vehemens tamen, uti prius æſtuabat. Variolæ interim quaquaverſum affatim non minus, quam feliciter emergebant; nam ſymptomata, erumpentibus variolis, adeo ſubinde leniebantur, ut res ad diem uſque octavam in melius ſemper ceſſerint. Verumtamen die octava ſub veſperam rigor, tametſi mitis, acceſſit; & calor inde febrilis valde exaſperatus Syriſcum ad horas viginti quatuor, & ultra prætermodum afflixit. Mox, tum quum variolæ ſuppurando ad maturitatem accedebant, febris quoque ſedabatur. Pluribus in locis variolæ confluxerant, atque intumeſcentes faciem potiſſimum deturpaverant. Quamobrem, ne ſanies incluſa ſubjectam cutim exedendo magis, magiſque contereret, variolis acu aureo leniter punctis, ac digitis ſummis blande compreſſis, eam funditus expreſſimus. Die decima ſexta a febre plane immunis fuit. Exinde non multum poſt omnino convaluit, nec ullas impoſterum, niſi admodum leves, & raras, in facie variolarum notas præſetulit. A primo ad ultimum nihil aliud in ea Syriſci ægritudine clinice præſtitimus, quam victus rationem dirigere, qui tenuis, humectans; & refrigerans ſemper fuit; quinimmo & principio tenuiſſimus; atque, vini uſu plane interdicto, aquam ita, ut in A exponitur, medicatam, utut ei libuiſſet, tepentem potius, quam frigidam potandam præſcripſimus. Et quoniam ad diem uſque quartam alvus compreſſa obnixe reſtiterat, eam enemate ex jure ſimplici inſulſo indito blande incitavimus. Cubiculum, in quo ægrotabat Syriſcus, erat amplum; & nihiloſecius, ne calore nimio afficeretur, ut identidem horis congruis perflaretur, operam dedimus. Ad faucium ardorem leniendum, gelatinam cornu cervi cochleatim lambendam ei confecimus. Atque ad inteſtinorum ſordes ex longo tempore cumulatas poſtremo eluendas, electuarium lenitivum cum rhabarbaro, ita ut legitur in B, ſtatim ante cœnam ſumendum, paravimus, quod, die decima quarta exacta, in bolos digeſtum deglutivit; cui, quum alvum movere cœpit, aquam plurimam nucerianam frigidam, ut ei conſtituimus, ſuperbibit.

A ℞. *Raſur. corn. cerv. unc. ſem., glicyrrhiz. drach. ij., cinnam. opt. ſcrup. j., aq. comm. lib. iv. M. f. inf. & mac. ſ. a., & adde rad. gramin., ſcorzoneræ ana pug. j., decoq. ſ. a. col., & adde ad gratum odorem, & ſaporem ſpirit. ex cortic. aurantior., vulgo di Porto-*

gallo ſ. a. expreſſi. q. ſ. pro potu, ut m.

B ℞. *Rhabarb. elec. in pollin. redact. ſcrup. j., ſal. tart. ſcrup. ſem., elect. lenit. unc. ſem. M. ref. bol. ſ. a., & cap. ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Tempus Variolis majoris afflictionis, & periculi.

IN variolis, qui perire ſolent, aut principio erumpentibus, aut in ſtatu marceſcentibus pene ſemper pereunt; febris quippe, quæ poſt diem morbi quartam, niſi ad hanc deceſſerint diem, utplurimum mitigatur, & non ſemel aut penitus, aut quaſi penitus extinguitur. At die accedente nona reviviſcit, & ita quandoque recrudeſcit, ut febrientem ſubripiat. In exordio febris eo in caſu nuncupatur *eruptionis*. In progreſſu dicitur *maturationis*, *ſive ſuppurationis*. Hæc plurimum ſane habet periculi; pleroſque enim, qui variolis interierunt, vel eo tempore, vel non multum poſt deceſſiſſe fere ſemper obſervavimus.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Non ſemper alvum, in variolis ciere eſt res periculi plena.

ALvum in variolis movere, maxime morbi principio, res eſt profecto periculi plena, eo quod alvi profluvium ſuperveniens variolas erumpentes non raro compreſſerit, atque ægrotantem propediem extulerit. Nihilo ſecius, febre in variolis prætermodum adaucta, cæteriſque atrociter debacchantibus ſymptomatibus, nonniſi alvo, quæ diu fuerit ſuppreſſa, clyſtere prius incitata, atque ſordium proluviæ abunde egeſta, variolas prodiiſſe non ſemel vidimus. Ex quo veluti exploratum ſatis habuimus, ſordibus in imo ventre congeſtis, ac fluidorum motu propterea in viſceribus retardato, labem, quæ humores infecerat, ab iis libere exolvi, & per cutem deſpumari eatenus haud quaquam potuiſſe.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Abuſus Clinicorum, qui & cubiculum in quo deget æger variolis affectus calefaciunt & cucurbitulis ſcarificantibus variolas foras extrudere ſibi ſuadent.

UT facilius erumpant variolæ, imperitorum vulgus cubiculum, in quo commoratur æger, plurimum calefacere ſolet, quo cutis ſpiraculis laxatis, ac ſudore per vim, ut ita dicam, elicito variolarum labem validius extrudat. Perperam tamen ex noſtra ſententia, & inconſulto; ex uſu quippe didicimus, aerem, qui circumfunditur ægrotanti, identidem perflatum, atque interdum opportune renovatum, variolarum excluſionem plurimum adjuvaſſe, & ſymptomatum feritatem admodum cicuraſſe. Calor quippe exterior, niſi blandus ſit, & aer incluſus, niſi morbidis, quibus inficitur, expirationibus, quamſæpiſſime defœcetur, quid aliud, quæſo, præſtare unquam poterit, quam humores magis, magiſque labefacere, & organorum facultates lædere, & irritare? Sibi ſuadent alii, cucurbitulis ſcarificantibus cuti admotis, variolarum ſeminium citius aut educere, aut ad corporis peripheriam quaſi advocare. In quo quidem caute admodum incedas oportet; quum, cutem incidendo, glandularum ſtructuram vitiabis; iccirco neſcio an proinde materiam peccantem ab ea potius avertes.

ALIÆ

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Variis exemplis comprobatur quicquid de variolis in medendi methodo jam ante docuimus.

EX inclyta, vetuſtaque Progenie, recens nupta Mulier, geſtationis menſe quinto, variolis vehementer affecta, Romæ non ita pridem nobis ſeſe tractandam commiſit. Hanc cum aliis Medicinæ Profeſſoribus a morbi exordio ad finem uſque, non ſecus ac noſtrum Syriſcum præcedentis hiſtoriæ, propemodum tractavimus; eamque feliciſſime tandem evaſiſſe, item & fœtum optime conſtitutum, nono tranſacto menſe, non abſimili felicitate mox peperiſſe vidimus. Fœtus fuit fœmina, quæ ad annum, & ultra incolumis plane vixit. Inde affectionibus variis identidem ad annum uſque ſeptimum tentata, quibus tandem ſuperatis, impræſentiarum optime valens adhuc vivit. At enim vero non modo perquam illuſtrem mulierem hanc, verum etiam cæteros fere omnes, quot variolis laborantes, & in Noſocomiis, & extra per Urbem ita ferme tractavimus, tot, niſi nos fallat memoria, tum maſculos, tum fœminas, tum recens natos, tum adoleſcentes, tum etiam adultos ſuperſtites evaſiſſe vidimus. Quinimmo & in Noſocomio Regiæ Domus S. Jacobi Hiſpanorum Urbis viros quadraginta, quinquaginta, & ultra annos natos, neſcio an ea medendi methodus, an ipſa Natura ex variolis confluentibus, febre peſſima ſtipatis, non ſemel ſubduxit.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quare utplurimum variolis, & morbillis ſemel in vita tentamur.

OMnes fere variolis non minus, quam morbillis in vita ſemel ægrotamus; rari admodum nempe ſunt, qui ad virilitatem pervenerint, & adhuc rariores, qui prius conſenuerint, quam utramque eam ægritudinem paſſi ſint. *Semel in vita* diximus; rariſſimos quippe eos fuiſſe accepimus, & vidimus, quos bis, ter, & quater corripuerint, & variolæ in ſpecie; quarum germen, quod intus olim pullulavit; penitus inde vaneſcit, effœtum fit, nec fruticat amplius.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Variolarum puſtulæ nonniſi maturatæ fuerunt, unquam pungendæ &c.

NE variolarum puſtulæ cutem alte corroderent, acu aureo eas, imperitorum vulgo licet reclamitante, jam maturatas pungendo, perforavimus, ut ſanie ſummis digitis leniter expreſſa, citius mundatæ extenuarentur. Certum eſt enim, ſaniem, pus, aut ichorem, quo diutius intus in puſtulis incluſus commoratur, eo magis cutem ſubinde exedere. Acu autem aureo non alia de cauſa in ea punctione uſi fuimus, niſi quod talis punctio quodammodo ſplendeſceret. Cæterum eumdem porro præſtitiſſet effectum, etiamſi alterius cujuſque rigidæ, pungentis, ac propterea idoneæ fuiſſet materiæ. At enim vero, ne variolas, antequam ad maturitatem ſuam pervenerint audacter pungas, caveto; nam, quum inopportune id feceris, eas plurimum exaſperando, crabrones plane irritabis.

ALIÆ

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quomodo excitetur ſternutatio.

STernutatio, oſcitatio, ſingultus, pandiculatio, ſpecies ſunt quædam convulſionis, ſive motus ſpaſmodici, quæ tamquam ſymptomata non modo in variolis, & morbillis, verum etiam in pleriſque aliis ægritudinibus crebro excitantur. Ideo membranis narium intus laceſſitis ſternutatio excutitur, quia membranæ præfatæ nervorum ſurculos nonnullos, ut jam ante item innuimus, a truncis excipiunt communibus, qui ſurculos emittunt quoque ad membranas diaphragmatis. Quo fit, ut naribus intime irritatis, irritentur & trunci communes, una & nervorum ſtamina, quæ ad fibras diaphragmatis dirimuntur. Hinc ſpiritus animales incitati a cerebro per truncos in ramos, ex ramis in ſurculos, ex ſurculis in fibras cum impetu irruunt, tum narium, tum diaphragmatis; quod propterea contrahitur, atque contractum a pulmonibus recedit, & valida fit proinde inſpiratio. Comprimit inſuper viſcera imi ventris, quæ valide compreſſa, validius mox reſiliunt, & idem diaphragma ſurſum repellunt in cavum thoracis; quod cum coſtis depreſſis pulmones interceptos alacriter comprimit, & aerem jam ante affluenter inſpiratum validius exprimit; qui per tracheam cum ſonitu foras erumpens, ſternutationem excludit; ſternutatio enim nihil aliud eſt, quam *aeris valide prius inſpirati fortis, & ſubita expiratio*. Opinio, hæc, niſi prorſus vera ſit, tamquam veriſimilis, nobis ſaltem viſa profertur. Ut nares intus laceſſitæ, ita & oculorum tunicæ interiores nimia luce, quæ pupillas ingreditur, incitatæ, ob affinitatem, quam, nervis intercedentibus, habent cum diaphragmate, ſternutationem movent. Enim vero ad ſolem oculorum aciem directe quiſquis intendat, tum quum pleno ictu radiorum vim oculis excipit, lacrymas fundit, & plerumque ſternutat.

Quomodo producantur oſcitatio, & pandiculatio.

Oſcitatio, Græcis *chaſme*, vel *chaſmos*, quæ non eſt, niſi *violenta quædam, atque enormis reſpiratio, originem ducens a motu quodam ſpaſmodico, ſive convulſivo ejuſdem diaphragmatis, muſculorum thoracis, ac præcipue maxillæ inferioris*, producitur a motu quodam ſpirituum in cerebro aut *idiopathice* aut *ſympathice* concitato: vitio nimirum aut cerebri, aut eorumdem ſpirituum animalium, aut aliarum partium, quibus ex conſortio & cerebrum quandoque afficitur. Id, & de ſternutatione; & de ſingultu, deque pandiculatione affirmare non erit alienum; quæ, & *per eſſentiam*, non ſecus ac oſcitatio, & *ex conſenſu* elici queunt; ſingultus enim nihil aliud eſſe videtur, quam *inſpiratio quædam, ut ita dicam, interciſa ob motum ſpaſmodicum ejuſdem diaphragmatis, ex conſortio utplurimum œſophagi, aut ventriculi elicitum*. Pandiculatio cum oſcitatione quaſi coincidit, a qua non alia ex cauſa diſtare videtur, niſi quod in oſcitatione diaphragma, & muſculi thoracis, ac maxillæ inferioris, in pandiculatione artus convellantur. Tales motus, præternaturam licet plerumque excitentur, nihilominus cum conſilio fiunt; eo quippe intendunt, ut res infeſtæ a partibus affectis commode excludantur.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit pediculatio, & quomodo curetur.

INter affectiones, quibus nondum adulti præ cæteris aliqui tentari ſolent, habemus quoque *frenulum*, *ranulam*, *oris fiſſuras*, item & *verrucas*; de quibus, quoniam & ad Chirurgiam proprie ſpectant, & ex ante jam dictis ſatis, ſuperque pro Tyronibus eluceſcunt, plura hic dicere omiſimus, ut morbum, qui dicitur *pedicularis*, utpote qui magis frequens ſit, paucis ſaltem ſub finem hujus ſectionis, exponamus. *Pediculi*, & *pelliculi*, ſive *achari*, fœdiſſima nempe animalcula iis potiſſimum, qui nondum adoleverint, plurimum infeſta, per cutim, extrinſecus, inter crines, nonnumquam oriuntur, & fœcundata adeo multiplicantur, ut cutis ſubſtantiam in calvaria primum, mox in cæteris corporis regionibus, mordicando, pungendo, exedendoque ulcera ſordida excavent, eamque in rimas varias proſcindant, & cruſtas ſanie ſcatentes, putridaſque interdum procreent. Nil mirum itaque, ſi corpus ex hoc univerſum macreſcat, & ad maciem uſque extremam non raro contabeſcat. Talis affectio *pedicularis*, vel *pediculatio* nuncupatur, antiqua ſane, & Proceribus etiam, ut Priſcorum tradiderunt monumenta, lethalis. Quum pediculatione laborare quiſpiam cœperit, ſenſus deprehendunt. Ejus cauſam genuinam in ovulis repoſitam eſſe, ſatis, ſuperque notum eſt. Quod autem magis his, quam illis multiplicetur, id a qualitate provenit tum caloris, qui in pediculatione febrilis utplurimum præceſſit, tum materiæ cujuſdam ovulis fovendis, fœcundandiſque apprime idoneæ, quæ vel ex cute tranſpirat, vel cuti extrinſecus inhæret. Quicquid de pediculis diximus, & de acharis item, cæteriſque, quæ ex corporibus viventibus extant inſecta, quæque ex putri fieri jamdiu opinabamur, credendum ducimus. Pediculatio etiamſi periculo fere ſemper vacet, tædio tamen, atque incommodo iis, qui ea laborant, plurimum eſt. Ex contagio ab uno in alterum facile traducitur. In pueris, quam in adultis frequentior, & feracior eſt; quæ res effecit, ut pediculationem puerorum morbis annumeraverim. Nihil eſt, quod affectionem hanc magis evincat, quam corporis univerſi mundities, & optima victus ratio; qui tenuis ſit oportet, ſuccique optimi, & refrigerans. Carnium abuſus, ficus, legumina, caſtaneæ, & glandes imprimis avide ingeſtæ, ex quibus humor quidam pravus in viſceribus elicitur, qui per cutem inde effuſus præfatorum inſectorum ſeminia fœcundat, & pediculationem, quam progenuit, educat. Mercurialia præ cæteris, & ſulphurata eam diſcutiunt, quorum uſum deinceps, ubi de ſcabie, fuſius exponam.

LIBRI

LIBRI TERTII
SECTIO TERTIA.

De Plethora, Cachochymia, Hydrope, Lue Venerea &c.; Deque iis, quæ tum in maribus, tum in fœminis, tum in recens natis, tum in adultis humores univerſos inficere ſolent.

CAPUT I.

De Hydrope.

Definitio, & Diagnoſis.

NOnnullas alias in hac ſectione, quæ poſtrema eſt, humani corporis vitam habentis tum exteriores, tum interiores, tum univerſales, tum particulares ægritudines exponere decrevimus, utpote quæ ætatibus ſingulis, & utroque ſexui communes ſint; quæque per capita, perque animadverſiones, ut de cæteris pridem quoque fecimus, digeſtæ, atque exploratæ, quicquid de humano corpore vitam habente hactenus innuimus, ſatius adhuc elucidabunt, De Hydrope igitur, de Arthritide, vel de Podagra, de Lue venerea, de Scorbuto, de Scabie, & Lepra, de Catarrhis, de Rheumatiſmo, & Cephalalgia, deque tumoribus in genere, ſcirrho, abſceſſu, ulceribus, gangræna, atque ſphacelo, necnon etiam de morborum complicatione, pauca ſaltem, antequam Tractatui finem imponamus, dicere eſt animus. Ab hydrope exordiri placet. Hydrops, ideſt *aquea colluvies*, nihil aliud eſt, quam *ſerum redundans*, *quo corpus univerſum humanum vitam habens, præternaturam extrinſecus intumeſcit*. Hæc *humoralis* proprie dicitur. Sunt qui *Anaſarcam*, ſive *Leucophlegmatiam*, eam quoque appellant; eoquod *aquam inter cutem*, vel *pituitam albam*, quæ ejuſmodi hydropem fovet, talibus vocibus unice deſignent. Tumor itaque pituitoſus eſt potiſſimum, qui hujus generis hydropem, humidum nimirum, indicat. Pituitoſum autem eſſe, ex veſtigiis, quæ in cute affecta ad aliquod ſaltem tempus impreſſa relinquunt digiti comprimentes, educitur. Ad hæc accedunt in hydrope ſitis utplurimum inexplebilis, ſpirandi labor, color ſqualens, virium defectus. Ulterius urina in hydrope affectis imminui ſolet.

Oritur ex humoribus indigeſtis; craſſis, & glutinoſis, qui ſtagnando viſcerum obſtructiones faciunt, atque adeo variis in locis minima lymphatica comprimendo, lymphæ ulterius effluxuræ impedimento ſunt, ne libere fluat, neque aliorſum provehatur; quæ propterea ſubſiſtens, tubulos continentes extendit, ibique concreta, magis, magiſque per univerſum corporis ambitum eos infarcit, Cauſa.

cit, atque extendit; quinimmo & non raro diſrumpit. Hinc cutis, item & viſcera intumeſcunt. Hinc in cavis, ſinibus, atque receſſibus, non ſemel effunditur, ac varias proinde hydropis ſpecies, humidæ tamen, fovet; humorum autem pravitas in hydrope vitio utplurimum extat digeſtionis. Quamobrem viſcerum frigidam intemperiem in hydrope culpantes, eam fieri a ventriculi cruditatibus Majores autumabant; enim vero hydropem, noſtris ſaltem regionibus, eos paſſim tentare contingit, qui, aut non congrue veſcuntur, aut crapulis non pepercerint, aut fuerint incontinentes, aut ob fermentorum imbecillitatem cibos ingeſtos perquam ægre confecerunt.

Prognoſis. Hydrops principio curatu non perdifficilis, tractu temporis inſanabilis evadit, ut & ubi ſcirrho interiori, aliiſque viſcerum inveteratis affectionibus ſupervenerit. Reſpiratio, quo difficilius in hydrope ducitur, eo pejus. Peſſima itidem indicia ſunt ſitis ardentiſſima, quæ expleri neutiquam poſſit, virium lapſus, urinæ perexiguæ, ac plurimo ſaturatæ rubore, non ſecus ac ulcera, quæ partes externas recens exederint. *Aqua inter cutem laborantibus, ulcera in corpore facta, difficile ſanantur* (a). Quapropter, niſi hydrops, ulcus tum, quod perſæpe gangræna partem affectam depaſcit, ægrum interficit. Ulcus nihilominus hydropem eviciſſe affirmat Dolæus.

Curatio. Nihil eſt, quod ad hydropem ſubducendam magis conduxiſſe obſervavimus, quam ea, quæ fermentorum facultatem dejectam leniter acuunt, quæque ſtomachum, & viſcera roborant, obſtructiones reſerant, & humores craſſos extenuant; hæc quippe coctiones adjuvant, urinas movent, & ſudores item eliciunt. Aer imprimis temperatus ſit, & ne cutis ſpiramenta ſtipet, calidus potius, quam frigidus. Victus ſit tenuis, optimi ſucci, concoctu facilis. Vinum ſit bene dilutum; quinimmo & quandoque, pluribus ex cauſis infra exponendis, plane interdicatur. Vini loco decoctiones, ſive infuſiones nonnihil aromaticæ propinentur. Commendamus igitur eas parare aqua chalybeata, ex infuſione cinnamomi, ligni ſaxafras, aniſorum &c.; quibus addere item poteris aut glycyrrhizam, aut paſſulas, & præſertim recentes. Alvus laxa potius, quam adſtricta ſervetur. Opportune, quum id fieri poſſit, ſeſe exerceat æger, aut ambulando, aut equitando &c. Venter, ſi opus ſit blande ſolventibus concitetur. Optima ſunt enemata, aut ſimplicia, aut etiam terebinthinata. Validiora cathartica omnino damnamus, utpote quæ & irritent nimis, & lympham tenujorem exprimant, cujus potiſſimum eo in ſtatu indiget æger. Cæterum amaricantia, rhabarbarata, viperata, & reliqua ejuſmodi, quæ, uti ante monuimus, organorum digeſtionis facultates in hydrope propemodum conſopitas excitant, mirifice conferunt. Syrupus de terebinthina, decoctiones, & infuſiones juniperinæ, the, item & caffe, de quibus verba jam fecimus, & alia ejuſmodi, quæ urinam blande ciunt, humores craſſos extenuant, expirationes movent, feliciſſime hydrope affectis fere ſemper præbuimus; tum potiſſimum, quum grana aliquot nitri depurati adjecimus. Conferunt etiam acidulæ, item & ſalmacidæ, nec non etiam martiales aquæ; quæ cum idoneo vehiculo abunde epotæ, alvum una, & urinas con-

(a) *Hipp. ſect.* 6. *aph.*8.

concitant. Aqua ſola nuceriana tum intus hauſta, tum foris per balneum adhibita hydropem inveteratam non ſemel extenuavimus. Commendamus fotus diſcutientes, balinea ex thermis præcipue, lutationes ſulphuratas, & reliqua, de quibus, æque ac de paracenteſi, deinceps fuſe.

Hiſtoria I.

Quicquid, hydropi medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

CLitipho decem, & octo ætatis annos natus, adoleſcens Panormitanus, generis vetuſtate, ac avita Majorum gloria, ſuiſque tum animi, tum corporis dotibus, unus omnium maxime in cœtu quodam Urbis eo tempore florens, menſe Octobri febre maligna ter quaſi confectus, tandem evaſit. At pervicaci poſtmodum quartana ad annum, & ultra correptus, evaneſcente quartana, hydropicus intumuit; ex eo, ni fallor, quod ſubtilioribus lymphæ abſumptis particulis, craſſiores in tubulis concreſcentes, lymphæ ductus infarxiſſent. Hinc tumor corporis univerſus, qui digitorum comprimentium veſtigia ubique facile excipiens, aliquantulum retinebat, verum œdema præſeferebat. Pulſus frequens erat. Urinas incoctas, rubicundas, ac perexiguas emittebat. Cum labore reſpirans, ac plurimum ſitiens de præcordiorum æſtu, ſub veſperam potiſſimum plurimum exacerbato, conquerebatur. Nihiloſecius viribus adhuc conſtans, intus vigere, tum incedendo, tum equitando, tum varias alias conſuetas operationes quotidie exercendo oſtendebat. Quocirca, quum alvus diu fuiſſet compreſſa, eam enemate ex aqua hordei plurimum ſalita prius indito, potione hac A ſolvente, ſtatim concitavimus, ut *alterantibus* æger ex rhabarbaro, ita ut indicat B, tutius uti exinde potuiſſet; quæ, & alvo diebus ſingulis laxata, atque urinis leniter provocatis, effecerunt, ut dierum quindecim intervallo, multo melius in omnibus ſe haberet. Vini interim uſum ei omnino interdiximus. Loco vini infuſionem hanc C, ut pro lubitu potaret, conſtituimus. Victus perquam tenuis erat, concoctuque facilis, amaricans, roborans, & cinnamomo nonnihil medicatus. Chocolatæ, the, nec non etiam caffe, utpote quæ urinam movere ſoleant, decedente die ei copiam fecimus. At enim vero, ut hydrops plane tandem eximeretur, menſe circiter per hanc methodum exacto, aquam tetutianam cum ſyrupo florum perſicorum diebus alternis, quater ea, quæ in D ſequitur, formula, optimo cum ſucceſſu, Clitiphoni propinavimus.

A ℞. *Man. elect. unc. iij., ſem. melon. unc. j., cinnam. opt. drach. ſs., aq. comm. q. ſ. M. f. emulſ. ſolv. ſ. a., & ad. acid. limon. q. ſ. ad grat. ſap., cap. ut m.*

B ℞. *Rhab. elect., cinna. opt. ana ſcru. j., ſal. tar. ſcrup. ſs., aq. chalyb. unc. viij. M. f. inf. cin. cal. per hor. xij., & ad. fol. cichor., borrag., rad. frag., ruſcor., gram. ana pug. j., decoqu. ſ. a., col., & adde mell. hiſpan. unc. ij., cap. quotid. in Auror. ut m.*

C ℞. *Sarſ. parill. opt. ſ. a. inc. unc. ſs., lig. ſaxaf., glycyrrhiz. ana drach. ii., cinnam. opt. drach. j., aq. chalyb. lib. iv., M. f. inf., & mac. cin. cal. per hor. xij., levit. bull., col. pro uſu ut m.*

D ℞. *Syr. flor. perſic. unc. iv., aq. tetut. q. ſ. M. f. pot., & cap. in aur. Quum concitaverit alvum, ſuperbib. per varias vices ejuſdem aq. tetut. lib. ij.*

ANI-

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quare ſitis hydropicorum expleri nequeat.

ACriter ſitiunt hydrope affecti, eorumque ſitis, confirmato præcipue, tametſi biberint, expleri vix unquam potuit. Ideo ſitiunt, quia ob ſeri, limphæque inopiam ſanguis jam exhauſtus, aut fauces non amplius irrorat, aut ſalibus fuſis eas laceſſit, ac ſitim excitat, quam proinde, plurimam quamvis aquam ingeras, non ex facili reſtingues; quum humidum illud paulo prius ingeſtum ſanguini commiſceri neutiquam potuerit. Quinimmo & ut primum ingeritur, ex lymphaticorum tubulis; aut laxatis, aut diſruptis, in vaſis ſanguiferis vel non immoratur, vel ſanguini intime neutiquam infunditur. Iccirco, tum quum hydrope laborantes ejuſmodi ſitis inexplebilis afflixerit, indicium evidens eſt, hydropem confirmatam eſſe, eamque fieri lymphæ ductibus non modo aut obſtructis, aut compreſſis, verum etiam aut laceris, aut prætermodum laxatis.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Abuſus exiccantium pro hydrope eximenda.

SUNT qui ad hydropem penitus eximendam, victu arido, eoque ſalito præſcripto, ac potionibus omnino interdictis, aquam redundantem ea methodo prorſus exiccare, conſumere, atque haurire opinantur. Hi plurimum ex noſtra ſententia errare videntur. Tumor œdematoſus, ſerum videlicet, quod aut intus in tubulis, aut extra tubulos effuſum hydropem facit, hydrope affectos ideo enecat, quia a ſanguine ſecretum, ſanguinem in vaſis ſanguiferis non amplius humectat; qui propterea concretus, ac pene dicam arefactus, ſive ſaltem ex inopia uliginis balſaminæ acris factus, & prætermodum ſalſus, vellicat, ſtagnat, in grumos concreſcit, ac tandem ſuffocat. Hinc eo in caſu ſero nimio, ut vulgo creditur, obrutus, quod extrinſecus revera agit, nequaquam decedit æger; verum ideo decedit, quia viſcera intus arida, ſaltem magis intima, muneribus ſuis ad œconomiam animalem diutius conſervandam obeundis imparia ſunt. Ex quo inferre alienum haud exiſtimamus, eos citius interire, qui a potulentis in hydrope ſeſe prorſus abſtineant.

Quid credamus de paraceteſi ratione hydropis.

Id ferme de punctione per paracenteſin credendum ducimus; quæ, aquam ſive inter cutem, ſive ex capacitatibus licet educat, effectum tamen potius, quam cauſam morbi minuendo, mortem ocius quamſæpiſſime acceſſit.

Vini abuſus hydropem frequenter fecit.

Aquam inter Clinicos prohibentes nonnulli, ut meracum perbibant hydropicos, hortantur. Nos contra, aqua niſi plurimum diluatur, vinum iis neutiquam propinare conſuevimus; nullum unquam ex abſtemiis hactenus quippe vidimus, noſtris ſaltem regionibus, hydrope tentatum. Oenopotas contra, ut & eos, qui aut ſpiritu vini, aut *roſoli*, aut id generis fortioribus aliis potionibus uſi ſunt, hydrope paſſim extinctos fuiſſe, abunde conſtat.

ANI-

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit plethora, chachexia, cacochymia &c.

QUoties in corpore humano vivente intus in vaſis præternaturam redundant humores, toties plethora laborare dicitur; qui, ſi optime ſint conſtituti, & in debita proportione, *veram plethoram* faciunt, quæ *ſanguinis* proprie dicitur. De hac plethoræ ſpecie, de vera nimirum plethora, & de plethora ſanguinis loquitur Hippocrates (*a*) *Habitus exercitatorum, qui ad ſummum bonitatis attingunt, periculoſi, ſi in extremo conſtiterint; neque enim poſſunt in eodem permanere, neque quieſcere. Quum vero non quieſcant, neque poſſint proficere in melius, reliquum eſt igitur, ut decidant in deterius. His de cauſis bonum habitum ſtatim ſolvere expedit, ut corpus rurſus nutriri incipiat. Neque compreſſiones ad extremum ducendæ, periculoſum enim. Sed qualis natura fuerit ejus, qui debet perferre, ad hoc ducere convenit. Sic & evacuationes, quæ ad extremum deducunt, periculoſæ, & rurſus refectiones, quum extremæ fuerint, periculoſæ.* At quum vel pravi ſint, vel citra debitam proportionem, tum alteram plethoræ procreant ſpeciem, quæ proprie *cachexia* nuncupatur. Cachexia in *hydropem*, & *icteritiam* diſtinguitur. Dicitur hydrops, quum ſerum redundet, ſive phlegma ſanguinis, quod a ſanguine ſecretum utplurimum, ſtagnando, œdema progenerat. Nuncupatur icterus, quum cachecticis colore quodam præternaturali ſuffunditur cutis; qui, quoniam varius eſſe ſolet, hinc præter flavum, de quo ſermonem jam ante habuimus, variæ icteri extant ſpecies; nigra nimirum, quæ ex Hippocrate peſſima eſt, viridis, cærulea, pallens, quæ in fœminis chloroſis nuncupatur &c. At enim vero, quia id cachexiæ genus, in qua cutis color immutatur, non tam a nimia quantitate, quam a prava fluidorum qualitate provenit, ideo fit, ut paſſim a Clinicis, *cacochymia* quoque nuncupata fuerit; etenim cacochymia nil aliud in foro Medico proprie denotat, præterquam *colluviem quamdam humorum pravam, quæ fluidorum temperiem intus in vaſis turbat, evertitque*. Cacochymiam, prout aut hic, aut ille peccet humor, ad normam quatuor ſanguinis humorum, in *ſanguineam*, *pituitoſam*, *biliarem*, *atrabiliarem*, ſive *melancholicam* diſtinxerunt Majores. Hydrops, ſi per univerſum corpus effundatur, dicitur *univerſalis*, aut *perfecta*. Si vel hanc, vel illam, tantum detineat regionem, *particularis* appellatur, ſive *imperfecta*. Quum caput ſolum hydrope intumeſcat, dicitur *hydrocephalus*, quum venter imus, *Aſcites* &c.

(a) *Lib. 1. aph. 3.*

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit hydrops pectoris, aut pulmonum.

IN morbis diuturnis, quum magni ſint, id frequenter evenit, ut antequam decedat æger, humores concreti viſcera infarciant, ac retardato fluidorum motu ſerum ubique fundatur; quod ſi in pulmones confluat, ibique ſtagnet, aut in capacitatem thoracis effuſum adeo cumuletur, ut laborem ſpirandi faciat, pulſum perturbet &c., id hydropis genus inducit, quod *pectoris* vulgo, *pulmonum* ab Hippocrate nuncupatur, quodque peſſimum eſt, ac propterea lethale. Qui tali hydro-

pe tentantur lente febrire ſolent, acriter tuſſiunt; tuſſiendo nihil plerumque excernunt, cum labore reſpirant, crebro, præſertim dormitando, ſuffocari ſibi videntur, ſitis eos excruciat propemodum inexplebilis, eorum quandoque manus, item & pedes tumefiunt, minuuntur urinæ, & reliqua perquam moleſta ſuperveniunt ſymptomata. Febris, ſpirandi labor, tuſſis, & anxietas, noctu præcipue exacerbatur, quæ omnia graphice indicavit Hippocrates (*a*) *Si Hydrops in pulmone fiat, febris, & tuſſis tenet, & acervatim reſpirat, & pedes tument, & ungues contrahuntur omnes, & patitur talia, qualia is, qui ſuppuratus fit, ſed debilius, ac diuturnius. Et ſi quid infundas, aut fomentum, aut ſuffitum adhibeas; pus non ſequitur; atque ex hoc ſane cognoveris non pus, ſed aquam intus eſſe. Et ſi multo tempore aure ad latera adhibita audire tentaveris, ebullit intrinſecus velut acetum: & hæc quidem aliquandiu patitur, poſtea erumpit ad alvum, & ſtatim quidem ſanus eſſe ſibi videtur, ac a morbo liberatus. Verum progreſſu temporis alvus incenditur, eademque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumeſcunt ventre, ſcroto, ac facie. Et quidam ab inferna alvo id eſſe putant, quum videant ventrem magnum, & pedes tumentes. Intumeſcunt enim hæc, ſi ſectionis tempus tranſgrediaris. Hunc ſiquidem extra intumuerit, inter coſtas ſectum curare oportet. Si vero non intumuerit; multa calida lotum velut ſuppuratos collocato, & qua parte ſtrepitum perceperis, ea ſecato, quam potes infimo loco; quo effluxio facilis contingat. Poſtquam ſecueris, linamento ex lino crudo indito, itaut craſſum, & acutum linamentum facias, & ſanguinem pauciſſimum parce emittas. Et ſi quidem in linamento pus adhæſerit quinta die plerumque evadit: ſin minus; ubi aquam exhauſeris, ſitis corripit, & tuſſis, & moritur.* Diutina ſectione cadaverum inſtructi, enarrata ſymptomata fieri paſſim quoque percepimus ob veſiculas pellucidas, lympha plurima ex pulmonibus intumeſcentes, quæ *hydatides* nuncupantur. Id generis hydrops inſanabilis eſt, & ſub finem alterius cujuſque morbi diuturnioris jam deplorati, frequenter, ut ante jam monuimus, ſeſe profert; ideoque peſſimum omen facit, tum quum aliis ægritudinibus adjiciatur. Verum, ut quantum fieri poſſit ſymptomata in hydrope pulmonum leniantur, optima victus conſtituta ratione, ea, quæ pridem de hydrope in genere propoſuimus, & hic adhibenda conveniunt.

(a) *Lib. 2. de Morbis num.* 59.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit tympanitis, ejuſque deſcriptio, & curatio.

QUUM intumeſcit corpus humanum vitam habens ob ſpeciem quamdam flatus intus incluſi, qui cutem ita extendit, ut tympani militaris intenſam membranam quodammodo æmuletur, tum id genus hydropis facit, qui aut *ſiccus*, aut *flatibus conflatus* dicitur. At, ſi talis hydrops ventrem inflet imum, proprie *tympanitis* nuncupatur. Unde affectionis ejuſmodi deſcriptionem, & diagnoſin habemus. Deſcriptionem: quum nihil aliud eſſe dicendum, quam cutem flatibus interceptis præternaturam intumeſcentem. Diagnoſin: quum ita extentam, atque intumeſcentem cutem, extrinſecus ſi percuſſeris, tym-

tympani propemodum ſonum edet ad inſtar ; ſi compreſſeris , digitorum vel minimum haud excipiens veſtigia , illico reſiliet . Quo pacto autem flatus in tubulis , ſive in affectis receſſibus , ut præfatam hydropem ſiccam procreet , concitetur , id paucis non ex facili , nec ipſe exponere , nec tu excipere poteris . Multi multa , verum non cohærentia , protulerunt . Id dumtaxat obſervationibus innixi percipimus olim , ut vel nervis punctis , vel diaphragmate vulnerato , aut inteſtinis vulnere , ſive ulcere læſis, tympanitis extiterit. Evidens indicium , eam , niſi proxime, remote ſaltem, a convulſionibus exoriri . Qua de re , ut morbi radices in tympanitide ſubducantur, convulſionibus interioribus proſpicere peropportunum cenſemus . Hinc tum intus, tum foris oleoſa conveniunt , eaque omnia , de quibus ad convulſiones eximendas fuſe in ſuperioribus egimus. Item & blande narcotica conveniunt, quæ, uti ante monuimus, convulſiones ſolvunt, ſiſtuntque . Cæterum plurimum ſemper habet periculi hydrops a flatibus concitatus , & perquam difficile cedit . Non ſemel a veneno , aut intus ingenito , aut propinato, aut per morſum veneficum inflictum indito , inducitur. Quo in caſu fortaſſe, & facilius diſcutitur , & longe minus habet periculi . Enim vero id tympanitidis genus balneis ex oleo, quod inſimul & faucibus large ingeſſimus , non ſemel extenuavimus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

UT ſuccus partibus alendis idoneus, qui in tubulis exuberat , plethoram facit , ita & qui deficit, *maciem* , *tabem*, *contabeſcentiam* , *vel atrophiam* inducit: quæ nomina , eoquod ſynonima ſint, nonniſi *nutritionis defectum* ſonare conſueverunt , ideſt *corporis univerſi vitam habentis exiccationem*, *maciem* , *aut extabeſcentiam*, *ob nutritionis defectum*, *cujus cauſa membra prætermodum macreſcunt* . Triplici ex fonte genuina atrophiæ cauſa haurienda eſt ; fieri quippe poteſt: primo, ut tubulis obſtructis , & præſertim meſenterii, chylus ad partes alendas ulterius provehi nequeat : ſecundo , ut humores acrimoniam ſibi nacti , partes ſolidas , adipoſas præſertim , & carnoſas erodendo , fundendoque conſumant , atque extenuent : tertio , ut nimium ſanguinis adaucta fermentatio, nimium calorem excitet , qui fundat quoque , & liquet . Hinc febres ardentes , quum diuturniores ſint, atrophiam brevi procreant . Inveterata perquam difficile evincitur. In paralyſi, item & in hectica , multoque magis in vera phthiſi , peſſima . Quum tumoribus, ulceribuſque , interioribus præſertim , ſupervenerit , vel quum eam ſive præceſſerint , ſive comitentur , ſive inſequantur urinæ , & ſudores , qui *liquantes* dicuntur , lethalis . Ubi a vermibus , pediculis , acharis , crinonibus , ſive comedonibus , in infantibus præcipue, producatur , facilius diſcutitur. Atrophia per ea, modo id fieri poſſit , plane deſtruitur , quæ hecticæ febri , & phthi- (Quid ſit atrophia.)

phthiſi deſtruendæ in præcedentibus propoſuimus. At præ cæteris, viſcerum obſtructionibus, ſi adſint, antea recluſis, balinea conveniunt; & lac, quo ſolo ad menſes pro victu quotidiano propinato, atrophiam vel in adultis quandoque pervicaciſſimam extenuavimus.

CAPUT II.

De Podagra.

Deſcriptio. ARthritis, & podagra, quoniam quaſi ſynonima ſunt, vel ad ſummum niſi ut genus, & ſpecies differunt, unum idemque paſſim ſonare conſueverunt; *dolorem* nimirum ſignificant *articulis, partibuſque finitimis pertinaciter inhærentem ab humore quodam acri, qui nervorum ſtamina in articulis, præſertim pungit, elicitum*. Quum articulos univerſos corripit, perque eos evagatur, proprie dicitur *arthritis*, *vaga* tamen, & *univerſalis*. Quum aut hos, aut illos invadit, *fixa*, ſive *particularis* nuncupatur, quæ propterea in *chiragram*, *gonagram*, *iſchiadem*, & *podagram proprie dictam* iterum diſtinguitur. Chiragra dicitur, quæ manus corripit; quæ genua, gonagra; quæ articulos, aut coxendicis, aut in proximo afficit, iſchiades vocatur; quæ pedes, podagra.

Diagnoſis. Arthritis, quæ actu invadit, num revera arthritis ſit, & cujus generis ſit, tum a qualitate doloris, tum a parte, quæ afficitur, facile dignoſcitur. Eam autem imminere, indicat torpor quidam, qui in parte, quæ paulo poſt arthritide invaditur, præcedere ſolet. Torpori mox ſenſus adjicitur articulis infeſtus, ardor acris, & tumor levis, qui febre nonnumquam accedente ephemera, rubore ſuffunditur. Hæc quippe omnia arthritidis imminentis indicia ſunt; quinimmo & præſertim ſi vere, & autumno fiant, ipſius arthritidis eſſe ſolent exordium, juxta illud Hippocratis (a) *Dolores podagriic, vere, & autumno magna ex parte moventur*.

Cauſa. Quicquid de arthritide protulerint alii, eam vitio fieri opinamur ichoris præſertim illius, qui inter articulos ex glandulis ligamentorum minimis exudat, quemque *ſynoviam* de oſſibus agentes appellavimus. Is nempe ſtagnans, atque acris factus perioſteum acriter pungit, item & membranas finitimas; quæ proinde laceſſitæ dolorem excitant perquam moleſtum, & tubulorum obſtructiones faciunt. Nil mirum igitur, ſi pars utplurimum intumeſcat affecta, ſi intus calefiat, & foris crebro inflammetur.

Prognoſis. Quod ad prognoſim attinet, arthritidis eventus eſt valde incertus, nec omnes æque affligit, & invadit. Sanguis, qui ex hæmorroidibus ſponte profluxit, paroxyſmum non raro diſcuſſit. Contumacior eſſe ſolet, magiſque frequens cachecticis, ſcorbuticis, ac lue venerea affectis. Quum partes ſupernas corripiat, thoracem videlicet, cervicem, & caput, neutiquam eſt ſpernenda; apoplexiam quippe, ac pectoris inflammationem interdum accerſivit. Quum pars affecta intumeſcit, ſive in varices extuberat, paroxyſmum id brevi ſolutum iri declarat, item quum urinæ craſſioris, vel aquoſæ copia egeratur; quæ paroxyſmum utplurimum extenuat.

Curatio. Arthritis, & podagra præcipue leniri facile poteſt, ſubduci perquam difficile. Optima præſertim victus ratione lenitur, qui tenuis

(a) *Sect.* 6. *aph.* 55.

eſſe debet, humectans, concoctuque facilis. Vini, item & carnium abuſus plurimum ſemper nocuit. Enim vero, qui ad annum integrum vino ſeſe prorſus abſtinuit, ac lacte ſolo pro cibo quotidiano, eoque parce uſus fuit, podagram plane, ſi Scriptoribus credendum, diſcuſſit. Corporis diutina exercitatio ad arthritidem ſolvendam, eamque amovendam, apprime juvat. Alvus ſit libera, nec Veneri indulgeatur. *Puer podagra non laborat ante uſum venereorum* (a) Plethoricis, iiſque præcipue, quibus conſuetæ ſanguinis excretiones de more haud fluxerint, opportune vena ſolvatur. Hæc tum extra paroxyſmum, tum in ipſo paroxyſmo ſerventur. In paroxyſmo a topicis caveto, ab iis maxime, quibus repercutiendi vis adſcribitur; ea namque maximam pene ſemper noxam, quinimmo & necem non ſemel intuliſſe vidimus. Purgantia quoque, fortiora imprimis, omnino vitentur, quæ ab articulis affectis humores pravos non raro ſubduxerunt; qui proinde intus aut per venas, aut per alios adhuc occultos meatus retrocedentes, pervicaciſſimum aſthma, aut pleuritidem, aut colicam, aut etiam apoplexiam frequentiſſime pepererunt. Idem quoque de ſanguinis miſſione credendum ducimus, qui, nonniſi viſcerum inflammatio ex arthritide retrocedente immineat, unquam educatur.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Unde provenient nodi tophacei in podagra affectis.

DUO præ cœteris in arthritide obſervamus: articulos nempe arthritide diu affectos in nodos quamſæpiſſime concreſcere; & lithiaſin ei utplurimum conſanguineam fieri. Ex quo concludendum videtur, humores peccantes eoſdem propemodum eſſe, qui & nodos, ſive tophos in articulis, & calculos in renibus compingunt. Humor autem, unde in articulis nodi tophacei concreſcunt, ex noſtra ſententia, nihil aliud eſt, quam ea uligo, aut ſynovia, quæ, ut ante monuimus, ex minimis inſudans glandulis oſſa extrema, ligamenta, tendines, cartilagines, & membranas in proximo irrorat; quæque, quum ſtagnet, nil mirum ſi fermentationis ope efferveſcat, atque tenujoribus, ac volatilioribus abſumptis particulis, in tophos congeratur; quo in caſu *nodoſa* dicitur arthritis, vel *tophacea*, quæ peſſima eſt, deque ea proprie cecinit Ovidius.

Solvere nodoſam neſcit Medicina podagram.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quare caput femoris in podagra affectis quandoque luxetur, & quicquid præſtiterit uſtio in parte affecta.

Q*Uibuſcumque a coxendicum dolore moleſtatis diuturno, excidit coxa, iis crus tabeſcit, & claudicant, ſi non urantur* (b). Ideo excidit eo in caſu ex acetabulo femoris caput, quia prædicta uligo in acetabuli cavo ſenſim cumulata, adeo concrevit, ut femur demum extruxerit, & luxationem fecerit. Uliginem eam in aphoriſmo præcedenti mucorem, ni fallor, appellare conſuevit idem Hippocrates (c) *Quibuſcumque a longo coxendicum dolore moleſtatis cavitate ſua excidit coxa, & rurſus recidit, iis mucores ſuperveniunt*. Quod autem ex acetabulo elapſum, excarne crus evadat, & con-

(a) *Hipp. ſect.* 6. *aph.* 30. (b) *Hipp. lib.* 6. *aph.* 60. (c) *Sect.* 6. *aph.* 58.

& contabeſcat, id ſane provenit, quoniam, femore luxato, ligamenta, & muſculi prætermodum diſtrahuntur. Hinc libero, ac conſueto per tubulos diſtractos fluidorum motu præpedito, neceſſe eſt, ut pars luxata, niſi mature reponatur, macreſcat; eoque magis, quia crus potiſſimum ſanguiferorum ramos, item, & nervos præ cœteris partibus majores habet, & a corde plurimum diſtat. Quid autem tum præſtare valeat uſtio, non ex facili enucleabis. Non eſt tamen, quod ratione uſtionis in podagra, non velim confiteri quicquid delabentibus hiſce poſterioribus annis in Noſocomio Regiæ domus S. Jacobi Hiſpanorum Urbis ſucceſſit. Multos ab illinc annos podagra vehementiſſime torquebatur Sacerdos ejuſdem Nationis abunde notus. Ejus ætas quinquaginta circiter tum erat annorum. Staturæ non proceræ, habitus ſubpinguis. Is atrocitate doloris jam pene confectus, nos obnixe precabatur, ut ei permitteremus, ut inuſtionem per modum fonticuli in pedibus dolore affectis, tamquam arcanum ab alio Sacerdote Hiſpano ſibi propoſitum, experiretur. Ejus demum importunitate id cum venia optimi illius viri dictum ſit: ejus, inquam, demum importunitate victi tandem aliquando indulſimus; ac alvo propterea leniter prius exterſa, ut fonticulus in utroque pede, in dorſo videlicet, inter pollicem, & indicem nimirum, ei aperiretur, iniquo potius, quam æquö ſivimus animo. Non multum poſt ſaniem, ut moris eſt, excernere cœpit, inde optime convaluit, nec ad hoc tempus podagra, ea licet bis, ter, & quater peſſime in anno conflictari conſueviſſet, tentatus unquam eſt. Vegetus modo, ac bene valens Romæ adhuc vivit, facile, ac proſpere incedit. Quicquid impoſterum futurum ſit, videndum erit. Audio autem, & aliis ab eodem Sacerdote podagram non aliter diſcuſſam fuiſſe; num vero id præſidii generis conſtans, ac tutum habendum ſit, nondum decernere datum nobis eſt. Dicimus tantum, illud nec fuiſſe admodum atrox, nec incommodi multum attuliſſe; quippe, poſtquam cicatricem induxerit, Sacerdos præfatus libere, ut antea, uti diximus, & inceſſit, & adhuc incedit. Quamobrem, etiamſi podagram ut eo præſidio ſibi curaret, nemini modo ſuaderem, nihilominus, ſi ob podagram, aut temere compreſſam, aut ad articulos de more non profluentem, vel capitis, vel thoracis, vel abdominis viſcera graviter afficerentur, fonticulis pedibus admotis humores pravos a partibus nobilioribus avertere, obſervationi confiſus, utique ſtuderem. Fonticulus, nonniſi diebus ſexaginta circiter exactis haud occludi ſolet. In doloribus coxendicis, qui vulgo di *Sciatica* dicuntur, partem affectam ad os uſque inurere, & alias iterum, iterumque vidimus, ac hactenus ſemper improſpere.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Mulier podagra laborat licet menſes non defecerint. Improbatur uſus aquæ frigidæ pro podagra eximenda.

M*Ulier podagra non laborat, niſi menſtrua defecerint*, ex eodem Hippocrate (*a*), & alibi: *Articulorum tumores atque dolores abſque ulcere, & podagricos quoque, atque convulſa, horum plurima frigida aqua large effuſa levat, & ex-*

(a) *Sect.* 6. *aph.* 29.

& extenuat, ſolvitque dolorem; nam modicus torpor dolorem ſolvit (*a*). Quod ad primam Hippocratis attinet ſententiam, eam interdum veritati non cohærere percepimus; & poſtremo inclitam tum nobilitate, tum divitiis, tum moribus Mulierem podagra extra Urbem extinctam vidimus; quæ arthritide, menſes licet optime ſemper fluxiſſent, ab ineunte ætate nihilo ſecius mirum in modum vexabatur. Quod ad alteram ſpectat, aquam frigidam & in podagra, eoquod levem inferat ſtuporem, ut optime docet Hippocrates, doloribus coercendis, ſedandis, ſolvendis, diſcutiendiſque, articulis affectis large effuſam apprime conducere certum eſt. At enim vero quot hactenus vidimus arthritide laborantes ea methodo tractatos, tot quoque vidimus aut apoplecticos, aut pleuriticos, aut aſthmaticos, aut hydrope pectoris, aut colica, vel affectione iliaca correptos, propediem deceſſiſſe. Iccirco alieno edocti exemplo, ubi arthritis, quod Deus avertat, nos unquam tentet, id præſidii genus, nolimus utique experiri.

CAPUT III.

De Lue Venerea.

Definitio. LUem Veneream, ſi rem proprius perſcrutabere, nihil aliud profecto eſſe conjicies, quam *variorum ſymptomatum congeriem, quæ in corpore humano vitam habente, permoleſte licet, enormiter tamen, procul videlicet ab omni lege, ac periodo, variis temporibus ſuſcitatur, ob labem quamdam ex concubitu impuro intus contractam, quæ univerſas fere organorum facultates, modo magis, modo minus lædit*. Dicitur item *gallica*, ſive *celtica* a Gallis, quos, ut vel lippis, & tonſoribus ad nauſeam jam innotuit, trans Alpes in Italiam ad Neapolim oppugnandam profectos, ea labes plurimum infecerat.

Diagnoſis. Talis affectio ſub admodum vario aſpectu invadere ſolet, & perſonata clanculum non raro ſuas intus molitur inſidias; quinimmo & nulla propemodum, cujus vices celtica lues gerere nequiverit, extitit ægritudo; tametſi gonorrhœa, bubonibus, ad inguina potiſſimum, & doloribus per articulos evagantibus, frequentius hactenus corripuerit.

Cauſa. Labes celtica, ideo, ex noſtra ſententia, per impurum concubitum contrahitur, quia virus quoddam in pudendis jam infectis pridem occultum mutuo affrictu incaleſcit, extenuatur, exaltatur, atque, ab uno in alterum effuſum, interiora ſubit, humores coinquinat univerſos, eoſque intime fœdat, corrumpit, evertit; qui partim concreſcentes, ſeſe, partim fundentes, & partim efferveſcentes, ſtagnant, acriores evadunt, nervos pungunt, membranas mordicant, meatus lacerant &c. Hinc tumores, abſceſſus, ulcera, ſpaſmus, dolores, & reliqua prope innumera atrociſſima incommoda, quibus ejuſmodi labe infecti, diu, noctuque irrequieti, & quamſæpiſſime laceſſiti varie torquentur.

Prognoſis. Eventus in hac lue eſt admodum incertus. In corporibus ſanis, nec nondum adultis facilius ea labes curatur, quam in ſenibus, & non bene valentibus. Quo altiores egerit radices, eo difficilius avellitur. Si raucedinem, maciem, tuſſim ſiccam, ſpirandique laborem intulerit,

(a) *Sect.* 5. *aph.* 25.

lerit, ſi recidiva fuerit, eam non ex facili evinces. Ubi apoplexiam, paralyſin, vel febrem fecerit, aut ex coagulo, aut ex ſolutione malignam lethalis.

Curatio. Triplicis generis ad labem celticam delendam magis idonea præ cæteris videntur præſidia: mercurialia nimirum, ſarſa parilla, & hypocauſta, ſive vaporaria. Mercurialia tum intus, tum foris adhibentur, ut poſtmodum dicendum. Ex ſarſa parilla decoctiones, & infuſiones variæ parantur. Sunt qui eam in pollinem redactam propinare item conſueverunt. Per hypocauſta, ſive humida, ſive ſicca ſint, ſudor ope caloris exterioris elicitur. In quibus omnibus id potiſſimum caveto, ut victus ratio ſolertiſſime ſervetur; qui tenuis eſſe debet, humectans in gracilioribus, aduſtis, & plethoricis, exiccans potius in cachecticis. Debet inſuper eſſe optimi ſucci, coctuque facilis. Vinum, ut nos docuit experientia, noxam ſemper intulit. Quum ſitiat æger, aquæ copia fiat, & præſertim ſarſæ parillæ, & glycyrrhyzæ, nec non etiam communis quandoque, ad viſcerum æſtus, plurimo præſertim ſudore in vaporariis egeſto, compeſcendos. Num ſanguinis miſſio lue celtica affectis conveniat, necne, id porro exagitatur. Eam pleriſque prorſus improbare placuit. Plethoricis, item & iis, quibus viſcerum inflammationem imminentem fore cognovimus, optimo cum ſucceſſu, & in Noſocomiis, & extra, etiamſi actu flueret gonorrhœa, ſanguinem tuto eduximus.

Hiſtoria II.

Quicquid in Lue celtica curanda præſtitimus, hiſtoria declaramus.

Agathocles, vir non ignobili quidam genere natus, divitiis utique non minus, quam vitiis affluens, quintum, & vigeſimum nondum ætatis exegerat annum, quum nec Cereri, nec Baccho, nec Veneri quidem multo ab illinc tempore unquam pepercerat. Statura procera, habitu gracili, temperamento calido, & ſicco, ac prope igneo præditus erat. Ex impuro concubitu menſe Januario gonorrhœam virulentam contraxerat, quam ad menſes plures plane neglexerat. Atrociſſimis inde doloribus per articulos ſub veſperam, uſque ad mane diebus ſingulis correptus febrire cœpit. Febris principio vix percipiebatur, ac lente incedebat; mox una cum dolore capitis graviſſimo plurimum exacerbata, ardens tandem evaſit. Ad dies tres, articulorum doloribus nonnihil ſedatis, exarſit. Extinguitur tandem, & tum, ut quum maxime dolores recrudeſcunt. In calvaria tumor ex ipſa quaſi cranii ſubſtantia duriſſimus, veluti gummis, extuberat. Comprimitur gonorrhœa, & quaſi exiccatur. Intumeſcunt inguina, ac teſtes inflati acriter pruriunt. Eo in ſtatu nos conſuluit Agathocles, quem, ut lue celtica turpiter fœdatum cognovimus, alvo caſſia recenti, ita ut indicat A, in bolos compacta blande exterſa, humores coinquinatos infuſione ex ſarſa parilla, ita, ut legitur in B, extracta, per dies quindecim, defœcare cœpimus. Exinde, quoniam a febre immunis omnino evaſerat, ad mercurium dulcem, ita, ut in C paratum, per dies triginta circiter intus ſumendum, devenimus. Vi-

ctus interim tenuis erat. Modico tantum pane triticeo in jure vitulino elixato veſcebatur, cum recenti ovorum vitello, & drachmis aliquot paſſularum majorum recentium, quas cum modico pane triticeo bis coƈto tum ad prandium, tum ad cœnam comedebat. Caro, pro jure conficiendo, in decoƈtione ſarſæ parillæ elixabatur. A vino ſeſe prorſus abſtinens, decoƈtione ex ſarſa parilla, & glycyrrhiza, ut legitur in D, parata, pro potu quotidie utebatur. Decima quaque die, ad alvi ſordes eluendas, eoſdem, ut antea, ex caſſia bolos deglutire conſuevit. Ab uſu mercurii diebus oƈto circiter exaƈtis, noƈtu inter dormiendum ſudare uberrime cœpit, atque urinas inde exuberantes emittere. Prioribus diebus, tum, quum ſudor, atque urina erumpebat, articulorum, calvariæ, ac teſtium dolores, ut quum maxime ex ſperabantur. At ſenſim ſubinde decreſcentes, antequam quadrageſimam diem attigiſſent, omnino evanuerunt. Evanuit inſuper calvariæ, inguinum, ac teſtium tumor. Plane curata eſt gonorrhœa; nec aliud deinceps ſenſit incommodum Agathocles, quam ſitim, qua vexabatur inexplebili, ac intenſiſſimo viſcerum ardore; quibus balineis aquæ dulcis, & aqua nucerina large epota proſpeximus. Et quandoquidem, tum ex tranſaƈtis erroribus, tum ex labe contraƈta, tum ex præſidiis medicis, opportune licet adhibitis, macies corporis univerſa ſupererat, hanc ſero primum, mox laƈte, quod ita, ut legitur in E, medicatum ad menſem, & ultra ingeſſit abſtemius, prorſus extenuavimus.

A ℞. *Caſ. rec. extr. drach. vj., cremor. tart. drach. ij., ſem. cit. mund. drach. j. M. f. b., & cap. ut m.*

B ℞. *Sarſ. paril. opt. ſ. a. inciſ. drach. ij., cinnam. opt. ſcrup. ſs., aq. comm. q. ſ. M. f. inf., & mac. ſ. a. cin. calid. per hor. xij. circiter, & adde fol. malv., violar., rad. altheæ ana pug. j., decoq. ſ. a. col., & adde ſyr. de althea Fernelii unc. j., cap. quotidie pro ſyrup. in aur. ut m. Poſt dies ſex loco ſyrup. de alth. Fernel. ſubſtituatur ſyrup. de terebinthina ad uſum Malpighii parati.*

C ℞. *Mercur. dulc. gr. vij., oculor. cancr. præp. ſcrup. j., ſyr. viol. viol. q. ſ. M. f. b., & cap. quotidie in aur. ſtatim poſt ſyrupum præcedentem, ut m.*

D ℞. *Sarſ. paril. opt. ſ. a. inciſ. drach. j., glycyrrhiz. contuſ. drach. ij., cinnam. opt. ſcrup. j., aq. comm. lib. iv. M. f. inf., & mac. ſ. a. per hor. xij., leniter bull., col. pro potu quotidiano, ut m.*

E ℞. *Rad. opt. chin. ſ. a. inciſ. drach. j., cinnam. opt. ſcrup. ſs., aq. comm. unc. iv. M. f. inf., & mac. ſ. a. cin. cal. per hor. xij., bull. exinde lento igne carbonum, quoad aquæ unciæ duæ abſumantur, col., f. fort. expreſ., & adde margar. præp. drach. j., laƈt. capr. recen. lib. ſs., cap. quotidie in Aur. ut m. Laƈtis doſis ſenſim in dies augeatur, ad uncias oƈto, decem, & ultra.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid ſit ſarſa parilla, ejuſque uſus.

SArſa parilla de genere ſtyrpium exoticarum eſt. Ex nova Hiſpania, ex Provincia potiſſimum Peruviana ad nos adveƈta, effecit, ut ſmilax aſpera Peruviana quoque dicatur, ob figuram exteriorem, qua

qua ſmilacem noſtram æmulatur. Num tamen aut jure, aut injuria ſarſæ parillæ ſuccedanea ſmilax aſpera cenſeatur, adhuc ſane ambigimus. Quo recentior eſt, eo melior. Infuſione, maceratione, ac decoctione facultas ejus extrahitur. In pulverem quoque extenuata per modum ſive conditi, ſive confectionis, ſive in rotulis, ſive in bolis, ſive alio quovis pacto in ſubſtantia commode propinari poteſt. Sudorem, urinam, necnon etiam quandoque ſalivationem, doſi præſcripta idonea blande movet; quapropter eam nonnihil calefacere inferre poſſumus. Ad luem celticam ſubducendam mirifice agit. Cachecticis item optima eſt, atque hydropicis. Febres tum chronicas, tum etiam acutas, experientia teſte, in Noſocomiis non ſemel extinxit. Pleuritidem quandoque ejus levis tinctura, infuſione potiſſimum florum papaverum rhœados medicata, citiſſime diſcuſſit. Ereſypelata exteriora, & ulcera inveterata, decoctione ſarſæ parillæ tepenti pluries abluta, & fota, brevi ceſſiſſe vidimus. Sarſæ parillæ abuſus ventriculi facultates enervat, corpus emaciat, ſanguinis profuſiones uberrimas movet. Quamobrem eam plurimum ſemper nocuiſſe obſervavimus hæmopticis, iiſque omnibus, qui ſanguinis hæmorrhagias nimium pati conſueverunt. Quæ res efficit, ut in plethoricis ad uſum ſarſæ parillæ, nonniſi ſanguine prius bis, ter, & quater etiam imminuto, unquam ſane confugiamus. Effectus ſuos tum ſola, tum una cum rebus, quæ vocantur *antiſcorbuticæ*, tum cum carne viperina, tum etiam cum ſero, & lacte, ubi hæc item convenerint, mirifice præſtat, ut poſtmodum dicendum. Decoctionibus prædictæ ſarſæ parillæ addere ſolent nonnulli lignum ſanctum, ſandalos, ſaxafras, pumicem, antimonium crudum, & reliqua ejuſmodi; quæ tametſi improbare noluimus, eam nihilominus ſolam mirum in modum, & melius adhuc egiſſe, ex uſu diutino non raro percepimus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

DE Mercurio, vulgo *argento vivo*, hic prolixe hiſtoriam exarare, quum & alii fuſe id pridem fecerint, inutile prorſus videtur. Inter Recentiores, ſi de eo foſſile quiſpiam ſatis non minus, quam præciſe inſtrui velit, Ettmullerum præ cæteris, & Lemery adeat. Particulis plane rotundis, valde compactis, ubique levigatis, optime terſis, ac proinde admodum mobilibus, ex effectibus, quos in rerum natura præſtare conſuevit, congregari autumarem. Hinc profecto a denſitate globulorum, ejus maxima gravitas, a levigata rotunditate, ejus tanta mobilitas. Nil mirum igitur, ſi ſolus nequaquam concreſcat, ſi undequaque celerrime effundatur, & ſi per ignem, qui moleculas illius valide impellit, facile diſſipetur. Ignis enim, qui eas iterum, iterumque dividit, infringitque, ac in alios minimos redigit globulos, eam fortaſſe iis demum comparat molem, tenuitatem, atque naturam, quam, in Tractatu de Motu, materiæ ſecundi generis propemodum adſcripſimus. Mercurius in morbis tum foris, tum intus adhibetur, tum crudus, tum digeſtus, & arte para- Quid ſit mercurius, ejuſque uſus.

paratus. Foris ad luem celticam radicitus eximendam per modum inunctionis apprime conducit, nervos quamvis plurimum lædat. Ptyaliſmum, ac Diabetem interdum pervicaciſſimam movet. Os, linguam, fauces, atque œſophagum, non ſine vitæ diſcrimine, interdum exulcerat. In volvulo crudus ingeritur; ea tamen quantitate, ut quamcitiſſime per alvum egeratur. Secus enim inter plicas ventriculi, aut inteſtinorum diu deliteſcens, periculum eſt, ne ſublimetur, & viſcera acriter torqueat. Mercurius, qui dicitur dulcis, quum optime paretur, tutius propinari poteſt. Ejus doſis eſt a granis ſex, ad decem, duodecim, & ultra per dies decem, quindecim, triginta, & quadraginta. Luem celticam funditus deſtruit, vermes enecat, ſcabiem ſanat &c. At enim vero, mercurio ne quiſpiam utatur, niſi alvo prius exterſa, & humoribus rite præparatis. Ceratum de ranis cum mercurio tophis venereis, qui vulgo *gummata* vocantur, admotum, eos diſcutit &c. Aurum, & præſertim foleaceum per dies aliquot quotidie deglutitum, ea omnia incommoda, quæ aut uſus, aut abuſus mercurii adverſus œconomiam animalem peperit, adimere, ut in ſuperioribus fuſe diximus, feliciſſime valuit.

ALIÆ ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

De uſu hypocauſti, ratione ſudoris eliciendi,

IN Hypocauſtis, vaporariis, & tepidariis, ope caloris ſive ſicci, ſive humidi, &, ut ita dicam, vaporoſi, ex corporibus lue celtica infectis ſudor elicitur, atque una cum ſudore morbida proluvies eximitur. Id præſidii genus valide profecto agit. Verum enim vero corporibus aduſtis, gracilioribus, in phthiſin declinantibus, aſthmaticis, iiſque omnibus, qui aut ſanguinis excretionibus ſunt frequenter obnoxii, aut pectore laborant, plurimum ſemper nocuit. Cavendum eſt inſuper, ne ſudor, humoribus niſi prius optime præparatis, digeſtis, atque ſubactis, unquam moveatur. Tum ſudore imminente, tum etiam, quum adhuc profluit, & poſt item quam profluxerit, aquæ vel ſimplicis, vel hordei, vel paſſularum, vel ſarſæ parillæ, vel glycyrrhizæ copiam facimus; quo & humores pravos diluimus, & ſudorem facilius provocamus, & viſcera per ſudorem emiſſum exhauſta, iterum opportune humectare curamus. Quinimmo & diebus aliquot, poſtquam ab hypocauſto egreſſus eſt æger, exactis, ſi aut ſitis ſuperſit, aut viſcerum æſtus, aut ſpirandi labor, balinea aquæ dulcis optimo cum ſucceſſu adhibere conſuevimus; necnon etiam aquam dulcem, adeo large, ut per urinam brevi egeratur, potandam, mox ſerum lactis, & poſtremo lac idem non improſpere præſcripſimus. Sudor, qui ope caloris ſicci in hypocauſtis elicitur, vires equidem, ut non ſemel obſervavimus, minus extenuat, & ægrotum minus defatigat, quam, qui aut balneis tepentibus, aut vaporibus educitur. Id, ni fallor, quia vapores, qui cutis ſpiramenta ingrediuntur, aut nervorum fibras laxant, aut ſpiritus ſolvunt nimis, & diſſipant. Qui luem celticam uſu aut ſarſæ parillæ, aut mercurii, aut hypocauſti ſibi ſubripuit, ad menſes ſaltem aliquot parce victitent, & a fructibus præcipue caveat recentibus, qui faci-

ad luem celticam eximendam quid credamus.

facile fermenteſcunt, & putrefiunt; quorum eſus eamdem quaſi, uti prius, humoribus labem ſæpenumero accerſivit.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſint tophi, qui vulgo gummata gallica vocantur.

EX lue celtica pridem contracta, inveterataque, præter alios, qui ex mollioribus partibus molliores conſurgunt tumores, tophi etiam enaſcuntur, qui duriores ſunt, & veluti ex ligamentis, cartilaginibus, & præſertim ex oſſibus frequentius extuberant. Ejuſmodi tophi, qui celticæ luis germina ſunt, *gummata gallica* vulgo nuncupantur. Ex calvaria, & coſtis, non procul a ſterno, necnon etiam ex tibiis utplurimum excreſcunt. Nihil aliud ſunt, ut opinor, præterquam mucilago quædam ex minimis oſſium fibrillis labe celtica exeſis inſudans, quæ ſenſim ibi coacervatur, concreſcit, atque induratur. Tumores iſtos, etiamſi inveteratos, brevi ſolutos quamſæpiſſime vidimus, per uſum non modo aut mercurii, aut hypocauſti; verum etiam ſimplicis ſarſæ parillæ, quam nos per dies quadraginta aut decoctam, aut infuſam, victu tenui, humidoque, vino penitus interdicto, hiſce in caſibus propinavimus. Victum quippe exiccantem, plethoricis præcipue, gracilioribus, atque aduſtis, qui *antivenereis* utuntur, perniciem maximam moliri ſemper hactenus obſervavimus. Dolorem intenſiſſimum tophi ex lue celtica congeſti, quum funduntur, quandoque inferunt, oſſium ſubſtantiam exedunt, eamque in cariem vertunt, atque ulcera, quæ *cum carie* dicuntur, procreant; quæque, os infectum niſi plane eximatur, ſanari nequeunt.

CAPUT IV.

De Scorbuto.

Definitio.

AFfectionem ſane peſſimam, atrociſſimamque, & contagioſam, quam Recentiores *ſcorbuticam* appellant, quamque ab exteris Nationibus ad noſtras non ita pridem tranſvectam quiſpiam credidit, his plane verbis graphice tradidit olim Hippocrates, penes quem, ſub nomine quoque *magni lienis*, & *ilei hæmatitis* venit. *In hoc*, inquit Senex, (a) *morbo contingit, ut ex ore maleoleant, a dentibus etiam gingivæ recedant, & a naribus fluat ſanguis, aliquando ex cruribus pullulant ulcera; & alia ſaneſcant, & alia emergant, & cutis extenuata nigreſcat.* Scorbutus dicitur a ditione quadam, qua *oris eroſionem* indicant Dani: ſymptoma nempe, quod ejuſmodi affectionem aut anteire, aut comitari, aut ſubſequi ſolet. Verumtamen, ut eam ægritudinem luculentius deſcribamus, dicendum ducimus *congeriem eſſe ſymptomatum, quæ varie torquent organa corporis humani vitam habentis, tum intus, tum foris, ſanguinis, aliorumque ſuccorum vitio, qui utpote tenaces, atque erodentes, meatus obſtruunt, nervos pungunt, tubulos lacerant &c.* Ex quibus patet, affectionem ſcorbuticam maximam cum lue venerea affinitatem habere, humorum licet pravitas adhuc major in ſcorbuto videatur; in quo aquæ ad inſtar fortis erodentes, pluribus in locis ſolidarum partium compagem ſolvunt, conterunt, macerant, & deſtruunt.

Diagnoſis.

Affectionis ſcorbuticæ ſigna admodum varia ſunt; nam, non ſecus ac lues celtica, ipſa quoque

(a) *Hipp. lib. de intern. affect. n.* 34.

que ſub ſpecie varia larvata incedit, atque mentito aſpectu non ſemel imponit. At enim vero ventris ſuperioris membranas, & præcipue interiores fere ſemper torquet. Hinc ſcorbuticis frequens eſt capitis dolor, gravedo, vertigo, membrorum vaga convulſio, paralyſis &c. Nigricant iis inſuper dentes, intumeſcunt gingivæ, a radicibus recedunt, exeduntur, conteruntur, ſanguinem fundunt, necnon etiam quandoque ſaniem, ex quibus ulcera graveolentia extant, & ſaliva non raro exuberat. Ulterius accedunt tuſſis quandoque crebra, tormina, cardialgia, hypochondriorum tenſiones &c. Adeo interdum vires ſolvuntur, ut præ laſſitudine ſtare vix poſſit æger. Cutis acriter modo prurit, modo incenditur, modo liveſcens exulceratur: quæ omnia maximam humoribus pravitatem ineſſe abunde prædicant.

Cauſa. Quamobrem unde ſcorbutus oriatur, ſatis ſuperque innoteſcit, quum prædicta ſymptomata humores univerſos coinquinatos, fædatos, ac plane corruptos eſſe commonſtrent: idque, ni fallor, ob pravam potiſſimum alimentorum digeſtionem, ex quibus chylus pravæ indolis eductus, hypochondria primum afficit, nervorumque plexus imi ventris, atque ex conſortio cerebri quoque membranas: mox ſanguinem fœdat, ac reliquos omnes per ſanguinem humores, qui partim proinde concreſcentes ſtagnant, immutantur, & efferveſcunt, partim acriores facti membranas vellicant, nervos pungunt, ac tubulos lacerant.

Prognoſis. De chronicorum genere affectio ſcorbutica habenda eſt. Principio curatu facilis. Temporis proceſſu perquam difficilis. In tabem, atrophiam, paralyſin, apoplexiam perſæpe ceſſit. Dyſenteriam lethalem non raro fecit; ac, niſi mature ſolvatur, lenta, ac cruda morte, interimit.

Curatio. Mercurialibus, atque hypocauſtis exceptis, quæ ſcorbuticis plurimum officiunt, ea omnia, quæ ad eluendam celticam proluviem, jam ante innuimus, & hic commendamus. Vitentur oleoſa, ac pinguia, item ſaccharata, & mellita, quæ digeſtionis fermenta obruunt, viſcerum facultates retundunt, tubulos infarciunt, ac id propterea ſuppeditant, quod affectionem fovet. Vinum nocet. Vini loco decoctiones conveniunt, atque infuſiones ſarſæ parillæ, radicis chinæ, ligni ſaxafras, aloes cum modico cinnamomo, corticum citri, aurantiorum &c. Decoctio corticum juniperi ad uſum the quotidie epota affectionem hanc ſola quandoque diſcuſſit; quam tamen effectum ſuum efficacius præſtitiſſe conjecimus, ubi ſucci ex foliis cocleariæ recens expreſſi unciam unam, aut duas in adultis adjecimus. Carnes, & præ cæteris glutinoſæ, pingues, fumo exiccatæ, ſalitæque, plane interdicantur. Cæterum alvo leniter eluta, aut rhabarbaro ſero lactis infuſo, aut pulpa tamarindorum in jure ſoluta, aut Diatartaro Petri Caſtelli, aut electuario lenitivo, hiſque ſimilibus, ad ea, quæ vulgo *antiſcorbutica* præſidia vocitantur, quæque ſali quodam acri, blande volatiliori ſcatent, confugere oportet. Inter hæc primum obtinent locum folia cocleariæ, naſturtii aquatici, beccabungæ &c. quæ longe melius agunt, ſi eorum ſuccus recens expreſſus, aut ſero lactis, aut eidem lacti una cum cancris fluviatilibus, pulveribuſque abſorbentibus adjiciatur. Poſterioribus diebus viro cuidam celtico ſcorbutico

an-

annorum quadraginta circiter decoctionem radicis *tragopogonos* recentis, de qua alias diximus, optimo cum ſucceſſu propinavimus. His ita præmiſſis, & labes ſcorbutica ſi viſceribus adhuc inhæreat, tum carne viperina recenti in ferculis, & juſculis non improſpere uſi ſumus. Quid autem vipera, & in eo, & in aliis pluribus morbis, emolumenti præſtare unquam valeat, & quo pacto eam præſcribere conſuevimus, id infra tum per hiſtoriam, tum per animadverſiones aperiam.

Hiſtoria III.

Quicquid, ſcorbuto medendo, præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

CRœſus quidam non ignobilis vir Romanus ex Italia, bellandi ſtudio motus, ab ineunte ætate tranſalpes in exteras plagas peregre profectus, ſub variis vexillis militavit, ac variis præliis, variis conflictibus, variiſque arcium oppugnationibus, vulneribus variis equidem affectus, interfuit. In Patriam demum reverſus, plura tum in caſtris, tum in itinere jam paſſus incommoda, vertigine quadam levi tentatur, quæ ſub veſperam identidem recurrit. Vertiginis impetu exacto, dolor capitis obtuſus, & quaſi gravedo accedit, quæ ad horam circiter durat. Mox intumeſcunt hypochondria, ſuſcitantur tormina, incitatur vomitus, ſolvitur alvus, ac una cum bile plurima, variis aliis recrementis tum ſupra, tum infra egeſtis, omnia tranquillantur. Ad menſem, & ultra eodem ferme typo id quotidie quaſi proſequitur. Inde lente febricitat; ac, viribus plane fractis, laſſus nec ſtare, nec incedere poteſt. Labia interim tumefiunt, ac variis finduntur in locis. Nigricant dentes, ſordeſcunt, vacillant; ac gingivæ, lingua, palatum, & fauces ſordidis ubique exeduntur ulceribus. Spiritus, quem edit ex ore, fœtens eſt. Plurimum ſalivat. Salivam, quam fundit acorem ſapit. Emaciatus jam contabeſcit. Febris plane quandoque ceſſat; verum tum, quum ceſſat, variis maculis liveſcentibus cutis univerſa fœdatur; quibus evaneſcentibus, redit iterum febris; quam, quum denuo ceſſat, viciſſim inſequuntur maculæ, & ſic deinceps quinta quaſi quaqua die febris, & maculæ periodice alternantur. Cæterum nec cibos prætermodum faſtidit, nec immodice ſitit, nec inſomnis noctes tranſigit, nec quicquam aliud, præter enarrata, patitur incommodi. Quinquageſimum nondum is ætatis attigerat annum. Fortis erat ante, optime valens, & ad plethoram potius inclinans. In eo deplorabili ſtatu menſe Aprili, morbum antea quippe militum more ſtrenue ſemper neglexerat, ſeſe nobis tractandum commiſit. Ejus curationem ea, qua ſequitur, methodo ſuſceptam, ad finem uſque proſequuti ſumus. Ut alvus, quæ ſtricta erat, citra incommodum laxaretur, ſolvens ex rhabarbaro, ſena orientali, ac ſero caprillo, ut legitur in A paratum, antelucanis horis ſumendum ei præſcripſimus. Alvum ubi primum incitaſſet, aliud ſerum caprinum depuratum ad libras quatuor, & ultra, ut per intervalla ſuperbiberet, effecimus. Et aliud ſerum poſtridie *antiſcorbuticum* per dies quadraginta circiter, & ultra bibendum, itaut indicat B, confecimus. Victus erat tenuis, optimi ſucci, ac medicatus; fercula enim tum ad prandium, tum

ad

ad cœnam lacte, ovorum vitellis recentibus, cancris fluviatilibus, foliis, ac radicibus *antiſcorbuticis* non inſuaviter inſtruximus. A carnibus, & a vino ſeſe prorſus abſtinuit. Pro potu quotidiano infuſionem hanc C ex ſarſa parilla, glycyrrhiza, ac ligno ſaxafras cum modico cinnamomo hauriebat; ac clyſteribus ſimplicibus, ad inteſtina eluenda, alternis diebus utebatur. Diebus quindecim elapſis noctu inter dormiendum ſudare cœpit, & longe melius ſe habere. At enim vero, ut tantæ labis fomes omnino extingueretur, carnem viperæ recentem, ad uncias tres, ſero matutino, cum aliis rebus, decoquendam addidimus: quo ſcorbutum prorſus in Crœſo curavimus.

A ℞. *Rhabarb. elect. ſcrup. j., ſenæ orient. ſine ſtipitibus drach. ij., cinnam. opt. ſcrup. ſs., ſeri capr. lib. ſs. M. f. levis inf. & mac. S. A. col., & cap. ut m.*

B ℞. *Cancrum fluviatilem contuſ., ſarſ. paril. opt. S. A. inciſ. drach. ij. glycyrrhiz. drach. j., cinnam. opt. ſcrup. j., ſer. capr. lib. j., M. f. inf., & mac. S. A., & adde fol. coclear., naſt. aquat., beccabung. ana pug. j. decoq. S. A. f. fort. expreſ., & adde ſucci coclearia recens expreſſi unc. j., ocul. cancr. præparat. drach. j., cap. quotidie in aur. pro ſyr., ut m.*

C ℞. *Sarſ. paril. opt. S. A. inciſ. unc. ſs., glycyrrhiz. drach. ij., lign. ſaxafras drach. j., cinnam. opt. ſcrup. j., aq. chalyb. lib. iv. M. f. inf., & mac. cin. cal. per horas xii. circiter, leviter bul. col. pro potu, ut m.*

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quomodo uti debemus, in Clinice exercenda, carne viperina.

DE Vipera, notiſſimo inter ſerpentes animali, plura commenti ſunt Veteres, non minus quam Recentiores, quæque falſo Poſteris tradiderunt. At de ejus natura, quæ veritati cohærent, a Franciſco Redi rerum inclyto indagatore, de quo alias mentionem fecimus, non pauca habuimus. Morſu, quem infligit, vipera venenum immittit. Cæterum niſi mordeat, & ſanguinis, tametſi minimum, aliquid ſaltem mordendo, niſi eliciat, veneno nequaquam inficit. Quinimmo & humor ille ſubflavus, nonnihil, penes nonnullos, ſubdulcis, & penes alios potius nonnihil amarus, quem ex glandulis gingivarum ea infudat, quippe per cutem etiamſi leviter laceram, quoquo pacto in ſanguinem inditus venenat, & necem porro molitur, impune prorſus, dummodo ulceribus haud afficiantur fauces, deglutitur. Caro viperina tum recens, tum exiccata, tum in trochiſcos, tum in pollinem redacta, varios in Re medica ſemper uſus habuit. Ad hæc ex eadem carne viperina ſal quoddam quoque extrahitur, & ſpiritus elicitur, quibus diverſas item Clinici facultates adſcribunt. Certum eſt utique, viperam balſamo quodam blande volatili pollere, quod ſudorem leniter incitat, urinam placide movet, vim ſanguinis conſopitam, effœtam, contractam, &, quaſi dicam, ſeneſcentem rarefacit, excitat, reficit, ac priſtinum robur ſpiritibus, nervorumque ſucco impertitur. Nil mirum igitur, ſi cachecticis, hydropicis,

picis, atque ſcorbuticis plurimum conferat. Formulæ, quibus eam præſcribere conſuevimus, ſequentes ſunt. Sunt qui, ne pars volatilior in auras vaneſcendo extenuetur, vaſe, quod circulatorium vocant, viperæ decoctiones parant. Nobis autem, id licet non improbemus, viperam, ita ut aliæ coquuntur carnes, in ollis fictilibus communibus coctam, juſculum & ſuaviorem, & non minus medicatum edere, compertum eſt. Quæ res effecit, ut valde ancipites ſimus, num revera vas illud circulatorium phlegma potius carnis viperinæ inutile, atque effœtum, quam balſamum volatile in morbis curandis efficax, coerceat, contineatque.

℞. *Carnis viperin. præpar unc. iij., aut iv., radic. fœnic. pug. i., aq. comm. q. ſ. M. bul. leviter, col. pro juſc. ſumendo in aur.*

℞. *Carn. viper. S. A. præp. unc. iii., aut iv., lign. ſaxafras drach. j., infuſ. ſarſ. paril. in aq. comm. S. A. parat. q. ſ. M. bul., & ad fol. cichor., borragin., coclear. ana pug. i. decoq. S. A. col. pro juſc. ut ſupra.*

℞. *Carn. viper. S. A. præp. unc. iij., rad. fœnic. pug. i., cinnam. opt. ſcrup. i., ſer. capr. q. ſ., ocul. cancr. præp. drach. i. M. bul. S. A., & adde flor. borrag., fol. pimpin., cichor. ana pug. j. decoq. S. A. col. pro juſc. ut ſupra.*

Prædictis decoctionibus Clinicorum plerique carnem adjiciunt aut vitulinam, aut pullorum, aut vervecinam &c. Verum, ſolam ipſi viperam efficacius agere rati, eam ſine additione aliarum carnium frequentius præſcribere conſuevimus.

Nonnullis viperæ carnem cum eſculentis in uſum cibi quotidiani, aut elixatam, aut nonnihil torrefactam ad dies plures immiſcuimus, quod ſane cachexiæ diutinæ corrigendæ apprime idoneum comperimus. Attamen, quoniam calefacit, & ſalium facultates humoribus acuit, ejus abuſus valde nocet, æſtus febriles exaſperat, hæmoptyſin, aliaſque ſanguinis profuſiones movet, corpus extenuat, pollutiones incitat nocturnas, ſalacitatem pellicit, ſomnum quandoque adimit, cæteroſque peſſimos præſtare valet effectus. Quocirca neque plethoricis, neque biliofis, neque iis, quos in phthiſin pronos fore conjicies, carnem viperinam unquam præbebis. Nec eam principio, corpore nec bene purgato, nec humoribus rite prius digeſtis, atque ſubactis unquam propinabis.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Scabies inveterata, & lepra ſunt affectiones quædam quæ cutim lædunt, quæque intemperiem utplurimum ſcorbuticam indicant. Scabies nihil aliud eſt præterquam *minimarum puſtularum*, *ſive ulcuſculorum proventus*, *quæ cutem fœdant*; quibus ſi cutis ingens aſperitas, & perquam infeſta adjiciatur acritudo, ſive pruritus, *pſora* nuncupatur. Si hæc ulterius procedunt, & cutem intime magis adhuc lædunt, *lepram* faciunt. Adeout ſcabies, pſora, & lepra gradibus diſtare ſolum videantur. Lepra rurſus diſtinguitur in *ſiccam*, vel *ſquamoſam*, vel *furfuraceam*, quam *Græcorum* Veteres appellabant, atque in ſanioſam magis fœdam, magiſque malignam, quam *Arabum*, ſive *elephantiaſin* dixerunt. Squamulas, quæ frequenter excidunt, procreat prior. Tuberculis altera variis, ulceribuſque ſordidioribus ſcatet. Utraque peſſima eſt. Cutem utraque in-

Quid ſit ſcabies, ejuſque ſpecies, & quo pacto curari debet.

intime torquet, laceſſit, lacerat, & acriter quaſi depaſcit. Ex quo patet, cauſam, quæ affectiones haſce inducit, ſitam eſſe in vitio quodam humoris pravi, atque erodentis, qui in tubulis cutis ſtagnat, ejuſque minimis glandulis inhæret. Is quippe, tubulos exedendo, & in puſtulas attollitur, & ulcera progenerat; in quibus ea minima fere ſemper fœcundantur inſecta, educantur, & propagantur, quæ latine *achari*, vulgo barbare *pelliculi*, penes Thuſcos *pellicelli* dicuntur. *Pellicello è un piccoliſſimo bacolino, il quale ſi genera a rognoſi, in pelle in pelle, e rodendo cagiona un acutiſſimo pizzicore* (a). Scabies facilius, quam pſora curatur. Pſora, quam lepra. Græcorum, quam Arabum. Quæ contagio contrahitur, quum recens ſit, non eſt adeo pervicax. Quidlibet ſcabiei ſit genus, tum interioribus, tum etiam exterioribus ægros ab ea mundare curabis. Interiora cauſas, quibus producitur, reſpicere ſemper debent. Interdum enim, in plethoricis præſertim, ex redundantia fit ſanguinis, qui non modo ſolutis venis, verum etiam diæta opportune imminuendus eſt. Interdum a lue provenit celtica; quo in caſu eam labem, ut ante jam docuimus, extenuare expedit. Soboles eſt non raro ſcorbuticæ affectionis, quam præſidiis *antiſcorbuticis* ſubripere tum ſtudebis. Exteriora & acharos interimant, eoſque penitus extirpent, & ſalium acrimoniam eluant, & tubulos obſtructos recludant, oportet. Ad acharos delendos ſulphurata, & mercurialia præ cæteris conducunt. Optimo cum ſucceſſu linimento, ita, ut legitur in A, parato, frequenter utimur; quo ſolo, alvo prius exterſa, humoribus bene præparatis, ac ſanguine imminuto, ſcabiem diutinam, ac permoleſtam per familias ex longo tempore profuſam, atque educatam, manus tantum alternis diebus per vices tres inungendo, plane ſubduximus. Balinea aquæ dulcis, emollientia, necnon etiam amaricantia ſalium compagem ſolvunt, eorumque temperant acorem, abluuntque. Humores inſuper in meatibus, glanduliſque concretos blande diſcutiunt, eoſque aut per ſudorem, aut per urinam, aut aliter per cutis ſpiracula emittunt.

A ℞. *Flor. ſulphur. drach. ij., mercur. rubr. præcipit. ſcrup. j., unguen. roſar. unc. ſs. M. pro linimento, ut m.*

Loco unguenti præfati addere poteris, aut oleum amygd. dulc., aut butyrum, aut ſevum &c.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Improbatur eorum praxis, qui auxiliis exterioribus tantum ſcabiem ſubducere curant.

Ex vulgo imperitorum quiſpiam ſcabiem ab acharis dumtaxat fieri ratus, eam mundare confeſtim aggreditur per id, quod cuti extrinſecus admotum, acharos interficit. Iccirco ſulphureis, aut mercurialibus inunctionibus ſcabiem brevi, tuto, ac blande, etiamſi humores antea minime correxerit, curare ſibi ſuadet. Tales inunctiones profecto, nullum aliud quamvis chirurgiæ, aut pharmaciæ præceſſerit auxilium, ſcabiem omnino, & præſertim ſimplicem, plerumque ſubducunt. An tamen tuto id præſtent, valde dubito; quum ex uſu diutino percepimus, ſcabiem ea methodo, neſcio an mundatam, an potius compreſſam, maximas, contumaciſſimas, & quamſæpiſſime lethales ægritu-

(a) *Vocab. Cruſc.*

tudines peperiſſe. Damus utique, ſcabiem non aliunde quandoque, quam talium animalculorum, quæ cutem pungunt, mordicant, & circumrodunt, culpa exoriri. At nihilominus, cute vitiata, quamocissime ob labem ex cute contractam, univerſi vitiantur humores; qui proinde, niſi tamquam per minima, ut ita dicam, cauteria in eadem cute hiantia, quotidie quodammodo repurgentur, magis, magiſque ſubinde coinquinantur, ac partes nobiliores inficiunt. Hinc eorum praxin numquam improbavimus, qui, antequam aut ſulphurea aut mercurialia, aut alia ejuſmodi ad ſcabiem penitus exigendam cuti admoveant, eam cucurbitulis opportune ſcarificare ſolent; quibus & ſanguinem in cute ſtagnantem, & alios ex glandulis, tubuliſque affectis, impuros extrahunt humores.

Exponuntur quid ſint obſtructiones, & quicquid ex iis extare valeat in corpore humano vivente. Necnon etiam improbatur eorum opinio, qui febres omnes vitio partium ſolidarum peculiari exoriri credunt.

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

NIl frequentius, neque injuria, tamquam morborum cauſas quam obſtructiones in Medicina criminamur. Enim vero, tubulis obſtructis, ſolidæ tumefiunt partes, præcipue molles, inflammantur, ſuppurant, atque eroduntur. Hinc *tumores*, *inflammationes*, *eryſipelata*, *abſceſſus*, *gangrænæ*, *ſphaceli*, *ulcera*, *ſcirrhi*, *cancri*, & reliqua, quæ febres tum acutas, tum chronicas, necnon etiam alias, de quibus antehac verba fecimus, fovent ægritudines. *Obſtructio*, ſive *oppilatio* dicitur, quum fluidorum motus per meatus ſive compreſſos, ſive infarctos præpeditur; quæ, ſi ſtagnando adeo cumulentur, ut tubulos, in quibus ſtagnant, extendant, *tumores* faciunt. Inſuper, ſi effervescendo partem affectam incendant, eique una cum intenſo calore ruborem impertiantur, inflammationem procreant; quæ, ſi prætermodum intumeſcat, caleſiat, & rubore ſuffundatur, *eryſipelas* dicitur. Præterea, ſi res in tumore ulterius procedant, & humores ibi ſtagnantes adeo immutentur, ut corrumpantur, & quodammodo putrefiant, exoritur, aut *abſceſſus*, ſive *apoſtema*; aut *gangræna*, ſive *ſphacelus*. Abſceſſus vocatur, ubi ſanies, vel pus, vel ichor, vel altera quævis materia a ſtatu naturali plurimum recedens, quæ in parte affecta colligitur, tubulis fractis, ſinum ſibi intus excavat, ibique cumulatur. Hæc folliculo quandoque includitur, & pro diverſitate materiæ incluſæ, diverſas facit abſceſſus ſpecies: *atheroma* nempe, *meliceridem*, & *ſteatoma*. Atheroma dicitur, quum materia in folliculo contenta ſpeciem pultis referat; quum mellis, dicitur meliceris; quum ſevi, ſteatoma. Gangræna nuncupatur, ubi humorum pravitas eo devenerit, ut partem inflammatam omnino corruperit, quæ propterea ex nutritionis defectu emori cœpit. Verum quum penitus emoriatur, tum proprie ſphacelus vocatur. ubi pus, aut ſanies, aut ichor ibi confectus partes finitimas circumrodat, ulcus progenerat. Ulcera ratione tum puris, tum aliarum circumſtantiarum, quæ ea comitari ſolent, diſtinguuntur in ſimplicia, ſanioſa, ſordeſcentia, verminoſa, cum oſſium carie, cum carne luxuriante, ac fiſtuloſa; de quibus univerſis chirurgiæ Scriptores conſulito. Eryſipela, aut *ſimplex* eſt, aut *complicatum*. Complicatum, quod dicitur *herpes*, vel *miliare* eſt, vel *exedens*, ſive *ſerpigo*. Milia-

liare nuncupatur, quod ob puſtulas minimas in ſuperficie diſperſas exaſperatur. Exedens appellatur, ubi puſtulis ruptis, cutis alte exulceratur, & quum ulcera altius hæreant, & cutem quaſi ſerpendo exedant, ſerpigo vocatur. Scirrhus dicitur tumor, quum durus eſt, renitens, atque indolens; qui proinde tum fit, quum humores in tubulis ſtagnantes, tenujoribus aut diſſipatis, aut abſumptis, aut alio quovis pacto diſperſis particulis, ita concreſcunt, ut ſubſtantiam duram efficiant; quæ quandoque ſalis adinſtar cauſtici fuſa, meatus continentes exedit, lacerat, dolorem infert acerrimum, & cancrum producit; qui profecto nihil aliud eſſe videtur, *quam ſcirrhus cum dolore in parte affecta, ob materiam ſalſam, ſive cauſticam, quæ in ichorem funditur erodentem, laceſſita;* quæ tandem exulcerata, ulcus dat cancroſum. Si præterea os ſubjectum corrumpat, ulcus gignit cum carie; etenim ulcus cum carie nihil aliud eſt, præterquam ulcus partis duræ, una & molis, quum caries revera ulcus partis duræ, hoc eſt oſſium, dici poſſit. Affectionibus ejuſmodi partes tum interiores, tum etiam exteriores, & viſcera ipſa nobilia obnoxia ſunt. Quin & pleraque incommoda, quibus ratione valetudinis vexamur in terris, per eas nobis parantur. Iccirco in morbis univerſis, ſedulo, ſolerterque inquiramus, oportet, num ex prædictis partium ſolidarum vitiis extiterint. Non eſt tamen, quod ſingulas affectiones, & febres præſertim, omnes ex præfatis organorum læſionibus exoriri cum Diocle credamus (a). *Non meno e' ſi ſcorge il modo del filoſofare in conghietturando di Diocle da ciò, che egli dice appò Plutarco: cioè,* „ le coſe, le quali a noi manifeſtamente ſi fan vedere, additano le naſcoſe, poiche ſi vede la febbre colle ferite, colle infiammazioni, e co i gavaccioli accompagnarſi „. *Dal che certamente egli vuol cavare Diocle, che in quelle febbri, nelle quali nulla appare di fuori delle menzionate coſe, ſieno entro al corpo elleno, o altro ſimile, che colla febbre ſi accompagni.* Certum licet ſit, aut inflammatis, aut ſuppurantibus, aut exulceratis humani corporis partibus viventibus, febres paſſim æſtuare, ex eo tamen, ex noſtra ſaltem ſententia, febres univerſas, quæ in nobis ſuſcitantur, per id unice excitari, falſo creditur. Plura, in Noſocomiis præſertim, ad explorandas febrium, quibus obierunt, cauſas, cadavera inſecuimus, & frequentiſſime vidimus, in acutis præcipue, eorum partes ſolidas, uſque ad minima, quantum ſenſibus aſſequi potuimus, perſcrutati: eas, inquam, vidimus optime conſtitutas, nullo vel minimo, aut inflammationis, aut abſceſſus, aut ulceris, aut tumoris vel minimi apparente indicio. Quamobrem, quum non implicet, vitio fluidorum, partibus ſolidis plane intactis, febres quandoque exoriri, & ex alia parte, quum ſenſibus minime liqueat, eas ſolidorum læſione ſemper fieri, non video, cur id nihiſominus audacter proferre debeamus.

ANIMADVERSIONES AD CHIRURGIAM SPECTANTES.

SOlidarum partium læſiones, aut vitia, quæ compendio nuper contraximus, quum exteriora ſint, ope-

(a) *Leonardo da Capua rag. 5 p. 324.*

Nonnulla ad Chirurgiam ſpectantia in genere brevibus exponuntur.

operam exigunt chirurgicam. Quum vero organa intus infecerint, tum ad Medicum, qui interiora miniſtrat, proprie ſpectare videntur. Quod ad chirurgiam attinet, ne in partibus exterioribus obſtructiones fiant, id maxime curandum. At quum factæ fuerint, quantocius eximendæ. Tumores, niſi critice ſupervenerint, aut ad ſuppurationem inclinaverint, mature reſolvantur. Inflammationes, eryſipelata, ut quum primum id fieri poſſit, diſcutiantur. In gangræna, ſphaceloque, quicquid emortuum, atque infectum eſt, a non infecto, confeſtim ſubducere expedit. Abſceſſus digerantur, maturentur, opportune aperiantur, & mundificentur. Ulcera detergantur. Scirrhos, niſi penitus extirpare poteris, quæſo ne tangas, ne eos, medendo, irrites, atque exulceres; ſcirrhos quippe cancris occultis annumeramus, de quibus optime Senex (a): *cancros occultos habentes, melius eſt non curare. Curati enim cito pereunt, non curati vero longius, tempus perdurant.* Atheromata, melicerides, ſteatomata, nonniſi folliculum omnino ſubripias, unquam ſanabis. Id ferme de ulceribus tum carioſis, tum etiam fiſtuloſis quotidie contigiſſe obſervavimus; quæ recte minime curantur, niſi ab iis prius dilatatis, aut os infectum, aut callus, qui fiſtulam fovet, aut ſanies in ſinibus deliteſcens, penitus eximatur. Quapropter id præ cæteris adnotandum, aquam modice tepentem, aut per fotus, aut per balnea partibus affectis principio admotam, brevi, blande, ac tuto, experientia teſte, obſtructiones, tumores, inflammationes, ac eryſipelata quamſæpiſſime diſcuſſiſſe. Si aquæ ſimplici aquam aut roſarum, aut florum ſambuci, aut ſpiritum vini, aut modicum acetum, aut ſuccum limonum, hiſque ſimilia per modum quaſi poſcæ quandoque adjicias, ejus vim diſcutientem non perperam acues. In contuſionibus autem recentibus, ne vaſcula in cute laxata humorum affluxum excipiant, atque in tumorem attollantur, partem recens contuſam vel in aquam frigidam illico infundito, vel eamdem aquam frigidam ei ſtatim inſpergito; quæ tubulorum parietes, quos pridem ictus enervavit, mox contrahit; qui, ſeſe iccirco contrahendo, valvulis adjuvantibus, humores confluentes ulterius propellunt; efficiuntque, ne ibi diu ſtagnando, obſtructionem, tumorem, atque inflammationem foveant. Adnotabis inſuper, ulcera ut omnino ſanentur, ſatis fore, modo tamen nullam pravitatem contraxerint humores, ut in meatibus affectis eorum motus jam præpeditus in priſtinum reſtituatur; quod, tubulos infarctos niſi plane recludas, minime conſequi poteris. Hinc ulcus identidem abluere, ejuſque cavum ſedulo mundare, ac ab eo linimenta, unguenta, ac emplaſtra, quæ magis, magiſque infarciunt, amovere, ad ulceris ſanationem apprime conducit. Enim vero vulnus recens inflictum, modo non ſit complicatum, cicatricem brevi inducit, ſi, poſtquam ſanguis debite effluxerit, ejus labia circumligando, adamuſſim componas. Ea, ratione chirurgiæ, hic perfunctorie dumtaxat innuere placuit; quo pacto autem affectionibus hiſce, & præcipue quum interiores ſint, præſidiis medicis interioribus occurrere debeamus, id ex hactenus dictis in capitibus præcedentibus abunde liquet.

(a) *Hipp. lib. 6. aph. 38.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſint proprie ſanies, pus, ac ichor.

Sanies, *pus*, *ichor* vulgo licet confundantur, atque ad unum, idemque denotandum paſſim uſurpentur, inter ſe nihilominus diſtare quodammodo videntur. Sanguis enim, & frequentius ſuccus alibilis, qui in parte vitiata corrumpitur, primum in ſaniem cedit, inde in pus, ac poſtremo, ſi ulterius depravetur, in ichorem funditur. Hinc ſanies dici proprie deberet, ubi præternaturam, & ſanguis, & ſuccus alibilis fermenteſcentes corrumpi incipiunt. Ubi autem plane corrupti, atque omnino immutati, concretionem, odorem, & colorem non prave ſuſcipiunt, ideſt, ubi probe digeruntur, tum pus conſtituunt, *optimæ* quod dicitur *indolis*. *Pravæ* indolis contra nuncupatur, quum ulterius indigeſti, corrupti, & depravati, materiam procreant effœtam, liveſcentem, ac luridam, necnon etiam quandoque cruentam, quæ maleolet; quæque, ſi adhuc magis corrumpatur, extenuetur, atque fundatur, ſerum acre, ſive lympham non congruam producit, quæ ichor proprie appellari poterit: *ichor tenuis*, *ſubalbidus ex malo ulcere exit* (a). Ichor ſanioſus, ac purulentus tamen, nec a ſanguine, nec a ſucco alibili ſemper elicitur; verum ab ipſo ſero, vel ab ipſa lympha in ulcere corrupta, vitiataque interdum progignitur. Id, ut quæ in præcedentibus animadverſionibus innuimus, luculentius intelligantur, breviter hic protuliſſe juvabit.

(a) *Celſus lib. 5. cap. 26. num. 20.*

CAPUT V.

De Rheumatiſmo.

Deſcriptio.

In ea ægritudine, quæ temporibus noſtris *rheumatiſmus* paſſim vocatur, humani corporis membra viventia torpere ſolent univerſa, languere, doloribus modo vagis, modo permanentibus intime quoque, ad oſſium veluti uſque ſubſtantiam, affici; qui quandoque & acerrime ſuſcitantur, noctu præſertim infeſti utplurimum, ſine tumore, & ſine inflammatione partis affectæ: His non raro febris adjicitur, modo lenta, modo vehemens, quæ tamen procul ab omni certa periodo plerumque recurrit. Quocirca in eo morbi genere muſculos, glandulas, membranas per ambitum corporis, ac perioſteum potiſſimum affici non injuria rati, rheumatiſmum deſcribendo dicere poſſumus, *Affectionem eſſe, in qua partes fere omnes exteriores, uſque ad oſſa, viſceribus utplurimum illæſis, humore quodam pravo inficiuntur, qui nervos præcipue lædit, dolorem proinde, languorem, torporem, necnon etiam febrem aut continuam, auterraticam nonnumquam inducens*. De rheumatiſmo Riverius, Bonetus, Sydenham, aliique Recentiores fuſe egerunt.

Diagnoſis.

Quicquid hactenus innuimus indicia, ex quibus an rheumatiſmo quiſpiam laboret, deſumere debemus, abunde ſuppeditat. Id tamen advertito, ne aut arthritidem, aut luem celticam, aut quandoque incipientem ſcorbutum, pro ſimplici uſurpes rheumatiſmo; quum ſingulæ prædictæ affectiones, ſub ſpecie leviſſimi quandoque rheumatiſmi, invadere conſueverint.

Quo-

Cauſa. Quoniam, aut ſudore intempeſtive compreſſo, aut cute aliter ſtipata, dolores rheumatici artus crebro corripuerunt, eos utplurimum fieri autumabimus ſero, ſive limpha quadam acri, ob expirationes præpeditas, intus in ſanguine cumulata, ac per vaſa ad partes exteriores effuſa, in quibus ſtagnans, fibras vellicet, eas contrahat, dolores excitet &c.

Prognoſis. Etiamſi raro admodum vitæ inferat periculum, attamen ad menſes, & annos non ſine ingenti moleſtia perducitur, tum maxime, quum aut ſine febre invaſerit, aut febris temporis proceſſu nequaquam ſuccendatur, aut ex partibus affectis aliqua ſaltem non intumuerit. Si præpoſtere tractetur, aut exaſperatur, aut humor peccans, a partibus extimis ad intima recedens, viſcera lædit, eaque non raro inflammat. Quapropter ex rheumatiſmo perperam curato, & apoplexiam interdum, & peripneumoniam, & phrenitidem, & aſthma, & hydropem, & colicam, & nephritidem, non ſemel extitiſſe & ipſi vidimus atque ex aliis accepimus. Sudore, atque urina uberrime profuſis paſſim extenuatur; modo tamen, digeſtis, coctiſque humoribus ſub morbi finem profluxerint; ſecus enim potius invaleſcit.

Curatio. Ut quamprimum ea diſcutiatur ægritudo, victus, principio ſaltem, perquam tenuis ſit, oportet, humectans, concoctu facilis, ſuccique optimi. Aer calidus potius, quam frigidus confert. Laxa ſervetur alvus, eaque clyſteribus modo emollientibus, modo abluentibus, raro irritantibus, quamſæpiſſime concitetur. Cutis blande foveatur, atque oleo ſive communi, ſive amygdalarum dulcium, cui & ſpiritum vini, & modicum caphuræ addere poteris, manibus inunctis, leniter bis ſaltem in die defricetur. Oleum ſiquidem, ita præſertim medicatum, ac tenuiſſime cuti ſuperinductum ejus minimos meatus nequaquam infarcit, quinimmo & laxat, atque expirationes promovet. Diebus aliquot exactis, magis adhuc alvum ſolvere expedit; quam, quicquid alii unquam fecerint, & de fortioribus purgantibus ſcripſerint, hiſce in caſibus aut oleo ſimplici, aut electuariis lenientibus, aut diatartaro Petri Caſtelli, aut ſyrupo roſato aureo, aut ſero caprino medicato, hiſque ſimilibus, optimo cum ſucceſſu laxare ſemper conſuevimus. Oleum imprimis mirifice agit, quod & alvum una, & urinas, necnon etiam ſudorem blande interdum civit. Alvo abluta, ea, quæ & humores concretos diſcutiunt, & ſudorem, aut urinam leniter movent, propinari debent. In quem finem optima ſunt ſperma ceti, cæteraque omnia, quæ vulgo *antipleuritica* dicuntur, & de quibus plura jam ante diximus. Aqua tepens frigoribus, frigida æſtivis caloribus, abunde epota, dolores pervicaciſſimos rheumaticos non ſemel evicit. Idem ſero etiam caprino, loco aquæ ad libras aliquot hauſto, feliciſſime præſtitimus. Optimæ ſunt decoctiones emollientes, necnon etiam antiſcorbuticæ, item & antivenereæ, leniores tamen, ſimplici videlicet ſarſa parilla, ligno ſaxafras, foliis cocleariæ, naſturtii aquatici, beccabungæ, florum hyperici paratæ quæ humores craſſos ſolvunt, diluuntque, eorum acorem cicurant, ac per ſudorem, ſive per urinam eos egerunt. Balinea, quum diu reſtiterit affectio, & præcipue emollientia, non incaſſum adhibuimus. Hypocauſta, va-

vaporaria, eaque omnia, quæ ſudorem per vim eliciunt, ſi ſemel unquam profuerint, centies porro noxam plurimam intuliſſe conſtat. Num venam ſolvere expediat, necne, id mox in animadverſionibus diſcutiendum ducimus.

Hiſtoria IV.

Quicquid rheumatiſmo medendo præſtare conſuevimus, hiſtoria declaramus.

IRene Virgo quædam ingenua, annorum triginta circiter, non ex humili genere nata, Pedemontana, ſtaturæ proceræ, gracilis potius, quam pinguis, temperamenti ſanguinei ad bilioſum nonnihil inclinantis, menſe Junio, tum quum Zagaroli, quod non procul ab Urbe ſub juriſdictione hodie celebre oppidum Ducum inclytæ familiæ ROSPIGLIOSI, ruſticabatur, ſudore, item & fluxibus conſuetis intempeſtive repreſſis, doloribus una cum febre rheumaticis ex improviſo tentata, medicamentum ſolvens ingeſſit; quod, alvo ſoluta, materiam plurimam ad dies aliquot egeſſit. Ex quo factum eſt, ut, doloribus exterioribus evaneſcentibus, humor peccans ex exterioribus ad interiora recedens, intus per organa effunderetur. Quamobrem eam primum gravis ſpirandi labor, cui mox virium languor extremus acceſſit, opprimere cœpit. Ter, & quater in die uberrime ſudabat, ac urinæ ingentem non coctæ copiam, noctu præſertim, quamſæpiſſime fundebat. Evidens indicium, labem maximam, qua ipſi colliqueſcebant, humoribus jam ſubiiſſe. Febris in dies magis, magiſque augebatur. Acriter ſitiebat. Dies, noctesque, pervigil angebatur; atque reliqua omnia ſymptomata adeo jam invaluerant, ut Irene brevi deceſſuram fore, unanimiter cuncti arbitrarentur. Dies erat morbi ſeptima, & adeo languebat Virgo, ut Medicinæ Profeſſor, qui ex Urbe Zagarolum, ut eam inviſeret, morbique naturam melius exploraret, una & ægrotanti medicis præſidiis opportunius proſpiceret, ſe tranſtulit, nil aliud tum præſtare potuerit, quam virium, quod in eo tam deplorabili ſtatu, modicum, ſupererat, victu tenui, eoque idoneo ſubſtinere. * Et quoniam Romam reverti obnixe ægrotans efflagitabat, ut in ſuis ædibus animam efflaret, vehiculo camerato, commode, quantum fieri potuit, vecta, ſemianimis quaſi, in proprium cubiculum ſeſe tandem recepit. Hanc nos ſtatim inviſimus, & arterias explorantes, eas in carpo, temporibuſque micare vix percepimus. Iccirco, ad vires jam plane fractas excitandas, vini optimi hauſtus aliquot ſorbillandos ei præbuimus. Exinde id conditi A cochleatim ſumendum confecimus. Et, ut eodem victu, ut ante, tenui, ac congruo veſceretur, operam dedimus; qui nihil aliud erat, niſi juſculum ex carne pullorum, ac vitulina cum pane triticeo, ac ovorum vitello recenti confectum, digeſtum, expreſſumque; quo quater in die, horis congruis, parce veſcebatur. Interim, ut alvi profluvium, quod una cum reliquis ſymptomatibus adhuc proſequebatur, quodammodo ſiſteretur, margaritas præparatas ad drachmas aliquot, & gelatinam cor-

* Is fuit Raymundus Tarozzi Romanus Archiatrorum in Urbe Collega noſter, Chirurgiæ, atque Anatomes in Archigymnaſio Romano Profeſſor eximius, ex Alumnis noſtris, moribus, ingenio, & eruditione nemini equidem ſecundus.

cornu cervi cochleatim deglutiendam præſcripſimus. At, omnia incaſſum ceſſiſſe obſervantes, die morbi duodecima circiter optimam chocolatam una cum margaritis præparatis ſemel in die ei propinare cœpimus; qua utique refecta, ſenſim ſubinde melius ſe habere cognovimus. Enim vero non multum, poſtquam chocolatam ſorbuerat, ſopore ad horam, & ultra placide tenebatur, atque experrecta vires ſibi nonnihil reſtaurari ſentiebat, facilius reſpirabat, nec adeo, uti prius, prædictis infeſtabatur incommodis. Febris, quæ quotidie ad octavam, & decimam diem uſque cum rigore ſub veſperam redierat, omnino tandem evanuit. Reſtitit alvus, ſudores licet, atque urinæ, ut antea profluerent; quod demum quoque compreſſimus uſu primum, quoniam plurimum ſitiebat, aquæ nucerinæ abunde epotæ, mox lactis aſinini; quod per dies triginta cum margaritis præparatis, ad uncias octo circiter, diluculo ſorbuit. Hiſtoriam hanc ſub finem capitis hujus exarare placuit, ut Medicinæ Tyrones, in talibus ægritudinibus, maxime in exordio, humores catharticis intus movere, quam anceps ſit, pernoſcant.

A ℞. *Confect. hyac.*, *& alkermes ſine odore ana drach.* ij., *aq. cinnam.*, *flor. aurantior. ana unc.* j. *M. f. cond. cochleatim ſumendum ut m.*

ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Diſcrimen, quod intereſt inter arthritidem, & rheumatiſmum.

DIſcrimen, quod inter arthritidem, & rheumatiſmum intereſt, in eo potiſſimum conſiſtere credimus, quod in arthritide perioſteum imprimis afficiatur; cujus fibræ, quæ ſenſu pollent acerrimo, humore acri, qui ex minimis in articulis exiſtentibus, uti diximus, inſudat glandulis, acriter irritantur, quique interdum concreſcens, aut abſceſſus, aut nodos tophaceos ingenerat. In rheumatiſmo muſculi potius, ac tendines, item & glandulæ, præſertim exteriores, morboſam ſive ſeri, ſive lymphæ, ſive alterius cujuſque pravi humoris colluviem excipiunt; quæ minimis, utplurimum, meatibus excretoriis in cute ſtipatis, atque excretionibus conſuetis immature compreſſis, in ſanguine cumulatur. Humor peccans in doloribus rheumaticis: utpote craſſior, minus, quam in arthritide, plerumque affligit: utpote exterior, facilius item diſcutitur.

ANIMADVERSIONES AD THERAPEUTICEN SPECTANTES.

Quid de catharticis, de ſanguinis miſſione, necnon etiam de ſudore per vim elicito in rheumatiſmo adhuc obſervavimus.

SUnt qui ad dolores rheumaticos protinus extenuandos, documentis practicis Riverii, Williſii, Boneti, aliorumque, qui de iis non ita pridem ſcripſerunt, confiſi, aut alvum, aut vomitum, aut ſudorem, vel in ipſo morbi principio vehementer ciere aggrediuntur. Venam alii iterum, iterumque ſecando, in eumdem finem, multam ſanguinis copiam ad animi uſque deliquium audacter educunt. Quicquid hiſce in caſibus cathartica fortiora agere unquam potuerint, hiſtoria præcedens ſatis, ſuperque declarat. Ut inteſtinorum non minus, quam ſtomachi, ſi adſint, ſordes, talibus doloribus laborantibus, citra noxam eluantur, aut oleum, ut jam innuimus, aut aliquod aliud lene ſolvens, incipiente morbo, propinavimus; quo, & viſcera præfata blande exterſimus, & motum,

quem organorum facultas verſus partes externas intentaverat, minime perturbavimus. Sudorem autem, niſi humoribus bene coctis, ſubactiſque ſponte profluxerit, in rheumatiſmo plurimum ſemper nocuiſſe obſervavimus; quinimmo inter ſymptomata, quæ dolores ejuſmodi primum comitari ſolent, ſudores uberrimos, eoſque quaſi liquantes, fuiſſe percepimus; quibus fuſis, dolores utplurimum exaſperantur. Dolores rheumaticos ſudore compreſſo plerumque fieri haud dubitavimus. Verum recrementa, quæ per cutim ſudore concreto obſtructam, non amplius egeruntur, ac proinde in ſanguinem remeant, eumdem ſanguinem jam infecerunt; qui, & in muſculos, & in tendines, & in glandulas nonnullas ſeſe poſtmodum exonerat, & dolores prædictos incitat. Quo fit, ut ſudor, qui ſubinde intempeſtive, & per vim elicitur, & qui fortaſſe per meatus cutis non infarctos uberrime tantum depluit, lympham balſaminam tenuiorem ab eodem ſanguine ſemper ſubripiat; qui proinde adhuc acrior factus, acrius quoque partes vellicat affectas. Sanguinem ad animi uſque deliquium imminuere, non modo in hoc, verum etiam & in aliis univerſis ægritudinibus rem periculi plenam ſemper exiſtimavimus, quam proinde ſemper improbavimus. At quum ſanguinis copiam exuberaſſe in rheumaticis cognovimus, eam, alvo leniter prius abluta, moderate ſubtrahere numquam dubitavimus. Nihilofecius & in eo caute admodum incedendum; ſiquidem cuidam non plane ignoto, quem dolores rheumatici, non ita pridem Romæ tentaverant, ut quum ſanguinem imperitus quiſpiam eduxerit, articulorum doloribus plane deletis, pulmones illico adeo infecit, ut lethali æſtuante pectoris inflammatione, propediem decedens, ſe miſſione ſanguinis extinctum iri clamitando, conquereretur. At enim vero, ut quicquid in eo morbi genere, quem in publicis Noſocomiis non minus, quam in ædibus aliorum privatis, crebro præ manibus habuimus, ad hoc temporis obſervavimus, ingenue, ut noſtri moris eſt, fateamur, proferre non dedignabimur: eos, quibus aut nihil prorſus, aut nihil propemodum in rheumatiſmo fecimus, felicius utplurimum evaſiſſe, quam alii, quos validioribus Artis præſidiis ſubjecimus. Quæ res porro effecit, ut poſterioribus annis ejuſmodi ægrotantes tractando, præter victum tenuem, & congruum, ac uberrimas potiones ex aqua vel ſimplici, vel per levem infuſionem ſarſæ parillæ, glycyrrhizæ, florum papaveris, rhœados, hiſque ſimilium medicatas, nihil aliud præbere conſueverimus; quo ſolo, temporis proceſſu, ſudores plane criticos optimo cum ſucceſſu excitavimus.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

CHylus, qui ab alimentis ingeſtis, concoctiſque in cavo inteſtinorum educitur, per ductus lacteos, uti fuſe ante diximus, in ſanguinem ſeſe immittit, ac per venam cavam in ſinus cordis dexteros; unde per arteriam pneumonicam ad pulmones dirimitur; a quibus per venam pneumonicam in ſinus ejuſdem cordis ſiniſtros reducitur; ut per aortam quaquaverſum diſtribuatur. Chylus igitur in vaſa ſanguifera recens infuſus, fieri minime poterit, quin ſan- *Quid ſit catarrhus.*

ſanguinem quodammodo tum oneret, eique impuritates quaſdam impertiatur; qui propterea, niſi eas per glandulas ſive pulmonum, ſive cutis, ſive renum, aliorumque viſcerum opportune dimittat, cerebrum primo, aliaque mox cerebro ſubjecta inficit organa. eam ægritudinis ſpeciem inducens, quæ paſſim *catarrhus* vocitatur. Hinc in partibus ſupernis colligi catarrhum, ut exinde ad infernas deflueret, ſibi ſuadebant Veteres; quem propterea deſcribentes, *humorem effœtum* eſſe protulerunt, *ob læſam cerebri coctionem genitum, ex capite ad partes ſubjectas defluentem, ob intemperiem, ſive repletionem nimiam, facultatem expultricem irritantem*. Enimvero idem ſonat catarrhus, ac *defluxus*, ſive *diſtillatio*; provenit quippe a verbo græco, quod apud latinos *defluere* ſignificat. Quamobrem tot ſpecies catarrhi diverſas effecere, quot ſunt loci, in quos humor peccans defluere potuit. Præcipuas tamen tres tantum iis conſtituere placuit, juxta vulgatos verſiculos.

Si fluit ad pectus, dicatur Rheuma catarrhus.
Si ad fauces, Bronchus. Ad nares eſto Coryza.

quibus & quartam adjicere potuiſſent, ſi rheumatiſmum aut noſſent aut ſaltem non neglexiſſent.

Verum ut rem luculentius exponamus, nihil aliud catarrhum eſſe dicendum exiſtimamus, quam *lympham, ſive ſerum quoddam, quod in partibus ſtagnet, concreſcat, acris fiat, aut quolibet alio pacto depravetur*. Nil mirum itaque, quum cerebrum afficiat, ejuſque membranas, ſi cephalalgiam, ſtuporem, & reliqua inducat. Quum nares, oculorumque globos, ſi gravedinem, crebram ſternutationem, lacrymarum ſtillicidium, & cætera faciat. Quum fauces, bronchia, pectoris membranas, ac muſculos, ſi raucedinem, tuſſim, ſpirandique laborem ingeneret. Quum articulos, ac muſculos univerſos &c. ſi rheumatiſmum procreet &c. Catarrhus levis tametſi affectio ſit, & plerumque citra periculum, in ſenibus tamen, ac male affectis, tum maxime, quum perſæpe recurrat, minime ſpernendus; in quibus in apoplexiam, epilepſiam, paralyſin, aſthma, pleuritidem, aliaſque lethales affectiones ceſſiſſe perſæpe vidimus. Febre ſuperveniente non raro ſolvitur. Contra, & præſertim nulla data occaſione, ſi febri ſupervenerit catarrhus, pervicacior fit, neque omnino ſine periculo. Catarrhus, qui non altas egerit radices ſola victus ratione perſæpe ſolvitur, interdum etiam crapula, iis de cauſis, quas ante jam expoſuimus. Verum quum at pervicax, aut perquam moleſtus ſit, tum cutim blande defricando, eamque balneis modice tepentibus fovendo diſcutitur. Si febris ardens cum imminentis viſcerum inflammationis metu excitetur, tum ſanguinis copiam imminuere expedit. Ubi non rite reſpondeat alvus, eam clyſteribus ſimplicibus, aut oleo ex amygdalis dulcibus recens, ac ſine igne expreſſo, aut melle hiſpano cum aqua tepenti jejunis faucibus ingeſto leniter incitabis. Cave tamen, & maxime principio, a purgantibus validioribus; quæ, ut & alias diximus, lympham tenujorem balſaminam educendo, catarrhum magis conſtipant, & fluxiones longe diuturniores faciunt. Cæterum potiones vel ex aqua ſimplici tepentes, vel cum melle hiſpano immixta, vel per infuſionem flo-

florum papaveris rhœados, glycyrrhizæ &c. medicata, optimæ ſunt.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit, & quomodo ſolvatur cephalalgia.

QUilibet capitis dolor interior, producatur is a catarrho, ſive ab aliis tum interioribus, tum exterioribus cauſis foveatur, *cephalalgia* paſſim nuncupatur; quam nihilominus in *cephalalgiam proprie dictam*, *cephalæam*, *hemicraniam*, & *clavum* quadrifariam diſtinguere conſueverunt. Cephalalgia proprie, ſaltem a quibuſdam, dolor dicitur capitis, qui nec diutinus ſit, nec magnam capiti imbecillitatem moliatur, nec capitis partes valde afficiat. Non abſimilem cephalalgiam inferre ſolent crapula, vehemens inſolatio, febris ardens, ingens corporis defatigatio, lucubrationes diutinæ, & reliqua. Vocatur cephalæa, ubi capitis dolor diuturnior ſit, & capitis organa vehementer adeo defatiget, ut qui eo laborat, nec voces, nec ſonos, quinimmo & lucem ipſam tolerare vix queat. Hemicrania tum appellatur, quum dolor alterutram capitis partem vel dexteram, vel ſiniſtram, vel anticam, vel poſticam tantum affligat. Clavus dicitur, quum dolor aliquam capitis partem, quod præſertim in temporibus contingere ſolet, perquam acutus, & veluti infixus excruciat. Singulæ cephalalgiæ ſpecies, & *per eſſentiam*, & *per conſenſum* extare poſſunt. Modo ob membranarum irritationem, modo ob validam vaſorum extenſionem ſuſcitantur. Per eſſentiam fiunt tum, quum humor peccans agit in eadem parte affecta. Quum vero capitis membranæ, irritatis nervorum ſtaminibus in viſceribus capitis ſubjectis, afficiuntur, tum per conſenſum inducitur. Si humor peccans vel proxime, vel remote præfatas capitis membranas laceſſit, dolor, qui exoritur, eſſe ſolet acutus. Contra quum humor in tubulis aut ſtagnans, aut efferveſcens, aut redundans eos prætermodum extendit, dolor, qui tum elicitur, obtuſus fit, & *gravedo* proprie nuncupatur. De cephalalgia, ratione præſertim prognoſis, hæc tradidit Senex. *Si vero æſtas ſicca fuerit, & Aquilonia, Autumnus vero pluvioſus, & Auſtralis, dolores capitis ad hyemem fiunt, & tuſſes, raucedines, atque gravedines, quibuſdam autem, & tabes* (a). *Caput dolenti & circumdolenti, pus, vel aqua, vel ſanguis affluens per nares, aut os, aut aures, morbum ſolvit* (b). *Quicumque ſani dolore capitis repente capiuntur, & ſtatim muti fiunt, & ſtertunt, in ſeptem diebus pereunt, niſi febris apprehenderit* (c). *Quibus urinæ perturbatæ, quales ſunt jumentorum, his dolor capitis vel adeſt, vel aderit* (d). Ad hæc adnotandum eſt quoque, cephalæam inveteratam, quæ quotidie immaniter excruciat, & ſomnum adimit, periculo nequaquam vacare. Si vertigines, aliaſque ſenſuum comites habeat perturbationes, ſurditatem minitatur, cæcitatem, apoplexiam, epilepſiam, paralyſin, aut ſpaſmum. Simpatica, ea maxime, quam ventriculi, ſive inteſtinorum ſordes procreant, vomitu, alvique profluvio brevi utplurimum ſedatur. Si ex nimia fiat ſanguinis copia, ſanguis, qui aut ex naribus,

(a) *Hipp. ſect.* 3. *aph.* 13.
(b) *Sect.* 6. *aph.* 10.
(c) *Sect.* 6. *aph.* 51.
(d) *Sect.* 4. *aph.* 70.

bus, aut ex hæmorrhoidibus, & in fœminis a pubertate ad ſenium ex pudendis, ſponte profluit, interdum ſubducit. Cephalalgia, quum alias affectiones, tamquam ſymptoma, pene ſemper vel anteire, vel comitari, vel inſequi ſoleat, iis præcipue occurrendum videtur. Verumtamen, ſi plethora eam faciat, vena iterum, iterumque, ſi opus fuerit, ſolvatur. Si per inædiam, quod non raro accidit, torqueat, tum edendo, tum chocolatam, tum aliquid aliud in refectionem ſorbendo, confeſtim extenuatur. Si ob crapulam, aut vomitus, aut alvus, aut utrumque, blande tamen, citatum eam adimit. Si ob humores craſſos in partibus ſupernis concretos, fotibus, & balneis ſolvantur; quinimmo, & ubi ex eadem cauſa pervicax adhuc reluctetur cephalalgia, ſinapiſmata, & veſicantia, partibus primo infernis, mox cervici appoſita, eam diſcutiunt. At quum dolor capitis perquam acutus ægrotantem adeo infeſtet, ut quieſcere nequeat, blande ſoporifera opportune propinare nequaquam omittas.

ALIÆ ANIMADVERSIONES PATHOLOGICÆ.

Quid ſit morborum complicatio.

SÆPE numero contingit, ut quum ægritudo corpus humanum vivens affligit, & altera ei ægritudo, & etiam plures quandoque adjiciantur. Quo in caſu eas procreant affectiones, quæ *complicatæ* a Clynicis nuncupantur. Ubi ægritudines, quæ in uno, eodemque ſubjecto congregantur ejuſdem ſint naturæ, atque eadem exigant præſidia, complicatio morborum dicitur *uniformis*, ſive *ejuſdem generis*. Contra *diverſi generis*, & ex morbis *contra indicantibus* conſurgens vocitatur. Ejuſmodi ægritudines & perquam moleſtæ, & longe majus ſemper habere ſolent periculi, nec non etiam difficilius, quam ſimplices curantur. Et quo complicatio major eſt, eo pejores ſunt. Peſſimæ autem, quæ *contraindicantibus* complicantur; in quibus utique ad id, quod magis urget, curando, mentem profecto Clinicus primum intendere debet.

Hiſtoria V.

Stranguriæ brevis hiſtoria, quæ ſine gravi incommodo diu pervicax fuit.

DUM volumina hæc noſtra Typis publicæ utilitati excuduntur, id equidem inſolens, ſub finem impreſſionis, contigit, quod morborum, qui urinæ conſuetam lædunt excretionem, hiſtoriis annumerari meretur. Crœſo viro cuidam perquam illuſtri, atque, ob ſpectatam præcipue probitatem, plurimum in Urbe noto, ſexagenario, flantibus Auſtris, ac aere, ob ingentem, & quaſi perennem imbrium copiam, fere ſemper udo, urina, poſtquam cutis levi refrixerat, ſub finem Menſis Decembris, ex improviſo penitus ſupprimitur. Ea ſuppreſſio ad diem decimam ſextam pervicax plane extiterat, niſi quod ad guttas aliquot prioribus diebus, aut bis, aut ter in die; & die nona ſub veſperam, nec non etiam per noctem variis vicibus, ad libras plures urinam egeſſiſſet. Veſica, quæ, quantum ex indiciis omnibus depræhendebatur, optime ſe habebat, ſuſpicionem fecit, ſtranguriam in Crœſo vitio renum produci; eoque magis, quia in latere dextero, leniter licet, identidem tamen gravari conquerebatur. Cæterum, nec febriebat, nec difficile reſpirabat, nec ſitiebat, nec cibos

cibos nauſeabundus faſtidiebat; quinimmo in reliquis optime ſe habens, non aliunde, niſi quod non mingeret, ſe ægrotare oſtendebat. In eo ſtatu Januario Jannello Collegæ noſtro, ac Praxis Medicæ cultori celeberrimo Crœſus tractandum ſeſe commiſit; cui & nos, & perquam Illuſtris Joannes Baptiſta Nucherini unus ex Archiatris pontificiis in conſultationibus quotidie acceſſimus. Crœſus erat fortis, mediocris ſtaturæ, bene valens, vegetus, habitus melancholici, neque aliam cauſam talis affectionis adducebat, niſi frigus quoddam; quod cutem extrinſecus ante ſtipaverat, & cæparum, quas tamen non immodice ingeſſerat, vim diureticam, fundentemque. Arterias in carpo, morbi principio vehementer aliquantulum ei micare percepimus, quod exuberantis ſanguinis indicium nobis fecit. Hinc alvo leniter exterſa, vena prius in pede, mox in brachio, ac tandem in ano, eoquod hæmorrhoides intumuerant, alternis diebus ſoluta fuit. Quæ res effecit, ut pulſus, ſanguine imminuto, ſeſe ſtatim explicuiſſet, una & mollior evaſiſſet. Nihilo ſecius urinæ interceptio contumax adhuc proſequebatur; quamobrem, & oleum amygdalarum dulcium recens cum ſale tartari, & emulſiones ex ſeminibus violarum in aquis diureticis, & varia enemata, & juſcula emollientia, & decoctiones ex baccis juniperinis paratas, & ſuccum ex parietaria recens expreſſum, cum tinctura violarum, & millepedes in pollinem redactos, & fotus, & balinea, & reliqua ejuſmodi propinavimus, indidimus, & adhibuimus. At plane ad diem uſque nonam incaſſum omnia ceſſerunt. Sub finem autem diei nonæ, vomitu prævio, urinæ propemodum naturalis copiam ad libras plures, per varias vices, excrevit. Inde autem adeo reſtitit, ut ne guttulam quidem per alios dies ſeptem integros unquam emiſerit. Qua de re, ut ſerum urinoſum in vaſis intus redundans per inteſtina quodammodo ſubduceretur, ſyrupum florum perſicorum ad uncias quatuor cum aqua tetutiana ad libras quatuor per vices mox ſumenda, præſcripſimus. Syrupus alvum pluries antea concitavit, vomitum ſubindemovit. At nihilominus nondum mingebat Crœſus. Quapropter ſub veſperam ejuſdem diei, quæ fuit morbi decima ſeptima, ex communi conſilio terebinthinæ cypriæ drachmas aliquot cum ſale quodam, quod Romæ *ulmi* dicitur, ac pulvere millepedum in bolos redactas ingeſſit, cui ſuperbibit emulſionem ex ſeminibus melonum in aqua communi expreſſam. Non multum poſt libere mingere cœpit. Urina, quam excrevit, nihil fere præter naturam, paucis quibuſdam arenulis exceptis; præſetulit; tametſi poſtmodum plures calculos parvæ quidem molis, qui nullam unquam gravem ei moleſtiam intulerant, placidiſſime excluſerit.

Sal præfatum, ideo *ulmi* nuncupatur, quia nihil aliud eſt, quam ſal marinum in ligno, aut in cortice ulmi viride combuſtum, ſive crematum, &, ut cum Chymicis loquar, potius *decrepitatum;* cui vim maximam diureticam nonnulli, quamvis fortaſſe inique, adſcribunt.

INDEX

INDEX
RERUM, ET VERBORUM
LIBRI PRIMI.

A

ABdomen quid, ejuſque partes exteriores. Pag. 6.
Æther penes Carteſium quid. 62.
Æther inter elementa a Carteſio non recenſetur, & quare. 63.
AlKali quid. 48. 52. 53.
Aneuriſma quid. 130. Ejus definitio, & Diagnoſis. 131. Cauſa. ib. Prognoſis. ib. Curatio. 132.
Anima rationalis quid, & quid in homine præſtet. 52. Ejus vita. 53. In corpore humano agit, & quomodo. 65. 66.
Animi deliquium quid, ejuſque definitio. 129. Diagnoſis. ib. Cauſa. ib. Prognoſis. ib. Curatio. 130.
Anthraces, ſive carbunculi in febribus malignis quid. 96. Quomodo curentur. 97.
Aorta aſcendens, & deſcendens. 43.
Aqua, & Terra ſanguinis quid. 48.
Arteriæ quid. 12.
Arteria Aorta quid. 40.
Pneumonica quid. ibid.
Arteriæ coronariæ quid. 43.
Subclaviæ. ibid.
Axillares. 44.
Bronchiales. ibid.
Carotides. ibid.
Vertebrales. ibid.
Phrenica. ibid.
Cœliacæ. ibid.
Hæmorrhoidales. ibid.
Iliacæ. ibid.
Muſculares. ibid.
Mammariæ. ibid.
Lumbares. ibid.
Meſeraicæ. ibid.
Emulgentes. ibid.
Arteriarum ſtructura, & uſus. 43. Earum tunicæ quatuor. ibid. Earum trunci præcipui quid, & unde exoriantur. 40. Earum diſtributio quomodo differat a venarum diſtributione. 44.
Articulatio oſſium quid, & quotuplex. 25.
Artus quid proprie, & quot. 6. Eorum diviſio. ibid.
Atomi in ſenſu Atomiſtarum quid. 60. Eas rejicit Carteſius, & quare. 61.
Atrabilis, ſive melancholia penes Priſcos. 49.
Axillæ quid. 6.
Axiomata nonnulla ad Praxin ſpectantia. 57.

B

BIlis quid, & unde ſecernatur. 15.
Blioſæ ſanguinis particulæ. 49.
Brachium quid, ejuſque diviſio. 7.
Bubones in febribus malignis quid. 96. Quomodo curentur. 97.

C

CAliditas quid penes Galenicos. 58.
Calor naturalis unde proveniat. 47. In mixtis tripliciter excitatur. ib.
Calvaria quid. 6.
Caput quid, ejuſque partes exteriores. ibid.

Car-

Carbunculi in febribus malignis quid. 96. Quomodo curari debet. 97.
Carpus quid. 7.
Cartilagines parum differunt ab oſſibus. 26.
Cartilago mucronata, ſive enſiformis quid. 30.
Cauſæ morborum quid, eæque in ſuas claſſes diſtribuuntur. 71.
Cauſus quid. Vide Febris Cauſus.
Cerebrum, & cerebellum quid. 8.
Cervix quid proprie. 6.
Chirurgia quid. 73.
Choledocus ductus quid. 15.
Chylus quid. 14. Unde elaboretur. 15.
Claviculatio, ſive Gomphoſis quid. 26. Eius varia genera. ibid.
Clyſter quid, ejuſque variæ ſpecies. 76. Ex fumo tabaci per anum immiſſo. ibid.
Clyſteribus an refocillari, & nutriri poſſit corpus humanum? ibid.
Coagmentatio, ſive Harmonia quid. 26.
Collum quid. 6.
Concretio quid. 25. Variæ concretionis ſpecies, ibid. & ſeq.
Contrayerva quid, eiuſque virtus in uſu medico. 117.
Cor quid. 9. & 37. Ejus figura, & magnitudo. ibid. Quibus partibus ſuſpendatur. ibid. Eius textura. 38. Inter muſculos recenſetur, & quare. 42. Ejus valvulæ præcipuæ. 41.
Cor jugiter movetur, & quæ motus cauſa. 42. Admodum incerta eſt. 45. Caloris innati ſedes penes Priſcos, & quare. 42.
Cordis lacerti eorumque ſubſtantia. 38. 39. Auriculę, & ventriculi. 38. Varii fibrarum ordines, eorumque munus pręcipuum. 39. Vaſcula ſanguifera propria. ibid.
Cordis palpitatio quid, eiuſque definitio. 125. Diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis, & Curatio. 126.
Corpus humanum quid. 5. Authoris intentio ratione ejus deſcriptionis. ibid. Luculenter, explicatur ejus definitio. 7. Dividitur in ventres, & artus. 6.
Cortex Kinę Kinę quando, & quomodo pręſcribendus. 115. Varię formulę, quibus pręſcribi poteſt. 121.
Criſis gradus varii. 84. Eius motus triplex. ibid. Conditiones optimę criſis. 85. Signa, eorumque diſtributio. ibid.
Crus quid, ejuſque diviſio. 7.
Cruor in ſanguine quid. 13.
Cubitus quid. 7.
Cupreſſus coni quid pręſtent in uſu medico. 116.
Cuticula quid, & quis uſus. 20.
Cutis quid, & quę eius textura. 21. Eius rete nervoſum, & valvulę Recentiorum. ibid. Ejus munus pręcipuum. 22.

D

DEcubitus in morbis, ſalutaris ut ſit, quid requiritur. 86.
Dentes quid. 28. 29. Eorum numerus, atque differentia. 29. Eorum radix quid. ibid. Quare, & quomodo erumpant. 30. Continuo creſcunt. ibid. Seneſcentibus decidunt, & quare. ibid. Eorum uſus. ibid.
Diaphragma quid. 9., & 36. Ejus figura in extinctis gibba eſt, & quare. ibid. Eius foramina pręcipua. ibid. Eius ſubſtantia, & vaſa. 36. Quomodo in vivis agat. ibid. Uſus pręcipuus. 37.
Dięta quid. 73.
Dies critici quid 86.
Digiti quid. 7. Eorum numerus, & nomen. ibid. Eorum internodia quid. ibid.
Ductus lymphatici, & chyliferi quid. 12.

E

ECLyſis quid proprie. 129.
Ephemera febris. Vide Febris.
Elementa quid. 51. Sunt corpora ſimplicia. 58. Chymicorum, & Atomiſtarum qualia. 60. & 65. Quare hæc elementa revera non ſunt. ibid. Democriti, & Carteſii. 60.
Elementorum Ariſtotelis qualitates. 58. Diſtinguuntur in activas, & paſſivas. ibid.
Elementorum regiones penes Carteſium. 64. Ejus opinio commentitia eſt, & quare. ibid. Variæ opiniones quomodo conciliari poſſunt. 63.
Epigaſtrium quid. 6.
Epiploon. Vide Omentum.

F

FAcies quid, ejuſque partes externæ. 6.
Febris quid, ejuſque definitio in genere. 67. In febribus ſanguis primario afficitur, ſecundario reliqui humores. 68.
Febris Diagnoſis in genere. ibid. Cauſa. ibid. Prognoſis. ibid. & ſequenti Curatio diætetica. 69. Pharmaceutica, & chirurgica. 70.
Febris definitiones aliorum cum noſtra comparantur. ibid.
Febris Ephemera quid, ejuſque definitio. 73. Diagnoſis. ibid. Cauſa, & Prognoſis. 74. Curatio. ibid.
Febris ſynochus ſimplex quid, ejuſque definitio. 77. Diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis, & curatio. ibid.
Febris ſynochus putrida, ſive fermentativa quid. 80. Ejus Diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis, & Curatio. ibid.
Febris cauſus quid. 82. Ejus Diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis, & Curatio. ibid. & ſeq.
Febris Maligna quid, & quare ita nuncupatur. 87. Vere maligna quid proprie. ibid. Ejus Diagnoſis. ibid. Cauſa. 88. Prognoſis. ibid. Curatio. 89.
In Febribus malignis non ſemper damnanda ſanguinis miſſio, & quare. 91. Non indiſcriminatim in qualibet parte emittendus. ibid. Sudor quomodo cito, blande, ac tuto promovendus. 92.
Febribus malignis medendo, medicamenta compoſita non reprobantur. ibid. Veſicantia quando conveniant. 93. Quando proſcribenda. ibid. Sanguinis miſſio, vaſis majoribus ſectis, utplurimum lethalis, & quare. ibid.
Febris maligna peſtilens quid, ejuſque definitio, & diagnoſis. 94. Cauſa, & Prognoſis. ibid. Curatio. ibid. & ſeq.
Febres malignæ intermittentes quid, & quomodo curandæ. 113.
Febris hectica quid. 97. Ejus gradus. ibid. Diagnoſis. 98. Cauſa. ibid. Prognoſis, ibid. Curatio. 99. Salitus victus pro hecticis curandis non improbatur. 102.
Febris intermittens quid, ejuſque varia genera. ibid. Diagnoſis. 103. Cauſa, ibid. Prognoſis. 104. Curatio. ibid.
Febres intermittentes compoſitæ, & continuæ intermittentes. 118. Intermittentes per ſubintrantiam. ibid.
Febris quotidiana ſimplex benigne intermittens quid, ejuſque definitio. 105. Diagnoſis, & Cauſa. ibid. Prognoſis, & Curatio. 106.
Febris tertiana ſimplex benigne intermittens, ejuſque Definitio. 108. Diagnoſis. ibid. Cauſa. 109. Prognoſis. ibid. Curatio. ibid.
Febris quartana ſimplex benigne inter-

termittens quid, ejuſque definitio, & Diagnoſis. 111. Cauſa. ibid. Prognoſis, & Curatio. ibid.
Febris lypiria quid. 121. Hemitritæos quid. ibid.
Febriles invaſiones in intermittentibus quare prævio rigore excitentur. 106.
Febrium varia nomina a ſymptomatibus deſumpta. 120. & 121. Variæ ſpecies febrium, quæ diſtinguuntur ratione invaſionis. ibid.
Femur quid. 7.
Fermentatio quid. 50.
Fermentationis principia quot. 48.
Fibræ quid, earumque varia genera. 12.
Frigiditas quid penes Galenum. 58.

G

GLandulæ quid. 12. Earum variæ figuræ, ſubſtantia, & uſus. 19. Earum ductus excretorius communis. ibid. Secernunt a ſanguine humorem peculiarem. ibid. Dividuntur in vaſculares, & veſiculares. 20. In conglobatas, & conglomeratas. ibid.
Generatio quomodo a vera mixtione differat. 66.
Gula quid proprie. 6.

H

HEpar quid. Ejus ſitus, moles, & color. 10.
Humerus quid. 6.
Humiditas penes Galenicos quid. 59.
Humores corporis humani præcipui quot. 13. Deſcribuntur eorum motus, ſecretiones, & diſtributiones per viſcera. 15.
Hygiene quid. 3.
Hypochondriorum ſitus. 6.
Hypogaſtrium quid, ejuſque Regio. ibid.

I

ILia quid, ejuſque regiones. 6.
Inguina quid. ibid.
Inteſtinorum ſitus. 9. 10.
Interitus, ſive deſtructio hominis. 55.
Jugulum quid proprie. 6.

L

LArynx quid. 9.
Lien quid, ejuſque ſitus, moles, & color. 10.
Ligamentum quid, & quotuplex. 26.
Linea alba quid proprie. 34.
Lipothymia quid, ejuſque curatio. 129.
Lumbi quid. 6.
Lympha ſanguinis quid proprie. 14. Ad ignem admota quare concreſcat. ibid. Luculentius explicatur ejus definitio. 15.

M

MAnus quid. 7.
Materia primi elementi in ſenſu Carteſiano quid. 61. ſecundi elementi. ibid. tertii elementi. 62.
Materiæ ſubtilis exiſtentia negari non poteſt; & quare. 64. Ab effectibus, quos inducit, percipitur. ibid. Eius motus concitatiſſimus unde proveniat. 65.
Medicina quid. 1. Ejus ſubjectum, medium, & finis. ibid. Ratione horum, cæteris præſtantior facultas eſt. 2. Triplex ejus claſſis: Empirica, Dogmatica, Methodica. ibid. quinque eius partes principes. ibid. Ejus variæ definitiones a Veteribus deſumptæ; ex Hippocrate, ex Herophilo apud Galenum, ex Avicenna, ex Heurnio. 3.
Medulla ſpinalis quid. 8.

Medulla oſſium quid. 25.
Mediaſtinum quid. 9. & 35. *Ejus ſubſtantia*, & *uſus*. 35.
Melancholia penes Priſcos quid. 49.
Mel quid, & *quid præſtet in uſu medico*. 101.
Membranæ quid. 12. *Varia earum genera*, & *uſus*. *ibid*.
Meninges quid. 35. *Matris nomen habent*, & *quare*. *ibid*.
Mens hominis in corpore agit, & *quomodo*. 65.
Meſenterium quid, *ejuſque uſus*. 10.
Metacarpus quid. 7.
Metatarſus quid. *ibid*.
Methodus medendi quid, & *in ſuas claſſes diſtribuitur*. 73.
Mixta tripliciter calefieri poſſunt. 47. *variis ſpiraculis pervia ſunt*. 62.
Mixtio quid revera penes Chymicos. 66. *quomodo a generatione differat*. *ibid*.
Morborum principium quid. 75. *Augmentum*. *ibid*. *Status*, & *declinato*. *ibid*. *Diſtribuuntur in humorales*, *organicos*, & *mixtos*. 133.
Morborum ſpecies variæ. 56. *Eorum ſolutio critica*. 84.
Morbo affectus homo quando dicitur. 54.
Morbi ſporadici quid. 121. *Idiopathici*, & *ſympathici ex Veterum ſententia*. 128. *Deuteropathici*, & *Protopathici*. *ibid*.
Mors hominis quid. 53.
Muſculi quid. 12., & 16. *Eorum etymologia*, *ſtructura*, & *uſus*. 16. *Eorum partes præcipuæ componentes*. 17. *Unde color rubicundus?* *ibid*. *Exponitur eorum actio*. *ibid*. *Opinio Recentiorum*, *ratione eorum actionis*. 17. 18.
Muſculi Abdominis quid, & *quot*. 33. 34. *Eorum munus præcipuum*. 34. *Variæ eorum ſpecies*. 33. *Eorum diſtributio*. 34.
Muſculorum variæ denominationes, *ratione eorum figuræ*, & *muneris*. 18. *Digaſtrici*, & *bicipites quid*. *ib*. *Antagoniſtæ*, *ſeu contranitentes*. *ib*.

N

Nates, *ſive clunes quid*. 6.
Nervi quid. 12.

O

Occiput quid. 6.
Oeſophagus quid, *ejuſque orificia*. 10.
Oleum amygdalarum dulcium quid præſtet in uſu medico. 117. *Utrum acidum revera ſit*. 118.
Omentum quid. *Ejus ſitus*, & *figura*. 10.
Oſſa quid 24. *Eorum differentia*. 25. *Medulla replentur*, & *quare*. *ib*. *Fracta iterum coaleſcunt*, & *quomodo*. 28. *Eorum munus*. 27. *Numerus*. 26. *Pluribus gaudent Pueri*, *quam Adulti*, & *quare ib*. *Varie articulantur*. *ib*. *Eorum apophyſes*, & *epiphyſes*. *ib*.
Oſſa cranii propria 28. *Eorum proceſſus*. *ibid*. *Frontis quot*. *ibid*. *Sincipitis*. *ibid*. *Occipitis*. *ibid*. *Temporum*. *ibid*. *Petroſa quid*, *eorumque proceſſus*. *ibid*.
Oſſa cranii communia. *ibid*. *Baſilare*, *Cuneiforme*, *ſive Sphenoides*. *ib*. *Cribriforme*, *ſive Ethmoides*. *ibid*.
Oſſa Maxillarum, *eorumque proceſſus*. *ibid*. *Hyoides*, *ſive bicorne*. 30.
Oſſa Trunci quot. *ib*. *Coſtæ*, *ſive pleuræ quid*. *ib*. *dividuntur in ſpurias*, & *legitimas*. *ib*. *Sternum quid*. *ibid*. *Scapulæ*, *ſive Homoplatæ*. *ib*. *Vertebræ quid*, *earumque diſtributio*. *ib*. *Claviculæ*, *earumque figura*, & *ſitus*. 31. *Coccygis os quid*. 30. *Iliaca quid*, *eorumque ſitus*. 31. *Coxendicis*. *ib*. *Iſchia*. *ib*. *Pubis*, *ſive pectinis*. *ibid*.
Oſſa Artuum. *ib*. *Cubitus*, *eorumque proceſſus*. 32.
Oſſicula manus. *ib*. *Carpi*, *Metacarpi*, & *Digitorum*. *ibid*.
Oſſa Femoris. *ibid*. *Tibiæ*, & *pedis extremi quid*, & *quot*. 32. 33.
Oſſa Seſamoidea quid. 33.

P

PAncreas quid, ejuſque figura, color, & ſitus. 10.
Palpitatio cordis quid, & quomodo curetur. 125.
Panniculus adipoſus quid. 13. Ejus ſubſtantia & ſitus in corpore humano. 23. Ejus uſus. 24.
Panniculus carnoſus, ejuſque ſitus. 24. Munus. ibid.
Partes componentes corporis organa quid. 11. dividuntur in ſolidas, & fluidas. ibid. Fluidæ quid. ibid. ſolidæ. ibid. Rurſus dividuntur in duras, & molles. ibid. Similares, & diſſimilares. 13. Organicæ, & inorganicæ quid. ibid. Spermaticæ, & ſanguineæ penes Veteres. ibid. Aſſignatur earum diſcrimen. ibid.
Pathologia quid. 2.
Pedes quid. 7.
Perinæum quid. 6.
Pericranium quid. 25.
Peritonæum quid. 9. & 35. Ejus duplicatura, & proceſſus. 35. Viſcera omnia includit. 36.
Perioſteum quid. 25.
Pericardium quid, ejuſque ſubſtantia. 37. Munus præcipuum. 38. Humore intus repletur, & unde proveniat. ibid.
Pharynx quid. 10.
Pharmacia quid. 73.
Phyſiologia quid. 2.
Pili quid, eorumque varia genera. 22. Eorum partes, & vaſcula ſanguifera. ibid. Eorum uſus. ibid. Quomodo nutriantur. 23.
Pituita in ſanguine apud Veteres quid. 49.
Pleura quid. 9. & 35.
Polypus quid. 121. Nominis variæ ſignificationes. ibid. De quo agatur in hoc Tractatu. ibid.
Polypi cordis definitio. 122. Diagnoſis. ibid. Cauſa. ibid. Prognoſis. ibid. Curatio. 123.
Polypo affecti, in motu ſeſe exercentes, lipothymia corripiuntur, & quare. 124.
Polypos concreſci in corde poſt mortem tantum, falſum eſt. 125. In venis facilius, quam in arteriis concreſcunt, & quare. ibid.
Pubes quid, ejuſque etymologia. 6.
Pulſus quid, ejuſque conditiones, 78. Compoſitus quid. 79. Intermittens. ibid. Intercurrens, ſive intercidens. ibid. Deficiens. ibid.
Pylorus, ſive Janitor quid. 10.

R

RAdius, ſive focile minus quid. 32.
Renes quid. 11.
Res nonnaturales quid, & quot. 57.
Rete. Vide Omentum.

S

SAL quid proprie, ejuſque varia genera. 51.
Sal artificiale quid, & quotuplex, ibid. Ex quo illud educunt chymici. ibid.
Salia naturalia, ejuſque variæ ſpecies. ibid. Ex quo potiſſimum eliciuntur. ibid.
Sanguis quid. 15. Ejus partes præcipuæ componentes. 13., & 48. ſtricte ſumptus quid. 49.
Sanguinis principia penes Galenicos, 49. Penes chymicos. ibid. Horum ſententiæ non reprobantur. 48.
Sanguinis motus circularis. 40. Ejus conſtitutio, ejuſque triplex motus. 46. Fermentativus. ibid. Fluoris. ibid. Progreſſionis. ibid.
Sanitas corporis humani quid. 54. Quomodo conſervanda. 57.
Sanus homo quando dicitur. 54.
Sceleton quid. 27.
Scrobiculum cordis quid. 6.
Semiotice quid. 3.
Serum ſanguinis quid. 13. Ad ignem admotum concreſcit, & quare. ib.

Sic-

Siccitas penes Galenicos quid. 59.
Signa morborum quid, eorumque diſtributio. 70. 71.
Signorum varia genera, ratione prognoſis morborum. 72.
Sinciput quid. 6.
Spiritus animales quid. 14. *Differunt a ſucco nerveo*. *ibid. Luculentius explicatur eorum definitio*. 15.
Sternum quid. 30.
Succus pancreaticus quid. 14. 15.
Sura qnid proprie. 7.
Sutura quid, & quotuplex. 25. *Explicantur ejus varia genera*. 26.
Symptoma quid. 72.
Syncope quid proprie. 129.
Synovia oſſium quid, & quis uſus. 27.

T

Tarſus quid. 7.
Tempora qnid. 6.
Temperamentum, ſive corporis humani conſtitutio ex Galeno quid, & quotuplex. 56.
Thorax quid, ejuſque partes exteriores. 6.
Therapeutice quid. 3.
Thymus quid. 45. *ejus ſtructura, & uſus*. *ib. Utrum glandula ſit*. *ib.*
Tibia quid proprie. 7.
Truncus, ejuſque oſſa. 30.

V

Valvulæ quid, earumque uſus. 12. *Exponitur earum ſtructura, & munus exemplo follis*. *ibid.*
Valvulæ cordis, earumque varia nomina. 41. *Sygmoides, earumque numerus, & ſitus ibid. Tricuſpides quid, & quot*. 42.
Varix quid, ejuſque definitio, & Diagnoſis. 132. *Cauſa*. *ibid. Prognoſis*. *ibid. Curatio*. *ibid.*
Vaſa quid proprie, & quotuplicis generis. 12.
Vaſa, ſive ductus lymphatici quid. *ib.*
Venæ quid. *ibid. Pulſu carent, & quare*. 43. *Earum ſtructura, & uſus*. *ibid. Earum tunicæ quatuor*. *ibid. Earum trunci præcipui*. 40. *Unde exoriantur*. *ibid.*
Vena cava quid. *ibid. Pneumonica ibid.*
Venæ lacteæ, ſive ductus chyliferi quid. 12.
Veſicæ urinariæ ſitus in utroque ſexu. 11.
Veſiculæ ſeminales quid, earumque ſitus. *ibid.*
Vertex quid. 6.
Viſcera quid, eorumque ſitus in genere. 7. 8.
Vita corporis humani materialis quid. 52. & 55. *Animæ rationalis ibid. Hominis*. *ibid. Tripliciter in homine diſtinguitur*. 54.

U

Ulna, ſive focile majus quid 32.
Ungues quid, & quot eorum partes. 23. *Eorum ſubſtantia, & uſus*. *ib. Quomodo nutriantur ib.*
Ureteres quid, eorumque ſitus. 11.
Uretbra quid. *ibid.*
Uterus, ejuſque partes adnexæ quid. *ibid.*

Z

Zirbus. Vide *Omentum*.

INDEX

RERUM, ET VERBORUM.

LIBRI SECUNDI.

A

AER montanus, & ſubtilis phthiſicis, & hæmoptoicis plurimum confert. pag. 272.
Angina quid, ejuſque definitio. 280. Dividitur in veram, & ſpuriam. ibid. Ejus diagnoſis, & cauſa. 281. Prognoſis. ibid. Curatio. ibid.
Angina pituitoſa quid fuit penes Priſcos. 282.
Anaſtomoſis quid. 236.
Anorexia quid, ejuſque definitio, & diagnoſis. 207. Ejus cauſa ibid. Prognoſis, & Curatio. 208.
Apoplexia quid. 144. Ejus diagnoſis. ibid. Cauſa. 145. Varie dividitur. ibid. Prognoſis. ibid. Curatio. 146.
Apoplexiam lympha in cerebro collecta inducit, & quomodo. 149. Sanguinis copia eam licet inducere poſſit, difficile tamen mors inde repentina ſequitur. 150. Diſtinguitur in fortem, & debilem, ſive imperfectam. ibid.
Apoplexiæ diſcutiendæ non ſemper convenit ſanguinis miſſio. ibid.
Apoplecticis, quibus in caſibus extrinſecus fortiora remedia adhibenda ſunt. 151. Graviter olentia, graviter quandoque ledunt apoplecticos. ibid.
Aqua calcis vivæ quid præſtet in uſu medico. 318. Quomodo paretur. 319.
Aqua Tetutiana quid, ejuſque uſus, & facultates. 210. Dyſentericis præcipue plurimum confert. ibid.
Aqua Villenſis quid, & quid præſtet in uſu medico. 318.
Arteriæ bronchiales quid. 255.
Arteriotomia pro morbis profligandis inutilis cenſetur. 179.
Aſthma quid, ejuſque definitio. 274. Variæ ejus ſpecies, & nomina peculiaria. ibid. & ſeq. Ejus diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis. 275. Curatio. 276. Per varios Lunæ motus recrudeſcere, & recurrere ſolet. ibid. Blande urinam movere juvat. 277. Fortiora emetica, & diuretica omnino improbantur, & quare. 278.
Aurum quomodo denominetur a Chymicis. 321. Ejus vires, & facultates in uſu medico. ibid.

B

BAlnea non calida, ſed tepentia adbibenda ſunt. 174.
Balnea aquæ dulcis diarrhœam quandoque ſiſtunt. 227.
Bilis quid proprie, ejuſque differentia. 287. Quæ colligitur in veſica fellea an fluidior hepatica. 288. Non omnis ab hepate deducitur in inteſtina 293. Eius uſus. ibid.
Bulimus quid, eiuſque diagnoſis, cauſa, prognoſis, & curatio. 214.

C

CAffe quid præſtet in uſu medico, ejuſque deſcriptio. 274.
Calculus dum renes affligit quid præſtandum ſit. 316. Vide Nephritis.
Camphora, eiuſque uſus in Re medica. 296. Eius differentiæ. 297. Ejus doſis. ibid.
Cardialgia quid, eiuſque definitio, 220. Eius diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis, & curatio. ibid. & ſeq.

In

In cardialgia alvum ſtatim movere eſt res plena periculi, & quare. 222.

Carus quid, ejuſque definitio. 174. *Ejus diagnoſis, cauſa, & prognoſis.* 175. *Curatio. ibid.*

Catalepſis quid, ejuſque definitio. 172. *Diagnoſis. ibid. Cauſa, & prognoſis. ibid. Curatio. ibid.*

Cerebrum quid proprie, ejuſque deſcriptio. 135. *Diſtribuitur in cerebrum, cerebellum, & medullam ſpinalem. ibid. Ejus cortex quid.* 137. *Ejus medulla, ſive corpus calloſum quid. ibid. Ejus ventriculi, eorumque ſitus.* 138. *Uſus eorum præcipuum.* 139.

Cerebri fornix quid proprie. 138. *Septum lucidum, & plexus choroidei quid. ibid. Calamus Scriptorius, & infundibulum quid.* 139. *Vulva, & anus quid.* 138. *Glandula pinealis, & pituitaria quid.* 139. *Vaſa peculiaria ibid. Ejus uſus præcipuus. ibid.*

Centrum ovale, ejuſque partes adnexæ quid. 142. *Harum partium munus præcipuum in cerebro. ibid.*

Chocolata quid præſtet in uſu medico, ejuſque compoſitio. 273.

Cholera quid, ejuſque definitio. 239. *Ejus variæ ſpecies. ibid. Ejus diagnoſis. ibid. Cauſa, & prognoſis.* 240. *Curatio. ibid.*

Cœliaca paſſio quid, ejuſque definitio, & diagnoſis. 230. *Ejus cauſa, & prognoſis. ibid. Curatio. ibid.*

Colica affectio quid, ejuſque definitio. 245. *Quomodo differat ab iliaca, & nephritica. ibid. Eam quandoque ſiſtunt frigidæ potiones.* 247.

Coma vigil, ejuſque definitio, & diagnoſis. 179. *Cauſa, & prognoſis.* 180. *Curatio. ibid. Utrum veſicantia, & ſinapiſmata, an potius opiata in comate vigili conveniant.* 182.

Convulſio, & ſpaſmus quid, ejuſque definitio, & differentiæ 163. *Cauſa.* 164. *Prognoſis. ibid. Curatio.* 165. *Quomodo differat a ſpaſmo penes nos.* 166. *Ex inanitione, & repletione fieri Veteres opinabantur, & quomodo. ibid. Quid judicandum de veſicantibus, inuſtionibus, cæteriſque exterioribus remediis pro convulſione evincenda.* 167.

Chyli capſula communis quid, ejuſque ſtructura, & ſitus. 205.

Chylus, & Chymus quid. 202. *Quomodo a ſordibus in inteſtinis ſegregetur.* 203. *Ab inteſtinis ad hepar deferri in Veterum ſententia falſum eſt.* 204.

Cynantropia quid. 187.

D

DElirium quid proprie. 186.

Diabetes quid, ejuſque definitio, & variæ denominationes. 320. *Diagnoſis. ibid. Prognoſis, & curatio. ibid.*

Diapedeſis quid. 236.

Diarrhœa quid, ejuſque definitio, & cauſa. 222. *Prognoſis.* 223. *Curatio. ibid.*

Diarrhœa, quæ dicitur ob œconomiæ animalis lapſum *quid, & quomodo curanda.* 225.

Diarrhœam quandoque ſiſtunt balnea aquæ dulcis. 227.

Digeſtio in cavo inteſtinorum perficitur, & quomodo. 202.

Diploe quid. 136.

Ductus cholidocus quid, ejuſque ſitus, & uſus. 287.

Ductus hepaticus quid, ejuſque uſus. ib.

Ductus lymphatici quid proprie, eorumque ſtructura. 204. *Eorum principium, & finis. ibid. Eorum uſus. ibid.*

Ductus thoracicus quid proprie, ejuſque ſitus. 205. *Etiam in cadavere humano ſecto oculis obverſatur. ibid.*

Dyſenteria quid, ejuſque variæ definitiones. 232. *Ejus diagnoſis, & cauſa. ibid. & ſeq. Prognoſis, & Curatio* 223. *Quomodo dignoſcatur num craſſa, num tenuia ſint affecta inteſtina.* 235. *& ſeq.*

Dyſentericos rebus craſſis, glutinoſiſque curare improbatur, & quare. 238.

Dyſpnœa. quid. 274. 275.

Dyſuria quid. 319. *Ejus deſcriptio, cauſa, & prognoſis.* 320. *Curatio. ibid.*

E

EMpyema quid, ejuſque definitio, variæ denominationes, & ſpecies. 262. *Ejus diagnoſis, & cauſa. ibid. Curatio.* 263. *Nonniſi paracenteſi curari poteſt. ibid.*

Epilepſia quid, ejuſque variæ denominationes. 167. *Ejus definitio, & diagnoſis. ibid. Cauſa.* 168. *Prognoſis. ibid. Curatio.* 169. *Pro epilepſia evincenda quid judicandum ſit de cranii terebratione.* 170.

Epilepſia in recens natis quomodo tractanda. ibid. Lunæ, Cœlique mutationes an epilepſiæ recurſus procreent. 171.

F

FAcultates principes corporis humani quid. 156.

Falx meſſoria cerebri, ejuſque partes quid. 135.

Fames canina quid, ejuſque definitio. 212. *Ejus diagnoſis, & cauſa.* 213. *Prognoſis, & curatio ibid.*

Fluxus hepaticus quid, ejuſque cauſa. 236.

Folliculus fellis quid, ejuſque ſubſtantia, & uſus. 287. *Ejus ductus peculiaris. ibid. Quare inter hepar, & ventriculum collocetur. ib. & ſeq.*

Frigidæ potiones colicam, iliacam, & choleram quandoque ſiſtunt, & quare. 247.

Fungus melitenſis quid, & quid præſtet in uſu medico. 269.

G

GAnglion quid proprie. 141.

Gelida num conveniant inflammationibus ſedandis. 186.

H

HÆmoptiſis quid, ejuſque definitio. 264. *Quomodo diſtinguatur a pleuritide. ibid. Ejus diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis, & curatio.* 265. *Quid credendum ſit de præſidiis, quæ ad hæmoptyſin curandam proponuntur.* 268. 269.

Hæmoptoicis victus craſſus plurimum nocet, & quare. 272. *Aer montanus admodum confert. ibid.*

Hæmorrhagia ab humoribus tenuibus non provenit. 265. *A craſſis potius oritur, & quare.* 266. *Frequenter corripit eos, qui viſcerum obſtructiones patiuntur. ibid.*

Helvetii ſpecificum in hæmorrhagiis quid, ejuſque compoſitio. 269.

Hepar quid proprie, ejuſque deſcriptio. 285. *Ejus ligamenta tria. ibid. Deſcribitur ligamentum latum, ſive ſuſpenſorium. ibid. Deſcribitur umbilicale. ibid. Deſcribitur innominatum. ibid.*

Hepatis ſubſtantia quid. ibid. Ejus lobuli quid proprie. 286. *Ejus arteriæ, & venæ. ibid. Ejus nervi, & ductus lymphatici. ibid. Gliſſonii capſula in Hepate quid.* 285. *Hepatis munus præcipuum.* 288. *Refellitur Veterum ſententia circa ejus uſum, & quare.* 290.

Hepatitis quid, ejuſque definitio 293. *Ejus diagnoſis, & differentia. ibid. Cauſa. ibid. Prognoſis. ibid. Curatio* 294.

Hepatitis jam ſuppurata paracenteſi curatur. 296.

Humiditas, ratione nutritionis, quid penes Galenum, & Avicennam. 205.

Humores ſtagnantes in partibus inflammatis quare facile ſuppurant. 263.

Hydrophobia quid, & quomodo curanda. 190.

Hy-

Hypocauſta, & vaporaria pro curanda paralyſi improbantur, & quare. 156.

Hypochondriaca affectio quid, ejuſque definitio. 193. *Diagnoſis, & cauſa.* 193. 194. *Prognoſis, & curatio.* 194. *Pars affecta in hypochondria Veteribus aſſignata non ſemper improbanda.* 195. *Remedia, quæ proponuntur ſunt admodum incerta.* 201.

I

Icteritia quid, ejuſque definitio, & nomina varia. 297. *Diagnoſis. ibid. Cauſa.* 298. *Prognoſis. ibid. Curatio. ibid.*

Ictericis ſanguinis miſſio quando conveniat. 300. *Color flavus unde proveniat. ibid.*

Ictericus quidam potione gelida ſumpta ſtatim convaluit. ibid. & ſeq.

Jecur. Vide *Hepar.*

Iliaca affectio quid, ejuſque definitio, & diagnoſis. 242. *Ejus cauſa, & prognoſis.* 242. 243. *Curatio.* 243.

Incubus quid. 181.

Inteſtina quid proprie, eorumque deſcriptio. 200. *Dividuntur in tenuja, & craſſa. ibid. Deſcribitur inteſtinum duodenum. ibid. Deſcribitur Jejunum, & Ileum. ibid. Colon.* 201. *Cæcum penes Recentiores quid.* 202. *Deſcribitur rectum. ibid.*

Inteſtinorum valvulę conniventes quid, earumque detector. 201. *Valvula Bahuini quid. ibid. Vaſa inteſtinorum peculiaria.* 202.

Inteſtinorum preſſio, & contractio unde. 203.

Inſomnia quomodo inter dormiendum ſuſcitentur. 177.

Ipecacuanhæ radix, ejuſque hiſtoria. 226.

Iſchuria quid. 319. *Ejus deſcriptio, cauſa, & prognoſis.* 320.

L

Lac ingeſtum tenujores facit humores. 268. *Tabidis cur propinetur. ibid. Quod iis craſſitudinem impertiatur falſum eſt. ibid. Ejus eſſentia quid. ibid. Quid de ejus uſu ſentiat Morellus. ibid.*

Laryngis muſculi treſdecim enumerantur. 254. *Deſcribuntur quatuor communes. ibid. Deſcribuntur reliqui novem proprii. ibid.*

Lethargus quid, ejuſque definitio. 174. *Ejus diagnoſis, cauſa, & prognoſis.* 175. *Curatio. ibid.*

Lethargicos torquere, ut excitentur improbatur. 176.

Lien quid proprie, ejuſque deſcriptio. 291. *Ejus figura, & color. ibid. Ejus ſitus, ibid. Ejus tunicæ.* 292. *Cellulæ, & glandulæ lienares quid. ibid. Ejus vaſa peculiaria. ibid. Vaſa nonnulla ſanguifera in ejus cellulas dehiſcunt. ibid. Ejus uſus. ibid.*

Lienis inflammatio, obſtructio, & ſcirrhus quid. 301. *Diagnoſis. ibid. Cauſa, & prognoſis, ibid. Curatio.* 302.

Lienteria quid, ejuſque definitio. 227. *Ejus diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis, & Curatio. ibid. & ſeq.*

Lycanthropia quid, & quomodo curari debet. 187.

Lythiaſis quid. 314. *Ejus diagnoſis, & prognoſis. ibid. Curatio.* 315.

M

Malacia quid, ejuſque curatio. 214. *Quæ appetuntur in malacia, quamvis non congrua videantur, non ſunt interdicenda, & quare.* 216.

Mania quid, ejuſque definitio, & diagnoſis. 171. *Cauſa, & prognoſis.* 188. *Curatio. ibid.*

Maniam quomodo excitari opinetur Galenus. 190.
Margaritæ quare ægrotantibus præberi quandoque poſſunt. 186.
Medicamentum quid proprie. 157. Triplici ſenſu accipitur a Scriptoribus. ibid. Variæ medicamentorum claſſes. 158.
Medulla oblongata quid. 140. Ejus radices quatuor. ibid. Anteriores opticorum thalami dicuntur. ibid. Poſteriores teſtes, & nates formant. ibid. Origo nervorum omnium cenſetur, & quare, ibid. & ſeq.
Melancholia affectio quid, ejuſque definitio, & diagnoſis. 192. Cauſa, & prognoſis. ibid. & ſeq. Curatio. 193.
Meninges quid, earumque diviſio. 2.
Meninx craſſa quid. 2. Ejus ſubſtantia, & ſinus quatuor præcipui, eorumque uſus. 136. Torcular quid. ibid. Jugiter movetur motu veluti ſyſtoles, & diaſtoles. 137. Ejus uſus. ibid.
Meninx tenuis, ejuſque ſubſtantia, & uſus. ibid.
Meſenterium quid proprie, ejuſque deſcriptio. 203. dividitur in meſeræum, & meſocolon. ibid. Vaſa, & glandulæ meſenterii peculiares. ibid.
Meſenterii affectiones, earumque cauſæ, & curationes. 249. Quomodo præcipue dignoſci poſſunt. 250.
Mictus cruentus, & purulentus, quid, eorumque cauſa, & prognoſis. 316. Curatio. 317.
Motus convulſivi, ſive tremores quid, & unde proveniant. 166.
Myrobalani quid eorumque natura, & ſpecies variæ. 229. Fluxibus alvi univerſis ſedandis apprime conducunt. 230.

N

Nauſea quid, ejuſque definitio. 211. Ejus diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis. ibid. Curatio. 212.
Nephritis quid, ejuſque definitio. 312. Diagnoſis. ibid. Cauſa. ibid. Prognoſis. ibid. Curatio. ibid. Quomodo a colica diſtinguatur. 313.
Nervi quid. 140. 141. duplici veſtiuntur meninge. ibid. Diſtribuuntur in duplicem claſſem. 141. Primæ claſſis quot. ibid. A medulla oblongata egrediuntur. ibid. Secundæ claſſis quot. ibid. A medulla ſpinali ortum ducunt. ibid. Eorum munus. ibid.
Nitrum quid præſtet in uſu medico, & quid per nivem gelidis conferat. 187.

O

Œſophagus quid proprie, ejuſque deſcriptio. 197. Ejus præcipui parietes. ibid. Organici ſunt, & quare. ibid. Ejus vaſa. 198. Muſculi peculiares quot, eorumque nomina propria. ibid.
Omentum quid proprie, ejuſque deſcriptio. 290. Ejus nomina varia, ſitus, & figura. 291. Ejus vaſa peculiaria. ibid. Ejus uſus. ibid.
Ortopnœa quid proprie. 274.

P

Pancreas quid proprie, ejuſque deſcriptio. 290. Ejus figura, & ſitus. ibid. Ejus ductus communis virſungianus. ibid. Ejus vaſa præcipua. ibid. Ejus munus. ibid.
Paralyſis quid, ejuſque definitio. 151. Ejus diagnoſis, & cauſa. 152. Prognoſis. 153. Curatio. ibid. Varie ab Auctoribus deſcribitur, 155. Eam hypocauſtis, vaporariis &c. curare res eſt plena periculi. 156.

Pe-

Pedum refrigeratio intempeſtiva quamplurimas gignit affectiones, & quare. 247. 248.

Peripneumonia quid ejuſque definitio. 257.

Pica quid ejuſque diagnoſis, cauſa, prognoſis, & curatio. 214.

Phrenitis quid, ejuſque definitio. 183. Diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis. ibid. Curatio. 184. Quid proprie phrenitis ſignificet. 186.

Phthiſis quid, ejuſque variæ definitiones. 269. Ejus diagnoſis, & cauſa. ibid. & ſeq. Prognoſis 270. Curatio: ibid. Victus craſſus omnino damnatur, & quare. 272. Plurimum contra confert aer ſubtilis & montanus. ibid.

Pleuritis quid, ejuſque definitio. 257. Promiſcue ſumitur quandoque pro peripneumonia, & quare. ibid. Ejus diagnoſis. ibid. Dividitur in aſcendentem, & deſcendentem. ibid. In veram, & ſpuriam. 258. Ejus cauſa. ibid. Prognoſis. ibid. Curatio. ibid.

Pleuritide interemptis pulmones quoque inflammati reperti ſunt. 257. Quid judicandum ſit de præſidiis antipleuriticis pro curanda pleuritide. 260. Alvum ſolvendi abuſus in pleuritide unde proveniat. 261. Veſicantia non ſemper damnanda. ibid. & ſeq.

Poſca faucium inflammationem aut lenit, aut diſcutit. 284. Quomodo præſcribatur. ibid.

Ptyaliſmus quid, ejuſque definitio. 303. In ſpleneticis utplurimum excitatur, & quare. ibid.

Pulmones quid, eorumque deſcriptio. 252.

Pulmonum ſubſtantia quid. 254. In fœtu rubicundiſſima eſt, & quare. 255. Eorum vaſa peculiaria. ibid. Eorum uſus. ibid.

Pulmones, reſpectu reſpirationis, quid præſtent. 256. Se habent mere paſſive, & quare. ibid.

R

Rabies ex morſu rabidorum contracta quid, & quomodo curanda. 190.

Radices cannarum montanarum, & tragopogonos eumdem præſtant effectum cum radice chinæ. 273.

Radix Ipecuacanha quid, & quomodo propinanda ſit. 226.

Pro diarrhœa, & dyſenteria curanda optimum remedium. ib. Ejus doſis, & præſcribendi modus 226. Ejus inventor. ibid.

Renes quid proprie, eorumque ſitus, & deſcriptio 304. Eorum pelvis quid. ib. Eorum tunicæ propriæ. ibid. Eorum ſubſtantia glandoſa. ibid. Eorum vaſa peculiaria. 305. Eorum uſus. ibid.

Renes ſuccenturiati quid, eorumque varia nomina. 307. Eorum ſubſtantia. ibid. Eorum uſus. ibid.

Reſpiratio fit inſpiratione, & expiratione. 255. Quomodo peragatur. ib.

Rhexis quid. 236.

S

Sanguis pulmones ingreſſus immutatur, & quare. 256.

Sanguinis excretio per os, unde profluat, & quomodo dignoſcatur. 266.

In ſanguine educto quid judicandum ſit de cruſta fungoſa. 283.

Sanguis hircinus, & leporinus in inflammationibus propinatus quid præſtet. 297.

Senſorium commune quid. 140.

Senſus in corpore humano fiunt per membranas, quemadmodum motus per muſculos. 155.

Siccitas, & humiditas ratione nutritionis quid ſonet in ſenſu Galeni, & Avicennæ. 205.

Somnus, & vigilia quid, & unde proveniant in corpore humano. 177.

Soporoſi affectus, organici licet, facilius ſolvuntur, quam humorales. 178. Ex Muſitano quomodo ab invicem diſtinguantur. ibid.

Spaſ-

Spaſmus. Vide *Convulſio*.
Spermaceti quid, ejuſque uſus, & abuſus in Re medica. 296. *Ejus doſis*. 297.
Spirituum animalium ſecretio ubi peragatur penes Recentiores. 140. *Eorum ſedes præcipua*. 143.
Spiritus vini uſus pro inflammationibus curandis quid præſtet. 283. *Quid ſit*. 284. *Ejus abuſus*. *ibid.*
Splen. Vide *Lien*.
Succus pancreaticus quid, ejuſque munus in corpore humano. 290.

T

Teneſmus quid, ejuſque definitio, & cauſa. 237. & 238.
Terebinthina quid, ejuſque variæ ſpecies. 317. *Ejus uſus, & abuſus*. *ibid. Variæ ejus formulæ, & præſcribendi modus*. 318.
The quid præſtet in uſu medico. 274.
Trachea quid, ejuſque deſcriptio. 252. *Ejus cartilagines præcipuæ*. *ibid. Ejus membranæ tres*. 253. *Ejus vaſa, & uſus*. *ibid. Deſcribuntur ſingulæ ejus capitis cartilagines*. 254. *Deſcribitur thyroides, ſive ſcutiformis*. 253. *Cricoides, ſive annularis* 254. *Arytænoides*. *ibid. Epiglottis*. *ibid.*
Tuſſis quid, ejuſque definitio, & differentiæ. 278. *Ejus cauſa*. *ibid. Prognoſis*. 279. *Curatio*. *ibid. Exponuntur nonnulla, quæ ad tuſſim ſiſtendam mirifice conducunt*. 280.

V

Vaſa lactea, ſive ductus chyliferi quid proprie, eorumque deſcriptio. 203. *diſtribuuntur in primi, ſecundi, & tertii generis*. 204.
Vas breve Veterum quid proprie. 289.
Vena porta quid, ejuſque ſitus. 288. *Tum origine, tum munere differt a reliquis venis*. *ibid. Deſcribuntur ejus truncus, & propagines*. *ibid. Ejus munus præcipuum*. 289.
Ventriculus quid proprie, ejuſque deſcriptio. 198. *Ejus peculiaria orificia, ejuſque ſtructura*. 199. *Cruſta, ſive tunica villoſa quid*. *ib. Vaſa præcipua*. *ibid. Uſus*. *ibid. & ſeq.*
Vertigo, ejuſque etymologia, definitio, & variæ ſpecies. 158. *Ejus diagnoſis*. 159. *Cauſa, & prognoſis*. *ibid. & ſeq. Curatio*. 160. *Jugularibus compreſſis quandoque excitatur, & quare*. 162. *Veterum opinio vertiginem per vapores explicantium*. 163.
Veſica urinaria quid proprie, ejuſque deſcriptio. 306. *Ejus ſitus in utroque ſexu*. *ibid. Ejus ſphincter*, *ibid. Ejus parietes peculiares*. *ibid. Ejus vaſa*. *ibid. Uſus*. *ibid.*
Vinum quandoque optimum in morbis aliquibus extenuandis. 182. *Ejus ſpiritus reſiſtit potius alimentorum digeſtioni, & quare*. 210.
Vomica quid, ejuſque definitio, & diagnoſis. 263. *Cauſa*. *ibid. Prognoſis, & curatio*. *ibid.*
Vomitus quid, ejuſque definitio, & diagnoſis. 217. *Ejus cauſa, & prognoſis*. *ibid. Curatio*. *ibid. Ut plurimum eſt ſalutaris, & quando*. 218. *Navigantibus unde proveniat*. *ibid.*
Vomitus ſanguinis quid, ejuſque cauſa. 219. *Ejus prognoſis, & curatio*. *ibid.*

U

Urachus quid. 306.
Ureteres quid proprie, eorumque deſcriptio, & ſitus. 305. *Eorum vaſa peculiaria*. *ibid. Eorum inſertio in veſicam urinariam*. *ibid. & ſeq.*
Urethra quid, ejuſque granum hordeaceum. 306.

Urina quid proprie, ejuſque definitio, & differentiæ. 308.
Urinæ partes componentes penes Chymicos. 308. *Ejus contenta quid, eorumque differentiæ.* 309. *quomodo congerantur. ibid. Quid indicare ſolent. ibid. Quomodo ſecundum naturam variare poſſunt.* 310.
Urinæ copia immodica tempore hyemali unde proveniat. 322.
Urinam inſpicienti quid obſervandum ſit. 311. *Calor extrinſecus ad ſtatum naturalem reddit urinas frigore immutatas, ibid.*

INDEX
RERUM, ET VERBORUM
LIBRI TERTII.

A

ABortus quid, ejuſque deſcriptio pag. 375. *Quomodo differat a vero partu. ibid. Imminens quomodo dignoſcatur.* 376. *Ejus cauſa. ibid. Quid præſtandum in curatione ibid. & ſeq.*
Abortientes quomodo, & quando periclitari poſſunt. 376.
Abortum nil ſatius prohibet, quam opportuna ſanguinis miſſio. ibid. & ſeq.
Abſceſſus quid. 433.
Adnata, ſive conjunctiva oculorum tunica quid. 325. *Ejus morbi: Ophthalmia* 327. 328. *Pterygium.* 329. *Pannus, ibid.*
Affinitas inter fœtum, & prægnantem unde proveniat. 374.
Allantoides quid. 369.
Amauroſis. Vide *Gutta ſerena.*
Amnion quid. 368.
Anaſarca quid. 412.
Aphonia quid. 340.
Aphthæ quid, earumque curatio. 399.
Apoſtema quid, ejuſque variæ ſpecies. 433.
Aquæductus Fallopii in Auribus quid, ejuſque uſus. 333.
Arteriæ ſpermaticæ quid. 342.
Arthritis quid, & quomodo differat a rheumatiſmo. 332.
Aſcites quid. 416.
Atrophia quid. 418. *Ejus curatio.* 419.
Aures quid proprie, earumque partes exteriores, 331. *Interiores.* 332. *Eorum vaſa, & uſus.* 333. *Enumerantur eorum variæ affectiones.* 334.
Auriculæ quid proprie. 331. *Earumque partes.* 332. *Earum uſus. ibid.*

B

BLæſitas quid. 340.
Bulbus, ſive Gemma oculorum quid, ejuſque partes. 325. Vide *Oculus.*

C

CAchexia quid. 416.
Cachexiam quomodo aliquando ſubducat ſanguinis miſſio. 368.
Cacochymia quid. 416.
Calx ferri quid. 366.
Cancer quid. 434.
Canthi oculorum quibus affectionibus ſint obnoxii. 331.
Carunculæ myrtiformes, quid, earumque deſcriptio. 354.
Cataracta, ſive ſuffuſio quid. 330.
Catarrhus quid, ejuſque definitio. 440. *Variæ ejus ſpecies, & denominationes.* 441.

Ce-

Cephalalgia quid, & quomodo ſolvatur. 352. Ejus variæ ſpecies. ibid.
Chiragra quid. 419.
Chirurgicæ animadverſiones, ratione tumorum, abſceſſuum, externarumque inflammationum. 434.
Chloroſis quid, ejuſque definitio, & variæ denominationes. 364. Ejus diagnoſis. ibid. Cauſa, ibid. Prognoſis, & Curatio. Ibid.
Chorion quid. 368.
Circocele quid, ejuſque deſcriptio. 351.
Clauſtrum veneris an reperiatur in fœminis. 354.
Clitoris quid. 353.
Coloſtrum quid, variæque ejus denominationes. 388.
Conceptio quid proprie. 372. Veterum ſententiæ circa conceptionis modum. ibid. Recentiorum. ibid. Ovariſtarum. 373. Quomodo penes Ovariſtas contingat incrementum, & ortum infantis. ibid.
Contuſiones aqua frigida inſpergendæ. 435.
Cornea, ſive ſclerotis quid. 325. Ejus morbi: craſſities, nebula, albugo, puſtulæ, & hypopion quid. 329.
Corpora pampiniformia, ſive pyramidalia quid. 342.
Cremaſteres muſculi quid. ibid.
Crocus martis aperiens quid, & quomodo eliciatur. 366.
Crocus martis adſtringens quid, & quo pacto paretur. 367. Ejus doſis, & uſus. ibid.

D

Dartus in ſcroto quid. 346.
Dentes quare infantibus ſemel exciſi iterum renaſcantur. 396. Seneſcentibus quare excidant. ibid.
Dentitio difficilis quid proprie, ejuſque definitio. 394. Ejus differentia, & diagnoſis. 395. Cauſa, & prognoſis. ibid. Curatio. 396.

E

Elephantiaſis quid. 431. Ejus curatio. 432.
Epididimes quid. 342.
Epilepſia infantum quid, & quomodo curetur. 397.
Eryſipela quid. 433. Ejus variæ ſpecies. 434.

F

Febris alba mulierum quid. 364.
Febres, cæteraſque affectiones, ſolidarum partium vitio ſemper exoriri, falſum. 434.
Ferrum quid præſtet in uſu medico, & quomodo propinetur. 366. Magis idoneum eſt in uſu medico, quam chalybs, & quare. 367.
Fiſtula lacrymalis quid. 331.
Fluor mulierum albus quid proprie, ejuſque deſcriptio. 360. diſtinguitur in benignum, & malignum. ibid. Ejus cauſa, prognoſis, & curatio. 361.
Fœtus, ejuſque partium anatomes. 368. Quomodo nutriatur in utero. 369. Quomodo in utero vivat. 370. Foramina peculiaria ejus corculi. 369. Hi, reſpirante fœtu, occluduntur, & quare. 370. Ejus ſanguinis circulatio. 369.
Fœtus quomodo excludatur in puerperio. 371. Quo pacto pariundi niſus provocet. ibid. Quare naſcendo caput edat prius. 374.
Fœtus in utero mortuus qualia præbeat indicia. 383. Quomodo in hoc caſu ei occurrendum. 384.
Foramen ovale fœtus quid. 370.
Funiculus ſive ligamentum umbilicale fœtus quid. 369. Nervos utrum habeat. ibid.
Furor uterinus, quid, ejuſque deſcriptio, & curatio. 373.

G

Gangræna quid. 434.
Generatio. Vide *Conceptio*.
Glandulæ lacrymales quid, earumque vaſcula excretoria. 325.
Glandulæ ſalivales quid, earumque ſitus. 339. *Earum uſus*. *ibid.*
Glandulæ maxillares quid. *ibid*. *Earum ſtructura, ſitus, & uſus*. *ibid.*
Glandulæ ſublinguales quid, earumque deſcriptio, & uſus. *ibid.*
Glandulæ vaginæ uteri quid, earumque deſcriptio. 354.
Gonagra quid. 419.
Gonorrhœa quid, ejuſque definitio, & diagnoſis 346. *dividitur in veram, & notham*. *ibid*. *Veræ cauſa, & prognoſis*. *ibid*. *Curatio*. 347.
GonorrhϾ benignæ ſymptomata quid. *ibid.*
Gonorrhœa notha, ſive ſpuria quid, ejuſque definitio, & diagnoſis. 348. *Cauſa*. *ibid*. *Prognoſis*. 349. *Curatio*. *ib.*
Gonorrhœam erodentibus medicamentis curare, peſſimum. 351. *In exordio numquam ſiſtenda, & quare*. *ibid.*
Gonorrhœa muliebris quid proprie, ejuſque deſcriptio. 361. *Quomodo curetur*. *ibid.*
Granum hordeaceum quid, ejuſque deſcriptio. 343.
Gutta ſerena quid. 331.
Gummata gallica quid, & quomodo curari debent. 427.

H

Hernia quid, ejuſque variæ ſpecies. 351.
Herpes miliare, & ſerpigo quid. 433.
Hydrocele quid, ejuſque deſcriptio. 351.
Hydrocephalus quid. 416.
Hydrops quid, ejuſque definitio. 412. *Cauſa*. *ibid*. *Prognoſis*. 413. *Curatio*. *ibid.*
Hydropicorum ſitis expleri nequit, & quare. 415.
Hydropicis medicamentis exiccantibus occurrere reprobatur. *ibid.*
Paracenteſis utrum conferat. *ibid.*
Hydropem vini abuſus excitat. *ibid.*
Hydrops pectoris, aut pulmonum quid. 416.
Hypenemia quid. 371.
Hyſterica paſſio quid, ejuſque deſcriptio, & variæ denominationes. 362. *Ejus diagnoſis*. *ibid*. *Prognoſis, & Curatio*. 363.

I

Ichor quid proprie. 436.
Icterus quid. 416.
Impotentia virilis quid, ejuſque cauſa. 352.
Inflammatio quid proprie. 433.
Intertrigo quid, ejuſque curatio. 400.
Iſchiades quid. 419.
Iſchiade affectis luxatur quandoque caput femoris, & quare. 420. *Partem affectam inurere quid præſtet*. 421.

L

Lac quare ſub finem geſtationis augeatur in mammis. 386. *Quomodo dignoſcatur, an proli optime nutriendæ ſit idoneum*. 389. *Quales exigit conditiones*. 390.
Lactumen quid, & quomodo infantibus accidat. 400.
Lacunæ quid. 354.
Lepra quid, ejuſque ſpecies. 431. *Ejus curatio*. 432.
Lingua quid proprie, ejuſque deſcriptio. 336. 337. *Ejus frenulum, & membranæ præcipuæ*. 337. *Ejus ſubſtantia interior*. *ib*. *Ejus muſculi peculiares*. *ib*. *Eorum nomina propria, & munus*. 338. *Ejus uſus*. *ibid.*
Linguæ affectiones variæ: frœnum, ranula, fiſſuræ, aphonia, blæſitas. 340.
Lipodermus quid. 352.
Lochia quid proprie. 371. *Eorum excretionis modus, & tempus in puerperio*. 372. *Excretionis neceſſitas unde*. *ib*. *Prætermodum fluentia quomodo ſiſtenda*. 382. *Si mature ſiſtan-*

ſiſtantur, quomodo revocanda. 383.
Lues venerea quid, ejuſque definitio, & variæ denominationes. 422. *Ejus diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis. ibid. Curatio.* 423. *De hypocauſtis, quæ ſudorem eliciunt quid credendum.* 426.

M

Mammæ quid proprie, earumque deſcriptio. 384. *Earum papilla, & areola quid. ibid. Earum vaſa ſanguifera ibid. Nervi, ductus lymphatici, & adipoſi.* 385. *Ductus lactei. ibid. Earum uſus.* 386.
Mammarum affectionibus in puerperio quomodo occurrendum. 383.
Mars quid proprie, & quid præſtet in uſu medico. 366. *Ejus crocus, & variæ præparationes. ibid. Aperiens quid. ibid. Eius doſis. ibid.*
Meatus auditorius quid, ejuſque ſitus. 332.
Meconium quid, ejuſque deſcriptio. 387. *Quomodo Infantes lædere poſſit. ibid.*
Meconii retenti in Infantibus ſigna. 388. *Quid reſpiciendum in curatione. ibid.*
Meconium quare congregatur in viſceribus fœtus. ibid.
Menſium defectus, imminutio, & ſuppreſſio quid. 357. *Ejus diagnoſis, & cauſa. ibid. Prognoſis.* 358. *Curatio. ibid. Plurimum confert mel hiſpanum, & quomodo propinandum. ibid.*
Menſium fluxus immodicus quid, & quomodo ſiſtendus. 359.
Mercurius quid, ejuſque uſus. 425. *Quid præcavendum antequam propinetur.* 426.
Mola quid proprie, ejuſque deſcriptio. 377. *Diagnoſis. ibid. Quomodo differat a vera conceptione.* 378. *Cauſa, & prognoſis. ibid. Curatio. ibid. Dum adhuc in utero exiſtit difficile dignoſcitur. ibid.*
Morbi quomodo differant inter ſe, eorumque complicatio. 443.
Morbilli quid, eorumque definitio. 403. 404. *Diagnoſis. ibid. Cauſa.* 405. *Prognoſis. ibid. Curatio. ibid. & ſeq.*
Morbillis quare ſemel in vita utplurimum corripiuntur homines. 409.

N

Narium affectiones præcipuæ: ſarcoma, polypus, verrucæ, zena, coriza. 336. *& ſeq.*
Naſus quid proprie, ejuſque deſcriptio. 334. *Ejus partes exteriores. ibid. Ejus membrana interior. ibid. Ejus caro papillaris.* 335. *Ejus meatus in fauces. ibid. In oculos. ibid. Ejus muſculi. ibid. Ejus vaſa, & nervi olfactores. ibid. Ejus uſus.* 336.
Nutricem commutare, ut melius lactetur infans, res eſt plena periculi. 390.
Nutrix, ut infantem probe lactare queat quid requiritur. ibid. Si lactando ægrotare incipiat quid præſtandum. ibid.
Nymphæ pudendi muliebris quid. 353. *Earum uſus. ibid.*

O

Obſtructiones quid. 433.
Oculi quid, eorumque partes exteriores. 323.
Oculorum palpebræ, & canthi quid. 324. *Cilium. ibid. Puncta, & glandulæ lacrymales. ibid. Globus. ſive gemma.* 325. *Ejus vaſa.* 327. *Ejus membranæ.* 325. *A nervo optico explicantur.* 326. *Eorum humores. ibid. Eorum muſculi ſex, & nomina propria.* 327. *Eorum uligo pinguis unde proveniat. ibid. Eorum uſus. ibid. Eorum affectiones. ibid. & ſeq.*
Ophthalmia quid, ejuſque definitio, & diagnoſis. 328. *cauſa ibid.*
Pro-

Prognoſis, & *Curatio*. *ibid*. *Sanguis in ophthalmia ex qua parte educendus*. 329.
Oſcitatio quid, & *quomodo producatur in corpore humano*. 410.
Oſſicula auditus quid, *eorumque numerus*, *nomina*, *ſitus*, & *uſus*. 332.
Ovaria Mulierum. Vide *Teſtes*.

P

Palpebræ quid, *earumque muſculus elevator*. 324. *Orbicularis*. *ib*. *Earum puncta lacrymalia ibid*. *Earum vaſa*. 325. *Uſus*. *ibid*.
Pandiculatio quid, & *quomodo excitetur in corpore humano*. 410.
Paraphimoſis quid. 352.
Paraſtatæ. Vide *Epididymes*.
Parotides quid. 339. *Earum ſtructura*, *ſitus*, & *uſus*. *ibid*.
Partus quid, *ejuſque cauſa*. 360. *Septimeſtris habet utplurimum imperfectionis notas*, & *quare*. *ibid*.
Partus difficilis quid, *ejuſque definitio*. 378. *Difficilem futurum qualia indicent*. 379. *Cauſa*. *ibid*. *Prognoſis*, & *curatio*. *ibid*.
Pediculatio quid, & *quomodo curetur*. 411.
Penis quid. 344. *Ejus corpora nervoſa*. *ibid*. *Ejus ſeptum*, & *glans quid*. *ibid*.
Penis vaſa. 345. *Ejus muſculi*. *ib*. *Quo pacto intenditur*, *atq; erigitur*. *ib*.
Penis affectiones exteriores quid, *earumque variæ ſpecies*. 352.
Penis inflatio morboſa quid. *ibid*. *Ejus verrucæ*. *ibid*.
Phimoſis quid. *ibid*.
Placenta quid, *ejuſque deſcriptio*. 368. 369. *Quomodo paullatim ab utero excidat ſub finem geſtationis*. 374.
Plethora quid. 416.
Plexus retiformis uteri quid, *earumque deſcriptio*, 354.
Podagra quid, *ejuſque deſcriptio*. 419. *Ejus variæ ſpecies*. *ibid*. Diagnoſis. *ibid*. *Cauſa*, & *prognoſis*. *ibid*. *Curatio*. *ibid*.
Podagræ obnoxia eſt mulier, *licet non deficiant menſes*. 421. *Improbatur uſus aquæ frigidæ pro podagra eximenda*. 422.
Pollutio nocturna quid. 347.
Præputium quid. 344.
Proſtatæ quid. 343. *Earum uſus*. *ibid*.
Priapiſmus quid. 348.
Pſora quid, *ejuſque curatio*. 431.
Pudendum muliebre quid, *ejuſque partes*. 353.
Puerperæ quomodo tractandæ ab obſtetrice in puerperio. 381.
Puerperarum victus qualis eſſe debet. 382.
Pupilla quid. 325. *Ejus affectiones*: *procidentia*, *dilatatio*, *anguſtia*, & *ſuffuſio quid*. 330.
Pus quid proprie. 436.

R

Rachitis quid, *ejuſque definitio*. 401. *Ejus diagnoſis*, & *cauſa*. *ibid*. *Prognoſis*, & *Curatio*. *ibid*. & *ſeq*. *Quare oſſa in rachitide incurventur*. 403.
Rheumatiſmus quid, *ejuſque deſcriptio*. 436. *Ejus diagnoſis*. *ibid*. *Cauſa*, & *prognoſis*. 437. *Curatio*. *ib*. *Quomodo differat ab arthritide*. 439
Rheumatiſmo an conferant cathartica, *ſanguinis miſſio*, & *diuretica*. 439.

S

Sanies quid proprie. 436.
Sarcocele quid, *ejuſque deſcriptio*. 351.
Satyriaſis quid. 348.
Sarſa parilla quid, *eiuſque uſus*. 424.
Scabies quid, *ejuſque variæ ſpecies*. 431. *quomodo curari debet*. 432. *Unguentum peculiare pro ſcabie evincenda*. *ibid*.
Scabiem præſidiis tantum exterioribus curare, *improbatur*. *ibid*.
Scorbutus quid, *eiuſque definitio*. 427. *Quomodo ab Hippocrate vocitetur*. *ibid*. *Ejus diagnoſis*, & *cauſa*, *ib*. *Prognoſis*, & *Curatio*. 428.

Scirrhus quid. 434.

Scrotum quid proprie. 345. *Ejus dartus quid*. 346. *Ejus uſus. ibid.*

Secundinæ quid proprie. 371. *Quare id nominis habeant. ibid.*

Senſus omnes ſpecie quadam tactus excitantur. 338.

Sperma quid. 342.

Sphacelus quid. 434.

Sterilitas quid, & unde proveniat. 375.

Sternutatio quid, & quomodo excitetur in corpore humano. 410.

Suffocatio uterina quid, ejuſque deſcriptio. 363.

T

Teſtes quid proprie, eorumque deſcriptio. 341. *Eorum ſtructura. ibid. Eorum tunicæ interiores, & exteriores. ib. Vaſa. ib. Nervi, & ductus ſeminales*. 342. *Uſus. ib.*

Teſtes mulierum quid proprie, eorumque deſcriptio. 356. *Eorum vaſa, ſive corpora pampiniformia. ib. Tubæ Falloppianæ, ſive oviductus*. 357.

Tophi articulorum in podagra unde proveniant. 420.

Tonſillæ, ſive amygdalæ quid. 339. *Earum ſtructura, ſitus, & uſus ibid.*

Tuba Euſtachii in auribus quid, ejuſque ſitus. 333.

Tubus arterioſus fœtus quid. 370.

Tuſſis ferina quid, ejuſque curatio. 398.

Tympanites quid, ejuſque deſcriptio, & curatio. 417.

Tympanus auditorius quid, ejuſque membrana, & ſitus. 332.

V

Variolæ quid, earumque definitio. 403. 404. *Diagnoſis*. 404. *Cauſa. ibid. Prognoſis*. 406. *Curatio. ibid. Quo tempore periculoſæ, & majoris afflictionis ſunt*. 408. *Alvum ciere non ſemper improbatur. ibid. Cutis ſcarificatio falſum eſt, quod eas foras extrudat. ibid. Cubiculus nimis calidus eis potius officit. ibid.*

Variolarum puſtulæ acu pungendæ, & in quo caſu. 409.

Variolis quare ſemel utplurimum tentamur. ibid.

Vas deferens quid. 342.

Vaſa umbilicalia fœtus quid. 368. *Quomodo recidenda, & liganda in fœtu in lucem edito*. 389.

Venæ raninæ quid. 337.

Vermes in corpore humano quomodo exoriantur. 394. *Quid de hac re crediderint Veteres. ibid.*

Verminatio quid, ejuſque definitio. 391. *Diagnoſis. ibid. Cauſa, & prognoſis, ibid. & ſeq. Curatio*. 392.

Verrucæ penis quid. 352.

Veſiculæ ſeminales quid proprie, earumque deſcriptio. 343. *Eorum uſus ibid.*

Vipera ejuſque caro quomodo adhibenda in uſu medico. 430. *Quomodo mordendo venenum immittat. ib. Formulæ, quibus præſcribitur in Clinice*. 431. *Ejus abuſus valde nocet, & quare. ibid.*

U

Ubera maximum habent conſortium cum utero. 360. *Earum morbi*. 383.

Ulcus quid proprie. 434.

Ulcus cum carie quid. ibid.

Urachus quid. 369.

Urethra quid proprie, ejuſque deſcriptio. 344.

Urethra fœminarum quid, ejuſque ſitus. 353.

Uterus quid proprie, ejuſque deſcriptio. 354. *Ejus uſus, & ſitus*. 355. *Ejus ligamenta quatuor. ib. Eorum nomina propria, & ſitus. ibid. & ſeq. Uteri ſubſtantia, & textura*. 355. *Ejus capacitas. ibid. Ejus vaſa peculiaria. ibid. Ejus uſus præcipuus*. 356. *Uteri vagina quid, eiuſque deſcriptio*. 353. *Ejus ſphincter. ib. Glandulæ*. 354. *Uſus. ib.*

Uvula quid, ejuſque variæ denominationes. 339. *Ejus ſubſtantia, ſitus, & uſus*. 340. *Ejus muſculi periſtaphylini quid. ib. eorum uſus. ibid.*

F I N I S.

ALE-

ALEXANDRI PASCOLI PERUSINI

PROLUSIONES,

Olim habitæ in Templo Archigymnaſii Romani,

Pro Studiorum Solemni renovatione.

ANATOME LITTERARUM

S E U

PALLADIS PERVESTIGATIO

Pro ſolemni Studiorum Renovatione in Templo Archigymnaſii Romani XV. Kal. Novembris MDCCVI., Die Feſto D. Lucæ Evangeliſtæ, poſt Miſſarum Solemne Sacrificium.

P R O L U S I T

ALEXANDER PASCOLI PERUSINUS,

ARCHIATRORUM IN URBE COLLEGA,

Anatomen, & Praxin Medicam in eodem Archigymnaſio Romano Profeſſus.

CLEMENTI XI.

PONT. OPT. MAX.

ALEXANDER PASCOLI

FŒLICITATEM.

QUÆ a TE nuper accepi Talenta, BEATISSIME PATER, exercui, & lucratus ſum. Ad Pedes itaque Tuos quid erubeſcam? Ex Anatome Corporis humani, quam in hoc Orbis Celeberrimo Archigymnaſio profiteor, ad eam Munificentia tua non ita pridem evectus, jam me contuli ad Anatomen, titulo ſaltem, longe nobiliorem: Palladis videlicet, aut Scientiarum, quam oculis tuis modo ſubjicio. Si rebus noſtris tandem aliquando paululum vacare datum erit, exequar quicquid, & diu nonnulli expectant a me, & ipſe pollicitus ſum. Rebus tum publicis, tum domeſticis in Urbe preſſus, ac pene obrutus, nondum cu-

ris Animum ſolvere valui ; nec mihi ita feriari , ut quod reliquum eſt Lucubrationum mearum , commode poſſim concinnare. Si quid Otii erit , non cunctabor ; nec quod ſupereſt tempus agendo , deliberando impendam . Proluſionem hanc interim ſi vel parum perpendes , BEATISSIME PATER , Tui Exemplar, ſeu potius Rudimentum quaſi neglectum , reſpicies . Scientias hac Anatome perquirimus , Maxime Principum ; qui Artes omnes liberales , atque honeſtas Diſciplinas in TE unum graphice colligis : quibus propterea ut ad plenum conſulas , ſerva TE incolumen . Id enixe precamur . Et ut fœlicius nobis omnibus profis , vive diu .

PRO-

PROLUSIO.

QUemadmodum ipſe miror, ita inter Vos & mirari plures opinor, Præſules, Patres, Præceptores, & Vos omnes quotquot adeſtis Præclariſſimi Auditores, quod Rhetoris vices audacter gerens, pro roſtris dicens, modo contendat is, qui in hoc eodem ampliſſimo, ac toto Orbe celeberrimo Sapientiæ Theatro Anatomen profeſſus, miram humani corporis ſtructuram oculis veſtris, ut poterat, non ita pridem objiciebat. Floribus eloquenriæ laſciviant eloquentiæ Cultores; atque concinna periodorum titillatione prurientes aures ſcalpant ii, quibus id oneris incumbit. Non decet me penes vos, Romani Archilycei Moderatores, Rhetorices ſcitamenta delibare. Cur id mihi muneris impoſuiſtis? Faciam tamen ita ut vultis. Exedram anatomicam ad breve tantum tempus, in obſequium, & obſervantiam erga Vos, linquo, Patres, non derelinquo, Exteros, æque ac Romanos Adoleſcentes hortaturus, ut renaſcentibus ſtudiorum initiis, Sapientiæ cultum alacriter ſuſcipiant. At *ne Sutor ſupra crepidam*, vulgatum illud, ſolemne non minus, quam acre Apellis, aures jam ferit noſtras. *Supra crepidam*! Non utique. Orationem auſpicalem omittam, & veteris proverbii non immemor...... *quam quiſque norit Artem, in hac ſe exerceat*. Anatomen exponam vel in hoc Templo, quamvis non ad Anatomen, ſed ad ſtudiorum renovationem pie quotannis celebrandam, magnifice extructo. Num horret Animus? atque pavidum inter cadavera, ob recentem diræ Mortis imaginem te illa jam terrent extrema? Triceps apud Inferos Cerberus, Cocyti fremitus, tranſvectio Archeruntis, mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus?

Num tibi viſcera ſecta teterrimas excitant ſpecies, & redeunt in mentem

Acheruntia Templa, alta Orci pallida
Læthi, obnubila, obſita tenebris loca?

Num te commovet

.... *Roſtroque immanis Vultur obunco*
Immortale jecur tondens? ....

Num illud, quod Siſyphus verſat

Saxum ſudans nitendo, neque proficit hilum?

aut inexorabiles Judices: Minos, & Rhadamantus?

Ades animo, pax ſit rebus, & omitte timorem Spectator. Sectio hodierna fœda non eſt, non lurida, neque cruenta. Varias Litterarum claſſes perſcrutabor: uno verbo *Anatomen Litterarum aggrediar*.

En præ oculis in eximio tot Virorum litteris illuſtrium conſeſſu non Cadaver exanime, ſed divinitus afflatam Mulierem; cujus formam venuſtiſſimam adhuc auget nitor quidam exterior, haud ſane fucatus; vel ſi fucus eſt, non mollis, quum procul ab omni mundo Muliebri, neſcio quid Bellonæ præſeferat potius, quam Veneris. Tantam venuſtatem, tantumque nitorem, ac pene dicam divinam in Terris plenitudinem, eoquod oculorum acies infringat, perferre vix poſſumus. Vitam vivit perennem. Inter Divos recenſetur. Mole gigantea. At præ cæteris elegans, ſuavis, honeſta, minitabunda tamen, & gravis. Hanc inter gigantes non progenuit Tellus irata in Deorum perniciem; quinimmo ſine matre ex cerebro Numinis diſciſſo inſurrexit, liberalibus præſidens Artibus, atque honeſtis diſciplinis: quæ iccirco totidem veluti membra vaſtiſſima graphice coguntur in unum, ſibi invicem aptantur, eique molem corporis immenſam compingunt. Extitit unquam inter mortales majeſtas elegantior? Eam vos, vos alitis Patres; quum non alia ex cauſa ita adoleverit, niſi quod ex mentibus veſtris, ex pluribus tamquam uberibus inexhauſtis, ambroſiam affatim exuxerit. Hæc ad formam, & lineamenta Palladis perſonam gerit. Pallas utique, Pallas eſt; cujus galeatum, ac formidabile Caput intus cranio repoſitas condit, quaſi in arce editiſſima, non cerebri molem, at pro cerebro Facultates Philoſophiæ univerſas, non ſecus ac cerebrum in Homine tripharíam diſtributas; ut veluti per nervos inde defluat vita in univerſum Corpus, Litteris, ac Scientiis undique congeſtum; quæ propterea vivunt, & agunt; atque virentes ad ornatum tanti corporis germinant; nec non etiam varias, tum ingenuas, tum non ingenuas emittunt Artes; quæ, utpote partes minus nobiles, & quaſi recrementa uberrime decidunt in penſum Opificis induſtrii. Adeout, Palladis capite affecto, langueat ilicet neceſſe ſit virtus omnis, & robur membrorum, quæ pene emortua contabeſcerent, & ictu quaſi apopletico tacta reſolverentur, ſi nervi Philoſophiæ deficerent. Languerent Mathematice, Res Medicæ, Juriſprudentia, Ethice, Mechanice, Chymia; item & Litterarum bonarumque Artium Cultus langueret omnis, niſi philoſophicas coluiſſet prius, qui & reliquas Facultates colere inſtituit. Neque Divinæ, Theologicæ videlicet, omnium licet excellentiſſimæ, & a ſuperis, ut in tanta rerum Caligine veræ lucis fulgor identidem intermicet, profectæ, diu vivere poſſent a philoſophicis amotæ; & quamquam reliquæ inter nos aut non viverent ſcientiæ, aut vitam vive-

viverent nonniſi ferinam, eamque informem, quum a Divinis recederent; hæ tamen in Terris quæſo quid agerent, ubi non philoſophicis inniterentur? perinde ac ſi Res philoſophicæ, reſpectu Divinarum, cerebrum eſſent humanum, & Divinæ, reſpectu cerebri, Anima, ſive Mens fuiſſent humana; quæ quamvis expers materiæ nullam tamen in Homine, niſi per cerebrum, actionem edere valet; quamobrem, prævia exercitatione in philoſophicis, ut reliquas aggrediamur diſciplinas, rite a Majoribus inſtitutum accepimus. Tullium audite de Speuſippo loquentem, de Xenocrate, Palemone, Crantore, Ariſtotele, cæteriſque in Philoſophia verſatiſſimis, atque ad Brutum de finibus ſcribentem. *Ad eos igitur prius converte te quæſo*, inquit; *Ex eorum enim ſcriptis, & inſtitutis, quum omnis doctrina liberalis, omnis hiſtoria, omnis ſermo elegans ſumi poteſt; tum varietas eſt tanta Artium, ut nemo ſine eo inſtrumento ad rem nullam illuſtriorem ſatis ornatus poſſit accedere. Ab his Oratores, ab his Imperatores, ac Rerumpublicarum Principes extiterunt. Ut ad minora veniam Mathematici, Poetæ, Muſici, Medici denique, ex hac, tamquam ex omnium Artium officina, profecti ſunt.*

Verum, ne ab inſtituto deflectamus, rurſus ad Anatomen. Cerebrum non modo in Homine, verum etiam in Animantibus omnibus, quantum ſcio, agere haud poteſt, niſi per materiam quamdam tenuiſſimam, maxime mobilem, volatilem, defæcatiſſimam, & pene dicam æthereām, naturam redolentem ignis, ſeu potius Aſtrorum; quæ propterea motu citiſſimo, huc illuc radiando, fibras, & nervos intime ſubit, varias afficit membranas, & muſculos concitat. Hinc in organis motus. Hinc in Animo ſenſus. Hinc Mens percipit, & vivimus. Ex quo factum videtur, ut materia præfata dicatur a Phyſicis *Spiritus animalis*, *ignis æthereus*, *ſuccus nerveus*, *& nectar cerebri*. Hæc glandularum ope in cortice ſecedit a ſanguine præterlabente: ab eo nimirum, quem ſurſum urget ad Calvariam, ac impellit cordis vis; qua ſeu infirma, ſeu deleta, minime mirum, ſi confeſtim infirmetur, & deleatur una & cerebri virtus, & corporis vita; ideoque cor, apud Stagiritam, *principium fuit motus*, *lætitiæ*, *triſtitiæ*, *ſenſuumque omnium*, *& terminus*. Ubinam cor in hac tam mira, tamque eleganti ſcientiarum congerie, quam *Palladem* diximus.

Oculos, & animum intendite, Spectatores, in ejus Præcordia. En micat in meditullio neſcio quid *corporis organici*, quod cordis inſtar Hominis, pulſat, & vibrat. Immobile tamen eumdem utique ſitum ſervat ſemper, omnia movens in hoc veluti parvo Litterarum Orbe, non ſecus ac in Orbe Terrarum maximo, ex Copernici damnato ſyſtemate, Sol; qui, licet ad centrum habeatur immobilis, reliquos tamen omnes ille convertit Orbes ad nutum,

ut ita

ut ita dicam, vertiginis illius, qua & ipſe in centro convertitur. Corpus ferme videtur variis organis appoſite inſtructum, ac pluribus in locis ſectum. Diverſas perhibet membranas. Sub membranis muſculos. Inter muſculos glandulas. Sub muſculis, & glandulis condit Oſſa. Artus habet, & ventres. Ventribus inſunt viſcera: ideſt vitæ animalis præcipua inſtrumenta, quibus hinc inde variis characteribus ſparſim inſcribitur: *Noſce teipſum*: Nonne id cognitionem eam indicat, quam ſapiens quiſque ſcite, per Anatomen, ſui habere debet? Hæc profecto, quis credat? Palladis cor eſt. Anatome ſcilicet, unde cognitio quædam Hominis certa, & evidens, blande per ſenſus defluit in animum. Hæc, inquam, quæ utpote lucubratio vilis a pluribus negligebatur, tanti factam olim a Superis invenio, ut in medio Palladis Thorace, eam procreaverit Jupiter, quo & cordis vices gereret, & inter honeſtas diſciplinas, tamquam motus, & vitæ principium, vitam, & motum cæteris omnibus impertiretur. Hæc ſane in Viro erudito veram fovet Philoſophiam; ac per Philoſophiam, veluti per cerebrum, & Sapientiæ nervos, reliquis omnibus Sapientiæ partibus proſpicit; quæ, ut opinor, rite vigere neutiquam poſſent, quinimmo languentes, exſuccæ, ac pene dicam excarnes, contabeſcerent; niſi miram Corporis organici ſtructuram optime calleat is, qui earum cultum perficere contendit. Ariſtoteles, & Theophraſtus, Scientiarum ambo fontes perennes, nonne id apprime ſenſerunt? Quum animantium omnium alter, alter autem Stirpium, omniumque fere rerum, quas effert Terra, accuratiſſimam hiſtoriam, atque Anatomen proſecutus eſt; *qua ex cognitione facilior fit*, uti affirmat Romanæ Parens eloquentiæ, *inveſtigatio rerum occultiſſimarum*.

Ades dum quiſquis es, qui animalem corporis fabricam ignoras; & tanti expers præſidii fare age, obſecro te. En vaſtiſſimum Orbis Theatrum, ubi varia, ac recondita Naturæ phœnomena, ut varia jugiter præbeant Mortalibus ſpectacula, aſſidua ludunt Metamorphoſi. Age, ad Operam; atque meditabundus philoſophare. Naturam primo ſenſuum inquire, & de iis luculenter judicium profer, ſi potis es? niſi præclare teneas cutis texturam, oculorum, aurium, narium, item & linguæ: organorum ſcilicet, quibus varias corporum affectiones excipimus. De objectis, quæ tactus organa afficiunt, quid nam probe ſentire poterit in Phyſicis, qui non perceperit papillarum nexum, villorum, fibrillarum, ac tubulorum, quibus mirifice cutis intexitur? Quid nam cogitet, efferat de iis, quæ per radios luminis reflexos, infractos, ſeu in Conos, ſeu in pyramides collectos, oculos ſubeunt per pupillam, ac viſum eliciunt, quum ignoret tunicarum ſitum, humorum, muſculorum, nervorum, & fibrarum, quæ oculorum aut gemmas, aut globos perbelle compingunt?

Qui

Qui chelyn digitis, & eburno verbere pulſat
apud Lucanum, aerem ferme exagitat, quem impellit; ut tremulus, undoſus, & fluctuans, aures intime pervadat, ac Tympanum concitet; attamen earum fabricam niſi rimatus fuerit, haud deprehendet, quo pacto intus varii excitentur concentus. Si diverſos ubique efflant Myropolia odores. Si ſudant culinæ, ut nauſeanti palato gratos tandem prebeant excogitatos ſapores, fieri minime poterit, quin Anatomes indoctus in his allucinetur, ubi perquirat, num in naribus, num in ore odor ſit & ſapor, num extra, num una cum aere inſpirato naribus excipiamus particulas, quæ, narium membranas interiores ſcalpendo, olfactum moveant; num ſales alimentorum per ſalivam fuſi, ut guſtum cieant, linguæ papillulas titillent. At nos quotidie fallunt, dices, ſenſus? Ita prorſus; fallunt utique, fallunt; quum eorum pravitate *ſimul atque in lucem editi, & ſuſcepti ſumus, ita obruamur*, Tullio teſte, *ut pene cum lacte Nutricis errorem ſuxiſſe videamur*. Veruntamen ſenſuum fallacias quiſnam avellet? quum ſedulo non agat, ut ſibi maxime conſtet organorum ſtructura, a quibus tot per ſenſus hauſit errores.

Sol jam viget, atque ab Occaſu ad Meridiem properans, Telluris corticem luſtrat, ejuſque viſcera fovet, fæcundatque; quocirca in hac tam liberali Luminum Patris largitate, ex bulbis ſuis plaudentes excluduntur flores, atque omnigeni frutices ubique pullulant; ipſæque Paludes, ac uliginoſi receſſus, quamvis de more liveſcentes, & luridi, ne ſterilitatis vitio fædentur in tanta lucis munificentia, fertiles fiunt. En itaque veluti de repente feraciſſimas Inſectorum ſoboles, quibus ſuis, pene dicam, uberibus Materia putris indeficientem utique præbet alimoniam; nec ſinit, ut victus ægeſtate in ipſo Parentis gremio pereat immatura progenies. At enim vero tam concinna, tamque miranda, ac perjucunda objectorum varietas, ex inopinato in hoc ſpectaculo edita, quos non progenuit errores in animis Spectantium; qui unanimi fere conſenſu, aut *ex putri*, aut tamquam *ex putri*, hæc omnia fieri autumabant; donec per Anatomen, ovulis, ſeminibuſque detectis, ſententiam hanc rejecit Anatomicorum ſolertia; penes quos minus ferme caligaret qui, vel ex ligno contabeſcente extitiſſe opinaretur affabre factam Architæ Columbam, mechanice volitantem; vel ex innumeris vitreis, caſu fractis, fragminibus emerſiſſe cryſtallinam Archimedis Sphæram Orbes æthereos æmulantem; vel inter Brittannos horologia recenter ex ſola ferrugine, ſolius ope Naturæ, non Arte concinnari; quam ſi proferret viventium, ac Vegetantium ſolertiſſimum opificium compingi ex ſola materia, quæ putreſcit, præterquam quod vel in ſemine, vel in ovulo, vel in bulbo, ſeu radice, prius coercita eorum minima rudimenta, & in artum quaſi coacta, mox ex-

excludantur ſucci cujuſdam prolifici beneficio; qui partes ibi contractas urget valide, ac impellit. Nonne illud chimæram ſapit? Nonne redolet hypocentaurum? Id percipere ſi quis æquo animo quid valet, inde amentem irridet Democritum, qui mentem perperam, & inconſulto levibus, ac rotundis corpuſculis effecit, huc illuc ſine lege vagantibus? Quid *ſuos ſonare facit clangore cachinnos*, cum ex impiis Lucretii Carminibus, ubique ſparſim blande in ſuperos execrantis, nihil eſſe in Orbe acceperit, quod non atomorum turba conficiat concurſu quodam fortuito? Ex Tumulis ſuis Caput emittat conſopita Vetuſtas, ac intentos per Orbem undequaque circumducat oculos, obſtupeſcat, & ſileat. *Nil ſub Sole novum?* Sanguis a corde per arterias fluit ad reliquas omnes corporis partes, ut exinde per venas refluat ad cor. Nonne id noviſſime nobis, Animantia ſecans, aperuit Harveus? Chylus ex inteſtinis, minime per venas meſeraicas tendit ad Hepar, immo per ductus minimos chyliferos ad glandulas meſeraicas, chylique capſulam, unde per Thoracicum ad venas ſubclavias. Nonne hoc præ cæteris patefecit Aſellius, Pecquetus, & inclytus Bartholinus? qui præterea lymphatica meſenterii, non eadem cum lacteis eſſe comperiit. En papillæ cutis pyramidales, muſculorum, & glandularum ſoboles, eorumque compages, atque textura. En Cor, Renes, Cerebrum, Nervi, & Viſcera omnia, quæ modo luculentiſſime patent. En Mulierum ovaria, oſſium tubuli, pilorum, æque ac unguium fibræ, bulbi, calices, & uno, eodemque tempore en totidem non prius excogitatæ ſententiæ; quæ omnia recens e latebris eduxit Culter anatomicus. Quo non pervenit, temporibus noſtris, Scientiarum cultus; quum ex humilibus Chirurgiæ Gymnaſiis ad Lycæa Sapientiæ exercitationes anatomicas evexit Recentiorum ſedulitas?

Malpighius, Redi, Bellinus, Fracaſſatus, Vartonus, Sthenonius, Sylvius, Rudbechius, Glyſſonius, Lovverius, Borellus, Renatus, Gaſſendus, aliorumque tot virorum clariſſimorum Manes ex Eliſiis huc vos advoco. Adeſte, inquam, adeſte. Vos, vos utique pluribus obſervationibus, æque ac ratiociniis in naturam pro viribus inquirentes, quicquid Priſcos diu latebat, celerrimo, fauſtoque eventu Poſteris detexiſtis; quum a rebus, per Anatomen, ſenſibus obnoxiis, ad eas, quæ ſenſum fugiunt ob tenuitatem, aſcendentes, veram quoque rerum inſenſilium exiſtentem naturam aperuiſtis. Hinc innumeris pene ejectis erroribus, lux, niſi meridiana, crepera ſaltem effulſit. Si deinceps ignoramus, id tamen ipſum luculenter ſcimus; eoque cæteris, uti Socrates, præſtamus, qui ſapientiſſimus omnium ab Apolline habebatur, *quod illi, quæ neſciunt, ſcire ſe putant*.

Scire ſe putant, eoquod fortaſſe, Animantium ſectione nequaquam adju-

adjuvare conſueverunt mentis aciem, quæ licet prorſus incorporea, haud agit in Homine, niſi *cum carne*, & *ex carne*. Quapropter ſi cogitat Socrates, ſi percipit, ſi ratiocinatur, unacum animo in cerebro Socratis agunt nervorum fibræ identidem excitatæ ope ſpirituum, qui per eas fluunt, refluuntque. Si amat Xantippe. Si odit Mittone. Si pavent, ſi iraſcuntur, neſcio an Socratis zelotipæ Uxores, an ut pacatam viri conſtantiam exerceant; earum Animi, materiæ quantumvis omnino expertes, & afficiunt organa, & ab organis afficiuntur; itaut vel habitus ipſi, qui apud Philoſophum ex *frequentatis actibus* eliciuntur, ſeu probi, ſeu pravi ſint, fieri haud poſſit, quominus emergant ab affectione quadam, quæ præſertim in cerebro nervorum afficit villos, ac per villos membranas, & muſculos, item & viſcera corporis potiſſima; quæ propterea novum induunt ingenium, & *manibus quiſque ſuis alteram quaſi ſibi cudit naturam*.

. . . . Corpus onuſtum
Heſternis vitiis animum quoque prægravat una,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ. Cecinit Flaccus.
Senſum a cœleſti demiſſum traximus arce. Apud Satyricum.

Verumtamen *ex altiſſimo domicilio depreſſus, & quaſi demerſus in Terram* ex Tullio, ad Leges, ut ita dicam, mechanices agit in organis, & per organa. Ex quo ſapiens ſine Anatome erit inſipiens; & quamvis morum ſuorum moderator oculatiſſimus, & cenſor, cæcutiet tamen, quum ab eo rationes, ac genuinas cauſas, quiſpiam exquirat ſapientiæ ſuæ. Enervis quaſi deficeret, & excors, quum vires non ſibi reficiat ex corde Sapientiæ: ex pluribus nempe notioribus, quas ex animantibus ſectis educit; & quibus non modo abditos ſibi corporis pandit receſſus, verum & animi latebras incorporeas, & mentis defæcatiſſima penetralia.

Sed obſtrepat Fama, & ubique locorum plaudente Minerva non ovationem, ſed paret Triumphum. Cur ſuperbiens, reperto ſanguinis circulo, ſe diutius jactitat Harveus? Harveum vicimus *hac Anatome litteraria*; atque victor tanta nunc geſtio lætitia, *quanta pridem, aut ſuperior Africanus, Annibale victo; aut poſterior, Cartagine everſa; ſeu quanta L. Paullus, quum Regem Perſen captum adduceret, feſto illo die tiberina decurſione invectus*. En ſpectatores circulum longe nobiliorem, qui univerſa Palladis membra alit, & fovet. Quum noſmetipſos mature perpendimus, ab hac perveſtigatione interiori, motu quaſi circulari, eoque perenni, tamquam a corde, vel centro ſapientiæ, non ſanguis, ſed lux quædam puriſſima, quaquaverſum effunditur ad reliquas omnes Sapientiæ partes, ut exinde iterum radiet ad centrum, ſeu cor Sapientiæ; cujus indoles, & natura magis magiſque in dies palam fit, iis porro, qui ab Anatome ſui, ex ordine incedentes, ad res tranſeunt exteriores; & a rebus exteriori-

bus

bus per vices redeunt ad ſui perquiſitionem . In ſemetipſum inquirat prius neceſſe eſt , ne laboret incaſſum , qui & alia noſcere ſtudet ; & poſtquam alia noverit , in ſemetipſum denuo ſe conferat ; ac per varios ambitus , & anfractus , & veluti per circuitus , a cortice ſubeat medullam : ab exterioribus nimirum interiora , & a corpore animum ; quinimmo & animi receſſus : idque iterum , atque iterum , ut cum rebus exterioribus ſeſe conferens , naturam ſui luculentius rimetur ; quippe qui ſemetipſum accurate perſcrutatur , is vere ſapit , Auditores . Is profecto ſcit , qui ſibi notionem ſui comparare valet undique perfectam , & abſolutam : rem unam præclariſſimam omnium , maximeque laudandam ; quæ non adumbratam , ſed veram habet formam honeſtatis . Hanc avide curate . Hanc præ cæteris concupiſcite , Sapientiæ candidati . Ad hanc omnes ingenii vires , omneſque conatus intendite ; quum ab hac non futilem , atque inanem , ſed veram , ſolidamque Sapientiam eliciat Animus . Id , per *Anatomen Scientiarum*, hactenus proludentes , palam fecimus . *Anatomen Litterarum* confecimus . *Intus tranſigetur , ſi quid eſt quod ſupereſt . Plaudite .*

F I N I S.

DE VERA IN LITTERIS
SAPIENTIA
PHYSIOLOGIAM
EXPOSUIT

Pro Solemni Studiorum Renovatione in Templo Archigymnaſii Romani XV. Kalend. Novembris MDCCXV. Poſt Miſſarum Solemne Sacrificium

PROLUDENS

ALEXANDER PASCOLI
PERUSINUS

Archiatrorum in Urbe Collega, & Phyſiologiæ Medicæ in eodem Archigymnaſio Profeſſor Primarius.

Eminentiſſimo, ac Reverendiſſimo

PRINCIPI
JOANNI BAPTISTÆ
SPINULÆ
S. R. E.
CARDINALI CAMERARIO.

ALEXANDER PASCOLI P. F.

UT anceps eſſem, recurrentibus Studiorum primordiis, an iterum proluderem in hoc Urbis celeberrimo Archigymnaſio, plura erant in Cauſa, EMINENTISSIME PRINCEPS. Eloquens non ſum; & quamvis olim id Litterarum genus a primo tempore ætatis aliquantulum delibaverim, iis tamen tantam operam, tantamque curam, nequaquam adhibui; neque in eo ſtudio adeo unquam profeci, ut poſſim modo floribus eloquentiæ proludere. Diſtrahor præterea, a mane ſummo uſque ad veſperam, Rebus medicis, ut ſcis, quotidie exercendis, exponendiſque. Hinc ſi qua, vel in aliis Facultatibus, me leviter imbuerat eruditio, hæc omnino defecit, ac otio veluti con-

contabeſcens, obſolevit. Sed quod maxime obſiſtebat, ne id muneris hoc anno ſuſciperem, id præ cæteris fuit, quod, ob conſuetudinem quamdam, jam multis ab hinc annis, in celeberrima quaque Univerſitate provectam, quaſi cogerer de more, ut Proluſionem Typis evulgarem. Eam ſane tanti non facio, ut publice præ manibus evagetur. Languet enim pluribus ex Cauſis, & præſertim languet, eoquod vel ipſe languens, dum Sirius hoc anno vehementer ardebat, *Phyſiologiam* hanc, ſive Orationem auſpicalem, *de vera in Litteris Sapientia*, ſubciſivis, & ſubſecundariis temporibus, ut potui, concinnavi, a nimio æſtu, prope meridiem, Domum recedens. Attamen langueat quamvis, ne penitus tamen obſcura ſit, ſine, Princeps Eminentiſſime, ut evulgetur ſub Auſpiciis clariſſimi Nominis Tui, late nitentis, non modo ob eam, quam ſibi peperit, gloriam præclariſſima Vetuſtas perquam illuſtrium Majorum Tuorum; verum etiam, quia veram, abſolutamque Sapientiam in omnibus ſemper oſtendis; & potiſſimum eoquod, inter graviſſimas Reipublicæ occupationes, Litterarum tamen, atque hujus Florentiſſimæ Orbis Terrarum Accademiæ, tantam curam geras, eique tantum adhibeas ſtudium, ut nunc, ut cum maxime, & vigeant, & floreant in ea Litterarum Facultates; ne quis, Sapientiſſimi Principis Noſtri CLEMENTIS XI. ad exemplum, in quolibet Litterarum genere vere ſapiens illic fieri non poſſit. Et, ut nos omnes Romanæ Sapientiæ cultores, ad Exteros quoque inſtruendos incitares, effeciſti inſuper, favente Pontifice Optimo Maximo, ut accuratiſſimum Typographium in eodem Archigymnaſio magnifice extrueretur, quo quiſque Noſtrum lucubrationes ſuas Typis commode mandaret. Perge igitur, Romanæ Sapientiæ Protector vigilantiſſime; &, ut nobis, ac univerſæ Litterarum Reipublicæ, bene ſapienterque diu conſulas, Tibimetipſi conſule prius. Serva Te incolumen, & vive.

PROLUSIO.

UT Sapiens in Terris non immerito dicatur Homo, ratione litterarum, bonarumque artium, hæc duo potiſſimum in ea, quam profitetur facultatem, præſtare debet, *Recte* nimirum *cogitare*; & quæ recte cogitavit, *recte exponere*. Quid ſit in Homine ſapienti, & recte cogitare; & quæ recte cogitaverit, recte exponere, paucis proludens, in hoc ampliſſimo Sapientiæ Moderatorum Conſeſſu, phyſiologice exponam; ut quiſque veſtrum, Adoleſcentes ornatiſſimi, ex iis, quæ poſtmodum brevi, luculenter, & candide procul ab omni fuco, dicturus ſum, addiſcat, quid ei faciendum ſit, & ut *recte cogitet*, & ut rectas cogitationes ſuas *recte exponat*; quo profecto addiſcat, & quid ei faciendum ſuperſit, ut *vere ſapiens* evadat.

Is recte cogitat, Adoleſcentes, qui ea omnia, de quibus erudiri ſtudet in rebus naturalibus, ſive contemplatrices ſint, ſive actrices, ſive ſuperiores, ſive inferiores, ſive ad Theoriam, ſive ad Praxin ſpectent alicujus liberalis Diſciplinæ, luculentiſſime imprimis, quantum fieri poteſt, æque ac recte, ratione comprehendit. Qui ea, quæ recte ita perceperit, mature comparat inter ſe, ut clare diſtinguat eorum quænam ſit proportio, ratio, ſive reſpectus; ne a rebus incertis aſſenſionem non cohibeat, ne falſum ſentiat, ne quid non ſatis explorate perceptum, & recte cognitum habet, affirmet aliquando, & ſine ulla dubitatione defendat. Qui de re probe judicata, ad rem probe judicandam, non præcipitat, ſed gradatim ratiocinando ex præcedentibus deſcendit. Qui conceptus ſuos univerſos, ſive ſimplices ſint, ſive compoſiti, ſive natura ingeniti, ſive ex viſceribus præmiſſarum educti, ita concinne in animo ex ordine ſibi diſponit, ut clare deinceps præ oculis habeat Rationis naturam, affectiones, ac circumſtantias Rerum, quas mente agitavit; ſecus enim quo pacto opportune unquam inno-

innoteſcerent earum inter ſe cognationes, nexus, diſcrimina, origines, interitus, ſucceſſiones, defectiones, incrementa, viciſſitudines, & converſiones, quæ aut evenerunt, aut eveniunt, aut eventura ſunt, aut evenire poſſent? Atque adeo quo pacto fieri unquam poſſet, ne de iis præpoſtere cogitetur, & audacter? Hoc eſt ſine intelligentia, ſine ratione, ſine prudentia, ſine conſilio tum in Phyſicis, tum in Moralibus, tum in Politicis, tum in œconomicis.

Neque id tantum requiritur pro facultatibus, quas ſpeculando aſſequimur; quæ, quoniam in contemplatione verſantur, Superiores nuncupantur; quinimmo & pro cæteris omnibus inferioribus; in quibus quoque, niſi perperam omnia fiant, temere ſaltem pleraque fiunt ſine optimo ratiocinio. In omnibus enim, utpote ratione præditus Homo, ratiocinatur. Hinc de iis omnibus, de quibus perperam cogitat, perperam ratiocinatur. Si perperam ratiocinatur, & perperam agat neceſſe eſt; non modo quoad doctrinas ſpectat, ad mores, & reliqua, quæ in nobis moderari debet recta ratio, & prudens conſilium; verum etiam quoad litteras attinet humaniores, ipſamque Poeticen; cui etiamſi, perinde ac Picturæ, *quidlibet audendi fuerit ſemper æqua poteſtas*, nihilominus, eo quod Naturæ ſit imitatrix, fieri non poteſt, ut recte ſubſiſtat, quominus vel prout ſunt revera, vel prout eſſe poſſunt in Natura, rerum exponat affectiones. Qui de rebus igitur non optime cogitet, qui recta de iis non ferat judicia, qui præpoſtere ratiocinetur, qui, quod poetice tractandum ſuſceperit argumentum, ex ordine non digerat, is profecto, habeat quamvis, ut cum Tullio loquar, *& inflammationem animorum, & quendam quaſi furoris afflatum*, veram tamen Poeticen profiteri nequaquam audeat; quippe qui Naturæ imitandæ impotens ſit. Enimvero non vulgares fuiſſe Philoſophos, inter Græcos, habemus, Poetas celeberrimos, Homerum, Eupolim, Heſiodum, Nicandrum, Paniaſin, Pindarum, Anacreontem. Non vulgares inter Latinos, Ennium, Pacuvium, Accium, Cæcilium, Attilium, Aquinium, Lucretium, Virgilium, Horatium, Catullum, Ovidium, aliosque complures Artis Poeticæ Parentes olim exſtinctos; quorum Poeſes, & carmina ſatis-ſuperque declarant, quam venuſte, quam ſcite, quam eleganter de rebus, licet falſis omnino, aut ſaltem incertis, cogitabant.

Verum enim vero, optime quamvis cogitet Homo, vacillat tamen, & claudicat ejus in Litteris Sapientia, niſi præterea, quæ optime cogitavit, *optime vel exponat*, vel ſaltem *valeat exponere*. Hoc quid ſit: quid ſit nimirum, ea, quæ optime cogitamus, optime exponere, ſinite quæſo Adoleſcentes, ut id vobis deinceps exponam. Una ex partibus præcipuis, quæ Hominem conſtituit in rerum natura, Mens eſt, ſive Animus; qui corporis licet prorſus expers, cum corpore tamen ita conſociatur, ejuſque partibus, organis, & membris intime ita unitur, ut corporis molem univerſam animet, vivificet, & informet. Altera pars conſurgit in Homine ex quantitate quadam materiæ ab opifice ter Optimo Maximo mirifice conſtructa Automatis ad inſtar, ſive machinæ ſemoventis, cujus organa agunt per partes ſolidas fluidis concitatas; ſiquidem corpus-humanum, utpote organicum eſt, variis ſeſe indeſinenter accommodat operationibus edendis, tum ut conſervetur, nutriatur, & augeatur, tum ut propagetur, tum etiam ad arcendum, declinandumque, quicquid infenſum ſibi nocet, aut nocere contendit. Idque nonniſi per facultates inſtrumentorum ab humoribus in organis excitatas. Ope Mentis nos Homines cogitamus: percipimus videlicet,

judi-

judicamus, ratiocinamur, nec non etiam cogitationes noſtras, ſive ideas in ordinem digerimus, atque diſponimus. Organorum beneficio cogitationes jam elicitas, ſive ideas jam perceptas, judicatas, eductas, & quoquo pacto digeſtas, qualeſcumque ſint, quantumvis interiores, & abditas, ſi libet, declaramus. Declaramus *agendo*. Declaramus *loquendo*.

Loquendo; tum quum verbis utimur ad ſenſus animi exprimendos. Ita ferme ſeſe declarabat, declamans Tullius pro Roſtris. Ita diſſertans in Accademiis Arceſilas. Ita Pythagoras docens ab Exedra. Ita ſympoſium ſcribens, & Oeconomicum, Xexophon Socraticus.

Agendo; tum quum ea uſu efficimus, quæ intus ratione cogitamus. Interdum reſpectu ad *mores*; quemadmodum Socrates, qui, ut ſe excelſo, conſtantique animo, moriens adhuc, oſtenderet, Judicibus arridens; cicuta intrepide arrepta, eaque leniter ingeſta, ſupremum vitæ diem clauſit pacatus. Interdum ratione operis exterioris, ſive ad uſum vitæ, ſive ad animi oblectationem, artificioſe conſtruendi; non ſecus ac olim Archimedes Syracuſanus, & non ita pridem Gallileus Florentinus. Sphæram Cryſtallinam, quæ, mira converſione, motus Orbis diſſimiles imitabatur, fabrefecit Archimedes; quo declaravit, quam ſubtiliter una, & quam appoſite de rebus aſtronomicis, æque ac mechanicis, cogitabat. Tubum opticum, fama quadam obſcura eventus fortuiti admonitus, ſpeculando, temporibus fere noſtris ingenioſe conſtruxit Gallileus, & confeſtim, longe lateque per Orbem evulgavit, quantum ipſe profecerat in meditatione Doctrinarum ad Optricen, & Dioptricen, ſpectantium.

Ita propemodum, Auditores, ea quæ intus Mente cogitamus, Corporis organis adjuvantibus, ſive ſapimus, ſive deſipimus in aliqua facultate, declaramus. Cogitat enim ſapiens, perinde ac inſipiens. Loquitur, & agit Doctus, perinde ac indoctus. Diſertus, perinde ac indiſertus. Recta tamen ſapiens, Diſertus, & Doctus. Perperam, temere, obſcure, duriter, impudenter, inconſulto, ſine ordine, licenterque ut plurimum Inſipiens, Indiſertus, & indoctus. Recta loquitur Litteris edoctus, diſertus, & vere ſapiens in eo, quod profitetur, Diſciplinarum genere; quatenus id, quod intus recta cogitat, rectos nimirum Animi ſenſus, clare, diſtincte, breviter, eleganter, proprie, & ſi conveniens eſt, eloquenter, docte, congruenter, & ex ordine verbis exponit. Adeo ut, ſi narrat, luculenter ſeſe explicet, ſine verboſitate, & vaniloquentia. Nihil fruſtra, & ad nauſeam profert. Prout natura fert rerum, rebus exprimendis voces apponit, eas idoneis dicendi formulis exprimit, figuris identidem animat, ſententiis exornat. Scite cavet tamen, ne quid ſit præter modum, ne quid fidenter; ne quid ſive ad pompam inanem, ſive ad futiles captandos vulgi imperitorum plauſus. Si declamat, facunde. Si diſſertat, acute. Si probat, valide, & concludenter. Si demonſtrat, evidenter. Flectendos animos, ſuaviter flectit, perorando. Terrendos terret opportune. Animat animandos. Suadendis ſuadet. Æquos Auditores, Lectoreſque, ſive ſcribat, ſive loquatur, in omnibus denique delectat, ſibique gratos, atque attentos efficit. Et ut paucis omnia complectar, loquitur, non blaterat. Non garrit, ratiocinatur. Rectas Animi Sententias graphice profert, non projicit ampullas, & voces inanes effutit. Quod quantæ ſit molis, Adoleſcentes Ornatiſſimi, quomodo, & quandiu in hoc elaborandum ſit, mox intelligatis oportet; ut rem utramque pro viribus agendo, veram tandem in Litteris Sapientiam acquiratis.

Interea temporis, relaxandi animi cauſa, ab Inſulis advectus Ægeis, acce-

dat

dat huc Arion. Arion, Arion Citharam arripe tuam. Concita nervos. Numeris accine. Et, acuta cum gravibus temperans, ſuaves elice concentus. Non ut Sylvas moveas, & Saxa, alter veluti Orpheus. Non ut undas ſiſtas per Tybrim defluentes. Non ut tricipitem Cerberum lenias. Neque ut Plutonem flectas, una & Proſerpinam, atque Eurydicen evoces ab Inferis. Neque ut alter veluti Amphion, ad muros Thebarum ſtruendos, lapides attrahas. Sed ut harmonicum in medio ponas exemplar Tyronibus hiſce noſtris non injucunde imitandum.

Citharam, Tyrones, ut ad rem noſtram redeamus, mirifice pulſat Arion; &, ut, canendo, reſonantibus conſonet nervis, vocem ſuam, ad Citharæ cantum, æqualiter erigit, deprimit, circumflectit. Idque profecto nonniſi per habitudinem quandam Organorum, quam ſibi comparavit ex actibus frequenter elicitis recta citharizandi, rectaque canendi. Actus autem iſtos frequenter elicuit a primo ætatis tempore, tum recte cogitans, tum recte agens, quicquid ſibi faciundum foret, ut Citharœdus eximius evaderet. Hinc revera evaſit eximius. Et ſi quis phyſicam de hoc, ac genuinam rationem adhuc requirat, nihil eſt, quod tam facile expedire poſſimus. Eoſdem actus frequenter elicit Corpus-humanum ope ſpirituum animalium, qui in cerebri interioribus, pro libitu voluntatis, concitati, fluunt, refluuntque, iterum, atque iterum, a cerebro per eoſdem nervos ad eoſdem muſculos. Fluxu, refluxuque perenni, ſibi tandem explicant aditus per mollem cerebri, nervorumque ſubſtantiam; perque eam faciliorem ſibi ſternunt viam, qua facilius ſemper deinceps tranſire queant ad eoſdem muſculos pro iiſdem muneribus obeundis.

Hinc prope littus maris, ad fluctus aquarum alacriter declamando, linguam ſuam ab ætatis initio balbutientem extricavit Demoſthenes, actus jugiter frequentans naturæ vitio plane contrarios. Hinc alii complures, ſeſe diu in eadem re pro viribus exercentes, aut pravam organorum habitudinem emendarunt, aut novam induxerunt rebus quibuſdam præcipuis agendis apprime accommodatam. Hinc & noſter Arion, poſtquam Citharæ chordas diu appoſite concitaverit, Citharæ chordis appoſite concitandis agilis fit.

Quicquid dicimus de exercitationibus hujuſmodi, quæ perficiunt tantum actiones corporis exteriores, longe ſatius dicendum exiſtimo de reliquis omnibus ſublimioribus, quæ, non modo corpus, verum & Mentem ipſam erudiunt. Mens enim humana, licet prorſus incorporea utpote tamen in corpore, & cum corpore, Animal conſtituat ratione compotem Hominem, agit pene ſemper in Homine, non ſecus ac corpus humanum, per habitudinem acquiſitam. Hanc ipſa quoque ſibi comparat in Organis corporeis per affluxum Spirituum animalium; qui, eoſdem actus identidem frequentantes in ſenſorio communi, per eaſdem identidem excurſitant vias; & iccirco peculiaria quædam cudunt in cerebro veſtigia, ſive notas, ex quibus extat habitudo peculiaris qua Mens in nobis eoſdem actus facilius ſemper educit in dies. Quandoquidem Spiritus animales, actibus iiſdem iterum, atque iterum, commoti in Senſorio, a Senſorio iterum, atque iterum effunduntur in proximam ſubſtantiam; quam tandiu pulſant, ut ita dicam, ſubigunt, atque exagitant, donec tandem appoſite diſponatur, ut, per phantaſmata, ad nutum Animi agentis facilius reſpondeat, & iis cogitationibus, & iis, ſive ſignis, ſive vocibus, in quibus ſeſe frequentius exercuit, tum cogitans, tum cogitationes ſuas, loquendo, declarans. Hinc de rebus qui-

quibuſdam facilius præ cæteris & cogitamus, & loquimur; eo quod de iiſdem rebus ſæpe ſæpius cogitando, & loquendo, eam tandem cerebri diſpoſitionem, ſive habitudinem, acquiſivimus; cujus beneficio, ſpiritibus excitatis, facilius excitamus in ſenſorio phantaſmata, & per phantaſmata, non modo eaſdem cogitationes, verum etiam & voces, & ſigna, nec non item loquendi formulas, quibus exprimendæ ſunt.

Quod quum ita ſit, Adoleſcentes, ut rectam ſibi comparet quiſque veſtrum cogitandi, loquendique habitudinem, operæ-pretium eſt; ut indeſinenter inſudet iiſdem actibus frequenter eliciendis recta cogitandi, rectaque loquendi. Optimos iccirco Præceptores audiat quotidie, optimos conſulat Scriptores, eorumque cogitationes optimas, item & voces ipſas idoneas, aptaſque dicendi formulas, quibus, niſi ornate, accurate ſaltem, dilucide, pure, & emendate ſeſe declarant, ſedulo, ſolerterque meditetur. Doctrinam perpendat, vim, ſimplicitatem, elegantiam, facundiam, ſive eloquentiam, proprietatem, & venuſtatem, qua quicquid intus animo recta ſentiunt, verbis exponunt. Seſe diu exerceat in abſtruſioribus Philoſophiæ quæſtionibus, metaphyſicis præſertim, geometricis, & mechanicis, quæ miram ſane inducunt habitudinem recte cogitandi, & ſine quibus, ut opinor, ſcire funditus in rebus pure naturalibus, nemo poteſt. Quamobrem vacet quandoque æquationibus ipſius Algebræ, maxime ſpecioſæ, utpote quæ mirum in modum rectæ Rationis aciem perficiunt, vim acuunt ingenii, craſſamque Mentis Minervam diluunt, atque extenuant, alacritatem ſuſcitant ad res vel abſtruſiſſimas perveſtigandas. Attamen *cane pejus*, & *angue* vitet Aſtrologos divinatores. Vitet Aruſpices. Vitet Augures, ſomniorum vanos interpretes. Vitet Chiromantes, Cabaliſtas, & reliquos, quos Philoſophos, & Mathematicos vulgus inique vocitare conſuevit, & quorum ſcriptæ fraudes ſubdole imponunt cervicibus noſtris, & præcipue a primo tempore ætatis. Quapropter ſunt in cauſa, ut, ratione rerum variarum, & perperam cogitemus in poſterum, & perperam loquamur. Flocci faciat, aut riſu ſaltem excipiat genus illud Amentium, quos angit auri ſacra fames, & qui propterea mendace quadam Hermetis Philoſophia Metallorum eſſentias funditus immutare molientes, rectam Rationem ſibi prius, mox & aliis, per Alchymiam evertunt. Non procul tamen recedat a Muſis, ne torpeat Animus, ne areſiat, ne languide cogitet, ne ſeſe exprimat invenuſte. Eos potiſſimum, tum ſoluta, tum numeris concinnata oratione, loquendo, ſcribendoque imitetur, qui cogitationes ſuas recta diſpoſitas, rectaque digeſtas, verborum proprietate, ſententiarum doctrina formularum ſimplicitate, ſtylo puro, ac facili, citra lenocinium inanis eloquentiæ, luculenter expoſuere. His autem, eo quod perquam pauci extiterint ſemper in Orbe Litterarum, cautus valde ſit, ſolicitus, ne dicam ſcrupuloſus, ſeligendis ſibi imitandis. Hos legat indeſinenter. Hos conſideret, examinet, contempletur. Satius eſt enim, uti Lucilio ſuo ſuadebat olim Seneca, *pauca bonaque potius legere, & iis immorari, quam per varia ſcripta, & per varios Auctores curioſe diſcurrere*. Siquidem mollis eſt cerebri ſubſtantia. Laxe ſubſidunt fibræ, leve concidunt de cauſa, occluduntur tramites, evaneſcunt rerum imagines in Senſorio, immutantur, invertuntur, niſi Mentem caute exerceas. Quocirca, ſi evagemur, ſi diſtrahamur variis promiſcue legendis, imitandiſque Auctoribus, diſtrahuntur quoque actus, evagantur Spiritus; atque adeo optima cerebri phantaſmata, alte quamvis ſemel infixa, ſive delentur, ſive perturbantur, ſive

peni-

penitus evertuntur. Hinc perperam agunt Animi facultates. Hinc perperam cogitat Animus. Hinc perperam exprimitur; ideſt ratione Litterarum, bonarumque Artium, aut deſipit omnino, aut veram non callet Sapientiam; quæ, uti hactenus expoſuimus, ſubſiſtere in Homine minime poteſt, niſi & *recta cogitet*, & rectas cogitationes ſuas niſi *recta exponat*. Id ipſe in ſingulis rebus meis, vel quum nondum ex Ephebis exceſſeram, pro viribus ſemper conatus ſum. Id vobis, Adoleſcentes, diſſertans in Accademiis ſuadebam ſemper. Id inſurgens de Cathedra. Id me ſcribendo profundens. Id modo proludens ſuadeo. Id vel in poſterum, donec vobis Præceptor futurus ſim, ſuadebo ſemper. Et quamvis ipſe, ob tenuitatem ingenii, nihil unquam fortaſſe profecerim, faxint Superi, ut per hanc, *de vera in Litteris Sapientia*, *Phyſiologiam*, plurimum vos proficiatis ... Proluſimus.

FINIS.

FIGURARUM EXPLICATIO.

Tabula I.

FIGURA I.

Indicat Muſculi partes exteriores.

F G C Muſculus biceps cubiti flexor
G C Tendines
G Venter, ſive caro
F Caput
C Cauda

FIGURA II.

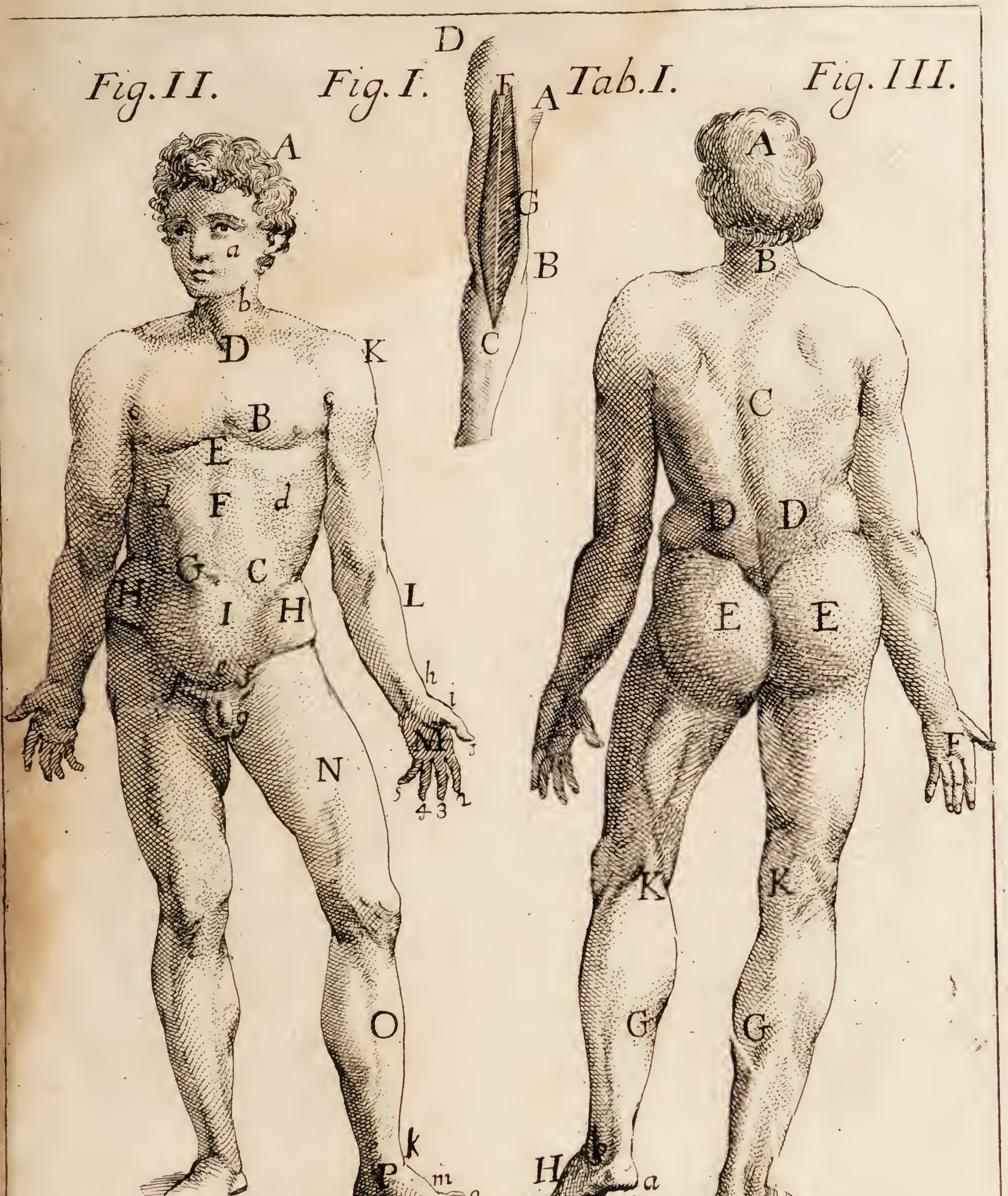
Indicat partes exteriores Corporis humani anterioris.

A Caput
B Thorax
C Abdomen
a Facies
b Collum
D Jugulum
E Scrobiculum cordis
cc Axillæ
F Epigaſtrium
dd Hypochondria
G Regio umbilicalis
H H Ilia
I Hypogaſtrium
e Regio pubis
ff Inguina
g Pudendum
K Humerus
L Cubitus
h Carpus
i Metacarpus
1. 2. 3. 4. 5. Digiti
M Vola manus
N Femur
O Tibia
k Tarſus
m Metatarſus
o Digiti
P Malleolus internus

FIGURA III.

Indicat partes exteriores Corporis humani poſterioris.

A Calvaria
B Cervix
C Dorſus Pectoris
D D Lumbi
E E Nates ſive clunes
F Dorſus manus
G G Sura
H Dorſus pedis
I Planta pedis
K K Poplites
a Calcaneus
b Malleolus externus.

Fig. II.
Fig. I.
Tab. I.
Fig. III.

FIGURARUM EXPLICATIO.

Tabula II.

FIGURA I.

Indicat oſſa anteriora Scheleti humani.

A Os Frontis
B Oſſa temporum
C Maxilla ſuperior
D Maxilla inferior
E E Claviculæ
F Sternum
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. Coſtæ legitimæ
8. 9. 10. 11. 12. Coſtæ ſpuriæ
a Cartilago enſiformis
G G Oſſa ilium
H H Oſſa coxendicis
I I Oſſa pubis
K Humerus
L Cubitus, ſive focile majus
M Radius
N Oſſa carpi
O Oſſa metacarpi
P Oſſa digitorum
Q Oſſa femorum
b Rotator major
c Rotator minor
d Rotula, ſive patella
R Tibia
S Fibula
T Os Sacrum
e Oſſa tarſi
f Oſſa metatarſi
g Oſſa digitorum

FIGURA II.

Indicat Oſſa poſteriora Scheleti humani.

A Occiput
a Sutura lambdoidea
b Sutura Sagittalis
B Scapulæ
C Vertebræ cervicales
D Vertebræ dorſales
E Vertebræ lumbares
F Vertebræ oſſis Sacri.

Tab. II.

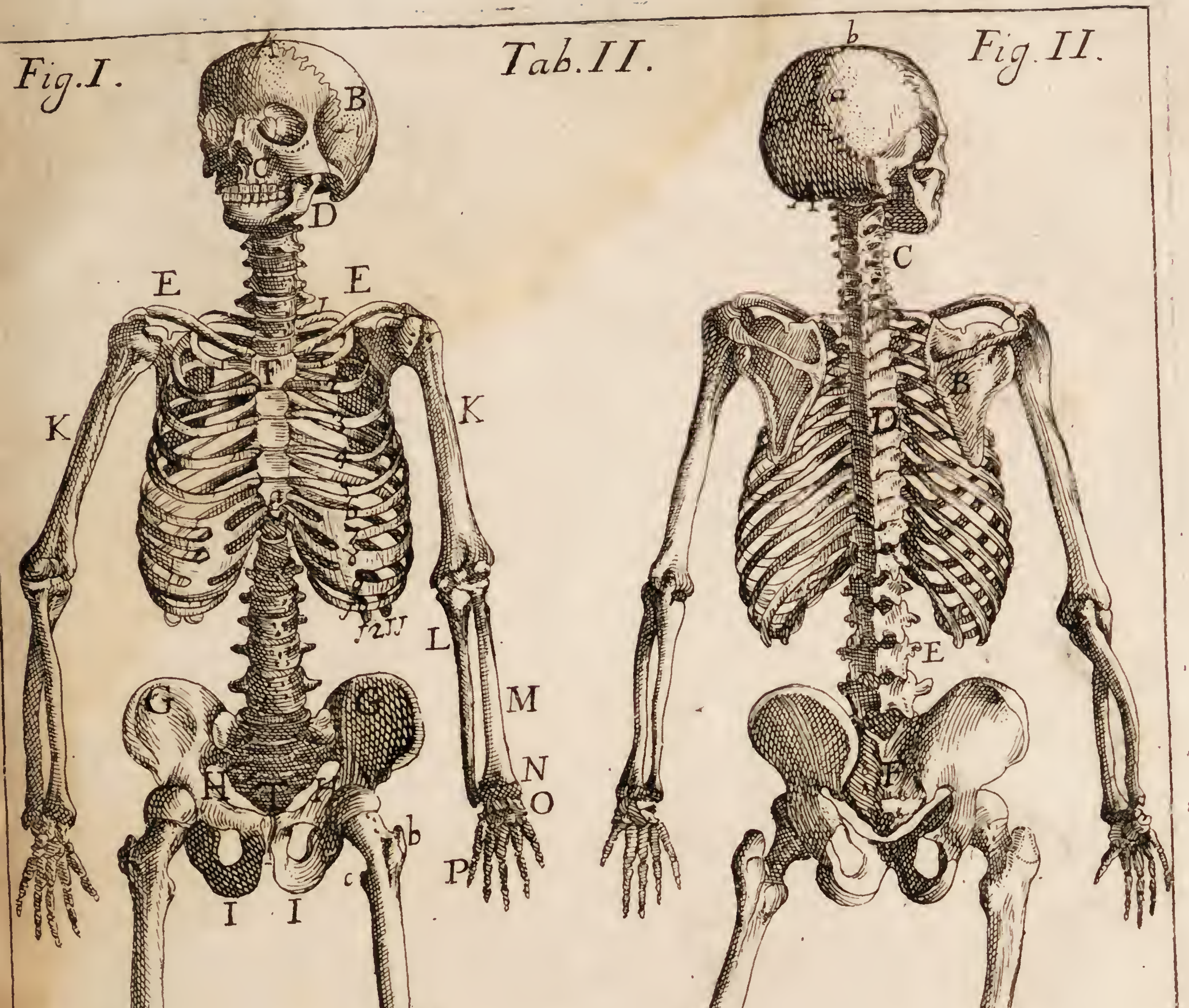

Fig. I.

Fig. II.

FIGURARUM EXPLICATIO.

Tabula III.

Clarè indicat Auriculas, & Ventriculos cordis ſectos, & adapertos, necnon etiam motum ſanguinis per univerſum corpus.

A Ventriculus cordis ſiniſter

B Locus, qui indicat ejus orificium

C C C C C Truncus arteriæ aortæ

D D D Rami ejuſdem, ideſt ſuperiores, & inferiores

E E Rami venæ cavæ, ideſt ſuperior, & inferior

F Auricula dextera ſecta

G Ventriculus dexter, qui meliùs occurrit in ſequenti tabula

H Arteria pneumonica ſecta

I I Rami ejuſdem

K Truncus venæ pneumonicæ

L L Rami ejuſdem

M Auricula cordis ſiniſtra

N Ejus cavum adapertum

O Locus, qui indicat ejus orificium

a a a Valvulæ Sygmoides

Sanguis a Ventriculo cordis A *ſiniſtro per orificium* B *ingreditur truncum* C C C *arteriæ aortæ. Exinde per ramos* D D D *effunditur per univerſas regiones corporis humani. Ex quibus refluit per ramos* E E *venæ cavæ in truncum communem ejuſdem venæ cavæ, qui evomit eundem ſanguinem in auriculam cordis dexteram* F. *Unde per ejus orificium defluit in Ventriculum* G *dexterum ejuſdem cordis. Ab hoc per arteriam pneumonicam* H *effunditur per univerſam pulmonum ſubſtantiam, a qua per truncum* K *venæ pneumonicæ remeat in auriculam ſiniſtram* M. *Exinde per orificium* O *deſcendit in Ventriculum cordis ſiniſtrum* A; *a quo iterum per truncum arteriæ aortæ, & ſic deinceps.*

Tab. III.

FIGURARUM EXPLICATIO.

Tabula IV.

Quæ clarè indicat eadem in eodem corde, alio modo introſpecto.

A Ventriculus cordis ſiniſter

B Locus, qui indicat ejus orificium

CCCCC Rami arteriæ aortæ, ideſt ſuperiores, & inferiores

DD Rami venæ cavæ, ideſt ſuperior, & inferior

E Auricula dextera ſecta

F Ejus cavum adapertum

G G G Ventriculus cordis dexter

H Arteria pneumonica ſecta

II Rami ejuſdem

K Truncus venæ pneumonicæ

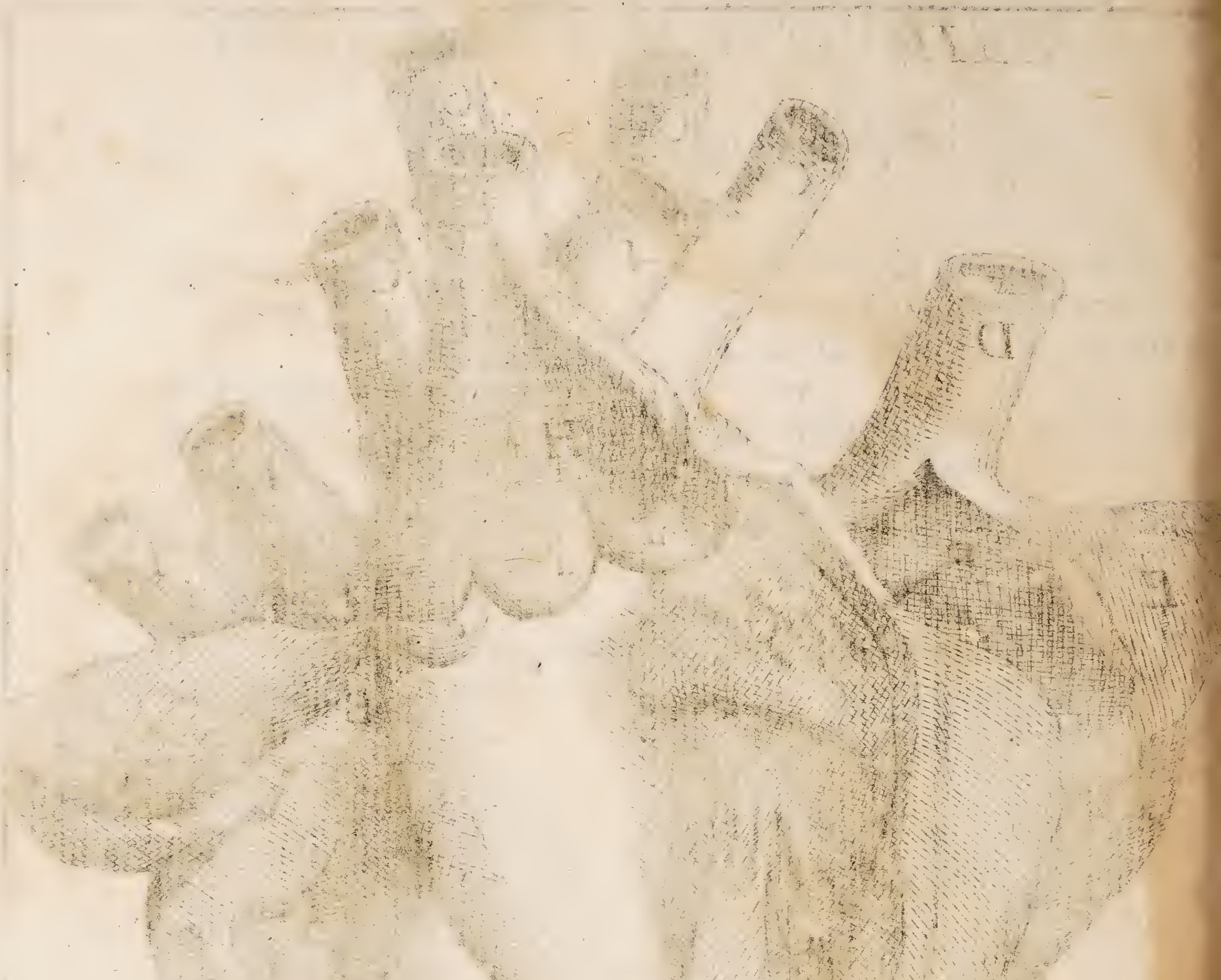
LL Rami ejuſdem

M Auricula ſiniſtra ſecta

aaa Valvulæ Sygmoides.

Tab. IV.

FIGURARUM EXPLICATIO.

Tabula V.

FIGURA I.

Exhibet viſcera, quæ medio, infimoque ventre reſecto, in conſpectum veniunt ab Euſtachio excerpta.

A Cerebrum pia matre involutum *a* Falx meſſoria
BB Pulmones
C Diaphragmatis lymbus exterior DD Hepar
EE Omentum
F Inteſtini ilei portio
b Hepatis vinculum ſuſpenſorium

FIGURA II.

Oſtendit trachæam, atque pulmones in parte anteriori.

A Laryngis pars anterior
B Trachæa *a* Thymus
CC Lobi pulmonum
D Diaphragma

FIGURA III.

Indicat trachææ, & pulmonum partem poſticam.

A Laryngis pars poſterior
a Trachææ pars membranacea
b Arteriæ aortæ portio

FIGURA IV.

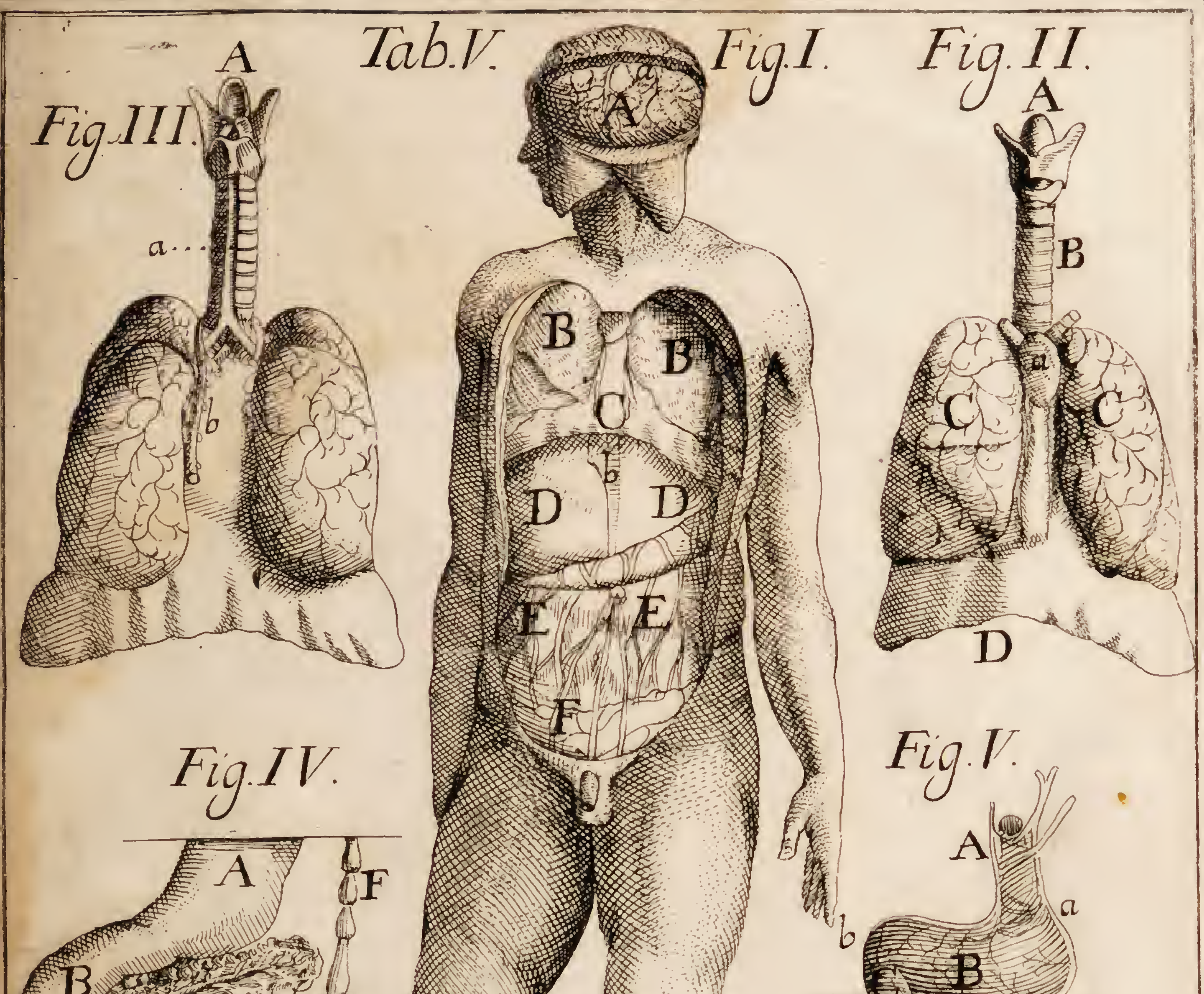
Indicat Duodenum, Pancreas, & Meſenterii ſubſtantiam.

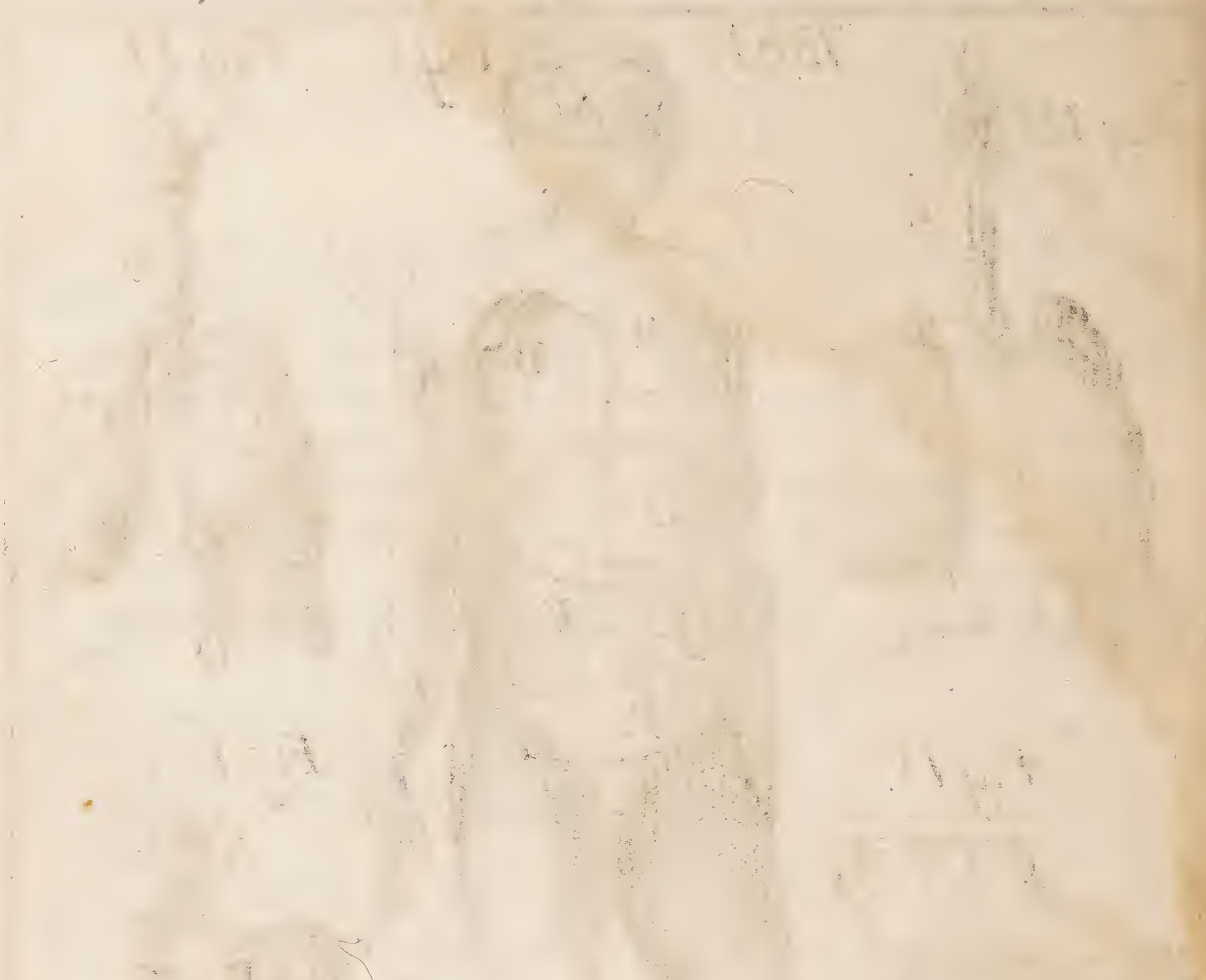
A Ventriculi portio
BBB Inteſtinum duodenum
C Pancreas membrana exutum
a Pancreatis ductus communis in duodenum hians
D Glandula meſenterii
E Cyſterna Pecquetiana
F Ductus thoracicus
b Vena meſeraica
ccc Nervi meſenterii, qui in plexu deinde uniuntur
GG Vaſa meſenterii, quæ turgent humoribus; quæ verò frequentioribus valvulis inſtructa apparent per totidem veluti nodulos vaſa ſunt chylifera, & lymphatica; reliqua ſunt ſanguifera

FIGURA V.

Indicat œſophagum, ventriculum, atque inteſtina in ſitu naturali.

A Oeſophagus
a Orificium œſophagi ſiniſtrum
B Ventriculus *b* Pylorus
C Inteſtinum duodenum
DD Jejunum EE Ileum
F Cæcum
GG Colon
H Rectum
I Podex
cc Podicis muſculi.

Tab.V.
Fig.I.
Fig.II.
Fig.III.
Fig.IV.
Fig.V.

FIGURARUM EXPLICATIO.

Tabula VI.

FIGURA I.

Exhibet Renes, Ureteres, Veſicam urinariam, ac generationis organa in mulieribus.

A Truncus arteriæ aortæ
B Truncus venæ cavæ
C C Vaſa emulgentia
D D Renes
E E Ureteres reciſi
F F Vaſa iliaca
G Uterus diſtentus, ut exiſtit tempore puerperii
H Veſica urinaria
I Ejus ſphincter
a Clytoris
b b Nymphæ
c Meatus urinarius
d d Labia pudendi
K K Teſtes, ſive ovaria
L L Tubæ Fallopianæ
M M Alæ veſpertilionum
N Inteſtinum rectum
O O Uteri vincula rotunda
P P Venæ, & arteriæ ſpermaticæ, quæ in faſciculum aptatæ, per teſtium ſubſtantiam effunduntur.

FIGURA II.

Indicat Renes, Ureteres, veſicam urinariam, ac generationis organa in maribus.

A Truncus arteriæ aortæ
B Truncus venæ cavæ
C C Renes membrana exuti
D D Renes ſuccenturiati
E Veſica urinaria
a a Ureteres
b Cervix veſicæ urinariæ
d Proſtatæ
e e Muſculi penis erectores
c c Membranæ penis reciſæ
F Penis
G G Teſtes
H H Vaſa emulgentia
I I Venæ, & arteriæ ſpermaticæ, quæ in teſtes effunduntur
K K Vaſa deferentia
L Epididimes, ſive paraſtatæ.

Tab. VI.
Fig. I.
Fig. II.
A
B
C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
a
b
c
d